CAROLLY ERICKSON.
Joséphine trad.: Irina Negrea Bucureşti:
Lider, 2004 ISBN 973 – 629 – 043 – 3
JOSEPHINE A LIFE OF THE EMPRESS

Editura LIDER

În casa visurilor

O linişte mormântală domnea în văzduhul umed şi apăsător; fumul focurilor la care se gătea mâncarea se ridica molcom spre cerul înnorat, împrăştiindu-se apoi brusc către nord. Alizeul încetase să mai bată. Nestrăbătute de nicio adiere, frunzele groase ale arborilor de pâine păreau încremenite, în ultimele ore ale dimineţii, pe câmpurile cu trestie de zahăr, unde o sută de sclavi, aproape dezbrăcaţi, munceau încovoiaţi la strânsul recoltei, retezând tulpinile de trestie cu nişte cuţite lungi şi groase, căldura devenise toridă.

Era 13 august 1766, lună din *hivernage*, anotimpul furtunilor şi al ploilor. Norii se îngrămădeau ameninţători pe cerul întunecat al Martinicăi, o insulă stâncoasă şi muntoasă din Antilele Mici, aflată la peste şase sute kilometri de coasta Guineei. Prin colibele sclavilor se şoptea că venea o furtună cumplită, căci căpeteniile caraibe anunţaseră că cerul prevestea numai rele, iar toată lumea ştia că în seara precedentă, la asfinţit, o lumină roşie ca sângele fusese zărită la orizont, în locul obişnuitului verde ca smaraldul – semn că moartea era pe-aproape.

„Vine *ioualou*”, îşi spuneau sclavii unii altora, iar stăpânii lor creoli repetau şi ei avertismentul în limba lor.

„Vine *ouracan*”.

În portul Fort-Royal, apa, îndeobşte limpede, de culoare turcoaz, devenise opacă, iar pe la amiază faţa oceanului se încreţise în lungi ondulaţii albe şi înspumate,

în timp ce valuri furioase se spărgeau zgomotos pe plajă. Corăbiile ancorate la gura portului începuseră să dănţuiască frenetic în hulă.

Ceva mai aproape de ţărm, pescarii s-au grăbit să-şi aducă bărcile la mal, târându-le apoi pe uscat, departe de plajă, unde le-au legat cu funii groase de trunchiurile zdravene ale palmierilor.

În primele ore ale după-amiezii, asupra Martinicăi se lăsase deja un amurg plumburiu şi un vânt aprig dinspre ocean începuse să şuiere prin câmpurile cu trestie de zahăr. Vacile mugeau şi, agitate, frământau pământul cu copitele; orătăniile îşi părăseau coteţele, fugind să se adăpostească printre stânci.

Păsările mării se adunau în cârduri şi zburau spre centrul insulei, departe de coastă, iar râurile sărate erau pline de peşti ce migraseră dinspre ocean, ca să scape de prăpădul apelor învolburate.

Deşi supraveghetorul nu dăduse încă ordinul de încetare a lucrului, salahorii de pe câmp se opriseră din treabă şi adulmecau aerul. Mirosea a sulf. Şi-au înălţat privirea şi au văzut fâşii subţiri de fulgere argintii întreţesute prin norii groşi şi negri. Pe urmă, au început să cadă primii stropi mari de ploaie, plescăind zgomotos în ţărâna roşie.

Pe plantaţia Trois-Îlets, din câmpia de la Morne Gantheaume, Joseph Tascher se pregătea să-şi pună familia la adăpost. Sănătatea nu i-ar fi permis soţiei lui, Rose-Claire, să treacă printr-o încercare atât de grea. De trei săptămâni zăcea la pat, în aşteptarea clipei când avea să aducă pe lume cel de-al treilea copil, pe care Joseph şi-l dorea cu ardoare să fie băiat. Moaşele negrese stăteau prin preajmă, pregătite să ajute la naştere, în cazul în care doctorul de la Fort-Royal n-ar fi reuşit să ajungă la timp pe plantaţie. Cele două bunici ale copilaşului, aristocratica

Françoise Tascher şi irlandeza cu voinţă de fier, Catherine Brown, care prin căsătorie devenise Catherine des Sannois, veniseră special la Trois-Îlets ca să fie de faţă la naşterea moştenitorului lui Joseph[1].

Joseph a poruncit să se aducă o căruţă de la grajd, în care le-a urcat pe nevasta-sa, tare îngrijorată, împreună cu fiicele lor Yeyette şi Catherine, în vârstă de trei şi, respectiv, doi ani, care se agăţau, speriate, de nişte sclave – doicile lor, pe maică-sa şi pe soacră-sa, ca şi pe Alexandre, băieţelul de şase ani care locuia la ei, de când venise pe lume. Au luat cu ei câteva lucruri, bijuteriile femeilor şi câteva vechi obiecte de familie, pe care se gândiseră să le salveze înainte de plecare. Aruncând o ultimă privire înjur, Joseph i-a poruncit vizitiului să mâne cât mai iute spre casa vuiturilor.

Fiecare plantaţie din Martinica avea o casă a vânturilor, o construcţie inexpugnabilă, cu ziduri groase de doi metri şi fără ferestre, împlântată în coasta dealului, unde nicio furtună, fie ea cât de crâncenă, nu putea pătrunde. Uşile masive din lemn de esenţă dură se deschideau spre o încăpere întunecoasă ca o peşteră, în care puteau încăpea câteva zeci de persoane, provizii de alimente şi apă. În acest refugiu, adăpostiţi în spatele uşilor solide din lemn, aveau să aştepte trecerea furtunii.

În turnul înalt din lemn, de la marginea câmpurilor cu trestie de zahăr, a început să bată clopotul, dând alarma. Lucrul a încetat; salahorii de pe câmp s-au repezit numaidecât spre colibele lor, şi-au luat copiii şi nişte provizii, apoi s-au îndreptat spre fabrica de zahăr. Spre deosebire de celelalte clădiri dărăpănate şi părăginite de pe plantaţie, fabrica de zahăr, cu zidurile ei de piatră construite cu câteva generaţii în urmă, în vremuri mai înfloritoare, era încă solidă. Avea să reziste la *iouallou*.

Spre casa vânturilor au mai pornit şi alte căruţe

încărcate cu luminări, felinare, coşuri cu peşte sărat, tapiocă, pâini din făină de manioc, urcioare mari din lut roşu umplute cu apă proaspătă şi bere din melasă neagră. Moaşele şi-au adus cuţitele, sforile şi amuletele făcute din frunze uscate de palmier şi binecuvântate de vraci, pentru a-i alunga pe zombi.

Deşi abia se înserase, plantaţia era cufundată complet în beznă; ploua cu găleata, puhoaiele umflând râurile şi inundând câmpurile. Cu fiecare ceas ce trecea, vântul se înteţea şi devenea tot mai violent, răscolind apele învolburate ale golfului, în adăpostul unde familia Tascher şi sclavii lor din casă aşteptau să se potolească furtuna, uşile masive din lemn au început să se curbeze spre exterior în ciuda funiilor groase cu care erau legate. Joseph şi ceilalţi bărbaţi trăgeau din răsputeri de funii, pentru a contracara cumplitul efect de aspiraţie al vântului de afară.

Vuietul acestuia era atât de puternic, încât abia puteau desluşi zgomotele prăpădului de afară – trosnetul copacilor uriaşi care se prăvăleau la pământ, dezmembrarea casei cu două etaje de pe plantaţie, alunecările de teren soldate cu dislocarea câmpurilor de trestie de zahăr şi a grădinilor de pe plantaţie. Vântul se preschimbase parcă într-o imensă secure, măturând uscatul şi retezând totul în cale, în timp ce ploaia biciuia pământul pustiit, sporind debitul nurilor.

Ajuns aproape la capătul puterilor, Joseph asculta bubuitul vântului şi se simţea cuprins de disperare. Toate bunurile lui fuseseră distruse, iar el era neputincios în faţa prăpădului. Nu mai avea niciun ban, iar, din anul anterior, de când fusese la un pas de moarte, din cauza unor friguri pernicioase, sănătatea i se şubrezise. La cei treizeci şi şase de ani ai săi se simţea un om bătrân; îl măcinaseră povara eşecului şi permanenta dezamăgire pricinuită de o viaţă

casnică nefericită.

De când se însurase, cu cinci ani în urmă, se zbătuse din răsputeri să facă din plantaţie o afacere reuşită. Trois-Îlets, cu clădirile ei şi cu cei o sută cincizeci de sclavi africani fusese un cadou de nuntă primit de la părinţii lui Rose-Claire; Joseph avea obligaţia de a-l face profitabil. Dar, în ciuda bunelor sale intenţii, Joseph era ineficient; se dovedise incapabil să conducă o moşie de asemenea proporţii. Lipsit de energia şi de autoritatea cu care fusese înzestrat fratele lui mai mic, Robert, Joseph nu reuşea să se mobilizeze şi nu avea nici abilitatea de a spori producţia de zahăr a plantaţiei.

Era destul de inteligent, însă şi mare amator de distracţii.

Prefera să piardă vremea prin Fort-Royal în loc să se întâlnească mai des cu Blacque, supraveghetorul, sau să asculte plângerile nefericitei sale soţii, care, în lipsa lui, trebuia să conducă plantaţia.

Existenţa era mult mai uşoară la Fort-Royal, cel mai mare oraş al insulei şi, totodată, centrul vieţii ei sociale. Acolo putea să doarmă până la amiază, să se întâlnească seara cu prietenii săi, cu care cina şi obişnuia să joace cărţi, găsind răgazul necesar pentru a-şi vizita superbele amante mulatre, dornic să treacă drept un bărbat integru şi educat, când de fapt el era aproape falit şi odraslă a unui tată cu o reputaţie proasta, în ultimii ani, îşi scurtase şederea la Trois-Îlets, fără să se sinchisească de responsabilităţile ce îi reveneau.

Vremurile erau grele, mai cu seamă din cauza blocadei britanice, care făcea aproape imposibilă vânzarea zahărului, chiar şi în cantităţile obţinute pe plantaţie; în aceste condiţii orice strădanie părea inutilă. Şi, cu cât Joseph era mai mult timp plecat, cu atât mai tare decădea Trois-Îlets: clădirile se dărăpănau, câmpurile rămâneau pe

alocuri necultivate, iar sănătatea sclavilor se deteriora, în absenţa stăpânului incapabil să le asigure cele necesare traiului.

Acum, fireşte, nimic din toate astea nu mai conta.

Uraganul mătura totul în cale. Totul, adică, în afară de familia lui. Lui Joseph îi mai rămâneau încă fiicele şi fiul, pe care el şi soţia lui îl aşteptau să vină pe lume. În felul acesta, numele familiei va fi dus mai departe, chiar dacă „averea" se rezuma la o plantaţie pustiită şi la o grămadă de datorii de plătit.

Desigur, exista deja un băiat legat de această familie.

Micuţul Alexandre, care se născuse în casa lor, în urmă cu şase ani, era ca un fiu pentru Joseph. Un copil înăltuţ, brunet şi frumuşel, politicos la vorbă şi bun la învăţătură. Alexandre fusese încredinţat spre creştere familiei Tascher – un aranjament temporar, se înţelege, dar care părea să mai dureze încă multă vreme. Alexandre era fiul lui François de Beauharnais, fost guvernator al insulelor Windward, care trăia acum la Paris împreună cu amanta lui măritată, Edmée, sora lui Joseph. Mama lui Alexandre, o femeie foarte bolnăvicioasă, locuia şi ea în Franţa, dar separată de soţul ei, iar după toate aparenţele nu s-ar fi zis că o deranja nici despărţirea de fiul ei. Aşadar, micuţul Alexandre era crescut în continuare ca un creol, împreună cu copiii din familia Tascher, Yeyette şi Catherine, ba la bunica Tascher şi la bunica de Sannois, ba la Trois-Îlets, fără să-şi fi cunoscut vreodată părinţii. Din toate punctele de vedere, în afara legăturii de sânge, Alexandre era un membru al familiei.

Furtuna a continuat pe tot parcursul nopţii, cu excepţia unui ceas de o acalmie nefirească – ochiul uraganului –, când vântul a încetat subit şi totul a rămas încremenit, în acest scurt interval, victimele furtunii, îngrămădite laolaltă în casa vânturilor, au încercat

zadarnic să se odihnească. Răgazul n-a durat, însă, mult. Câteva minute mai târziu, rafalele devastatoare s-au pornit iarăşi, cu o asemenea forţă încât, la un moment dat, aveai senzaţia că până şi munţii vor fi smulşi şi azvârliţi în ocean. Din nou uşile de la casa vânturilor s-au bombat în exterior, iar cei dinăuntru, epuizaţi de lunga lor veghe, au început să se roage, agăţându-se speriaţi unii de alţii.

Vuietul necontenit al vântului şuierător a început să se mai domolească spre zori, dar abia pe la mijlocul dimineţii Joseph Tascher s-a încumetat să deschidă, prudent, uşile groase din lemn şi să arunce o privire afară la peisajul devastat de prăpăd.

Un soare palid strălucea peste o mare de noroi, care fusese până mai ieri plantaţia Trois-Îlets. Nu mai rămăsese niciun copac în picioare. Conacul cu două etaje, cu veranda lui spaţioasă şi cu toate acareturile, dispăruse complet, împreună cu grădina de trandafiri şi curtea mare, cu aleea sa minunată străjuită de tufele de cătină roşie. Tumul cu clopot nu mai era, şirul de colibe ale sclavilor fusese dărâmat, iar pe câmpurile care se întindeau dincolo de locul unde se înălţase conacul, nu mai rămăsese nicio tulpină de trestie care să nu fie culcată la pământ.

Linişte era înfricoşătoare. Nu mai existau păsări care să ciripească sau broaşte care să orăcăie; nu se mai auzeau sunetele acelea zilnice, făcute de animale sau de om, care constituiau fundalul bine cunoscut al vieţii pe plantaţie.

Amuţise până şi bâzâitul insectelor, căci roiurile de ţânţari, care nu izbutiseră să scape de urgia vântului, pieriseră cu milioanele.

Mai rămăsese, totuşi, o construcţie. Rafinăria părea neatinsă de furtună, iar când Joseph şi familia lui au părăsit casa vânturilor, îndreptându-se într-acolo, i-au găsit înăuntru, printre maşini, şiruri de butoaie şi tulpini de

trestie proaspăt tăiate, pe majoritatea salahorilor împreună cu familiile lor.

În următoarele săptămâni a început munca de refacere, care se desfăşura lent şi anevoios. Dărâmăturile erau sortate şi aruncate, din copacii doborâţi se făceau scânduri, pentru construirea noilor şoproane, colibe şi căruţe, şi pentru înălţarea unui nou turn cu clopot. Vitele moarte erau îngropate împreună cu sclavii, fiindcă, aşa cum se întâmplă întotdeauna după o furtună aprigă, izbucnise o epidemie care a secerat multe vieţi.

Treptat, la Trois-Îlets au început să vină veşti de la alte plantaţii şi de la Robert, fratele lui Joseph, din Fort-Royal.

Prăpădul se abătuse asupra întregii insule, însuşi Fort-Royal fusese grav afectat, iar multe aşezări mai mici dispăruseră pur şi simplu, în largul golfului, sute de ambarcaţiuni se scufundaseră, pricinuind imense pierderi de vieţi omeneşti.

Toată lumea era de acord că niciodată nu se pomenise o furtună de asemenea proporţii.

În rafinărie, Rose-Claire Tascher *zăcea* pe un pat improvizat, vegheată de mama ei, de soacră şi de moaşele negrese. Sarcina trecuse de termen.

Nu avea unde să se refugieze. Toată populaţia plantaţiei dormea în aceeaşi încăpere ticsită de oameni – stăpânul, copiii şi celelalte rude, sclavii, dintre care mulţi zăceau răpuşi de friguri, supraveghetorul şi câţiva musafiri, ce veneau cu provizii şi mesaje din afară.

În 2 septembrie, pe o noapte toridă, la trei săptămâni după ce furtuna lovise insula, pe Rose-Claire au apucat-o chinurile facerii. Se rosteau rugăciuni, era masată, i se puneau amulete menite s-o ocrotească, iar când durerile deveneau insuportabile i se dădea să bea rom. În cele din urmă, a doua zi, s-a născut copilaşul. Toţi membrii

comunităţii, implicaţi firesc în acest eveniment, aşteptau ţipetele nou-născutului, aşa că zâmbete fericitele-au luminat feţele când au auzit primele scâncete firave, îşi tot repetau unii altora că naşterea prevestea vremurile mai bune ce aveau să vină. Uraganul adusese moarte, dar, în ciuda ravagiilor lui, se plămădise o nouă viaţă.

Joseph, însă, istovit şi măcinat de griji, a întors capul de la copil, încercând să-şi ascundă lacrimile de ciudă. I se născuse tot o fiică…?

Mirosul de zahăr

La cinci ani după ce uraganul distrusese plantaţia Troisllets, familia Tascher continua să locuiască în rafinărie. O parte din pământ fusese curăţat şi replantat, iar sclavii îşi construiseră noi colibe, folosind bucăţi de lemne şi resturi de dărâmături. Dar, în lipsă de bani, Joseph Tascher nu mai reclădise vechiul şi elegantul conac de pe plantaţie, mai ales că, din cauza cumplitelor pagube provocate de furtună, la care se adăugau datoriile tot mai mari şi sănătatea lui la fel de şubredă, situaţia lui financiară se înrăutăţea an de an.

Rose-Claire, care nu suporta să-şi aibă căminul într-un loc unde auzea permanent zdrăngănitul maşinilor şi zgomotul tulpinilor zdrobite, detesta eşecul financiar al soţului ei, la fel de mult ca şi constantele lui escapade la Fort-Royal.

Sperase ca un fiu să îl reţină pe Joseph la Trois-Îlets, însă nu fuseseră binecuvântaţi cu un băiat, iar ea pierdea orice speranţă de a mai putea face copii.

Din fericire, cele trei fetiţe, Yeyette de opt ani, Catherine de şase ani şi Manette de cinci ani, supravieţuiseră pericolelor primei copilării. Dintre ele, se remarca îndeosebi Yeyette o fetiţă voinică şi zâmbitoare, cu ochi mari şi negri şi cu un glas melodios, care era foarte atrăgătoare prin firea blândă şi bunătatea sa înnăscută.

Deşi drăguţă, nu promitea să devină o frumuseţe, or măcar una dintre cele trei fete trebuia să fie frumoasă, ca să facă un mariaj bun şi să redreseze situaţia materială a familiei.

Căsătoriile reuşite, contractate din interes, fuseseră de fapt mijlocul prin care, pe parcursul ultimelor două generaţii, familia Tascher izbutise să scape de ruină şi nevoi. Gaspard Tascher, tatăl lui Joseph, un nobil sărăcit care emigrase din Franţa în Martinica, în urmă cu patru decenii, se însurase acolo cu o tânără care i-a adus ca zestre un domeniu în Santo Domingo, o insulă din apropiere, precum şi pământuri în Martinica. Şi Joseph încheiase o căsătorie profitabilă, căpătând avere sub formă de proprietăţi. Acum, trebuia să-şi îndrume fiicele ca să-şi găsească bărbaţi bogaţi.

Sora lui Joseph, Edmée, o blondă atrăgătoare, care atinsese performanţa de a se combina cu un marchiz, era experta familiei în descoperirea avantajelor matrimoniale, deşi situaţia ei personală era complicată şi nu tocmai respectabilă[1].

La nouăsprezece ani, Edmée devenise amanta lui François de Beauharnais, în vârstă de patruzeci şi doi de ani, un bărbat cu o avere modestă, dar cu un sonor titlu de nobleţe.

Asemenea legături, destul de frecvente, erau însă acceptate de societate numai dacă cei doi amanţi îşi întemeiaseră în prealabil o familie; ca atare, Beauharnais i-a făcut rost lui Edmée de un soţ, Alexis Renau din, un tânăr ofiţer cu un trecut cam dubios şi o predispoziţie spre violenţă[2]. Renau din a înţeles că, însurându-se cu Edmée, făcea o favoare unui ofiţer mai în vârstă şi că ea avea să-i fie nevastă doar cu numele; se putea conta pe el că nu va ridica nicio obiecţie în privinţa relaţiei ei cu Beauharnais.

Edmée dobândise majoritatea avantajelor ce ar fi decurs din căsătoria cu marchizul, iar, după moartea soţiei

lui, ea a devenit, în fapt, dacă nu şi în acte, mama vitregă a lui Alexandre, fiul lui Beauharnais, băiatul care se născuse şi crescuse în Martinica, apoi fusese trimis în Franţa, la vârsta de nouă ani[3].

Edmée i-a scris lui Joseph, insistând ca acesta să încuviinţeze plecarea fiicelor sale la Paris, pentru a fi instruite în conformitate cu înaltele exigenţe ale capitalei franceze şi pregătite pentru măritiş. Joseph i-a trimis o scrisoare în care îi spunea că nu avea bani să plătească lungul voiaj pe mare, cuferele, îmbrăcămintea, lecţiile şi profesorii – pe scurt, toată panoplia unei educaţii de cea mai bună calitate. Edmée i-a scris din nou – şi a continuat să-l bombardeze cu scrisori, an de an, pe măsură ce fetiţele creşteau. Răspunsul lui Joseph era invariabil acelaşi. Nu avea de unde să facă rost de bani.

Fetele trebuia să se mulţumească, aşadar, cu educaţia pe care o puteau primi în Martinica.

Hotărârea a fost în defavoarea acestora, în loc să fie formate în Franţa, ca nişte franţuzoaice în miniatură, ceea ce ar fi însemnat să înveţe să vorbească corect, să ştie să ţină spatele drept, pentru a-şi pune în valoare toaletele elegante, să aibă maniere alese şi mintea mobilată cu cunoştinţele de bază ale lumii civilizate, ele au crescut într-un mediu natural, care era parţial francez şi parţial african. Limba lor era franceza creolă, dar mai deprinseseră şi dialectul dulce şi muzical pe care îl vorbeau sclavii; fără să-şi dea seama, imitau şi ele mişcările languroase ale sclavelor, iar educaţia formală pe care au primit-o Yeyette şi Catherine, la mănăstirea Dames de la Providence, din Fort-Royal (Joseph nu-şi putea permite să îşi trimită fiicele la cea mai bună şcoală din Martinica, şcoala de la mănăstirea ursulinelor din Saint-Pierre), a fost mai mult decât rudimentară.

Adevărata educaţie au dobândit-o, însă, pe plantaţie

şi în jurul ei, de unde urmăreau, cu umbreluţele de soare deasupra capului, cum se tăiau trestiile pe câmp; apoi, când venea arşiţa copleşitoare a amiezii, se refugiau în odăile cu obloanele trase şi lumină difuză, iar în serile mai răcoroase se plimbau pe sub copacii tineri, sădiţi în anii ce au urmat după marele uragan. Deprindeau încet, încet ritmurile vieţii la tropice: să se scoale târziu şi să nu mănânce nimic înainte de prânz, să doarmă după-amiaza, să nu se grăbească niciodată sau să nu facă plimbări prea lungi, fiindcă altminteri trupul suprasolicitat sucomba din cauza frigurilor.

La şcoala mănăstirească au învăţat să citească şi să scrie, să danseze, să deseneze şi să brodeze, dar la Trois-Îlets au descifrat câteva dintre tainele naturii, aflând, bunăoară, că furnicile negre şi mari erau inofensive, spre deosebire de cele mici, roşii şi veninoase a căror pişcătură se dovedea foarte dureroasă; ştiau, de asemenea, ce mănâncă crabii de uscat, ţinuţi în butoaie mari şi îngrăşaţi ca să fie puşi la fiert; se deprinseseră să se ferească de miriapozii uriaşi, lungi de peste treizeci de centimetri şi de înspăimântătorii şerpi veninoşi numiţi *fer-de-lance*, care ieşeau noaptea cu zecile.

Au învăţat numele plantelor din care se preparau infuzii tămăduitoare, precum şi al ierburilor adormitoare sau al celor care atenuau chinurile femeii, la naştere. S-au deprins să detecteze pe cer semnele ploilor torenţiale zilnice şi să anticipeze furtunile din anotimpul *hivernage*, precum şi epidemiile care urmau după aceea.

Au învăţat că viaţa este fragilă şi trecătoare. Dintre sutele de emigranţi din Franţa, care veneau anual în Martinica, sperând să devină, cu vremea, proprietari de plantaţii, mulţi se îmbolnăveau de friguri şi mureau în scurt timp. Piereau şi mulţi dintre sclavii importaţi din Africa în fiecare an, laolaltă cu numeroşii copii, negri sau

albi, care se născuseră pe plantaţii. La biserica din Trois-Îlets se oficiau mai multe slujbe de înmormântare decât botezuri, aşa că toate surorile Tascher aveau pregătite rochii, pălării şi ciorapi negri pentru tristele, dar inevitabilele perioade de doliu.

Viaţa în Martinica era aspră, dar se desfăşura într-un mediu de o rară frumuseţe. Vizitatorii insulei rămâneau uimiţi de oceanul de culoare turcoaz, sclipitor şi transparent, cu ape atât de limpezi, încât corăbiile din port păreau să plutească într-un aer străveziu şi verzui; admirau vegetaţia luxuriantă şi multicoloră, bananierii cu frunze late, lianele despletite ca nişte draperii, palmierii, florile cu petale strălucitoare purpurii, roşii şi galbene, precum şi câmpurile cu trestii galbene-verzi. Munţi ameţitor de înalţi dominau peisajul insulei, străpungând văzduhul deasupra plajei albe şi a câmpurilor verzi. Munţii Pelee şi Vauclin erau nişte vârfuri vulcanice, din flancurile cărora porneau ca nişte raze lanţuri muntoase mai mici şi dealuri cu coaste abrupte acoperite de o pădure deasă.

Abundenţă, acesta era cuvântul potrivit pentru Martinica, fiindcă tot ceea ce creştea acolo dădea roade din belşug, mai ales trestia de zahăr, datorită căreia insula devenise atât de importantă. Cu excepţia anilor ce urmau furtunilor devastatoare, în fiecare primăvară erau expediate din Fort Royal către porturile europene zece mii de tone de zahăr, care aduceau venituri de milioane de livre şi făceau din Martinica, alături de alte insule din Antilele Mici, cea mai importantă posesiune colonială a Franţei.

Mirosul de zahăr era omniprezent. Se lipea de clădiri şi de haine, plutea deasupra satelor şi a oraşelor, ba chiar se împrăştia până în larg, peste ocean, astfel încât corăbiile „adulmecau” drumul spre Martinica, înainte de a o zări.

Zahărul îndulcea laptele, se amesteca în aluatul de pâine, se folosea pentru a da gust legumelor, orezului şi cărnii. Berea şi vinul conţineau mari cantităţi de zahăr, iar mâncărurile locale erau excesiv de dulci.

Toţi copiii din Martinica aveau probleme cu dinţii, din cauza consumului excesiv de zahăr, iar Yeyette, Catherine şi Manette au crescut cu groaza de dentist, care le înspăimânta cu cleştii şi pensele lui fioroase. Fireşte, puteai cumpăra amulete care să te păzească de durerile de dinţi; existau şi anumiţi sfinţi la care aveai posibilitatea să te rogi, iar toată lumea ştia că apa din Vinerea Mare – stropii de ploaie adunaţi într-o sticlă în Vinerea Mare – te scăpa de durere, când ţi se umflau gingiile.

Credinţa în magie făcea parte din viaţa de zi cu zi a insulei. Sclavii invocau tot timpul duhuri, demoni şi zei tribali, cu scopul de a-i ocroti de rele. Îşi atârnau la gât amulete şi agăţau de pereţii colibelor fetişuri confecţionate din frunze de palmieri sau din alte materiale naturale. Influenţa supranaturalului se resimţea pretutindeni, iar copiii creoli, îngrijiţi de doici sclave, creşteau cu un simţ al celeilalte lumi foarte puternic dezvoltat.

De mai multe ori pe zi, copiii Tascher primeau mesaje despre legăturile dintre lumea reală şi cea nevăzută. Când auzeau mieunatul şi urletele unor pisici care se băteau, se înfiorau de spaimă, fiindcă doicile le spuseseră că sunetele acelea constituiau un semn sigur că moartea era pe-aproape.

] sfu li se dădea voie să se aşeze pe pragul rafinăriei, fiindcă exista credinţa că, dacă stăteai într-un cadra de uşă, toate durerile şi necazurile celor care treceau pe-acolo se abăteau asupra ta. Când vreo molie zbura pe lângă o lumânare, le treceau fiori de groază, pentru că aflaseră de la cei mari că insectele zburătoare poartă cu ele spiritele morţilor afurisiţi.

Majoritatea copiilor erau învăţaţi să se teamă de magia neagră a celor numiţi *quimboiseurs*, care aveau puteri enorme şi teribile (mult mai teribile, se pare, decât oricare dintre puterile preoţilor creştini de a contracara răul săvârşit astfel) 4.

Vrăjitorii puteau să stârnească ploaia, să oprească vântul sau să aducă tunetele şi fulgerele. Erau înzestraţi cu darul de a vedea în viitor, de a prezice când vor sosi corăbiile sau când se vor abate asupra oamenilor bolile şi necazurile. Se spunea că unii dintre ei aveau capacitatea de a provoca stafidirea unei inimi de bărbat sau de femeie, pricinuind o agonie lungă şi o moarte dureroasă. Toţi cunoşteau secretul de a zămisli zombi, făpturi înfricoşătoare pe jumătate moarte, pe jumătate vii, care bântuiau noaptea şi tulburau somnul tuturor oamenilor de pe plantaţie.

O teroare mută cobora peste Martinica, odată cu noaptea.

Nimeni nu ştia când sau unde aveau să apară musafirii demonici, ci doar că era cu neputinţă să scapi de vizitele lor, fiindcă puteau să se strecoare prin uşile zăvorâte, prin ferestrele ferecate cu obloane, ba chiar şi prin zidurile solide din piatră. De cele mai multe ori, victima tresărea speriată şi se trezea ţipând din somn, dând cu ochii, la picioarele patului, de o siluetă sinistră, o creatură nu întru totul umană, care se înălţa tot mai mult, până când aproape că atingea tavanul.

Spaime nocturne, vrăjitorii, şerpi veninoşi şi frica de cele nevăzute – iată din ce era plămădită copilăria creolilor, iar fetele Tascher nu făceau excepţie de la regulă. Mergeau la slujba de la biserică, învăţau să-şi spună rugăciunile şi să se roage la sfinţi, însă nişte influenţe mai puternice le sileau să creadă în predestinare, soartă şi puterea magiei… * – ce.

Şi în viaţa lor mai acţiona o forţă, subtilă, dar pătrunzătoare, mai puternică decât învăţăturile călugăriţelor de la şcoala mănăstirească, mai puternică decât toate poveţele moralizatoare primite de la Rose-Claire şi de la cele două bunici ale fetelor. Era forţa senzualităţii primare, instinctul în germene, descătuşat în mare parte datorită obiceiurilor locului şi întărit de amoralitatea proprie sclavilor şi chiar şi mediului ambiant – aerul cu mireasmă de iasomie, frunzişul plin de flori, vânturile răcoroase şi nisipul fierbinte, în fine, acea pârguială imperativă a tuturor lucrurilor, care stârnea instincte primare.

Surorile Tascher şi-au petrecut copilăria în mijlocul unor astfel de influenţe, într-un mediu de o frumuseţe neasemuită, dar plin de primejdii, ducând un trai privilegiat, în pofida constrângerilor financiare stânjenitoare, având capul plin de eresuri magice şi nările îmbibate de veşnicul miros de zahăr.

În vreme ce fetele se apropiau treptat de vârsta adolescenţei, datoriile tot mai mari ale lui Joseph Tascher reprezentau o permanentă sursă de îngrijorare pentru cei de la Trois-Îlets. Trei ani succesivi de recolte slabe de trestie de zahăr au constituit, în sine, un recul major, apoi, în 1776 şi 1777, marina britanică a blocat porturile Martinicăi, punând capăt exportului de zahăr spre Europa. Nu era prima oară când Martinica suferea de pe urma nesfârşitei bătălii dintre englezi şi francezi; în jurul anului 1760, trupele britanice atacaseră Fort-Royal, şi o vreme s-a crezut că toate insulele din Antile aveau să fie cucerite. Din fericire pentru francezi, atacul nu a putut fi susţinut până la capăt, soldaţii britanici, împuţinaţi de molime şi de insolaţii, fiind nevoiţi să se retragă.

Acum, însă, englezii deveniseră din nou un pericol, şi nimeni nu ştia cât timp avea să dureze blocada. Pentru

familia Tascher, era suficient să dăinuie până la completa sa ruinare financiară.

Veştile despre greutăţile familiei au ajuns şi la sora lui Joseph, Edmée, în Franţa, şi din nou s-a pus problema aranjării unor mariaje pentru cele trei fete. Yeyette, pe numele său de botez Marie-Rose, devenise o domnişoară de paisprezece ani, zâmbitoare, cu glasul dulce, plină de viaţă, mărinimoasă şi bună la suflet, cu ochii negri şi părul negru, pe scurt o fată drăguţă, dar nicidecum o frumuseţe. Ofiţerii francezi, care o întâlneau la balurile din Fort-Royal, erau frapaţi de cochetăria ei şi se simţeau captivaţi de farmecul pe care îl degaja. Unul dintre ei, amintindu-şi-o mulţi ani după aceea, avea s-o descrie drept „graţioasă, mai mult fascinantă decât frumoasă, deja remarcabilă prin supleţea şi eleganţa ţinutei, capabilă să danseze ca o nimfă şi iubăreaţă ca o turturea” [5]. Capricioasă, extravagantă, surprinzător de provocatoare pentru o fiinţă atât de tânără, Yeyette era adorabilă – şi totuşi, fără zestre nu constituia o partidă atrăgătoare!

Deşi avea doar unsprezece ani, Manette, sora cea mai mică a lui Yeyette, promitea să devină o tânără frumoasă, însă în privinţa logodnei trebuia să mai aştepte câţiva ani. Iar Catherine, de doisprezece ani, nu era doar prea micuţă ca vârstă, ci şi prea bolnavă, pentru a putea fi considerată aptă, [1] eventual, de măritiş.

De fapt, Catherine îşi trăia ultimele zile. Era adusă de la mănăstire, împreună cu Yeyette, şi pusă în pat în rafinărie, unde zăcea în căldura verii târzii. Se rosteau rugăciuni pentru însănătoşirea ei şi i se puneau amulete sub pernă, dar febra continua s-o vlăguiască de ultimele puteri. La mijlocul lunii: octombrie a anului 1777 a murit; slujba de înmormântare s-a; ţinut la biserica din sat, iar micul coşciug a fost îngropat în cripta familiei.»

Cam la două luni de la moartea lui Catherine, a sosit

o scrisoare de la Paris. François de Beauharnais (convins de către Edmée) o cerea oficial de nevastă pe Catherine pentru fiul său mai mic, Alexandre, băiatul care copilărise la familia Tascher, în Martinica. Nu era nevoie ca Joseph să-i dea nicio zestre fiicei lui, zicea marchizul, întrucât venitul pe care Alexandre urma să-l primească la însurătoare – patruzeci de-l mii de livre pe an, cel puţin – avea să fie mai mult decât suficient pentru o gospodărie îndestulată. < * «H*> → «**> e.

Fireşte, atunci când trimisese scrisoarea, marchizul nu ştiuse că biata Catherine trecuse în lumea celor drepţi, fiindcă veştile ajungeau din Franţa în Martinica după cel puţin câteva luni. Oricum, scrisoarea marchizului nu excludea posibilitatea unei înlocuiri. „Respectul şi ataşamentul pe care (Alexandre) le simte faţă de Madame de Renau din”, scria marchizul, „îi sporesc nerăbdarea de a-şi uni destinul cu una dintre nepoatele ei”. Vasăzică, una dintre nepoatele ei, a citit Joseph, cu un oftat de uşurare. Poate că, în fond, nu conta prea mult care anume.

„Păcat că fiica ta cea mare nu are cu câţiva ani mai puţin”, adăuga marchizul, „căci în mod cert ea ar fi fost preferata…

Însă te asigur că fiul meu, care nu are decât şaptesprezece ani şi jumătate, consideră că o fată de cincisprezece ani e prea apropiată de el ca vârstă” 6.

În realitate, Yeyette avea doar paisprezece ani, dar ce, mai conta?! Exista şi Manette, mai drăguţă decât Yeyette şi, la cei unsprezece ani ai ei, nu era nicidecum prea bătrână.

Dar era dispus, oare, Alexandre s-o aştepte? Poate că nu. Odată cu scrisoarea marchizului, a sosit una şi de la Edmée, în care aceasta sublinia cât de presantă devenise problema. Nerăbdarea lui Alexandre de a se însura nu avea de-a face; cu „respectul şi admiraţia” pe care acesta

le simţea pentru cea care era *defacto* mama lui vitregă, cât mai ales cu restricţia legală ce-i fusese impusă; Alexandre revendica moştenirea şi, pentru a o obţine, trebuia ori să ajungă la majorat, care era, însă, prea departe, ori să se însoare. Voia să aibă bani, aşa că nu-i rămânea decât să se însoare.

Şi mai era un motiv pentru a se grăbi, lucru înţeles de către toată familia, dar despre care se vorbea doar în şoaptă.

Marchizul îmbătrânea şi avea sănătatea şubredă, în ciuda situaţiei financiare solide, venitul său nu prea mare era în scădere, iar la moarte întreaga lui avere urma să le revină fiilor săi. Aşa că n-ar fi fost exclus ca Edmée să ajungă la ananghie. Părea preferabil, aşadar, ca înaintea acestei posibile calamităţi să se asigure, printr-o legătură matrimonială între cele două familii, că moştenirea lui Alexandre va fi profitabilă pentru toţi cei din familia Tascher, inclusiv Edmée.

Propunerea ilustra talentul lui Edmée de a găsi partide avantajoase. Dacă Alexandre se însura cu Manette, aceasta urma să aibă un soţ bogat, iar el putea căpăta cele patruzeci de mii de livre pe an. Edmée nu trebuia să-şi mai facă griji în privinţa situaţiei sale după moartea marchizului, iar Joseph avea posibilitatea să apeleze la Alexandre pentru a se redresa financiar. Mai mult chiar, în felul acesta nu era necesară nicio dispensă pentru încheierea unei căsătorii între rude prin alianţă, Alexandre şi Manette fiind practic ca nişte veri înrudiţi prin legăturile lor comune cu Edmée; aceasta nu o văzuse niciodată pe Manette, fiindcă fetiţa se născuse după plecarea ei din Martinica, dar tot mătuşă şi nepoată se chema că erau. Pe de altă parte, Alexandre o considera pe Edmée aproape ca pe o mamă, din moment ce n-o cunoscuse pe cea care-i dăduse viaţă.

Mai rămânea de obţinut doar acordul marchizului pentru a o înlocui pe Catherine cu Manette.

Şi, totuşi, Joseph pregeta. Dacă Alexandre va avea obiecţii în privinţa lui Manette, fie din cauza vârstei ei fragede, fie din cine ştie ce alt motiv? Desigur, fata era frumuşică, îmbinând „sănătatea şi firea veselă, cu o siluetă care promitea să devină atrăgătoare” 7. Totuşi, în eventualitatea în care se întâmpla ceva rău niciun Tascher n-avea să se bucure de avantajele averii lui Alexandre. Joseph a reconsiderat, aşadar, problema, după care i-a scris marchizului, oferindu-se să-i trimită în Franţa ambele fete, astfel încât Alexandre să opteze pentru aceea care îi convenea mai mult.

Pornind de la ipoteza că Manette avea să fie aleasa, a început s-o pregătească pentru lunga călătorie pe mare până în Franţa, împreună cu Yeyette, care era încântată de perspectivă. Dar, înainte de plecarea fetelor, Joseph a trebuit să petreacă o bucată de vreme la cealaltă moşie a sa, pe insula St. Lucia, şi, în absenţa lui, lucrurile au scăpat de sub control.

După ce-şi pierduse cea de-a doua fată, pe Catherine, doar cu câteva luni în urmă, Rose-Claire nu se putea împăca deloc cu ideea de a o lăsa pe Manette să plece atât de departe, în această privinţă, bunica de Sannois îi împărtăşea întru totul punctul de vedere. Iar Manette care, spre deosebire de sora ei mai mare, nu manifestase niciun moment curiozitatea de a vizita Franţa, şi-a implorat mama să n-o trimită departe de familie. Incapabilă să mai suporte tensiunea în care trăia, s-a molipsit de friguri şi a zăcut în pat trei luni de zile.

Când s-a întors din St. Lucia, Joseph a găsit casa în mare fierbere8. Manette era slăbită şi se însănătoşea anevoie, Yeyette se simţea deranjată de tevatura creată în jurul ei, în vreme ce ultimele scrisori sosite din Franţa

subliniau urgenţa situaţiei. („Vino la Paris”, scria marchizul. „Adu o fată sau pe amândouă. Oricare va fi decizia dumitale, o vom accepta necondiţionat. Avem nevoie de una dintre fiicele dumitale!” 9 Joseph trebuia să ia imediat o hotărâre. Dacă nu acţiona rapid, irosea ocazia de a salva viitorul întregii familii. Prea bine, atunci o va trimite pe Yeyette în Franţa.

Joseph i-a scris din nou marchizului, explicându-i că îmbolnăvirea lui Manette îl determina să se oprească asupra lui Yeyette, care în curând urma să împlinească cincisprezece ani. (Fireşte, sugera el, o diferenţă de trei ani între miri era suficient de mare.) în ce-o priveşte pe Yeyette, avea o fire minunată şi o siluetă agreabilă. „E foarte matură pentru vârsta ei”, adăuga el – poate neinspirat, căci Alexandre nu miza pe precocitatea viitoarei sale neveste, ci pe tinereţe şi supunere.

„Este bine făcută şi, în ultimele şase luni, s-a dezvoltat suficient încât să treacă drept o domnişoară de optsprezece ani”, spunea Joseph, în continuare, în plus, cânta un pic la chitară – luase lecţii când fusese la mănăstire –, dar nu-i lipsea nici vocea, pe scurt, era talentată la muzică10. Cât priveşte aspectul fizic, „avea piele frumoasă, ochi expresivi şi braţe voluptuoase”. Altfel spus, Joseph nutrea convingerea că marchizul, Edmée şi Alexandre vor şti să citească printre rânduri, înţelegând că, de fapt, el le spunea că fiica lui nu era frumoasă, dar că alesele ei calităţi sufleteşti (nădăjduia el)

puteau compensa neajunsurile legate de aspectul ei exterior.

„E păcat”, adăuga Joseph, „că n-a avut privilegiul de a primi o educaţie în Franţa”. Şi aici transmitea un mesaj nescris: Alexandre nu trebuia să se aştepte ca Yeyette să fie o persoană blazată, sau să manifeste genul de cizelare propriu unei absolvente de şcoală pariziană. Yeyette era

naivă, proaspătă, necoruptă, lipsită de experienţă. Joseph, care petrecuse, ca paj, trei ani la curtea Franţei, ştia cât de stângace şi de provincială putea părea o tânără de la ţară sau din colonii în ochii unui tânăr domn parizian, de familie bună, cum era Alexandre.

Era imposibil, însă, ca tânărul să nu ştie cum avea să fie viitoarea lui nevastă, din moment ce şi el crescuse în Martinica. Nu se putea aştepta la politeţuri şi rafinamente din partea celei care urma să-i fie mireasă, ci la sinceritate, inocenţă, candoare, dublate de o fire încrezătoare. Totul avea să fie bine.

Au fost făcute toate aranjamentele necesare. Nu mai rămânea decât ca Joseph să cumpere biletul de călătorie pe unul din vasele comerciale care mergeau în Franţa.

Dacă vrem să ştim la ce se gândea Yeyette, ce îşi imagina, ce spera sau ce vise îşi făurea, n-avem decât să citim şi noi printre rânduri. Scrisorile lui Joseph nu conţin aproape nicio referire la ea – nici că plângea la gândul că urma să plece de acasă, nici că Rose-Claire ar fi vrut să o ţină în Martinica (o omisiune semnificativă). Reiese doar că-şi dorea din tot sufletul să meargă în Franţa şi să o vadă pe mătuşa ei, Edmée.

Pentru ea, viitorul soţ nu era un străin, îl ţinea minte pe Alexandre din copilărie – un băiat mai înalt decât ea, blond, cu ochi albaştri şi foarte admirat pentru felul cum arăta.

Mătuşa Edmée le scrisese că Alexandre se transformase într-un tânăr chipeş, spiritual şi inteligent, bun la suflet şi cu o fire minunată. „E îndrăgit de către toţi cei care îl înconjoară”, asigura ea familia, într-una dintre scrisori.

Ştiind că era locotenent în regimentul Sarre, Yeyette se gândea, poate, că Alexandre semăna cu tinerii ofiţeri fermecători şi exuberanţi, cu care dansa în Fort-Royal,

închipuindu-şi, probabil, că viaţa la Paris însemna un şir nesfârşit de baluri şi petreceri, mai extravagante şi mai palpitante decât toate sindrofiile la care fusese ea vreodată.

Şi, în imaginaţia ei, poate că se văzuse înveşmântată într-o toaletă cu mult mai strălucitoare decât tot ce purtase până atunci, cu bijuterii la gât şi în păr, dansând cu un soţ chipeş, care o adora.

La cincisprezece ani, era prea tânără ca să-şi închipuie altceva. Ştia, fireşte, ce implica o căsătorie – să faci dragoste, să ai copii, o gospodărie, servitori, responsabilităţi. Dar fata aceasta neastâmpărată şi frivolă, care se distra atât de bine la baluri, care dansa ca o nimfă şi era iubăreaţă ca o turturea, nu s-ar fi gândit nicio clipă la aspectele mai apăsătoare ale mariajului, în schimb, nu încape nicio îndoială că nu-şi imagina lumea orbitoare în care urma să intre, sau faptul că avea să se maturizeze rapid şi să se gătească, aidoma superbelor doamne pe care le zărise în Fort-Royal, îmbrăcate în rochii de satin şi împodobite cu diamante. Poate că visa la nuntă, la trusoul pe care i-l promisese mătuşa Edmée, la ceremonia în sine, la tandreţea din privirile lui Alexandre în clipa în care îşi vor rosti jurămintele.

În gând, pesemne că îşi luase deja rămas-bun de la somnoroasa Martinică şi pornise în călătoria care o aştepta, prima călătorie lungă din viaţa ei, spre o ţară îndepărtată şi o soartă necunoscută.

IBS.

Tff nu. 3”.

O călătorie cu peripeţii

Brusc, în toamna anului 1778, visele lui Yeyette au fost curmate de izbucnirea războiului.

Blocada britanică se preschimbase într-o ameninţare mult mai gravă, întrucât Franţa venise în ajutorul

coloniilor americane răzvrătite, astfel că propriile posesiuni se transformaseră în vânatul preferat de către englezi ca pradă de război.

Martinica era în primejdie, Fort-Royal mişuna de vase de război, iar perspectiva unei călătorii în Franţa părea de domeniul fantasticului.

Prin urmare, voiajul de nuntă al lui Yeyette a fost amânat, iar Joseph Tascher, în ciuda sănătăţii sale şubrede, a trebuit să-şi asume responsabilităţile ce îi reveneau în calitate de căpitan într-un regiment de dragoni al miliţiei şi să se alăture oamenilor săi, pentru a înfrunta pericolul britanic, în decembrie, trupele englezeşti au izbutit să cucerească St. Lucia şi să confişte toate proprietăţile franceze de pe insulă. Pentru a preîntâmpina capturarea Martinicăi, miliţiile s-au strâns acolo în pripă, pregătite să facă faţă asediului.

O bucată de vreme, s-a crezut că viitorul soţ al lui Yeyette i se va alătura lui Joseph Tascher, acolo. Sute de oameni din regimentul lui Alexandre de Beauharnais fuseseră expediaţi în Caraibe, or el nu excludea posibilitatea de a fi trimis, la rândul său, în zona de luptă. Perspectiva aceasta nu-i făcea nicio plăcere, fiindcă, deşi nu era laş din fire – năzuia, într-adevăr, ca într-o bună zi să se acopere de glorie în război, în calitate de comandant de trupe –, nu avea chef să plece din Brest, unde staţiona cu armata. Ajunsese să se ataşeze nespus de mult de coasta Bretaniei, mohorâtă şi bătută de vuituri, dar mai ales de un domeniu din apropierea oraşului.

Căci prima dragoste adevărată din viaţa lui locuia acolo şi, recent, îi spusese că rămăsese însărcinată cu el.

În decembrie 1778, nu împlinise nouăsprezece ani, dar Alexandre era deja bărbat – şi, cum se spune, om de lume.

Chipeş, ştiind să vorbească frumos, era pe deplin

conştient de farmecul său personal şi deosebit de încrezător în şansele de a avansa, vădind o admirabilă capacitate de a se descurca în viaţă. După ce a învăţat împreună cu fratele său mai mare, François, la prestigiosul Collège du Plessis din Paris, şi-a continuat studiile la Heidelberg, unde a beneficiat de adevărata învăţătură (opusă simplei pedanterii şi persiflajului, care au fost întotdeauna apanajal semidocţilor) şi unde au început să i se modeleze gusturile intelectuale.

Spre lauda lui, Alexandre avea o minte ageră, ce-i drept cam superficială, şi nişte instincte, dacă nu întru totul nobile, cel puţin capabile să îl îndrume în direcţia umanitarismului şi a progresului – atâta vreme cât nu trebuia să renunţe la avantaje şi la confortul personal. Dar, fiindcă era nespus de narcisist şi îngâmfat, înclina să pună semnul egalităţii între idei şi uniformele sau decoraţiile militare, considerându-le un fel de podoabă; îi lipsea adevăratul discernământ.

Meditatorul angajat pentru Alexandre şi fratele său, un dascăl de şcoală conştiincios, dar prozaic, pe nume Patricol, n-a făcut mai nimic pentru a înfrâna tendinţele înnăscute ale lui Alexandre (cum avea să spună mai târziu Yeyette, „Alexandre avea gustul libertăţii şi o voinţă inflexibilă”), însă, când întâmplător i s-a oferit institutorului o slujbă în casa ducelui de la Rochefoucauld, i s-au deschis orizonturi mai largi.

Nici că s-ar fi putut imagina o şcoală cosmopolită de bune maniere mai reuşită decât castelul La Roche-Guyon, aparţinând ducelui – o construcţie vastă şi somptuos amenajată, unde, în mijlocul unor parcuri naturale luxuriante, cu nişte copaci falnici, pajişti întinse şi vegetaţie sălbatică tunsă cu mare grija, aristocraţi cu minţi sclipitoare şi oaspeţi distinşi discutau concepte înalte şi îşi imaginau o lume mai bună.

Studiind cu Patricol, pe vremea când institutorul său frecventa acea remarcabilă societate, tânărul Alexandre a asimilat influenţele iluminismului, îndrăgostindu-se de idealurile americane de libertate şi democraţie – idei incredibil de radicale în societatea stratificată a Franţei, unde Biserica, monarhia şi aristocraţia deţineau toată bogăţia şi, virtual, întreaga putere politică. A aflat că americanii începuseră să vorbească despre drepturile omului, să militeze pentru o viaţă mai bună într-o lume în care se aboleau privilegiile şi se renunţa la opresiunile instituţionale. A îmbrăţişat aceste idei, pe de o parte fiindcă erau atrăgătoare – ducele şi tovarăşii săi întruchipând un umanitarism profund şi tolerant –, iar pe de altă parte, poate, pentru că fratele lui mai mare, François, nu le agrea, iar Alexandre nu voia cu niciun preţ să-i semene.

Castelul La Roche-Guyon nu reprezenta numai o şcoală de idei şi concepte progresiste, ci şi un prototip de maniere mondene, în care legăturile amoroase erau socotite drept una dintre plăcerile vieţii, alături de vinul de soi sau conversaţia elevată; în rândul acestor oameni cu adevărat cosmopoliţi, a observat Alexandre, se remarca o oarecare fluiditate morală, iar aventurile galante nu erau doar tolerate, ci şi încurajate subtil.

Fireşte, acestea prindeau din ce în ce mai mult teren în armată, printre ofiţerii camarazi ai lui Alexandre. De la vârsta de cincisprezece ani, el a fost încadrat în regimentul Sarre, al cărui colonel era ducele de la Rochefoucauld, şi a reuşit să avanseze rapid datorită protecţiei acestuia, în fiecare an, petrecea şase luni la regiment, deşi aici nu avea îndatoriri grele, rămânându-i astfel timp din belşug pentru a curta tot felul de femei, de la cameriste la doamne cu titluri nobiliare.

În momentul în care marchizul de Beauharnais i-a

scris lui Joseph Tascher cerându-i pe una dintre fiice ca mireasă Pentru Alexandre, tânărul ofiţer căpătase deja gustul r l aventurilor galante. Faptul că se bucura de succes la femei, majoritatea fiind cu mult mai bătrâne decât el, îi măgulea orgoliul, cum spunea marchizul de Bouille, în faţa căruia Alexandre se lăuda cu colecţia sa de trofee amoroase. Acorda o atenţie specială flirturilor şi relaţiilor sexuale; astfel, ţinea liste cu femeile cu care se culcase, notând numele şi, dacă existau, titlurile fiecăreia, împreună cu însuşirile lor distinctive.

Nu se putea spune că Alexandre nu era o persoană analitică, toată lumea din jurul lui Alexandre îl considera un om calculat şi viclean. Patricol consemna cu amărăciune şi altă caracteristică dominantă a elevului său: o detaşare şi o disimulare cultivate cu grijă. „Ceea ce mă uimeşte cel mai mult”, scria dascălul când Alexandre avea şaisprezece ani, „şi îmi displace enorm la acest tânăr este grija extremă şi dezinvoltura cu care îşi ascunde şi îşi disimulează trăirile sufleteşti” 1. Personalitatea lui era însă mult mai complexă; atitudinea flegmatică şi apetitul sexual excesiv mascau amestecul de dinamism şi voluntarism, o dorinţă profundă de a ieşi în evidenţă şi o remarcabilă agerime a minţii. Lăsând la o parte spiritul de aventură în relaţiile cu sexul opus (care era tipic, ca stil, dacă nu şi ca intensitate, pentru vârsta şi clasa socială din care făcea parte), Alexandre *promitea*, meritele sale fiind evidente.

Acum, totuşi, când aştepta naşterea copilului său, Alexandre, la cei optsprezece ani ai lui, era conştient de profunzimea trăirilor sale emoţionale. O întâlnise pe Laure de Girardin, nevasta în vârsta de douăzeci şi nouă de ani a unui ofiţer de marină, la conacul ei de la ţară, unde aceasta obişnuia să primească în vizită bărbaţi din garnizoana de la Brest. Ca şi Alexandre, se născuse în Martinica, fiind în realitate chiar înrudită cu familia

Tascher, însă pasiunea pe care i-o inspira lui Alexandre nu avea nimic comun cu legăturile de familie.

Alexandre a intuit de la bun început profunzimea sentimentelor pe care i le inspira Laure. Într-o scrisoare către Edmée, căreia îi destăinuia, adesea, amănunte privind legăturile sale amoroase, a scris despre „pasiunea violentă”.

care i-o trezise nevasta ofiţerului de marină, despre f ţiunea Duioasă pe care o avea pentru el şi despre mirarea încântarea lui de a fi descoperit adevărata dragoste. Soţul lui Laure a fost plecat câteva săptămâni, iar în acest interval binecuvântat amanţii s-au lăsat în voia pasiunii care îi mistuia, în toamna anului 1778, Laure era însărcinată, iar Alexandre nu avea nicio îndoială în privinţa paternităţii sale. Mai ştia, de asemenea, că era posibil ca în curând să părăsească Franţa, pentru a lupta împotriva Angliei, or acest gând îl scotea din minţi. „Mă cuprinde disperarea când văd apropiindu-se clipa când va trebui să mă despart de ea pentru multă vreme”, îi scria el lui Edmée. Dar cel puţin îi lăsa lui Laure o fărâmă din fiinţa lui. Copilul pe care aceasta îl purta în pântece va fi mărturia veşnică a dragostei lui adevărate.

„Să nu te mire cuvântul Juliette”, îi spunea Alexandre lui Edmée. „Este numele ales de noi pentru fiinţa pe care o vom îndrăgi amândoi”. 2

Alexandre nu vedea nimic ciudat sau deplasat în faptul că, deşi descoperise adevărata dragoste în persoana unei femei, urma să se însoare cu alta. Căsătoria lui avea să fie doar de convenienţă; lucrul acesta era de la sine înţeles. Se însura din trei motive: pe de-o parte, insista tatăl lui, pe de altă parte, abia aştepta să-şi primească moştenirea şi, în sfârşit, având în vedere vârsta şi rangul lui, se cuvenea să-şi ia o nevastă. Asta făceau tinerii care năzuiau la faimă şi onoruri – se însurau, de obicei pentru

bani. Nimeni nu se aştepta la iubire între soţ şi soţie, ci doar la politeţe şi curtoazie, femeia urmând să adopte o atitudine complezentă şi supusă, plină de nobleţe.

„Juliette” s-a născut în vara anului 1779 şi s-a dovedit a fi băiat, drept care a fost botezat Alexandre. Nu se ştie cât de des îşi vizita tatăl pruncul, ce gândea despre el, sau dacă naşterea lui i-a apropiat şi mai mult pe Alexandre şi Laure.

Cert este că, atunci când micuţul Alexandre avea doar câteva luni, Yeyette şi tatăl ei se aflau la bordul unei mici corăbii de mărfuri, *Ue de France*, Iraversând încet Atlanticul, în direcţia Brest.

— În acel sezon al furtunilor din anul 1779, călătoria pe mare s-a dovedit deosebit de anevoioasă şi vlăguitoare, atât pentru trup, cât şi pentru spirit. Yeyette, împreună cu tatăl ei, mătuşa Rosette (sora nemăritată a lui Joseph şi a lui Edmée) şi Euphemie, slujnica mulatră a lui Yeyette, au fost nevoiţi să stea închişi timp de trei luni într-o cabină minusculă, în care de-abia dacă încăpeau trei cufere şi nişte paturi înguste şi incomode. Tavanul era atât de scund, încât aproape că nici nu puteau sta în picioare, iar din cauza spaţiului strâmt din cabină nici nu se punea problema să porţi jupe largi, după moda vremii. Din cauza legănatului violent al micii ambarcaţiuni, toţi au avut rău de mare, dar cel mai tare suferea Joseph; era alarmant să constaţi că, de la o săptămână la alta, devenea din ce în ce mai sfârşit şi vlăguit.

De fapt, nimeni nu se simţea prea bine, mai ales după câteva săptămâni pe mare, când se terminaseră toate fructele şi legumele proaspete, singurele alimente fiind carnea sărată şi pesmeţii marinăreşti. Apa depozitată în nişte butoaie mari, pe punte, nu putea fi băută din cauza algelor ce-i alteraseră gustul favorizând apariţia unei sumedenii de gângănii şi viermi.

O mâzgă verde acoperea şi pereţii cabinei, întinzându-se tot mai mult din pricina umezelii care muia hainele pasagerilor, furişându-se chiar şi în cufere şi dulapuri. Noaptea, pasagerii se culcau în aşternuturi reci şi jilave, inhalând aerul stătut din cabina strâmtă, unde dormeau prost din cauza balansării neîncetate a vasului.

La mizeriile zilnice ale călătoriei se mai adăuga şi o permanentă senzaţie de teamă – spaima ca nu cumva să se stârnească furtuna, iar apele mării să înghită corabia, frica de a nu se molipsi de friguri, dar mai presus de toate teama de a nu fi capturaţi de către piraţi sau de vreo navă de război britanică.3 *Îl e-de-France* făcea parte dintr-un convoi păzit de o fregată franceză, *Pomana*. Însă convoaiele erau adesea atacate, or *Île-de-France*, cu magazia sa de provizii şi cu echipamentele militare de la bord, constituia o pradă de preţ.

Zilele se scurgeau cu o încetineală exasperantă, *Ile de france* fiind deviată uneori de la traiectoria aleasă şi înaintând anevoios, din cauza vremii nefavorabile, în mod normal, călătorii ar fi trebuit să pună piciorul pe uscat în septembrie, Har abia pe 12 octombrie, prăpădiţi şi istoviţi, au păşit pe ţărm la Brest, grăbindu-se să-şi găsească adăpost în cel mai apropiat han.

Nu i-a întâmpinat nimeni, înainte de a părăsi Martinica, Joseph nu avusese timp să-i scrie marchizului de Beauharnais sau surorii sale, ca să le comunice că urma să plece în călătorie. Acum, slăbit şi bolnav, a trimis o scrisoare la Paris, dar au trecut două săptămâni până când Edmée şi Alexandre au venit să-şi salute musafirii. Pesemne că cele două săptămâni i s-au părut interminabile lui Yeyette, care era îngrijorată din cauza tatălui ei şi nerăbdătoare să-şi vadă viitorul soţ. În cele din urmă, o cabrioletă a tras în faţa hanului şi din ea au coborât blonda şi încă atrăgătoarea Edmée, însoţită de Alexandre, înalt şi

chipeş în uniforma lui albă şi elegantă, cu tricornul negru sub braţ şi sabia la cingătoare.

Nu se ştie cum a reacţionat Yeyette la vederea lui Alexandre, însă se poate presupune că s-a comportat aidoma majorităţii femeilor confruntate cu personalitatea lui impresionantă – i s-au accelerat bătăile inimii şi a arborat un surâs menit să exprime încântarea ce-o resimţea. El s-a aplecat spre ea, manierat, şi, cu vorbe curtenitoare, i-a luat mâna şi şi-a trecut peste ea buzele cărnoase. E foarte posibil ca ochii aceia albaştri să nu fi trădat aproape nicio emoţie, exprimând doar o maturitate mult mai profundă decât a ei.

La început, când a văzut-o, Alexandre a fost foarte nemulţumit de înfăţişarea lui Yeyette. Şi-o amintea bine, desigur, şi a recunoscut-o numaidecât. Însă fata pe care o ştia el nu se transformase într-o femeie frumuşică. E limpede că rudele exageraseră cu laudele la adresa ei.

Fireşte, Alexandre nu putea fi un observator imparţial, căci era atât de obsedat de adorabila Laure de Girardin, încât oricare altă femeie i s-ar fi părut neatrăgătoare. Iar Yeyette, cu ochii ei uşor exoftalmici, cu nasul oarecum asimetric şi prea mare pentru un chip cu pretenţii de frumuseţe, cu buze subţiri şi arcuite, strânse pungă într-un surâs menit să ascundă dinţii inestetici de dedesubt, părea urâţică, ba chiar banală şi lipsită de orice eleganţă.

După haine şi felul de a se purta, se vedea imediat cât era de provincială, ceea ce pentru snobul Alexandre părea greu de acceptat. Yeyette mai avea, însă, o trăsătură – o lăcomie şi o poftă aproape feroce, care erau atât de şocante, încât Alexandre n-ar fi putut s-o situeze în aceeaşi categorie cu Laure sau cu celelalte femei de neam mare, pe care le cunoştea. Lăsa impresia că se agăţa de un lucru, în care ardea de nerăbdare să se cufunde.

Avea o anume drăgălăşenie, ceea ce Alexandre a remarcat numaidecât, şi vorbea cu un glas dulce şi alinător.

Însă era prea agitată şi prea frenetică, pentru a putea plăcea ca femeie; dacă mai punea la socoteală evidenta mediocritate a inteligenţei şi educaţia rudimentară, Alexandre conchidea că agerimea ei înnăscută, asociată cu o fire intempestivă era aproape dezgustătoare. Şi-a dat seama, probabil, chiar din primele momente petrecute împreună, că intimitatea cu Rose, sau orice relaţie mai apropiată cu ea, i-ar pretinde un efort enorm, dacă nu chiar imposibil.

Desigur, Alexandre emitea pretenţii excesive la adresa lui Yeyette, mai cu seamă că era şi foarte prost dispus fiindcă în ultimele luni avusese probleme de sănătate şi lipsise mult timp de la garnizoană, petrecându-şi convalescenţa la ţară, într-un castel.

Înăbuşindu-şi temerile care-l asaltau, Alexandre şi-a concentrat atenţia asupra grijilor imediate. Nunta urma să fie celebrată abia peste câteva săptămâni, or el era sigur că tatăl lui nu-l va sili să se însoare cu o persoană cu care nu avea nimic în comun. „Sunt convins că n-ai de gând să-mi impui căsătoria cu această tânără, în cazul în care între noi ar exista o aversiune reciprocă”, îi scrisese Alexandre tatălui său.[4] Chiar dacă era vorba despre o căsătorie de convenienţă, aranjamentul nu putea fi făcut în absenţa unui oarecare grad de simpatie manifestată de ambele părţi. Dacă nu va exista o asemenea afinitate, Alexandre era decis să-l roage pe tatăl lui să îl elibereze de obligaţia unei căsnicii care se întrevedea deja nesatisfăcătoare.

Alexandre îşi dădea însă seama de faptul că Yeyette şi anturajul ei se aflau într-o stare jalnică. Joseph, vlăguit şi bolnav, avea nevoie de medicamente, iar femeilor le trebuia haine groase, cizme şi multe alte lucruri, şi-a

asumat, aşadar, responsabilitatea de a rezolva situaţia.

„De când m-am sculat azi-dimineaţă, am alergat tot timpul de colo-colo”, îi scria el tatălui său, imediat după întâlnirea cu grupul nuntaşilor. „Am multă bătaie de cap, fiindcă vizitatorilor noştri le sunt necesare o sumedenie de lucruri, pe care nu prea ai şanse să le găseşti în oraşul acesta deprimant, din care sperăm să plecăm cât de curând[5]”. În mod limpede, atenţia lui nu se îndrepta spre viitoarea sa mireasă, ci spre starea deznădăjduită a tuturor celor care o însoţeau, ceea ce presupunea o serie de cheltuieli cărora trebuia să le facă faţă. Din cauza sănătăţii precare a lui Joseph, era exclus să poată lua poştalionul până la Paris; prin urmare, nu-i rămânea altceva de făcut decât să cumpere o trăsură, să găsească un vizitiu şi să închirieze nişte cai pentru călătorie.

Doctorul care l-a consultat pe Joseph i-a atras atenţia să facă drumul până la Paris pe parcursul mai multor zile, pentru ca bolnavul să se poată odihni.

În scrisoarea adresată tatălui său, Alexandre adăuga, totuşi, o scurtă referire favorabilă cu privire la Yeyette. „Pot afirma, cred, că integritatea şi bunătatea ei întrec tot ce ţi s-a spus până acum”. Chiar dacă nu era drăguţă, ba, mai mult, înfăţişarea ei îi repugna, s-a dovedit vrednică de încredere şi adorabil de sinceră, or acestea constituiau nişte calităţi pe care Alexandre le aprecia cu adevărat.

Tânărul a avut nevoie de aproape o săptămână să îşi echipeze musafirii, dar în final, pe 2 noiembrie, când torul a fost gata, au pornit la dram. Desele popasuri făcute pe drum le-au oferit prilejul să se cunoască mai bine. Alexandre a manifestat mai multă toleranţă în privinţa lui Yeyette, din moment ce îi povestea tatălui său, într-o scrisoare, despre plăcerea de a se afla în preajma ei. De bună seamă, Alexandre şi-a ales cu grijă cuvintele; de fapt, el spunea exact ce bănuia că i-ar plăcea tatălui său să

audă. Însă şi tonul scrisorilor lui Edmée era la fel de entuziast. Yeyette, spunea ea, „are toate sentimentele pe care ţi-ai dori să le nutrească faţă de fiul tău, şi, spre marea mea satisfacţie, am observat că şi ea îi este pe plac… Alexandre e subjugat de nora dumitale” 6.

Iată, aşadar, nişte semne vag optimiste. Dar, în timp ce se uita la cei doi tineri care stăteau de vorbă, Edmée se gândea probabil la Laure şi la copilaş, convinsă că într-acolo se îndrepta toată afecţiunea lui Alexandre şi că, inevitabil, nepoata ei avea să afle, cu timpul, de ataşamentul soţului ei faţă de altă femeie.

Într-o zi rece şi mohorâtă de noiembrie, pe la amiază, Yeyette a zărit pentru prima oară Parisul, în ciuda frigului, a umezelii şi a murdăriei, oraşul acesta aglomerat şi zgomotos, cu bulevarde înţesate de trăsuri şi cu străduţe întunecoase şi înguste, unde mirosea urât din cauza canalelor deschise şi a gunoiului intrat în putrefacţie, a entuziasmat-o probabil pe Yeyette, căci putea, în sfârşit, să îşi vadă aievea locul visurilor ei. Auzise despre minunăţiile oraşului de la tatăl ei, iar acum vedea cu propriii ochi clădirile somptuoase şi bisericile vechi din piatră, cu turnuri înalte care străpungeau cerul plumburiu, caleştile aurite, servitori în livrea şi soldaţii în tot felul de uniforme, muncitorii, precupeţele şi nenumăraţii cerşetori.

Pesemne că Yeyette a fost absolut impresionată de dimensiunile metropolei, ea care nu văzuse niciodată oraş mai mare decât modesta localitate Fort-Royal şi orăşelul de garnizoană Brest. Înaintând greu din cauza traficului şi a mocirlei de pe străzi, cabrioleta a traversat cartier după cartier, intrând în cele din urmă într-o zonă cu case mari şi dărăpănate, care desigur cunoscuseră şi vremuri mai bune. În aer se simţea un miros puternic, dar necunoscut – erau miasmele de la tăbăcăriile din apropiere, unde hoiturile de cai şi vaci ridicate u nişte scripeţi se

scufundau în nişte vane de topire, în timp *q* pieile rămase erau tratate cu chimicale.

Trăsura a cotit pe rue Thevenot şi s-a oprit în faţa unei clădiri cu două etaje, tencuită în piatră, dar cu un aspect destul de comun. Ajunseseră la destinaţie.

În următoarele câteva săptămâni, în timp ce se instala în casa unde ea şi Alexandre urmau să locuiască împreună cu marchizul de Beauharnais şi cu mătuşa ei, Edmée, Yeyette şi-a dat seama că atât marchizul, cât şi casa lui închiriată, coborâseră pe scara socială, declinul fiind evident chiar şi pentru ochiul ei neexperimentat. Bătrânul suferind dispunea de câţiva servitori, însă în locuinţa lui domnea frigul şi nu găseai confortul sau opulenţa pe care Yeyette le întâlnise în casele creolilor bogaţi din Martinica. Scara impozantă avea nevoie de reparaţii, încăperile spaţioase erau sumar mobilate, iar întregul ansamblu lăsa impresia de jenă financiară temporară – poate fiindcă exista speranţa ca totul să se schimbe odată cu creşterea venitului lui Alexandre.

În primele trei săptămâni, Yeyette şi Edmée au comandat trusoul viitoarei mirese, s-au dus la croitori pentru probe şi au primit vizite de la modiste şi peruchieri. Edmée achita totul – or Yeyette avea nevoie de o sumedenie de lucruri, nu numai de rochii şi jupoane, ci şi de corsete, furouri, ciorapi, papuci, pantofi cu toc înalt, manşoane, pelerine şi şaluri. Totalul cheltuielilor s-a ridicat la circa douăzeci de mii de livre.[7]

Yeyette ştia de-o viaţă că Parisul era capitala modei, în Martinica, toţi croitorii se străduiau să copieze modelele pariziene, însă creolii bogaţi îşi procurau toaletele de la Paris.

Yeyette ştia că de când fusese încoronat tânărul rege Ludovic al XVI-lea, iar frumoasa sa soţie, Maria Antoaneta, devenise regină, moda se schimbase. Regina dădea tonul

în materie de eleganţă: când a făcut o pasiune pentru pene, toate femeile înstărite din Paris şi-au pus pene în păr; când s-a apucat să poarte turbane turceşti, acestea puteau fi văzute peste tot în cele mai somptuoase saloane. Iar când regina s-a hotărât să-şi strângă părul în vârful capului, adăugând permite şi meşe lungi de păr fals ca să îşi facă nişte coafuri sofisticate, înalte de treizeci de centimetri şi împodobite cu flori, fructe şi diamante, toate femeile de la curte i-au urmat exemplul până ce regina, sătulă de acest moft imitat de semenele sale, a revenit la părul ei blond natural, pieptănându-se cu cârlionţi minuţios ondulaţi, bine pudraţi şi înfoiaţi în jurul feţei mici şi delicate.

În iarna anului 1779, când fusese comandat trusoul lui Yeyette, femeile purtau, după-amiaza, o rochie lungă până la glezne, numită *polonaise*, iar seara se îmbrăcau în haine lungi convenţionale, sub care îşi puneau jupoane groase matlasate, ca să le ţină cald.

Costul ridicat al trusoului se datora în mare parte materialelor scumpe, ţesute şi pictate de mână, din care erau confecţionate veşmintele – mătăsuri chinezeşti, taftale lucioase, brocarturi splendide decorate cu jerbe de flori, mătăsuri cu ape scânteietoare ornate cu fâşii metalice argintii, toate în nuanţe pale de roz, bleu, sidefiu şi ecru, după cum dicta moda timpului.

Întrucât fondurile lui Edmée erau limitate, iar nunta lui Yeyette urma să fie o ceremonie discretă, e foarte probabil ca trusoul ei să fi fost destul de modest şi relativ simplu; oricum, însă, e de presupus că fetei aceleia îmbrăcate sărăcios, proaspăt sosită din Martinica, i s-a părut de-a dreptul magnific. Când marii croitori, cu alaiul lor de cusătorese, negustorii de ţesături cu baloţii lor sclipitori de mătăsuri şi taftale, corsetierele şi pantofarii, pasmantierii cu panglici, rozete de mătase şi dantele, în

fine, când toată lumea îi spunea „Madame la Vicomtesse” – căci acesta avea să fie titlul ei, după căsătorie –, era normal ca înfocata Yeyette să se simtă încântată şi importantă, mai ales că, la scurt timp după sosirea sa în Franţa şi-a dat seama că, în calitate de mireasă a lui Alexandre, reprezenta personajul-cheie pentru tot menajul.

Fără ea nu exista nuntă, or fără nuntă tânărul putea să-şi ia adio de la moştenire.

O., Nu se ştie dacă Yeyette îşi dădea seama de importanţa acestui fapt, deşi e de presupus că Edmée, care a pus la cale această căsătorie, s-a străduit din răsputeri să-i explice nepoatei sale cât de vital era ca ea să îşi joace rolul bine.

Trebuia să fie soţia agreabilă şi simpatică a lui Alexandre, să se integreze în casa socrului ei fără să stârnească niciun fel de animozităţi, să-l determine pe soţul ei să o respecte ca nevastă şi să-şi ocupe locul în societatea pariziană – nu în raidurile aristocraţiei, şi nici în societatea de la curte, ci în eşalonul micii nobilimi onorabile, unde se plasa familia Beauharnais.

Yeyette avea multe de învăţat pentru a se identifica cu prototipul de parteneră demnă de Alexandre. Trebuia, de fapt, să se remodeleze, să iasă din pielea persoanei debordând de senzualitate, domoală, naturală şi dezinvoltă, care se plămădise în Martinica, şi să devină o pariziancă şic, flegmatică şi sigură de sine, capabilă să-şi strunească instinctele şi pornirile, la fel cum balenele corsetului striveau rotunjimile trupului ei tânăr şi durduliu. Trebuia să înveţe să îşi adapteze ritmurile interioare şi manierele la felul de a fi al viitorului ei soţ, care era un om comunicativ şi energic.

De acum înainte, el avea să întruchipeze influenţa cârmuitoare din viaţa ei; aşteptările lui vor fi pentru ea literă de lege, iar gusturile lui vor deveni preferinţele ei

călăuzitoare. Doar standardele lui vor conta pentru ea, iar dacă cineva, chiar şi o rudă apropiată, va intra în conflict cu soţul ei, indiferent de obiectul disputei, era de aşteptat ca ea să se situeze pe poziţia bărbatului său.

Avizată şi prevenită, conştientă de tot ceea ce i se cerea, conformându-se rolului primit, înveşmântată elegant, Yeyette Tascher, la cei şaisprezece ani ai ei, se pregătea de cununie, ştiind perfect că legătura care urma să fie pecetluită cu Alexandre de Beauharnais era indestructibilă, căci atâta vreme cât în Franţa nu se admitea divorţul, ea avea să rămână de-a pururi vicontesa de Beauharnais.

…«i fi fii

Un legământ discutabil în timp ce se confecţiona trusoul lui Yeyette, avocaţii întocmeau contractul de căsătorie, menit să reglementeze regimul proprietăţilor deţinute de Alexandre de Beauharnais şi (pentru a-i da numele oficial) Marie-Josephe-Rose Tascher de la Pagerie.

Strigările au fost făcute pe 5 decembrie, iar cinci zile mai târziu, pe l o decembrie, membrii familiei şi alţi martori s-au întrunit în casa de pe rue Thevenot, pentru a asista la semnarea contractului.

Ultima ocazie ce i se oferise lui Alexandre spre a rupe logodna venise şi trecuse. Nu se va şti niciodată dacă se hotărâse singur să strângă din dinţi şi să încheie căsătoria, sau dacă nu cumva avusese o lungă discuţie cu Edmée despre ostilitatea sa faţă de Yeyette, prilej cu care se lăsase convins să se însoare totuşi cu ea, ori dacă, mult mai probabil, nu se întâmplase ca marchizul de Beauharnais să-şi impună autoritatea de părinte, insistând ca Alexandre să ia lucrurile aşa cum erau şi să înfrunte viaţa alături de o mireasă nu fără cusur. Oricum, prin persuasiune sau cu forţa, Alexandre a fost prezent, calm şi pătruns de simţul datoriei, la ceremonia de semnare a

contractului nupţial, gata să-şi asume responsabilităţile şi să îşi primească răsplata cuvenită în calitate de soţ.

A fost un eveniment solemn, la fel de important ca şi ceremonia cununiei şi aproape la fel de capital. Teoretic, mireasa, căreia noile rude îi spuneau Rose, îi aducea soţului său o zestre substanţială, care era prezentată cu lux de amănunte în contract. Tatăl ei se angaja ca, la un moment dat, în viitor, să îi dea o mare sumă de bani, mătuşa Edmée mai adăuga şi ea o sumă apreciabilă (plătibilă, se înţelegea, la moartea sa), iar Rose, personal, aducea şi ea cincisprezece mii de livre, în realitate, însă, Rose se mărita fără nicio lăscaie, întrucât nimeni nu se aştepta ca Joseph să-i dea vreun ban pe viitor; în plus, promisiunea lui Edmée era, în cazul cel mai bun, nerealistă, iar cele cincisprezece mii de livre ale lui Rose reprezentau doar valoarea estimată a mobilei şi a altor bunuri de-ale ei, pe care le lăsase în Martinica.

La rândul său, Alexandre dispunea de venituri considerabile, asigurate de domeniile mamei şi ale bunicii lui, care muriseră: nişte pământuri în Santo Domingo, în valoare de opt sute mii de livre, şi nişte moşii în Franţa, care mai aduceau, ca rentă, alte trei mii de livre anual[1].

Ca dar de nuntă, Edmée le-a pus la dispoziţie mirilor casa complet amenajată, pe care o avea în satul Noisy-leGrand, la est de Paris. A fost vorba, negreşit, despre un *quid pro quo*, adică o parte a târgului pe care îl încheiase în calitate de peţitoare. Dacă Alexandre se însura cu nepoata sa, ea avea să îi dăruiască o casă, unde îşi va putea creşte copiii şi unde ea, Edmée, urma să locuiască fără chirie, după moartea marchizului.

În prezenţa notarului, Alexandre şi Rose au semnat documentul, în timp ce marchizul, Joseph, Edmée şi o rudă îndepărtată a familiei Tascher, Louis-Samuel Tascher, un cleric care îndeplinea funcţia de preot al familiei ducelui

de Penthievre, urmăreau cu atenţie desfăşurarea ceremoniei.

Mătuşa Rosette nu era de faţă, fiind prezente, în schimb, două membre ale cercului social frecventat de Edmée – două surori nemăritate, pe nume Cecconi. Mai erau de faţă şi câteva rude de-ale familiei Beauharnais: François, fratele mai mare al lui Alexandre, care ajunsese între timp căpitan al unui regiment de dragoni, Claude, fratele marchizului, tot militar, fiul acestuia, ce purta de asemenea numele Claude, vărul lui Alexandre, precum şi un avocat, Michel Begon.

După trei zile, acelaşi grup de persoane s-a adunat în biserica din Noisy-le-Grand, pentru celebrarea modestei cununii religioase. Rose a fost încadrată de cele două mătuşi ale ei, în timp ce Alexandre l-a avut drept cavaler de onoare pe un prieten, care era ofiţer de marină, întrucât starea sănătăţii lui Joseph Tascher nu-i permitea să participe la ceremonie, rolul său a fost, preluat de către Abbe Tascher, care a condus-o pe Rose la altar.

Nu s-a păstrat nicio mărturie scrisă cu privire la înfăţişarea lui Rose în ziua nunţii, dacă era veselă sau liniştită, ori dacă atmosfera din bisericuţa de la Noisy a fost festivă sau solemnă. Alexandre îi dăruise lui Rose nişte cercei grei cu nestemate în formă de rămurele, câteva brăţări şi un ceas: cu diamante prins pe un lanţ; e posibil ca Rose să fi avut şi ea nişte bijuterii de familie, fie de la bunicile Tascher şi Sannois, fie de la maică-sa. Fără îndoială că Edmée s-a străduit din răsputeri să fie pentru Rose şi mamă, şi tată, ajutând-o să se pregătească pentru ceremonie, dându-i sfaturi şi răspunzându-i la întrebări.

Dacă Rose a chestionat-o în legătură cu ritualul dragostei, e limpede că Edmée a lămurit-o şi în această privinţă, însă ce s-a petrecut între soţ şi soţie în noaptea nunţii doar ei au ştiut, şi niciunul dintre ei nu a făcut

ulterior comentarii pe această temă. Se poate presupune că Alexandre nu a avut niciun motiv să pună sub seninul îndoielii virginitatea soţiei sale, sau, dacă n-a fost aşa, oricum nu s-a plâns. E foarte probabil să fi răsuflat uşurat când s-a achitat de neplăcuta sarcină de a-şi deflora mireasa, fiind liber să se gândească liniştit la desfătările erotice care îl aşteptau în compania lui Laure de Girardin.

Prin urmare, Marie-Josephe-Rose, vicontesă de Beauharnais, şi-a început viaţa matrimonială; tatăl ei şi mătuşa Rosette locuiau în casa marchizului, iar Alexandre, ajuns între timp om bogat, achita facturile pentru toată lumea.

Venea iarna, sezonul balurilor şi al petrecerilor, dar, deşi Alexandre ieşea serile în oraş, distrându-se de minune, nu-şi lua niciodată nevasta cu el. Era prea tânără, prea necoaptă; îi lipseau suavitatea şi rafinamentul. Dacă îi plăcea cevacum era cazul cu noile ei bijuterii –, îşi manifesta încântarea cu un fel de mândrie copilăroasă. Dacă o deranja ceva, nu-şi masca iritarea, cum ar fi făcut orice tânără cu pretenţii, arborând o mină indiferentă. Nu ştia cum să se comporte, cum să vorbească pe un ton plin de prestanţă sau să comunice cu dezinvoltură. Se mişca cu graţie şi era agreabilă, dar nu şi dornică de perfecţionare. Nu cunoştea pe nimeni, habar n-avea de nimeni şi de nimic şi nu se ferea să îşi mărturisească ignoranţa.

Din ce în ce mai agasat de inadaptabilitatea socială a lui Rose, Alexandre îşi vedea de viaţa lui, bucurându-se de averea recent obţinută, cheltuind fără oprelişti şi cumulând datorii.

Şi, ca întotdeauna, era ahtiat după plăceri. Bea, chefuia cu camarazii lui ofiţeri, lipsea noaptea de-acasă şi se întorcea într-o stare de nedescris[2]. După aceea, dormea până la prânz, când se trezea şi se pregătea iarăşi să plece.

În tot acest timp, Rose rămânea singură, o nevastă-fetiţă de şaisprezece ani, dornică să cunoască atracţiile Parisului, dar nevoită să stea închisă într-o casă plină de oameni de vârstă mijlocie şi bătrâni, unde trebuia să *se* conformeze regulilor impuse de socrul ei. Şi-a însuşit deprinderile de femeie privilegiată şi fără ocupaţie; se scula târziu, îşi sorbea tacticos cafeaua, stătea în budoar, *en negligée*, până la amiază, după care, vreme de câteva ceasuri, se ocupa de toaleta sa complexă, îndeletnicire care îi răpea o grămadă de timp. Pe la mijlocul după-amiezii, fardată şi cu părul pudrat, tapat şi răsucit într-o pieptănătură complicată, îmbrăcată cu una dintre rochiile ei de mătase în dungi, ieşea din casă, de obicei însoţită de Edmée, să se plimbe o oră cu trăsura. Seara, după cină, juca uneori cărţi, sau purta conversaţii anoste şi enervante cu ceilalţi membri ai familiei, aşteptând să vină ora de culcare.

Şi permanent îl pândea pe Alexandre, întreaga sa vigilenţă fiind îndreptată asupra lui; ştia când pleca de-acasă, când se întorcea pe şapte cărări în zori, sau cât de târziu se trezea a doua zi. Vorbea din ce în ce mai puţin cu ea, iar când îi adresa vreun cuvânt nu făcea decât s-o critice sau s-o corecteze.

m După câteva luni de căsnicie, Alexandre a părăsit casa de pe pe Thevenot, pentru a se întoarce la regiment – şi la Laure de Girardin – în Bretania, oprindu-se pe drum la moşia ducelui de la Rochefoucauld.

Era consternat, înciudat şi mâhnit. Şi asta fiindcă aflase, probabil la scurt timp după ce se căsătorise, că Laure rămăsese văduvă; dacă nu s-ar fi pripit să facă pasul necugetat de a se însura cu Rose şi ar mai fi aşteptat câteva luni, ar fi reuşit, poate, să o convingă pe Laure să-l ia de bărbat.[3]

Mai mult ca sigur, însă, Laure n-ar fi acceptat. Cu

toate acestea, se simţea copleşit de mâhnire când se gândea la neşansa de a se fi lăsat înhămat pe viaţă la jugul unei căsnicii cu o fată grosolană şi necoaptă, pe care el, personal, o considera respingătoare. Fiind egocentrist din fire şi înclinat să-şi plângă de milă, Alexandre se simţea păcălit de soartă de unde şi ardoarea cu care îşi îneca amarul, ca şi reţinerea de a-şi petrece timpul cu Rose.

La încheierea celor şase luni obligatorii de stagiu militar, Alexandre nu s-a întors la soţie şi la familie, recurgând la tot soiul de subterfugii pentru a-i evita. Situaţia era neplăcută pentru toată lumea, dar mai ales pentru Rose. Joseph şi Rosette locuiau în continuare în casa marchizului, amânându-şi plecarea în Martinica, după toate probabilităţile în speranţa de a asista la naşterea primului copil al lui Rose – deşi nu exista, deocamdată, niciun semn în această privinţă.

Edmée a fost nevoită să admită că mariajul pus la cale de ea mergea prost. Rose era nemulţumită şi arţăgoasă. De ce, se întreba ea nedumerită, Alexandre petrecea atât de mult timp cu alţii, şi atât de puţin cu propria soţie?

În cele din urmă, Edmée a trecut la fapte. A stat de vorbă cu Patricol, care îl cunoştea pe Alexandre la fel de bine, dacă nu chiar mai bine decât oricare dintre rudele lui, şi l-a rugat să afle ce-l determina să-şi neglijeze nevasta.

Ceea ce i-a spus Alexandre lui Patricol – sau, oricum, ceea ce a decis Patricol să-i transmită lui Edmeei chiar dacă era vorba despre o născocire bine ticluită – s-a rezumat la inferioritatea lui Rose în raport cu bărbatul ei atât sub aspectul inteligenţei cât şi al educaţiei, ceea ce făcea ca traiul alături de ea să fie insuportabil. Alexandre nu ştia numai să mânuiască cuvintele, ci era şi extraordinar de coerent; Rose nu se pricepea decât să

vorbească despre fleacuri, iar sub privirile mânioase şi dispreţuitoare ale lui Alexandre trăncăneala ei cedase locul reproşurilor.

Rose nu avea nimic să-i spună, i-a mărturisit Alexandre bătrânului său profesor – sau, în orice caz, nimic care să merite vreo atenţie din partea lui. Aşa că a preferat să plece. La început, a recunoscut el, se gândise că s-ar putea obişnui să trăiască alături de ea devenind mentorul ei, umplând golurile uimitor de mari din educaţia soţiei, înlocuindu-i prejudecăţile provinciale cu vederi mai largi şi maniere mai rafinate. Se izbise însă de refuzul ei de a se lăsa pe mâna lui, permiţându-i să-i cultive mintea şi să-i remodeleze comportamentul.

Deoarece Rose respinsese eforturile lui de a o ajuta să progreseze, el pur şi simplu renunţase să-şi mai bată capul cu ea.

Dar asta nu era tot. Rose dovedise că nu putea fi nici supusă, nici amabilă. Ba dimpotrivă, avea pretenţii. Nu voia să îl lase în pace. îi pretindea să-şi petreacă tot timpul cu ea, iar, când pleca de acasă, insista să afle ce spusese sau ce făcuse el, chiar şi ce le povestea altora în scrisori. Hăituiala ei devenise insuportabilă. Cert e că Rose şi Alexandre nu se potriveau deloc. Alexandre era un om senzual şi un liber-cugetător sofisticat, care simţea nevoia de a fi tot timpul încurajat şi aprobat. Inconstant şi impulsiv, nu găsea la Rose nimic care să-i satisfacă dorinţele sau gusturile intelectuale, iar atitudinea lui faţă de ea oscila între o condescendenţă plină de nerăbdare şi un dispreţ amestecat cu furie. Deşi se achita de obligaţiile ce-i reveneau şi nu-i era străin nici conceptul de nobleţe, avea o fire irascibilă, nestăpânită; în prezenţa lui Rose se simţea fie frustrat, fie scârbit, înstrăinându-se de ea din ce în ce mai mult.

Pe de altă parte, Rose era o fată bine intenţionată,

VIguroasă, inimoasă, dar extrem de superficială, dornică să îşi satisfacă poftele şi vădind o voinţă impresionant de puternică, precum şi nişte instincte de autoapărare bine dezvoltate. O descumpăneau eforturile lui Alexandre de a o schimba, la fel ca şi intelectualismul lui volubil, iar stilul de viaţă dezordonată cu care se deprinsese acesta o speria şi o îndepărta de el. Având în vedere temperamentul şi aşteptările fiecăruia, ciocnirile dintre ei erau inevitabile.

Al doilea an de căsnicie a adus o oarecare destindere.

Patricol a întocmit un plan de studii pentru Rose, antrenând toate rudele în instruirea şi educarea ei. Accentul tărăgănat de provincială putea fi corectat, dacă Rose învăţa să recite tirade din piesele clasice de Racine şi Corneille. Tatăl ei era în măsură s-o înveţe istorie. Edmée urma s-o îndrume cum să se poarte la reuniunile mondene, ba chiar şi marchizul îşi putea aduce contribuţia.

Patricol îi reamintea lui Edmée că Alexandre era un om afectuos şi (lucru îndoielnic) că dorea sincer să găsească un *modus vivendi* cu Rose. Dar, pentru aceasta soţia lui trebuia să devină o parteneră de viaţă capabilă să-i împărtăşească toate preocupările.

Exista o membră a familiei deosebit de bine înzestrată spre a face din Rose o soţie potrivită pentru Alexandre. Fanny de Beauharnais, nevasta lui Claude, fratele marchizului de Beauharnais, era o romancieră şi o poetă prolifică, ce primea o sumedenie de oameni de litere în salonul ei de pe rue de Montmartre. Despărţită de câţiva ani de soţul ei şi preocupată exclusiv de artă şi aventuri amoroase a acceptat-o imediat în cercul ei pe Rose, care avea numai şaptesprezece ani. Nu se ştie dacă, într-adevăr, cunoştinţele lui Rose despre literatură s-au îmbogăţit (ceea ce este puţin probabil, întrucât Fanny şi prietenii ei nu puteau fi consideraţi nişte somităţi în materie), dar cert e că a avut ce învăţa de la Fanny, care era prototipul femeii

independente, fără legături de familie stânjenitoare, ceea ce i-a permis să-şi manifeste creativitatea şi să dobândească faimă pe această cale. Nu se poate ca Rose să nu fi sesizat faptul că cele două femei care duceau o viaţă

T

destul de fericită la Paris, Edmée şi Fanny, trăiau pe cont propriu, despărţite de soţii lor.

În timp ce încerca, deşi fără prea mult entuziasm, să-şi cultive spiritul, Rose se lupta şi cu prima sarcină din viaţa ei în primăvara anului 1781, a fost în măsură să le transmită mamei şi surorii ei, în Martinica, vestea că urma să nască la sfârşitul verii. De bună seamă că rudele din ambele părţi au răsuflat uşurate. Un copil putea aduce stabilitate şi echilibru unei căsnicii cu probleme, iar maternitatea avea s-o tempereze pe Rose şi să-i ocupe timpul în perioada absenţelor prelungite ale lui Alexandre.

Alexandre nu era lângă Rose când aceasta a intrat în travaliu, aşa că a ratat momentul naşterii fiului său, pe 3 septembrie. A fost prezent, totuşi, la botez, şi i-a dat copilului numele de Eugene-Rose.

Din păcate, venirea pe lume a micuţului Eugène nu a avut efectul scontat. Certurile se ţineau lanţ, iar prăpastia dintre soţi se adâncea, Alexandre plângându-se că Rose era „dură şi dictatorială” cu el, iar Rose simţindu-se desconsiderată şi neglijată. Şi de data aceasta a intervenit Edmée, sugerând ca Alexandre să se mute un timp din casă şi să facă un voiaj în Italia, aşa cum obişnuiau mulţi tineri de viţă nobilă, în acest fel, Rose avea timp să se obişnuiască, încet-încet, cu rolul de mamă, iar lui Alexandre i se oferea ocazia de a-şi desăvârşi educaţia în domeniul artelor.

Nimeni nu-şi mai făcea iluzii în privinţa mariajului dintre Alexandre şi Rose. Eforturile vagi de a umple

lacunele din educaţia lui Rose nu sporiseră nicidecum compatibilitatea cuplului, iar alte remedii erau greu de întrevăzut. Pe măsura trecerii timpului, Alexandre a devenit mai nervos şi mai irascibil, în timp ce Rose, mai sigură pe sine la optsprezece ani, decât fusese ca mireasă la şaisprezece, se maturiza, dar nu se îmblânzea aproape deloc. Eugène nu avea nici două luni, când Alexandre a plecat în Italia, iar Rose, profund ofensată, nu mai ardea de nerăbdare să-l vadă înapoi.

O nouă iarnă, apoi o altă primăvară au venit şi au trecut.

Rose avea acum nouăsprezece ani, micuţul Eugène era un copil reuşit şi vesel, Joseph şi Rosette se întorseseră în Martinica şi, ca o reacţie întârziată la creşterea veniturilor lui Alexandre, marchizul cu tot menajul se mutaseră într-un cartier mai agreabil, într-o casă din preajma bisericii Saint Philippe du Roule, pe rue Neuve-Saint-Charles, departe de putoarea tăbăcăriilor şi mai aproape de lumea bună. Rose participa la seratele lui Fanny, dar fără să cunoască alte persoane în afara acelora pe care le întâlnea acolo. Totuşi, lăsa impresia că Parisul îi pria deja. Ar fi putut să se întoarcă împreună cu Joseph şi Rosette în Martinica, dar a preferat să rămână, aşteptând mult amânată întoarcere a lui Alexandre din Italia. Pesemne că încă mai spera într-o împăcare, sau poate că era prea demoralizată ca să nu-şi facă iluzii în privinţa viitorului.

Nu se ştie exact când şi în ce împrejurări a aflat Rose de legătura lui Alexandre cu Laure de Girardin, însă e de presupus că în al treilea an de căsnicie fusese deja informată de existenţa lui Laure şi a băieţelului pe care aceasta îl avea cu Alexandre. Rose era suficient de isteaţă ca să-şi dea seama că Alexandre se însurase cu ea exclusiv din motive financiare şi familiale. Dacă la început, când a

sosit în Franţa, şi-a făcut cumva iluzii romantice, acum se risipiseră toate. Dar, în timp ce se împăca, încet-încet, cu situaţia, Rose observa că, de fapt, cazul ei nu era nicidecum izolat, că multe alte femei se măritau pentru a servi interesele rudelor lor dar, în ciuda acestui dezavantaj, nu numai că supravieţuiau, ci înfloreau pur şi simplu, în plus, când se gândea la viaţa ei din Martinica, Rose îşi dădea seama probabil, că, dacă ar fi rămas pe plantaţia tatălui său, ar fi făcut o partidă mult mai proastă sau poate ar fi rămas nemăritată. La urma urmei, nu era decât o fată fără zestre dintr-un golf de provincie îndepărtată; ce şanse ar fi avut acolo să-şi găsească un soţ agreabil? Alexandre era un bărbat prezentabil, înstărit, cu o carieră excepţională şi contacte sociale strălucite. Multe femei s-ar fi considerat norocoase să trăiască alături de un asemenea om, în ciuda atmosferei tensionate din sânul familiei.,<şfguj! ţiţ>31/.

Dezmeticită din puţinele iluzii care îi mai rămăseseră despre căsnicie şi exasperată din cauza soţului ei nărăvaş, Rose aştepta ca Alexandre să se întoarcă din lungul lui sejur; în cele din urmă, când a aflat, în iulie 1872, că se afla la Paris, a plecat din Noisy, unde familia îşi petrecea vara, şi s-a dus după el acolo.

Timp de câteva săptămâni, a existat o licărire de speranţă pentru viitor. Soţul şi soţia se purtau frumos, erau în aparenţă amabili unul cu celălalt, ba chiar s-ar fi zis că le făcea plăcere să fie împreună. Italia îl schimbase pe Alexandre, sau cel puţin aşa se părea. Când s-a întors cu Rose la Noisy, s-a adaptat cu uşurinţă la viaţa mai tihnită a satului. N-a început să-şi piardă astâmpărul şi să fugă la Paris, ca să piardă nopţile cu prietenii. Atâta vreme cât nu-i dădea niciun motiv să se plângă, nu existau nici conflicte între soţi. Ca dovadă a acestei noi armonii, Rose a conceput un copil, despre care Alexandre a declarat că va

fi tot băiat.

Aparenta armonie era, însă, iluzorie. Alexandre n-avea nimic împotrivă să suporte un scurt interludiu casnic, atâta vreme cât ştia că se va încheia rapid. Chiar înainte de a se întoarce din Italia, pusese la cale un plan de acţiune care urma să-l ţină departe de Rose multe luni de-atunci încolo.

Se hotărâse să se implice în luptele din Americi, aşa că îi scrisese noului guvernator al insulelor Windward, pentru a-l ruga să-l numească aghiotantul lui. Alexandre fusese promovat la gradul de maior, fiind pe punctul de a se acoperi de glorie militară. Avea nevoie doar de o oportunitate, de nişte oameni pe care să-i conducă şi de o victorie în luptă.

Cât timp s-a aflat la Noisy, a aşteptat cu nerăbdare răspunsul la solicitarea sa, pentru a descoperi într-un târziu că guvernatorul nici n-o primise. Dacă Alexandre voia să se înroleze în armată, trebuia să se ducă de unul singur în Martinica şi să solicite unul dintre posturile încă disponibile.

Şi Laure de Girardin plănuia să facă lunga călătorie până în Martinica, pentru rezolvarea unor treburi de familie. Cum nu se recăsătorise, urma să se îmbarce împreună cu o rudă mai în vârstă. Fără îndoială că prezenţa lui Alexandre pe acelaşi vas avea să-i atenueze plictiseala voiajului.

Fără a-i pomeni lui Rose de planurile sale, Alexandre făcea pregătiri discrete pentru a pleca din Noisy – şi a-şi coordona călătoriile cu acelea ale lui Laure. Luându-l complice pe unul dintre servitori, a pus la cale o evadare secretă şi, în noaptea de 6 septembrie, când toată casa dormea, s-a furişat în curte şi a plecat cu trăsura spre Paris. Când Rose s-a trezit a doua zi dimineaţă, a constatat că Alexandre îşi luase tălpăşiţa.

Dacă Rose fusese tentată să-i acorde un oarecare credit soţului său, mai mult ca sigur că această plecare bruscă şi laşă i-a spulberat pentru totdeauna iluziile. O înşelase neîmpărtăşindu-i planurile, o părăsise, când ştia că era însărcinată, demonstrând încă o dată că avea prea puţină consideraţie, dacă nu chiar deloc, faţă de ea şi implicit pentru viaţa de familie. Pesemne că Rose s-a simţit profund trădată, când, la scurt timp după plecarea lui Alexandre, a aflat că el şi Laure de Girardin urmau să călătorească pe acelaşi vas spre Martinica.

Nu a îmblânzit-o nici măcar scrisoarea sosită la scurt timp după evadarea lui Alexandre.

„Mă vei ierta, iubito, că am plecat de lângă tine fără să-mi iau rămas-bun, că am pornit la drum fără să-ţi dau de ştire, că nu ţi-am spus încă o dată, înainte de a ne despărţi, că sunt întru totul al tău? Vai mie!” Şi, într-un limbaj ce amintea de melodramele pe care Patricol insistase ca Rose să le memoreze, Alexandre continua pe acelaşi ton, scriind în zori de zi, sub dubla influenţă, pesemene, a lipsei de somn şi a euforiei de a fi scăpat de nevastă şi de servituţile căsniciei.

Alexandre se erija într-un bărbat sfâşiat între datoria faţă de ţară şi obligaţiile familiale. „Dragostea pentru soţia mea şi setea de glorie: iată două legi supreme în inima mea... Va veni ziua, preaiubita mea, când îmi vei mulţumi pentru spiritul meu de sacrificiu. *Adieul* Inima mea îţi aparţine şi aşa va fi mereu”. 4

Ameţită sub impactul şocului provocat de fuga lui

T

Alexandre, cu stomacul răscolit de greaţa matinală şi, mai 2 rav, neştiind ce se va alege de ea şi de copil dacă Alexandre u se mai întorcea din Martinica, Rose nu s-a lăsat Impresionată de retorica amăgitoare a soţului ei. Cuvintele lui îi transmiteau un mesaj total diferit de acela

al acţiunilor pe care le întreprindea, or ea învăţase deja că numai faptele lui contau.

Jignită şi supărată, simţindu-se desconsiderată, Rose nu şi-a exteriorizat suferinţa şi nici resemnarea în faţa acestei ultime lovituri în orgoliul ei. Nu-l va ierta pe Alexandre pentru ceea ce făcuse. Şi nici n-o să-l sprijine ca soţie în această pretinsă campanie pentru onoruri militare.

Nu se poate, însă, ca între patru pereţi, singură în camera sa, Rose să nu fi dat frâu liber lacrimilor. Avea doar nouăsprezece ani şi în curând urma să fie mama a doi copii, în aproape trei ani de căsnicie, stătuse numai câteva luni cu soţul ei, iar o bună parte din acest timp fusese nefericită.

Fără ca nimeni s-o bage în seamă sau s-o preţuiască, Rose se maturiza, depăşind naivitatea excesivă pe care o manifestase la începutul căsniciei; chipul ei nu mai era atât de bucălat, iar trăsăturile începeau să prindă contur. Trupul bine făcut înflorea pe măsură ce sarcina avansa. Nimeni nu remarca toate aceste schimbări, şi nici înţelegerea melancolică pe care ea o dobândise între timp.

Ea, Marie-Rose Tascher, o creolă din Martinica, era singură, irosindu-şi tinereţea într-o casă care se afla chinuitor de aproape de lumea măreaţă a societăţii pariziene, unde domneau strălucirea, frivolitatea, frumuseţea, confortul şi lipsa de griji. Şi asta, în timp ce soţul ei, proaspăt şi înfloritor după marele tur prin Italia şi pregătindu-se pentru realizări şi mai mari, era plecat într-o călătorie peste mări şi ţări, împreună cu amanta sa.

1”.

„Cea mai mârşavă creatură”.

Rose suporta greu sarcina. Era bolnavă mai tot timpul, stresul provocat de eşecul căsniciei sale agravându-i şi mai mult suferinţa. Aşteptând în Brest corabia cu care urma să plece în Martinica, Alexandre îi

trimitea scrisori arţăgoase, pline de reproşuri temperate, urmate uneori de izbucniri de afecţiune.

„Constat că, din păcate, căsnicia noastră merge tot mai prost”, scria el. „Tu porţi întreaga vină pentru cele întâmplate”. O acuza fiindcă îl răsfăţa pe Eugène, nu era constantă în sentimente, se vaită prea mult şi îl neglija.

Până şi mesajele relativ curtenitoare erau rebarbative.

„Sunt nespus de trist şi melancolic”, îi mărturisea el. „Tu eşti deţinătoarea celui mai eficient mijloc de a-mi alunga gândurile negre. Dacă aş fi sigur de dragostea ta, aş putea suprima o parte din suferinţă, dobândind totodată tăria de a o îndura şi pe cealaltă. *Adieu*, ma chère *atnie*. Am promis să nu vorbesc despre dragoste. Nu-mi rămâne, aşadar, decât să-mi mişc buzele ca şi cum te-aş săruta de o mie de ori”. 1

Avea nevoie de certitudini în privinţa sentimentelor lui Rose ca să iasă din sumbra dispoziţie sufletească prin care trecea numai că, lucru lesne de înţeles, Rose nu prea se grăbea să-i dea asigurări în acest sens având în vedere recenta comportare a lui Alexandre, îi răspundea la scrisori, dar nici pe departe atât de des cât considera el că i s-ar fi cuvenit. Se plângea că îl „abandonase”, că alţi ofiţeri, cunoscuţi de-ai lui, primeau mult mai multe scrisori decât el, deşi nu „meritau”.

Din când în când, Alexandre înălţa stindardul propriului roism, fluturându-l melodramatic, „înfruntând primejdiile războiului şi ale mărilor, scria el, sunt gata, fără durere şi fără regrete, să-mi dau această viaţă, ale cărei clipe se vor fi socotit doar în nenorociri. *Adieu*! „*2*

Asemenea efuziuni puerile puteau fi eventual iertate, dacă nu s-ar fi dovedit atât de exagerate. De fapt, din câte ştia Rose, soţul ei nu primise nicio misiune militară în Martinica – deşi fusese promovat la gradul de maior în

regimentul Sarre –, iar, dacă îl asaltau gândurile negre, o avea pe Laure alături pentru a-l consola.

Alexandre şi Laure au aşteptat mai bine de trei luni sosirea corăbiei *Venus* cu care urmau să călătorească spre Indiile Occidentale. În acest răstimp, cei doi copii ai lui Laure, băiatul conceput cu Alexandru şi fata cu soţul răposat, au fost lăsaţi în grija călugăriţelor de la o mănăstire din Paris.

Alexandre le-a scris lui Edmée şi lui Rose, cu rugămintea de a se interesa de soarta copiilor – o solicitare căreia Rose nu se grăbea să-i dea curs – însă Edmée, cel puţin, i-a împlinit dorinţa.i

Rose a continuat să se simtă rău, chiar şi după scurgerea primelor luni de sarcină. Alexandre pretindea, în stilul lui pompos, că suferea alături de ea, zbătându-se în „chinurile spiritului”, însă declaraţia lui nu-i aducea cine ştie ce consolare. Copilaşul, căruia Alexandre îi spunea în glumă „micul Scipio” era neastâmpărat şi îi provoca lui Rose insomnii. Când se foia agitată în pat, se întreba, probabil, dacă Alexandre dormea singur sau cu Laure, ceea ce îi sporea şi mai mult disconfortul fizic.

Venus a părăsit La Rochelle în ultimele zile ale lunii decembrie, pornind într-un voiaj furtunos. Vijeliile se ţineau lanţ primejduind soarta micii ambarcaţiuni, aşa că, timp de Şase săptămâni, Alexandre care nu era un marinar prea grozav, a suferit de rău de mare. În pauzele dintre accesele de greaţă, juca loto cu Laure şi îi scria lui Rose, complimentând-o pentru umorul său.

Când, în cele din urmă, înaltul con vulcanic al muntelui „elee s-a ivit la orizont, iar *Venus* a ancorat în portul Fort-Royal, Alexandre era galben la faţă şi cu nervii la pământ.

Nu mâncase şi nu dormise ca lumea de şase săptămâni, dar, în loc să se odihnească, s-a lăsat antrenat

în viaţa socială a capitalei, participând la baluri şi supeuri, ceea ce i-a periclitat mai mult sănătatea.

În cele din urmă, a obţinut postul de aghiotant al guvernatorului, însă moralul şi-aşa scăzut i s-a prăbuşit complet când a aflat că luptele desfăşurate pe pământ american se încheiaseră. Diplomaţii începuseră deja tratativele de pace.

Prin urmare, din punctul de vedere al maiorului Alexandre de Beauharnais, nu se întrevedea prea curând perspectiva de a se acoperi de glorie pe câmpul de luptă în Lumea Nouă.

Starea de deprimare prin care trecea Alexandre îşi pusese pecetea asupra gândurilor şi senzaţiilor lui. Deşi îşi petrecuse cea mai mare parte a copilăriei în Martinica, fiind într-un anumit fel produsul acelui mediu, o vedea acum cu alţi ochi şi se simţea scârbit de noua imagine a insulei, în locul unui peisaj luxuriant şi al unei culturi simple şi sănătoase, eliberată de constrângeri morale artificiale, Alexandre vedea doar decădere atât sub aspectul moravurilor, cât şi al situaţiei materiale. Cultura predominant africană îl dezgusta; în scrisorile pe care le trimitea în Franţa îşi exprima uimirea în faţa vestimentaţiei indecente, a amoralităţii şi a destrăbălării ce domnea în rândul sclavilor. Mizeria în care trăiau, colibele şubrede şi pline de insecte, cu pământ pe jos, analfabetismul şi superstiţiile lor reprezentau un afront la adresa pretenţiilor lui de raţionament; în aceste condiţii era firesc ca snobul Alexandre să fie sincer îngrozit de ceea ce vedea.

Când s-a dus la plantaţia Trois-Îlets să-şi prezinte omagiile lui Rose, a mai avut un şoc. Familia Tascher trăia tot în rafinărie, iar o bună parte din pământ rămăsese necultivat.

Situaţia financiară a familiei era atât de disperată,

încât Joseph însuşi, mai slab, mai bătrân şi mai bolnav decât oricând, lucra pământul alături de o mână de sclavi. Nu încăpea nicio îndoială că decăzuseră pe scara socială, şi, deşi nu era lipsit de sentimente faţă de aceste rade prin alianţă care îl îngrijiseră

În copilărie, Alexandre nu-şi putea permite, date fiind ambiţiile ale sociale şi profesionale, ca lumea să-l asocieze cu ei.

Ascunzându-şi resentimentele, Alexandre a făcut o vizită familiei Tascher, care l-a primit cu căldură. Le-a dăruit un portret de-al lui Rose şi fără îndoială că mai avea asupra sa şi unul care-l înfăţişa pe Eugène. I-a oferit lui Joseph o ediţie superbă în patruzeci de volume a operelor lui Voltaire (un cadou ciudat de nepotrivit; o trată bancară ar fi fost mult mai bine venită). A mai adus şi un alt dar – o ofertă de căsătorie pentru Manette, care împlinise deja şaisprezece ani, din partea unui camarad ofiţer de la regiment.

Sănătatea nu-i permitea, însă, lui Manette să facă un asemenea pas. Palidă şi sleită de puteri, fata bolnavă de scorbut îşi petrecea cea mai mare parte a timpului zăcând pe canapea şi odihnindu-se. Mama şi bunica ei se împotriveau recomandărilor doctorului, care insista ca Manette să fie vaccinată împotriva variolei şi să facă o cură cu mercur. Pe de-o parte se temeau ca vaccinul să nu-i agraveze boala, iar pe de alta respingeau ideea unei cure cu mercur pe care o asociau cu un stigmat, fiind frecvent folosită în cazurile de sifilis. Alexandre i-a sfătuit s-o vaccineze, dar nimeni nu l-a luat în seamă. Având în vedere starea de slăbiciune a lui Manette, precum şi rata ridicată de mortalitate pe insulă, Alexandre nu-i dădea prea multe şanse de supravieţuire.

Rose încetase să-i mai scrie lui Alexandre, deşi continua să ţină legătura cu familia ei. El, în schimb, îi

trimitea cu regularitate scrisori, reamintindu-i că, atunci când se va întoarce în Franţa, se vor instala în casa lor la Noisy, deşi, după cum recunoştea el cu franchețe, „nu era făcut” să conducă o gospodărie.

„Îţi recomand mai presus de orice să ai în permanenţă ceva de lucru”, îi scria el. „În felul acesta poate fi combătută lenea, care a constituit dintotdeauna principala cauză ce-i determină pe oameni să uite de îndatoririle lor”. 3 Acest sfat destul de impersonal sugerează o oarecare nechibzuinţă; dacă s-ar fi gândit mai bine, Alexandre şi-ar fi dat seama că Rose trebuia să primească scrisoarea exact atunci când urma să nască, or în perioada aceea nu de activitate avea ea nevoie, ci de odihnă. Această lipsă de consideraţie reprezenta un simptom, minor dar totuşi periculos, al unui resentiment din ce în ce mai puternic.

În momentele lui bune, Alexandre izbutea să nu se enerveze din pricina lui Rose, dar, păstrându-şi emoţiile şi sentimentele într-un echilibru fragil, ajungea să deteste ceea ce el percepea drept insultă adusă demnităţii lui de către propria soţie. Pe măsură ce se scurgeau săptămânile, iar ea nu-i trimitea nicio scrisoare, Alexandre se simţea umilit şi jignit, mai ales când mătuşa Rosette i-a citit un pasaj dintr-o misivă primită din partea lui Rose, în care aceasta declara că „se vindecase” de dragostea faţă de soţul său.

Vestea aceasta şi gândul că toată familia lui Rose aflase cum stau lucrurile au reprezentat o puternică lovitură pentru eul orgolios al lui Alexandre. Astfel, devenea evident ceea ce intuia toată lumea – că mariajul eşuase şi, implicit, că Alexandre dăduse greş. Narcisist cum era, Alexandre nu avea cum să nu perceapă această declaraţie de independenţă sentimentală făcută de Rose ca pe un atac îndreptat împotriva valorii lui ca om. Or, când

valoarea şi demnitatea lui erau puse sub semnul întrebării, Alexandre devenea nu numai furios, ci şi răutăcios. Cum îndrăznea Rose, această femeie atât de nepotrivită pentru el, cu care fusese constrâns să se însoare, o femeie nedemnă de el, faţă de care nu simţise decât repulsie, indiferent de falsele sentimente trâmbiţate pompos în scrisorile către ea, cum îndrăznea ea să-l dezonoreze? Abia aştepta să facă rost de arma cu care să lovească.

Şi n-a trebuit să caute prea mult. Martinica i se părea un izvor nesecat de depravare, unde legăturile ilicite înfloreau, fără să ţină seama de codurile nescrise, dar strict respectate, ce guvernau imoralitatea sexuală la Paris. Rose crescuse şi se formase în acest mediu desfnnat. Rose nu mai ţinea la el.

Poate că niciodată nu-l iubise. După toate probabilităţile, Rose nu era fetişcana neprihănită pe care îşi închipuise că o luase de nevastă...

„Mi-aduc aminte, *ma chère amie*”, îi scria Alexandre lui Rose, în aprilie 1783, „cum mai de mult ai prezis că, dacă mă vei înşela vreodată, te vor trăda fie scrisorile, fie comportamentul tău faţă de mine. Or, e limpede că acest moment a venit, căci, în cele trei luni de când sunt aici, au sosit vase din toate porturile, şi niciunul nu mi-a adus vreo veste de la tine”. [4]

Spumegând de furie, în ciuda febrei care-l mistuia prezenta primele simptome de tifos –, Alexandre a suferit a doua lovitură. Rose le-a scris rudelor sale, pentru a le anunţa despre naşterea fiicei sale, Hortense, pe 10 aprilie. Dar lui Alexandre nu i-a trimis nicio scrisoare.

Prin urmare, pruncul era o fetiţă, iar Rose îi alesese numele – şi naşa, pe Fanny de Beauharnais – fără să se consulte cu Alexandre sau măcar să-l informeze. Asemenea insulte nu puteau însemna decât un singur lucru: Rose îşi dădea în vileag adevărata fire, pe care el n-o cunoscuse.

Trebuia să afle cine era ea în realitate.

Laure de Girardin, care, de când venise în Martinica, fusese ocupată ba cu administrarea moşiei tatălui ei, ba cu vizitarea diferitelor plantaţii, a început să alimenteze furia turbată a lui Alexandre îndreptată împotriva nevestei lui.

Micuţa Hortense, i-a atras ea atenţia, nu s-a născut chiar după nouă luni de la revenirea lui Alexandre din Italia. Ignorând ceea ce ştie, de fapt, orice femeie, că nu toate sarcinile ajung la termen, mulţi copii născându-se prematur, Laure susţinea că data naşterii lui Hortense constituia dovada că Rose concepuse copilul cu altcineva, nu cu Alexandre.

Cum în Martinica nu se ştia cu exactitate când se întorsese Alexandre din călătoria lui în străinătate, nu s-a găsit nimeni care să conteste această afirmaţie periculoasă, aşa că scandalul s-a răspândit repede în toată insula. Au fost dezgropate poveşti de pe timpuri, despre firea destrăbălată a bunicului lui Rose. Aceasta, susţineau răuvoitorii, îi călca Pe urme. Clevetitorii din Fort-Royal îşi aminteau cum cocheta cu toată lumea, când avea numai cincisprezece ani, cât matură părea, în ciuda vârstei sale fragede, şi cu câtă frivolitate dansa cu ofiţerii, în sălile de bal luminate de lumînări. Poveşti de tot felul erau dezgropate şi răstălmăcite.

Reputaţia lui Rose de a fi respectat regulile de bună-cuviinţă, niciodată pusă la îndoială până atunci, începea să se clatine, îngrozite, şi rudele ei protestau, susţinând cu tărie că iubita lor copilă era victima unor nedreptăţi. Dar răul fusese făcut.

Dezastrul n-avea să se oprească, totuşi, aici. Luptându-se cu febra şi ajutat de Laure, Alexandre strângea sistematic dovezi, pentru a demonstra că Rose se făcea vinovată, nu de adulter (lucru mai mult decât evident, după mintea lui tulburată), ci de imoralitate

înainte de căsătorie.

Ignorând sau nevrând să recunoască faţă de el însuşi ceea ce ştia din sursă directă despre lipsa de experienţă sexuală a lui Rose, ca mireasă, la şaisprezece ani, şi preferând să considere neconcludent faptul că Hortense avea părul blond şi ochi albaştri ca el, Alexandre îşi concentra toate eforturile în direcţia investigării comportamentului lui Rose în trecut.

Ceea ce a descoperit, sau a pretins că a descoperit, l-a înverşunat şi mai mult, determinându-l să intensifice campania de denigrare a soţiei sale. Având-o alături pe caustica Laure, a plecat urechea la bârfele răutăcioase din Fort-Royal şi a răspândit zvonuri despre aventurile lui Rose cu diverşi ofiţeri, sau tot felul de poveşti despre întâlniri secrete la miezul nopţii, scrisori de dragoste şi cadouri oferite sau primite. La Trois-Îlets, Alexandre a încercat să o silească pe Brigitte, sclava lui Rose, să „mărturisească” faptul că îşi ajutase tânăra stăpână să se strecoare din casă pentru a se întâlni cu iubiţii, iar când Brigitte a refuzat cu tărie, susţinând, chiar şi după ce Alexandre i-a oferit bani, că Rose nu făcuse niciodată ceva necuviincios, acesta a ameninţat-o cu moartea, în cazul în care ar fi dezvăluit cuiva conversaţia lor.

Un alt sclav, Maximin, s-a dovedit mai cooperant. Când Alexandre l-a mituit cu o sumă generoasă, omul a coroborat toate acuzaţiile ticluite de Alexandre şi Laure – iar Alexandre, ştiind ce variantă a „adevărului” prefera să audă, i-a dat crezare lui Maximin, nu lui Brigitte.

pupa toate probabilităţile, nu a existat niciun temei pentru afirmaţiile făcute împotriva lui Rose. Ulterior, Maximin şi-a retras declaraţiile; de asemenea, nu s-a găsit niciun fel de scrisoare de dragoste sau cadou incriminator.

Până şi Alexandre, mai târziu, trecând în revistă lunile de şedere în Martinica, a recunoscut că s-a purtat

impulsiv, mânat *aq* pasiunile şi furiile tinereţii” 5. La scurt timp după ce şi-a încheiat investigaţiile, fiind acum pe punctul de a se prăbuşi din cauza febrei care îl sleise de puteri, Alexandre a căzut răpus de boală şi a fost găzduit de nişte cunoştinţe la Fort Royal – familia Tascher fiind furioasă pe el, ceea ce era de înţeles, mai ales după ce Brigitte le-a povestit tot ce spusese şi făcuse Alexandre.

Ca şi cum insultele şi jignirile n-ar fi fost de-ajuns, Alexandre a găsit adăpost pe timpul bolii la o oarecare Madame du Turon, una dintre clevetitoarele care răspândiseră zvonurile defăimătoare despre Rose – iar după ce a trecut momentul de criză al maladiei, a sedus-o pe Madame du Turon în timpul convalescenţei, dând naştere la şi mai multe bârfe. Mătuşa Rosette i-a scris lui Edmée la Paris despre isprăvile lui Alexandre, povestindu-i în amănunt ce făcea şi ce spunea acesta, menţionând şi faptul că se supărase pe ea, fiindcă nu trecuse să-l vadă, în timpul şederii sale pe domeniul du Turon. „M-aş fi simţit foarte stingherită într-o asemenea societate”, îi declara Rosette surorii sale, pe un ton glacial, ceea ce era mai mult decât grăitor.

Între timp, se formase un contracurent de revoltă.

Prietenii şi rudele lui Rose, plini de indignare din cauza campaniei de discreditare puse la cale de Alexandre şi Laure şi dornici să o apere pe Rose împotriva calomniilor lor, Jficepeau să formeze un front unit. Unchiul lui Rose, baronul Tascher, s-a oferit să facă o călătorie la Paris ca să fie alături de ea şi s-o protejeze împotriva atacurilor verbale lansate de soţul ei. Joseph prefera ca Rose să se întoarcă acasă, înainte S3 situaţia ei să se înrăutăţească şi mai tare. Moravurile lui °se şi acuzaţiile lui Alexandre – au continuat să reprezinte subiectul principal de discuţie la multe dineuri şi partide de cărţi, până ce, cu timpul, veninul scandalului şi-a mai pierdut din

efect.

La plecarea sa din Martinica, Alexandre a lăsat în urmă o impresie proastă. Faptele sale îl discreditaseră peste măsură, în loc să obţină distincţii militare, cum sperase, devenise faimos pentru faptul că îşi denigrase propria soţie (căci, în final, puţini creoli mai dădeau crezare acuzaţiilor lui la adresa lui Rose) şi că îi pusese coarne soţului lui Madame du Turon, care era livid de furie, tunând şi fulgerând împotriva tânărului maior.

Pentru a nu lăsa impresia că greşise în vreun fel, Alexandre a avut tupeul să se prezinte la Trois-Îlets, pentru a-şi lua rămas-bun. Rose-Claire a remarcat stânjeneala lui.

„Am văzut că era tulburat şi agitat”, scria ea, după aceea.

„Părea nerăbdător să plece de lângă mine şi să evite o eventuală explicaţie. Avea deja mustrări de conştiinţă pentru nechibzuinţa cu care se purtase”. 5

Joseph a ţipat la el. „Vasăzică acesta este rezultatul ilustrei dumitale campanii militare împotriva inamicului!

N-ai făcut altceva decât să declari război reputaţiei soţiei dumitale, dezonorându-ne pe noi toţi!”

Alexandre, cu faţa împietrită şi ascunzându-şi sentimentele, nu s-a lăsat provocat, în plus, luase deja hotărârea de a se descotorosi de Rose şi de a rupe orice legătură cu rudele ei prăpădite.

Cu mai bine de o lună în urmă, îi trimisese lui Rose o scrisoare ultimativă, în care îi poruncea să plece numaidecât şi pentru totdeauna din casa lui, ameninţând-o că, dacă nu se supunea, avea să descopere pe pielea ei cât de „tiran” putea fi el. În momentul când Alexandre s-a dus ultima oară în vizită la Trois-Îlets, această scrisoare caustică nu ajunsese încă la Paris; de fapt, se găsea undeva în largul mării, fiind transportată în Franţa de

către Laure, care se îmbarcase de curând pe vasul ce urma s-o ducă acasă.

Când scrisoarea a ajuns la Paris, însă, scandalul în familie a reizbucnit cu forţe proaspete.

'58

Dacă ţi-aş fi scris în primul moment de furie, peniţa ar fi ars hârtia, iar tu ai fi pus totul pe seama supărării sau a eloziei", începea Alexandre, făcând uz de întreaga sa artă etorică. „Ştiu însă ceea ce îţi voi comunica acum, cel puţin în parte, de mai bine de trei săptămâni. Prin urmare, în ciuda disperării şi a furiei care mă sufocă, voi găsi forţa necesară pentru a mă stăpâni; voi şti cum să-ţi spun, cu răceală, că în ochii mei eşti cea mai mârşavă creatură de pe pământ şi că şederea în Martinica mi-a dezvăluit oribila ta conduită". 7

Continua cu lista tuturor acuzaţiilor, pomenind mai ales de doi presupuşi amanţi ai lui Rose şi pretinzând că era în posesia unui dar pe care Rose îl făcuse unuia dintre iubiţi.

Nişte „oameni indiscreţi", zicea el, îi povestiseră tot ce dorise să afle; mai erau şi scrisori incriminatoare, iar sclavii îşi dăduseră şi ei drumul la gură.

„Drept urmare, nu te mai poţi preface şi, de vreme ce cunosc absolut toate detaliile, nu-ţi mai rămâne decât să fii sinceră".

Alexandre nu blama pe nimeni altcineva, în afara lui Rose; nu avea nimic cu familia ei, şi nici măcar cu iubiţii ei.

Doar ea era răspunzătoare pentru comportarea sa reprobabilă; Rose „decăzuse mai rău decât toate desfrânatele din lume".

„Tu şi numai tu ai înşelat o întreagă familie şi ai adus şi dezonoare celeilalte, mai îndepărtate, de care eşti nedemnă", îi scria Alexandre, în comparaţie cu uriaşele trădări ale lui Rose, micile lui greşeli sau tensiunile şi

dificultăţile ivite în ultimii trei ani păreau nişte fleacuri. Marele ei păcat, fireşte, era adulterul, al cărui rod îl reprezenta Hortense.

„Ce-ar trebui eu să cred despre acest ultim prunc", scria Alexandre, „născut la opt luni şi câteva zile de la revenirea fliea din Italia? Sunt nevoit să iau lucrurile aşa cum sunt, dar jur pe lumina raiului că fata este a altuia şi că în venele ei curge sânge străin..." 8

Din moment ce nu mai putea avea încredere în Rose, Alexandre se hotărâse să pună capăt convieţuirii lor sub acelaşi acoperiş. „Fii bună şi du-te la o mănăstire, de îndată ce vei primi scrisoarea mea", o sfătuia el. „Acesta este ultimul meu cuvânt, şi nimic pe lumea asta nu mă poate determina să-mi revizuiesc atitudinea... Fără lacrimi, fără proteste! Voi avea grijă să mă înarmez şi pe viitor contra oricăror promisiuni josnice, care ar fi pe cât de vrednice de dispreţ, pe atât de false".

Scrisoarea înveninată şi-a făcut efectul. Până atunci, nimeni nu bănuise de ce era în stare Alexandre spre a se descotorosi de Rose; acum, demonstrase cât de egoist şi de nemernic putea fi, când se lăsa împins de ticăloşenie şi influenţat de alţii, care erau mai versaţi în materie de tertipuri matrimoniale.

Deşi fusese luată prin surprindere, Rose-Claire şi-a dat seama că Alexandre adoptase această atitudine plină de cruzime doar sub influenţa altora – mai precis, deşi nu o spunea explicit, din cauza lui Laure de Girardin. „S-a lăsat amăgit şi dus de nas", îi scria ea marchizului de Beauharnais, „fără să chibzuiască, fără să reflecteze asupra faptelor sale". 9

Fireşte, Rose-Claire era mult prea bună la suflet.

Alexandre ştia perfect de bine ce făcuse şi nu-i părea rău.

Când s-a întors din Martinica, nu s-a dus să locuiască

împreună cu familia, ci s-a instalat în palatul ducelui de la Rochefoucauld, rezistând tuturor presiunilor făcute de Edmée, marchiz şi alţii, care insistau să se împace cu Rose.

Declarând că înfiorătoarele descoperiri pe care le făcuse în Martinica îl traumatizaseră atât de mult, încât se schimbase radical, şi că sufletul îi era „profund ulcerat”, Alexandre tuna şi fulgera furios împotriva lui Rose, căreia nu-i rămânea altceva de făcut decât să se ducă la mănăstire, asemenea nevestelor alungate, părăsite sau înşelate.

Probabil că eroina acestei urâte întâmplări cataloga faptele lui Alexandre drept diabolice sau, cel puţin, opera unui om smintit. Făcând abstracţie de faptul că Alexandre se străduia să-i distrugă reputaţia, era în joc şi viitorul copiilor ei. Căci, dacă putea să răspândească minciuni despre paternitatea lui Hortense, ce l-ar fi împiedicat s-o conteste şi pe aceea a lui!

?! Rose nu-l mai iubea pe Alexandre – mai degrabă 1 *ura* din tot sufletul, dar era foarte ataşată de copii. Nu putea dmite ca veninul lui Alexandre să-i nimicească.

Mama ei i-a scris din Martinica, îndemnând-o să se întoarcă acasă şi să-l dea uitării pe Alexandre. „Oh, biata mea fetiţă, toate durerile tale sunt şi ale mele”, scria Rosellaire. „Din cauza lor nu-mi mai găsesc liniştea, noapte şi zi deopotrivă! Haide, amestecă-ţi lacrimile cu cele ale duioasei tale mame! Toţi prietenii tăi sunt de partea ta, şi vor să te consoleze!” 10

Deşi e de presupus că încurajările mamei au alinat întrucâtva suferinţa lui Rose, totuşi nu era tentată să se întoarcă în Martinica. Se întrevedea o rezolvare a problemei şi, deşi se resimţea de pe urma atacului lui Alexandre, nu se poate, totuşi, ca Rose să nu fi respirat uşurată la gândul că în acest fel se punea capăt imposibilei sale situaţii matrimoniale.

De trei ani trăia într-o tensiune insuportabilă, suferind din cauza atitudinii reci şi a felului unt în care se purta soţul său cu ea, preferând să-l vadă plecând de-acasă. Pe măsura trecerii timpului, devenise tot mai nefericită, mai nemulţumită, mai furioasă. Acum, calvarul ei se apropia de sfârşit.

În plus, Rose îşi dăduse seama de o bucată de vreme, că exista o alternativă acceptabilă, dacă nu chiar plăcută. Avea să solicite despărţirea legală de Alexandre. Nutrea convingerea că legea îl va obliga să asigure întreţinerea ei şi a copiilor. Ştia că Alexandre se confrunta cu mari dificultăţi financiare; contractase multe datorii şi cheltuise mai mult decât îi permiteau veniturile. Nu încăpea însă nicio îndoială că prima lui obligaţie era faţă de ea, chiar dacă o considera nevrednică să-i fie nevastă.

La sfârşitul lunii noiembrie 1783, Rose şi-a luat inima în dinţi şi i-a spus lui Euphemie să împacheteze lucrurile ei şi ale lui Eugène. După ce i-a încredinţat-o mătuşii Edmée pe Micuţa Hortense, a părăsit definitiv casa de pe rue Neuve-aint-Charles şi s-a îndreptat spre mănăstirea Penthemont, hotărâtă să înceapă o viaţă nouă. că $” >*fyi* <
– ea

„Mica americancă”.

În iarna anului 1784, dacă te-ai fi aventurat până în vârful muntelui stegenevieve pentru a contempla contururile Parisului, ţi s-ar fi aşternut la picioare o panoramă strălucitoare. Oraşul era o citadelă din piatră cenuşie, plină de case mari şi palate cu faţade impunătoare, cu acoperişuri în pantă, deasupra nelipsitelor mansarde, cu turle de biserici şi siluetele masive ale bătrânelor mănăstiri scunde, împrejmuite de ziduri groase. Şi pretutindeni fusese folosit acelaşi material de construcţie sobru şi elegant. Acoperişurile din ţiglă alternau cu cele din ardezie albăstruie, iar coşurile

din piatră cu cele din cărămidă. Ici şi colo, câte o creastă de zid crenelată, rămăşiţă a unor epoci de mult apuse de lupte şi asedii, sfredelea văzduhul, iar în depărtare, în inima oraşului, se zărea o masă întunecată de clădiri medievale scunde, roase de vreme, care se înşirau de-a lungul unor străduţe înguste şi întortocheate, contrastând violent datorită înghesuielii şi aspectului lor dărăpănat, cu cartierele ceva mai spaţioase de la marginea oraşului.

Întreg acest perimetru exterior era în curs de extindere.

Se dărâmau porţiuni mari din vechile ziduri de incintă ale oraşului, iar în spaţiile goale şi pe maidanele cu gunoaie se construiau case mai mult sau mai puţin impunătoare, drumuri noi şi poduri peste râu. Pe bulevardele largi se ridicau clădiri impozante, înconjurate de grădini întinse şi de curţi pavate cu dale. Pe malul stâng al Senei se lucra la înfrumuseţarea promenadei, plantându-se arbori şi clădindu-se locuinţe.

Peste Sena, mai puteau fi zărite siluetele caselor vechi câteva secole, structura imensă a Palatului Tuileries, Luvrul şirul lui de colonade şi lungul bulevard Champs-Élysées.

°U arcurile de triumf de la Porte St-Denis şi Porte St-Martin.

Î à la prima vedere numărul noilor construcţii era aproape l fel de mare ca şi cel al vechilor edificii, ceea ce impunea celerarea lucrărilor de înălţare a unui zid menit să

„Mprejmuiască oraşul aflat în extindere.

Supăraţi, parizienii botezaseră noua îngrăditură din piatră zidul captivităţii”, întrucât din pricina acestei construcţii înalte ajunseseră să se simtă închişi şi izolaţi, puşi în imposibilitatea să contemple priveliştea câmpurilor din jur sau să respire aerul curat din împrejurimi, care

acum nu mai *răzbătea*, până în oraşul aglomerat şi plin de fum.

Ei îi făceau răspunzători pe perceptori pentru edificarea noului zid; din cauza pretenţiilor lor exorbitante, era nevoie de porţi şi bariere, în realitate, se ajunsese aici datorită crizei financiare a Guvernului – iar pentru asta îl blamau pe rege, cu miniştrii lui, dar mai ales pe regină, ale cărei extravaganţe generaseră toate problemele. Se plângeau, zgomotos şi energic – apoi se apucau din nou de lucru.

Indiferent de vreme, nu încetau nicio clipă zgomotele de ciocan şi de ferăstrău, huruitul căruţelor încărcate, care se hurducăiau pe străzile pietruite, sau strigătele, cântecele şi sporovăială muncitorilor. Zi şi noapte, pe frigul crâncen şi sub soarele palid, treaba continua cu febrilitate. Case impozante cu zeci de camere se înălţau în mai puţin de opt săptămâni, iar clădirile mai mici într-un interval şi mai scurt.

Furia de a construi era inexorabilă – o adevărată manie, comparabilă cu aceea a speculaţiilor la bursă sau a pariurilor la cursele de cai.

Mai exista o manie care prinsese teren în oraş: goana după tot ce era american. Cu sprijinul francezilor, coloniştii americani îi învinseseră pe britanici şi se declaraseră independenţi, chiar dacă rămâneau vulnerabili. Francezii au aPlaudat din toată inima această realizare remarcabilă – şi au linbrăţişat, cel puţin în teorie, principiile pe care se întemeia noua republică, respectiv ideile de libertate şi egalitate, concretizate în anularea diferenţelor impuse de rangul social al fiecăruia şi abandonarea formalismului şi a privilegiilor.

Aceste valori americane recent descoperite generaseră o stare de euforie izvorâtă din conştientizarea posibilităţilor nelimitate ale fiinţei umane. America era

deschizătoare de drum: îmbogăţindu-şi cultura superioară cu idealurile americane, francezilor nu le rămânea decât să păşească pe urmele ei. Desigur, americanii merseseră mai departe decât ar fi fost dispuşi francezii; în America nu existau aristocraţi sau regi, ci doar colonişti cinstiţi, toţi oameni dintr-o bucata (dintre care unii, ce-i drept, deţineau mari întinderi de pământ, pe care trudeau sute de sclavi). Judecând după mărimea averii, ar fi fost greu să faci o deosebire între marii nobili din Franţa, cu titlurile lor feudale, şi câţiva dintre aceşti colonişti duri şi democratici. Totuşi, frontiera americană era de dată recentă, iar vastele domenii abia fuseseră dobândite. Tocmai această noutate le alimenta speranţa – or, în special de speranţă avea Franţa nevoie în această frenetică iarnă a anului 1784.

Oriunde ai fi privit, nu puteai să nu observi manifestările acestui proamericanism. Bărbaţii le cereau croitorilor să le înlocuiască nasturii de aur sau din pietre preţioase, de la jiletcă, şi de la pantalonii bufanţi prinşi sub genunchi cu nasturi din fier şi să le pună catarame din acelaşi material la pantofi, fiindcă fierul era un metal republican şi egalitarist.

Femeile au renunţat la complicatele rochii de zi, din mătase ornată cu dantelă, şi au recurs la toalete din muselină, mai simple şi mai neprotocolare, în nuanţe de alb ca zăpada sau de roz pal, la care îşi asortau pălării rustice din pai, legate cu funde sub bărbie. Până şi regina copleşită de avalanşa supărărilor de tot felul şi-a găsit refugiu în minunata ei lăptărie în miniatură, unde mulgea singură vacile albe şi învârtea mânerul de la puţinei.

Conversaţiile erau împănate cu replici republicane, iar lumea adopta atitudini proamericane la numeroase dineurilhiar şi cei mai puţin informaţi îşi presărau intervenţiile cu îi la egalitate şi la libertate, perorând cu

vioiciune şi.

C îi cu afectare Pe tema restructurării monarhiei şi a un jgj-ţi drepturilor pentru toţi francezii.

CX în spatele zidurilor din piatră cenuşie ale spaţioasei năstiri Penthemont, unde conversaţia din saloanele frumos

! f corate se purta pe cele mai diverse teme, femeia cunoscută

cot „mica americancă” avea un aer înfloritor. Rose – vicontesa de Beauharnais – se bucura de aprecierea celorlalţi rezidenţi din mănăstire, fiind considerată o reprezentantă vie a spaţiului american, cum de fapt şi era. Venea din Lumea

Nouă, îşi purta rochiile şic din muselină subţire cu o dezinvoltură invidiată de ceilalţi, era (aşa se spunea) „bogată ca o creolă”, însă vădea o simplitate şi o atitudine firească, proprii acelora ce proveneau dintr-un mediu mai proaspăt şi mai natural.

Dar Rose se deosebea de semenii săi nu numai prin originea sa interesantă şi vag exotică. Era ea însăşi exotică, sau cel puţin aşa li se părea doamnelor de la Penthemont.

Mică de statură, dar mlădioasă şi graţioasă, cu un mers legănat, pe care-l deprinsese, desigur, de la doica ei, Marion, şi de la celelalte sclave în mijlocul cărora crescuse, Rose era o făptură cu totul aparte. Nimeni nu păşea ca ea şi nimeni nu avea glasul ei plin şi melodios, cu un accent fermecător. Dar, în afară de asta, era o persoană vioaie şi pătimaşă, în ciuda felului blajin de a se purta, manifestând faţă de ceilalţi o căldură plină de solicitudine, în contrast cu narcisismul înţepat al atâtor doamne din înalta societate. Oamenii se simţeau degajaţi în prezenţa ei, îi iertau greşelile şi îi căutau compania.

Penthemont era una dintre mănăstirile pariziene care

ofereau găzduire, fără bani mulţi, dar într-un mediu elegant, unor doamne de neam nobil, nevoite să-şi părăsească domiciliul din cauza unor dispute matrimoniale sau ca urmare a diverselor răsturnări de situaţie survenite în familie, în capitală locuia un mare număr de femei de rang mare, mutate de la casa lor: văduve, fete bătrâne, orfane, neveste alungate, temei fără zestre trecute de treizeci de ani, care preferau să trăiască despărţite de rude. De secole întregi, femeile indezirabile – cele slute la faţă sau schiloade, excentricele şi smintitele, cele pitice şi cele atât de mătăhăloase, încât frizau grotescul – erau trimise la mănăstiri, unde puteau trăi confortabil printre măicuţe (dintre care multe erau şi ele de neam mare), fără a fi nevoite să se călugărească. La sfârşitul secolului al XVIII-lea, deşi unele mănăstiri pariziene încetaseră să mai fie instituţii religioase, continuau să ia în pensiune aristocrate.

Penthemon consta dintr-un vast complex de clădiri amplasate în mijlocul unor grădini, care îi dădeau o alură de colegiu sau de liceu de la ţară. Femeile care locuiau acolo aveau camere sau apartamente confortabile şi se puteau deplasa fără oprelişti, singura restricţie impusă fiind respectarea orelor de intrare şi de ieşire de pe domeniu. După-amiaza şi seara, când nu aveau alte treburi, se întâlneau în saloanele mănăstirii, îşi împărtăşeau dramele şi necazurile, şi, de la caz la caz, îşi adresau cuvinte de compasiune.

Şederea la Penthemont i-a permis lui Rose să descopere gustul libertăţii. Nu mai trebuia să-i răspundă lui Alexandre sau să stea izolată de lume, împreună cu mătuşa şi cu bătrânul marchiz, încercând să salveze un menaj insuportabil. Putea veni şi pleca aproape când voia; se plimba cu trăsura pe străzile elegante din Faubourg Saint-Germain, traversa nul pentru a-şi face cumpărăturile

pe rue St.

— Honore, se ducea în cafenele şi restaurante, unde se întâlnea şi petrecea cu prietenii, din ce în ce mai numeroşi.

Penthemont era pentru Rose o fereastră deschisă spre o lume mai largă. A sta în saloane confortabile, printre femei care, indiferent de situaţia lor din acel moment, frecventaseră cele mai înalte cercuri ale societăţii, deopotrivă, femei legate prin sânge sau prin căsătorie cu marea nobilime, reprezenta o adevărată şcoală în materie de conduită elegantă.

Nenumăratele diferenţe subtile dintre aceste doamne privilegiate şi oamenii pe care îi întâlnise în casa de pe rue Neuve-Saint-Charles nu îi scăpau lui Rose, care asimila totul, i felul în care aceste cucoane de la Penthemont îşi făceau t area într-o încăpere până la dezinvoltura cu care se aşezau 111 scaun, sau la aerul acela inconfundabil de persoane Pe tjente de ceea ce li se cuvenea de drept, care se reflecta f fiecare gest şi în fiecare inflexiune a vocii.

1 Graţie, rafinament, dezinvoltură, o prezenţă aristocratică: companioanele lui Rose de la mănăstire erau înzestrate cu toate aceste calităţi, iar, prin simpla proximitate, Rose le-a absorbit. A mai asimilat, de asemenea, multe informaţii despre obiceiurile din lumea bună, şi astfel a aflat că nimeni nu se mai aştepta ca soţul şi soţia să fie credincioşi unul celuilalt, dar amândoi trebuia să respecte înţelegerea tacită potrivit căreia, în limitele politeţii şi ale bunei-cuviinţe, infidelitatea va fi acceptată cu entuziasm de ambele părţi, cel puţin la tinereţe. Şi, de asemenea, a mai aflat că această amoralitate izvora din snobism, şi nu din cruzime sufletească.

Astfel şi-a dat seama de faptul că Alexandre cel nemilos şi infatuat constituia produsul acestui tipar;

comportamentul lui faţă de Laure de Girardin era destul de convenţional şi doar tergiversările sinuoase şi intenţionate, capriciile romantice şi aerele exagerate – pe scurt, stilul lui – făceau o notă aparte.

Rose intuise chiar dinainte de a veni la Penthemont că viaţa de femeie cu titlul nobiliar despărţită de soţ îi putea oferi cele mai mari satisfacţii, dar cu minimum de sacrificii în materie de respectabilitate. Acum, putea contempla amploarea acestor satisfacţii. Căci aici, alături de femeile nefericite şi de cele marginalizate, întâlneai făpturi cu adevărat splendide şi prospere, femei în floarea tinereţii, care înfruntau cu tărie aparentele nenorociri; îşi povesteau unele altora despre iubiţi şi bârfeau despre viaţa amoroasă a cunoştinţelor – inclusiv soţii de care erau despărţite –, vorbind cu nonşalanţă despre jocul subterfugiilor sexuale şi matrimoniale. Nu se poate ca un asemenea mod de a privi viaţa să nu a şi ridicat moralul lui Rose, în momentele în care se confrunta cu problemele neplăcute apărute odată cu despărţirea de Alexandre şi cu îndeplinirea formalităţilor legale impuse de noua ei existenţă.

Prima rundă de petiţii şi sentinţe judecătoreşti a decurs rapid şi fără piedici. Rose s-a întâlnit cu un reprezentant al tribunalului, căruia i-a relatat povestea căsniciei sale eşuate.

I-a explicat cum, la început, Alexandre păruse mai mult decât încântat de perspectiva căsătoriei cu ea, pentru ca după aceea, subit, să alunece inexplicabil pe panta desfrâului, să lipsească mult de-acasă, s-o neglijeze şi să se poarte necuviincios cu ea. Soţul ei era atât de rezervat, încât nu i-a spus niciodată ce e în sufletul lui, or tocmai această detaşare şi atitudine convenţională a făcut ca, în relaţia lor, el să aibă ultimul cuvânt şi o poziţie dominantă.

În realitate, i-a povestit Rose interlocutorului ei, a

fost o nevastă abandonată încă de la începutul căsniciei, căci, deşi trecuseră patru ani de când se măritase, Alexandre nu stătuse niciun an sub acelaşi acoperiş cu ea. A urmat apoi scandalul stârnit în Martinica de Alexandre şi Laure, care i-a dezonorat pe toţi: pe Rose, pe copii şi familia ei deopotrivă. Ei bine, după cum afirma Rose, tocmai această trădare a lui Alexandre, comisă cu sânge rece şi bună ştiinţă, a ajutat-o să ia decizia renunţării la statutul ei de femeie măritată, în măsura în care legea îi permitea acest lucru. Era datoare faţă de ea însăşi, zicea Rose, să se elibereze pe ea şi pe copii din jugul acesta împovărător.

Funcţionarul care a consemnat declaraţia lui Rose a fost mai mult decât înţelegător. Lui i s-a părut că e o tânără cu „o educaţie excelentă şi maniere desăvârşite", amabilă şi neobişnuit de fascinantă. „Pare de neînţeles – mai comenta cineva care o vizitase la Penthemont – ca o femeie ca ea să fi fost tratată cu atâta desconsideraţie de soţul său".

În perioada perfectării despărţirii legale – proces ce a durat o bună bucată de vreme – tribunalul i-a acordat lui Rose o independenţă temporară faţă de soţul său şi a dispus ca ea să locuiască la Penthemont împreună cu Eugène, Alexandre fiind obligat să asigure întreţinerea celor doi copii şi Edmée stătea la Penthemont, cel puţin o parte din timp; încape îndoială că Edmée a fost cea care i-a oferit lui °*i se* cară nu împlinise încă douăzeci şi unu de ani, suportul ral necesar pentru a se smulge de tot ce o mai ţinea legată Alexandre.

Edmée se despărţise de soţul ei, Alexis Renau din, cu în urmă, dar în cazul ei situaţia fusese complet diferită; deoarece de la bun început contractase o căsătorie de onvenienţă, Renau din fiind la curent cu relaţia dintre Edmée marchizul de Beauharnais, tribunalul avusese

nevoie de doisprezece ani pentru a se pronunţa în privinţa despărţirii cuplului, în cele din urmă, Edmée obţinuse câştig de cauză, deoarece, prin sentinţă judecătorească, i se acordase o parte din venitul soţului.

E foarte posibil ca Edmée să-i fi oferit lui Rose banii necesari pentru a-şi achita întreţinerea la Penthemont, fiindcă Rose nu avea, practic, nimic al ei. În anul anterior, cât timp Alexandre fusese în Martinica, ajunsese atât de strâmtorată financiar, încât se văzuse nevoită să-şi vândă o parte dintre bijuterii. Cumpărase lucruri pe datorie, atât cât se putuse, sperând ca Alexandre să achite până la urmă facturile, dar fiindcă acest lucru nu se întâmplase, creditorii începuseră să-şi piardă răbdarea. Nu primise nici mica sumă anuală pe care tatăl său promisese să i-o trimită, potrivit contractului de căsătorie, or, acum ar fi avut mare nevoie de aceşti bani.

Numai că scrisorile care soseau din Martinica nu pomeneau nimic de bani, conţinând, în schimb, doar rugăminţi fierbinţi să se întoarcă acasă şi să locuiască împreună cu familia la Trois-Îlets.

Alexandre, care trăia la Paris şi care, după cum se povestea, „se distra pe cinste”, încercând totodată să avanseze în grad, o ducea şi el prost cu banii. Se plângea autorităţilor de fraudele financiare cărora le căzuse victimă. De data aceasta, reclamaţiile erau îndreptate împotriva bătrânului său tată, care, susţinea Alexandre, nu îi achitase ce i se cuvenea în domeniul mamei sale răposate, refuzând totodată să dea socoteală pentru banii destinaţi lui. Potrivit spuselor fiului, Marchizul cheltuise mai mult decât îşi putea permite, irosind tot venitul obţinut de pe moşie, plus încă trei sute mii de livre pe puţin, şi fiind dator cu o sumă şi mai mare, sub formă de facturi neplătite. Nici măcar chiria pe casa din Neuve Saint-Charles nu fusese achitată, aşa că Alexandre se văzuse

nevoit să vândă tot mobilierul pentru a acoperi cheltuielile.

Gestul lui a avut darul să sporească dezbinarea din sânul familiei. Alexandre era supărat pe toată lumea – indignat din cauza tatălui său, furios pe Rose, ba poate chiar, pentru prima oară, în conflict şi cu Edmée, care de atâta vreme fusese pentru el ca o mamă. Felul nedemn în care Alexandre se purtase cu Rose provocase o ruptură majoră în familie, lăsându-l complet izolat. Acum, venise vremea să se răzbune.

În primăvara anului 1784, Edmée şi marchizul de Beauharnais s-au mutat din nou. Nu-şi mai puteau permite să trăiască la Paris, iar casa din Noisy-le-Grand, pe care Edmée le-o oferise lui Alexandre şi lui Rose ca dar de nuntă, fusese vândută. Şi-au găsit un domiciliu la Fontainebleau, locul unde se adunau toţi aristocraţii scăpătaţi. Faţă de Paris, viaţa la Fontainebleau era ieftină; în plus, locuitorii îşi menţineau un anumit prestigiu social, din moment ce curtea regală venea la palatul Fontainebleau în fiecare toamnă, iar regele participa cu plăcere la partidele de vânătoare organizate acolo.

Rose continua să stea la mănăstire şi, cu excepţia veşnicelor dificultăţi financiare, asociate când şi când cu unele controverse de natură juridică între ea şi Alexandre, timpul trecea destul de plăcut. Era în pragul celei de-a douăzeci şi una aniversări, admirată şi primită cu braţele deschise în cercul doamnelor, invitată la cină în casele somptuoase din Faubourg St.

— Germain, în timp ce numele ei devenise cunoscut în saloanele mondene, într-un anumit sens, pentru ea viaţa abia începea, sau probabil că aşa i se părea ori de câte ori accepta câte o invitaţie şi savura nonşalanţa studiată şi distracţiile vizând doar plăcerea, în noua societate pe care o descoperea.

Şi orizontul intelectual al lui Rose se lărgea continuu.

Parisul vuia de bârfe şi zvonuri, iar în saloanele mănăstirii erau abordate toate subiectele zilei – permanenta extravaganţă a reginei, piesa neruşinată compusă de Beaumarchais, *Nunta pigaro*> amănunte despre ultima ascensiune cu balonul.

e discuta cu însufleţire despre autobiografia candidului Jeanî coues Rousseau, care prilejuia nenumărate comentarii f vorabile, şi se pomenea în şoaptă de *Les Liaisons Dangereuses*, Omanul pe care îl citea toată lumea, fără ca nimeni să recunoască acest lucru – o frescă a unei lumi sordide plămădite din amoralitate, seducţie calculată şi inocenţă întinată, lumea lui Alexandre, trebuie să se fi gândit, înfiorându-se, Rose, în timp ce asculta conversaţia şuşotită şi observa privirile pline de subînţeles, pe care le schimbau femeile între ele.

Substratul implicit al multor conversaţii îl reprezenta starea deplorabilă a sistemului financiar. Datoriile individuale şi naţionale creşteau exponenţial. Toată lumea se împrumuta, nimeni nu restituia vreun ban – decât dacă găsea un nou creditor. Lipsa de bani cu care se confruntau Rose şi rudele ei prin alianţă era simptomul unei maladii mai profunde incluzând mania de a cheltui nebuneşte şi patima necontrolată de a achiziţiona de toate, nesocotind orice limită şi ignorând inevitabila zi a bilanţului.

Şi, într-adevăr, existau semne ameninţătoare ce prevesteau apropierea judecăţii. Creştea numărul falimentelor, iar printre faliţi erau mulţi curteni din preajma regelui şi a reginei. Se povestea despre tot felul de nobili marcanţi, care făceau cheltuieli nesăbuite, împrumutând milioane de livre de la bancheri, zarafi şi alţi curteni, strângând cantităţi imense de picturi şi porţelanuri fine, tapiserii şi mobile rafinate, bijuterii magnifice şi garderobe măreţe, fără să plătească niciun sfanţ. Se spunea, pe jumătate în glumă, pe jumătate în

serios că măsura averii unui nobil o constituia valoarea facturilor sale neachitate. Potrivit acestui etalon, întreaga nobilime se îmbogăţea văzând cu ochii.

Pe măsură ce treceau lunile, iar avocaţii negociau condiţiile despărţirii, cheltuielile lui Alexandre creşteau, în iunie 1784 – luna în care Rose a împlinit douăzeci şi unu de aoi –, Alexandre a devenit căpitan al regimentului de cavalerie Royal-Champagne, funcţie importantă, dar costisitoare, şi aghiotant al ducelui de la Rochefoucauld, care fusese şi el avansat în grad. Alexandre a început să-şi vânda din lucruri, multe dintre acestea fiind cumpărate pe datorie, cu facturi exorbitante, dar încă neplătite. Pe unii creditori i-a trimis la Rose, pe alţii la tatăl său. I-a prelins lui Rose să-i înapoieze nişte bijuterii, pe care susţinea că i le cumpărase el; din câte spunea Rose, ea nu primise niciodată aceste bijuterii, aşa că e foarte posibil ca Alexandre să le fi oferit în realitate altor femei.

Au izbucnit scandalurile cu Rose, care acum era mult mai versată şi mai sigură pe sine decât fusese vreodată, apărându-şi punctul de vedere în faţa lui Alexandre care spumega de furie, neputincios. Dacă se aşteptase s-o intimideze cu ameninţările şi jignirile lui, se înşelase amarnic.

Labil din fire, Alexandre nu mai era în stare să-şi tempereze nerăbdarea şi furia. Trebuia să facă faţă veşnicelor sâcâieli din partea avocaţilor, la care se adăugau cheltuielile aferente şi tratativele cu nevasta sa. Avea o carieră frumoasă, cu succese ce se acumulau rapid, împovărându-l însă, totodată, cu nişte costuri financiare pe care nu le putea acoperi, fără să facă împrumuturi şi mai mari. Taică-său îi datora sute de mii de livre, or devenea tot mai evident că Alexandre n-avea să-şi vadă niciodată aceşti bani înapoi. Viaţa lui personală era un amalgam de plăceri subtile, chefuri cu băutură peste măsură şi relaţii

dezordonate. Laure de Girardin se combinase cu alt bărbat, cu care urma să se şi mărite curând, iar Alexandre se lecuise şi el de vechea dragoste, lăsându-se antrenat în legături trecătoare cu tot felul de femei, dintre care cel puţin una avea să-i mai facă un copil din flori. Se simţea încolţit, nedreptăţit, dar mai presus de toate păcălit şi frustrat, or când Alexandre trecea printr-o asemenea stare, se uita în jur după o persoană pe care s-o pedepsească.

În geroasa lună februarie a anului 1785, l-a apucat o furie turbată. S-a dus la Penthemont, a urcat scările până la etajul trei, unde se aflau camerele lui Rose, a dat buzna înăuntru fără nicio jenă, l-a luat în braţe pe micuţul Eugène, care avea trei ani, şi a coborât cu el, urcând în trăsura care îl aştepta la intrare. Până să strige Rose după ajutor, Alexandre dispăruse deja cu copilul. îl, aw v;

7 Eliberarea

Alexandre plecase şi-l luase cu sine pe Eugène. Fiul preaiubit, primul ei născut, fusese smuls de lângă ea, poate pentru totdeauna.

În ceasurile de disperare care au urmat după răpirea copilului, Rose a trecut printr-o „cumplită suferinţă”, cum avea să spună mai târziu. Groaza, îngrijorarea şi furia au împiedicat-o să doarmă, spulberându-i liniştea sufletească.

Nu-şi dădea seama unde l-ar fi putut duce Alexandre pe Eugène. Alexandre nu deţinea, de fapt, un domiciliu permanent la Paris; locuise în palatul ducelui de la Rochefoucauld, însă era puţin probabil să-l fi dus pe Eugène acolo. Mai degrabă îl transportase pe ascuns la Brest sau la Le Havre, iar de acolo îl îmbarcase pe un vas cu destinaţia Martinica. Orice era posibil, având în vedere viclenia şi firea răzbunătoare a soţului său.

Cuprinsă de disperare, Rose s-a întrebat, probabil, dacă Alexandre nu va încerca s-o răpească şi pe micuţa Hortense.

Deşi acesta continuase să susţină că Hortense nu era copilul său, fusese s-o vadă cel puţin o dată la Noisy. Or răzbunarea lui împotriva lui Rose ar fi completă dacă i-ar lua ambii copii.

Rose nu putea apela pentru ajutor la rudele ei de sânge sau prin alianţă; tatăl ei se afla la mii de kilometri distanţă! ar socrul ei nu avea puterea de a o susţine şi proteja. În plus, familia părea incapabilă să exercite vreo influenţă asupra lui Alexandre, căci acesta nu asculta şi nu respecta pe nimeni.

Deznădăjduită, Rose s-a dus la primarul Parisului şi i-a explicat ce se întâmplase. Asupra ei se abătuse o mare nenorocire. Soţul ei îl luase cu forţa pe fiul lor, fără să ţină seama Je disperarea ei, numai din dorinţa de a-i răpi cel mai de preţ rezultat al căsătoriei, pe „scumpul ei odor”, Eugène.

Nu trebuia să i se încredinţeze soarta copilului fără asentimentul ei; chiar dacă vor fi nevoiţi să pună sechestru pe bunurile şi averea lui Alexandre, i-a spus Rose primarului, soţul ei trebuia somat să-i aducă înapoi copilul.

Ceea ce s-a întâmplat ulterior ilustrează trecerea de care se bucura Rose – sau, oricum, influenţa noilor ei cunoştinţe de la Penthemont. Fără intervenţia lor, rugăminţile ei ar fi rămas fără ecou. După o lună de la răpire, ea şi Alexandre au semnat în faţa unui notar acordul de despărţire. Prin coerciţie, Eugène fusese adus înapoi, iar toate celelalte probleme importante fuseseră, de asemenea, rezolvate, cel puţin pe hârtie.

Acordul de despărţire reprezenta un compromis, dar măcar restabilea onoarea lui Rose, reparând răul pe care Alexandre i-l provocase în timpul şederii lui în Martinica. În actul notarial, Alexandre recunoştea că o defăimase pe Rose, că, „mânat de patimile şi furia tinereţii”, o acuzase pe nedrept de infidelitate şi de conduită imorală înainte de

a se mărita.

Admitea că Rose era „îndreptăţită” să ceară despărţirea şi se oferea să-i asigure un venit anual de cinci mii de livre, plus sume suplimentare pentru întreţinerea copiilor.

Răpirea lui Eugène fusese cu atât mai traumatizantă pentru Rose cu cât nu era exclusă posibilitatea ca instanţa judecătorească să nu-i mai încredinţeze custodia băiatului, după ce acesta trecea de prima vârstă a copilăriei. Când Alexandre i l-a luat pe Eugène, Rose a anticipat ce va urma.

Se considera că băieţii, mai ales fiul cel mare, aparţineau tatălui, într-adevăr, tribunalul a decis ca Eugène să stea la Alexandre, după ce va împlini cinci ani. Din acel moment, va putea sta cu mama sa doar în perioada vacanţelor.

Convenţia a fost semnată în martie 1785, iar după şase luni Rose s-a mutat din nou la rudele sale prin alianţă, la Fontainebleau. Nu putea locui la nesfârşit la Penthemont, şi

În plus părea Puţin probabil că Alexandre îi va plăti suma nuală pe care i-o promisese. Fiindcă nu avea de gând să se

„Ntoarcă în Martinica, a preferat să se ducă să stea cu mătuşa gocrul ei. A cerut să i se trimită mobila din Martinica, care i-a fost expediată pe adresa marchizului, şi, în toamna anului

1785, s-a instalat în casa acestuia.

Întunecos şi dărăpănat, palatul din Fontainebleau fusese construit în timpul domniei lui Francisc I, astfel că, de mai bine de două secole necesita reparaţii capitale. Clădirea era amplasată în mijlocul unei păduri imense, plină de vânat şi sălbăticiuni, în fiecare toamnă, regele Ludovic al XVI-lea venea la Fontainebleau să vâneze şi, în

toate acele zile răcoroase, din zori până la asfinţit, alerga după cerbi, porci mistreţi şi alte animale, până ce, rupt de oboseală, se ducea la culcare.

Plăcerea regelui era costisitoare. Mii de cai trăgeau prin pădure sute de căruţe cu încărcături grele, pentru a aproviziona palatul pe timpul şederii regelui, iar oraşul Fontainebleau mişuna de curteni, servitori şi negustori, preocupaţi să-şi găsească un loc de dormit sau îndeletnicindu-se cu tot felul de treburi, într-o atmosferă generală de forfotă şi zarvă. Mulţi dintre cei care locuiau tot anul în oraş închiriau camere personalului de la curte, pe timpul toamnei, şi, după toate probabilităţile, Edmée şi marchizul se numărau printre aceştia.

Dar toamna nu era singurul anotimp în care se desfăşura o activitate intensă. Cu luni de zile înainte de sosirea regelui, muncitorii şi meşterii se apucau de treabă, pregătind domeniul din jurul palatului sau redecorând şi renovând încăperile, în timp ce vânătorii, pajii şi rândaşii organizau Partide de vânătoare, în aşteptarea marelui eveniment ce avea să urmeze.

Era palpitant să trăieşti în preajma curţii regale, să asişti a venirile şi plecările atâtor oameni însemnaţi, să vezi piesele de teatru jucate la palat de către trupe de actori aduse special e a Paris, să participi la baluri şi supeuri unde apăreau marii nobili de la curte, să auzi murmurele şi zvonurile care circulau cu iuţeală prin oraş în legătură cu tot ce se întâmpla între curteni sau prin apartamentele regale.

Într-adevăr, sportul regelui reunea la Fontainebleau întregul anturaj de la Paris, însă regina – graţioasa, fermecătoarea şi amabila Maria Antoaneta – capta atenţia tuturor.

A

În perioada şederii sale la Fontainebleau, Rose a

văzut-o probabil de multe ori pe regină, fie plimbându-se cu una dintre caleştile ei, fie participând la ceremonii publice ori apărând în faţa mulţimilor care o ovaţionau şi o huiduiau. Deşi se îngrăşase, iar corsetele strâmte o jenau, sugrumându-i talia, Maria Antoaneta îşi păstrase frumuseţea de blondă cu ochi albaştri, care stârnise atâta admiraţie când venise prima oară în Franţa, cu mulţi ani în urmă, ca domnişoară. Regina era un inepuizabil subiect de scandal, însă ea îl suporta cu stoicism, iar cei care o slujeau sau o observau de aproape vedeau în ea o femeie înzestrată cu o neobişnuită siguranţă şi tărie sufletească, dincolo de frivolitatea ei tinerească, o fiinţă preocupată de copiii săi, tandră cu soţul ei excentric şi gălăgios, profund îngrijorată de viitorul ţării sale adoptive.

E foarte probabil că Rose să-l fi văzut pe regele Ludovic mult mai rar decât pe regină, şi asta în primul rând fiindcă în sezonul de vânătoare nimeni nu-l întâlnea pe rege. Se furişa şi se ascundea ca şi animalele pe care le vâna, fugind de curteni şi preferând să nu se arate supuşilor săi, pentru că de felul lui era un om taciturn şi timid. Fiind miop, de-abia putea deosebi un curtean de altul, însă cum eticheta îi interzicea să poarte ochelari, cel mai adesea se simţea complet derutat, festivităţile mondene transformându-se într-un chin pentru el.

Bondoc, urât, înfiorător de gras, cu patru rânduri de bărbii, regele era preocupat doar de pasiunile lui, una dintre acestea fiind confecţionarea broaştelor şi a încuietorilor; când venea la Fontainebleau, îşi lua cu el nicovalele, sculele şi servitorii preferaţi, care să-l ajute la forjă. Regina obiecta, însă el nu ţinea seama de părerea ei, aşa că se izola în cine ştie ce cotlon al palatului mohorât, creându-şi o oază de intimitate, unde se meşteşugului favorit şi fără a fi nevoit să suporte kservaţii din pricina ochelarilor.

Aflându-se în preajma curţii regale o bună parte din an, Rose a intrat în contact cu mulţi oameni influenţi, iar cercul bi de cunoştinţe s-a extins. Edmée şi marchizul dădeau recepţii modeste şi rare, fiindcă mijloacele lor financiare erau acum limitate, însă datorită prietenilor şi relaţiilor pe care Rose şi le făcuse la Penthemont, şi cu sprijinul lui Fanny de geauharnais, stabilită şi ea la Fontainebleau, Rose a avut posibilitatea de a ieşi mai mult în lumea bună, bucurându-se chiar de privilegiul de a putea participa la vânătoarea regală.

Nimic nu o distra mai mult decât acest sport. Pe ploaie şi pe vreme frumoasă deopotrivă, Rose călărea nebuneşte peste câmpuri şi pajişti, trecând peste pâraie sau împotmolindu-se prin mlaştini, mereu într-un galop sălbatic după caleaşca regală. Uneori cu trăsura, alteori pe cal, ba câteodată şi pe jos, gonea neîncetat, cu sufletul la gură, zărind din când în când şi ea vânatul, însă cel mai adesea încheind lunga procesiune de călăreţi şi trăsuri. Aerul rece şi tare îi şfichiuia obrajii şi îi strica coafura, adesea ploaia o uda până la piele sub costumul de călărie, însă aceste galopuri îi făceau o mare plăcere lui Rose. îi satisfăceau setea de aventură şi în acelaşi timp o relaxau. De asemenea, îi ofereau o scuză de a nu mai petrece întreaga zi cu mătuşa şi cu marchizul.

Abia trecută de douăzeci de ani, Rose simţea nevoia de a trăi pe propriile picioare şi de a avea căminul său. Situaţia financiară dificilă o ţinea legată de rude, însă Rose nu se mai simţea bine în casa marchizului. Din când în când, Alexandre îşi vizita tatăl, care era foarte bolnav, or Rose trebuia să facă faţă acestor întâlniri şi toanelor schimbătoare ale fostului său soţ. O dată s-a întâmplat ca Alexandre să vină într-o zi când avea loc o vânătoare regală. Rose fusese poftită să participe, însă lui Alexandre nu i s-a trimis nicio invitaţie. A cerut Permisiunea să

urmeze de la distanţă convoiul de vânătoare, însă i s-a refuzat până şi acest lucru. Simţindu-se teribil de Ve-al, n-a făcut niciun efort pentru a-şi ascunde

77.

T

nemulţumirea. Spumegând de furie, şi-a curmat subit vizita şi a plecat într-un galop dezlănţuit, în căutarea altor distracţii.

Când a împlinit cinci ani, Eugène s-a mutat la Paris împreună cu tatăl său, care l-a încredinţat imediat unui tutore, cu domiciliul pe rue de Seine. (Nici acum, Alexandre nu avea o reşedinţă personală stabilă, fiind obligat să stea la regiment, cel puţin şase luni pe an.) Deşi din când în când Rose şi Alexandre reuşeau să discute civilizat despre copiii lor şi, cu toate că Alexandre n-a mai pus sub semnul întrebării paternitatea lui Hortense, între cei doi soţi frecuşurile erau permanente. Când şi când, se mai întâmpla ca Rose să se trezească pe cap cu creditorii lui Alexandre, veniţi după bani, lucru care o făcea să se simtă permanent hărţuită. Rose şi Alexandre erau în conflict din cauza neelucidării unor probleme legate de avere, şi Rose, care îşi pierduse complet răbdarea şi înţelegerea, îl soma pe Alexandre să-i plătească alocaţia stipulată prin sentinţă legală, ameninţându-l că în caz contrar îl va aduce din nou în faţa instanţei.

Nu este exclus, deşi nu există dovezi în acest sens, ca Rose să fi început să aibă amanţi[1] încă de pe vremea când locuia la Fontainebleau. În societatea mondenă pe care o frecventa acum, ar fi fost firesc să aibă o relaţie intimă cu un bărbat mai bătrân, care s-o protejeze şi, într-o anumită măsură, s-o întreţină şi să-i achite facturile. Se spune că ducele de Lorge, un nobil de vârstă mijlocie, a cărui soţie era doamnă de onoare la curte, ar fi fost amantul ei. S-ar putea chiar să mai fi existat şi alţii.

La începutul celui de-al doilea an petrecut de Rose la Fontainebleau, în oraş se produsese o mare schimbare, întrucât finanţele regale se prăbuşeau vertiginos, fiind la un pas de dezastru, s-au luat măsuri de economie, iar sezonul de vânătoare regală s-a scurtat cu câteva zile. Numărul evenimentelor sociale şi mondene a scăzut, mult mai puţini curteni şi funcţionari oficiali treceau acum prin oraş în drum spre palat şi, în locul forfotei obişnuite care cuprindea oraşul vara şi toamna, domnea acum acalmia. h* se în primăvara anului 1787, unchiul lui Rose, baronul Robert Tascher, a sosit din Martinica, aducându-i o sumă de bani mai mult decât necesară. Edmée îi scrisese, povestindu-i Despre greutăţile tot mai mari cu care se confrunta şi rugându-l să adune cât putea de mult din sumele ce i se cuveneau de pe urma averilor ei din Martinica şi Sainte-Lucie. În afară de ceea ce i-a adus lui Edmée, unchiul Robert i-a dat lui Rose o scrisoare de credit de la tatăl ei pentru o sumă ceva mai mică de trei mii de livre – primii bani pe care îi primea de la el în decurs de aproape opt ani. Totodată i-a transmis din partea lui Joseph promisiunea de a-i mai trimite şi alţi bani.

Încântată la auzul acestei veşti, Rose i-a scris tatălui ei, insistând să-i mai expedieze nişte bani, şi să-i achite marchizului restanţele din chiriile de pe domeniile lui. Aştepta plină de speranţă, mai ales că vizita unchiului ei îi ridicase simţitor moralul. S-a scurs, însă, lună după lună, fără să mai primească vreun ban. Joseph trecea din nou printr-un moment critic. Soacra lui, Catherine de Sannois, murise de curând fără să-i lase nimic lui Rose-Claire. Or Joseph contase pe moştenirea nevestei sale pentru a achita ipoteca pe Trois-Îlets; în caz contrar, risca să ajungă la cheremul creditorilor. Izbutise cumva să le smulgă din gheare cele câteva mii de livre pe care i le trimisese lui Rose, însă asta era tot ce putea face pentru ea.

În primăvara anului 1788, cu puţin timp înainte să împlinească douăzeci şi cinci de ani, Rose şi-a dat seama că situaţia ei financiară avea şanse minime de redresare. După despărţirea de Alexandre, era mult mai strâmtorată decât pe vremea când trăia alături de el, nemaivorbind de asaltul creditorilor lui, care deveneau din ce în ce mai insistenţi.

Tatăl ei nu va putea niciodată s-o ajute, iar mătuşa Edmée, înciuda generozităţii sale, n-avea mare lucru de oferit. Părinţii o îndemnau să revină în Martinica, unde situaţia ei ar fi fost Jttai uşoară, din toate punctele de vedere; e drept că nu dispuneau de prea mulţi bani, însă casa lor din Trois-Îlets le era deschisă lui Rose şi lui Hortense.

În cele din urmă, Rose s-a decis să se întoarcă în

Martinica şi a început să facă pregătirile necesare. Edmée i-a împrumutat banii de drum, iar ea a reuşit să rotunjească suma vânzându-şi nişte lucruri, printre care şi harpa. Nu se ştie dacă avea de gând să se stabilească definitiv în Martinica sau doar să stea acolo câteva luni; după toate probabilităţile, nici ea nu prea îşi dădea seama ce voia de fapt.

Împreună cu Euphemie şi Hortense, Rose s-a îmbarcat pe 2 iulie 1788 din Le Havre, pe *Sultan, o* mică navă poştală, cu destinaţia insulele Windward.

Călătoria, relativ rapidă, le-a dat mari emoţii. Din cauza valurilor uriaşe, vasul a fost la un pas de a se răsturna chiar înainte de a ieşi din port, iar pasagerii au trăit probabil cu spaima în suflet în toate cele şase săptămâni cât a durat traversarea oceanului, în cele din urmă au ajuns în apele turcoaz ale Mării Caraibilor, unde se simţea mirosul dulce al zahărului ce răzbătea din direcţia insulelor. Aerul cald al tropicelor i-a învăluit cu totul şi, în scurt timp, au zărit vârful impunător al muntelui

Pelee.

Rose se întorcea acasă în ţinutul cunoscut sub numele „Pays des Revenants” (Ţara celor care vin înapoi), însă era cu totul altă persoană faţă de cea care plecase de acolo cu ani în urmă. Acum devenise vicontesa de Beauharnais, se distingea printr-un stil de a pronunţa cuvintele, tipic parizian, şi în general totul la ea – îmbrăcămintea, felul de a fi şi de a se purta, gusturile şi preferinţele sugerau apartenenţa la o altă lume, mult mai sofisticată. Putea vorbi cu dezinvoltură, şi nu încape îndoială că aşa şi făcea, despre curtea regală, despre înfăţişarea şi manierele regelui şi ale reginei, sau despre galopurile dezlănţuite în urma alaiului regal de vânătoare. Şi, fireşte, era subiect de scandal, fiindcă acuzaţiile defăimătoare ale lui Alexandre, care îi afectaseră reputaţia, mai aveau încă ecou în Martinica, iar faptul că el retractase totul în faţa magistraţilor din Paris conta prea puţin în saloanele din Fort-Royal.

Indiferent dacă-i plăcea sau nu, Rose era o figură controversată: familia şi prietenii îi luau apărarea, iar mpatizanţii lui Alexandre repetau calomniile lansate de el.

Farnilia şi prietenii lui Laure de Girardin se întorseseră ApOtriva lui Rose şi până şi vechile ei cunoştinţe, deşi n-aveau 1 *e* să-i reproşeze, o priveau acum cu alţi ochi. Nu mai era de-a lOr anii petrecuţi în Franţa o schimbaseră, ceea ce stârnise invidia unora dintre ei. Devenise o femeie din înalta societate, iar această ipostază alimenta suspiciunile.

După toate aparenţele, Rose nu a luat în seamă vârtejul de bârfe pe care le provoca prezenţa ei – făcând exact ce avea chef-ştiind că nu putea schimba părerile celor care o criticau, nici nu făcea vreun efort de a le intra în graţii. Era pur şi simplu ea însăşi, sclipitoare, veselă şi cu poftă de viaţă, vioaie, iubitoare de plăceri şi afectuoasă.

Cu silueta ei graţioasă, cu părul şaten deschis şi cu ochii de un albastru intens, cu gene negre şi dese, Rose stârnea dorinţa bărbaţilor, iar ei îi făceau plăcere atenţiile lor.

Un ofiţer de marină care a cunoscut-o pe Rose în Martinica scria că, „fără a fi o frumuseţe în accepţia obişnuită a cuvânrului, era totuşi atrăgătoare, din cauza felului ei de a fi, a veseliei şi a sufletului său bun”. „Sfida opinia publică destul de făţiş”, mai adăuga el, şi cheltuia banii fără să stea nicio clipă pe gânduri, aşteptând ca admiratorii ei mai bogaţi să-i plătească facturile.

Rose a dus-o pe fiica sa în vârstă de cinci ani la Troisllets, unde Hortense s-a văzut pentru prima oară cu mătuşa ei Manette, cu bunica şi bunicul Tascher. Întâlnirea a fost tristă, fiindcă Joseph Tascher ajunsese un infirm plăpând, iar Manette, palidă şi ţintuită la pat, era grav bolnavă. Rosellaire o certa cu asprime pe Hortense fiindcă le dădea bani sclavilor (care se atârnau de ea şi îi sărutau picioarele, plini de recunoştinţă) şi o făcea să plângă.

Nu numai Rose se schimbase în cei nouă ani de când Plecase din Martinica, ci şi insula în sine. Fort-Royal rămăsese un oraş de provincie din multe puncte de vedere, acum cetăţenii lui erau la curent cu evenimentele din pa prin intermediul ziarelor locale; totodată, ei obişnuiau să participe la reuniunile diferitelor societăţi create în scopul răspândirii cunoştinţelor din cele mai diverse domenii.

Membrii Cercului din Philadelphia, bunăoară, îmbrăţişau principiile revoluţiei americane, în timp ce Societatea Regală de Arte şi Ştiinţe promova practica novatoare a vaccinării şi evidenţia rolul hipnozei în tratarea bolilor.

Un alt subiect de dezbateri era aboliţionismul. Climatul filosofic predominant era favorabil libertăţii pentru toţi, sclavia fiind considerată dezgustătoare, în Franţa, o Societate a Prietenilor Negrilor milita pentru

dezrobirea sclavilor, idee promovată şi de unii creoli din Martinica, în ciuda consecinţelor economice şi sociale alarmante pe care le-ar fi atras după sine această măsură. Patru din cinci inşi în Martinica erau sclavi, iar la oraşe o mare parte din populaţie provenea din rândul sclavilor eliberaţi. Istoria insulei abunda în răscoale ale sclavilor, aşa că exista temerea legată de iminenţa izbucnirii unei rebeliuni în cazul în care idealul molipsitor al libertăţii s-ar răspândi în rândul populaţiei de sclavi.

În primăvara anului 1789, principalul subiect de discuţie deveniseră Stările Generale, vechiul corp reprezentativ căruia regele Ludovic al XVI-lea îi ceruse să instituie noi taxe.

Printre cei o mie două sute de delegaţi se aflau Alexandre de Beauharnais şi fratele său, François, primul adept al liberalismului, iar al doilea vădind un conservatorism rigid.

Se spunea că Stările Generale intenţionau să elaboreze o constituţie franceză, inspirată din cea americană, însă incluzând existenţa unui rege, iar optimiştii întrevedeau în acest experiment politic posibilitatea ca Franţa să depăşească criza financiară şi guvernamentală, realizând o reformă de anvergură.

Buletinele informative din Franţa erau aşteptate cu nerăbdare, iar fiecare ştire – deja veche de câteva săptămâni, din cauza lungului voiaj pe mare – făcea obiectul unor dezbateri furtunoase. La un moment dat, spre sfârşitul verii, când s-a aflat că Stările Generale se transformaseră într-un nou organism politic – Adunarea Naţională – şi că tot Parisul bra cuprins de agitaţie, iar soldaţii aduşi să păzească atât capitala, cât şi Versailles, se răzvrătiseră şi ei, locuitorii insulei au început să se alarmeze.

pe urmă, s-a aflat că pe 14 iulie, când Parisul era

zguduit ja aflarea veştii că regele trimisese mii de soldaţi în oraş şi că pe me St.

— Antoine începuse masacrul unor cetăţeni nevinovaţi au fost ridicate baricade. O imensă gloată înarmată de muncitori şomeri, răsculaţi şi radicali furioşi au mărşăluit spre fortăreaţa medievală Bastilia, o veche închisoare, pe atunci aproape goală, spetind să găsească muniţii depozitate în temniţele ei. Când comandantul micii garnizoane de la Bastilia s-a opus cererilor mulţimii, s-au tras focuri de armă şi în cele din urmă insurgenţii au capturat fortăreaţa, în timpul violenţelor care au urmat după aceea, comandantul a fost măcelărit, iar trupul lui mutilat; mulţi dintre soldaţii din garnizoană aveau să fie torturaţi şi ucişi de gloată.

Citind relatările despre evenimentele din 14 iulie 1789, locuitorii insulei intuiau că se ajunsese într-un moment de răscruce. Nu era doar faptul că o veche cetate fusese capturată de o gloată răzvrătită, într-o clipă de nebunie. Evenimentul acesta simboliza o transformare de proporţii mult mai mari.

Asediatorii Bastiliei erau socotiţi de către parizieni nişte eroi populari, campioni ai libertăţii împotriva tiraniei regelui.

Aceştia puseseră mâna pe putere, acţionând în virtutea autorităţii care le era astfel conferită. Poporul, şi nu cârmuirea, acţionase cu repeziciune, decisiv şi cu o ferocitate crâncenă pentru a-şi apăra libertatea, cu nişte consecinţe ulterioare pe care nimeni nu le putea prevedea deocamdată.

Transformarea în scurt timp, climatul revoluţionar din Paris şi-a pus pecetea şi asupra Martinicăi. A fost numită o Adunare Colonială, corespunzătoare noii Adunări Constituante din capitala franceză. Delegaţii dezbăteau moţiuni, discutau reforme, emiteau declaraţii, exact cum

făceau şi cei din Paris, iar reprezentanţii insulelor Windward se duceau în Franţa să-şi facă auzite vocile în noile foruri politice, care urmăreau refacerea ordinii sociale.

În vreme ce suveranitatea regelui era tot mai limitată, Adunarea Naţională din Paris exercita o autoritate remarcabilă, în noaptea de 4 august 1789, la trei săptămâni după căderea Bastiliei, mulţi dintre delegaţii proveniţi din rândurile nobilimii s-au ridicat în faţa colegilor lor din Adunare şi – simbolic în faţa întregii naţiuni – au renunţat la privilegiile lor feudale. Acestea, incluzând dreptul de a strânge biruri senioriale, de a avea servitori şi de a-şi adjudeca dispute precum şi drepturile exclusive de vânătoare, fuseseră exercitate de către familiile nobiliare secole de-a rândul. Acum, în numele egalităţii pentru toţi cetăţenii de sex masculin, ele erau jertfite pe altarul libertăţii. Printre nobilii care au vorbit elocvent în acea noapte istorică s-a numărat şi Alexandre de Beauharnais, un adept înflăcărat al egalităţii sociale.

Câteva săptămâni mai târziu, Adunarea Naţională a promulgat Declaraţia Drepturilor Omului şi ale Cetăţeanului, o proclamaţie răsunătoare care nega vechiul principiu al absolutismului regelui şi decreta, aidoma Declaraţiei americane de Independenţă, că guvernul există pentru cei guvernaţi, nu pentru folosul deţinătorilor puterii, că natura f a creat pe toţi oamenii liberi şi egali şi că orice cetăţean liber are dreptul de a se împotrivi oprimării.

Regele Ludovic, bine intenţionat ca întotdeauna, dar surprins de atitudinea rebelă a Adunării şi prea derutat ca să mai poată sesiza clar că întreaga ordine politică începuse să se destrame, a încercat să se acomodeze cu ritmul rapid al evenimentelor. Pentru a-şi arăta bunăvoinţa, şi-a pus la pălărie o cocardă tricoloră – emblema

reformatorilor politici – şi a primit cu bucurie, în Palatul de la Versailles, delegaţiile alcătuite din reprezentanţi ai Adunării şi ai oraşului Paris.

„Toţi francezii sunt copiii mei”, i-a zis el fratelui său, contele de Artois, când acesta l-a îndemnat să-şi ia familia şi să plece cât mai repede din ţară. „Sunt tatăl unei mari familii ce mi-a fost dată în grijă”. Existau frământări în familie, chiar şi ură, însă era de datoria patriarhului să aştepte cu bunăvoinţă reîntronarea armoniei.

Ca şi regele, guvernatorul provizoriu al insulelor Windward, bătrânul-Monsieur de Viomenil, purta cocarda tricoloră la pălărie, în scurtă vreme a devenit periculos să te plimbi pe străzile din Fort-Royal fără să arborezi tricolorul.

Cei care nu-l purtau la vedere erau suspectaţi de lipsă de loialitate sau de denigrarea muncii Adunării Naţionale, ceea ce justifica orice atac îndreptat împotriva lor. Femeile purtau rochii în dungi roşii, albe şi albastre, imitând moda patriotică pariziană; caii aveau împletite în coamă panglici roşii, albe şi albastre; serpentine roşii, albe şi albastre fluturau de mânerele umbrelelor de soare, de bastoane şi de bicele vizitiilor, ca o dovadă ostentativă de loialitate faţă de noile organe guvernante şi faţă de principiile lor avansate.

Însă dincolo de faţada patriotică mocnea o teamă profundă, fiindcă era evident că aplicarea acestor măsuri politice îndrăzneţe favoriza dezlănţuirea forţelor haosului.

Criminalitatea atingea cote alarmante. Persoane individuale sau familii întregi erau atacate şi ucise, vehiculele răsturnate, recoltele şi conacele arse din temelii, în oraşe, gloate ostile „mtuiau pe străzi, gata să facă prăpăd în jur.

Dacă delegaţii la noile adunări şi convenţii urmăreau realizarea reformelor, sanculoţii din Paris, ţăranii şi sclavii

de pe câmpurile de trestie de zahăr cereau răzbunare cu o sălbăticie care îi făcea să se cutremure de spaimă pe reprezentanţii categoriilor sociale superioare. Cuprinşi de panică, parizienii de familie bună părăseau Franţa, fugind de instabilitate, de dezordinea din ce în ce mai mare, de teribilul sentiment de frică.

Aceeaşi atmosferă de panică, nesiguranţă şi teamă domnea şi în sânul populaţiei coloniale din Martinica, în special printre marii latifundiari numiţi „Grands Blanes", care se simţeau ameninţaţi de adepţii schimbărilor politice şi vulnerabili în faţa pericolului de răzvrătire a sclavilor, însă, spre deosebire de aristocraţii de la Paris şi Versailles, ei nu aveau posibilitatea să fugă spre a se pune la adăpost; nu existau vase suficiente cu care să poată pleca din insulă, iar în vara anului 1790 devenise limpede că puţinele nave care mai rămăseseră se aflau în mâinile revoluţionarilor.

Apăruseră fronturi de luptă între sclavi şi oameni liberi, între negri şi albi, între civili şi soldaţi. Pacea dispăruse; în lungile după-amiezi toride, se trăgeau focuri de armă, izbucneau încăierări sporadice, iar bandele de haimanale bântuiau în căutarea victimelor. Bărbaţii erau spânzuraţi în timpul raidurilor nocturne secrete, femeile erau răpite şi agresate, iar atunci când autorităţile le ordonau soldaţilor să tragă în răsculaţi sau să-i aresteze pe autorii atacurilor din timpul nopţii, de multe ori aceştia nesocoteau comenzile superiorilor.

Familia Tascher a rămas la Trois-Îlets. Lui Joseph i se apropia sfârşitul, iar Manette era foarte bolnavă. Temându-se pentru siguranţa ei şi a lui Hortense, Rose a decis să se întoarcă în Franţa; unchiul ei, baronul Tascher, a făcut tot posibilul pentru a o proteja, dându-i găzduire în clădirea guvernului, la Fort-Royal, şi încercând să obţină un bilet pentru ea şi Hortense, pe una dintre cele patru nave de

război ancorate în portul interior.

Destinaţia acestor vase făcea, însă, obiectul unor controverse aprinse. Navele erau pline de armament şi muniţii şi, atâta vreme cât rămâneau sub controlul guvernatorului Viomenil şi al oficialităţilor, armele lor puteau fi folosite pentru preîntâmpinarea răscoalelor, în Adunarea Colonială s-au făcut auzite voci, susţinute de reprezentanţii marinei comerciale, care cereau ca vasele de război să fie dezarmate şi puse la dispoziţia delegaţilor Adunării.

Între timp, nu trebuia exclusă nici posibilitatea ca vremea să strice toate aranjamentele, fiindcă era sezonul mult temutului *ouracan*; or, dacă se porneau vânturi puternice şi vijelii, vasele riscau să se scufunde, în cazul în care nu ridicau imediat pânzele, ca să scape de prăpădul furtunilor. (La scurt timp după debarcarea lui Rose în Martinica, în 1788, se produsese un uragan devastator, care distrusese recoltele şi casele, iar toată lumea se temea de posibilele efecte ale unei furtuni puternice asupra situaţiei deja zdruncinate din Fort Royal, dar mai ales asupra vaselor de război din port.)

După câteva săptămâni tensionate, lucrurile au luat o întorsătură alarmantă, în momentul în care soldaţii s-au răzvrătit şi le-au predat rebelilor forturile de pe înălţimile de deasupra oraşului Fort-Royal. Unchiul lui Rose a fost luat ostatic. Guvernatorul a fugit în interiorul insulei, ştiind că, în masacrul ce avea să urmeze – fiindcă aceşti Grands Blanes trăiau cu spaima că toţi creolii vor pieri într-o baie de sânge – el ar fi una dintre primele ţinte ale răzvrătiţilor.

Cum unchiul ei nu mai avea posibilitatea să o ajute, Rose a apelat la alţi doi bărbaţi – un ofiţer de marină, pe nume Scipion du Roure, care servea la bordul fregatei *Sensibile*, şi prietenul baronului Tascher, Durând du Braye, comandantul tuturor navelor de război din port. Avea

nevoie de protecţie, fiindcă ea şi Hortense se aflau în mare primejdie în clădirea guvernului, care fusese bombardată de tunurile de la Fort Bourbon. În câteva ore, sau cel mult câteva zile, tot oraşul r ort-Royal risca să ajungă sub controlul unui grup revanşard, „psit de experienţă politică, format din târgoveţi, mulatri şi sclavi, care susţineau sus şi tare că erau oameni liberi şi că numai ei aveau dreptul să se instaleze la cârma insulei.

La începutul lui septembrie, noul guvern alcătuit din rebeli a anunţat că în douăzeci şi patru de ore Fort-Royal va fi supus unui bombardament general. Drumurile înguste şi pline de hârtoape ce asigurau ieşirea din oraş au fost asaltate de oameni care se grăbeau să scape de dezastru. Care şi căruţe pline vârf cu lucruri se târau anevoie pe drumurile noroioase, unele dintre ele fiind trase de bărbaţi asudaţi şi istoviţi, fiindcă era mare lipsă de cai şi catâri. Războiul civil era iminent, urmând să fie mobilizate tunurile de pe cele patru nave de luptă, singura linie de apărare pentru guvernul regal constituit legal.

Aflat în imposibilitatea de a lua legătura cu guvernatorul şi izolat de superiorii lui din Franţa, Durând du Braye a decis să acţioneze din proprie iniţiativă. Îi lipseau forţele necesare pentru a organiza o apărare viabilă a insulei – mai ales că nici nu putea fi sigur de loialitatea marinarilor. A hotărât să navigheze spre Bermude, pentru a se alătura unui convoi ce se îndrepta spre Franţa. I-a trimis lui Rose un mesaj secret, în care îi cerea să vină numaidecât în port, unde o aştepta un barcaz; o ruga, totodată, să nu stârnească niciun fel de bănuială, fiindcă, dacă se afla că vasele urmau să părăsească portul, situaţia periculoasă din Fort-Royal ar fi explodat, şi nimeni n-ar mai fi scăpat cu viaţă.

Rose era în stare de alertă, nădăjduind să primească tocmai un astfel de mesaj. Cu o bocceluţă de haine şi fără

cufere sau geamantane (care i-ar fi trădat intenţia şi n-ar fi făcut decât s-o încurce), ea a părăsit în grabă clădirea guvernului, împreună cu Hortense şi cu Euphemie, îndreptându-se spre periferia oraşului Fort-Royal, iar apoi, pe nişte străzi pustii, până la Savane, peticul de teren deschis dintre oraş şi plajă.

Pericolul cel mai mare o pândea chiar aici, pe această porţiune descoperită. Oricine ar fi traversat-o risca să fie zărit imediat de tunarii din forturi, neavând nicio posibilitate de a se adăposti sau de a se apăra. Nu încăpea nicio îndoială că lui Rose, la fel ca şi acelea ale lui Durând du Braye, ar fi devenit clare pentru toată lumea în momentul în care ar fi fost văzută gonind spre plajă.

Luând-o de mână pe Hortense, Rose a început să alerge.

Curând, văzduhul a răsunat de pârâitul muschetelor şi de bubuiturile tunurilor. După mulţi ani de atunci, Hortense avea să şi amintească momentul în care o ghiulea de tun a lovit prinţul la numai câţiva paşi de ele. Din fericire, împuşcăturile erau răzleţe şi dezordonate, deoarece chiar înainte ca fugarele să ajungă la barcazul care le aştepta, rebelii din forturi au intuit ceea ce urma să se întâmple şi au început să ochească în vase, şi nu în cele trei siluete care alergau din răsputeri. Navele ridicau ancora, pregătindu-se să părăsească portul. Când au ajuns la bordul vasului *Sensibile* şi au constatat că tunurile îşi continuau canonada, Rose, Hortense şi Euphemie au început să se teamă de înec, în cazul în care vreo ghiulea ar fi străpuns coca fregatei.

Timp de aproape o oră, tunurile au bubuit încontinuu, trăgând în vasele de război care se îndreptau cu toată viteza spre gura portului, spre a ieşi din raza de bătaie a ghiulelelor.

Au rămas apoi acolo, aşteptând bombardarea

oraşului, aşa cum se anunţase. Timp de trei zile, Durând du Braye şi-a ţinut navele în apropierea oraşului Fort-Royal, dar după aceea, întrucât proviziile se împuţinau şi, mai ales, fiindcă nu ştia în ce măsură putea conta pe lealitatea marinarilor, a ordonat plecarea spre Bermude. O dată ajuns acolo, a făcut aprovizionarea şi, alăturându-se convoiului format din alte două vase de război şi o corvetă, a ridicat pânzele spre Toulon.

Rose, Hortense şi Euphemie s-au aflat la bordul fregatei *tensible* timp de aproape opt săptămâni. Pe lângă disconfortul obişnuit al oricărui voiaj lung, mai exista şi inconvenientul egat de absenţa obiectelor de primă necesitate; le lipseau

Binele de schimb, obiectele de toaletă, sărurile mirositoare – n-a contra durerilor de cap, cămăşile de noapte, racămintea groasă şi cizmele. Curând, lui Hortense i s-au

Pantofiorii – îi plăcea să danseze pe punte –, aşa că unul dintre marinari i-a improvizat o pereche de încălţări confecţionate din tot felul de resturi şi bucăţele de piele.

Când nu avea rău de mare, Rose îşi petrecea timpul cu Scipion du Roure, cu care e posibil să fi împărţit şi cabina.

Oricum, fericită nu putea fi, ştiind că îşi părăsise tatăl muribund şi sora bolnavă incurabil, pe care probabil că n-avea să-i mai vadă niciodată. De bună seamă îşi făcea griji, neştiind dacă totul era bine la Trois-Îlets, dacă nu cumva sclavii luaseră cu asalt fabrica de zahăr, lăsând pe drumuri întreaga familie.

sau, mai rău, dacă nu îi înjunghiaseră sau nu-i spânzuraseră.

Se frământa, desigur, şi pentru unchiul ei, pentru prietenii. rămaşi acolo, pentru viitorul unui sistem de viaţă bazat pe inegalitatea dintre stăpân şi sclav.

Martinica, locul copilăriei ei, îşi trăia ultimele zile; n-aveau să mai dăinuie decât peisajele tropicale luxuriante, pământul propriu-zis cu nişte coline verzi şi cu flori strălucitoare, cu ape limpezi de acvamarin şi plaje albe. Dar Rose nu era legată doar de acest pământ, ci şi de oamenii de acolo, negri şi albi deopotrivă, oamenii care o formaseră şi cu care simţea că are încă multe afinităţi, în ciuda îndelungatei sale şederi în Franţa. Avea să rămână întotdeauna o creolă, or tocmai cultura creolă era ceea ce voiau rebelii să distrugă.

Spre sfârşitul lui octombrie, oamenii de pe fregată au zărit pământul la orizont, însă s-a dovedit că vasul se abătuse de la traseul normal, împinsă de curenţi spre ţărm, *Sensibile* era în primejdie de a eşua şi de a se sfărâma de stâncile de pe coastă. Disperat, căpitanul a ordonat să se arunce ancora, şi toată lumea de la bord, inclusiv Hortense, trăgea la edec, încercând să menţină fregata la apă adâncă. În cele din urmă, după un efort epuizant, pasagerii şi echipajul au răsuflat uşuraţi simţind căparâma nu mai era atât de întinsă. Mareea îşi schimba direcţia. În final, vasul a ajuns cu bine înapoi în apelă canalului, iar la scurt timp după aceea a acostat la Toulon.

Când, după câteva zile de odihnă şi după o săptămână & mers cu diligenta, Rose a zărit Parisul, probabil că a rămas surprinsă de schimbările survenite în aspectul exterior şi tarea de spirit a locuitorilor lui. Oamenii de pe străzi purtau haine simple, dacă nu chiar jerpelite. Nu mai vedeai jachete, brocart, pantaloni bufanţi de mătase sau volane de dantelă, cruci înalte şi pălării cu nestemate, ci doar costume din stofa împlă S* tricouri negre, rochii modeste şi coafuri banale.

parfumurile şi pomezile nu mai atenuau mirosul de sudoare oi murdărie. Mulţi oameni au adoptat noua uniformă a Lvoluţiei, tunica şi pantalonii de in numită

carmagnole, în culorile patriotice roşu, alb şi albastru, pe care o purtau zi de zi până ce pantalonii se impregnau de noroiul de pe străzi, iar tunica devenea tare ca tabla, din cauza prafului şi cenuşei.

Tricolorul se întâlnea la fiecare pas, purtat ca panglică la pălăriile de pai, la mănuşi, jartiere, umbrele de soare; copiii erau mici simboluri ale revoluţiei, îmbrăcaţi în costumase simple din material roşu, alb şi albastru. Nu se mai vedeau pe nicăieri diamante, în schimb oamenii purtau coliere sau inele confecţionate din piatră cenuşie şlefuită – argintul de la Bastilia, obţinut prin sfărâmarea detestatelor pietre de construcţie, pentru obţinerea obiectelor ornamentale.

Oamenii foloseau un limbaj mai simplu, adresându-se unii altora cu apelativul „cetăţean" sau „cetăţeancă", în semn de recunoaştere a trăsăturilor lor comune recent descoperite; în locul plecăciunilor adânci şi al reverenţei, al saluturilor largi cu pălăria sau al gestului de a săruta mâna femeilor fuseseră adoptate manierele egalitare. Până şi regelui i te puteai adresa la persoana a doua singular, renunţând la formula de politeţe „vous".

Starea sufletească a parizienilor se modificase şi ea, lucru

Pe care Rose l-a remarcat probabil imediat. Multe chipuri exprimau un fel de vioiciune neobişnuită, o stare de alertă continuă, o reacţie promptă la schimbare. Oamenii pândeau cu teamă bubuiturile tunurilor de alarmă de pe Pont-neuf şi e la Arsenal, care vesteau un pericol iminent. Toţi erau înici de noutăţi şi informaţii, aşa că mulţimile se adunau

°lo unde puteau să le afle – în noile localuri cu muzică, e °cau cafea şi ascultau cântece patriotice, în timp ce comentau ultimele ştiri de la Adunarea Naţională, în Place de Greve; la rândul lor, membrii Gărzii Naţionale se

aşezau în formaţie de paradă şi discutau bârfele de la barăci, la Palais-Royal, centrul vital al Parisului politic, unde discursurile, dezbaterile şi agitaţia erau nelipsite la orice oră din zi şi din noapte.

Prudent şi vigilent, noul Paris nu-şi pierduse interesul pentru distracţii. Spectatorii veneau în număr mare la circ, dar şi la Şcoala de călărie Astley, din cartierul Temple, unde acrobatul Antonio Franconi călărea simultan pe doi cai frumoşi, care făceau piruete pe picioarele din faţă. Prăvăliile şi librăriile erau aglomerate, iar teatrele pline; în fiecare seară, spectacole de vodevil, operă comică, piese clasice şi drame atrăgeau un public numeros. Noul teatru *Monsieur*, numit astfel în onoarea fratelui regelui, de curând deschis la Tuileries cu mari cheltuieli, avea în repertoriu opere italiene cu vedete faimoase, aduse din Italia, iar melomanii, aflaţi în sală, deşi purtau cocarde tricolore şi evitau o etalare agresivă a bogăţiei, izbuteau totuşi să confere iluzia unei străluciri de gală veşmintelor lor ponosite.

O stare de nervozitate întina însă spiritul festiv al capitalei, fiindcă toţi erau îngrijoraţi de lipsa pâinii şi a cărbunilor, mai ales că se anunţa o recoltă de grâu slabă.

Rezervele de grâne scădeau rapid, preţul pâinii creştea, iar speculanţii cumpărau o mare parte din cerealele disponibile, pe care le depozitau, în speranţa de a le revinde peste şase luni sau un an, cu un profit mare. Îngrijoraţi, negustorii măreau preţurile de teama viitoarelor dificultăţi financiare, iar parizienii, neliniştiţi şi ei, îşi ascundeau banii şi strângeau mai mult centura tricoloră de la brâu.

S-ar fi zis că numai şobolanii prosperau. Bântuiau cu miile pe străduţele întortocheate şi întunecoase, mişunau prin toate curţile, infestau podurile şi pivniţele. Rodeau sacii cu grâne înmagazinaţi în depozitele de pe malul

râului şi năpădeau vasele cu provizii, care aduceau în capitală hrafl3 de care era atâta nevoie. Se părea că nimic nu-i putea opri pe şobolani, nici cursele cu momeală, nici pocnitoarele azvâritf6

este ei, nici dulăii răi sau pisicile lihnite de foame. Ei rămâneau acolo, neclintiţi, graşi şi cu blana lucioasă, în număr tot mai mare, rozând depozitele de alimente ale parizienilor, acum situaţia financiară şi politică instabilă le macină liniştea sufletească.

Rose a închiriat o casă pe rue de l'Université, unde s-a stabilit împreună cu Hortense, bucuroasă la gândul că îl avea în apropiere pe Eugène, rezident împreună cu tatăl lui la mult apreciatul Collège d'Harcourt. La cei nouă ani ai săi, Eugène era un băiat conştiincios, dar lipsit de imaginaţie, neavând nimic din sclipirile de moment sau din fluenţa verbală ale tatălui său. Deoarece suferea de o boală cronică de ochi, se vedea nevoit să lipsească de la multe ore de instrucţie, astfel că rămânea în urmă la învăţătură, însă persevera totuşi, urmând exemplul lui Alexandre din dorinţa de a nu discredita numele de Beauharnais – un nume care, în 1791, devenea tot mai important pe arena politică – chiar dacă rezultatele lui erau mediocre.

Întoarcerea lui Rose în Franţa a coincis cu creşterea celebrităţii de care se bucura Alexandre. Revoluţia se dovedea pentru el atât teren de încercare, cât şi câmp de acţiune glorioasă. Inteligenţa şi imaginaţia lui înflăcărată se manifestau din plin la lucrările Adunării, iar când Alexandre lua cuvântul, lumea era fascinată de acest bărbat înalt, blond şi neobişnuit de chipeş. Alexandre fusese unul dintre cei mai însemnaţi delegaţi, încă de la începuturile revoluţiei; secretar al Adunării Constituante, alături de alte două persoane, el s-a preocupat îndeaproape de probleme legate de reforma armată şi

navală, de situaţia bolnavilor şi a vârstnicilor, de aspecte de ordin constituţional şi, în general, orice chestiune de interes Public, care i se semnala. Când îşi ţinea lungile cuvântări, nu se poate spune că uita de el însuşi, ci mai degrabă că îşi sublinia Personalitatea, vanitatea lui preschimbându-se într-un altruism at °teuprinzător, dar abstract, în timp ce intelectul lui mândru e mhăma la ampla cauză a Libertăţii pentru toţi – potrivit acce Pţiunii date de Adunare noţiunii de „libertate”.

punct de vedere politic, Alexandre făcea parte dintr-un grup de nobili liberali cunoscuţi sub numele „cei patruzeci şi şapte”, alături de mentorul său, ducele de la Rochefoucaulmarchizul de Lafayette, ducele d’Orléans şi prietenul lui Alexandre, Charles de Lameth. Alexandre era poate cel mai bun sau oricum cel mai volubil orator din grup, calitate pe care şi-a etalat-o şi la Clubul Iacobinilor, unde a fost ales preşedinte. Se bucura de o mare popularitate; pictorii îi alegeau ca model, iar în august 1791 când s-a organizat Salonul de Sculptură şi Pictură, portretul lui Alexandre de Beauharnais a fost atârnat la loc de cinste, alături de tabloul altui delegat celebru, Maximilien Robespierre.

Faima lui Alexandre se datora faptului că el călăuzise destinul Franţei atunci când pentru scurt timp ţara a rămas fără rege.

La sfârşitul lui iunie 1791, conform principiului rotaţiei în funcţie, Alexandre fusese ales preşedinte al Adunării Constituante, pentru o perioadă de două săptămâni. La scurt timp după ce a preluat postul s-a zvonit că regele şi familia dispăruseră, soarta lor fiind în mâinile unor persoane necunoscute. Presupunând că regele Ludovic fusese răpit, după toate probabilităţile de către o putere străină, delegaţii se temeau ca Parisul să nu fie atacat, ceea ce ar fi atras după sine pierderea tuturor

câştigurilor obţinute de revoluţie.

Alexandre a convocat imediat câteva şedinţe pentru a domoli panica ce pusese stăpânire pe membrii Adunării şi pe întreaga capitală şi a preîntâmpina întronarea haosului. El a ordonat arestarea regelui şi a condus investigaţiile care s-au soldat cu capturarea monarhului în oraşul Varennes, lângă graniţa cu Belgia, la nici douăzeci şi patru de ore după fuga acestuia.

După întoarcerea la Paris a regelui şi a grupului care îl însoţise, Alexandre a continuat să conducă treburile statului şi a reuşit să menţină ordinea în Adunare, în care apăruseră conflicte din cauza disputelor dure cu privire la viitorul monarhiei.

Consideraţia de care se bucura Alexandre s-a răsfrânt întrucâtva şi asupra lui Rose, care nu putea să nu fie asociata grupul celor „patruzeci şi şapte”, fie numai şi din cauza

C

C melui pe care îl purtau ea şi copiii. Lumea o considera 11 tia lui Alexandre de Beauharnais pe frumoasa creolă care f cuia despărţită de bărbatul ei, fiind însă în termeni civilizaţi el şi în relaâu de amiciţie cu prietenii şi asociaţii lui politici.

Despre ea se spunea că era o gazdă desăvârşită.

La douăzeci şi opt de ani, Rose părea încă tânără, deşi tensiunea în care trăise îi ascuţise trăsăturile şi îi adâncise cearcănele de sub ochii negri şi mari. Fardurile îi mai înviorau tenul, însă nu găsise nicio soluţie care să-i albească dinţii negri (sau să-i aline durerile provocate probabil de această dantură) şi să-i împrospăteze respiraţia, aşa că trebuia să aibă erija, când zâmbea în felul ei dezarmant, să nu-şi arate interiorul gurii. Vitalitatea şi energia ei obişnuită erau mai temperate acum, dar atitudinea sa ezitantă şi teama de a nu face un

pas greşit nu făceau decât să-i sporească farmecul, dându-i un aer copilăresc.

Trupul frumos al lui Rose atrăgea în mod special atenţia.

„Avea o siluetă perfectă”, îşi amintea peste ani memorialista Madame de Remusat, „cu membre suple şi delicate, cu mişcări dezinvolte şi elegante”. Până şi cei mai înfocaţi admiratori ai ei recunoşteau că forţa de atracţie a lui Rose nu se datora perfecţiunii trăsăturilor, ci vioiciunii încântătoare şi expresivităţii ei, ceea ce nu însemna însă că la reuniunile mondene nu se întâmpla adesea să eclipseze o sumedenie de femei frumoase, deşi sursa exactă a farmecului ei rămânea un mister. Graţia, căldura, mersul ei legănat, amabilitatea şi naturaleţea contribuiau deopotrivă la efectul pe care îl exercita, mai ales că îşi păstra în continuare moliciunea seducătoare a tropicelor şi vorbirea ritmată de creolă.

Rose era captivantă şi ar fi atras atenţia chiar dacă n-ar r1 fost soţia celebrului orator al Adunării. Fiind, însă, nevasta UI Alexandre, se considera – corect – că are influenţă, motiv Pentru care se bucura de trecere în societate. Ocaziile se prezentau de la sine; Rose se afla într-o poziţie care-i permitea a se facă utilă. Scria note oficialilor din guvern, în folosul unor prieteni, al unor cunoştinţe sau al amicior acestora, ori şoptea o vorbă convingătoare la momentul oportun şi la urechea potrivită. Se pricepea la aceste manevre oarecum delicate, care nu presupuneau neapărat manipularea oamenilor, cât mai ales îndrumarea lor spre a face lucrul la care se pricepeau cel mai bine, trezindu-le interesul pentru propria persoană, în 1791, Parisul era plin de oameni cu greutăţi financiare şi politice, agravate şi mai mult de situaţia incertă a guvernării. Rose a dobândit reputaţia de a-i ajuta pe ceilalţi să-şi rezolve problemele, de a face favoruri

preţioase.

Şi, dacă la început proceda astfel din dorinţa sinceră de a fi de folos, în scurt timp a constatat că putea profita şi ea de pe urma intenţiilor şi a faptelor ei bune.

Ocaziile se iveau de la sine şi în privinţa relaţiilor sexuale, iar Rose, care nu mai putea conta pe un sprijin financiar de nădejde de la Alexandre, de la Edmée sau de la răposatul ei tată (Joseph Tascher murise, înglodat în datorii, la scurt timp după ce Rose părăsise Martinica şi nu-i lăsase nimic prin testament), a început să aibă nişte legături în care se combinau, în diferite proporţii, pasiunea, afecţiunea, pragmatismul lucid şi venalitatea.

Desigur, nu era ceva neobişnuit ca Rose, deşi măritată, să se întâlnească cu diverşi bărbaţi, însă relaţiile pe care le avea acum căpătaseră un caracter utilitar evident; ai fi putut bănui, deşi nu există dovezi clare, că Rose îşi alegea amanţii urmându-şi întâi îndemnul minţii şi apoi pe cel al inimii. Nu era nici pe departe lipsită de sentimente, dar, având în vedere necesităţile ei şi mijloacele foarte limitate de a şi le satisface, Rose a făcut acum pasul, se pare, inevitabil de a intra în ceea ce se va numi mai târziu „demi-monde”, acea Iunie crepusculară, aflată la limita respectabilităţii, populată de femei pentru care relaţiile sexuale şi interesul material erau strâns împletite.

A fost poate un pas firesc pentru Rose, având în vedere originile ei, deşi lăsa impresia că dă o anume credibilitate calomniilor lansate de Alexandre în trecut. Decizia ei de a-şi

Instinctele sexuale şi de a nesocoti consecinţele sociale *Q* unui asemenea comportament era favorizată, pe de o parte „gpecificul acelei epoci care milita pentru libertate în toate jorneniile vieţii, iar pe de altă parte de propria ei vitalitate, în 1791 rolul femeii era în schimbare;

existau voci care susţineau că femeile trebuie să fie la fel de libere în viaţa personală ca şi bărbaţii, la fel de instruite ca aceştia şi îndreptăţite să divorţeze de soţii lor, atunci când decideau să procedeze astfel. Câteva femei îndrăzneţe au devenit oratoare şi organizatoare; altele, pur şi simplu, puneau în aplicare această filosofie, abandonând rolurile tradiţionale şi modelându-şi viaţa după noi criterii.

Îngroşând rândurile celor care sfidau convenţiile şi tradiţia, Rose îşi asuma un mare risc, fiindcă, deşi revoluţia propovăduia libertatea, revoluţionarii, în general, doreau această libertate pentru bărbaţi, nu pentru femei. Utopicii care ţineau discursuri publice despre valoarea învăţământului superior pentru femei erau huiduiţi, oratoarelor li se reproşa radicalismul primejdios ce avea ca rezultat distrugerea familiei, iar femeile care nu se conformau normelor morale unanim acceptate erau tratate cu dispreţ şi excluse din societate – sau, mai rău chiar, li se imputa lipsa de patriotism.

Aceasta era direcţia destul de periculoasă spre care se îndrepta acum viaţa lui Rose, o cale nu tocmai politică (Rose recunoştea că din comoditate respingea ideea de a îmbrăţişa o anumită grupare sau concepţie politică), însă apropiată de centrul arenei politice, în mijlocul vârtejului, al agitaţiei şi al primejdiilor ce pândeau la fiecare pas în Parisul aflat în pragul unor schimbări revoluţionare tot mai radicale.

UN.*fi*: >8 fi

Cotitura spre nebunie

Ingenioasă şi abilă, Rose a profitat de generozitatea amanţilor săi şi s-a stabilit în splendidul palat de pe rue Saint Dominique nr. 46, în inima elegantului Faubourg Saint Germain, unde a dus o viaţă prosperă, în al treilea an al revoluţiei, puteai închiria, la preţuri foarte rezonabile, case minunate în cartiere somptuoase, întrucât mulţi le

părăsiseră în pripă, iar palatele lor gata mobilate fuseseră transformate în hoteluri elegante. Rose se bucura de prietenia şi de sprijinul unei femei pe care o cunoştea de când era mică, din Martinica, Desiree Hosten, o văduvă bogată cu vederi politice radicale şi mamă a doua fiice, dintre care una apropiată ca vârstă de Hortense1. Rose mai profita, totodată, şi de bunăvoinţa şi resursele financiare ale unui domn Emmery, bancher din Dunkerque, care fusese cândva prieten de-al familiei Tascher şi care se arăta dispus s-o împrumute cu bani, ca să poată trăi bine.

Înconjurată de un cerc de prieteni – creoli de-ai ei, colegi de-ai lui Alexandre de la Adunare şi Charlotte Robespierre, sora lui Maximilien, aristocrate care nu emigraseră, cum ar fi marchiza de Moulins, marchiza d'Espinchal, Madame de Lameth şi Madame de Genlis, figuri literare ca Bitaube şi iubitul mătuşii Fanny, Cubierès-Palme zeaux, precum şi câţiva străini, dintre care cei mai importanţi erau prinţul de Salm şi sora lui, Amalia de Hohenzollern –, Rose dădea recepţii în salonul ei proaspăt decorat în nuanţe de albastru şi argintiu, în sfârşit, avea mijloacele şi libertatea de a face din casa ei un loc de adunare, dacă nu pentru cele mai înalte cercuri ale societăţii, măcar pentru un eşantion respectabil. Se ştia că se avea cunoştinţe multiple şi variate şi „multe relaţii în rourile ministerelor", precum şi vechi prieteni de la prithemont şi Fontainebleau, monarhişti şi antimonarhişti, yoluţionari înfocaţi şi alţi amici indiferenţi faţă de treburile r O} jtic e, în măsura în care o asemenea atitudine era de

Conceput în Parisul de la începutul anilor '90.

Îmbrăcată după ultima modă, în galbenul şi roşul strălucitor, care erau atunci în vogă (în iarna 1791 – 1792, s-a renunţat temporar la toaletele tricolore), înfăşurată într-un sal scump şi cu o pălărie asortată care îi punea în valoare buclele şatene, Rose se ducea la dineuri în

magnificul palat Salm, sau vizita salonul mătuşii lui Alexandre, Fanny de Beauharnais, de pe rue de Tournon, unde se spune că luminările ardeau toată noaptea, iar conversaţia nu contenea nicio clipă.

Existau multe subiecte de discuţie în acea iarnă. Creolii îşi împărtăşeau veşti din Santo Domingo, unde mii de sclavi răzvrătiţi arseseră plantaţiile şi îi masacraseră pe proprietarii albi. Monarhiştii făceau supoziţii în legătură cu viitorul familiei regale şi şuşoteau despre formarea unor armate de emigranţi în afara graniţelor. Financiarii discutau despre rapida devalorizare a banilor de hârtie, sau asignate, pe care guvernul le pusese în circulaţie în locul monedelor, precum şi despre creşterea înspăimântătoare a preţurilor. Toată lumea vorbea cu îngrijorare despre penuria de alimente, ca şi despre zvonurile incendiare potrivit cărora regele, care nu fusese niciodată adeptul revoluţiei, era implicat într-o conspiraţie ce urmărea înfometarea plebei pariziene.

Revoluţia în sine constituia un subiect de interes peren.

Mulţi oameni credeau că, după câţiva ani de tulburări, răsturnări sociale şi schimbări constituţionale, Franţa ajunsese, în sfârşit, la stabilitate. Pentru scurt timp, fluxul de emigranţi s-a subţiat, iar atmosfera oraşului s-a detensionat.

Conversaţia din saloane şi sufragerii a deviat spre bârfe şi mai generale – romanele prietenei creole a lui Rose, de Hautpoul, interesul manifestat pentru şedinţele „[99] de spiritism şi pentru ştiinţa Cabalei şi, subiectul preferat al mătuşii Fanny, învăţăturile „iluministe” ale scriitorului Saint Martin.

Rose se ducea în vizită la Fontainebleau şi petrecea o bună bucată de vreme la cealaltă casă a lui Desiree

Hosten, din Croissy, un mic sat de la marginea oraşului, unde i-a întâlnit, printre alţii, pe Madame Campan, fosta camerista principală a reginei, pe atrăgătorul şi înfocatul Jean Tallien, mare colecţionar de femei, care lucra la procuratura publică, precum şi pe mondenul gascon Bertrand Barere de Vieuzac, avocat deştept care, ca şi Rose, se pricepea să se adapteze oricărui cerc în care s-ar fi aflat.

Împreună cu alţi membri ai Adunării Constituante, Alexandre părăsise scena politică în septembrie 1791, pentru a face loc noului organ de guvernământ, Adunarea Legislativă. Binele Franţei a continuat, totuşi, să fie pasiunea lui arzătoare, aşa că, după câteva luni, s-a infiltrat din nou în armata revoluţionară. Alexandre era atât de prins de treburile publice, încât îngrijirea copiilor îi revenea aproape în totalitate lui Rose. Eugène avea pe arunci unsprezece ani, iar Hortense – nouă; erau copii crescuţi în vremuri tulburi, care nu avuseseră parte niciodată de o viaţă aşezată, iar în ultimii ani fuseseră prinşi în vârtejul revoluţiei. Deşi descindeau dintr-o familie de aristocraţi, Eugène, care era deosebit de apropiat de tatăl lui, se pregătea să devină un bun republican.

În schimb, Hortense părea preocupată mai degrabă de prietene şi distracţii decât de răsturnările de guvern, împreună cu verişoara sa, Emilie, şi cu fiica lui Desiree Hosten, pe care o chema tot Desiree, Hortense juca în comedii pe o mică scenă amenajată în apartamentul mamei ei, atrăgând spectatori indulgenţi din rândul prietenilor lui Rose. Era o fetiţă serioasă, cu o faţă prelungă şi un prognatism pronunţat.

De la maică-sa moştenise graţia, iar de la taică-său părul blond şi ochii albaştri, însă nu dădea semne că va ajunge o frumuseţe – or, în Parisul anilor ’90, frumuseţea continua să fie măsura valorii unei femei.

Aparentul calm al iernii de la cumpăna anilor 1791 – 1792

fost brusc spulberat în aprilie, când parizienii s-au trezit în ai; n război. Armata emigranţilor, susţinută de trupe ale rtelor militare din Austria şi Prusia, se masa la graniţă, re cătându-se să cotropească Franţa şi să alunge guvernul evoluţionar de la putere. Adunarea Legislativă a votat declaraţia de război, iar Garda Naţională, adunată pe Champs, în faţa Altarului Naţiunii, i-a anunţat pe cetăţenii capitalei că „Franţa este în război cu tiranii!”

Anunţul incitant a declanşat o activitate frenetică.

parizienii au început pregătirile pentru război, cu o furie nemaiîntâlnită de la entuziasta distrugere a Bastiliei, în urmă cu trei ani. împinşi de disperare – fiindcă, într-adevăr, în primele săptămâni după declararea războiului Franţa părea copleşită de forţa superioară a inamicului – cetăţenii au transformat toate scuarurile şi pieţele în ateliere de lucru.

Larga esplanadă din faţa Domului Invalizilor a devenit o fabrică de armament în aer liber, cu două sute cincizeci de forje care lucrau permanent; flăcările lor portocalii străluceau noaptea ca o hidoasă imagine a iadului, iar ziua, fumul gros şi negru plutea sumbru peste râu. Forjori asudaţi şi soioşi trudeau din greu ca să producă câte patru tunuri pe zi, în timp ce bărcile de pe râu, de lângă grădinile Tuileries, fuseseră transformate în ateliere unde se fabricau puşti. Femeile se înrolau pentru a coase uniforme, iar copiii râcâiau zidurile oraşului, ca să facă rost de salpetrul necesar la producerea prafului de puşcă.

Clopote grele erau coborâte cu funiile din turlele bisericilor, pentru a fi topite şi transformate în gloanţe de plumb.

Curând, însă, veselia creată de aceste strădanii

comune a cedat locul spaimei în urma înfrângerilor decisive suferite de armatele revoluţionare trimise pe câmpul de luptă.

Memorandumurile stufoase ale lui Alexandre de Beauharnais, despre necesitatea unei reforme a armatei nu fuseseră luate în Seamă; oamenii din regimentele proaspăt recrutate erau prost echipaţi, nepregătiţi şi slab aprovizionaţi. Ofiţerii prudenţi îşi dădeau seama că a arunca în luptă asemenea trupe, având în Vgdere lipsa de armament şi materiale, ar însemna de fapt condamnarea lor la o moarte sigură, cu nicio şansă de victorie care să le justifice sacrificiul.

Şi mai deprimant chiar era faptul că spiritul revoluţiei, care antrenase atâtea schimbări sociale şi politice, avea un surprinzător efect subversiv asupra moralului şi disciplinei.

Obişnuiţi din 1789 să-şi afirme drepturile individuale împotriva autorităţii şi a privilegiilor, oamenii s-au comportat la fel şi în militărie, astfel încât s-a ajuns la situaţii absurde în care grupuri de soldaţi cereau să voteze dacă trebuie să se supună sau nu comenzilor primite de la ofiţeri. Din pricina cazurilor frecvente de răzvrătire şi dezertare rândurile armatei s-au subţiat considerabil; unii ofiţeri au fost ucişi de către trupele rebele, alţii şi-au dat demisia în semn de protest. Alţii, însă, analizând situaţia cu toată luciditatea şi profesionalismul de care erau capabili, au sugerat guvernului să încheie pace înainte ca armatele invadatoare să impună o capitulare crudă şi înjositoare.

În iulie, capitala era într-o stare de spirit vecină cu panica.

O gloată năvălise în Tuileries, proferând tot felul de ameninţări, spărgând mobilierul şi insultându-i pe rege şi pe regină; cu greu putuseră fi împiedicaţi să nu agreseze

familia regală. La auzul veştilor tot mai proaste primite de pe front, valuri de voluntari veneau de pretutindeni la Paris, dornici să lupte pentru a-şi apăra patria, dar nu era suficient doar să reîntregeşti rândurile descompletate ale armatei; se simţea nevoia reorganizării, a reînarmării şi, mai presus de toate, a unei schimbări de atitudine din partea oamenilor, între timp, în mahalale populate preponderent de salahori, se înregistra o creştere alarmantă a criminalităţii şi dezordinii. Bande de huligani cu bonete roşii frigiene – în Grecia antică, simbolul sclavilor eliberaţi, acum simbolul elementului radical din sânul populaţiei – băteau străzile agitând ciomege, urlând că veneau austriecii şi atacând pe oricine li se părea că ar fi „duşmanul revoluţiei”.

Parizienii sufereau crunt nu numai din cauza atacului armatelor străine, ci şi a temperaturilor excesiv de ridicate le celei mai caniculare luni iulie din istorie, temându-se că dezertorii din armată vor cotropi oraşul, speriindu-se la gândul ca pâinea şi vinul se vor scumpi şi mai mult, ferindu-se de manifestaţiile zgomotoase ale turbulenţilor cu bonete roşii care zbierau „Moarte regelui şi reginei! Tremuraţi, tiranilor!

j<oi suntem sanculoţii!”

Spre sfârşitul lunii, comandantul şef al armatelor combinate ale emigranţilor şi ale forţelor străine, ducele de Brunswick, a lansat o provocare dură. Reacţionând la ameninţările proferate împotriva monarhilor de către gloatele furioase din Tuileries, ducele a jurat că, dacă palatul va fi din nou invadat sau dacă vor exista manifestări nerespectuoase faţă de cuplul regal, Parisul va fi distrus complet.

Orice soldat care opunea rezistenţă în faţa armatelor în marş urma să fie împuşcat imediat.

Avertismentul ducelui a fost luat drept provocare.

Soldaţii demonstrau strigând „Cetăţeni, la arme!”, iar conducătorii radicali militau pentru abolirea monarhiei, care trădase cetăţenii şi revoluţia; pe 6 august, o mulţime imensă s-a adunat pe Champ-de-Mars, cerând cu insistenţă abdicarea regelui.

Toate forţele dezlănţuite de revoluţie se îndreptau spre un punct critic exploziv. Cetăţenii erau puşi să jure că vor fi „credincioşi Naţiunii, că vor lupta şi vor apăra până la moarte Libertatea şi Egalitatea”. Noaptea, se patrula pe străzi şi orice persoană surprinsă afară după ora zece putea fi arestată.

Conducătorii radicali din Paris, şi nu Adunarea Legislativă, erau cei care controlau situaţia, or, aceasta se modifica rapid – atât de rapid, încât raţiunea nu mai putea să înfrâneze simţurile ori să împiedice descătuşarea furiei brute.

Într-una din nopţi alarma a sunat derutant din toate clopotele oraşului puse să bată ca să trezească tot norodul; m-după-amiaza următoare, pe 10 august, o gloată enormă a năvălit în grădinile Tuileries, zbierând: „Trădare!”, «Trădare!”, „Moarte trădătorilor!” înarmaţi cu cuţite, târnăcoape, topoare şi bâte, nenumăraţi parizieni furioşi Meşteşugari, prăvăliaşi, salahori, ucenici, femei şi bărbaţi deopotrivă – au luat cu asalt palatul, hotărâţi să ducă până la capăt fapta sângeroasă pe care o lăsaseră neterminată în urmă cu două luni. Garda Elveţiană, căreia îi revenea sarcina de a apăra palatul, a tras în mulţime, până când a rămas fără muniţie, dar a rămas pe poziţie, luptându-se corp la corp cu cotropitorii, prin grădini şi pe treptele palatului; în cele din urmă însă, a fost lichidată de mulţimea de cetăţeni înarmaţi cu topoare.

Timp de trei ore, gloata a făcut prăpăd prin palat, înjunghiind şi omorând cu măciuca pe toţi care le-au ieşit în cale, de la grăjdari la bucătărese şi tineri paji. Regele şi

regina au reuşit să fugă în holul unde se ţinea Adunarea Legislativă, în absenţa acestora, mulţimea însetată de sânge a început să măcelărească sutele de gardieni şi de servitori, tăindu-le capul, mâinile, penisul pe scurt, orice putea sluji drept trofeu macabru, într-un târziu, lăsând în urmă un palat în ruine şi mii de hoituri putrezind în arşiţă, parizienii au plecat fără a-şi fi domolit setea de sânge.

După trei săptămâni, în primele zile ale lui septembrie, când nou-formata Comună din Paris preluase efectiv conducerea Franţei, s-a declanşat o altă vărsare de sânge.

Ziarele răspândeau zvonuri false despre contrarevoluţionari angrenaţi în acţiuni conspirative care uneltеau cu inamicul pentru înăbuşirea revoluţiei. Au ajuns să fie bănuiţi preoţii şi prizonierii. Unul din manifeste relata despre complotul iniţiat de fostul rege Ludovic – demis între timp de către Adunare – care avea de gând să-i ucidă pe toţi cetăţenii Parisului în noaptea de 2 septembrie.

Aproximativ două sute de asasini plătiţi de Comună (după cum se spunea) au început măcelul chiar în ziua de 2 septembrie, şi crimele s-au ţinut lanţ timp de cinci zile la rând. Mulţi preoţi au fost atacaţi pe stradă, în timp ce călătoreau cu birja, şi ucişi. Gloata dezlănţuită i-a târât pe prizonieri afară din celule şi i-a înjunghiat; până şi asupra spitalului închisorii de la Bicêtre, care adăpostea săraci invalizi şi nebuni, s-a lansat un atac violent. Prăpădul s-a întins şi în oraşul Gisors, unde colegul şi fostul mentor al lui

Alexandre, ducele de la Rochefoucauld, rămas acelaşi ustinător luminat al revoluţiei, a fost tăiat în bucăţi, iar fiul lui omorât sub privirile îngrozite ale nevestei şi ale bătrânei lui mame, ce fuseseră obligate să asiste la măcel.

S-ar fi zis că fiecare crimă ducea automat la alta,

într-un lanţ de masacre tot mai sinistre, îndobitociţi de băutură, asasinii din Paris au golit închisorile, încărcând mormanele *aq* hoituri în căruţe trimise la carierele de piatră de la Montrouge. Nimeni nu încerca să-i oprească; criminalii pretindeau că aveau acordul Comunei, iar, în unele cazuri, înscenau chiar câte un scurt proces grotesc, în care victimele erau chestionate cu privire la sinceritatea adeziunii lor la revoluţie şi condamnate, înainte de a fi executate.

Nenumăraţi preoţi de la abaţia St.

— Germain şi de la mănăstirea carmeliţilor de pe rue de Vaugirard, unde fuseseră închişi o sută şaizeci de preoţi care refuzaseră să depună jurământ pentru susţinerea Constituţiei, au fost ucişi de către un grup de asasini care purtau bonete roşii şi şorţuri de măcelar; în final, n-au mai rămas în viaţa decât patruzeci.

Omoruri de o asemenea anvergură nu se mai văzuseră în Franţa din perioadele războaielor religioase, în urmă cu două sute de ani. Numărul victimelor depăşea cu mult cifra de o mie. Zidurile fuseseră mânjite de sânge, iar apa care curgea în şanţuri şi jgheaburi era roşie; pretutindeni se simţea duhoarea morţii. Un delir sălbatic părea să fi pus stăpânire pe oraş, o frenezie sângeroasă care îi împingea pe asasini să-şi mutileze victimele, dezmembrându-le trupurile şi pângărindu-le. Criminalii dezumanizaţi mâncau la mese improvizate din cadavrele victimelor, le beau sângele, le tăiau urechile şi le prindeau cu ace de tunică. Se încetăţenise un spirit diavolesc care nu avea nimic comun cu libertatea, egalitatea şi fraternitatea. Revoluţia făcuse cotitura spre nebunie.

Îngrozită de brusca escaladare a violenţei şi aflându-se stul de aproape de locul măcelului pentru a auzi

Petele muribunzilor, Rose s-a ferecat în casa de pe rue

Dominique, aşteptând ca haosul să ia sfârşit. împreună cu ea se aflau Eugène şi Hortense deoarece şcolile fuseseră” închise încă din luna precedentă.

Rose era perfect conştientă de schimbarea survenită îniaţa francezilor. Nimic nu mai era cum fusese şi nimeni nu ştia la ce să se aştepte, în ziua de 20 septembrie, când Adunarea Legislativă a fost dizolvată şi un nou organism, Convenţia, a abolit monarhia şi a început să facă schimbări majore în toate domeniile vieţii publice, a devenit limpede că toate persoanele care aveau legături cu vechiul regim se aflau în mare primejdie.

În condiţiile în care armatele străine erau pregătite să treacă frontiera în orice moment, un guvern ostil se instalase la Tuileries, iar asasinii plătiţi îşi făceau de cap prin oraş, mulţi parizieni şi-au abandonat în pripă bunurile, grăbindu-se să părăsească ţara. Pentru a împiedica acest exod, noile autorităţi au poruncit ca porţile oraşului să fie închise şi au trimis patrule care să păzească drumurile. Cai nu existau, fiindcă fuseseră rechiziţionaţi de armată; până şi carele sau căruţele erau greu de procurat. Totuşi, câţiva dintre cei care îşi puseseră în gând să emigreze au izbutit să se refugieze pe coasta Normandiei, de unde sperau să găsească un vas care să-i ducă în Anglia.

Pentru cetăţenii care nu au reuşit să părăsească Parisul, oraşul s-a transformat în acea toamnă într-un loc trist, dacă nu chiar sumbru. Majoritatea caselor mari şi a saloanelor erau închise; doar teatrele rămăseseră deschise. Se făceau mari eforturi pentru înlăturarea urmelor de sânge de la recentele masacre; zidurile au fost frecate cu oţet, iar rămăşiţele omeneşti azvârlite în râu sau îngropate în morminte prea puţin adânci. Dar străzile tot murdare rămăseseră – mult mai murdare, zicea lumea, decât pe vremea monarhiei –, noul guvern dovedindu-se la fel de ineficient ca şi cele anterioare.

Mizeria de pe străzi a generat o nouă ocupaţie – „săritorul de şanţuri”. Pentru o mică sumă de bani, femeile care nu voiau să-şi murdărească rochia sau pantofii aveau posibilitatea să angajeze un săritor de şanţuri ca să le care în spinare peste canale deschise pline de împuţiciuni, reuşind astfel să-şi păstreze intacte hainele şi demnitatea.

pentru a-şi pune la adăpost copiii în faţa primejdiilor Paris, Rose l-a rugat pe prietenul ei, prinţul de Salm, *re* se pregătea să emigreze, să-i ia cu el pe Hortense şi eugene. Aflând de acest plan, Alexandre a intervenit pentru ici; astfel, a trimis un curier militar în întâmpinarea rupului de călători cu ordinul ca Hortense să se întoarcă la Paris, iar Eugène la şcoala din Strasbourg, unde îşi găsise şi i adăpost. Ultimele evenimente nu-i zdruncinaseră lui Alexandre credinţa în revoluţie, aşa că, dacă s-ar fi aflat că propriii lui copii erau trimişi în altă ţară, loialitatea lui ar fi fost pusă la îndoială. Şi-aşa fusese stigmatizat din cauza unei rude care emigrase; fratele lui François, regalist înfocat, devenise ofiţer în armata ducelui de Conde, ceea ce stârnise suspiciuni în privinţa întregii familii Beauharnais.

Era o naivitate din partea lui Alexandre să-şi păstreze credinţa în revoluţie, or Rose ştia acest lucru. Pe ea n-o interesa politica, însă devenise adepta artei de a supravieţui, iar instinctul îi spunea acum că atât ea cât şi copiii săi se aflau în pericol. S-a apucat, aşadar, să-şi lărgească cercul de cunoştinţe, profitând de reputaţia ei de misit de favoruri, de gradul militar al lui Alexandre şi de influenţa amanţilor săi.

Autoproclamându-se „cetăţeanca Beauharnais” şi declarându-şi loialitatea faţă de noua cârmuire, Rose se pregătea pentru pericolele necunoscute ce aveau să vină.

J. V i

Cetăţeanca Beauharnais

Noul regim care a ajuns la putere la sfârşitul lui septembrie 1792 a început imediat să demoleze trecutul. Totul trebuia revizuit din temelii. Abolindu-se monarhia nu s-a instaurat doar un nou organ de conducere, Convenţia, ci însuşi timpul a fost revoluţionat, începând cu data de 22 septembrie 1792, Convenţia a introdus un nou calendar. Această zi a devenit ziua unu din anul unu al Primei Republici Indivizibile. Fiecare an urma să aibă douăsprezece luni, însă era vorba despre luni noi, cu nume derivate din ciclul naturii: Nivose sau luna zăpezilor, Pluviose sau luna ploilor, Ventose sau luna vântoasă şi aşa mai departe –, renunţându-se la denumirile anterioare inspirate de zei romani, conducători sau numerale. S-a decretat că ideea de săptămână era ceva învechit; în schimb, lunile urmau să fie împărţite în trei cicluri de câte zece zile fiecare.

Nu mai existau duminici, nici datini bisericeşti sau sărbători religioase; în schimb, s-au instituit festivalurile revoluţionare, cum ar fi festivalul agriculturii, al libertăţii, al căsătoriei – şi al Fiinţei Supreme. Credinţa în viaţa de apoi a fost anatemizată. Potrivit teoriilor Convenţiei, moartea era doar un somn veşnic, iar toate concepţiile despre rai şi iad aparţineau trecutului prerevoluţionar şi trebuia eliminate.

Sfinţii au dispărut din denumirea drumurilor, a satelor, a clădirilor publice. Nemaifund botezaţi acum la biserică, după patronimele sfinţilor, copiii primeau nume ca Republica.

Civilizaţia sau Egalitatea, în loc de Jean, Marc sau Marie.

În măsura posibilităţilor, vechile moduri de a gândi erau revizuite. Şi, în ianuarie 1793, cel ce reprezenta întruchipare.

gjfectă a tot ceea ce trebuia eliminat, regele Ludovic

al XVI-lea „nsuşij a fost dus la eşafod în Piaţa Revoluţiei şi executat, în est scop recurgându-se la simbolul noii cârmuiri, ghilotina.

Rose a rămas la Paris atâta timp cât a putut, confruntându-se u tot mai multe greutăţi şi pericole. Existau grave lipsuri de hrană şi cărbune. Pâinea devenise o asemenea raritate, încât gliganii spărgeau brutăriile şi furau puţinele franzele care se mai găseau acolo. Majoritatea prăvăliilor erau goale. Chiar dacă mai existau unele mărfuri, costau atât de mult, încât nimeni nu-şi putea permite să le cumpere – cu atât mai puţin

Rose, care se chinuia să supravieţuiască din micile împrumuturi primite de la fidelul bancher Emmery.

Ori de câte ori ieşea din casa ei de pe rue Dominique (care nu se mai numea rue St.

— Dominique), Rose risca să se întâlnească la tot pasul cu gloate furioase ce se revărsau dinspre periferiile Parisului sau dinspre un club iacobin local, care organiza manifestaţii pentru a cere Convenţiei să le dea oamenilor pâine, să restabilească ordinea şi să-i pedepsească pe duşmanii revoluţiei, în această atmosferă de dezordine generală, facţiunile politice se luptau pentru supremaţie, conducători de tot felul apăreau şi dispăreau, iar Convenţia delega o mare parte din putere Comitetului Siguranţei Generale, care avea sarcina urgentă de a forma armata, de a o echipa şi aproviziona (slab), şi Comitetului Salvării Publice, adevărata putere executivă a guvernării revoluţionare, căreia îi revenea misiunea aproape imposibilă de a păstra independenţa Franţei într-o Europă ostilă.

Rose frecventa cu regularitate sediul elegant al Comitetului Salvării Publice, ale cărui saloane erau mobilate cu piese luxoase confiscate din palatele transfugilor. Prietenul ei Barere deţinea funcţia de

secretar al comitetului, iar Rose, perseverând în acţiunile ei, parţial altruiste, parţial egocentriste, de a-şi duza contactele în folosul celor aflaţi în nevoie sau primejdie, a prezentă adesea la întrevederile matinale ale lui Barere.

a îndoială că Rose o cultiva şi pe prietena sa, Charlotte ol:) espierre, al cărei frate Maximilien, un individ ascetic şi republican auster, de o cruzime înfiorătoare, ajunsese şeful comitetului şi cel mai temut membru al acestuia.

Un alt organism public şi-a făcut simţită prezenţa înrimăvara anului 1793 – Tribunalul Revoluţionar. Sarcina acestuia era să descopere, să aducă în faţa justiţiei şi să elimine orice potenţial duşman al revoluţiei. Or în aceste vremuri tulburi, când oficialităţile de la Paris se confruntau nu numai cu armatele Prusiei şi Austriei, Spaniei şi Piemontului, ci şi cu hoardele de ţărani ostili care organizau o contrarevoluţie în vest şi în sud, suspiciunea de duşman al revoluţiei a ajuns să planeze aproape asupra oricui.

Tribunalul îşi trimitea miile de iscoade în fiecare cartier, aţâţându-i pe vecini sau pe rude unele împotriva altora.

Delaţiunea era în floare; victimelor ridicate din casele lor, adesea în miez de noapte, li se intenta un proces sumar, care, invariabil, se solda cu condamnarea lor la moarte.

„Vive la Sainte Guillotine!” Strigătul acesta macabru se ridica din nenumărate piepturi când, dornice să urmărească omorurile rituale care deveniseră spectacolul zilnic al Parisului, gloatele se strângeau pe rue Honore şi pe rue Antoine să se holbeze la căruţele cu victime care treceau pe acolo. Se zgâiau la fosta regină, căreia i se zicea acum simplu văduva Capet, în timp ce era dusă la execuţie, şi îi adresau cuvinte de batjocură când trecea

prin dreptul lor. Râdeau şi chiuiau văzând schimonoselile prizonierilor înnebuniţi aduşi la eşafod, amuzaţi de ţipetele şi gemetele lor, de crizele de leşin, de urletele lor disperate când călăul, cu bluza roşie de la sângele victimelor precedente, punea mâna pe ei şi îi aşeza cu faţa în jos, pe scândura însângerată, sub lama triunghiulară.

Le plăcea la nebunie pleoscăitul cizmelor care se lipeau de eşafodul îmbibat de sânge, zgomotul înspăimântător al colierului de lemn care se închidea peste gâtul alb şi subţire al victimei, scârţâitul slab al lamei grele şi ascuţite, atunci când cădea, pe urmă sunetul apăsător de ciopârţire, sângele care ţâşnea violent, capul care cădea în coşul pregătit dinainte, cadavrul încă zvâcnind, aruncat în căruţa care aştepta, arcată până la refuz. Pe toată durata acestui spectacol hidos, loc erai zbierau şi chicoteau, răcneau încurajări şi îşi °a ifestau dezamăgirea după executarea ultimei victime când n 01

1 din urmă spectator se năpustea în faţă să îşi înmoaie batista gânge, ca talisman împotriva relelor viitoare.

1 Trei mii de bărbaţi şi femei au murit sub lama eficientă ghilotinei în a doua jumătate a anului 1793; cimitirele raşului au devenit neîncăpătoare, astfel că au fost construite – n grabă altele noi. Parizienii care locuiau în partea de răsărit a oraşului, lângă noile locuri de îngropăciune, se plângeau că din cauza mormintelor prea puţin adânci, casele se impregnaseră de „o duhoare permanentă de cadavru”, care plutea în tot cartierul. Plângerile de acest fel nu descurajau, însă, Tribunalul Revoluţionar, pe care nu-l deranja decât faptul cănu-şi putea realiza mai eficient opera de epurare, din cauza neajunsurilor maşinii de ucis. Membrii tribunalului analizau posibilitatea realizării unei ghilotine mai mari, cu patru lame, capabilă să execute de patru ori mai multe

victime pe zi.

Cetăţeanca Beauharnais se adapta vremurilor, autoproclamându-se o sanculotă şi o iacobină leală, prudentă la vorbă – căci şi cel mai neînsemnat cuvânt rostit împotriva cârmuirii, fie el cât de inofensiv, putea duce la arestare şi la moarte –, participând la reprezentaţiile sângeroase din Place de la Révolution.

Fireşte, în spatele uşilor închise se întâmpla uneori ca Rose să cadă pradă temerilor şi să se frământe, neştiind în ce măsură o pândea pericolul de a ajunge în faţa Tribunalului Revoluţionar. Au ieşit la iveală toate superstiţiile din copilărie, la fel ca şi sentimentul fatalităţii şi al fragilităţii vieţii. Fără îndoială că şi-a dat în cărţi pe parcursul acelor luni de spaimă ale anului 1 793, încercând să ghicească viitorul 61 Şi al prietenilor şi sperând să întrevadă ceva dincolo de Ororile prezentului.

În septembrie 1 793, Convenţia a emis Legea suspecţilor, Potrivit căreia era „suspect” orice individ care „prin coniportamentul, relaţiile, remarcile sau scrierile sale se dovedea partizan al tiraniei”. De asemenea, actul legislativ stipula arestarea imediată a tuturor rudelor transfugilor „care nu îşi demonstraseră în mod constant devotamentul faţă de revoluţie”, în calitate de cumnată a lui François de Beauharnais (şi de aristocrată), Rose a intrat sub incidenţa legii. La fel Alexandre, tatăl lui, Edmée, toţi verii lui, chiar şi copiii lui bastarzi. Orice persoană trebuia sa de la biroul municipal local un certificat special de cetăţenie în absenţa căruia risca să fie arestat. Dându-şi seama că i-ar fi mult mai uşor să-şi procure un astfel de certificat în afara Parisului, Rose s-a mutat la Croissy, la zece kilometri de capitală, în casa închiriată a lui Desiree Hosten, unde a venit şi Eugène de la Strasbourg.

După toate aparenţele, la Croissy domnea o

atmosferă politică benignă. Decretele de la Paris erau respectate, dar nu cu stricteţe, iar când s-a pus problema creării unui comitet local pentru investigarea activităţilor antirevoluţionare, nu s-au oferit decât foarte puţini voluntari, aşa că proiectul a fost abandonat. Exista un „agent naţional”, ales de săteni, care avea sarcina de a informa Comitetul de Siguranţă Generală despre atitudinile şi activităţile politice din sat, însă acesta privea mai degrabă cu toleranţă, decât cu suspiciune, evenimentele din comunitate. Este cert că nu i-a acordat imediat preţiosul certificat de cetăţenie, fiind chiar dispus să îl ia ucenic pe Eugène, care avea doisprezece ani, pentru a-l iniţia în tainele meseriei de tâmplar. (Toţi copiii patrioţi trebuia să înveţe un meşteşug.) Hortense îşi făcea ucenicia pe lângă o cusătoreasă, deşi arta croitoriei o interesa mult mai puţin decât podoabele şi bijuteriile[1].

Se pare că, timp de câteva luni, Rose a reuşit să scape de capcana ameninţătoare a Tribunalului Revoluţionar, în parte datorită prieteniei cu Barere şi cu procurorul tribunalului, Pierre-François Real, precum şi cu influentul deputat în Convenţie, Jean-Lambert Tallien. Numărul protectorilor ei era mare, însă lista relaţiilor interzise cuprindea şi mai multe nume. Prietenii din perioada Penthemont şi cei din r la Fontainebleau, contactele ei sociale de pe rue n iflinique sau relaţiile cu membrii familiei Beauharnais, aţe acestea sugerau apartenenţa la pătura aristocraţiei – în toa şi mare parte aflată în afara graniţelor ţării. Oricât de° uit s-ar fi străduit să se muleze după un calapod republican, chiar şi iacobin, Rose rămânea o membră a elitei j-jstocratice prin ascendenţă, prin căsătorie, probabil şi prin sentiment, deşi nu era genul de persoană care să vorbească sau să scrie despre filosofia politică. Dacă n-ar fi fost măritată cu Alexandre şi dacă acesta n-ar fi intervenit pentru a

zadarnici plecarea din ţară a lui Hortense şi a lui Eugène, nu încape îndoială că, prin toamna lui 1793, Rose s-ar fi aflat în Coblentz sau Verona, trăind împreună cu copiii ei în mijlocul altor emiganţi şi sperând în restaurarea monarhiei.

Din nou, Alexandre era problema. Alexandre, cu idealismul lui incurabil, cu refuzul de a recunoaşte sălbăticia justiţiară revoluţionară, care se manifesta tot mai pregnant.

În fine, Alexandre cu incompetenţa lui.

Alexandre fusese promovat într-o funcţie care depăşea cu mult capacităţile lui reale. I se încredinţase comanda uneia dintre armatele republicii, recent înfiinţată, armata Rinului, dar în scurt timp avea să-şi demonstreze carenţele profesionale, în mare parte din cauza repulsiei de a-şi trimite trupele să lupte (şi fiindcă obişnuia să-şi piardă timpul alergând după femei şi distracţii), oraşul Mainz, aflat sub ocupaţie franceză, a fost asediat şi capturat de către prusaci.

Căzut în dizgraţie, Alexandre a demisionat şi, din ordinul Convenţiei, s-a retras pe domeniul familial de la La Fierte, într-un loc pe care el îl considera obscur şi uitat de lume.

Numai că Alexandre de Beauharnais îşi câştigase deja un renume. Fusese un personaj prea însemnat pe tot parcursul revoluţiei pentru a putea dispărea, pur şi simplu, de pe eşichierul politic. Cu toate că şi-a recunoscut public defectele, Wtr-o confesiune răsunătoare, punând tarele sale pe seama Slngelui aristocratic, deşi cuvintele „libertate şi egalitate îi săpate în inimă”, în momentul în care s-a promulgat a suspecţilor, Alexandre a ajuns un om stigmatizat.

r, 113

Între timp, cumnata lui Alexandre, Françoise de

Beauharnais, soţia fratelui său, François, care emigrase, a fost arestată şi întemniţată la Paris. Rose s-a dus la sediul Comitetului de Siguranţă Generală, sperând să poată interveni pe lângă unul dintre membrii influenţi ai comitetului, avocatul bătrân şi răzbunător Marc-Guillaume Vadier, pentru eliberarea lui Françoise. Întrevederea solicitată i-a fost refuzată – un semn rău prevestitor nu numai pentru Françoise, ci şi pentru toţi cei care aveau legătură cu numele de Beauharnais.

Dacă Rose nu avusese posibilitatea să se vadă cu Vadier, putea măcar să-i scrie. „Vă scriu cu toată sinceritatea, ca o adevărată sanculotă", îşi începea ea scrisoarea. „Sunt convinsă că, citind acest memoriu, simţul omeniei şi ai dreptăţii te va determina să analizezi situaţia unei femei profund nefericite". Françoise era nevinovată. Singura ei greşeală fusese căsătoria cu „un duşman al republicii", pleda Rose. Françoise nu merita să fie pedepsită pentru asta.

Rose intuia că arestarea lui Françoise reprezenta, dună toate probabilităţile, preludiul întemniţării lui Alexandre. În scrisoarea trimisă, încerca să-l convingă pe Vadier să-l cruţe pe Alexandre, rugându-l să nu piardă din vedere divergenţa acută care existase dintotdeauna între opiniile de stânga ale lui Alexandre şi monarhismul energic al fratelui său.

„Aş fi profund mâhnită dacă dumneata, în calitate de reprezentant al cetăţenilor, l-ai confunda pe Alexandre cu celălalt Beauharnais mai mare (respectiv François). Înţeleg perfect punctul dumitale de vedere; e normal să te îndoieşti de patriotismul foştilor nobili, dar poate că există printre ei oameni care iubesc cu înfocare Libertatea şi Egalitatea".

Alexandre, susţinea Rose, nu se abătuse niciodată de la principiile republicane, devotamentul lui faţă de acestea

fiind bine cunoscut. „Dacă n-ar fi republican, nu s-ar bucura de respectul şi de afecţiunea mea”, adăuga ea. Ca americancă etichetă la care ţinea acum cu mai multă tenacitate decât oricând –, ea împărtăşise întotdeauna idealurile egalitariste ale lui Alexandre, spre deosebire de restul familiei care îl judecase greşit.

1 114

j) acă aş fi putut să te întâlnesc, ţi-aş fi risipit îndoielile”.

* scria Rose lui Vadier. „Locuiesc într-o casă republicană.

Înainte de revoluţie, copiii mei nu se deosebeau cu nimic de anculoţi, şi sper să fie vrednici de republica în care vor trăi”. 2

Scrisoarea lui Rose era impresionantă prin ardoare şi patos, „nsa nimeni, şi cu atât mai puţin vicleanul Vadier, nu putea crede ca ea era „o adevărată sanculotă” sau că odraslele ei fuseseră crescute la fel ca nişte copii lipsiţi de privilegii. Rose însăşi era o persoană bine cunoscută, cu o viaţă socială extravagantă şi cu amanţi de viţă nobilă mult prea renumiţi pentru ca pledoaria ei proiacobină să fie credibilă. Nu o putea salva pe cumnata sau pe soţul său şi nici măcar pe ea însăşi. Singura ei speranţă era să mai amâne cu câteva luni momentul loviturii fatale.

La începutul lunii martie 1794, oficialităţile din La Fierte au intrat în alertă, aflând că fusese emis un ordin de arestare pe numele lui Alexandre de Beauharnais. Când s-au dus să-l ridice, Alexandre a protestat, în mod cert, se comisese o eroare. El nu era nicidecum duşmanul revoluţiei; făcea parte din Clubul Iacobin local. Nimeni n-a luat în seamă, însă, fanfaronada lui arogantă. A fost dus la închisoarea Luxembourg din Paris, unde i s-a adus la cunoştinţă că era învinuit formal de neîndeplinirea datoriei, în operaţiunea de apărare a oraşului Mainz. După

câteva zile, a fost transferat la o închisoare mult mai teribilă, fosta mănăstire a călugărilor carmeliti, locul de detenţie a prizonierilor ce urmau să fie executaţi.

Când a aflat ce păţise Alexandre, probabil că Rose a fost cuprinsă de o spaimă cumplită. Prin arestarea soţului ei, suspiciunea ce plana asupra ei se dubla; în plus, Rose ştia că în Croissy existau informatori şi spioni, că locuinţa ei fusese Pusă sub supraveghere, că mişcările ei erau urmărite îndeaproape şi că toate cuvintele ei se transmiteau mai departe.

Nu încape îndoială că îşi făcea griji pentru copii şi că îşi dorea să-i poată trimite în altă parte. Dar orice măsură întreprinsă în ţeastă direcţie – o scrisoare, o discuţie în şoaptă cu un prieten e incredere, ba chiar şi tentativa de a găsi nişte cai şi o căruţă – ” Putea oferi Tribunalului Revoluţionar pretextul de a o aresta.

A rămas aşadar la Croissy, ducând un trai cumpătat şi încercând să supravieţuiască în cumplita incertitudine care o înconjura, pe tot parcursul lunii martie şi la începutul lui aprilie. Veştile de la Paris erau sumbre. Robespierre, şeful Comitetului Salvării Publice, care devenise cel mai puternic om din Franţa, îşi accelera campania de eliminare a inamicilor săi şi, cu ajutorul nemilosului deputat Saint-Just, poreclit „îngerul morţii”, trimitea tot mai multe victime la eşafod.

Printre colegii lui Robespierre din Convenţie existau oameni care îndemnau la moderaţie şi voiau să ştie ce se întâmplase cu spiritul de fraternitate, însă cei mai mulţi tremurau de frică şi nu îndrăzneau să scoată vreun cuvânt.

Ultima speranţă a celor condamnaţi, un Comitet al Clemenţei care fusese instituit pentru verificarea persoanelor suspecte aflate în detenţie şi comutarea pedepsei celor întemniţaţi pe nedrept, s-a spulberat definitiv odată cu dizolvarea neaşteptată a acestuia, la

scurt timp după înfiinţare.

Epurarea, nu clemenţa, era la ordinea zilei, în afara asasinilor care pregăteau un atentat asupra lui Robespierre, o serie de complotişti conspirau pentru a-i ucide pe membrii Tribunalului Revoluţionar. Cum numărul unor asemenea dovezi de ameninţare clare la adresa păcii şi a ordinii creştea mereu, nu mai exista decât o singură soluţie logică: intensificarea procesului de eliminare a opoziţiei.

Căruţele care se hurducăiau acum pe rue Honore şi pe rue Antoine aduceau la eşafod câte douăzeci, treizeci, ba chiar patruzeci sau cincizeci de victime o dată. Bătrâni, tinere fete, femei însărcinate – nimeni nu era cruţat, înşiraţi ca nişte marionete sau mai degrabă ca nişte soldăţei de plumb, condamnaţii erau puşi să urce treptele eşafodului până la călăul care îi aştepta, fiind trimişi la moarte cu o repeziciune şi o precizie mecanică. Faţă de perioada precedentă, numărul femeilor ucise crescuse considerabil – soţii, văduve, surori şi mame ale diverşilor transfugi sau suspecţi. Tremurând de frică, dar străduindu-se să păstreze aparenţele unui patriotism înflăcărat, Rose a apelat probabil de nenumărate ori la

116 >4

dulgenta mmror prietenilor influenţi pe care îi avea, mai 1 ies la Barere, care se străduia fără rezultat să reconcilieze facţiunii6 extrem de divizate din cadrul Comitetului Salvării publice. Dacă Rose a apelat cumva şi la Charlotte Robespierre, e limpede că rugămintea ei a fost în van – sau, noate Charlotte nu exercita asupra fratelui său o influenţă gufâcient de puternică pentru a o salva pe Rose de la pieire.

Căci, curând după arestarea lui Alexandre, la Comitetul Siguranţei Generale s-a primit o scrisoare anonimă în care se afirma că imobilele lui Desiree Hosten,

de pe rue Dominique şi din Croissy erau „locuri de adunare pentru persoane suspecte”, fiind specificat şi numele unora dintre ele. „Feriţi-vă de fosta vicontesă, soţia lui Alexandre de Beauharnais”, continua informatorul, „care are multe relaţii pe la ministere”. Potrivit autorului scrisorii, Rose şi prietena sa, Desiree Hosten, erau „periculoase” şi trebuia eliminate.

În ziua de 19 aprilie 1794, „ca o măsură de siguranţă publică”, doi deputaţi de la Comitetul Siguranţei Generale, cetăţenii Lacombe şi George, însoţiţi de un membru al comitetului local, umblau cu paşi mari pe strada principală din Croissy, purtând cu ei un mandat de arestare a cetăţencelor Beauharnais şi Hosten. Rose şi Desiree Hosten au fost duse la Paris şi reţinute acolo peste noapte în mănăstirea ursulinelor engleze, în timp ce le era percheziţionată casa. E foarte posibil ca Rose să fi avut precauţia de a pune la loc sigur sau de a arde toate hârtiile incriminatoare aflate în posesia ei; cert este că, Lacombe şi George nu au găsit nimic suspect printre lucrurile ei, ci doar „o sumedenie de scrisori patriotice, care nu pot fi decât un motiv de laudă la adresa cetăţencei”. Casa a fost sigilată, iar deputatul a întocmit un raport potrivit căruia totul era în ordine.

Nu există nicio consemnare referitoare la cumplitele °re de detenţie petrecute de Rose la mănăstirea ursulinelor.

Probabil că ei şi lui Desiree Hosten li s-a poruncit să aştepte, linpreună cu alte deţinute, într-o încăpere supraglomerată.

cauza sutelor de arestări, închisorile din Paris deveniseră neîncăpătoare, iar Comitetul fusese nevoit să caute spaţii temporare de detenţie. Pesemne că, în timp ce aştepta decizia Comitetului Siguranţei Generale în ceea ce o privea, Rose mai spera totuşi să fie eliberată la

intervenţia vreunuia dintre prietenii ei. După două zile de detenţie, însă, bruma aceea de speranţă a început, probabil, să pălească. Catastrofa se petrecuse. Cetăţeanca Beauharnais era oficial întemniţată în fosta mănăstire de călugări carmeliţi, ca duşman al revoluţiei, aşteptându-şi moartea.

Cu rapiditatea unui crâncen *ouracan*, soarta o lovise pe Rose Tascher, o creolă din Martinica, şi nu mai exista niciun refugiu pentru ea.

Zilele Liturghiei Roşii

Dincolo de dârzenia, hotărârea şi abilitatea ei de a profita de ocaziile ce i se ofereau, Rose era o fire sensibilă şi anxioasă, aflată întotdeauna la un pas de a-şi pierde curajul şi de a izbucni în lacrimi. Aşadar, în momentul în care a păşit pe coridoarele întunecoase ale închisorii carmelite, cu convingerea că toţi cei care intrau acolo erau sortiţi morţii, a pălit de spaimă, simţind că i se taie picioarele.

S-a trezit printre nişte spectre umblătoare, bărbaţi uscăţivi, jegoşi şi nebărbieriţi, cu basmale pe cap, cu haine zdrenţuite şi nespălate, şi femei jigărite, măcinate de mâhnire, despuiate de orice podoabe, unele cu părul tuns scurt, toate, însă, cu o îmbrăcăminte ponosită. Din cauza aglomeraţiei din dormitoare mulţi puşcăriaşi se refugiau în holurile igrasioase şi reci, unde mirosea a excremente şi era atâta umezeală, încât hainele li se udau peste noapte.

Zilnic, soseau noi prizonieri, în timp ce alţii plecau, fiind transportaţi cu căruţele la Conciergerie, pentru a fi judecaţi şi executaţi. Nimeni nu ştia, de la o zi la alta, când urma să fie chemat în faţa Tribunalului; în fiecare seară, se citea o listă cu nume, iar cei care nu se auzeau strigaţi răsuflau uşuraţi că li se mai acordase o păsuire.

Pentru Rose, ciclul constant de spaimă alternând cu consolarea amânării era prin el însuşi un chin. În plus, a

trebuit să se obişnuiască să doarmă pe o saltea de paie plină de

Păduchi, într-un dormitor comun slab luminat, împreună cu e zece femei, să mănânce doar o singură masă pe zi, şi ceea frugală, să se îmbrace, să se dezbrace, să se spele, ba chiar să-şi facă nevoile în public, fiindcă acolo nu exista niciun fel de intimitate, şi să fie urmărită cu privirea de gardienii zeflemitori şi spurcaţi la gură, care îi umblau adesea prin puţinele lucruri, în căutarea unor mărfuri de contrabandă.

Întunericul, mirosul pestilenţial, lipsa de spaţiu, detenţia o deprimau şi o dezorientau, în timp ce umilinţele la care era supusă din când în când îi puneau la grea încercare stăpânirea de sine, silind-o să facă mari eforturi pentru a-şi recăpăta echilibrul emoţional.

Unica ei consolare, în primele zile de închisoare, au reprezentat-o vizitele făcute de Hortense şi Eugène.

Guvernanta lui Hortense, domnişoara Lannoy îi aducea adesea la închisoare, împreună cu căţeluşul lor, un mops pitic pe nume Fortune, şi un coş cu lenjerie curată. Ştiind că urma să-şi vadă copiii, Rose simţea că avea pentru ce trăi, deşi probabil că vizitele lor erau deopotrivă motiv de bucurie şi întristare căci niciunul dintre ei nu ştia dacă acea întrevedere nu fusese totodată şi ultima.

Rose se vedea şi cu Alexandre, fiindcă, deşi bărbaţii şi femeile trăiau separat, dormind şi mâncând în locuri diferite, existau şi momente când li se permitea să fie împreună. Fără îndoială că Rose şi Alexandre găseau o oarecare alinare în asemenea clipe de intimitate, căci oricât de nefastă fusese relaţia lor pentru Rose şi oricât de incomodă şi plictisitoare pentru Alexandre, trecutul acesta pălea în faţa pericolului uriaş care îi pândea în viitorul apropiat, îi uneau dragostea şi grija pentru copiii lor, precum şi ceea ce le mai rămăsese din sentimentul

apartenenţei la aceeaşi familie.

Nişte temniceri răutăcioşi le-au interzis copiilor să mai vină în vizită, însă aceştia continuau să apară totuşi la închisoare, stând în faţa porţilor pe rue Vaugirard şi privind în sus la zidurile din piatră cenuşie, cu speranţa de a-şi putea zări părinţii. Li se permitea să-i aducă în continuare lui Rose lenjerie curată, iar ca să-i dea de înţeles mamei lor că totul era în ordine scriau cu mâna lor lista de haine. Gardienii nu-l băgau în seamă pe Fortune, care intra şi ieşea din închisoare, înd avea chef; profitând de faptul că lui i se dădea voie să se rOpie de mama lor, copiii îi scriau bilete, pe care le scundeau sub *zgarda* câinelui, unde le găsea Rose.

Cu ajutorul lui Fortune, sau poate prin alte subterfugii, Rose şi Alexandre au reuşit să comunice cu lumea din afara închisorii. Alexandre a avut posibilitatea de a trimite Convenţiei scrisori şi petiţii redactate cu grijă, prin care le cerea deputaţilor să reconsidere situaţia lui şi să-i redea libertatea. Atunci când lui Hortense şi lui Eugène li s-a interzis să mai intre în închisoare, părinţii lor au aranjat ca aceştia să *fie* duşi într-o clădire dintr-o grădină alăturată, de unde se vedeau două dintre ferestrele închisorii. Rose şi Alexandre apăreau la geam şi, pentru câteva momente, familia era reunită, fie şi de la distanţă. Toate aceste aranjamente presupuneau transmiterea de mesaje în afară; e posibil să mai fi existat şi alte schimburi de scrisori, poate între Rose şi prietenii ei Barere, Real şi Tallien.

Treptat-treptat, după primele săptămâni, figurile prăpădite şi fantomatice din jurul lui Rose au căpătat nume şi identitate.

Pe unii dintre acei oameni, cum erau prinţul de Salm (arestat când s-a întors la Paris, împreună cu Hortense şi Eugène, după ce Alexandre i-a împiedicat să emigreze) şi

Madame de Lameth, Rose îi ştia dinainte, iar cu alţii a făcut cunoştinţă acum. Puţini dintre ei erau aristocraţi, majoritatea fiind muncitori, meşteşugari sau meseriaşi luaţi pe sus de valul sângeros al revoluţiei. O listă oficială a prizonierilor, păstrată în arhivele poliţiei pariziene, include ceasornicari, croitori, servitori, soldaţi, notari şi hamali, precum şi un fabricant de tun, un pictor, un vânzător de limonada şi câţiva giuvaiergii care abia depăşiseră vârsta adolescenţei. Mai existau printre ei şi o mână de foşti clerici – călugări, preoţi – şi câţiva ofiţeri de armată, alături de ţărani, negustori de peşte şi zileri[1]. Pe samblu, tovarăşii de detenţie ai lui Rose de la închisoarea j-nieliţilor constituiau un eşantion reprezentativ al populaţiei Asului, marea majoritate dintre ei făcându-se vinovaţi doar e comiterea unei greşeli inadmisibile – aceea de a fi făcut

T

greşeala de neiertat de a le trezi bănuieli celor aflaţi la putere.

Pentru a-şi menţine moralul ridicat, puşcăriaşii adoptau un ton de fanfaronadă îndrăzneaţă, vădind o atitudine insolentă în faţa morţii. Predominau bancurile despre spânzurătoare: oamenii glumeau pe seama ghilotinei şi a călăului, înscenau farse cu procese simulate şi îi maimuţăreau pe membrii guvernului. Unul dintre prizonieri care a supravieţuit acelor grele încercări şi-a amintit ulterior cum râdea cu colegii, în văzul tuturor, de „divinitatea lui Marat, de preoţia lui Robespierre, de magistratura lui Fouquier (procurorul şef al Tribunalului Revoluţionar), şi, dacă li s-ar fi oferit posibilitatea, le-ar fi spus acestor călăi însetaţi de sânge: «Treaba voastră, omorâţi-ne când aveţi chef; oricum, n-o să ne stricaţi distracţia!»”. [2]

Esenţial era să fii vesel cu orice preţ şi să nu cazi

pradă melancoliei sau disperării. Trebuia să-ţi ascunzi nefericirea sub o mască de frivolitate insolentă. Orice împrejurare favorabilă, fie ea cât de neînsemnată, era socotită prilej de sărbătoare; în fiecare dimineaţă, după plecarea căruţelor încărcate cu lotul de puşcăriaşi condamnaţi, cei care rămâneau cădeau pradă unui acces paroxistic de veselie.

Având în minte spectrul sinistru al eşafodului, prizonierii cedau unui impuls erotic irezistibil –, o reacţie firească izvorâtă din adâncul fiinţei în faţa ameninţării cu dispariţia. Coridoarele întunecoase şi unt mirositoare răsunau de larma celor care făceau dragoste.3 Idilele se înfiripau pe loc, se consumau la fel de rapid – şi erau brusc curmate, când numele amanţilor se auzeau strigate de către temniceri, iar povestea lor de iubire se sfârşea subit la eşafod. Au fost nişte vremuri frenetice, un haos al sentimentelor, când, dincolo de mâzga şi mizeria celei mai oribile închisori din Paris şi de conştientizarea morţii iminente a fost posibilă, totuşi, atingerea sublimului.

Rose a început atunci o legătură romantică cu tânărul şi chipeşul general Lazare Hoche, un erou popular, vestit pefitfi victoriile lui împotriva contrarevoluţionarului Vende. Fa îndoială că Hoche, înalt, cârlionţat şi exuberant cum era, $

t'hil lui elegant şi cu impresionanta cicatrice căpătată într-un j ţi ridica moralul lui Rose; pe de altă parte, Rose, dornică

— Profite de orice ocazie, spera probabil că, datorită spularitaţii de care se bucura Hoche va fi eliberat până la urmă, or libertatea lui reprezenta şi pentru ea o chezăşie.

(*Dintre* nenumăraţii bărbaţi aflaţi atunci în închisoarea aurmelită, Hoche figura printre cei mai cunoscuţi, având şanse să fie salvat – dacă salvarea mai era posibilă – de către prieteni influenţi.)

Faptul că Hoche se însurase de curând cu o tânără pe care o adora se pare că nu a afectat relaţia lui cu Rose. Hoche îi scria soţiei scrisori tandre de dragoste, însă ea nu era cu el, în timp ce Rose – da, or amândoi ştiau că puteau muri în câteva ceasuri, cel mult zile4. Probabil că cei doi amanţi au sperat ca Rose să rămână însărcinată, ştiind că, în afara câtorva excepţii, gravidele erau de obicei transferate în mediul mult mai plăcut de la ospiciul Eveche, unde aşteptau să nască, scăpând astfel de judecată timp de câteva luni.

Şi Alexandre a avut o legătură amoroasă în perioada detenţiei, iubita lui, fiica blondă şi frumoasă a generalului Custine, de curând executat, fiind prietenă cu Rose şi împărţind cu ea acelaşi dormitor comun. Delphine Custine avea să scrie mai târziu că făcea o notă aparte printre ceilalţi puşcăriaşi. Nu arborase masca aceea de bravadă, pe care ceilalţi o purtau cu atâta curaj, şi asta fiindcă nervii ei erau prea încordaţi; întrucât plângea aproape tot timpul, avea faţa umflată şi ochii roşii. Părea atât de descurajată, încât pe ceilalţi Prizonieri ajunsese să-i deranjeze instabilitatea ei emoţională.

Cu toate acestea, nu se puteau abţine să n-o simpatizeze

S1 să nu dorească s-o protejeze pe această micuţă şi dulce oamnă creolă, cu zâmbetul ei atrăgător şi faţa scăldată în acumi. Felul ei fermecător de a fi, atracţia firească pe care o croita, naturaleţea şi grija ei pentru ceilalţi îi cucereau pe

G’1* se ghicea viitorul dându-le în cărţi şi suferea vizibil a aceştia îşi luau rămas-bun, chipul ei exprimând clar a ce simţeau toţi, dar nu îşi permiteau să dezvăluie. Ştiau cât de mult se temea ea de ghilotină şi sperau să fie cruţată.

Într-o seară, cam la o lună de când Rose ajunsese la

închisoarea carmeliţilor, numele lui Lazare Hoche a fost strigat de către gardianul care citea lista celor ce urmau să fie duşi la Conciergerie a doua zi dimineaţă.

Ce lovitură trebuie să fi fost acest anunţ pentru Rose şi amantul ei! în timp ce, înlăcrimată, îşi lua rămas-bun de la el, Rose calcula probabil, cu spaimă, implicaţiile aducerii lui Hoche în faţa Tribunalului Revoluţionar. Popularitatea de care se bucura Hoche nu-l ajutase să se salveze – de fapt, lucrase chiar împotriva lui. Dacă el nu putuse scăpa de tribunal, cum va putea ea să nutrească o asemenea speranţă?

Odată cu plecarea lui Hoche, lui Rose i-a scăzut şi mai mult moralul; cuprinsă de deznădejde, ea aştepta să afle vestea dispariţiei lui şi să-şi audă numele pe lista condamnaţilor la moarte.

Între timp, populaţia închisorii creştea. Mai multe trupuri se înghesuia unele lângă altele, noaptea, pe coridoare, mai multe guri trebuia hrănite la cantină, mai multe victime plecau în fiecare dimineaţă în căruţele înspăimântătoare. Ritmul asasinatelor se accelera, deşi circula zvonul că procurorul public continua să fie nemulţumit; voia judecăţi mai rapide, execuţii mai eficiente. După părerea procurorului, numărul mare de suspecţi din închisori constituia un pericol pentru stat. O supraaglomerare de acest fel reprezenta o sursă potenţială de conspiraţii, rebeliuni şi uneltiri împotriva Comitetului conducător. Aşadar, el dorea golirea cât mai rapidă a închisorilor.

Ultima oară când se exercitase o presiune oficială în acest sens avuseseră loc masacrele din septembrie. Rose auzise povestiri cumplite despre acele zile de măcel de la° cunoştinţă din Croissy, abatele Maynaud de Pancemont, utf1 dintre puţinii clerici care supravieţuise atacurilor sângeroase Pancemont îi relatase despre bătăi şi

înjunghieri brutalŞ* despre asasini beţi care se dedaseră unor orgii greu de desef1 în cuvinte. Rose ştia că un măcel similar, feroce şi răzbunat? >

124

putea declanşa brusc, în orice moment; la auzul glumelor ale gardienilor pe tema vremurilor minunate trăite-n acele zile de septembrie, când deconspiraseră tot felul de Ljeltiri în rândul puşcăriaşilor, frica ei se înteţea şi mai mult.

Spre sfârşitul lui mai, o tânără a fost arestată pentru tentativa de a-l înjunghia pe Robespierre cu un cuţit mare de bucătărie, pe care şi-l ascunsese în rochie. A recunoscut că-şi oropusese să-l ucidă pe tiran şi să pună capăt potopului de execuţii, care deveniseră o calamitate naţională. Potenţială ucigaşă a fost arestată; multă lume simpatiza, însă, în taină cu ea şi regreta că dăduse greş. Aproximativ trei sute de oameni fuseseră omorâţi prin sentinţă judecătorească, dar, cu toate acestea, Robespierre decretase că era necesară o nouă epurare a conducerii politice. E nevoie deşi mai multe morţi, a anunţat el, pentru înlăturarea elementelor corupte şi impure, care împiedică mersul înainte al revoluţiei.

Ca reacţie la tentativa de asasinat şi în efortul de a descoperi şi neutraliza tot mai mulţi „duşmani ai poporului”, s-a emis o nouă lege, Legea din 22 Prairial, care a inaugurat o baie de sânge de proporţii nemaiîntâlnite.

Acum, nu se mai simula niciun proces pentru suspecţii arestaţi, pronunţându-se automat sentinţa de condamnare la moarte. Grefierii de la Tribunalul Revoluţionar lucrau de zor zi şi noapte, mâzgălind în grabă ordinele de execuţie, iar procurorul, Fouquier-Tinville, nu-i scăpa nicio clipă din ochi.

Deputaţii din Convenţie se temeau să participe la

şedinţe, de teamă să nu atragă privirile bănuitoare ale atotputernicului

Robespierre, ferindu-se de asemenea să asiste la omorurile din Place de la Révolution. Zgomotul cumplit făcut de lama ghilotinei, când reteza nemilos gâtul victimelor, se auzea în continuare, mult mai rapid decât altă dată, deşi se împuţinase considerabil numărul spectatorilor care mai chiuiau şi strigau.

u rezista om, aproape, care să nu cunoască sau să nu fie sa cu vreunul dintre condamnaţii care fuseseră executaţi.

reaga ţară era în doliu, cuprinsă de o panică tot mai mare.

°Gică avea această dementă orgie a morţii?

Mulţi şuşoteau că însuşi Robespierre reprezenta dement întruchipată, marele preot al acestei Liturghii Roşii, în care sfânta ghilotină ţinea loc de mare altar. Tot acest proces sângeros era produsul minţii lui tulburate, o minte împinsă la excese terifiante, netemperate de sentimentul omeniei ori de raţiunea sănătoasă.

Robespierre trebuia oprit. Dar cum? Cine avea puterea s-o facă? Deputaţii se chirceau de frică, închisorile deveneau din ce în ce mai aglomerate şi, în căldura de foc a acelui iulie 1794, Marea Teroare se îndrepta spre sinistrul ei punct culminant.

În ziua de 21 iulie, Alexandre de Beauharnais a fost convocat în faţa Tribunalului Revoluţionar, alături de alţi patruzeci şi opt de oameni, fiind învinuit că ar fi pus la cale o evadare în masă din închisoare. Judecătorul l-a condamnat la moarte.

N-a mai avut timp să-şi ia rămas-bun de la copii sau de la Rose. În drum spre căruţa care aştepta, i-a dat lui Delphine de Custine un inel cu un talisman arab. După aceea, dus a fost. Din celula de la Conciergerie, de unde

urma să fie dus la ghilotină, Alexandre i-a scris lui Rose o ultimă scrisoare.

„Sunt victima minciunilor răutăcioase ale câtorva aşa-zişi patrioţi”, scria el. „Complotul diavolesc mă va hăitui în faţa Tribunalului Revoluţionar; nu mai există nicio speranţă, dragă prietenă, de a te revedea sau de a-mi îmbrăţişa scumpii copii”.

Credincios până la capăt idealurilor de libertate, egalitate şi fraternitate, Alexandre nu avea capacitatea de a vedea ceea ce alţii ajunseseră deja să realizeze: că revoluţia în sine era stigmatizată, că urmărind perfecţiunea pe pământ pierduse contactul cu umanitatea, exact cum făcuse Robespierre, fiind blestemată să-şi devoreze fiii şi fiicele.

„În timpul furtunilor unei revoluţii, o mare naţiune care luptă să-şi rupă lanţurile trebuie să se înfăşoare în mantia unei suspiciuni justiţiare”, scria el. „Ea e preocupată în primu’” rând să nu îi omită pe cei vinovaţi şi, abia după aceea, să nu se atingă de cei inocenţi”. El însuşi nu era decât vieţii nefericită a acelei „suspiciuni justiţiare”. Alexandre îşi ierta îi străduindu-se, ca întotdeauna, să privească lucrurile dintr-o iriai largaşi să rămânăpână la sfârşit acelaşi patriot devotat „Regret despărţirea de o ţară pe care o iubesc şi pentru ’mi-aş fi dat viaţa de mii de ori”. „Voi muri liniştit, cuul unui om cu adevărat liber, cu conştiinţa pură, cu spiritul onorabil, care se roagă fierbinte pentru binele Republicii”.

De data aceasta, retorica exaltată a lui Alexandre se «otrivea cu situaţia lui limită, vitejia răzbătând din toate cuvintele aşternute pe hârtie. „Rămas-bun, prietenă”, îi spunea el lui Rose. „Găseşte-ţi mângâierea în copiii mei, adu-le alinare, dar mai presus de orice fă-i să uite de soarta mea inoculându-le virtutea de a fi nişte cetăţeni desăvârşiţi.”, Ji cunoşti pe cei pe care îi iubesc”, scria el în

încheiere. „Consolează-i şi păstrează-mă viu în memoria lor. Rămas-bun – pentru ultima oară în viaţă vă strâng la piept, pe tine şi pe scumpii mei copii”.

Câteva zile mai târziu, când a citit numele lui Alexandre în lista publicată a celor care urmau să fie ghilotinaţi, Rose a leşinat. Era slăbită şi bolnavă. De peste două luni, trăia ca un animal subnutrit într-o cuşcă întunecoasă şi murdară, cu spaima morţii în suflet. Peste tot în jurul ei, oamenii se îmbolnăveau şi mureau, deoarece căldura înăbuşitoare împrăştia molima în încăperile neaerisite ale închisorii, unde nu găseai apă curată sau mâncare hrănitoare pentru a-ţi reface sănătatea.5 Rose slăbise, avea cearcăne negre sub ochi, iar frupul jigărit i se pierdea în faldurile rochiei grosolane, cu care erau îmbrăcate puşcăriaşele. Un medic polonez care a consultat-o a clătinat cu tristeţe din cap şi i-a spus temnicerului că Rose mai avea de trăit cel mult una sau două săptămâni.

Rose ştia că venise rândul ei. După dispariţia lui

Alexandre, va urma în scurt timp condamnarea ei la moarte.

Wnd o practică obişnuită ca văduvele să fie trimise la ghilotină aproape imediat după executarea soţilor lor. Cu

Autorul lui Mademoiselle Lannoy, Eugène şi Hortense ePUseseră nişte petiţii la Convenţie şi la Comitetul guranţei Generale, cerând eliberarea lui Rose, dar fără nici n rezultat. Apelaseră, de asemenea, şi la prietenul lui Rose.

T

Jean Tallien, şi luaseră legătura cu toate cunoştinţele care ar fi putut interveni în favoarea mamei lor.

Gardienii au intrat în dormitorul comun, unde stăte-Rose, şi i-au luat salteaua de paie – semn sigur că prizonierul respectiv urma să fie transferat la Conciergerie, înainte de execuţie. Slăbită cum era, Rose n-

a fost în stare să protesteze la această ofensă, mai ales că îşi pierduse practic orice speranţă. Totuşi, când a venit ordinul de transfer, n-au luat-o de-acolo împreună cu ceilalţi. Dacă era pe moarte, cum spunea doctorul, n-avea rost s-o trimită la ghilotină. Putea fi lăsată să moară în temniţă, pentru a scuti statul de efortul şi cheltuiala de a o executa.

În închisoare, domnea o atmosferă înfierbântată. Temnicerul şef fusese arestat sub învinuirea de a le fi permis puşcăriaşilor să corespondeze cu prietenii de afară, îngrijoraţi la gândul că ei ar putea fi următoarele victime, gardienii nu voiau să se supună noului temnicer, care ordonase ca toţi prizonierii să fie încuiaţi în camere, în aşteptarea noilor instrucţiuni de la Comitetul Salvării Publice, în Convenţie, o mână de deputaţi începuseră, în fine, să uneltească împotriva lui Robespierre. Şi, ca un ecou al tumultului care zbuciuma oraşul, cerul parcă s-a deschis şi o ploaie torenţială a inundat străzile Parisului.

A plouat toată ziua, pe 27 iulie, în timp ce în Convenţie se dădea o luptă de importanţă crucială. Robespierre ceruse înmulţirea pedepselor, admonestându-şi colegii şi ameninţând să-şi aroge şi mai multe drepturi. Opozanţii lui, iniţial puţin numeroşi, i-au ţinut piept, încetul cu încetul, pe parcursul zilei, în timp ce furtuna zgâlţâia ferestrele, iar străzile se acopereau de băltoace, mişcarea politică a luat alta întorsătură. La sfârşitul zilei, lui Robespierre i s-a adus învinuirea de duşman al poporului. A urmat arestarea lui şi-a susţinătorilor săi.

La închisoare, zvonul că tiranul fusese detronat a fos (primit cu bucurie. Dar nimeni nu se simţea în siguranţă» cunoscând sprijinul de care se bucura Robespierre între a Convenţiei. Se ştia că în apărarea lui vor sări Comuna fjs iacobinii şi toţi cei care preferau cârmuirea autoritară lui Robespierre veşnicelor certuri din sânul Convenţiei.

3 în noaptea de 27 iulie, în timp ce trupele leale Convenţiei luptau cu forţele Comunei, care fuseseră adunate în pripă.

S scăriaşii de la închisoarea carmelită erau pregătiţi pentru t t ce putea fi mai rău. Aşteptându-se la un masacru, bărbaţii construit baricade din cufere, paruri, scaune şi alte piese e mobilier. Arme nu aveau, dar au făcut rost de scânduri şi bete. Nimeni n-a dormit, cu excepţia celor mult prea bolnavi, care zăceau într-o stare de apatie permanentă. Pe străzile de lângă puşcărie, rue de Vaugirard şi rue Cassette, lipăitul cizmelor prin noroi n-a încetat nicio clipă. Se zbierau ordine, se băteau tobe, iar zornăitul armelor alterna cu trosnetul tunetelor şi cu răpăitul ploii pe acoperişul mănăstirii.

La un moment dat în timpul nopţii, fără ca prizonierii să afle ce se întâmpla, a venit şi momentul decisiv, în Place de Greve, sub o ploaie torenţială, Garda Naţională condusă de Paul Barras i-a înfruntat pe sanculoţii zdrenţăroşi ai Comunei şi i-a declarat persoane în afara legii – ceea ce însemna că orice parizian avea datoria de a-i ataca şi ucide. Rezistenţa s-a spulberat; Barras şi Garda s-au dovedit mai puternici. Acum venise rândul lui Robespierre să fie ghilotinat.

Pe 6 august, temnicerul de la închisoarea carmelită a primit un ordin oficial de eliberare a cetăţencei Beauharnais.

Mult întremată fizic şi psihic, odată cu ridicarea Terorii şi îmbunătăţirea condiţiilor de detenţie, după căderea lui Robespierre, Rose şi-a adunat puţinele lucruri, pregătindu-se să plece acasă.

Ştia că avusese mult noroc. Dintre miile de prizonieri, care suferiseră alături de ea în cele aproximativ o sută de zile de captivitate, mai supravieţuiseră doar câteva sute. Ea fusese cruţată, datorită diagnosticului pus

de medicul polonez, la fel la şi loviturii din Convenţie şi, mai presus de toate, mulţumită UI Jean Tallien, care trăsese sforile pentru eliberarea ei6.

Sentimentul de uşurare şi bucuria care au cuprins-o pe K°se când a păşit pentru ultima oară pe coridoarele înguste ale închisorii nu pot fi înţelese decât de către cei ce s-au aflat şi ei la un pas de moarte, dar, în ultimul moment, li's – i, redat viaţa şi speranţa. Emoţionată până la lacrimi, Rose şi, a văzut de drum, în aplauzele şi ovaţiile colegilor ei de temniţâşi câştigase afecţiunea multor prizonieri în timpul detenţie} aşa că acum toată lumea se bucura pentru ea. Copleşită de această manifestare de simpatie, a început să plângă, s-a împiedicat, după care simţind că leşină, a trebuit să se oprească un pic, înainte de a-şi continua drumul. Când şi, a revenit, şi-a luat rămas-bun de la toţi cei care îi făceau urări de bine, primind binecuvântările lor şi mulţumindu-le la rândul său, înainte de a se urca în trăsura care o aştepta. Zarva şi aplauzele încă se mai auzeau şi după ce se depărtase de închisoare pornind pe drumul care ducea spre Croissy şi spre libertate.

U

J &

O nouă viaţă în ciuda suferinţelor îndurate în perioada detenţiei, după câteva zile de la eliberare Rose a fost în stare să se revadă cu prietenii şi să facă efortul de a lua viaţa de la capăt. Mulţi dintre cei pe care îi cunoscuse în închisoare muriseră, însă celor care supravieţuiseră Rose le-a păstrat o puternică afecţiune.

Un observator a văzut-o la un dineu, împreună cu camaradul ei din închisoare, Santerre, un fost berar şi revoluţionar, care ajunsese faimos în timpul atacurilor de la Tuileries; ulterior acesta şi-a amintit că Rose vorbea despre viaţă şi moarte, povestind cum, în anii copilăriei în

Martinica, o ghicitoare îi spusese că „va fi într-o bună zi regina Franţei, dar că nu va muri regină”. Probabil că Rose se gândise mult la această prezicere, în zilele de captivitate când ghicea în cărţi viitorul ei şi al celorlalţi puşcăriaşi.

„A fost cât pe-aci ca Robespierre să-i infirme prorocirea”, le-a zis ea oaspeţilor la cină, cu un râs gâlgâit, făcându-i şi pe ceilalţi să zâmbească; doar lui Santerre, probabil, râsul acela îi amintise de hohotele macabre din închisoare, care nu aveau nimic de-a face cu efuziunile pline de dezinvoltură din cadrul reuniunilor mondene. Din punct de vedere politic, Teroarea luase sfârşit. În plan afectiv, însă, efectele ei aveau să dăinuie ult timp. Parizienii nu-şi puteau scoate din minte sinistrele e-ecuţii la care fuseseră siliţi să asiste, groaza, deruta şi r-Pulsia provocate de acestea. Umbra ghilotinei încă mai Cădea peste Place de la Révolution, iar spectrul ameninţării 61 continua să îndurereze multe inimi. „”-i

Rose ştia că eliberarea ei se datora în mare parte Tallien, aşa că s-a grăbit să-şi exprime mulţumirile recunoştinţa faţă de el şi faţă de tânăra şi foarte frumoasa lui amantă, Therese Cabarrus, care îl îndemnase pe Tallien şi acţioneze pentru izgonirea lui Robespierre şi oprirea valului de execuţii. Cariera politică a lui Tallien era în ascensiune, împreună cu alţi patru sau cinci bărbaţi, se număra printre figurile de frunte din Convenţie, unde avea funcţia de preşedinte. Tallien îşi câştigase o celebritate bine meritata.

Recunoscători, parizienii îi cinsteau pe el şi pe Therese Cabarrus; oriunde apăreau cei doi, mulţimea se aduna să-i ovaţioneze. Cu marea sa abilitate de a-şi găsi un loc în anturajul persoanelor puternice, Rose s-a apropiat de cercul lui Tallien, împrietenindu-se cu Therese care devenea rapid un etalon al modei.

A reînnoit, de asemenea, şi relaţia cu Lazare Hoche, care, ca şi ea, izbutise cumva să supravieţuiască, deşi fusese condamnat de către Tribunalul Revoluţionar. După moartea lui Alexandre, Rose se putea gândi la o nouă căsătorie – un ţel imperativ şi recomandabil din punct de vedere social pentru o văduvă încă tânăra, de treizeci şi unu de ani şi cu doi copii –, or mariajul cu chipeşul Hoche, o personalitate militară foarte admirată şi cu şanse mari de a ajunge la distincţii şi mai înalte, ar fi prezentat mari avantaje pentru ea. Spre consternarea sa, Rose a descoperit că amantul ei nu avea nicidecum intenţia de a divorţa pentru a se însura cu ea.

Rose părea să fi devenit conştientă de limitele influenţei sale. Putea să-l domine pe Hoche, putea să-l atragă, însă nu avea puterea de a-l convinge să-i confere respectabilitate.

La urma urmei, Rose nu era genul de femeie cu care să vrea să se însoare un bărbat ambiţios. Rose îşi câştigase renumele de a fi avut nenumăraţi amanţi şi, chiar şi în epoca revoluţiei) care adusese exaltarea libertăţii de toate felurile, legalizarea divorţului şi acceptarea moştenirii din vechiul regim privind relaţiile sofisticate dintre amanţi căsătoriţi nu prezenta prea mare interes ca potenţială soţie. Nu avea nicio avere – Hin spusele ei se înţelegea contrariul. De asemenea, nici legăturile ei de familie nu erau puternice. Criticii răuvoitori elnarcau că, acum când trecuse de treizeci de ani, Rose îşi erduse prospeţimea şi, odată cu ea şi ceea ce îi mai rămăsese din fizicul atrăgător de odinioară, deşi aceiaşi critici recunoşteau că farmecul ei ingenuu şi arta de a se farda continuau să facă din ea o femeie încântătoare.

Dacă ar fi fost înclinată spre introspecţie, ceea ce nu se poate spune despre ea, Rose ar fi trebuit să admită că în relaţia cu Hoche atinsese limitele propriei firi. Fără să fi

cunoscut vreodată dragostea romantică, ci doar legăturile amoroase motivate – în ceea ce o privea – de nevoile financiare şi de tot felul de avantaje, Rose nu avea de fapt experienţa iubirii adevărate, ci doar pe aceea de a se folosi de ea. Gândea şi se comporta ca o femeie întreţinută, numai că până acum nu găsise un bărbat (şi nici nu cedase vreunuia) care s-o degreveze o dată pentru totdeauna de dificultăţile financiare.

În realitate, acestea fuseseră principalul laitmotiv din viaţa lui Rose, aşa cum se întâmplase şi în cazul tatălui ei, iar în lunile tumultuoase de la sfârşitul anului 1794 şi începutul anului 1795, neliniştile ei în privinţa banilor erau comparabile cu dificultăţile convulsive ale economiei franceze.

Bancnota se devaloriza atât de repede, încât preţurile mărfurilor din magazine trebuia modificate de mai multe ori pe zi. Oamenii se deprinseseră să-şi facă cumpărăturile cât mai devreme, dimineaţa, fiind convinşi că dacă aşteptau până după-amiaza riscau să nu mai aibă suficienţi bani. Nimeni nu mai voia să primească bancnotele; singurele lucruri de valoare erau monedele sau bijuteriile, ori, în cazul celor norocoşi, clădirile şi pământul.

Au apărut sălile de licitaţie în foste conace, biserici, oriunde exista spaţiu; şmecheri, vânzătorii la licitaţie atrăgeau nenumăraţi gură-cască, făcându-i să liciteze pentru prăzile n timpul Terorii. Orice lucru de valoare care aparţinuse curnelor ghilotinei – bijuterii, îmbrăcăminte fină, mobilier, enjerie, porţelanuri, poliţe ornamentate de şemineu, sculpturi – erau acum adjudecate, de obicei pentru o sumă mult mai mică decât cea plătită de proprietarul iniţial. Rudele victimelor, ocolindu-i pe organizatorii licitaţiilor, îşi stivuiau bunurile în căruţe şi le vindeau în pieţe sau în curtea casei lor, făcându-şi reclamă la obiectele de familie ca nişte negustori ambulanţi cu

glasuri stridente.

Pe măsură ce asignatul continua să se prăbuşească, trocul a luat locul cumpărăturilor, aşa că peste noapte toţi au devenit negustori – nu numai oamenii de afaceri şi comercianţii, ci şi cameristele, grăjdarii, foştii clerici, emigranţii întorşi în ţară, până şi doamnele de rang înalt. Negustorii întreprinzători se duceau la ţară să cumpere unt, brânză şi vin, după care se întorceau la Paris şi îşi vindeau mărfurile la un preţ de două sau trei ori mai mare decât cel de la achiziţionare. Saloanele şi sufrageriile s-au transformat în bazare, unde se expuneau ţesături, dantele, tutun, zahăr, săpunuri, sare, ulei – tot ceea ce se găsea greu, motiv pentru care era la mare preţ.

Existau şi speculanţi la bursă – „Pădurea Neagră”, cum i se spunea în argoul vremii –, care cumpărau şi vindeau asignate şi aur, creanţe şi acţiuni, manipulând piaţa spre propriul lor profit, ceea ce ducea la slăbirea întregii economii şi la agravarea crizei monetare. Specula creştea spectaculos la făină, cărbune, lemne, vin, precum şi la provizii pentru armată, tunuri şi cizme, corturi şi stofe pentru uniforme.

Calitatea lăsa în general de dorit; făină stricată, vin acru, cizme cu tălpile găurite şi mâncăruri alterate erau vândute, cu nişte profituri tot mai mari. Negustorii şireţi nu se sinchiseau de răul pe care îl provocau tertipurile lor; numai victimelor s-ar fi zis că le păsa de faptul că oamenii se îmbolnăveau din cauza alimentelor alterate, că inflaţia nimicitoare şi devalorizarea monetară provocau greutăţi şi mari suferinţe, sau că soldaţii de pe front, îmbrăcaţi cu uniforme subţiri şi dotaţi cu arme ce funcţionau defectuos, mureau de frig sau nu se puteau apăra în luptă.

Nu exista, însă, timp pentru a reflecta la asemenea dileme cu conotaţie morală. Ritmul evenimentelor, panica generală care îi cuprindea pe toţi la fiecare nou val de

inflaţie sporea

Disperarea oamenilor, care ajunseseră să se gândească numai ia ei şi a mijloacele de supravieţuire. De aici, lăcomia amestecată cu nerăbdare care făcea ca orice tranzacţie să se facă într-o atmosferă încordată, orice schimb să implice o doză de venalitate, iar din orice conversaţie să răzbată nevoia de bani şi setea de câştig.

În afară de asta, ce rost mai are morala, atunci când vrei să faci avere?! în acel climat de nelinişti şi incertitudini legate de posibilitatea prăbuşirii, au apărut brusc noi ocazii, care, dacă erau exploatate la momentul oportun, permiteau obţinerea unor bogăţii de neimaginat, în iarna de la cumpăna dintre anii 1794 şi 1795, toată lumea din Paris auzise despre bărbaţi şi femei care se îmbogăţiseră peste noapte, aşa că aproape toţi parizienii visau să le calce pe urme. Aspiraţia aceasta, alimentată de frenezia negoţului de zi cu zi, a fost cea care a declanşat în Paris voracitatea sălbatică şi goana dementă după bani.

Veniturile lui Alexandre şi toate bunurile lui de pe domeniul La Fierte fuseseră confiscate de guvern, însă Rose, vrând să le vândă, a făcut cerere la Convenţie pentru a-i fi returnate. (Lucrurile ei, mult mai puţin valoroase însă, se aflau în posesia Comitetului Siguranţei Generale.) Avea cheltuieli mari, fiind nevoită să achite taxa de şcolarizare pentru Eugène la Colegiul Irlandez şi pentru Hortense la Institutul Naţional, care era condus de Madame Compon, la St.

— Germain-en-Laye. Nu-şi putea plăti slujnica şi nici pe ceilalţi câţiva servitori, astfel că împrumuta mici sume de bani de la diferiţi prieteni, pentru a se descurca de la o săptămână la alta. Avea mari datorii la bancherul Emmery şi nu-şi putea permite să-i restituie nici măcar nişte sume simbolice. Emmery o tot împrumutase pe Rose, aşteptându-se la la un moment dat să i se ramburseze

banii, din venitul °" ţinut de pe urma moşiei maniei ei văduve, din Martinica.

Numai că Martinica încăpuse acum pe mâinile duşmanului Franţei, fiind cotropită la începutul anului 1794 de către englezi, aşa că şansele de obţinere a unor fonduri din acea Pane erau foarte reduse.

h 135

I în momentul în care Convenţia a refuzat să îi înapoieze bunurile lui Alexandre, Rose, disperată, i-a scris mamei sale Era extrem de dificil să trimiţi sau să primeşti scrisori din Antile, fiindcă marina engleză controla toate culoarele maritime, însă Rose a perseverat până ce a găsit un călător spre Noua Anglie, care a consimţit să dea scrisoarea unui căpitan de vas american, după debarcare.

„Nu se poate să nu fi aflat de soarta mea nefericită", îi scria Rose mamei sale, Rose-Claire Tascher. Nu pomenea nimic de lunile de închisoare sau de salvarea ei miraculoasă de la moarte, ci doar despre faptul că, de patru luni, era văduvă. „Drept mângâiere, nu mi-au mai rămas decât copiii, iar ca sprijin nu te mai am decât pe tine, mamă. Dorinţa mea fierbinte este ca, într-o bună zi, să fim cu toţii împreună". 1 Greu de conceput scrisoare mai concisă şi mai lipsită de informaţii decât aceasta, însă Rose nu era prea apropiată de mama sa şi, în orice caz, conta numărul scrisorilor pe care le trimitea, şi nu lungimea lor. Ştiind cât de slabe erau şansele ca vreuna dintre scrisori să ajungă în Trois-Îlets, Rose îi scria des mamei sale.

„Cât despre sărmana ta fiică", scria ea în decembrie 1794, „află că mai trăieşte, la fel ca şi copiii ei, care au avut însă nenorocirea de a-şi pierde tatăl... Singurul sprijin al copiilor mei sunt eu acum, aşa că mă agăţ de viaţă ca să pot avea grijă de ei. Chiar şi aşa, însă, mijloacele lor de subzistenţă se datorează domnului Emmery, din

Dunkerque" 2.

În ianuarie 1795, Rose folosea toate stratagemele posibile pentru a preîntâmpina ruinarea – perspectivă iminentă, în contextul dezastrului din jur. Mulţi parizieni, deja slăbiţi de boli şi de inaniţie, n-au rezistat viscolelor năprasnice şi gerurilor aspre şi ucigătoare din nesfârşita iarnă a anului 1795.

Zilnic, se întâlneau zeci de cadavre pe străzile îngheţate, numărul cerşetorilor creştea, iar cei care aveau norocul de a beneficia de un adăpost şi de ceva bănuţi stăteau ore întregi la coadă, în frig, pentru câteva pâini la suprapreţ şi niştă luminări. Majoritatea copacilor din Bois de Boulogn6

fuseseră tăiaţi, pentru a fi puşi pe foc. Apă de băut nu exista; aiiienii rupeau ţurţurii de la acoperiş şi îi puneau să se topească sub razele anemice ale soarelui de iarnă.

Bursa fusese închisă în luna precedentă, din cauza haosului tot mai mare. Speculanţii s-au mutat într-un sediu cOfâcial, pe o alee de lângă rue Vivienne, continuându-şi acolo afacerile ilicite, însă acum era nevoie de saci întregi cu asignate pentru a cumpăra doar o singură monedă, or pe gerul acela din ianuarie, oamenii se simţeau tentaţi să ardă hârtiile acelea ca să se mai încălzească, decât să încerce să cumpere ceva cu ele.

„Ştiind prea bine grija afectuoasă pe care mi-o porţi, nu am nicio îndoială că încerci să obţii urgent pentru mine mijloacele necesare traiului şi suma pe care i-o datorez lui Monsieur Emmery", îi spunea Rose mamei sale, într-o altă scrisoare. I-a dat instrucţiuni lui Rose-Claire să trimită banii, atâţi cât putea, unor bănci din Hamburg sau Londra, care să poată transfera apoi fondurile la Dunkerque3. Neştiind când sau dacă va primi până la urmă nişte bani, Rose s-a dus la Hamburg şi a încercat să obţină un împrumut pe baza moşiei din Martinica, de la băncile de

acolo, oferind drept garanţie bijuteriile de familie, în cazul în care venitul de pe moşie nu ar fi fost de-ajuns.

Acesta a fost ultimul expedient la care mai putea recurge.

După ce cumplita iarnă a început să se mai îmblânzească, situaţia financiară a lui Rose a cunoscut, însă, o oarecare ameliorare. Comitetul Siguranţei Generale i-a înapoiat, în fine, lucrurile şi, în plus, i-a oferit o sumă substanţială reprezentând contravaloarea bunurilor lui Alexandre, întrucât mătuşa ei Edmée, rămasă de curând văduvă, îşi vânduse casa din Fontainebleau, a avut posibilitatea să-i ofere şi ea lui *°de un mic împrumut; de asemenea, relaţiile ei cu soţii Jallien începuseră să dea roade.

Femeie pasionată şi ahtiată după plăceri, debordând de galăşenie şi farmec, cu un aer de fetiţă pe care şi-l păstra în al patrulea deceniu de viaţă şi cu un simţ înnăscut al Rose de Beauharnais a început să înflorească în acea perioadă marcată de frenezie şi dezordine, care a urmat dupsfirşitul Terorii. Haosul din societate era identic cu cel din finanţe; nu exista o ordine socială distinctă şi nicio ierarhie a rangurilor. Retorica socială era tot republicană – fiecare casă arbora câte o bonetă roşie, ca simbol al libertăţii, şi orice monument purta inscripţia „Unitatea şi Indivizibilitatea Republicii Franceze; Libertate, Egalitate, Fraternitate sau Moarte” – dar odată cu revenirea în ţară a emigranţilor cu titluri de nobleţe şi pe măsură ce republicanii duri cădeau în dizgraţie, au început să opereze alte criterii de apreciere.

Un lucru era limpede: femeile deveniseră mai importante decât oricând. Impresionanta Therese Cabarrus Tallien, înaltă şi brunetă, cu o mulţime de tineri admiratori care se ţineau mereu după caleaşca ei purpurie; Juliette Recamier, glacială, distantă şi fascinant

de frumoasă; Madame de Stae-l, stridentă, cu trăsături grosolane, masculină şi isterică, dar sclipitor de inteligentă; Fortunee Hamelin, o depravată care se distingea în orice reuniune prin veselia sa zgomotoasă şi un miros puternic de roze – toate acestea reprezentau celebrităţile mondene din primăvara anului 1795. Şi mai existau şi altele, nu atât de renumite, însă în felul lor de-a dreptul uluitoare: frumoasa Madame Regnault, care ştia să sculpteze şi să cânte; eleganta Madame de Visconti, brunetă, invidiată de toate femeile pentru dinţii ei, frumoasa Madam Hottinguer şi fermecătoarea Madame Jouberthon.

Femeile păreau să preia conducerea, întruchipând spiritul vremii. Ele dominau orice reuniune. Se îmbrăcau extravagant, ba chiar bizar, fără să se sinchisească prea mult de vechile norme. Unele purtau haine bărbăteşti, altele nu se deosebeau cu nimic de femeile de stradă, afişându-şi cu insolenţa nuditatea, ca şi cum ar fi vrut să le amintească tuturor că ele se dezbăraseră de orice inhibiţii, nu mai recunoşteau nici*o* autoritate şi încălcau codurile îngrăditoare ale bunelor maniere. Cu o rapiditate deconcertantă, născoceau tot fel11 de capricii vestimentare şi ornamentale la care renunţau că aceeaşi iuţeală. Biciuindu-şi caii, călătoreau cu cabriolete oide, cu trăsurici sau faetoane fragile, pictate cu nuduri luptuoase şi cupidoni şi încadrate de frunze şi perle aurii.

V Aceste frumuseţi sfidătoare şi insolente aduceau un afront l adresa oricărui standard de civilizaţie – dar erau irezistibile, îmbrăcată elegant, sociabilă, fără a fi însă agresivă, ci *ăitapotrivă*, juvenilă şi graţioasă, Rose şi-a găsit imediat locul printre ele. O admiratoare scria despre „chipul ei tânăr şi fermecător, înconjurat de o bogăţie de păr vaporos, cu ochi fflari şi albaştri, care înfăţişa prototipul celei mai graţioase dintre silfide4”. Rose dansa

bine, avea o siluetă frumos împlinită şi demnă de invidiat şi îşi păstrase manierele elegante din vechiul regim, pe care le studiase cu atâta grijă la Penthemont. De la o mică distanţă şi dacă ţinea gura închisă ca să nu i se vadă dinţii negri, Rose părea încă tânără şi drăguţă, de multe ori fiind mai atrăgătoare decât femeile mai tinere şi mai frapante, prin drăgălăşenia sa de ingenuă care îi dezarma pe toţi.

La sfârşitul primăverii anului 1795, Rose a intrat în anturajul dubios şi cam sinistru al lui Paul Barras, un afacerist venal, dar deosebit de influent, al cărui salon atrăgea ca un magnet persoane vulgare şi imorale. Ce a împins-o pe ea acolo, în primul şi în primul rid, a fost nevoia de bani. Barras trăia pe picior mare şi se înconjura de alţi bărbaţi avuţi, or Rose era sigură că va putea găsi printre aceştia pe unul dispus să fie generos cu ea. Se obişnuise să-şi rezolve nesfârşitele probleme financiare stabilind relaţii, uneori sexuale, alteori doar sociale, cu bărbaţi bogaţi. Nu fusese niciodată o curtezană, ci doar o femeie compromisă. Acum, însă, a intrat Pe deplin într-o lume sordidă şi de proastă reputaţie, pe care o studiase din exterior, timp de câteva luni, în compania lui Therese Tallien.

În unanimitate, contemporanii considerau dezgustător

°cea ce se întâmpla în cele câteva palate ale lui Barras. Toate lenle convergeau acolo: lăcomia şi venalitatea, desfrâul şi grile sexuale, homosexualitatea, considerată pe atunci o plită perversiune, toate într-o atmosferă de libertinaj neîngrădit. Barras însuşi, care avea vreo patruzeci şi ceva de ani, dădea tonul acestei permanente orgii a simţurilor organizând petreceri somptuoase noapte de noapte, când îşi umplea saloanele cu destrăbălaţi şi speculanţi, femei voluptuoase îmbrăcate sumar şi adolescenţi atrăgători. După lungile nopţi de

beţie veneau, din păcate, şi zorile, când petrecăreţii, ciufuliţi şi mahmuri, treceau împleticindu-se prin camerele urât mirositoare, îndreptându-se spre cruda lumina a zilei.

Aceasta era lumea în care Rose a intrat acum şi pe care, curând, a ajuns s-o patroneze alături de Barras. Şi asta fiindcă a devenit nu numai amanta, ci şi gazda petrecerilor lui, numele şi preocupările ei fiind strâns asociate cu persoana lui. Drept răsplată, el îi dădea bani şi o prezenta prietenilor săi, de la care Rose putea obţine alţi bani. Unul dintre aceşti prieteni, bancherul Gabriel Ouvrard, se număra printre cei mai bogaţi bărbaţi din Franţa, care făcuse avere de la vârsta de douăzeci şi ceva de ani. Ouvrard ştia ce contracte pentru armată puteau fi încheiate şi exploatate pentru obţinerea celei mai mari sume de bani, ce mărfuri aduceau cel mai mare profit pe piaţa neagră sau ce afaceri trebuia perfectate ori, mai bine, evitate. Rose i-a cultivat pe Ouvrard şi pe alţii, le-a ascultat recomandările şi a început să prospere.

Din nou, Rose găsise calea de a-şi rezolva problemele, împreună cu Therese Tallien şi alte câteva femei, domnea peste un dezonorant regat din umbră, ca marionetă a unui păpuşar ticălos, îşi petrecea nopţile în desfrâu – un desfrâu ponderat, fiindcă Rose nu bea peste măsură şi se pare că nici nu vădea un apetit sexual ieşit din comun –, iar ziua urma sfaturile financiare profitabile pe care i le dădeau Barras, Ouvrard şi alţii. Se ducea şi venea de la bursă cu o trăsură frumoasă trasă de doi armăsari negri – un dar de la Comitetul Salvării Publice, care hotărâse în cele din urmă s-o despă gubească pentru pierderile suferite de soţul răposat. Merge3 la cumpărături, se ducea în vizite, îşi petrecea ore întregi $ faţa oglinzii ca să se facă frumoasă. pentru grima oară *de* multă vreme, Rose era cu adevărat Hainită, îşi găsise un mediu agreabil, care se potrivea de nune cu firea ei. îi

plăcea să aibă bani ca să poată cheltui °” t avea chef, îi plăcea atmosfera de mare belşug, îi plăcea să clardă nopţile fără noimă, pe parcursul cărora se lăsa P trenată în tot soiul de distracţii; toate acestea îi aminteau \e viaţa de acasă. Opulenţa din casele rău famate ale lui Barras nu se deosebea prea mult de atmosfera de trândăvie şi decadenţă din Caraibe, unde îşi petrecuse copilăria cu ani în urmă-Dar în primul rând, lui Rose îi plăcea Barras, un bărbat complex, carismatic, ambiţios. Puterea lui o fascina şi îi dădea senzaţia de siguranţă. Nu o deranja nici imoralitatea, nici cruzimea lui. Dincolo de drăgălăşenia şi blândeţea ei înnăscută, Rose nu prea avea simţ moral, iar rigiditatea celorlalţi în materie de moravuri o contraria de-a dreptul, în plus, Barras nu emitea prea multe pretenţii faţă de ea.

Preferinţele lui sexuale erau variate, Rose reprezentând doar una dintre multele lui partenere de plăceri. Combinaţia lor era destinsă, mondenă şi fără prea multe obligaţii.

Lui Rose îi plăcea foarte mult viaţa pe care o ducea.

Indolenţă, abundenţă, o ambianţă confortabilă, distracţii. Fără constrângeri, fără performanţe în planul relaţiilor sociale. Un bărbat pe care să se bizuie, fără a fi posesiv, la fel de tolerant ca şi în orivinţa moravurilor, îşi dorise să se mărite cu Lazare Hoche. În schimb, făcuse un aranjament chiar mai bun, care îi permitea să plutească de la o zi la alta ca şi cum s-ar fi legănat într-un hamac, admirată, în siguranţă, ştiind că necesităţile îi sunt acoperite până la saţietate şi fără a fi nevoită să se gândească la consecinţele posibilelor răsturnări de Situaţie sau necazuri neprevăzute.

**:

fe:

„I se citea generozitatea în priviri”.

În vara anului 1795, Paul Barras era urmat ca o umbră, oriunde s-ar fi dus, de un italian scund, slab şi melancolic, cu părul lung şi neîngrijit, care depăşea gulerul ros şi tocit, Nabuleone Buonaparte, un tânăr ofiţer de artilerie corsican, care îşi câştigase o oarecare faimă în timpul operaţiunilor de apărare a oraşului Toulon împotriva flotei britanice, venise la Paris să facă avere şi să parvină şi, deşi înfăţişarea lui era în cel mai bun caz neatrăgătoare, în scurt timp a reuşit să-şi impună prezenţa. Perora în gura mare, pe un ton agresiv, abordând o sumedenie de subiecte. Se pricepea destul de bine să ghicească în palmă, or parizienii, trecuţi prin Teroare, se dădeau în vânt după preziceri. Era un tip vesel şi înflăcărat, cu trăsături antice impresionante, cu nişte ochi pătrunzători albastru-cenuşii şi o frunte lată, adesea încruntată din cauza unor gânduri neliniştitoare. Când îşi permitea să se relaxeze, ceea ce se întâmpla rar, un zâmbet de un farmec uluitor îi lumina toată faţa, dându-i un aspect tineresc; surâsul acesta încântător îi făcea pe oameni să uite, cel puţin pentru o clipă, de hainele lui zdrenţuite şi de stilul lui afectat.

Cei doi formau o pereche ciudată: Barras, înalt, voinic şi brunet, însoţit de micul şi jerpelitul său tovarăş, însă toată lumea îl remarca pe Buonaparte, fiindcă fusese avansat la gradul de general de brigadă la vârsta de douăzeci şi patru de ani şi era, în mod vădit, protejatul lui Barras, or nimeni nu avea mai multă influenţă decât Barras; categoric, acest tină* promitea să facă o carieră strălucită.

Lumea a remarcat că tânărul corsican era foarte stingher a «rezenţa femeilor. Crescut într-o societate în care femeile 1 se bucurau de prea multă consideraţie – cu excepţia azurilor când trebuia să se alăture vendetelor de familie –, f ind considerate servitoarele bărbaţilor şi

neavând altă treabă n viaţă decât să facă copii şi să gătească, Buonaparte era stupefiat de viaţa socială a Parisului, dominată de femei, unde frumuseţi foarte sumar îmbrăcate şi sigure pe ele îşi etalau nuterea şi jucau roluri dominante în politică, afaceri şi societate. Femeile dădeau tonul; bărbaţii le urmau.

„Pretutindeni vezi numai femei”, îi scria Buonaparte fratelui său mai mare, Joseph, în iulie 1795, „la teatru, pe stradă, în librării. Vei găsi făpturile acestea adorabile până şi în birourile profesorilor”. Aşadar, femeile nu erau doar omniprezente, ci şi stăpâne peste tot şi toate. „Aici este singurul loc din lume unde ele merită să fie la cârma statului”, remarca tânărul ofiţer. „Bărbaţii sunt înnebuniţi după ele, nu se gândesc şi nu trăiesc decât ca să le fie pe plac. Trimite o femeie la Paris, las-o acolo şase luni şi va şti care este imperiul ei şi ce i se cuvine”. 1

Remarcabilă printre femei era Rose Tascher, fostă vicontesă de Beauharnais, pe deplin conştientă de statutul ei social şi de graţia pe care o exercita. Farmecul ei tineresc nu-şi pierduse nicidecum din forţă, iar firea ei blândă, privirea caldă, atitudinea înţelegătoare, generoasă şi cordială i s-au părut probabil un balsam acestui tânăr trist, nesofisticat şi fără experienţă, care nu cunoştea obiceiurile capitalei şi mai era şi extrem de ghinionist în dragoste.

Sau, poate mai degrabă, ghinionist în încercările de a-şi găsi o nevastă. Căci Buonaparte, ros de ambiţie şi temporar neavând bani, dorea cu ardoare să se însoare cu o femeie

°ogată, dar până acum toate femeile pe care le ceruse în căsătorie îl refuzaseră. De curând îl respinsese Desiree Clary, o moştenitoare dolofană şi urâtă, a cărei soră era măritată cu ratele lui, Joseph, motiv pentru care părinţii ei se opuseseră ariajului. La fel procedase şi Laure

Permon, o văduvă de patruzeci de ani, frumoasă şi înstărită, prietenă cu mama hiiţ care strâmbase din nas la gândul de a se mărita cu un tânăr neexperimentat, care nu avea nimic de oferit.2

Faptul că nu reuşea să îşi găsească o nevastă, că nu putea suferi societatea pariziană, că îl dezgustau tinerii filfizoni care frecventau saloanele la modă ale vremii, cu perciunii lor delicaţi şi ninsorile „urechi de prepelicar”, ca fetele („Iată căror creaturi îşi împarte Fortuna darurile”, scria el.

„Doamne! Ce detestabilă este natura umană!”), toate acestea nu făceau decât să îi accentueze melancolia şi să îl facă şi mai morocănos. „Puţin îmi pasă, ce se mai întâmplă cu mine”, îi spunea el lui Joseph. „Privesc viaţa aproape cu indiferenţă…

Dacă lucrurile continuă în acelaşi fel, o să ajung să nu mă mai dau la o parte din faţa vreunei trăsuri, care trece pe stradă”. 3 Se simţea cuprins de tot felul de toane trecătoare, de la suicid până la „o demenţă a însurătorii”.

Chinurile sentimentale ale lui Buonaparte erau reale, însă perspectivele lui profesionale păreau de-a dreptul strălucite în vara anului 1795.1 se oferise şi refuzase o funcţie militară ca subordonat al fostului iubit al lui Rose, Lazare Hoche, în Vendée; în plus, avea toate motivele să se aştepte şi la alte oferte de acest fel, datorită notorietăţii pe care o căpătase la Toulon. Avusese îndrăzneala să le sugereze superiorilor săi din armată să-l trimită consilier de artilerie pe lângă sultanul Turciei, aşa că se făceau aranjamentele necesare în această direcţie, între timp, Comitetul Salvării Publice îl însărcinase cu întocmirea unui plan de invazie a nordului Italiei, or conceperea acestuia îi ocupa cea mai mare parte din timpul liber, atunci când nu îşi făcea rondurile sociale cu Barras, în căutare de văduve bogate.

Rose, la rândul său, îşi savura libertatea şi prestigiul. Îşi consolida poziţia socială, continua să facă bani – probabil că acum, pentru prima oară în viaţă, Rose s-a gândit să devioa independentă financiar – şi îşi păstra locul de frunte printf6 frumuseţile domnitoare ale Parisului, petrecând ore în şir va masa de toaletă, ca să-şi aplice machiajul abundent, meo” să-i asigure un aspect tineresc.; >al”.

Era în continuare combinată cu Hoche, însă gponsabilităţile militare îl sileau să lipsească mult timp din

Paris; greu de spus dacă, în vara anului 1795, Rose mai voia’s se mărite cu el, sau dacă nu cumva renunţase definitiv la *aqq*. Mai avea cel puţin un curtezan, pe ducele de

Caulaincourt, dar probabil şi alţi admiratori – într-adevăr.

Rose Tascher era una dintre cele mai admirate femei din Paris, nefiind întrecută la acest capitol decât de Therese Tallien şi juliette Recamier.

Scriind despre ea cu mulţi ani mai târziu, când ajunsese unbătrân arţăgos şi morocănos, Barras îşi aminteşte cu multă amărăciune că Rose era întotdeauna capabilă să facă distincţia între raţiune şi simţire şi că în relaţiile pe care le stabilea conta în primul rând propria persoană. Chiar dacă Barras nu se înşela în aprecierile sale, Rose era îndreptăţită să se comporte astfel; având în vedere evenimentele din viaţa ei, faptul că fusese părăsită de un soţ incapabil să aibă grijă de ea, la care se adăugau anii în care se luptase să-şi procure mijloacele de subzistenţă necesare pentru a-şi creşte copiii, coşmarul detenţiei în timpul Terorii şi felul miraculos în care scăpase cu viaţă – toate la un loc o determinau să se autoprotejeze şi îi alimentau spaima în faţa riscului unei noi vulnerabilităţi financiare, astfel încât nu îşi mai

permitea să pună pe primul plan sentimentele.

Fireşte, însă, că Barras insinua mult mai mult decât atât.

Voia să spună că Rose era venală, calculată şi atât de încrâncenată după tot felul de avantaje, încât îşi ferecase inima, considerându-i pe bărbaţi doar nişte instrumente de plăcere şi mijloace de îmbogăţire. De asemenea, că devenise, poate nu numai cu numele, o curtezană călită, sub carapacea ei de moliciune creolă, blândeţe şi drăgălăşenie.

„S-ar putea ca bărbaţii care o posedau”, scria Barras despre Rose, „să fi fost măguliţi de dăruirea ei aparent

Pasionată, numai că această creolă senzuală nu uita niciodată e afaceri şi interes. Nu participa cu inima la aceste satisfacţii izice”. 4 iată o aspră acuzaţie, izvorâtă desigur din profundul resentiment al lui Barras, dar conţinând poate un adevăr neplăcut – din cauza vieţii pe care o dusese şi a greutăţilor extreme prin care fusese nevoită să treacă, Rose ajunsese, probabil, în 1795, să nu mai poată iubi dezinteresat.

În luna octombrie a aceluiaşi an, Rose s-a mutat într-o casă confortabilă dintr-un cartier destul de rău famat, pe rue Chantereine numărul 6. Fosta ocupantă a imobilului, Julie Carreau, o dansatoare renumită pentru nenumăraţii ei amanţi, fusese măritată cu actorul François Talma, însă aidoma multor căsnicii din acea epocă haotică, marcată de legături întâmplătoare şi divorţuri frecvente, şi mariajul lor se deteriorase, iar cei doi parteneri se despărţiseră. Zona din jurul străzii Chantereine atrăgea femei ca Julie şi Rose, dar şi altele mai în vârstă şi cu ceva dare de mână, care se întâlneau pe furiş cu amanţii lor în case ascunse în dosul gardurilor înalte sau la capătul aleilor şerpuite ce duceau spre şoseaua principală.

Pe Rose o costa mult această izolare – patru mii de

franci pe lună – şi, în plus, avea nevoie şi de mulţi servitori care să aibă grijă de casă, inclusiv grădinar, bucătăreasă, câteva slujnice, grăjdar pentru cai şi vizitiu pentru trăsură, în această perioadă a mai angajat o servitoare, pe Louise Compoint, pe post de cameristă; de asemenea, a adus muncitori care să renoveze casă, şi decoratori care s-o împodobească. Socotind toate acestea la un loc, Rose cheltuia destul de mult şi dădea impresia că avea o mulţime de bani – cum i s-a părut şi generalului de brigadă Buonaparte. Auzise şi el de averile considerabile pe care le deţineau creolele, chiar dacă, pe timp de război, era greu să obţii banii cuveniţi de pe urma închirierii plantaţilor din insulele Windward. Fără îndoială că Rose şi bogăţia ei aparentă i-au stârnit un interes deosebit, însă, înainte de a avea prilejul să o abordeze, s-a văzut prins în vârtejul evenimentelor politice, care i-au oferit o ocazie nesperată.

Sărăciţi din cauza inflaţiei şi nevoiţi să îndure chinurile cumplite provocate de lipsa mâncării, şomaj şi o discrepanţa tot mai largă între numărul mic al celor privilegiaţi şi crentativ *de* bogaţi şi numărul imens al celor sărmani şi măriţi» parizienii se agitaseră toată vara. Izbucnirile minore, violenţă au luat amploare în cursul lunii septembrie, când fOnvenţia a propus o nouă Constituţie, ce rănea sentimentele egaliste tot mai pronunţate şi consolida puterea celor mai detestaţi politicieni şi profitori. Cartierele pariziene, în care atmosfera fusese dintotdeauna înfierbântată, au dat alarma ce 2 octombrie, şi timp de o zi şi o noapte s-au auzit sunetele de avertisment ale tobelor şi clopotelor. O forţă de opoziţie, formată din multe mii de oameni, se pregătea să atace sediul guvernului de la Tuileries.

Barras, căruia Convenţia îi ordonase să apere capitala împotriva parizienilor extremişti ce ameninţau să pună iarăşi mâna pe putere, l-a împuternicit pe protejatul

său Buonaparte cu organizarea apărării.

Dispuneau de foarte puţin timp. Când corsicanul a fost cooptat în această acţiune, târziu în seara furtunoasă de 4 octombrie, mii de insurgenţi se adunaseră în vecinătatea palatului şi valul de proteste împotriva guvernului se răspândise în toate cartierele. Se părea că din nou cursul revoluţiei avea să fie hotărât printr-o confruntare între puterea instalată şi forţa necontrolabilă a gloatei pariziene.

Sub ploaia torenţială care biciuia Parisul, preschimbând străzile într-un fel de mlaştină urât mirositoare, Buonaparte a dat ordinul de a se confisca patruzeci de piese de artilerie de la Garda Naţională, de la Neuilly, pentru a fi aduse în apropiere de Tuileries. A doua zi, când insurgenţii au încercat să ia cu asalt palatul, au fost întâmpinaţi de o canonadă ucigaşă, care a omorât multe sute de oameni, rănind grav un număr cel puţin la fel de mare.

Nu se mai întâmplase niciodată ca forţele guvernamentale să dezlănţuie un atac de asemenea proporţii asupra propriilor cetăţeni. Şi, de asemenea, nu se mai întâmplase ca forţelertierelor pariziene să fie învinse – atât de decisiv, evenimente din ziua de 5 octombrie – 13 are potrivit calendarului revoluţionar – au stârait furia multor parizieni şi uimirea unui mare număr de ofiţeri de armată.

Generalul de brigadă Buonaparte a fost avansat la gradul de general de divizie, fiind însărcinat cu apărarea noului guvern, Directoratul, condus de directorul Paul Barras.

Brusc, Buonaparte a devenit unul dintre cei mai însemnaţi bărbaţi din Franţa, păstrătorul ordinii, mâna dreapta a statului. S-a îmbogăţit peste noapte, mutându-se din locuinţa lui sordidă într-o casă splendidă, pe rue des

Capucines. Se deplasa cu o trăsură superbă, avea servitori, era preocupat să arate tot mai bine. (Nu făcea totuşi mari eforturi în acest sens, fiindcă nu numai strâmtorarea financiară, ci mai ales filosofia de viaţă îl făcuseră pe Buonaparte indiferent faţă de aspectul său exterior; nu-i plăcea să se gătească, considera că mănuşile erau „un lux inutil” şi bodogănea furios împotriva bărbaţilor care cheltuiau prea mulţi bani pe cizme şi iroseau o groază de timp pentru a le lustrui.)

Primele lui gânduri, de îndată ce a dobândit acest nou statut financiar, s-au îndreptat spre rudele sale. Buonaparte era unul dintre cei opt copii ai unei familii corsicane unite, care funcţiona ca un clan încrâncenat, aşa că şi-a împărţit cu devotament noua avere cu fraţii şi surorile sale. Primul lui impuls, după victoria repurtată asupra gloatei răzvrătite, a fost să-i scrie fratelui său Joseph şi să-i povestească cele întâmplate.

Cum era şi previzibil, lumea mondenă l-a adoptat entuziasmată pe Napoleon, făcând din el un idol; la uşa casei lui, de pe rue des Capucines, soseau zeci de invitaţii Nemaifiind umbra şi protejatul lui Barras, Napoleon era văzut acum de unul singur în cele mai renumite saloane, perorând în stilul său obişnuit pe cele mai variate teme, atrăgând ascultători interesaţi, atât bărbaţi cât şi femei, ghicind în pâlnia multora, străduindu-se din răsputeri să pară calm şi dezinvolt» chiar dacă în realitate se simţea veşnic stingher.

De fapt, triumful acesta celebrat de toţi nu îi adusese satisfacţie şi nici mulţumire. Ardea de dorinţa de a urca pe o

treaptă şi mai înaltă pe scara ierarhică, or pentru asta avea nevoie de o nevastă bogată. Iar pentru a o găsi, trebuia să facă turul saloanelor, care erau frecventate de cei avuţi. Fără ca fie Prea memtat de rondul acesta

monden, îl considera doar mijlocul de a-şi atinge un scop. Cum avea să-i mărturisească mai târziu unui prieten, nu era un om „făcut pentru plăceri”, căci indiferent unde s-ar fi aflat în societate, mintea lui lucra în cu totul alte direcţii, toate legate de carieră.

Între timp, Rose începuse să-l privească cu interes pe generalul Buonaparte, de când acesta devenise steaua ascendentă a Directoratului, noul guvern fiind salvat de la dezastru în primul rând prin contribuţia lui[5], îl cultiva, îl invita la ea acasă, avea grijă să afle care erau ambiţiile şi ţelurile lui şi le discuta cu el.

Spre sfârşitul lui octombrie 1795, Rose îi scria generalului adoptând în mod deliberat un ton de reproş. „N-ai mai venit în vizită la o prietenă care te iubeşte la fel de mult”, se plângea ea, „şi ai părăsit-o cu totul. Greşeşti procedând astfel, fiindcă ea ţine cu adevărat la dumneata. Vino mâine, *septidi* (a şaptea zi din «săptămâna» revoluţionară de zece zile), să iei cina cu mine. Trebuie să te văd şi să discutăm despre ceea ce este în avantajul dumitale”. „Noapte bună, prietene”, scria ea, în încheierea biletului. „Te îmbrăţişez. Văduva Beauharnais”. [6]

Tonul din mesajul lui Rose presupunea existenţa unei prietenii mai vechi, or nu încape îndoială că îl întâlnise pe Buonaparte şi se apropiase întrucâtva de el cu câteva luni înainte de uluitorul lui succes militar[7]. Acum, însă, îl aborda cu o insistenţă sporită. Brusc, devenise cineva, şi mai ales cineva care putea să-i fie ei de folos. Or, ca şi altora, e posibil să i se fi părut şi ei interesant, simţindu-se atrasă de zâmbetul W fermecător şi excitată de energia lui frenetică.

În orice caz, Rose îşi concentra tot interesul asupra lui, l-ar 1 reacţiona pozitiv, aşa că între ei a început să se înfiripe alchimia unei intimităţi pe care Rose, cu considerabila sa experienţă în privinţa bărbaţilor, ştia să o

aprecieze şi să o sub control. a”.

„Madame de Beauharnais a avut întotdeauna răbdarea de a asculta planurile mele”, îşi amintea Buonaparte, pe insula Sfânta Elena, mulţi ani după aceea, „într-o bună zi, când şedeam lângă ea la masă, a început să mă complimenteze pentru calităţile mele ostăşeşti. Laudele ei m-au ameţit. Din acel moment, n-am mai plecat niciodată de lângă ea. Mă îndrăgostisem pătimaş de ea, iar prietenii noştri au intuit ce se întâmpla, cu mult înainte ca eu să îndrăznesc să îi spun vreun cuvânt despre sentimentele mele”. 8

Hortense îşi aminteşte că, atunci când l-a întâlnit prima oară pe general, la un dineu, a ignorat-o, adresându-i-se doar mamei ei. Hortense şedea între ei doi, însă treptat-treptat, pe măsură ce Buonaparte vorbea se înclina din ce în ce mai mult spre Rose şi aproape că o strivise pe fată, împiedicând-o să mai facă vreo mişcare.

Faptul că o doamnă atât de celebră ca Rose de Beauharnais, cu faimosul său nume aristocratic şi cu manierele ei elegante, se arăta atât de interesată de el i se părea tânărului corsican lipsit de experienţă un noroc nesperat.

Rose îi măgulea vanitatea, îl făcea să se simtă important.

Când era cu ea, Rose îl ajuta să uite cât de timid şi de stingher era în prezenţa femeilor. „Madame Bonaparte a fost cea dintâi care mi-a dat încredere”, spunea el spre sfârşitul vieţii, privind în urmă. Cu glasul ei frumos şi chipul expresiv, cu fruntea înconjurată de un halo încântător de bucle rebele, cu pielea ei netedă şi strălucitoare, cu ochii de un albastru intens, umbriţi de gene lungi, cu privirea care era fixată doar asupra lui, Rose îl captiva pe Buonaparte, făcându-l să fie expansiv şi optimist, „îşi dăruia şi sufletul atunci când te privea”, scria

despre Rose un contemporan de-al ei, în 1795[9]. Probabil că tânărului general Buonaparte i se părea că i-l dăruia numai lui.

Nu conta că Rose era trecută de prima tinereţe sau că fusese şi continua să fie amanta lui Barras şi a altor bărbaţibuonaparte se simţea de-a dreptul entuziasmat – mai ales când îşi dădea seama că poate chiar ea era văduva bogată pe care o căuta. Rose minţea cu neruşinare în privinţa situaţiei ale financiare, spunându-i generalului că se aştepta să primească nişte milioane de franci de pe urma proprietăţilor pe care le avea în Martinica şi Santo Domingo. Minţea, probabil, şi în alte privinţe, însă Buonaparte era atât de fascinat pe ea, încât nu e exclus să-i fi dat crezare.

În decembrie, pe Buonaparte l-a apucat „mania căsătoriei”, de care îi fusese atâta teamă. Se îndrăgostise de Rose în adevăratul înţeles al cuvântului. Rose era prima lui iubire, aşa că şi-a dat frâu liber pasiunii nestăvilite inspirate de ea. Nu se ştie exact când au devenit amanţi, dar probabil că în noiembrie sau decembrie 1795, şi, judecând după pătimaşele scrisori de dragoste ale lui Buonaparte, lui, cel puţin, amorul lor fizic i se părea plin de voluptate şi de plăceri rafinate. Niciodată nu fusese mai stimulat erotic, fiindcă Rose îl ducea pe culmile extazului, stârnindu-i senzaţii despre care el nici nu ştiuse că există[10].

Iarna anului 1796 a fost atât de geroasă, încât parizienii, înfofoliţi în straturi suprapuse de haine, şi-au luat topoarele şi au ieşit după lemne în fostele păduri regale. Doborau la pământ copacii îngheţaţi şi uscaţi şi târau ramurile acoperite de o chiciură groasă, până la râul îngheţat bocnă, după care le încărcau în sănii trase de cai şi porneau spre capitală, întrucât proviziile de alimente erau neîndestulătoare, oamenii umblau prin păduri,

scormonind sub zăpadă după ghinde şi ciuperci, ba chiar, mânaţi de disperare, ajunseseră să smulgă scoarţa de pe copaci şi s-o mănânce.

Frigul năprasnic a adus linişte în oraş, fiindcă vehiculele nu mai puteau circula pe străzi, iar zarva obişnuită a comerţului amuţise. Din când în când, se auzeau zurgălăii săniilor, trosnetul tălpilor peste gheaţa care pârâia, fornăitul cailor şi înjurăturile oamenilor. Viscolul rece care venea dinspre nord şuiera şi gemea pe străzile înguste, de-a lungul Zldurilor şi sus pe la hornuri, în bezna nopţilor lungi, haite fe lupi, coborând spre sud din străvechii codri din Ardennes, a prin împrejurimile oraşului şi urlau a jale.

În acea iarnă de tristă amintire, generalul Buonaparte, îndrăgostit, a cerut-o de nevastă pe Rose Beauharnais, care la început nu i-a dat niciun răspuns.

În ea se dădea o puternică luptă interioară între ideea de a renunţa la viaţa independentă şi plăcută pe care şi-o făurise şi dorinţa de a reveni la respectabilitatea şi siguranţa pe care i le-ar fi conferit căsătoria cu un ofiţer de armată plin de succes şi bine văzut[11]. Buonaparte nu era singurul ei pretendent, îi ceruse mâna şi Caulaincourt, dar din păcate nu şi Hoche; nevoit să lipsească multă vreme din Paris şi având nevasta însărcinată cu primul lor copil, Hoche renunţase, se pare, la Rose, cel puţin pentru moment. Rose, însă, care era avidă de dragoste şi continua să fie amanta lui Barras, avea o atitudine ambivalentă în privinţa căsătoriei, nefiind nicidecum presată să ia o hotărâre în acest sens. Cum farmecul ei unic atinsese apogeul, Rose era nespus de admirată, putând atrage oricând noi amanţi şi pretendenţi; aşadar, nu vedea de ce s-ar fi grăbit să accepte o cerere în căsătorie, indiferent din partea cui ar fi venit.

Spre deosebire de Buonaparte, ea nu era

îndrăgostită.

Se uita la corsicanul firav, palid, bolnăvicios, cu uniforma roasă şi prost croită, cu cizmele nelustruite, cu accentul lui italienesc care îl făcea să pară deplasat, şi nu vedea decât o figură ridicolă. Desigur, Buonaparte era un om pasionat şi vioi, dar, după cum îşi amintea ea mai târziu, „totul la el i se părea ciudat”. Se îmbolnăvise de scabie la Toulon, or mirosul acestei boli de piele, accentuat de prostul obicei de a se îmbăia rar, îi ţinea pe ceilalţi la distanţă.

Pe de altă parte, avea trăsături delicate şi deloc lipsite de farmec, iluminate de zâmbetul lui încântător. Ca şi Rose, era un om bun din fire; în timp ce îi făcea curte, petrecea mult timp cu o familie de corsicani – Permon, vizitându-l pe tatăl muribund, trecând zilnic pe la ei ca să le mai aducă diverse alimente, ieşind din casă la miezul nopţii după medic, preocupat ca acelor oameni să nu le lipsească nimic din cele necesare. Soţii Permon, prieteni cu părinţii lui, îl îngrijiseră pe tatăl lui Napoleon, în timp ce zăcea pe patul de moarte; aşa că măcar atât putea face şi generalul acum, pentru ei.

În plus, Buonaparte avea o latură mistică şi visătoare, re se armoniza cu melancolia înnăscută a lui Rose. „Când i-affl întâlnit prima oară”, scria memorialista Laure Permon mnot, „îi plăcea foarte mult tot ce îndemna la reverie: Ossian /poetul pseudoantic), amurgul, muzica de dor şi jale. Am văzut cât de tare îl emoţionează murmurul vântului, cum vorbeşte ca vrăjit despre freamătul mării şi cum susţine că apariţiile nocturne nu sunt chiar ceva de necrezut – pe scurt, era înclinat să creadă în superstiţii”. Dacă Rose nu se putea simţi la largul ei cu un Buonaparte care se foia şi vorbea stânjenit, care sporovăia prea mult şi nu mai prididea să analizeze totul, care practic îşi scuipa cuvintele când le rostea, reuşind să pocească până şi

italiana, o limbă altminteri foarte frumoasă, tot Rose descoperea multe lucruri în comun cu celălalt Buonaparte, pe care îl hipnotiza muzica dulce şi lentă şi căruia îi plăcea să stea pe întuneric, în cameră, şi să viseze la stafii.12

În cele din urmă, rapida ascensiune politică a generalului a convins-o pe Rose să-i accepte cererea în căsătorie – sau, oricum, aşa a declarat ea ulterior. Ştia că lumea va fi uluită la gândul că ea, Rose de Beauharnais, îşi va lega numele venerat – în realitate, numele venerat al defunctului ei soţ de acela al unei familii obscure de corsicani. Cunoştea riscurile pe care şi le asuma, însă guvernul revoluţionar înlesnise mult procedura obţinerii unui divorţ, şi în condiţiile în care Biserica fusese privată de orice înrâurire morală, iar relaţiile sociale erau foarte tensionate, nimeni nu mai puneatoare preţ pe căsătorie, aşa cum se întâmplase în trecut. Ştiind e & va putea să iasă din încurcătură, dacă se va dovedi că această căsnicie a fost o greşeală, Rose a acceptat, în ianuarie 1796, să devină soţia generalului Buonaparte.

În acea vreme, deja, între Rose şi viitorul ei bărbat se ci-ease un fel de parteneriat. El descoperise de multă vreme

Şit de utilă devenise ea pentru el. Făcea din ea avocatul său, md-o cu sine când se ducea să ceară o favoare importantăntru cineva. Uneori ea vorbea în locul lui, având abilitatea de a se comporta în societate în virtutea nenumăratelor ei relaţii şi cunoştinţe. Barras susţine, şi acest lucru pare plauzibil, că Rose a fost cea care a venit la el în iarna anului 1795 şi l-a rugat să-i încredinţeze generalului Buonaparte comanda armatei din Italia. La scurt timp după aceea, generalul avea să fie numit în fruntea acestei armate13.

Generalul acesta scund şi energic, împreună cu aceasta femeie mondenă plină de graţie formau o bună

echipă, ca nişte adevăraţi parteneri. Amândoi erau capabili să se concentreze la maximum asupra ţelului urmărit. Şi unul şi celălalt îşi propuseseră să avanseze pe treptele ierarhiei sociale, pe cont propriu, iar după ianuarie 1796, cu eforturi unite. Amândoi veneau din afara societăţii franceze tradiţionale, el fiind italian, iar ea creolă din provincie.

Amândoi aveau tendinţa de a ascunde adevărul, când acest lucru se dovedea mai avantajos.

— Semănau din multe puncte de vedere. Faptul că se deosebeau în privinţa pasiunii nu l-a oprit pe îndrăgostitul Buonaparte să se năpustească înainte cu planurile sale 1 palpitante. Se pregătea pentru invazia din Italia, citind orice carte îi cădea în mână şi studiind toate hărţile şi atlasele pe 1 care le găsea. Şi i-a spus viitoarei sale mirese să-şi comande rochia de nuntă şi să-şi invite martorii, fiindcă, înainte de a pleca în campanie el voia să se însoare cu reveria lui vie, cu visul pasiunii lui perfecte, cu femeia pe care ţinea morţiş s-o numească Joséphine.

* *a*

Senzuala creolă”.

La ora şapte, într-o seară răcoroasă de martie, martorii convocaţi în grabă, sub motiv că era nevoie acolo de prezenţa lor au sosit la primărie. Paul Barras, Therese şi Jean Tallien, precum şi un tânăr ofiţer, căpitanul LeMarois, au fost poftiţi într-o încăpere friguroasă de către o slujnică nedumerită, care a adus înăuntru un felinar de tablă şi s-a apucat să aprindă focul în cămin.

Au bănuit imediat despre ce era vorba: generalul

Buonaparte, care urma să părăsească Parisul peste două zile, pentru a prelua comanda armatei din Italia, se hotărâse să se însoare cu logodnica sa, înainte de a pleca, motiv pentru care le ceruse să fie prezenţi ca martori la nunta sa. Nimeni nu-şi imagina cum va izbuti mirele să

găsească răgazul necesar pentru celebrarea cununiei într-un moment în care era atât de presat de timp şi ocupat până peste cap cu pregătirile. Dată fiind situaţia, nimeni nu s-a mirat văzând că viitorul soţ întârzie.

Mireasa şi-a făcut apariţia – nu ca Rose Tascher de oeauharnais, ci ca Joséphine, urmând să devină în curând

J°sephine Buonaparte – cu martora sa, Jérôme Calmelet, care

O ajutase la un moment dat în derularea afacerilor. Din numeroasa familie a mirelui, nu fusese invitat nimeni, nici acar Joseph, fratele lui Buonaparte. Generalul ştia că rudele

1 ar fi fost consternate la vederea miresei pe care şi-osese, aşa că prefera să amâne momentul când va da ochii ′s\] *n* – \-*i*.

J0 1C1 Hortense şi Eugène n-au participat la ceremonie.

PQine ştia că Eugène, care ajunsese să-şi venereze tatăl răposat, văzând în el un erou sfânt al revoluţiei, ar considera ca decizia mamei de a se recăsători ar constitui o profanare a memoriei tatălui său1. Iar Hortense, de obicei blândă şi toleranta în relaţiile cu semenii săi, ajunsese să nu-l poată suferi pe corsican care o scotea din sărite cu limbuţia lui, cu accesele sale de veselie menite să-i mascheze stinghereala şi cu atitudinea lui dominatoare.

Edmée, mătuşa lui Joséphine, care se pregătea, la rândul său, să se mărite cu bătrânul marchiz, nu s-a numărat nici ea printre nuntaşi; nu se ştie când şi cum i-a povestit Joséphine despre planurile sale de măritiş, şi nici care a fost reacţia mătuşii.

Probabil că cel puţin unul dintre martori, Barras, considera remarcabil faptul că va avea loc, totuşi, o nuntă, în pofida disputei violente care izbucnise recent între

mireasă şi mire. La scurt timp după anunţarea cununiei, pe 19 februarie, Buonaparte se decisese să investigheze finanţele lui Joséphine. Fără să-i pomenească acesteia de intenţia sa, Buonaparte a luat legătura cu bancherul Emmery, care intermediase transferarea fondurilor din Martinica la Paris.

Emmery i-a spus lui Buonaparte că plantaţia familiei Tascher şi alte proprietăţi aduceau în mod curent circa cincizeci de mii de franci pe an şi că el putea să îi avanseze lui Joséphine jumătate din această sumă – ceea ce nu însemna mare lucru, având în vedere erodarea puterii de cumpărare a asignatului2.

Buonaparte ştia acum, cu certitudine, că Joséphine îl minţise în privinţa situaţiei ei financiare şi că banii săi proveneau de la amanţi *şi* din propriile ei investiţii. Nu era nici bogată, nici onestă. Însă nutrea faţă de ea o dragoste atât de puternică încât voia s-o ia de nevastă în orice condiţii. Şi în afară de asta, după cum remarcase şi Barras, relaţiile ei în lumea aristocrată, poziţia actuală ca lider al societăţii Directoratului şi numele ei distins îi vor conferi şi lui statutul de persoană mondenă, atenuând impresia că era un străin că origini obscure.

Joséphine s-a înfuriat cumplit când a aflat că Buonaparte î? 1 băgase nasul în treburile sale financiare. S-au certat la cuţite şi, în cele din urmă, Buonaparte a rugat-o pe logodnica sa să-l ie1*6

s-ar fi zis că incidentul fusese depăşit, însă pe măsură ce se scurgeau orele, fără să apară nici mirele şi nici fi neţionarul oficial care trebuia să oficieze ceremonia etateanul Leclercq, lumea începea să creadă că nunta aceasta e njată în pripă nu va mai avea loc.

După o bună bucată de timp, care li s-a părut tuturor o veşnicie, a sosit Leclercq, împreună cu subalternul său, EOjiin-Lacombe, un fost deputat, care avea un picior de

lemn.

Acum, ceremonia putea începe – dar unde era Buonaparte?

Camera începuse să se încălzească; mireasa nu mai dârdâia în rochia sa albă de satin, în timp ce se foia în faţa focului din cămin. Fitilul feştilei din felinarul de tablă s-a lungit tot mai mult, dar nimeni nu s-a obosit să-l taie. Într-un târziu, lui Leclercq i s-a făcut somn şi s-a dus să se culce, lăsându-l pe Collin-Lacombe să se descurce cu generalul Buonaparte, când şi dacă mai avea de gând să apară.

Bucuria şi plăcerea lui Joséphine, în cazul în care nutrise asemenea sentimente la începutul serii, dispăruseră probabil deja. Ştia că se mărita cu un bărbat care îşi dedica profesiei aproape întreaga sa energie şi ambiţie. Acum, descoperea, poate nu pentru prima oară, că întotdeauna în inima lui ea va ocupa locul al doilea, după carieră, şi asta chiar în ziua nunţii.

În cele din urmă, înainte de ora zece, s-a auzit o trăsură afară, pe rue d'Antin, şi Buonaparte şi-a făcut intrarea în încăpere. Ignorând obiecţiile lui Collin-Lacombe, care nu avea autoritatea de a semna documentele oficiale menite să asigure legalitatea căsătoriei, Buonaparte a insistat ca acesta să oficieze ceremonia. Nu avuseseră vreme să obţină certificatul de naştere al miresei şi al mirelui; generalul s-a folosit de actul fratelui său, care îi mărea vârsta la douăzeci şi opt de 1 Joséphine şi-a declarat vârsta de douăzeci şi nouă de deşi în realitate avea treizeci şi doi3.

Scurta ceremonie civilă s-a desfăşurat rapid. Martorii u semnat cu numele lor, iar Collin-Lacombe, se presupune, a Prezentat certificatul a doua zi lui Leclercq, ca să-l ni X26 Totul era în ordine. Generalul Buonaparte a putut p era în Italia ca bărbat însurat4. nu m; & i4

r

Joséphine a rămas în continuare la Paris, fără ca viaţa ei să sufere vreo schimbare radicală. Se vedea cu aceiaşi prieteni, frecventa aceleaşi teatre şi localuri, cheltuia cu nemiluita la magazinele ei preferate şi, noaptea, se ducea ca de obicei la faimoasele petreceri ale lui Barras, unde, aproape cu certitudine, continua să joace rolul de stăpână5.

Lumea o privea acum nu numai ca pe una dintre cele mai renumite gazde ale capitalei, ci şi ca pe soţia remarcabilului general Buonaparte, lucru care făcea şi mai picante şi spectaculoase aventurile ei cu Therese Tallien şi superba

Fortunee Hamelin.

Parizienii se lăsaseră contaminaţi de mania dansului, o nebunie atât de „subită, impetuoasă şi teribilă", cum spunea un contemporan, încât părea aproape o boală. Lumea dansa pe mormintele din cimitirul Saint-Sulpice şi la balul prostituatelor de la Hotel de la Chine, în sala de dans amenajată printre ruinele Bastiliei, chiar şi la mănăstirea carmelită, care îi trezea atâtea amintiri sumbre fostei Rose de Beauharnais.

Dansul a devenit un fel de exorcism, menit să contribuie la alungarea ororilor rămase încă vii în memoria oamenilor.

La balurile victimelor, rudele celor ghilotinaţi îşi băteau joc de moarte, purtând panglici roşii la gât, care simbolizau crestătura plină de sânge săpată de lamă, bâţâind din cap, ca şi când ar fi avut ceafa retezată şi îmbrăcându-se în veşminte de culoare roşu-sângeriu. Deriziunea aceasta ostentativă şi umorul lor macabru erau molipsitoare; a ridiculiza moartea şi pierderea celor dragi a devenit o efigie a epocii frenetice reprezentate de Directorat.

Încă din copilărie, Joséphine fusese o dansatoare remarcabil de graţioasă, aşa că s-a lăsat antrenată în viitoarea generală. Prietena ei Therese, care obişnuia să se dezbrace de haine şi să-şi arate trupul voluptuos de amazoană, dansa uneori în pielea goală. Fortunee, care era cea mai tânără, ce» mai puţin inhibată şi cea mai spontană dintre ele trei, fli-3 de zor, învârtindu-se în rochii transparente şi ademenindu-şi prada cu ochii sau negri scăpărători.

158 >

w

Joséphine şi prietenele ei lipsite de pudoare au ieşit mult fi lume în primăvara anului 1796, cu braţele şi umerii goi, a picioarele dezgolite şi, adesea, chiar şi cu sânii descoperiţi, artâcipând la recepţii şi petreceri, îmbrăcate cu rochii din voal transparent, mulate pe trup, după moda grecească, cu poalele fustelor suflecate şi prinse sub centura din talie, cu diamante sclipitoare la gât şi la mâini, cu coroniţe din trandafiri roz proaspeţi puse copilăreşte în vârful capului. Uneori, arborau toalete cu nişte trene extrem de lungi, alteori pălării mari, ca de vrăjitoare, excesiv împodobite. Din când în când, erau slujite de tineri linguşitori, „purtătorii de batiste”, care le aduceau şi le cărau tot ce le trebuia, formând un fel de suită sordidă şi de prost gust.

Femeile îşi satisfăceau toate toanele: îşi cumpărau de la Nancy, Caille sau Rose Bertin ultimele modele clasice rochii de vestale, toalete „Aurora”, tunici „Minerva”; de la pantofari, achiziţionau încălţări cu vârful ascuţit, asortate cu ciorapi în dungi alb cu albastru, sau sandale romane, care se purtau cu inele de aur pe fiecare deget de la picior şi cu brăţări cu diamante în jurul gleznei, îşi cumpărau peruci blonde, brune şi chiar roşcate, cum trebuia să aibă orice femeie elegantă; se spunea că Joséphine şi Therese

aveau nu mai puţin de şaizeci de peruci la un loc.

Împopoţonate ţipător, cu tot felul de zorzoane şi crini aurii crescuţi în seră, aceste făpturi fantastice îşi făceau apariţia la teatru, la dineuri macabre, unde se punea câte un sicriu în spatele fiecărui scaun, şi la balurile selecte de la sala Wenzell, cu vasta ei rotondă amenajată ca un Altar al

Iubirii, în jurul căruia dansau până în zori. De asemenea, obişnuiau să se ducă la Prăseaţi, grădina deliciilor unde, sub

Utfiini de sărbătoare roz şi bleu, te puteai plimba printr-un

Peisaj artificial, cu grote de carton şi imitaţii de temple greceşti.

ascade în miniatură şi fântâni cu vin roşu, în loc de apă.

fanţii care doreau să scape de strălucirea focurilor de artificii sau zăbovi în boschetele mascate de crengile copacilor ori a sau atraşi de sălile de joc, unde, sub candelabre şi cupidonizatori, vânătorii de averi jucau zaruri şi cărţi.

Veşnic curioasă să-şi afle viitorul, Joséphine frecventa tagma ghicitorilor, care îşi instalau gherete pe bulevarde oferindu-se să prezică destinul cu ajutorul globului de cristei sau al cărţilor de tarot.6 în perioada care a urmat Terorii parizienii au fost pasionaţi de ocultism, manifestând o mafg credulitate indusă de lectura unor romane ieftine, pline de vrăji şi blesteme, strigoi şi mesaje din lumea de dincolo.

Madame Villeneuve de pe rue de T Antechrist avea mulţi adepţi, la fel ca şi Monsieur Martin, italian ghicitor în palma al cărui trunchi lipsit de ambele picioare era încastrat într-o ladă; acesta obişnuia să-şi primească clienţii într-o cameră a ororilor, plină de schelete şi de

cărţi de magie neagră legate în piele de om. Şirul trăsurilor staţionate în faţa sinistrelor camere de consultaţii ale lui Monsieur Martin era aproape la fel de lung ca acela pe care îl vedeai la Corcelet, cofetăria de unde elita cumpăra trufe în şampanie, sau la Garchy, primul fabricant de cuburi de gheaţă pentru răcitoare.

Timp de câţiva ani, Joséphine fusese protectoarea lui Madame Lenormand, cunoscută sub porecla de „Vrăjitoarea”, o femeie-mediu, care le dăduse sfaturi tuturor notabilităţilor revoluţiei, de la Robespierre până la Barras. Fără îndoială că a consultat-o pe Madame Lenormand în privinţa oportunităţii mariajului cu Buonaparte, iar acum, când el plecase în Italia, pesemne că a întrebat-o pe această femeie-mediu cum avea să le meargă lui şi armatei. Va supravieţui? Va fi rănit şi se va întoarce acasă fără vreo mână sau fără vreun picior, ca sute de cerşetori schilozi, mulţi dintre ei foşti soldaţi, pe care îi vedeai la fiecare pas, pe bulevarde?

Vrăjitoarea practica mai multe forme de divinaţie: uneori spărgea o oglindă şi desluşea viitorul în funcţie de forma luată de cioburi; alteori făcea invocaţii cu albuş de ou sau cu un făraş de cenuşă din vatră, pe care o împrăştia în aer. De asemenea, dădea pasienţe cu cărţile de tarot, care scoteau la iveală taine ameninţătoare, lovituri ale sorţii şi influentmalefice. Nu ştim ce i-o fi ghicit lui Joséphine, însă probab1 că sfaturile ei au cântărit mult în opinia clientei, când a trebu1 să decidă dacă e cazul să-şi urmeze soţul în Italia.

pe măsură ce săptămânile treceau, probabil că în mintea oaspetei mirese acea căsătorie încheiată în pripă la primărie, luna de miere redusă la două zile erau mai degrabă de

Loieniul visului. Desigur, Buonaparte îi trimitea lui

osephine scrisori pasionate de dragoste, care

exprimau o cObişnuită ardoare amoroasă. Misivele lui soseau atât de des i erau pline de atâtea implorări de a-i răspunde la ele, încât

Joséphine nu avea cum să nu se gândească mai tot timpul la el.

Însă căsătoria în sine părea o instituţie demodată, ba chiar arhaică, în Parisul anului 1796. Înainte de revoluţie, normele sociale care reglementau căsătoria celor din înalta societate erau bine stabilite; soţii se purtau curtenitor unul cu celălalt, făceau copii împreună şi duceau o viaţă intimă separată. De multă vreme, însă, în locul acestui model social apăruse acea libertate erotică pentru toţi, instituită odată cu Directoratul, ce presupunea nesocotirea regulilor de tot felul, încurajarea libertinajului şi a acţiunilor de divorţ.

Fidelitatea în dragoste ţinea de domeniul trecutului.

Plăcerile trecătoare, combinaţiile efemere erau la ordinea zilei; şi când legătura dura de mai multă vreme, ca în cazul lui Joséphine cu Barras, nu existau nişte raporturi sau obligaţii formale între cei doi parteneri. Therese, prietena lui Joséphine, avea să divorţeze de Jean Tallien în 1797 şi să dea naştere ulterior unor copii concepuţi cu mai mulţi amanţi.

Destrămarea relaţiilor conjugale a fost însoţită de un soi de aventurism sordid, o nebunie a neastâmpărului şi a neruşinării, ce le făcea pe femei să bea prea mult, să îşi afişeze fără jenă sexualitatea, să provoace şi să aţâţe potenţiali amanţi şi, în general, să nesocotească ordinea firească a lucrurilor, care presupunea ca bărbaţii să manifeste iniţiativa.

Schimbarea comportamentului femeilor, combinată cu Igaritatea afişată în toată capitala – falusuri şi imagini pice pictate pe ziduri şi uşi, foi şi publicaţii pornografice aspândite peste tot şi uşor de obţinut, scene de amor liber,

jjrezentate în văzul lumii, în multe pieţe publice –, a avut ePt consecinţă subminarea ideii de stabilitate pe care o întruchipa căsătoria. Momentul care a marcat începutul vieţii matrimoniale a lui Joséphine era cum nu se poate mneprielnic respectării legămintelor conjugale7.

Spre sfârşitul lunii aprilie 1796, la nici două luni dupnuntă, Joséphine primea în vizită, pe rue Chantereine, doi ofiţeri. Unul, colonelul Leclerc din armata Italiei, era bondoc şi serios, altfel spus un tânăr obişnuit, care trecea neobservat.

Celălalt, însă, locotenentul Hippolyte Charles, nu era numai chipeş, ci şi deosebit de amuzant.

Prevenitor şi agreabil, ca şi Joséphine de altfel, locotenentul Charles o făcea să râdă cu lacrimi de glumele şi poantele lui. Era un tip spiritual, dar nu caustic sau maliţiospermanenta lui bună dispoziţie se dovedea în egală măsură reconfortantă şi încântătoare. Spre deosebire de Buonaparte, un om puternic şi pasionat, Hippolyte Charles era vesel şi lipsit de griji, nepretenţios, înzestrat cu o dezinvoltură care avea darul să-i bine dispună pe toţi cei din jurul său. Mai mult chiar, era foarte arătos, în uniforma lui bleu de husar, cu centură purpurie, cizme ungureşti roşii, chivără neagră şi mantou îmblănit.

În scurt timp, toate femeile s-au îndrăgostit de Hippolyte, sau cel puţin aşa i-a spus Joséphine lui Talleyrand. Therese Tallien, Fortunee Hamelin, ba chiar şi indiferenta Juliette Recamier căzuseră victime farmecului său. În mai şi iunie, ajunsese idealul splendorii masculine în toate saloanele elegante, frumuseţea lui de brunet contrastând cu paloarea femeilor, care, la vremea respectivă, adoptaseră moda perucilor blonde. Hippolyte era elegant – „nimeni până la el n-a ştiut vreodată cum să-şi înnoade cravata”, comenta Joséphine –, trăsăturile sale fine, pielea măslinie, părul negru şi ochii albaştri şi veseli,

făcându-l de-a dreptul irezistibil-locotenententul Charles nu se distingea doar prin înclinaţia sa spre glume şi bufonerie. Deşi nu avea decât douăzeci şi patru de ani, era deja un ostaş experimentat, călit în bătăii[1]; în ciuda atitudinii frivole pe care o afişa. Poate tocrn-l experienţa de război îl determina „să facă pe măscăriciul >

spunea un contemporan, recurgând la umor aşa cum *e* jjţai un om inteligent şi generos ar fi fost în stare – pentru

O uita pe moment de cumplitele realităţi ale vieţii ostăşeşti.

a indiferent însă de atitudinile lui, Hippolyte Charles i se sj-ea lui Joséphine extrem de atrăgător, iar sentimentele ei râu împărtăşite şi de locotenent; în scurt timp, au devenit nianţi-Probabil că, la început, l-a privit ca pe un amor trecător, aidoma decorativilor „purtători de batistă” care se ţineau după ea cu prilejul diverselor evenimente mondene.

Curând, însă, a ajuns să-l dorească atât de mult pe frumosul locotenent şi să nu îşi mai poată controla sentimentele pentru el încât gândul de a părăsi Parisul şi de a se despărţi de fjippolyte o făcea să plângă de spaimă.[8]

Buonaparte – sau mai degrabă Bonaparte, cum a ales acum să-şi spună, modificându-şi ortografierea numelui din dorinţa de a-i da o sonoritate franceză – îi scria lui Joséphine aproape în fiecare zi, implorând-o să vină şi ea la Milano. Pe măsură ce scrisorile ei se răreau, ale lui au devenit tot mai agitate, mai ales după ce Joséphine i-a scris, în mai, că era bolnavă şi că mai mulţi medici îi acordau îngrijiri.

„Epistola ta e scurtă, tristă şi cu un scris tremurat”, remarca el pe la mijlocul lui mai. „Ce se întâmplă cu tine, adorata mea?...

Încearcă să te distrezi şi înţelege că nu există chin mai mare pentru sufletul meu decât suferinţa şi nefericirea ta”. „Aş putea să-ţi găsesc chiar eu un iubit ca să-ţi alung melancolia”, adăuga el, neştiind nimic de Hippolyte Charles, dar intuind, chiar şi câiuh) tachina astfel, că ceva nu era în regulă.9

Îngâmfatul şi lăudărosul general Joachim Murat se fălea că, în timpul unei vizite la Paris, le sedusese atât pe Joséphine.

Cât şi pe Therese, şi, cu toate că Bonaparte ştia perfect că toată povestea aceasta era doar o fanfaronadă de popotă, se

„Amânta în sinea lui constatând că nu mai reuşea să-şi reprime

Berile. Superstiţios din fire, a pălit de spaimă când sticla

Portretului miniatural al soţiei s-a crăpat. „Ori nevasta mea toarte bolnavă, ori mă înşală”, a mormăit el de faţă cu unul între ofiţeri, convins că se întâmplase o nenorocire.

Entuziasmat pentru scurt timp la gândul că boala l-j Joséphine putea fi pusă pe seama unei sarcini, Bonaparte a trecut însă repede de la optimism la disperare. „Viaţa mea este un permanent coşmar”, îi scria el lui Joséphine „Ţipresentiment sinistru mă împiedică până să şi respir. Nu mai trăiesc. Am pierdut mai mult decât viaţa, fericirea, odihna...

Presimţirile mele sunt atât de sumbre, încât nu-mi mai doresc decât să te văd, să te strâng două ceasuri la pieptul meu şi SE murim împreună”. 10

Compuse cu o grabă febrilă, care făcea ca scrisul să fie aproape ilizibil, scrisorile lui trădau angoasa şi sentimentele răvăşite care îl chinuiau. Repetându-se la nesfârşit, îi declara că dragostea lui pentru ea depăşea

orice iubire imaginabilă şi că avea să dăinuie până la moarte. Fiecare clipă a existenţei lui îi aparţinea ei. „Sufletul meu este în trupul tău”, afirma el plin de ardoare, „iar ziua în care te vei schimba sau vei înceta să mai exişti va fi ziua morţii mele”.

Pe la mijlocul lui iunie, scrisorile lui Bonaparte lăsau impresia că fuseseră compuse de un om nebun. Bonaparte nu mai putea mânca sau dormi, în nenorocirea lui, mâzgălea mesaje deznădăjduite şi aproape incoerente, pe care apoi le rupea şi le înfunda prin buzunare, temându-se să le trimită.

Faptul că Joséphine nu venise în Italia îl convinsese că nu-l mai iubea. Dacă avea vreun amant, Bonaparte jura să-i „smulgă inima din piept”. „Toţi şerpii Furiilor s-au vârât în pieptul meu”, îi spunea el, „şi eu nu mai sunt decât pe jumătate în viaţă!... Urăsc Parisul, femeile şi amorul... Mă simt îngrozitor”. 11

Scrisorile către Joséphine erau sincere, deşi melodramatice prin retorica lor. Cu Barras, Bonaparte era mai direct. „Sunt disperat. Soţia mea n-are de gând să vină la mine. O reţine vreun amant la Paris. Blestemate fie toate femeile!” 12

Într-adevăr, dorinţa de a fi tot mai mult cu Hippolyte Charles o reţinea pe Joséphine la Paris, însă nu este excluş ca boala invocată de ea să fi fost reală, începând cu aflul

1796, ba poate chiar mai dinainte, Joséphine a suferit de igrene epuizante, care o ţintuiau la pat în întuneric. Probabil l starea ei se datora stresului provocat de emoţiile intense

noii ei aventuri amoroase, de grijile cauzate de gelozia i II Bonaparte, combinate cu cerinţele apăsătoare impuse de

Oul ei statut social – căci acum, fiind Madame Bonaparte, Joséphine trebuia să apară la festivităţi şi să-şi

reprezinte soţul la diferite ocazii oficiale. Crizele de migrenă erau poate rezultatul acestei situaţii.

Mai avea şi alte preocupări. Trebuia să ia parte la pregătirile de nuntă ale bătrânei sale mătuşi, Edmée, şi să se ocupe de o serie de chestiuni juridice, în efortul de a recupera pentru copii ce mai rămăsese din averea primului soţ. De asemenea, era în căutarea unei persoane care să-i reprezinte interesele în faţa legii, când avea să plece în Italia – or, în iunie, devenise absolut necesar să se ducă acolo.

Cu mare părere de rău şi fără niciun chef, s-a pregătit de plecare. Călătoria presupunea cheltuieli, or ea, ca de obicei, nu avea bani. Dacă se îmbolnăvea pe drum? Existau locuri unde să se poată opri şi odihni, dacă era necesar o zi sau mai mult chiar? Nu putea suferi zdruncinăturile mersului cu diligenta, fie drumul cât de lin şi vremea cât de frumoasă; disconfortul acesta o înspăimânta uneori atât de mult încât cerea să se oprească diligenta ca să poată coborî – lucru imposibil, poate, în această călătorie. Lungul şi periculosul voiaj peste Alpi i părea, probabil, un adevărat purgatoriu.

Din fericire, Hippolyte avea să fie cu ea. Aşa se stabilise:

Hippolyte şi bătrânul ofiţer Junot vor forma escorta ei oficială.

În ziua de 24 iunie au fost eliberate paşapoartele pentru

Joséphine Bonaparte, servitoarea ei, Louise Compoint, şi restul grupului. Două zile mai târziu, după ce fuseseră

Weărcate şi ultimele cufere şi cutii din vraful imens de bagaje.

Cu Provizii de mâncare, pături groase şi pistoale pentru

2 gonirea banditilor, caravana mare formată din trei trăsuri a ieşit de pe rue Chantereine, îndreptându-se spre Lyon, în sudul

Sejurul în Italia

Vremea a devenit mai caldă şi mai uscată, oraşele s-au micşorat, iar peisajul a căpătat nuanţe mai clare şi strălucitoare, pe măsură ce diligenta mare şi greoaie a lui Joséphine înainta legănându-se pe drumurile desfundate care duceau la Chambery. În depărtare se vedeau nişte coline cafenii, iar dincolo de ele crestele înzăpezite ale Alpilor, care se profilau la orizont masive şi ameninţătoare. Tot drumul, Joséphine l-a ţinut în poală pe căţelul ei, Fortune, care mârâia şi lătra, enervându-i şi avertizându-i totodată pe tovarăşii de călătorie. Câinele primise la plecare o zgardă nouă cu clopoţei, de care atârna o plăcuţă de argint cu inscripţia „Aparţin lui Madame Bonaparte".

Fortune îl tolera pe Hippolyte, fiindcă petrecuse, desigur, mult timp în compania lui şi se obişnuise cu el. În schimb îşi arăta colţii la ceilalţi doi pasageri din trăsura lui Joséphine, Junot şi Joseph Bonaparte, acesta din urmă veşnic morocănos şi ursuz, din cauza unei boli venerice care-i provoca mari suferinţe.

Joséphine a făcut cunoştinţă cu cumnatul său în nişte împrejurări cum nu se poate mai jenante. Pe lângă faptul că avea dureri, ceea ce îi întreţinea proasta dispoziţie, Joseph se mai afla şi în situaţia penibilă de a observa (prefăcându-se că nu observă) intimitatea dintre cumnata lui şi amantul acesteia. Chiar dacă Joséphine făcea efortul de a păstra discreţia în privinţa relaţiei sale cu Hippolyte, nu avea cum să ascundă faptul ca, atunci când se opreau să înnopteze, ea şi Hippolyte rămâneau împreună, la fel ca şi Junot şi slujnica lui Joséphine, Louise.

pin punctul de vedere al lui Joseph, care la douăzeci şit de ani era cel mai mare dintre fraţii lui Napoleon, iar de

l moartea tatălui lor, şi capul familiei, Joséphine reprezenta

O adevărat dezastru. Pe lângă vârsta ei, prea înaintată pentru face din ea o nevastă potrivită pentru fratele lui Nabuleone

(care acum îşi spunea Napoleon), Joséphine mai era şi văduvă cu doi copii, fiind stigmatizată de trecutul ei revoluţionar, faimoasă pentru nenumăratele aventuri amoroase şi neruşinat de independentă pentru a corespunde modelului corsican de comportament conjugal. Aşa cum îi scria Bonaparte, cu câteva săptămâni înainte ca aceasta să-şi înceapă călătoria, „în ţările cu oameni manieraţi… soţia îi scrie soţului, se gândeşte la el, trăieşte pentru el” 1.

Joseph dezaproba totul la noua sa cumnată, de la indolenţă (soţiile corsicane erau harnice, muncitoare şi cu mult spirit de sacrificiu), până la extravaganţa ei (soţiile corsicane excelau prin cumpătare), atitudinea dezinvoltă (soţiile corsicane erau pasionate şi vehemente) şi aparenta indiferenţă faţă de familie (pentru corsicani, familia reprezenta totul). Se încrunta când vedea hainele ei indecente, ghirlandele de flori, nepotrivite cu vârsta ei, prietenii ei dezonoranţi, ba chiar şi obiceiul ei de a-l dezmierda pe Fortune, care mârâia tot timpul. Joseph avea o părere cum nu se poate mai proastă despre Joséphine, or de-a lungul acelor zile de tovărăşie forţată e de presupus că aerul lui posomorât a tensionat şi mai mult spiritele.

După ce au trecut de Chambery, drumul s-a îngustat şi a devenit mai anevoios deoarece începea urcuşul spre dealuri.

Aici, în locul crângurilor de măslini, cu frunzele lor argintii şi strălucitoare, apăreau podgorii întinse şi apoi păduri dese de stejari şi sicomori. Escorta militară, care călărea pe lângă echipaje, a devenit vigilentă, fiindcă dealurile erau pline de „ande de proscrişi – foşti soldaţi,

tâlhari evadaţi, bandiţi care jefuiau trăsurile aflate în trecere. Satele s-au rărit tot mai mult, iar în locul lor au apărut mici hanuri la marginea drumului, clădite din bucăţi mari de piatră cioplită grosolan.

Când au început să urce pantele munţilor înalţi, s-a făcut

T

frig, chiar şi ziua în amiaza mare; uneori din cauza vălătuciide ceaţă şi negură nu mai vedeai nici măcar poteca îngustg din faţă. Deşi toţi s-au îmbrăcat cu ce aveau mai gros, *şi*pus gluga pe cap şi şi-au luat manşonul ca să reziste la frigul de afară, tot dârdâiau şi plimbau o sticlă de coniac de la unul la altul ca să se mai încălzească.

În acest ţinut al nimănui, neatins de civilizaţie nu existau niciun fel de legi; crimele săvârşite rămâneau nepedepsite şi, de cele mai multe ori, neştiute. Pâraie iuţi curgeau de-a lungul drumului, învolburându-se pe alocuri în cascade; pâlcuri de molizi şi brazi creşteau, agăţaţi parcă de stâncile abrupte, iar bolovanii înşiraţi ici şi colo pe marginea drumeagului sau atârnând deasupra lui aminteau de primejdia omniprezentă a avalanşelor.

Curând, drumul s-a îngustat devenind cărare, iar apoi potecă pentru catâri. La cel mai îndepărtat popas de poştă, trăsurile şi caii au fost trimişi înapoi, iar lucrurile stivuite cu grijă pe nişte catâri mânaţi de călăuze locale, înaintarea era tot mai anevoioasă, fiindcă vântul tăios bătea aproape neîntrerupt, iar ploaia rece ca gheaţa îi determina pe călători să caute tot mai des adăpost, în colibele de pe marginea drumului. Catârii îşi croiau cu greu drum pe cărările şerpuite şi pe pantele abrupte, iar oamenii pe care îi cărau în cârcă evitau să privească în sus, spre vârfurile stâncilor sau în jos spre prăpăstiile ameţitoare.

Au mers vreme îndelungată, peste podişuri de stâncă, şesuri cu zăpadă orbitoare, pajişti luminate de soare, unde

creşteau din abundenţă irişi mov şi floricele colorate.

Deasupra, de jur-împrejur, se înălţau piscurile conice ale munţilor semeţi, adesea învăluiţi într-o cunună de nori, cu pantele acoperite de gheaţă sclipitoare şi crestele scăldate într-o lumină roz diafană, în amurg. Sub vârfurile înalte ale muntelui Charbonel, lungul şir de catâri a traversat pasul din munţii Cenis, după care a început coborârea abrupta, ameţitoare şi şerpuitoare spre dealurile Italiei.

Drumul i s-a părut lui Joséphine anevoios şi istovitornin cauza zdruncinăturilor o durea capul; în plus, avea şi f bră-La aceasta se adăuga o permanentă stare de încordare, aci de când devenise Madame Bonaparte fusese nevoită să-şi facă dese apariţii în public. Deşi, după nuntă, stătuse doar trei zile cu soţul său, în absenţa lui, Joséphine avusese de „îndeplinit numeroase obligaţii. Şi asta datorită faptului că Bonaparte repurtase succese spectaculoase în Italia, or parizienii, dornici să-i celebreze triumful, o considerau substitutul lui la toate ceremoniile în care îl cinsteau.

„Trăiască cetăţeanca Bonaparte!” strigaseră ei atunci când Joséphine a părăsit Palatul Luxembourg, la braţul lui Junot, după ce prezidase o festivitate oficială. „Trăiască Doamna victoriilor noastre!”

Lista victoriilor lui Bonaparte în Italia era de-a dreptul impresionantă, cu atât mai mult cu cât le repurtase în condiţii extrem de dificile, însă armata lui, prost îmbrăcată şi încălţată, slab echipată şi insuficient aprovizionată ieşise de fiecare dată biruitoare în faţa forţelor inamice net superioare. La câteva săptămâni de la începerea campaniei, Napoleon cucerise oraşul Milano aflat în stăpânirea austriecilor şi înainta prin Lombardia, trimiţând la Paris scurte depeşe cu veşti despre victoriile obţinute, precum şi steagurile capturate în bătălie.

Secretul uluitorului succes al generalului trebuie pus pe seama abilităţii lui de a-şi îmbărbăta trupele – conducându-le rapid şi pe neobservate peste terenurile accidentate. Făcea apel la patriotismul soldaţilor, la dârzenia lor – şi la lăcomia lor, deopotrivă, căci le promitea că, în caz de victorie, prăzile bogate de război vor fi ale lor. Le câştiga loialitatea cu bravura sa încrâncenată şi cu o aparentă nepăsare faţă de propria soartă; înfiinţa cele mai mari primejdii, conducând atacurile Şi modemnându-şi oamenii să-i urmeze exemplul.

Părea sigur că, în curând, „Doamna victoriilor noastre” avea să participe la noi ceremonii şi să primească noi laude onoruri, în numele soţului său. Aceasta presupunea din Partea ei eforturi sporite de a face faţă rolului şi a adopta P°za cuvenită – adică, pe scurt, de a nu fi ea însăşi, ci de a corespunde aşteptărilor celorlalţi. Nu prevăzuse acest lucru când se măritase cu Bonaparte; ştiuse, desigur, că măritându-se cu un bărbat important va fi obligată să fie gazda oaspeţilor lui, însă exact asta făcuse şi pentru Barras – ba chiar excepţional de bine. Îndeplinirea unui rol public oficial reprezenta un inconvenient neaşteptat, care îi provoca o mare încordare.

Când, în sfârşit, drumul s-a lăţit, iar călătorii şi-au putut continua restul drumului, instalaţi în trăsuri, s-au trezit într-o regiune însorită, cu podgorii, lanuri de grâu şi dealuri mănoase, unde soarele fierbinte îşi trimitea razele printre ierburile aurii. După încă o zi, au ajuns la Torino, unde Joséphine a fost primită cu cele mai mari onoruri şi unde s-a putut odihni câteva zile, înainte de a porni spre Milano.

Au fost zile de chin, probabil, fiindcă Joséphine ştia că, după ce va ajunge la Milano, nu se va mai putea vedea cu Hippolyte decât fugitiv. Era atât de îndrăgostită, încât amantul devenise pentru ea o adevărată obsesie. E posibil

ca atracţia faţă de Hippolyte să se fi datorat, în parte, nevoii de a-şi găsi un refugiu emoţional în faţa pasiunii devoratoare pe care i-o inspira soţului său (o pasiune care răzbătea cât se poate de clar din scrisorile lui aiurite) şi a obligaţiilor ce-i reveneau în noua sa ipostază. Legătura cu exuberantul Hippolyte nu presupunea constrângeri apăsătoare, ci doar ceasuri de huzur şi desfătare, plăcerea fiind amplificată de teama de a nu fi descoperiţi.

Relaţia lui Joséphine cu Hippolyte mai avea, însă, o dimensiune. Aproape de la început, făcuseră afaceri împreună, implicându-se în comerţul ilicit cu arme. Acum, când în urma victoriilor lui Bonaparte crescuse cererea pentru orice, de la cizme la cai, pânzeturi, orez şi unt, ocaziilă profitabile de a satisface aceste necesităţi sporite se înmulţeau şi aşteptau să fie exploatate, în călătoria spre Italia, Josephin6 era însoţită şi de bărbatul prietenei sale Fortunee Hameii”» care spera să devină furnizorul armatei cu sprijinul lui Joséphine. Şi fratele lui Bonaparte, Joseph, ajunsese să &

upe de aprovizionarea armatei, pe lângă el existând multe ne persoane dornice să intre în această afacere bănoasă.

peşi întâlnirile amoroase ale lui Joséphine cu Hippolyte trebuia acum limitate, de bună seamă că activităţile EOmpaniei Bodin, prin care se desfăşurau tranzacţiile lor financiare, le mai permiteau să fie împreună din când în când.2

În momentul în care trăsurile şi călăreţii din grupul lui Joséphine au ajuns la Milano, în curtea Palatului Serbelloni *se* aflau mulţi oameni veniţi să-i întâmpine pe noii sosiţi, însă generalul Bonaparte nu se număra printre ei. Absenţa aceasta se datora multiplelor sale responsabilităţi militare, aşa că, spre mâhnirea lui, aveau să treacă vreo câteva zile înainte de a-şi putea revedea

soţia. Lui Joséphine nu-i rămânea decât să descopere de una singură minunăţiile impunătorului palat, avându-l drept ghid pe ducele de Serbelloni, proaspăt numit preşedinte al Directoratului Republicii Cisalpine.

Joséphine nu locuise niciodată într-o asemenea clădire grandioasă şi monumentală. Coloane ionice decorau faţada clasică din granit încrustat cu particule sclipitoare de cristal, înăuntru, pereţii imenselor săli de recepţie erau acoperiţi cu plăci de marmură, care formau mozaicuri complicate; statui în mărime naturală, bronzuri şi tablouri minunate împodobeau pereţii şi firidele. Pentru a celebra sosirea nevestei sale, Bonaparte poruncise să se organizeze o expoziţie ad-hoc cu opere de artă aduse din tot nordul Italiei şi le dăduse ordin servitorilor să umple încăperile cu flori proaspăt culese din imensele grădini ale palatului.

O suită de notabilităţi italiene şi-au făcut apariţia, pentru a fi prezentate lui Madame Bonaparte. Deşi generalul transformase Lombardia în republică, titlurile nobiliare nu foseseră desfiinţate, aşa că grupul elegant de conţi şi contese, Quci şi marchize, arborând toalete rafinate, pantaloni până la Senunchi şi săbii din vechiul regim, care s-au prezentat cu ecăciuni şi reverenţe în faţa cetăţencei Bonaparte, era cu svărat impunător. Şi i-au adus daruri – suluri de mătase aneză, transparentă şi strălucitoare, şiraguri de perle luminoase, dantele fine, vase antice şi camee. În scurt timp Joséphine avea să descopere că, oferindu-i acele darurj nobilii urmăreau s-o mituiască. Bonaparte impunea birurj grele populaţiei cucerite, golind palatele şi conacele de preţioase opere de artă; oaspeţii săi de rang înalt sperau s-o convingă pe Madame Bonaparte să-şi folosească influenţa pentru a reduce amploarea acţiunilor de spoliere întreprinse de soţul său.

Petiţionarii care şi-au adus darurile şi i-au prezentat omagii lui Joséphine au fost frapaţi de farmecul şi graţia ei dar şi scandalizaţi de ţinuta pe care o arbora. Moda deocheată a Directoratului francez nu pătrunsese încă în Italia catolică; atât femeile, cât şi bărbaţii se uitau chiorâş la materialele semitransparente ale rochiilor ei, la braţele ei goale, la tunicile purtate peste pantaloni strâmţi de culoarea pielii, la părul ei lăsat liber pe lângă obraji şi împodobit cu ghirlande de flori.

Ei catalogau drept păgână şi imorală această naturaleţe vestimentară de sorginte antică, altfel spus o invitaţie la dezmăţ şi desfrânare. Clerul a protestat, ziarele au publicat articole ce denunţau deprinderile neruşinate ale franţuzoaicelor, iar peste tot se şuşotea bârf ele pornind poate chiar de la Louise Compoint, slujnica pizmaşă a lui Joséphine, cu care aceasta se certase când sosiseră la Milano – că libertinajul cetăţencei Bonaparte era pe măsura nonconformismului ei vestimentar. N-a trecut mult timp şi relaţia ei cu Hippolyte Charles a devenit de notorietate publică.3

Totuşi, când s-a reîntâlnit în cele din urmă cu soţia sa, Napoleon nu a părut afectat de toate aceste zvonuri denigratoare. O îmbrăţişa, o mângâia şi o dezmierda cu pasiune pe Joséphine, tot timpul şi în văzul oricui „jucându-se cu ea de parcă ar fi fost copil, tachinând-o, făcând-o să plângă şi copleşind-o cu mângâieri viguroase şi obscene”. Jenaţi de comportamentul lui, spectatorii ocazionali ieşeau din camera sau se uitau pe fereastră.

„Tu îmi stăpâneşti toate gândurile”, îi scria el, când nu erau împreună. „Dacă mă oboseşte zarva din jur, dacă mi” 6

à de ceea ce va urma, duc mâna la inimă şi simt portretul

— Acolo; îl contemplu, şi dragostea mă umple de

fericire”.

Î? aţă lumea observa că Napoleon era subjugat de farmecele tiei să-e înşfăcate sumar şi că numai cu preţul unui efort

& «mornenesc a reuşit să se smulgă de lângă ea, după doar îtouă zile petrecute împreună.

În scrisorile pe care i le-a expediat din tabăra de la Pastiglione o tachina că îşi găsise un amant, iar când îosephine i-a trimis un potenţial candidat la postul de furnizor *se* provizii al trupelor lui (posibil pe Antoine Hamelin sau pe HipPolyte) >a certat-o, reproşându-i că „îl cunosc de multă vreme şi foarte BINE pe acest domn, pe care mi l-ai recomandat în vederea încheierii unui contract de afaceri” 4.

Bonaparte îi jura soţiei că nu era gelos („Am o părere mult prea bună despre iubita mea adorată, ca să mă las stăpânit de asemenea sentimente”), dar asta nu l-a împiedicat să ordone ca toate scrisorile ei să-i fie aduse la cartierul general, ca să le poată deschide şi citi.

O iubea la nebunie, dar cunoştea povestea ei; ştia că, dacă e lăsată singură prea mult timp, putea fi tentată să-l înşele. Auzise şi el zvonurile sordide răspândite de către Murat, aşa că pe parcursul ultimelor luni fusese ros de gelozie.

Nu exista decât o modalitate de a se asigura de fidelitatea ei.

Trebuia să vină cu el pe câmpul de luptă, în timpul campaniei militare.

„Până acum câteva zile, credeam că te iubesc”, îi scria el, după ce se despărţise de ea la Milano, „dar după ce te-am revăzut simt că te iubesc de o mie de ori mai mult”. I-a dat întâlnire la Brescia, şi ea s-a dus acolo, spre sfârşitul lui iulie, cu servitoarea sa, cu Antoine Hamelin şi cu o trăsură plină de cufere.

Drumurile erau pline de soldaţi, unii mărşăluind rapid coloană, alţii mergând în dezordine, mai încet. Tot felul de Caruţe încărcate cu răniţi şi provizii se târau hurducăindu-se, l-ar curieri rapizi, călărind ca vântul pe caii lor superbi, se perindau de la o tabără la alta. Privind de la geamul trăsurii peste câmpia verde şi lată, Joséphine vedea trâmbele de care se ridicau în văzduh şi auzea în depărtare bubuituj artileriei.

Revederea ei cu Napoleon în Brescia a fost scurtă, dar plină de evenimente. Din nou a copleşit-o cu atenţiile Iui[5] făcând practic dragoste cu ea sub ochii statului său major şi ai altora. Era, însă, preocupat, brutal şi neatent, din cauza deselor buletine pe care le primea şi a ordinelor ce trebuia transmise, pe măsură ce lucrurile evoluau. Şi asta fiindcă la doi paşi se afla o armată austriacă ce mărşăluia spre Mantua, fiind posibil să mai fie trimise peste Alpi şi alte trupe inamice.

Cu mulţi ani mai târziu, Joséphine i-a povestit unui confident, contele de Ségur, că în timpul şederii lor în Brescia, oraş care făcuse parte din Republica Veneţiană independentă, guvernatorul oraşului, mult mai ostil noilor cuceritori francezi decât austriecilor, se hotărâse să-l predea pe generalul Bonaparte duşmanilor lui. Ştiind că austriecii ajunseseră foarte aproape, a luat legătura cu ei în secret şi le-a promis să-l reţină pe Bonaparte în împrejurimile oraşului, ca să poată fi capturat.

În ziua când generalul şi soţia lui se pregăteau să plece din Brescia, guvernatorul a încercat să-i convingă să mai rămână, invitându-i seara la o petrecere şi sperând, negreşit, că aveau să rămână acolo şi peste noapte. Joséphine a făcut însă mofturi, plictisită de atâtea sindrofii oficiale – cum i-a spus ulterior mătuşii Edmée, într-o scrisoare – şi dornică să plece mai repede de-acolo. Bonaparte ar fi vrut să mai stea, dar Joséphine s-a opus

categoric. Nu au căzut de acord, până în clipa în care Joséphine a bătut din picior cu încăpăţânare şi l-a forţat practic pe soţul său să cedeze. Şi a cedat descoperind apoi, după ce parcurseseră doar câţiva kilometri, că armata austriacă începuse să cotropească oraşul. Dacă ar fi plecat o idee mai târziu, Bonaparte ar fi căzut prizonier.

Nu era prima oară când Joséphine îi purta noroc soţuH11 său. Bonaparte era convins acum că şansa de care se bucura în lupte, în politică şi în toate domeniile importante ale vie (11 se datora faptului că o întâlnise pe Joséphine şi se îndrăgostise

ea. Joséphine era vraja, talismanul lui; din clipa în care i uniseră destinele, Bonaparte repurtase numai succese. Era gur că în actuala campanie se va acoperi de glorie graţie ui Joséphine.

Când au ajuns, însă, la Verona, numărul austriecilor era i mai mare – cât vedeai cu ochii se înşiruiau coloane sinistre L oameni şi echipament militar, care coborâseră din nord, min pasul Brenner. Bonaparte a trimis-o imediat pe soţia sa, Lipreună cu servitoarea, Louise, la Peschiera, localitate situată la circa treizeci de kilometri distanţă, pe malul lacului Garda, ordonându-i lui Antoine Hamelin să le escorteze, însă şi aici, Joséphine continua să fie în primejdie, tabăra inamicului fiind atât de aproape de oraş, încât noaptea se vedeau clar luminile de la focurile de bivuac.

Joséphine era foarte speriată. Comandantul francez al oraşului Peschiera nu-i putea asigura o protecţie deplină. Ca ostatic, Joséphine ar fi fost o persoană foarte valoroasă, lucru pe care austriecii l-ar fi descoperit cu uşurinţă, dacă ar fi ajuns să cucerească oraşul. Toată noaptea aceea, Joséphine a zăcut întinsă pe pat, complet îmbrăcată, dormind pe furate şi aşteptându-se să i se spună, din clipă în clipă, că trebuia să-şi continue fuga.

A doua zi dimineaţa a apărut Junot, cu o escortă de dragoni. Bonaparte îi ordonase să-i ducă pe Joséphine, pe Louise şi pe Hamelin la Castelnuovo. Dar, în momentul în care Junot a ajuns în Peschiera, prezenţa austriecilor a făcut imposibilă aplicarea acestui plan, aşa că au pornit spre vest, Pe malul lacului Garda, sperând să ajungă cu bine la tabăra de la Castiglione.

Trăsura s-a urnit din loc, secondată de pârâitul muschetelor; Joséphine avea nervii încordaţi la maximum şi îşi slmţea capul zvâcnind de durere, în aerul acela îmbâcsit de „grosul înţepător de cartuşe arse şi praf de puşcă. Prezenţa 1 m campania militară a soţului încetase să mai fie oentură, transformându-se într-un coşmar cumplit. Legănatul iolenţ al trăsurii, ţipetele ascuţite ale călăreţilor de afară de e ori vreo navă de război trăgea în ei, precum şi văicărelile lui Louise, care nu mai contenea cu plânsul, o enervau pe Joséphine, făcând-o să se sufoce şi să tremure de spaimă.

La un moment dat, nişte puşcaşi de pe vasul de războj şi-au îndreptat tirul asupra trăsurii. Vizitiul a pocnit din bici mânând caii mai repede, iar Junot le-a ordonat dragonilor stăspundă cu focuri de armă. Curând, însă, pasagerii au simţit o zdruncinătură violentă, după care trăsura s-a balansat şi s-a oprit brusc. Unul dintre cai fusese rănit, iar un călăreţ zăcea ucis. Nu puteau merge mai departe, sub acest tir ucigaş.

Supunându-se ordinelor zbierate de Junot, femeile şi Hamelin s-au dat jos din trăsură şi au coborât într-un şanţ adânc de lângg drum – unde, din fericire, nu era apă acum în toiul verii.

Cu multe precauţii, călătorii au mers prin şanţ, fără să fie văzuţi de către inamicul de pe lac; Joséphine şi Louise, încălţate cu pantofi subţiri, înaintau ţinându-şi poala rochiei pe braţ. Junot a ordonat să fie deshămat calul

mort astfel încât trăsura să-şi poată continua drumul, în cele din urmă, când au ajuns într-un loc unde nu mai erau expuşi tirului duşmanilor, pasagerii s-au urcat înapoi în trăsură şi, răvăşiţi după pericolul prin care trecuseră, şi-au continuat călătoria.

Când au ajuns la Desenzano, s-au oprit, nemaiputând înainta din cauza aglomeraţiei, în noaptea precedentă, aici se dăduse o luptă, pe parcursul căreia ambele armate încercaseră să ocupe drumul. De o parte şi de cealaltă a şoselei, lanurile cu holde până la brâu erau pline de cadavre şi muribunzi, cai căzuţi şi arme abandonate. Echipele de salvare care tocmai ajunseseră în zonă le ofereau apa supravieţuitorilor, jefuiau cadavrele duşmanilor sau luau prizonieri, îngreţoşaţi din cauza duhorii infernale care infesta văduhul, pasagerii îşi ţineau la nas batiste parfumate.

Miasmele de pe câmpul de luptă, imaginea răniţilor, cu uniformele lor semeţe acum pline de praf şi sânge, aştept să vină căruţele sanitare, au făcut-o pe buna Joséphine & izbucnească în plâns; şi încă mai plângea, deznădăjduita şi istovită, când trăsura a ajuns în cele din urmă la CâştigH0112 iar Joséphine s-a aruncat în braţele întinse ale lui r

I plac onorurile care mi se aduc fo’ această ţară şi adesea mă plictisesc”.

„Curaj, draga mea”, o consola Bonaparte pe soţia sa, care era peste măsură de agitată şi neliniştită. „Am să-l fac pe Wurmser” – comandantul austriac – „să plătească scump pentru lacrimile pe care le-ai vărsat din cauza lui”.

A dus-o în coliba ţărănească de piatră, care servea, pe moment, drept cartier general şi aici Joséphine a putut să se lungească şi să-şi recapete întrucâtva puterile. Bonaparte nu-i putea oferi soţiei sale mai mult de câteva ceasuri de siguranţă iluzorie. Armata austriacă se apropia

cu repeziciune. Dacă nu pleca imediat, Joséphine risca să fie prinsă în focul luptei ce avea să izbucnească în curând.

Bonaparte i-a oferit o mie cinci sute de ludovici lui Antoine Hamelin şi i-a dat-o în grijă pe soţia lui, cerându-i s-o ducă imediat în Toscana. Semnase un tratat cu marele duce texan; dacă francezii izbuteau să apere Castiglione şi împrejurimile oraşului, nu vor avea loc incursiuni ale austriecilor pe teritoriul toscan.

Hamelin a instalat-o pe Joséphine în trăsură, după care au pornit iar la drum, de data asta spre sud, prin câmpia ce ducea spre Apenini.

În următoarele câteva săptămâni, în cea mai caniculară

Perioadă a toridei veri italiene, Joséphine şi însoţitorul ei au rătăcit din oraş în oraş, aşteptând cu febrilitate veşti despre

Aflata franceză şi neştiind niciodată cu certitudine – când se

Preau pentru a înnopta – dacă nimeriseră printre prieteni au duşmani. Prin ţinut circulau tot felul de zvonuri – că austriecii cuceriseră Lombardia, izgonindu-i pe francezi; c-Wurmser se pregătea să se răzbune crunt pe toată Italia; Că generalul Bonaparte murise, iar văduva lui călătorea cu cadavrul după ea, închis într-un coşciug, în timp ce Joséphine şi Hamelin se aflau în Florenţa, florentini curioşi au dat buzna în casa unde locuiau cei doi ca să vadă cu ochii lor trupul neînsufleţit al faimosului general francez.

Ajunseseră la Livorno când au primit vestea îmbucurătoare că Bonaparte i-a învins pe austrieci la Castiglione şi că mii de soldaţi inamici au fost făcuţi prizonieri. N-au apucat, însă, să respire uşuraţi, fiindcă le-au parvenit noi informaţii. Armata lui Bonaparte suferise o grea înfrângere la Rovereto, şi apoi din nou la Bassano;

trupele lui se împrăştiaseră şi o rupseseră la fugă.

Îngrozită, Joséphine trecea prin chinurile iadului. Fără Bonaparte şi armata lui, care s-o ocrotească, soarta ei era pecetluită. Deprimată, profund tulburată şi suferind de o groaznică durere de cap, îşi imagina tot ce putea fi mai rău pe lume1. Deşi nu întrevedea nicio şansă să scape cu viaţă, a izbutită să comunice cumva cu Hippolyte. Au aranjat să se întâlnească la Brescia. Acolo, în cartierul general al lui Bonaparte, Joséphine, Hamelin şi Hippolyte au cinat toţi trei, în lipsa generalului, apoi Joséphine şi amantul ei au petrecut noaptea împreună în dormitorul lui Bonaparte, păziţi de o cameristă grijulie şi de un grenadier cumsecade, postat afară, la uşă.

La scurt timp după ce s-a întors la Milano, la începutul lunii septembrie 1796, Joséphine i-a trimis o scrisoare mătuşii sale, Edmée. Din nou se simţea întrucâtva în siguranţă, fiindcă înfrângerile trecătoare ale lui Bonaparte fuseseră urmate de o campanie militară victorioasă. Ultimele săptămâni se dovediseră, însă, greu de suportat de către Joséphine. Cu toate suferinţele prin care trecuse – de la frica de moarte şi de tirul inamicului, până la accese urâte de boală sau neajunsuri minore, dar supărătoare, cum fuseseră insomniile sau locuinţele neconfortabile –, săptămânile acelea i se păruse

I

Oişte luni nesfârşite. Un tânăr ofiţer de cavalerie, baronul on-Nisas, care a întâlnit-o în acea perioadă, a remarcat că Ţadarne Bonaparte plângea mereu, de câteva ori pe zi, crizele ind declanşate chiar şi de cel mai neînsemnat fleac.

Se simţea epuizată, cu nervii întinşi la maximum. Era aţa să renunţe la viaţa grandioasă, la recepţii şi onoruri, la

Linianentele ofrande care i se aduceau (în timp ce se afla la

Lucea, i s-a făcut cinstea de a i se oferi uleiul sacru de încoronare, cu care erau unşi regii, odinioară). „Aş prefera să fiu° Persoană obişnuită în Franţa”, îi spunea ea mătuşii.

Nu-mi plac onorurile care mi se aduc în această ţară şi, adesea, mă plictisesc”.

„Este adevărat că starea sănătăţii mă face melancolică”, adăuga ea, „fiindcă viaţa mea e lipsită de confort. Dacă fericirea ar putea garanta sănătatea, atunci m-aş simţi bine.

Am cel mai bun soţ din lume”. Şi continua să-i povestească lui Edmée cât de bun era Bonaparte cu ea, cum o adora „ca pe o zeiţă”, grijuliu să nu ducă lipsă de nimic niciodată. Se purta frumos şi cu copiii ei, trimiţându-le daruri – un ceas cu email încrustat cu perle pentru Hortense şi un ceas de aur pentru Eugène. Categoric, ea şi copiii erau înconjuraţi cu multă dragoste.2

Şi, totuşi, dacă i-ar fi mărturisit întregul adevăr lui Edmée, ar fi trebuit să mai adauge că Bonaparte era un soţ care excela prin absenţă, îl văzuse numai două zile în iulie şi alte trei în august, în septembrie, Bonaparte fusese la Milano, timp de o săptămână şi jumătate, însă în cea mai mare parte a acestei perioade participase la întruniri oficiale şi avusese lungi întrevederi cu ofiţerii săi. Şi când erau împreună, avea un aer preocupat, fie pierdut într-o adoraţie senzuală, fie cu gândul la treburile militare. De fapt, stătuse mai puţin timp cu cel de-al doilea soţ în cele şase luni de căsnicie, decât cu CaPriciosul Alexandre Beauharnais.

Din nou, spre sfârşitul toamnei, Bonaparte a presupus că

°sephine era însărcinată şi, în scrisorile trimise de pe front, întreba „ce-i mai făcea burtica”, în realitate, petrecuseră atât de puţin timp împreună, încât

probabilitatea unei sarcinj era foarte redusă. Deşi Bonaparte era fascinat de „mica Pădure Neagră” a lui Joséphine, pe care îi plăcea să o vadă şi să o sărute (denumirea era un calambur destul de complicat” Pădurea Neagră” reprezenta termenul argotic pentru piaţa valorilor, fiind aşadar o aluzie la valoarea de marfă a sexului lui Joséphine), făcea rar astfel de „vizite”. Totuşi, spera ca ea să-i dăruiască în curând un copil, dorinţă pe care s-ar putea s-o fi împărtăşit şi ea.3

Adevărul era că Joséphine nu-şi cunoştea soţul prea bine, deşi se obişnuia tot mai mult cu el, pe parcursul scurtelor perioade petrecute împreună. Faima tot mai mare de care se bucura nu-i schimbase felul de a fi. Deşi în ultimul an ajunsese să fie tot mai celebrat şi admirat, nu considerase de cuviinţă să-şi modifice înfăţişarea; vestimentaţia lui, deşi mai puţin jerpelită decât atunci când îl văzuse prima oară Joséphine, era simplă – costum la un rând, încheiat până la gât, cu o bandă îngustă de broderie aurie, pană tricoloră la pălărie –, iar felul lui de a fi modest, în ce priveşte aspectul exterior, era în continuare extrem de slab, ceva mai scund decât înălţimea medie (estimările cele mai favorabile privind talia lui Bonaparte sugerează o înălţime del, 67 metri; Joséphine avea circa 1, 52 metri). Bonaparte continua să-şi poarte părul, care era rar şi pudrat, ceva mai lung decât prevedea moda. Faţa mică, cu buze înguste şi nas lung, era ciudată, aproape grotescă, fruntea lată încreţită tot timpul de griji, ochii enormi sclipeau de inteligenţă, iar în momentele de bună dispoziţie licăreau jucăuş. Avea gesturi rapide şi vioaie; în plus, rostea cuvintele cu un accent puternic şi pe un ton brusc şi tăios.

Deşi vorbea tare şi răsunător, vocea cântată a lui Bonaparte era un fel de ţipăt răguşit, care îi făcea pe cei din jur să renunţe la orice deferentă şi să-şi bage degetele

în urechi.

Avea rezerve inepuizabile de energie, astfel încât adesea se foia încolo şi încoace, sau prefera o plimbare ori o partidă de călărie. Şi călărea năvalnic, năpustindu-se vijelios pe orice fel de teren, fără să ţină seama de obstacole, oricât ar fi fjr>et

primejdioase. Dacă i-ai fi sugerat să ocolească vreun hăţiş, etin copac căzut sau vreun fir de apă ieşit din albie, te-ai fi jes cu una dintre privirile lui sumbre şi străpungătoare, râdea deseori, dar nu se lovea niciodată prea rău; după fiecare căzătură, striga pur şi simplu: „Mi-am frânt gâtul!”, se ridica încăleca la loc. Nimeni nu îndrăznea să facă vreun Comentariu pe marginea acestor accidente frecvente, temându-se de mânia lui, însă în particular cei din anturajul lui îşi făceau griji că, în orice moment, un singur salt nesăbuit sau un galop îndrăzneţ ar putea pune capăt carierei, dacă nu chiar şi vieţii lui.

Mai grav, însă, era faptul că Bonaparte îi silea şi pe alţii să i se alăture în escapadele acestea vijelioase prin ţară. Ori de câte ori conducea o caleaşca sau vreun alt vehicul uşor, insista ca soţia şi alţi prieteni să-l însoţească în goana sa peste câmpurile arate sau peste întinse meleaguri pustii, când roţile trăsurii săreau periculos dintr-o hârtoapă în alta.

Pasagerii sufereau la fiecare hurducătură, stând cu degetele încleştate pe mânerele portierelor atunci când trăsura lua curbele pe două roţi, gata să se răstoarne. Până şi cel mai rezistent dintre supravieţuitorii acestor excursii periculoase ajungea acasă cu inima cât un purice, de frică.

Joséphine începuse să-şi dea seama că lui Bonaparte îi făceau plăcere necazurile celorlalţi. Nu-i punea numai în pericol, ci se şi distra tachinându-i până dincolo de limitele bunei-cuviinţe, adresându-le tot felul de insulte şi porecle

absurde, ciupindu-i de nas sau trăgându-i rău de urechi. Fără îndoială că glumea, însă joaca lui avea ceva tăios, fiindcă Bonaparte era lipsit de tact în societate, iar atitudinea stângace şi vorba lui certăreaţă reprezentau maniera sa de a comunica nourmal; pe deplin conştient de aceste cusururi, el nu făcea să se enerveze şi mai tare.

Toată toamna anului 1796, când Bonaparte a fost plecat vreme, Joséphine şi-a împărţit timpul între cele două Pasiuni ale sale, pentru Hippolyte Charles (pe drumuri şi el, aproape mereu şi remarcându-se prin vitejie în bătălia de la

St. Georges, la mijlocul lui septembrie) şi pentru contractele militare. De asemenea, o chemase să-i ţină de urât pe prietena sa de la Paris, vulgara, maniaca şi veşnic amuzanta Fortunee Hamelin. Odată cu Fortunee, au mai venit o sumedenie de croitori, peruchieri, modiste şi bijutieri, toţi dornici de comenzi, nu numai de la Madame Bonaparte şi eleganele ei prietene, ci şi de la puţinele, dar curajoasele, doamne milaneze care începuseră să adopte stilul pariziencelor.

Căci Joséphine avea adepte – ce-i drept, nu prea numeroase – care îi urmau exemplul; dacă îşi punea o tunică roz decoltată, cu o trenă cu franjuri negre şi nişte mâneci negre transparente, se găseau imediat câteva contese italiene care să comande veşminte identice – şi, de asemenea, mănuşi lungi de culoarea nucilor, pantofi din piele galbenă şi ciorapi albi cu monede verzi – într-un cuvânt cam tot ce prefera doamna generalului. Ba mai mult, câteva dintre ele imitau „coafura dragon”, care le plăcea pariziencelor – un mic coif militar pus în vârful unui ciuf din bucle asimetrice – şi copiau obiceiul lui Fortunee Hamelin de a-şi acoperi pieptul cu tot felul de pietre preţioase, astfel încât ajungea să sclipească asemenea unui „un râu de diamante”, în lumina lumânărilor.

Nu e de mirare, aşadar, că tradiţionaliştii şi clerul reacţionau puternic la ceea ce ei considerau a fi corupţia milanezelor. Din nou s-au făcut auzite denunţuri de la amvoane şi au apărut pamflete care o înfierau pe Madame Bonaparte, scandalos de sumar îmbrăcată; soţii îşi povăţuiau, cu asprime, soţiile şi fiicele să nu adopte comportarea urâtă a franţuzoaicelor, cu felul lor neruşinat de a vorbi şi cu privirea lor directă şi lipsită de feminitate, în gloata de linguşitori de la palatul Serbelloni s-au format facţiuni, unele favorabile francezilor şi moravurilor lor republicane îndrăzneţe, altele detestându-i în taină pe cotropitori; lumea mormăia că Joséphine Bonaparte ar trebui să se întoarcă la Paris, unde îi era locul.

Murmurul milanezilor nemulţumiţi s-a transformat în bombănit făţiş, apoi a cedat locul plângerilor atunci când lui Napoleon au început din nou să piardă bătălii; faţa zecilor de mii de soldaţi austrieci care dădeau năvală este Alpi, Bonaparte întrevedea disperat posibilitatea să oiardă tot ceea ce câştigase din primăvară şi până în acel Moment. Dar, ulterior, în mlaştinile de lângă Arcole, situaţia a inversat, Napoleon obţinând o mare victorie. Din nou, a dat o pildă de vitejie, traversând un pod sub focul inamic şi îmbărbătându-şi oamenii, cu acelaşi neastâmpăr, în toiul luptei» pe care îl manifesta şi atunci când străbătea vijelios nielagurile, cu caleaşca lui.

„În fine, adorabila mea Joséphine, am renăscut”, scria el, în culmea fericirii, după bătălie. „Nu mai am în faţa ochilor spectrul morţii, iar inima mea tresaltă de bucurie”. Şase mii de ostaşi inamici fuseseră omorâţi pe câmpul de luptă, iar alţi cinci mii căzuseră prizonieri. Napoleon scăpase de la moarte, nu o dată, ci de două ori: atunci când adjutantul lui se aruncase eroic între comandantul său şi gloanţele care l-ar fi ucis în mod sigur, şi a doua oară când fratele lui mai mic, Louis, care slujea

ca aghiotant, l-a scos dintr-un canal, în care altminteri s-ar fi înecat.

Entuziasmat de victorie şi îmbărbătat de convingerea nelipsită că era invulnerabil, generalul şi-a îndreptat gândurile spre soţia sa. „Doamne Sfinte! Ce fericit aş fi dacă te-aş putea vedea, aşa drăguţă cum eşti, la toaletă, cu umerii tăi delicaţi, sânii micuţi şi albi, dar atât de elastici şi tari, iar deasupra un căpşor frumos, cu basma de creolă, atât de apetisant că-ţi vine să-l mănânci”. Şi zăbovea asupra fiecăreia dintre formele ademenitoare ale trupului ei, oprindu-se mai ales la „mica Pădure Neagră”. „O sărut de mii de ori şi aştept cu nerăbdare să fiu în ea”.

„A trăi în Joséphine”, scria el, „înseamnă a trăi în Câmpiile Elizee. Te sărut pe gură, pe ochi, pe umăr, pe sâni, Peste tot, peste tot!”

În decembrie, Joséphine a primit la Milano vizita i sale, Pauline Bonaparte, sora lui Napoleon, o fată

Şaisprezece ani, vioaie, neascultătoare şi izbitor de frumoasă. Pauline, căreia în familie i se spunea „frumuşica Paulette”, era de nestăpânit şi vădea o senzualitate debordanta la treisprezece ani se îndrăgostise de un seducător absolut anost, în vârstă de patruzeci de ani, Stanislas Freron, un prieten de-al lui Barras. Eforturile lui Bonaparte de a o despărţi pe Paulette de iubitul ei desfrânatnu făcuseră decât s-o îndârjească şi mai mult în hotărârea de a se mărita cu el, aşa că la vârsta de cincisprezece ani s-a logodit în taină cu alesul său.

Cu o încăpăţânare ce-şi găsea corespondent doar în firea sa frivolă şi sentimentală, Paulette a anunţat că Freron era singurul bărbat pe care îl va iubi vreodată, fiind deranjată de faptul că familia nu îl accepta ca pe viitorul ei soţ. Dar i se părea de-a dreptul revoltătoare opoziţia cumnatei sale, Joséphine, pe care nu o întâlnise niciodată, însă auzise de renumele ei de mare destrăbălată.

Când a venit la Milano, însoţită de unchiul său Fesch, un preot rubicond şi bun la suflet, care trăgea şi el profituri de pe urma aprovizionării armatei, Paulette era foarte pornită împotriva lui Joséphine, şi nici după ce au făcut cunoştinţă nu şi-a schimbat atitudinea. Această antipatie faţă de cumnata sa a crescut de la o zi la alta, pe măsură ce Paulette observa farmecul incontestabil al lui Joséphine – faţa drăgălaşă şi dulce, silueta suplă, eleganţa naturală, bunătatea şi şarmul ei copleşitor. Invidia amplifica antipatia lui Paulette, o invidie stârnită nu numai de abilitatea socială a cumnatei ei, ci şi de garderoba ei bogată şi din ce în ce mai substanţială, de bijuteriile şi perlele ei, pe scurt de poziţia ei de lider al modei.

Paulette nu se mulţumea doar cu faptul că era admirată pentru frumuseţea sa incontestabilă, ci aspira să fie ea cea care dădea tonul în modă – ulterior, Bonaparte avea s-o poreclească

„Regina zorzoanelor", din cauza slăbiciunii ei pentru tot felul de podoabe –, aşa că nu-şi putea reprima ciuda înveninata când o vedea pe Joséphine ocupând locul la care râvnea şi ea.

Fără să se sinchisească de eforturile lui Joséphine de a se împrieteni cu ea, Paulette era răutăcioasă şi rece cu aceasta cumnată a sa, fiind supărată pe ea din cauza lui Freroo, znuind-o pentru toaletele sale somptuoase şi manifestându-şi gelozia când Napoleon se arăta pasionat şi afectuos, ca de bicei, cu soţia sa. Rivalitatea unilaterală dintre cele două femei se baza în mare parte pe ideea lui Pauline că ea, la jgprezece ani, era mult mai frumoasă decât fusese Joséphine vreodată.

Când Joséphine şi Paulette s-au dus la Bologna, la începutul anului 1797, pentru a se afla în preajma lui jsjapoleon în următoarea fază a campaniei sale militare, rivalitatea s-a preschimbat în răutate făţişă. Obraznică,

Paulette a început s-o maimuţărească pe Joséphine, luând-o peste picior şi făcând tot soiul de remarce maliţioase. Uitând de marea ei pasiune pentru Freron, cocheta ostentativ cu nenumăraţii ofiţeri din Bologna, inclusiv cu Hippolyte Charles, ştiind – fiindcă îi plăcea să plece urechea la bârfe că n-o putea răni mai tare pe cumnata sa decât furându-i amantul.

În continuare bolnavă, chinuită de coşmaruri în care Bonaparte apărea mort, îndurerată de insultele, jignirile şi uneltirile tinerei sale cumnate, Joséphine a început să tânjească după Paris, unde s-ar fi simţit mult mai bine, în mijlocul prietenilor.[4] Le trimitea daruri celor de care îi era dor: o pălărie de pai de la Livorno, pentru Therese Tallien, cârnaţi şi brânză pentru Jean Tallien, un şirag de corali pentru fiica lor, Thermidor, lichioruri italieneşti pentru Barras.

„Mi-e greu să stau departe atâta vreme de scumpii mei copii”, îi scria ea lui Hortense. „Ard de nerăbdare să-i strâng la piept. Am toate motivele, totuşi, să sper că această clipă va veni în curând şi asta mă va ajuta să mă restabilesc pe deplin”. După ce capturase, în fine, fortăreaţa Mantua, care era un important punct strategic, Bonaparte continua Campania militară, atacând statele papale. La sfârşitul lunii oruarie 1797, papa pierduse Bologna, Ferrara, Ravenna şi Veona; cea mai mare parte a Italiei era acum în mâinile ancezilor. După încheierea luptelor vor putea merge cu toţii aşa – sau cel puţin aşa spera Joséphine.

„Scrie-mi mai des”, o îndemna ea pe Hortense. N-a [4] mai primit de mult timp veşti de la tine. iubeşte-o-pe marna ta cum te iubeşte şi ea, şi vei afla ce înseamnă să jiclori pe cineva. La revedere, micuţa mea Hortense. Mămica te îmbrăţişează şi te iubeşte din tot sufletul”. [5]

Joséphine tânjea să se întoarcă acasă – însă,

deocamdată, Bonaparte avea alte planuri. Voia să se bucure o vreme de cuceririle sale. A închiriat Villa Crivelli, în Mombello, la câţiva kilometri de Milano, unde şi-a invitat rudele să petreacă vâra împreună cu el şi cu Joséphine.

Aşadar, urma o vacanţă cu familia soţului, nu a sa. Pe Paulette şi pe Joseph îi cunoştea deja; prima era odioasă, iar al doilea acru şi cârcotaş. În curând, avea să-i întâlnească şi pe ceilalţi: Elisa, Caroline, Louis şi Jérôme, împreună cu soacra sa, Letizia. Bonaparte mai avea un frate, Lucien, pe care nu-l invitase, însă, la Mombello, deoarece ofensase familia însurându-se cu o femeie nepotrivită.

Joséphine era foarte preocupată de treburile casei, în aprilie, când se pregătea să se mute la Villa Crivelli. Bonaparte voia ca Paulette să se mărite şi trecea în revistă ofiţerii cei mai potriviţi pentru rolul de soţ. Aşadar, trebuia să facă aranjamentele necesare pentru încheierea acestei căsătorii, concomitent cu rezolvarea problemelor complicate legate de găzduirea rudelor prin alianţă, precum şi a celorlalţi musafiri, pe care Bonaparte avea să-i invite, cu siguranţă.

Vila avea nevoie de reparaţii, trebuia cumpărat mobilier, iar servitorimea necesita o permanentă supraveghere.

Şi, ca de obicei, mai era şi Hippolyte, dorinţa sufletului ei, deopotrivă motiv de bucurie, dar şi de suferinţă. Cum va t reuşi oare, în mijlocul atâtor oameni şi cu o sumedenie de treburi pe cap, să se ocupe şi de el?

Familia noastră nu va duce lipsă de nimic”.

Toţi trandafirii din grădinile Villei Crivelli erau în floare la începutul lui iunie 1797, când Madame Letizia Bonaparte, împreună cu copiii ei mezini, Caroline şi Jérôme, au coborât din trăsură şi au îmbrăţişat cu privirea

elegantul castel din faţa lor. Purtând, ca întotdeauna, o rochie neagră sobră, cu mâneci lungi, pantofi negri şi pălăria neagră cu voal, portul tradiţional al văduvelor corsicane, făcea o notă contrastantă cu bogăţia de culori din jurul ei, nuanţele vii de roşu şi roz ale florilor, razele aurii ale soarelui care se revărsau peste pajiştile verzi, albastrul şi verdele livrelelor cu care erau îmbrăcaţi servitorii postaţi în jurul trăsurii, gata să-şi ofere serviciile.

Madame Bonaparte, foarte admirată pe timpuri pentru frumuseţea sa, arăta şi acum bine, la cei aproape cincizeci de ani ai săi, deşi ochii negri şi vicleni erau înconjuraţi acum de riduri, iar părul, cândva negru şi bogat, se rărise şi încărunţise.

Excesiv de mândră, semeaţă şi intolerantă faţă de manifestările de frivolitate, această femeie avea întipărită pe trăsăturile sale ascuţite o expresie de integritate sumbră, care venea din deprinderea de a vedea viaţa ca pe o serie de lupte încrâncenate 'nipotriva unei sorţi amare. Era o supravieţuitoare.

În copilărie, Letizia înfruntase primejdiile revoluţiei

Corsicane, umblând cu un pumnal la brâu şi înfruntând

& reutăţile luptei. Trecuse de douăsprezece ori prin chinurile feerii, iar pe unul dintre copii îl născuse de una singură. Se

Plase cu adversităţile implicate de o văduvie prematură şi

Crescuse în sărăcie cei opt copii rămaşi în viaţă, îndurase stoicism suferinţa de a fi expulzată din Corsica şi azvârlită în viitoarea revoluţiei, cu toate incertitudinile ei, ieşind practic nevătămată din cele mai grele încercări.

După ce depăşise toate obstacolele pe care i le rezervase soarta, Letizia părea prea puţin impresionată de remarcabilsucces al celui de-al doilea fiu al său. Desigur,

ştiuse cum să chivernisească generoasele sume de bani pe care băiatul ţie trimisese în ultimul an şi jumătate, de când ajunsese brusc o personalitate, şi era încântată de onoarea pe care Poleone al ei o aducea numelui de Buonaparte. Însă clădirea somptuoasa a Villei Crivelli, cu terenul ei princiar şi cu nesfârşita suită de servitori, adunaţi acum s-o întâmpine, o lăsau rece. Cel mult, simţea un fel de dispreţ faţă de luxul acela ostentativ şi confortul desăvârşit. Dar luxul şi confortul au zămislit slăbiciune şi viciu; aşa că ea prefera austeritatea şi cumpătarea.

Letizia ştia, bineînţeles, cine purta vina pentru această opulenţă ostentativă: cea care îi devenise de curând noră, Joséphine Beauharnais. Nu era un secret pentru nimeni faptul că faimoasei vicontese de Beauharaais îi plăcea traiul extravagant şi că risipea bani pe vile închiriate şi armate de servitori; şi asta fiindcă nu-i stătea mintea decât la plăceri şi lenevie. Tot ceea ce auzise Letizia despre nora ei o îndreptăţea s-o dispreţuiască şi s-o condamne cu asprime, pentru că îl sedusese şi îl corupsese pe naivul Poleone.

Şi când Letizia a întâlnit-o pe Joséphine, nimic din primirea caldă pe care i-a făcut-o aceasta nu i-a risipit ideile preconcepute. Letizia a fost dintotdeauna o femeie respectabilă provenită din mica nobilime corsicană. Vicontesa de Beauharnais – fiindcă aproape nu reuşea să vadă în Joséphine o „Madame Bonaparte” – era o târfă, după cum se exprimase ea, fără ca Joséphine să audă. Letizia se hotărâse să adopte faţă de nora sa o atitudine corectă şi rece, dar să n-o accepte şi să n-o socotească niciodată un membru cu drepturi depl 116 al clanului Bonaparte.

Dacă Letizia era glacială, dar corectă, fiica ei cea marţelisa, a adoptat faţă de ea o atitudine de-a dreptul osti a Dolofană şi informă, cu o faţă rotundă neatrăgătoare şi

ve kufhată, Elisa excela prin urâţenie şi nu făcea niciun efort. şi amelioreze aspectul exterior, înfumurată pentru 5 teligenţa ei, îi lua pe toţi peste picior, dovedindu-se extrem! te răutăcioasă faţă de Joséphine.

Împreună cu Elisa, venise la Mombello şi proaspătul ei Ot pelix Bacciochi, un ofiţer corsican, cu cincisprezece ani mai mare decât ea, pe care nu-l putea suferi; se măritase cu el, nesocotind obiecţiile fratelui său, Napoleon, fiindcă la douăzeci de ani era deja fată bătrână şi în afara lui Felix n-o mai ceruse de nevastă niciun alt bărbat. Felix era slab de înger, cu un aer bovin, ineficient şi adesea ridiculizat din cauza numelui său, Bacciochi, care însemna „Sărută-Ochii”. Ştiind că celebrul frate al lui Elisa nu fusese de acord cu căsătoria lor, Felix se simţea, probabil, foarte stânjenit la Mombello.

Dintre ceilalţi membri ai familiei Bonaparte, Louis, de nouăsprezece ani, aghiotant al fratelui său şi erou în campania din Italia, se remarca prin blândeţea – o calitate rar întâlnită la membrii familiei lor – şi prin cumsecădenia sa. Napoleon ţinea foarte mult la Louis. îl învăţase carte, îi făcuse de mâncare, îl instruise pentru viaţa de ostaş, crescându-l practic ca pe propriul fiu. Iar Louis, la rândul său, le dăduse motive de mândrie, fratelui şi familiei. Se remarcase prin acte de bravură extraordinară, trecând de nenumărate ori prin focul inamic ca să transmită mesaje. Iar atunci când fratele său fusese în mare pericol în mlaştinile de lângă Arcole, Louis îi salvase viaţa.

Dintre ceilalţi membri ai clanului, Caroline, în vârstă de cincisprezece ani, era o fată isteaţă, rumenă în obraji, însă Prea voinică pentru a fi atrăgătoare, iar Jérôme, care avea acum treisprezece ani, se remarca doar prin faptul că îl imita Pe fratele său şi făcea glume pe seama celorlalţi. Unchiul esch, fratele vitreg al Letiziei, care venise în Italia cu aulette, în urmă cu şase luni, se mulţumea să rămână

undeva a Periferia vieţii de familie, încântat de misiunea de a i armata, pe care i-o încredinţase Bonaparte.

lui Joseph, Mie, moştenitoarea care sacrificase pe căsătoriei întreaga sa avere, stătea şi ea cuminte fi deoparte. Comportamentul ei rezervat constituia un repr? constant la adresa cumnatei sale, care, liniştită şi graţioasa prezida la Mombello de parcă ar fi descins dintr-un neam regesc

Cu acest prilej au ieşit în evidenţă talentele lui Josephing de femeie mondenă. Bonaparte dorea ca Mombello să fie ceva mai mult decât un simplu cartier general militar amplasat într-un splendid castel aristocratic; el voia o curte, Or Joséphine i-a creat ambianţa unei curţi regale. În vilă, nimeni nu se ocupa de afaceri sau de rezolvarea treburilor curente.

Ofiţerii sau vizitatorii, care veneau cu depeşe ori petiţii, erau îndrumaţi spre un cort mare amplasat în grădină. Saloanele împodobite şi sălile de primire din vilă găzduiau recepţii şi dineuri speciale, unde avea acces doar elita locală, incluzând artişti şi muzicieni, oameni de stat şi intelectuali, cărora li se permitea să-şi aducă omagiul generalului Bonaparte şi să se aşeze alături de rudele lui semianalfabete la lunga masa oficială.

Lui Joséphine îi plăceau în mod special vastele grădini şi serele din Mombello. Aici, fugind de rudele dezagreabile şi de veşnica forfotă de sub cortul uriaş, se putea plimba pe aleile străjuite de plopi şi pe sub coroanele umbroase ale duzilor şi stejarilor. Aerul cald era înmiresmat de parfumul dulce al iasomiei şi al liliacului, în preajma zidurilor vechi de piatră, creşteau o mulţime de flori colorate – ciclame roşii, nu-mă-uita albastre şi anemone târzii. Păsărele cântătoare, adunate ciorchine, ciripeau prin pădure şi prin tufişurile de pe marginile micilor iazuri albăstrii, iar păsările de apă raţe, lebede,

egrete şi cufundaci – alunecau agale pe suprafaţa lucioasă a apei, sub soarele fierbinte.

Joséphine avea o afinitate specială pentru lebede. La Mombello, erau o mulţime de lebede, elegante şi distinse, iar calmul lor i se părea odihnitor, în contrast cu propria stare de agitaţie şi disconfort. Dacă Joséphine ar fi fost mai meditativă din fire, s-ar fi văzut în postura unei lebede: şi ea ieşise dintr-o adolescenţă de provincială, aidoma puiului ce lebădă lipsit de graţie; ulterior se transformase într-o feme e lendidă şi rafinată, aidoma lebedei la maturitate, frumuseţea sf afja venind odată cu vârsta.

Ca şi lebedele de la Mombello, în vara anului 1797 sephine ajunsese la apogeul gloriei sale. Trecuse de mult prima tinereţe, care lăsase în urmă o splendoare unperceptibilă, un fel de aspect vaporos ce o făcea deosebită, parcă ar fi descins dintr-un basm. Drăgălăşenia şi delicateţea ei, accentuate de părul castaniu strălucitor care 6 revarsa în cârlionţi dintr-un fileu auriu exercitau o atracţie greu de definit. Ochii albaştri, umbriţi de gene lungi, tenul uluitor şi silueta ideală erau, cum îi plăcea lui Bonaparte să spună, „incomparabile”. Femeile mai tinere şi sclipitor de frumoase, ca Paulette Bonaparte de pildă, păreau prea materiale în comparaţie cu farmecul vibrant, eteric şi aproape misterios al lui Joséphine.

La scurt timp după adunarea clanului lui Bonaparte la Mombello, Napoleon a anunţat că sora sa Paulette se va mărita cu generalul de brigadă Victor Leclercq, un ofiţer brav, dar altminteri prozaic şi nearătos, care făcea parte din statul lui major. De bună seamă că Bonaparte mizase pe faptul că Leclercq o va ţine în frâu pe capricioasa Paulette; părerea miresei nu s-a consemnat nicăieri, deşi probabil că Paulette era încântată de faptul că se bucura de atâta atenţie şi admiraţie.

După toate aparenţele, pe fostul ei iubit, Freron, îl

dăduse uitării – sau, oricum, nu-l mai avea prezent mereu în minte.

Sub privirile Letiziei, care tot timpul tricota ceva în poală, Joséphine a făcut pregătirile de nuntă. Era nevoie de multe lucruri – o rochie nouă şi scumpă pentru Paulette, flori, mâncare pentru musafiri, ornamente pentru capela castelului, furierii erau trimişi la Milano de zece ori pe zi, iar căruţele uicărcate cu lucruri înaintau anevoie pe drumul de ţară care ducea la castel.

În mijlocul acestor preparative, Elisa şi soţul ei nu au

°st daţi uitării, înlăcrimată, Elisa i-a cerut iertare fratelui au necruţător, pentru că nu ţinuse seama de obiecţiile lui în

Vlnfa mariajului său. După o scenă, Bonaparte a cedat, de dragul familiei, şi a iertat-o pe păcătoasă, consimţind căsătoria lor să primească binecuvântarea în capelă. Aşa-aw în ziua fixată, cele două perechi s-au aflat în faţa altarul!

Paulette răpitor de frumoasă, Elisa urâtă, dar triumfătoare După ceremonie, serbările au continuat săptămâni în Joséphine a organizat recepţii şi petreceri, la care Paulette «Victor Leclercq, Elisa şi Felix Bacciochi au fost gazde cu onoare – alături de Letizia, care stătea pe scaun, cu o figurs distantă şi semeaţă în veşmintele sale negre de văduvă, şi accepta plecăciunile şi complimentele oaspeţilor cu un aer binevoitor.

Punctul culminant al festivităţilor de nuntă l-a constituit o excursie la Villa Villani, pe malul lacului Como, unde familia şi musafirii s-au ospătat copios, încântaţi de focurile de artificii şi de flotila de bărci luminate, care pluteau pe apă. Noii căsătoriţi s-au bucurat de tot felul de onoruri: au călătorit cu trăsuri aurite, escortaţi de escadroane de ofiţeri de cavalerie, cu tunici roşii; au fost întâmpinaţi cu ovaţii de către săteni; timp de două zile s-au

simţit de parcă ei, şi nu generalul Bonaparte şi soţia erau adevăratele celebrităţi ale familiei.

Joséphine a fost cea care a organizat toate aceste distracţii grandioase pentru Paulette, Elisa şi soţii lor, însă, în loc să îi aprecieze eforturile şi bunăvoinţa implicită, membrii familiei Bonaparte şi-au înăsprit comportarea faţă de ea. Mai cu seamă Joseph era rece, grosolan şi dispreţuitor; Elisa, deosebit de urâcioasă, iar Letizia, glacială. Paulette, care se purta cel mai unt dintre toţi, îi zicea lui Joséphine „baba" şi îi scotea limba când aceasta era cu spatele; o spiona, colporta bârfele pe seama ei şi râdea de felul cum se îmbrăca – un râs care ascundea, însă, multă invidie.

Potrivit rudelor ei prin alianţă, defectele lui Josephinf alcătuiau o listă foarte lungă. Avea un trecut mai mult decr dubios, îl ademenise pe Bonaparte s-o ia de nevastă (*e* altfel se putea explica însurătoarea lui cu o femeie atât de bătrână şi indezirabilă?). Îi reproşau faptul că era stearpa; risipitoare şi vulgară, afişându-şi nenumăratele bijuterii S

— Tari cu° lipsa de Jene8 a-a doar de indecenţa sa în kfa rje de vestimentaţie. Avea un anturaj imoral. (Aici, la clanul Bonaparte arăta cu degetul spre prietena şi raşa lui Joséphine, amanta generalului Berthier, lâfarchesa Visconti, care, cu libertinajul său şi cu obiceiul de *e* îmbrăca sumar, îl făcea până şi pe Bonaparte să exclame: 3 noanine Sfinte! Ce femeie! Ce moravuri!") „povara acestei duşmănii îndreptate împotriva ei era atât *a*. *q* apăsătoare, încât Joséphine a avut toate motivele să respire uşurată atunci când, spre sfârşitul lui iulie, membrii familiei Bonaparte şi-au văzut de drumurile lor, Joseph plecând la Roma, Elisa în Corsica, unde a luat-o şi pe Letizia, iar Jérôme, înapoi la Paris, la şcoală. Din nefericire, Paulette a rămas; îndatoririle militare ale lui Leclercq îl reţineau în Italia, ceea ce însemna că nici pe viitor Paulette nu va rata

ocazia de a-şi necăji cumnata.

Deşi era conştient de atacurile înveninate ale rudelor sale la adresa soţiei lui preaiubite, Bonaparte nu sărise în apărarea ei. Poate că fusese exasperat de neputinţa de a întrona armonia între ei sau, mai plauzibil, cedase slăbiciunii recunoscute pentru rubedeniile sale. El însuşi afirma că rudele făceau tot ce voiau din el1. Nu avea puterea să-i dojenească; cel mult se uita urât la Paulette în timpul acceselor ei de răutate, însă ea nici nu-l băga în seamă.

„Familia noastră nu va duce lipsă de nimic”, îi declarase el lui Joseph, la începutul carierei sale triumfătoare. De atunci, nu precupeţise niciun efort pentru a asigura bunăstarea fiecărui membru al familiei, inclusiv a «dezechilibratului” Lucien. îi copleşise pe toţi cu bani, onoruri şi promovări, şi aşa avea să continue şi pe viitor, în esenţă, loialitatea şi devotamentul lui faţă de rudele de sânge erau mai puternice decât impulsul de a-şi apăra soţia de Bacurile lor.

Joséphine observa acest lucru, îl înţelegea – dar era

Perată. Instinctul îi spunea că, măritându-se cu Bonaparte, e alesese fără să vrea cu noi duşmani – nişte duşmani

Periculoşi, duşmani corsicani, genul de oameni care practicau r vendeta şi care n-aveau s-o lase niciodată în pace. Nu-şi îngăduia însă, să se gândească prea mult la aceste fantezii morbide.2] provocau migrene, iar migrenele o sileau să stea în camer & ei zile în şir, incapabilă să-şi reprime stările depresive.

Odată cu venirea toamnei s-a produs şi o schimbare temporară de decor. Bonaparte s-a dus la Passeriano, Republica Veneţiană, să poarte tratative cu austriecii, iar în septembrie a chemat-o şi pe Joséphine. Pe durata a şase săptămâni tensionate, negocierile dintre Bonaparte şi

diplomaţii austrieci, din rândul cărora se detaşa în mod special exuberantul şi rotofeiul conte Cobenzi – actor amator, cu o prezenţă impresionantă – s-au derulat cu intermitenţele prilejuite de diverse dineuri oficiale şi recepţii, încheierea unui tratat de pace definitiv era extrem de dificilă, iar Bonaparte, irascibil şi iritat de lungile şedinţe de tratative, se purta uneori ca un copil ursuz. Se uita îmbufnat la Joséphine, o ciupea, îi dădea palme, o tachina, ba chiar arunca în ea cu bucăţi de pâine peste masă. Joséphine îl privea dojenitor, cu un aer matern.

Dar şi ei şi austriecilor le venea greu să accepte infantilismele lui. Uneori, urla ca turbatul la diplomaţi, profera insulte, îi ameninţa sau spărgea farfurii, când îl apucau toanele.

„Imperiul vostru e ca o cotoroanţă de servitoare pe care o siluiesc toţi din casă”, zbiera el la Cobenzi, incapabil să-şi reprime accesele de furie. Gesticulând frenetic, roşu la faţă, Napoleon tuna şi fulgera, răsturnând mobilele şi părăsind, în cele din urmă, discuţiile, cu un strigăt final: „Dacă vreţi război, asta o să aveţi!” Consternaţi, austriecii îşi spuneau că Bonaparte a înnebunit.

Lui Joséphine îi revenea sarcina de a-şi potoli soţul furios – a cărui mânie nu era uneori decât o stratagemă în arta negocierii –, şi tot ea aplana spiritele şi în tabăra austriacă.

Contele Cobenzi, mai ales, care îşi amintea bine de perioada domniei lui Ludovic al XVI-lea şi a arhiducesei austriec6 Maria-Antoaneta, considera că dulcea prezenţă a lui Joséphine era ca un balsam în vâltoarea uraganului stârnit *se* delirurile verbale ale lui Bonaparte.

Joséphine ştia să-i aline pe ceilalţi, însă zbuciumul ei rămânea nepotolit. Din Milano, îi parvenise ştirea HipP06

se combinase cu o italiancă şi că femeia semăna f arte mult cu ea. Nu se ştia dacă era mai tânără sau de vârsta i II HipP°lyte-Plângând, Joséphine îşi strângea la piept ateluşul – nu pe Fortune, ci câinele pe care i-l dăruise gjppolyte după ce murise Fortune – şi jelea. O durea sufletul pentru Fortune, pentru faptul că Hippolyte n-o mai iubea doar pe ea, pentru singurătatea în care trăia, departe de Paris.

Ca să-şi alunge starea de deprimare şi să-şi inoculeze convingerea că în scurt timp va fi din nou acasă, Joséphine a dat dispoziţii ca imobilul de pe rue Chantereine să fie complet renovat. Bonaparte trimisese deja acasă multe opere de artă; mai erau apoi trofeele lui militare şi bogăţia de daruri pe care Joséphine le primise în timpul şederii sale în Italia. Măcar unele dintre acestea puteau fi folosite la redecorarea camerelor.

I-a scris unui prieten, arhitectul Vautier, şi i-a dat mână liberă să aranjeze casa după ultimul strigăt al modei – pereţi văruiţi în culori închise şi tari, decoraţi cu stucaturi albe sau cu ornamente sculptate din lemn, draperii violete şi negre, tapete pictate de mână, cu desene antice, mese impozante din mahon şi jilţuri a căror lucrătură era inspirată de modele romane şi etrusce. Totul trebuia făcut repede, indiferent de preţ. Joséphine dorea ca reşedinţa să fie gata atunci când Bonaparte se va întoarce la Paris.3

În noiembrie, Napoleon era din nou pe drum, după ce încheiase cu succes prima fază a negocierilor cu austriecii.

Urma să participe la a doua rundă de convorbiri, la Rastatt lângă Stuttgart, iar după încheierea tratativelor intenţiona să meargă direct la Paris. Joséphine era liberă, în fine, să se ducă acasă.

Înainte de a pleca, totuşi, mai avea o ultimă obligaţie.
A

acceptat invitaţia făcută de fosta Republică Veneţianăacum.

P°trivit clauzelor noului tratat, un stat clientelar al Austriei e a întreprinde o vizită de patru zile în sublimul oraş al

Balelor.

Nu există nicio consemnare cu privire la reacţia], Joséphine în momentul în care a văzut prima oară Veneti dar, deşi era sătulă de serbări şi celebrări publice, probavi că a fost încântată de acest oraş vechi şi bogat, cu clădirii lui din cărămizi roz care pluteau parcă în lumina argintie lagunelor. Aici sălăşluia vraja Italiei, un amestec unic (je grandoare fanată, joc de culori şi clădiri vechi, pe care timpii îşi pusese pecetea, toate formând un tablou absolut exotic în timpul unei plimbări nocturne pe Marele Canal, când a trecut pe lângă palatele maiestuoase, cu balcoanele LOR ornamentate, cu ferestre gotice şi acoperişuri crenelate luminate de torţe şi lumânări, mii de gondole împânzeau canalele, fiecare având câte un felinar; apa sclipea de la miile de reflexe aurii. Când s-a dus la un picnic la Lido, nisipurile, marea şi cerul se contopeau alcătuind un tablou de neuitat.

Localnicii i-au arătat lui Madame Bonaparte tot ceea ce conferise glorie oraşului: splendorile din San Marco, măreţia Palatului Dogilor, unde s-a organizat un fastuos bal în onoarea ei şi o impozantă paradă a bărcilor. Şi, pretutindeni unde se ducea, Joséphine era ovaţionată, fiind admirată pentru frumuseţea şi eleganţa sa.

După patru zile de neuitat, şi-a luat rămas-bun de la primitoarele sale gazde. Acum, în fine, era în drum spre casă, spre Paris, spre locuinţa proaspăt redecorată, spre vechii ei prieteni. Dar întoarcerea acasă nu va fi complet senină, în privinţa aceasta n-avea niciun dubiu. Primise veşti de la Milano, unde circulau zvonuri sumbre despre

Hippolyte, care tocmai fusese avansat la gradul de căpitan de husari. Lumea spunea că Bonaparte ordonase arestarea lui Hippolyte şi că intenţiona să-l execute.

Chiar dacă informaţia era falsă, lucru de care nu putea fi sigură, tot avea motive de îngrijorare. Ştia, însă, cu certitudine faptul că, nu o dată, ci de mai multe ori, Bonaparte fusese avertizat că Hippolyte reprezenta un pericol pentru casniclui; îi şoptiseră lucrul acesta Paulette, flegmaticul şi ostilu Joseph, fosta cameristă a lui Joséphine, răutăcioasa Louise Compoint, poate şi Antoine Hamelin, care, ca şi Louise, ştia legătura *ei* cu Hippolyte. Or, Joséphine simţea că toate i cunoştinţele lui Bonaarte îl vor îndemna să şi cunoştinţele lui Bonaparte îl vor îndemna să se *a* ceotorosească de ea cât mai iute cu putinţă.

Înfofolită în blănuri, cu mâinile vârâte într-un manşon gros ţinând căţeluşul în poală, Joséphine a călătorit încet la Paris, *e o* vreme îngrozitoare de decembrie, în timpul iernii, jlyersarea Alpilor era o întreprindere riscantă şi de lungă durată; stratul gros de zăpadă făcea înaintarea primejdioasă, mulţi călători rămânând împotmoliţi în nămeţi sau pierzându-şi viaţa în avalanşe spectaculoase. Ea a avut noroc şi a ajuns cu bine în Franţa, unde burniţa şi ploua; spre încântarea ei, fiecare oraş prin care a trecut i-a organizat o primire frumoasă.

La Lyon, locuitorii au ieşit din case în ciuda frigului de afară ca să o ovaţioneze şi să asiste la încoronarea ei simbolică, cu o diademă de roze; autorităţile locale au dat petreceri şi dineuri, la care s-a întâlnit cu cetăţenii fruntaşi.

În alte oraşe i s-a cerut să vorbească şi să le spună mulţimilor adunate ce voiau acestea să audă – că generalul Bonaparte era gata să se sacrifice pentru binele lor şi al republicii.

Joséphine era vicleană. Ştia că din cauza celebrităţii

Bonaparte ajunsese să aibă duşmani politici, care încercau să-i sperie pe adepţii lui, susţinând că era avid de putere. Or, ea spunea ce trebuia şi făcea impresie, pentru a contracara aceste temeri. Dezarmant de dulce, elegantă şi graţioasă, cu zâmbetul ei cordial şi cu vocea melodioasă, Joséphine le câştiga inimile francezilor.

„Tovarăşă a eroului admirat de toate naţiile, / în tine inimile noastre aclamă sursa lui de inspiraţie”, cânta corul din oraşul Moulins. Orăşenii au ovaţionat până au răguşit, când trăsura lui Joséphine a trecut pe strada principală. Strigau toţi în gura mare „Doamna victoriilor noastre”, „Salvatorul nostru, Napoleon” şi „Trăiască Republica Franceză!” Abia după vreun kilometru şi ceva de la ieşirea din oraş, când Ştimele urale de „Drum bun” s-au pierdut în depărtare, Joséphine, obosită, şi-a permis să se cufunde în pernele moi ale trăsurii, să închidă ochii şi să se odihnească.

„> îi i t „Cea mai nenorocită dintre *1* femei”.

— Când Bonaparte s-a întors la Paris, la începutul lunii decembrie 1797, a fost întâmpinat cu manifestări de adoraţie fără precedent. În evocările sale, Laure Junot îl prezenta ca pe „un colos aureolat de glorie”, un erou legendar, aclamat oriunde se ducea şi sărbătorit la nesfârşit.

Deşi i se încredinţase o misiune militară de importanţă secundară în 1796 – Directorii intenţionaseră ca armata lui din Italia să creeze o diversiune pentru a scoate trupele austriece din operaţiunea mult mai importantă de apărare a Vienei –, Bonaparte reuşise să facă din Italia teatrul central de război şi apoi să ameninţe independenţa Vienei. În final ajunsese să îngenuncheze puternica Austrie. Potrivit tratatului de la Campo Formio, Austria a încheiat pace şi i-a cedat Franţei Belgia şi malul vestic al Rinului. Franţa se erija în puterea conducătoare

din Europa, iar Bonaparte, în calitate de comandant militar, om de stat şi creator al unor noi entităţi politice, ca Republica Cisalpină, devenea şi el, rapid, figura centrală din Franţa.

Nu avea nicio funcţie politică, dar într-un fel el influenţa opţiunile politice ale francezilor – sau, cel puţin, ale parizienilor. Oamenii se ţineau după trăsura lui, pe stradă, strigând „Trăiască Bonaparte!” Organizau parade în onoarea lui. Consiliul municipal a schimbat numele străzii unde locuia el, din rue Chantereine, în rue de la Victoire. Parizienii ÎS1 puneau portretul lui Napoleon, înconjurat de flori, în saloane.

vitrinele magazinelor, oriunde putea fi văzut şi interpretat 1 a simbol al credinţei lor. „Dumnezeu să-l aibă în pază spre loria noastră”, strigau ei când i se rostea numele „şi să ne vbâvească de jugul Directorilor!” 1

Extraordinarul entuziasm public pe care îl stârnea cOnaparte era atât un semn al profundei nemulţumiri a francezilor faţă de guvernarea republicană, cât şi o dovadă de respect sincer faţă de generalul victorios. Cei aproape nouă ani de revoluţie îi sleiseră de puteri pe francezi, care abia aşteptau ca zbuciumul să ia o dată sfârşit. Învăţaseră cu toţii ce înseamnă frica, nesiguranţa, haosul economic, crima, corupţia şi războiul. Trăiseră sub permanenta ameninţare a violenţei, înduraseră şi deveniseră cu toţii aproape insensibili la spectacolul zilnic al decapitărilor şi al sângelui curgând din abundenţă pe caldarâm. La început în taină, apoi în şoapte conspirative şi, în cele din urmă, făţiş, ba uneori chiar gălăgios, începuseră să pledeze în favoarea restaurării monarhiei.

Chiar dacă nu tânjeau după vechea monarhie a Bourbonilor, oricum îmbrăţişau ideea de monarhie, ceea ce însemna un singur conducător puternic, care putea pune capăt certurilor republicane, instaurând stabilitatea şi

ordinea.

Bonaparte mai făcuse asta o dată, în toamna anului 1795 când la Paris se întronase haosul. La fel procedase şi în Italia.

Mulţi începuseră să spere că situaţia se va repeta.

Căci Directoratul se poticnea şi se zdruncina din temelii.

Barras, acelaşi republican dur, se menţinea în funcţie, dar câţiva dintre colegii lui fuseseră schimbaţi de un electorat nemulţumit, iar o puternică facţiune monarhistă ameninţa să-i înlăture pe Directori şi să instaureze un nou guvern, tot slab şi experimental, care să poată fi manipulat. Se pregătea o epurare; pentru moment, Ja putere se aflau republicanii de stânga, iar cei care nu le 1 Împărtăşeau vederile erau exilaţi în număr mare, în Guyana.

În această atmosferă tensionată, dar dătătoare de speranţă, Pe 10 decembrie 1797, Directorii l-au primit oficial pe °°naparte, în cadrul unei ceremonii care s-a desfăşurat în

HI

curtea Palatului Luxembourg. Toate străzile din jur înţesate de lume. Pe acoperişuri, oamenii se înghesuiau să vadă mai bine, iar la ferestre se zăreau şiruri întregi de fete curioase.

Un Altar al Naţiunii fusese înălţat pe treptele palatului lângă el, stăteau în picioare cinci Directori, cu mutre nătânge în pelerinele lor roşii şi ample, cu fireturi aurii. Erau prezenţi şi membrii Consiliului Celor Cinci Sute, înveşmântaţi într-un) fel de togi din catifea roşcată şi jobene albastre, iar alături de ei se afla un alt şir de demnitari, toţi înzorzonaţi şi împopoţonaţi după moda antică, reîntronată de Directorat.

O orchestră alcătuită din două sute de instrumentişti

a atacat o melodie cunoscută: „Cântecul întoarcerii”, compus special în onoarea generalului Bonaparte şi fredonat în tot oraşul de când revenise la Paris. Brusc, din mijlocul mulţimii şerpuitoare, şi-a făcut apariţia însuşi generalul care a urcat treptele din faţa altarului; uniforma lui fără podoabe părea simplă şi austeră, în comparaţie cu veşmintele sclipitoare ale celorlalţi. Era escortat de aghiotanţii lui, printre care se afla şi fiul său vitreg, Eugène, un băiat chipeş, de şaisprezece ani. A fost întâmpinat cu aplauze frenetice, care s-au oprit abia după câteva minute. Mult mai scund decât ofiţerii săi, dar impozant în uniforma sa elegantă, generalul a acceptat onorurile, fără să pară prea impresionat.

După cum îşi aminteşte Madame de Stae-l în memoriile sale, în clipa aceea, „el întruchipa speranţa oricărui om, fie el republican sau regalist; toţi legau prezentul şi viitorul ţării de puternica lui personalitate” 2.

Era un moment ce trebuia savurat, o adevărată culme în cariera generalului. Bonaparte credea de o bună bucată de vreme că era un om aparte. De câţiva ani, nutrea convingerea că i se rezervase un destin special. Şi, până de curând, asociase împlinirea acestui destin cu persoana lui Joséphine. Ea u purtase întotdeauna noroc.

În ziua aceasta, totuşi, Joséphine nu se afla lângă el, pentru a-i împărtăşi triumful, îi simţea absenţa chiar mai acut fi de obicei. Nu punea la îndoială dorinţa ei de a fi alături el, î*18** nu ajunsese încă la Paris. Şi se zvonea – aşa II Ovesteau rudele lui – că nu călătorea singură, ci cu amantul său, Hippolyte Charles.

În cele din urmă, când trăsura a ajuns pe rue de la Victoire şi Joséphine a pus piciorul pe pământul acoperit cu zăpadă, se simţea obosită şi încordată. Călătoria anevoioasă, permanenta luptă cu migrenele şi neliniştea la gândul că urma sa îl întâlnească pe soţul ei îşi potenţau

efectul combinat, îmbătrânind-o. Cine ar fi văzut-o n-ar mai fi zis că e o tânără de treizeci şi patru de ani, subţirică şi adolescentină, ci o femeie de patruzeci de ani, măcinată de griji.

Şi avea nenumărate motive de nelinişte legate de posibila reacţie a lui Bonaparte la zvonurile despre aventura ei cu Hippolyte, zvonuri colportate de rudele ei prin alianţă, mai ales de Joseph. La aceasta se adăugau incertitudinea viitoarelor ei întâlniri cu Hippolyte, acum când urma să trăiască alături de Bonaparte, sub acelaşi acoperiş, zi de zi, precum şi teama că Hippolyte o înşela. Acesta o ajutase să scape de una din griji, intrând în posesia scrisorilor de dragoste pe care ea i le trimisese răposatului general Hoche (care murise recent de pneumonie), pentru ca Bonaparte să nu dea cumva vreodată de ele şi să facă o criză de gelozie.

Dar în primul rând o îngrijora faptul că întârziase. Ministrul de Externe, Talleyrand, organizase un mare bal în onoarea ei, dar, fiindcă nu ajunsese la timp ca să poată participa, acesta fusese amânat – nu o dată, ci de două ori. Ştia că Bonaparte va considera intolerabilă abaterea şi că rudele ei prin alianţă o vor adăuga şi pe aceasta pe lista păcatelor ei.

Şi, totuşi, nu conta starea ei de oboseală; trebuia să

Participe. Nu era numai un bal, ci practic o ceremonie de să-l. Seara târziu, pe 3 ianuarie 1798, generalul şi Madame

°naparte au coborât din trăsura lor la Hotel Galiffet, palatul

1 Jalleyrand, şi, trecând prin spaţiosul hol de la intrare, apoi

Jlnd scările largi cu balustradă de marmură, au pătruns în magnifica sală de bal, înţesată de lume.

fa sala imensă se aflau patru mii de oaspeţi, toţi

aşteptând intrarea oaspetelui de onoare. Când i-au văzut pe soţii Bonaprrte, au izbucnit în aplauze politicoase, iar cei aflâţi în apropierea lui Joséphine au observat cât era de palidă şi de trasă la faţă. Deşi balul fusese organizat în onoarea l-j Joséphine, Bonaparte, eroul momentului, a fost cel asaltat de admiratori. Datorită atenţiei de care s-a bucurat el, lumea nu o mai băga în seamă atât de mult şi nici nu mai remarca evidenta tensiune dintre cei doi. Văzându-l toată seara lângă ea, privitorii au presupus că această consideraţie era un semn de devotament din partea lui; în realitate, comportamentul lui vădea mai degrabă gelozie sau nesiguranţă, ori un efort de a contracara zvonurile potrivit cărora nevasta generalului se iubea cu alt bărbat.

Prin splendoarea decoraţiunilor, operele de artă valoroase, reproducerile expuse la vedere, prin abundenţa de mâncăruri fine şi băuturi, ca şi prin argintăria şi porţelanurile minunate, balul lui Talleyrand amintea de opulenţa vechiului regim. Se renunţase complet la simplitatea republicană. Deşi balul se ţinea în miez de iarnă, casa era plină de mirosul primăvăratic al florilor proaspete de iasomie; gazda comandase sute de buchete de iasomie înflorită, aduse din Provence la Paris special pentru această noapte, cu mare cheltuială.

Soţii Bonaparte au rămas la supeu, care a fost servit în stilul prerevoluţionar, femeile stând jos, iar bărbaţii în picioare, în spatele lor, ca să le servească (Talleyrand o servea pe Joséphine), însă au plecat înainte să reînceapă dansul, adică la scurt timp după ce s-au strâns farfuriile de la ultimul fel de mâncare. Spre deosebire de soţia lui, Bonaparte dansa prost. Nu încape îndoială, aşadar, că era prea vanitos ca să-şi arate nepriceperea la dansurile complicate, în vogă la vremea respectivă, în plus, avea capul plin de gânduri.

Pe lângă neliniştea stârnită de zvonurile despre Joséphine şi neplăcerea provocată de extravaganţa cu care aceasta redecorase casa lor, Napoleon era preocupat de viitorul său.

Se pregătea pentru o nouă confruntare, dar în acelaşi timp *l* nu voia să lase impresia că ar reprezenta o ameninţare politica en Directori. La rândul lor, Directorii erau dornici să vploateze remarcabila sa abilitate pe câmpul de luptă, dar u aveau de gând să-l ridice şi mai mult în slăvi în ochii OpOrului. Adoptarea celei mai potrivite atitudini necesita tă chibzuinţă şi diplomaţie.

În februarie, Bonaparte părea să-şi fi pierdut astâmpărul fa lipsa unei activităţi cu un scop precis, se plimba ca un leu în cuşcă. Declarând că Parisul „îl apăsa ca o manta de plumb", a pornit într-o vizită inopinată la porturile de la jylarea Manecii, lăsând-o pe Joséphine să se vadă cu vechii prieteni şi să se instaleze în casa proaspăt redecorată.

Joséphine nu pregetase să reînnoade vechile relaţii – cu Therese Tallien, cu Madame Campi şi Fortunee Hamelin, cu mătuşa ei Edmée şi vârstnicul ei soţ ce locuiau acum în Saint Germain, cu Barras, de care era cea mai apropiată, şi în primul rând cu Hippolyte.

Dădea dovadă de nesăbuinţă. Se vedea aproape în fiecare zi cu Hippolyte, care era în permisie şi locuia în casa principalului acţionar de la Compania Bodin, în Faubourg St. Honoré. Vizitele ei erau dictate într-o oarecare măsură de interesele sale financiare, strâns legate de cele ale companiei comerciale. Se ştia însă că Hippolyte se mutase în palatul Bodin şi, întrucât mişcările lui Madame Bonaparte erau supravegheate îndeaproape, faptul că Joséphine stătea mai toată ziua în casa unde locuia Hippolyte a devenit curând subiect de bârfă.

Deşi cunoştea riscurile pe care şi le asuma, persevera

în greşeală. Ajunsese atât de nefericită lângă Bonaparte, încât nu-i mai păsa cum o vedeau alţii şi ce vorbeau despre ea.

după cum afirma Barras ulterior, Joséphine „făcea toate nebuniile” de dragul lui Hippolyte, căruia îi dădea sume enorme de bani, ba chiar şi bijuterii, tratându-l ca pe propriul copil.3, *fi* dăruia amantului său tot timpul şi toate lucrurile ei jisă exista o logică în faptele ei, o logică născută din dis Perare.

Căci în iarna anului 1798, Joséphine era extrem de

T

nefericită. Nemulţumită de rolul de soţie a lui Bonaparte, simţea exasperată din cauza comportamentului extravagant şi ridicol, precum şi a nesfârşitelor lui pretenţii amoroase. Presiunile vieţii publice, de care nu putea scăpa o iritau la culme. Dar toate astea ar fi fost întrucâtva suportabile, dacă n-ar fi existat şi hărţuiala rudelor ei prin alianţă. Acestea o scoteau tot timpul din sărite, sporindu-i nefericirea şi sentimentul de insecuritate. Un prieten i-a spus că îl auzise, fără să vrea, pe Joseph când afirmase că nu-şi va găsi liniştea până ce nu va provoca o ruptură între fratele lui generalul, şi nevasta lui, or Joséphine ştia că Joseph îi era cel mai înverşunat duşman.

Conştientă de faptul că, mai devreme sau mai târziu, căsnicia ei avea să se sfârşească, Joséphine risca totul pentru amantul ei – şi pentru afacerea în care se implicaseră amândoi.

Se pare că planul ei disperat era de a câştiga cât mai mulţi bani prin Compania Bodin, pentru ca ulterior să pună capăt regretabilei sale căsnicii şi să se mărite cu Hippolyte.

„Plec la ţară, dragul meu Hippolyte”, îi scria Joséphine iubitului ei. „Mă întorc la cinci şi jumătate sau la

şase la Bodin, ca să te caut. Da, Hippolyte, viaţa mea este un chin insuportabil. Numai tu îmi poţi aduce fericirea. Spune-mi că mă iubeşti şi că nu vei mai iubi pe nimeni altcineva. Şi voi fi cea mai fericită femeie”. Biletul acesta spune tot: Joséphine suferea, evada, simţea nevoia de îmbărbătare. Şi avea nevoie de bani. „Trimite-mi cincizeci de mii de livre, prin Bodin”, adăuga ea. „Te sărut. A ta, pe vecie”. 4

Uneori se vedea cu Hippolyte şi cu Barras în aceeaşi zi, înainte de a se duce acasă, la soţul ei.

„Sunt ţintuită la pat de trei zile, dragă Barras, cu o răceală urâtă şi febră”, îi spunea ea prietenului său, spre sfârşitul lui februarie. „Sunt supărată, fiindcă boala asta mă lipseşte *06* plăcerea de a te vedea câteva clipe în seara asta. O zi bufla> prieten drag; te sărut cu duioşie”. 5

Nu se ştie dacă Barras sau alţi prieteni au încercat cumva să o convingă pe Joséphine să-şi revizuiască această atitudi11

gsâbuită; cert este că era imprudentă, riscând enorm. Joséphine făcea câteva supoziţii hazardate: Compania Bodin era solidă, ar ea u va asşta în continuare contracte guvernamentale esenţiale, graţie influenţei de care se bucura; iar ea – şi tjjppolyte – puteau obţine un profit suficient din aceste contracte, pentru a avea din ce trăi; şi, cel mai important lucru, jjjppolyte era dispus să se lase antrenat în această aventură nesăbuită şi o iubea îndeajuns de mult, încât să se însoare cu ea.

Hippolyte demisionase din armată în martie, dedicându-se exclusiv afacerilor. Iar acestea nu fuseseră niciodată mai prospere decât acum. Şi asta fiindcă Bonaparte, după turul făcut prin porturile de la Marea Manecii, renunţase la ideea de a mai cotropi Anglia, fiind absorbit acum de un proiect şi mai ambiţios, care favoriza noi tranzacţii comerciale.

Bonaparte intenţiona să submineze puterea Angliei, atacându-i imperiul mondial, în cea mai desăvârşită taină, el şi Talleyrand concepuseră un plan potrivit căruia, după ce Franţa va încheia o alianţă cu Imperiul Otoman – conducătorul oficial al Egiptului –, Bonaparte avea să invadeze şi să cucerească Egiptul, urmând apoi să blocheze căile comerciale ale Angliei spre India.

În a doua parte a lunii februarie şi toată luna martie, s-au făcut pregătiri pentru echiparea şi aprovizionarea noii expediţii. Din nou s-au încheiat contracte pentru uniforme, cizme, tunuri, cai şi alimente de tot felul, în cantităţi uriaşe.

Urmau să fie încărcate aproape două sute de nave, iar peste cincizeci de mii de soldaţi şi marinari aveau nevoie de echipament. Şi, întrucât Bonaparte intenţiona să ia cu el oameni de ştiinţă şi cărturari, ceea ce presupunea unele dotări speciale, apărea necesitatea de a se asigura şi mai multe Vârfuri.

Pe la mijlocul lui martie, situaţia tuturor furnizorilor din ţ arjs, inclusiv a lui Bodin şi a asociaţilor lui, era înfloritoare.

Jmtat de perspectiva grandioasei sale expediţii în Orient.

°naparte îşi consacra tot timpul pregătirilor şi discuţiilor

Matematicienii, botaniştii, lingviştii şi ceilalţi specialişti pe care îi convinsese să-l însoţească. Nu-şi bătea prea mult capul cu drumurile şi absenţele soţiei sale. Nu acelaşi lucru se putea spune, însă, despre Joseph. De fapt, de câteva luni Joseph urmărea cu atenţie toate mişcările lui Joséphine, aduna informaţii de la alţii, trăgând cu urechea la zvonurile care circulau pe seama ei. Într-o după-amiază, pe la mijlocul lui martie, i-a relatat fratelui său ce aflase.

Conversaţia a durat mult – oricum, suficient ca s-o neliniştească pe Joséphine. Joseph i-a expus lui Bonaparte faptele incriminatoare, în ordinea în care le descoperise el: de o bucată de vreme, Joséphine se folosise ilegal de influenţa ei, pentru a face rost de contracte de aprovizionare pentru Bodin; ea însăşi obţinuse profituri de pe urma furnizării unor mărfuri inferioare destinate armatei; prin intermediul lui Bodin, făcuse speculaţii valutare (o activitate lucrativă colaterală a aprovizionării cu mărfuri), obţinând profituri pe spezele guvernului; şi, în fine, se întâlnise cu amantul său, Hippolyte Charles, în fiecare zi la sediul Companiei Bodin, din Faubourg St. Honoré.

Bonaparte avea o încredere desăvârşită în Joseph.

Asculta, din ce în ce mai uluit, această pledoarie împotriva soţiei sale. Când Joseph a terminat ce avea de spus, Bonaparte a chemat-o pe Joséphine.

„La sfârşitul conversaţiei”, îi scria Jopsehine lui Hippolyte a doua zi, „am fost întrebată dacă îl cunosc pe cetăţeanul Bodin, dacă eu am fost cea care i-am procurat contractele pentru aprovizionarea armatei din Italia… (dacă era adevărat că) Hippolyte locuieşte în casa cetăţeanului Bodin, de pe Faubourg St. Honoré nr. 100 şi dacă m-am dus acolo în fiecare zi?” 6

A negat cu vehemenţă toate acuzaţiile. Nu-l văzuse în viaţa ei pe cetăţeanul Bodin. Nu ştia nimic despre contractele pentru armată. Nu se apropiase niciodată de casa de pe Faubourg St. Honoré. Totul era o minciună monstruoasă.

Apoi a trecut şi ea la atac. I-a spus lui Bonaparte ca, dacă voia să divorţeze de ea, nu trebuia să recurgă l uZaţii. Era suficient să-i spună verde în faţă acest lucru.

„Sunt cea mai nenorocită dintre femei”, i-a zis ea lui tjoiiaparte, plângând, „şi cea mai nefericită”. Lacrimile

sincere – i şiroiau Pe °braţi, fiindcă nefericirea ei era reală.

A doua zi, a profitat de o clipă de singurătate pentru a-i «ovesti lui Hippolyte, într-o scrisoare, ce se întâmplase. În acel moment, era absolut răvăşită sufleteşte.

„Da, Hippolyte, îi urăsc pe toţi. Numai tu te bucuri de toată tandreţea şi dragostea mea. Trebuie să vadă toţi cât îi detest pentru starea îngrozitoare în care m-au adus... Şi-au dat seama cât de mult regret şi cât de disperată sunt că nu te pot întâlni atât de des cum îmi doresc”.

„Hippolyte”, continuă ea, „am să mă omor. Da! Vreau să pun capăt acestei vieţi care devine o povară, dacă nu ţi-o pot închina ţie”. [7]

Apoi, renunţând la tonul melodramatic, continua cu ceva mai mult simţ practic, implorându-şi amantul să o ajute să ascundă adevărul cu privire la îndeletnicirile ei. îi cerea să-l convingă pe Bodin să mintă pentru ea, să nege că ar cunoaşte-o şi că ea i-ar fi făcut rost de contracte.

„Ah! Treaba lor, să mă chinuie cât vor”, scria ea, în încheiere. „Nu vor reuşi niciodată să mă despartă de dragul meu Hippolyte. Sunt gata să-mi dau viaţa pentru el”. După ce i-a fixat o întâlnire a doua zi, a încheiat cu „mii de sărutări fierbinţi şi drăgăstoase, ca inima mea” [8].

Într-un fel, criza a trecut. Spunându-i lui Bonaparte că putea divorţa de ea, dacă voia – o soluţie de neconceput pentru el în ciuda dezamăgirii resimţite –, Joséphine a reuşit să-l descumpănească. O iubea, dar totodată avea şi încredere în fratele lui şi nu putea neglija acuzaţiile făcute de acesta. Şi nici nu-şi putea permite să piardă vremea, analizând declinul Căsniciei sale. Expediţia în Egipt se contura tot mai clar.

trebuia trimise zeci de ordine, solicitări şi scrisori; era să se convoace trupele, să fie elaborate planurile deşi să fie asigurată echiparea armatei.

Presat de timp, Bonaparte a optat pentru cea mai

simplă soluţie. A decis să o ia pe Joséphine cu el, în campanie. L felul acesta, o despărţea de amant şi o ferea de necazuri; u cerut să-şi facă bagajul pentru o scurtă şedere în Egipt – şi s-au spună nimănui unde pleca.

La începutul lui mai, după ce stătuse doar patru luni l» Paris, Joséphine s-a suit din nou într-o trăsură mare şi a pornit la drum, spre sud. Planul ei nesăbuit eşuase. Investiţiile nu o îmbogăţiseră, nu izbutise să se elibereze din lanţurile căsniciei, iar Hippolyte nu îi sărise în ajutor. Cuprinsă de descurajare, a descoperit că nu avea mijloacele, puterea şi nici voinţa de a se despărţi de soţul ei.

Aşadar, nu numai că nu reuşise să evadeze din această situaţie nenorocită ci, mai grav chiar, se împotmolise şi mai adânc în ea. Fiindcă, acum, Joseph, duşmanul ei, avea asupra ei mai multă putere decât oricând. Bonaparte îi ceruse lui Joseph să se ocupe de toate afacerile şi de toate treburile lui personale, pe toată durata expediţiei în Egipt. Joséphine trebuia să-i dea socoteală lui Joseph pentru toţi banii pe care îi cheltuia şi, bineînţeles, pentru tot ce făcea, unde se ducea şi cu cine se întâlnea.

Din nou părăsea Parisul pe o perioadă nedeterminată, pentru a poposi într-un loc străin, înconjurată de persoane necunoscute şi expusă unor mari pericole. Nu ştia când va putea să se revadă cu Hippolyte şi nici dacă el avea să îi fie credincios, în timpul acestei despărţiri.

În curând, urma să împlinească treizeci şi cinci de ani, vârstă care, după aprecierea generală, însemna mijlocul vieţii.

Presupunând că îi va fi dat să trăiască mult, ce îi vor aduce următorii treizeci şi cinci de ani? Va reuşi vreodată să scape de această regretabilă legătură matrimonială cu

Bonaparte?

Fireşte, era foarte posibil ca el să divorţeze de ea, cedând în faţa presiunilor familiei. Dar acest lucru ar însemna, aproape sigur, o existenţă plină de privaţiuni, având în vedere situaţi3 ei financiară precară. Nu, deocamdată va trebui să îndur6 soarta de acum, aşteptând o ocazie prielnică pentru a-şi *o* nouă viaţă. râsi pupă câteva zile de călătorie anevoioasă, au ajuns la Aix, jrurn spre Toulon. De la Aix, cea mai bună rută era prin v/farsilia ms** Bonaparte nu voia cu niciun chip să fie văzut, jyfarsilia, întrucât ştia că acolo mişunau iscoadele britanice, 1 r el dorea ca, până în ultimul moment, englezii să nu ştie despre mişcările lui. Aşadar, i-a ordonat vizitiului să asească alt traseu, pe nişte drumuri de ţară care duceau pe coastă, peste dealuri.

S-au pus în mişcare în amurg, trăsura greoaie zdruncinându-se pe drumul îngust şi plin de hârtoape. Din cauza ploilor de primăvară, care căzuseră în ultima vreme, drumul era noroios, iar felinarele slabe ale trăsurii abia dacă le lumina calea. După câteva ceasuri, pasagerii au încercat să doarmă, în timp ce diligenta urca dealurile tot mai înalte, în apropiere de oraşul Roquevaire, au început să coboare o pantă abruptă care ducea spre un râu cu apele învolburate din cauza precipitaţiilor căzute recent. Până în ziua precedentă, peste râu existase un pod, pe care îl luaseră însă şuvoaiele de apă.

Dar, fiind întuneric beznă, vizitiul nu vedea aproape nimic, nici podul prăbuşit, nici râul, nici măcar drumul plin de noroaie. Iar caii de la trăsură galopau tot mai repede la vale.

Brusc, caii s-au oprit şi s-au tras înapoi, speriaţi, zgâlţâind trăsura violent şi trezindu-i pe pasagerii dinăuntru. Timp de câteva clipe cumplite, au avut senzaţia că se vor răsturna, dar până la urmă vizitiul a redresat

vehiculul şi a strunit caii înspăimântaţi, iar călătorii uluiţi s-au dat jos să vadă ce se întâmplase. O creangă imensă căzuse peste drum, blocându-l complet. De cealaltă parte a crengii de copac, la doar câţiva Paşi de locul unde se opriseră, se afla o prăpastie abruptă, care dădea în torentul năvalnic. Dacă creanga nu le-ar fi barat turnul, şi-ar fi găsit cu toţii moartea în hăul adânc din faţa lor.

Bonaparte s-a simţit îmbărbătat de acest noroc miraculos.

yovidenţa îl apărase întotdeauna. Joséphine, însă, cu ochii în lacrimi şi neliniştită, avea senzaţia că scăpase cu viaţă ca minune. Ca şi atunci când supravieţuise grozăviilor din închisoarea carmelită sau când izbutise să fugă de inamicului în vreme ce se afla pe malul lacului Garda, acum îi fusese cruţată viaţa.

În zilele următoare, pe măsură ce starea de nervozitate dispărea încetul cu încetul, e posibil ca Joséphine să-şi fi amintit de prezicerile ghicitoarei din Martinica, potrivit cărora într-o bună zi va fi regina Franţei. Probabil că la acest gând a schiţat un zâmbet anemic, dar a resimţit şi o vagă alinare.

Fiindcă în sinea sa, Joséphine se credea o fiinţă favorizata de soartă. Sub înfăţişarea exterioară elegantă, Joséphine Bonaparte rămăsese tot Rose Tascher, cea care scăpase cu viaţă din marele uragan, femeia care ştiuse de fiecare dată să profite de ocaziile favorabile şi să îşi asume toate riscurile.

Nu era nevoie ca vreo prezicătoare să-i dezvăluie acest adevăr despre ea, un adevăr care, chiar dacă o împingea adesea la nebunii, o smulgea întotdeauna din ghearele disperării.

y...).

R

<\\:

19 *: „Nu fac decât să plâng”.

Catargele sutelor de vase ancorate în portul Toulon se înălţau ca nişte mănunchiuri de nuiele groase din apa albastră şi strălucitoare. Navele Armadei, răsfirate pe o suprafaţă de câţiva kilometri, erau deservite de bărcile care veneau şi plecau de la chei, transportând la bord oameni şi provizii, cai şi cufere. Pe ţărm erau depozitate lăzi şi butoaie care urmau să fie încărcate, şi mereu apăreau alte căruţe pline de marfa, toate cu destinaţia Egipt.

Mii de marinari şi salahori au trudit săptămâni în şir pentru a aduna laolaltă toate componentele marii Armade: artileria şi muniţia, tonele de fân şi ovăz, butoaiele uriaşe de bere şi coniac, sacii cu grâne şi butoaiele cu ulei, vitele şi orătăniile ce urmau să fie tăiate în timpul călătoriei. Cei aproape patruzeci mii de soldaţi şi civili, care aveau să-l însoţească pe Bonaparte în expediţia sa în Egipt, sosiseră deja la Toulon încă din aprilie, iar acum îşi făceau ultimele pregătiri, neştiind însă prea bine ce trebuia să ia cu ei în acest voiaj cu o destinaţie atât de exotică.

Joséphine crezuse că urma să se îmbarce şi ea pe una din nave, însă de câteva zile Bonaparte se răzgândise şi hotărâse ca ea să-şi amâne deocamdată plecarea. El i-a sugerat soţiei sale să se ducă în staţiunea balneară Plombières, de la Poalele munţilor Vosgi, şi să facă o cură cu apele de acolo, renurnite pentru efectele lor miraculoase asupra fecundităţii.

«O să vină să mă ia peste două luni”, spunea Joséphine în scrisorile sale.1 în două luni, se gândea ea, Bonaparte va cuceri şi îmi va asigura un sejur confortabil de şedere. Le va fi departe de Paris – şi de Hippolyte –, dar cel puţin era scutită de rigorile impuse de campania militară faza incipientă, în plus, dacă totul mergea bine, cura de ape îşi va face efectul şi poate că mai devreme sau

mai târziu v rămâne şi ea însărcinată. Napoleon mizase probabil pe faptul că maternitatea o va lecui pe Joséphine de pasiunea ei prostească pentru Hippolyte Charles, fără să bănuiască, însă, cât de mult îşi iubea ea amantul şi cât de nefericită era în căsnicie.

Fără îndoială că, în sinea ei, Joséphine se bucura la gândul că Napoleon pleca fără ea în această călătorie pe mare.

Într-adevăr, la Plombières va fi departe de Hippolyte şi Paris, dar şi de soţul ei bănuitor şi de rudele lui ostile.

Sejurul la băi va marca o perioadă de respiro în şirul nesfârşit al greutăţilor prin care trecea, dându-i şi răgazul de a se gândi la soluţionarea lor.

În ziua de 19 mai, Joséphine a urcat la bordul navei amiral a lui Bonaparte, *L'Orient*, ca să-şi ia rămas-bun. Despărţirea a fost, probabil, dureroasă, fiindcă îşi lua la revedere nu numai de la soţ, ci şi de la fiul său, Eugène, care avea acum şaptesprezece ani şi nu mai semăna nici pe departe cu băiatul urâţel şi bondoc de odinioară.

Eugène nu moştenise nimic din aroganţa răposatului său tată – dar nici intelectul acestuia. Avea, în schimb firea dezinvoltă a lui Joséphine, remarcându-se printr-un comportament fermecător, multă drăgălăşenie şi veselie.

Chipeş şi zvelt, era talentat la jocuri şi exerciţii fizice de tot felul, fiind şi un bun dansator; de asemenea, îi plăceau foarte mult fetele, aşa că lunga vară petrecută la Mombello a fost o fericire pentru el, fiindcă a putut să flirteze cu surorile mai mici ale lui Bonaparte. Tânărul urma să plece acum în Egi.pt> ca aghiotant al lui Bonaparte. Ştiind însă câte primejdii îi pândeau pe soldaţi şi ofiţeri deopotrivă, Joséphine era conştientă de riscurile pe care şi le asuma băiatul ei.

Împreună cu alte neveste de ofiţeri, Joséphine a fost de faţă la plecarea flotei urmărind cu interes spectacolul

grandio8 din port, unde răsunau salvele de tun din fortăreaţă şi acordurile muzicii marţiale interpretate de fanfara militară le pe chei. Existau nenumărate cântece la modă despre ponaparte şi faptele lui de vitejie; acestea, laolaltă cu alte melodii patriotice republicane au fost reluate de multe ori, în tiflip ce lungul Şif de vase se deplasa încet spre largul mării.

În depărtare, la gura portului, nava amiral s-a lovit brusc de un banc de nisip, rămânând împotmolită. Câteva vase mai ci au remorcat nava lui Bonaparte, însă incidentul a spulberat măreţia spectacolului, amintindu-le privitorilor de riscurile inerente ale acestei aventuri. Cine ştie ce pericole ascunse îi mai pândeau pe viitor?

Asemenea gânduri o frământau, probabil, şi pe Joséphine în timp ce se îndrepta spre staţiunea montană din nordul ţării, în pofida nefericirii ei în căsnicie, ştia că, dacă Bonaparte ar fi murit în timpul campaniei, situaţia sa s-ar fi înrăutăţit şi mai mult. Joseph preluase controlul asupra afacerilor lui Bonaparte; dacă averea lui ar urma să fie administrată de fratele său, Joséphine risca să piardă tot – cu excepţia acţiunilor de la Compania Bodin.

Compania, însă, se confrunta cu mari dificultăţi. Natura şi amploarea afacerilor ei scandaloase, cu mărfuri de proastă calitate, ajunseseră de notorietate publică. Chiar înainte de a sosi la Plombières, Joséphine a aflat de demersurile întreprinse pentru limitarea numărului de firme acreditate să lucreze cu guvernul. Ţinând seama de proasta sa reputaţie, precum şi de profiturile ilicite realizate de membrii săi, Compania Bodin avea toate şansele să-şi piardă acreditarea, ceea ce însemna aproape sigur că va ajunge la faliment.

Disperată, Joséphine i-a scris lui Barras.

„Am aflat, dragă Barras, că generalul Bruce face tot Posibilul ca să ruineze Compania Bodin. Te implor, fă uz de

influenţa ta şi scrie-i generalului Bruce. Tot profitul nostru. Se datorează lor, aşa că sper că vei reuşi să preîntâmpini bucnirea unui scandal”. 2

Joséphine risca enorm, nu numai fiindcă investise în companie, ci şi pentru căjil cooptase şi pe Hippolyte, care nu avea altă sursă de venit, în eventualitatea în care Compania

Bodin pierdea contractele, Hippolyte era ruinat – iar iubirea lor putea şi ea să se destrame. De la bun început, în relaţia dintre Joséphine şi Hippolyte se combinaseră plăcerea şi profitul reciproc; probabil că, în sinea ei, Joséphine era conştientă de faptul că în absenţa profitului, plăcerea nu va fi de ajuns pentru a-l ţine lângă ea.

Elita pariziană s-a adunat în fermecătoarea staţiune balneară Plombierès-les-Bains, încă de la începutul verii, fugind de căldura capitalei în oaza de verdeaţă a pădurii de brazi. Foşti emigranţi se amestecau acolo cu oficialităţi guvernamentale, bancheri şi speculanţi avuţi pentru a bea apele dătătoare de viaţă şi a se scălda în ele, distrându-se totodată şi colportând zvonuri. Una din particularităţile specifice vieţii din staţiunile balneare o reprezenta promenada, un ritual care presupunea să te saluţi cu toată lumea şi să-ţi etalezi podoabele şi bogăţia.

Din balconul casei închiriate unde locuia, Maison Martinet, vizavi de Hotel des Dames, Joséphine putea privi parada vilegiaturiştilor, care se plimbau în sus şi în jos pe stradă, într-o zi, stătea în picioare pe balcon, împreună cu trei prietene, urmărind scena străzii de dedesubt. Dar greutatea a patru persoane a fost prea mare pentru structura construcţiei îmbătrânite. Brusc, balconul s-a prăbuşit, iar cele patru femei au zburat şapte metri în jos, aterizând pe trotuar.

Din fericire, n-a murit nimeni, însă Joséphine, din cauza durerilor cumplite de spate, picioare şi braţe, nu mai

putea merge, aşa că a fost imobilizată la pat. Doctorii aduşi din toate oraşele învecinate au consultat-o şi, scuturând din cap, au opinat, în şoaptă, că exista posibilitatea să nu-şi mai poată folosi niciodată picioarele.

Pentru a doua oară în decurs de două luni, Joséphine suferea un grav accident, aproape fatal, or, superstiţioasă cum era din fire, nu se poate ca acest lucru să n-o fi înspăimântat Avusese noroc că scăpase cu viaţă.

Se părea că tot oraşul îşi făcea griji pentru ea. Joséphine a cel mai venerat oaspete al staţiunii, deşi la băi mai venise i unul dintre directori, Rewbell. Lumea îi trimitea mâncare i medicamente, flori proaspete în fiecare zi şi muzicanţi, care să-i cânte sub fereastră. Buletine zilnice despre starea sănătăţii ei erau trimise la Paris, în fiecare după-amiază. Însă

Tosephine avea nevoie în primul rând de căldura familiei.

ţin mesager a fost trimis la Hortense, în Saint-Germain, pentru a o înştiinţa despre accidentul suferit de mama ei; jjortense a sosit în scurt timp, împreună cu bătrâna Euphemie, fosta sclavă a lui Joséphine, din Martinica.

La cei cincisprezece ani ai săi, Hortense era blondă, dolofană şi prietenoasă, deşi părea mai degrabă urâţică, decât drăguţă, în special din cauza nasului excesiv de lung şi a obrajilor bucălaţi. Fusese eleva preferată a lui Madame Campan, remarcându-se printre celelalte şcolăriţe privilegiate – în rândul cărora se numărau Caroline, sora lui Bonaparte, multe fiice ale unor emigraţi nobili, precum şi Elisa Monroe, al cărei tată avea să devină ulterior preşedinte al Americii – şi fiind răsplătită pentru talentul ei la desen şi la arta dramatică.

(Niciunul dintre copiii lui Joséphine nu a excelat în privinţa preocupărilor intelectuale, deşi Hortense pare să

fi fost ceva mai înclinată spre meditaţie decât fratele său Eugène.) Venind la Plombières, Hortense a ratat serbarea şcolară de decernare a premiului, care avea să-i fie înmânat mătuşii Edmée, în locul ei3.

Timp de două săptămâni, Joséphine a zăcut la pat, cu dureri permanente şi nefiind în stare să se îmbrace sau să mănânce singură, din cauza slăbiciunii din braţe. Doctorii i-au luat sânge şi i-au aplicat lipitori la încheieturile mâinilor, i-au prescris prafuri şi comprese cu cartofi fierţi, pe braţe şi picioare. Recurgând la un leac vechi de secole, au pus să fie °morâtă o oaie, în blana căreia au înfăşurat-o pe Joséphine.

„Nu fac decât să plâng”, îi mărturisea aceasta lui Barras, într-o scrisoare dictată unui secretar. Informat prin curier despre sănătatea ei precară, Bonaparte a îndemnat-o să vină j* Neapole, urmând ca de acolo să se îmbarce spre Egipt.

Deocamdată, însă, îi era imposibil să călătorească. La cea mai mică zdruncinătură, o durea cumplit mijlocul. „Dragă Barras”, scria ea, „nici nu-ţi închipui cât de mult sufăr!”

Spaima teribilă că nu va mai putea merge niciodată i, a revenit, pe la mijlocul lui iulie, când a reuşit să facă doar câţiva paşi în prada unei dureri cumplite. I-a mărturisit Ku Barras că nu se întrevedea o însănătoşire completă. După două luni şi-a propus să se întoarcă la Paris, dar a fost nevoită să călătorească încet, de teamă să nu îşi agraveze boala.

Bonaparte aranjase ca, o dată ajunsă la Paris, Joséphine să plece însoţită la Neapole. Însă ideea de a face din nou o lungă călătorie, traversând munţii în cârca unui catâr, pe o vreme friguroasă de toamnă, i s-a părut probabil peste puterile ei.

Fără îndoială că a răsuflat uşurată atunci când, în

fine, a sosit la Paris, la sfârşitul lui septembrie, şi a aflat că din cauza blocadei britanice niciun vas nu circula în Mediterana.

Campania lui Bonaparte din Egipt intrase brusc în impas.

După ce învinseseră garnizoana locală din Alexandria, apoi se îndreptaseră spre Cairo, francezii ieşiseră biruitori asupra armatei turceşti, în Bătălia Piramidelor, cum fusese numită sugestiv. Dar, zece zile mai târziu, amiralul englez Nelson a distrus flota franceză, prinzându-i efectiv în capcană pe Bonaparte şi pe oamenii lui în partea de nord a Egiptului şi tăindu-le astfel orice legătură cu continentul. Idila lui Bonaparte cu Orientul căpătase un gust amar. Deşi cucerise Delta Nilului, nu se putea întoarce acasă pentru a-şi savura triumful, iar în scurt timp proviziile aveau să se termine.

Bonaparte se resimţea însă şi mai mult în urma unei lovituri, în timp ce se afla în Egipt, Joséphine îl înşela cu Hippolyte Charles – iar de data asta nu s-a mai îndoit de veridicitatea ştirii.

„Am mari necazuri în căsnicie", îi scria el fratelui său, Joseph, „fiindcă vălul s-a ridicat complet… Numai tu mi-ai mai rămas pe acest pământ; prietenia ta este tot ce am mai scump pe lume. Ca să devin un mizantrop, n-ar mai trebui decât să te pierd şi pe tine şi să aflu că m-ai trădat". Făcuse geala *de* a-şi concentra toate sentimentele – adoraţie, chin, /f deşi resentiment – asupra unei singure persoane, soţia… acum, când ştia că îl trădase, se simţea stors şi secătuit, orice emoţie, „sătul de natura umană". „Nu am pentru ce şi", îi spunea el lui Joseph, profund deziluzionat. „La i şi nouă de ani, am ratat totul". 4

pin cauza blocadei britanice, scrisoarea aceasta nu a ajuns niciodată la destinatarul ei. Curierul care o transporta fost capturat, aşa că scrisoarea, la fel ca şi

altele, a căzut în inamicului. Aflată la mare distanţă şi neştiind nimic despre concluziile lui Bonaparte în privinţa ei, Joséphine nu avea cum să contracareze efectele deziluzionării lui, nici personal şi nici prin scrisori. Cu inima sfâşiată, Bonaparte se străduia din răsputeri să-şi reprime suferinţa.

Dar trecea prin chinuri cumplite. Dragostea plină de adoraţie cu care o înconjurase pe Joséphine fusese tipică mai degrabă pentru un adolescent, decât pentru un om adult, un sentiment absolut, încrezător, izvorât din convingerea sa nezdruncinată cu privire la lealitatea ei sublimă. Cândva, Joséphine îi jurase o iubire „duioasă şi constantă", iar el îi răspunsese cu un sentiment şi mai intens. „Nimeni n-a iubit vreodată ca mine", i-a spus el o dată lui Joséphine. „Dragostea mea va dăinui de-a pururi". 5

Acum, dragostea aceasta profundă şi nemuritoare suferise o transformare ireversibilă. Nu s-a ofilit de tot, dar s-a impregnat cu amărăciune şi resentiment. Seară de seară, Bonaparte discuta la nesfârşit cu Eugène despre comportarea foamei lui. Trecea în revistă dovezile în sprijinul infidelităţii ei> ca şi cum, repetând tot ce auzise, ar fi sfârşit prin a accepta cruda realitate.

A încercat să se adapteze şi prin alte mijloace la noul Sau statut marital. Era perfect conştient de faptul că soţii puteau, îndeobşte, să trăiască mai departe cu nevestele lor credincioase – înşelându-le şi ei la rândul lor.

După câteva luni de chinuri sufleteşti, în septembrie 1 798, enit să i se aducă şase egiptene la cartierul său general din

Cairo. Le-a măsurat din cap până în picioare, dar i spre durdulii şi prea lipsite de graţie, ca să se poată apropia de ele. Aşa că a poruncit să fie duse înapoi, la casele lor.

Îi plăcea, însă, o altă tânără, soţia unui ofiţer subaltern care în scurt timp a devenit amanta sa. Pauline Bellisig Foures, sau „Bellilotte”, cum îi spunea Bonaparte, era o blondă mai tânără decât el cu zece ani care se amuza să se îmbrace în uniforme bărbăteşti. A închiriat o casă pentru ea chiar lângă cartierul său general. Cei doi obişnuiau să se plimbe cu trăsura generalului, escortaţi de Eugène, calare care părea foarte afectat de idila lui Napoleon. Bonaparte à încercat să-l trimită în Franţa pe soţul incomod al lui Bellilotte, dar n-a reuşit din cauza blocadei britanice; furios, locotenentul Foures şi-a făcut apariţia la Cairo, iar soţia lui, înspăimântată, s-a văzut nevoită să divorţeze de el.

Bonaparte şi armata lui erau ţintuiţi pe loc în Egipt, dar, în pofida acestei captivităţi generalul trăia o senzaţie de eliberare. Idila cu Bellilotte era doar unul dintre simptomele acestei stări de spirit.

„În Egipt”, îi spunea el, după câţiva ani, memorialistei Madame de Remusat, „am scăpat de constrângerile impuse de o civilizaţie plictisitoare. Am visat tot felul de lucruri şi am întrevăzut mijloacele prin care le puteam pune în aplicare.

Perioada petrecută în Egipt a fost cea mai frumoasă din viaţa

„6

mea”.

Amăgindu-se cu gândul că se afla pe un alt tărâm, unde nu existau niciun fel de restricţii, Bonaparte se lăsa în voia reveriilor. „M-am văzut pe drumul spre Asia”, îi povestea el lui Remusat, „călare pe un elefant, cu un turban pe cap şi în mână cu un nou Coran, pe care l-am scris eu însumi”. fo’ dorinţa de a se elibera de chinurile sufleteşti, îşi închipuia că era un senzualist oriental de genul celor creaţi de imagini1?

scriitorilor romantici, un hedonist care se conducea doar după legile plăcerii, îşi impregna nările cu parfum de mosc şis înconjura de servitori în livrele exotice. A devenit – sau încercat să se convingă că aşa era – un alt bărbat7.
jb

218 l între timp, la Paris, Joséphine avea în vedere o altă sformare, mai puţin grandioasă. De multă vreme voia să pere castelul Malmaison, aflat lângă Saint-Germain, pe aiurite Senei. Era o clădire relativ mică şi destul de comună ca aspect, cu trei etaje şi acoperiş din ardezie, altfel spus o locuinţă modestă genul conacelor de ţară, însă de jur-împrejurul ei se aflau trei sute de pogoane de pământ mănos, datorită râului ce curgea în apropiere. Pe terenul în pantă, era plantată viţă de vie, iar în spatele grădinilor spaţioase amenajate în stil britanic, se întindeau lanurile de gnu. Edmée şi soţul ei locuiau alături, iar şcoala lui Hortense se afla şi ea în aceeaşi zonă.

Cu cei patruzeci de mii de franci alocaţi de Joseph o dată pe an, Joséphine n-ar fi putut să cumpere Malmaison, care costa peste trei sute de mii şi necesita de urgenţă reparaţii costisitoare. Dar ea reuşea întotdeauna să obţină împrumuturi, când avea nevoie de bani, după cum şi de astă dată a căzut la învoială cu proprietarul domeniului râvnit. În primăvara anului 1799, se instalase la Malmaison, înglodată în datorii şi, ca de obicei, îngrijorată în privinţa viitorului.

Situaţia ei nu se deosebea prea mult de cea din urmă cu cincisprezece ani, când se despărţise de Alexandre de Beauharnais şi încercase să-şi făurească o nouă viaţă, pe cont propriu. Atunci, îşi dorise independenţa, în vreme ce acum îi era impusă de împrejurări.

Între timp, aflase şi ea cât de dezamăgit şi de furios era Bonaparte din pricina ei. Corespondenţa lui, interceptată de către englezi, fusese publicată în ziarele

londoneze; toată Europa, ba chiar şi America, aflase de decizia generalului de a rupe relaţiile cu soţia lui păcătoasă.

O femeie mai puţin optimistă decât Joséphine şi mai puţin Pregătită să înfrunte o soartă în permanentă schimbare ar fi 1 Jttrat, poate, în panică. iat-o, aşadar, la aproape treizeci şi ase de ani, confruntându-se cu eşecul celui de-al doilea ariaj şi înglodată până peste cap în datorii. Eforturile ei cente de a face avere au eşuat ca urmare a falimentului Bodin, al cărei director, Louis Bodin, ajunsese să înfunde puşcăria. Povestea ei de dragoste, singura într-o existenţă plină de privaţiuni, se destrăma şi ea; deşi a stat cu Joséphine uneori săptămâni în şir, în timpul ierrm 1798 – 1799, Hippolyte îi reproşa că e prea pretenţioasa dându-i de înţeles că voia să pună capăt unei relaţii ce devenise pentru el împovărătoare[8].

Surprinsă de propria-i vulnerabilitate, dar preferând să trăiască departe de agitaţia politică şi socială a Parisului pentru a nu se expune dojenilor sau compasiunii prietenilor şi cunoştinţelor în acele momente de grea cumpănă, Joséphine s-a izolat la Malmaison. Acolo se putea plimba prin grădini la adăpost de creditorii pisălogi, care o somau să le plătească facturile. La început, s-a întâlnit numai cu Hortense, Edtnee, Madame Champan şi cele două nepoate ale acesteia. I-a poftit la cină pe fraţii şi surorile lui Bonaparte, deşi bănuia că aceştia nu-i vor onora invitaţia – ceea ce s-a şi întâmplat. Totuşi, Letizia, soacra ei, a păstrat aparenţele unor relaţii cordiale[9].

Joséphine îi povestea lui Barras, cu care rămăsese în termeni foarte buni, că de când se mutase la Malmaison „se sălbăticise” atât de tare, încât îi era groază să mai iasă în lume.

„Mai mult”, adăuga ea, „sunt aşa de nefericită, încât nu-mi place să le stârnesc altora mila”. [10]

Cu toate acestea, Joséphine nu era nici pe departe inactivă pe tărâm social. Trimitea scrisori unor persoane influente.

Cultiva vechile relaţii, ca de pildă pe Joseph Fouché, ministrul Poliţiei, şi făcea noi cunoştinţe, printre care se numărau Jérôme Gohier, preşedintele Directoratului, şi MadafflŞ Gohier. Propunerile pe care Joséphine i le-a făcut lui Fouché i-au asigurat cel puţin o modestă creştere a veniturilor; potrivit memoriilor lui Fouché, acesta o plătea pentru serviciile ei e informatoare a poliţiei. Legăturile cu soţii Gohier erau şi importante. Jérôme Gohier, politician monden şi desfrâna o vizita frecvent pe Joséphine şi o ţinea la curent e evenimentele de la Paris, unde, în absenţa lui Bonapatf climatul politic se deteriorase simţitor. i

Blamaţi de opinia publică, cei cinci Directori nu &

găseau Palatul Luxembourg, de teamă să nu fie bombardaţi u bulgări de pământ, irosindu-şi timpul în certuri şi intrigi toate acestea în detrimentul guvernului, în timp ce ordinea uiblică se destrăma, finanţele publice se deteriorau, iar narizienii se confruntau iarăşi cu grave lipsuri alimentare, birocraţii mărginiţi se ciondăneau pentru tot felul de fleacuri, incapabili să preîntâmpine dezastrul la toate nivelurile administraţiei sau creşterea alarmantă a infracţiunilor. Din nou Franţa era în război, iar armata ei, incapabilă să apere teritoriile cucerite de Bonaparte, suferea înfrângere după înfrângere.

Pentru a accentua, parcă, starea generală de deprimare, soarele nu a strălucit decât arareori în vara anului 1799. Ploaia care cădea necontenit din cerul plumburiu se scurgea în jos pe acoperişurile de ardezie ale capitalei, băltind pe străzile noroioase şi transformând drumurile de ţară desfundate în adevărate mlaştini. Recoltele se stricau pe câmp, molima se răspândea deopotrivă în rândul oamenilor şi al animalelor, iar lumea

şoptea că vremea aceasta urâtă era un semn de rău augur trimis din ceruri, ceea ce impunea instaurarea unei noi ordini sociale în locul celei existente.

În iunie 1799 se împlinea aproape un an de la plecarea lui Bonaparte, or şederea prelungită în Orientul Apropiat îl afectase, probabil, profund, în urmă cu cinci luni, iniţiase o campanie nefastă spre est, în Siria – Israelul modera – peste deşertul Sinai. În momentul acela, el şi armata lui au trăit o experienţă cumplită. Se înecau şi abia mai puteau respira din cauza furtunilor de nisip, iar căldura nemiloasă şi arzătoare îi dobora la pământ. Cei care nu piereau de sete sau toarne erau seceraţi de boli, astfel că mii de oameni şi-au sasit moartea în acel ţinut neospitalier.

În toiul acestor nenorociri, Bonaparte, care se văzuse în

Pe? staza romantică a unui războinic ce înainta prin pustiu, a

°borât cu picioarele pe pământ şi a devenit un om dur, să-l – 11*08 brutal După ce a cucerit Jaffa, le-a ordonat trupelor

„* Ucidă pe toţi cei aflaţi în garnizoană, inclusiv femeile şi copiii, iar pe parcursul campaniei mii de prizonieri turc neînarmaţi au fost măcelăriţi – mulţi împunşi cu baioneta pentru a se economisi muniţia, în urma asediului eşuat de u Acre, punctul crucial al întregii aventuri, s-au produs n0; grozăvii; ciuma bubonică a făcut prăpăd în rândurile aurmate; franceze, iar oamenii năpăstuiţi s-au văzut nevoiţi SE mărşăluiască din nou prin deşertul fierbinte. Cei prea bolnavi ca să se mai poată ţine pe picioare au fost abandonaţi şi lăsaţi să moară.

După ce nu mai primise veşti luni în şir, Bonaparte a aflat pentru prima oară că guvernul Franţei era în fierbere şi că armatele străine făceau incursiuni în teritoriile

cucerite de el; în momentul acela, a decis să renunţe la experimentul din Orientul Apropiat şi să-şi asume riscul întoarcerii inopinate la Paris.

Veştile primite erau înfricoşătoare. Pierduseră Italia.

Fortăreaţa de la Mantova, pe care Bonaparte o asediase atâta vreme şi cu mult zel, se afla din nou în mâinile austriecilor.

Zeci de mii de ostaşi ruşi erau masaţi la graniţele din Alpi şi pe Dunăre.

Ars de soare, înăsprit de suferinţele îndurate pe care el însuşi le provocase, Bonaparte şi-a luat câţiva tovarăşi şi s-a îmbarcat în taină pe fregata *Muiron* cu destinaţia Franţa.

Paloşul pe care îl purta la cingătoare era simbolul noii sale personalităţi, iar Roustan, sclavul arab, un bărbat tânăr şi voinic care îi servea drept gardă de corp, îi amintea permanent de cutremurătoarea experienţă trăită. Nu a luat-o la bord pe Bellilotte, dar i-a spus să vină repede după el. Vor fi împreună la Paris, i-a zis el. Va divorţa de Joséphine şi se va însura cu ea.

După ce a părăsit Delta Nilului, *Muiron a* intrat în Mediterana, unde flota amiralului Nelson n-a reuşit s-o detecteze. Profitând de ceaţa învăluitoare, fregata a navigat spre Corsica, unde călătorii s-au odihnit opt zile şi şi-au făctf provizii, apoi s-au îndreptat spre Coasta de Azur. În ziua ce 9 octombrie, au debarcat la Saint Raphael.

j.

— Vestea sosirii lui Bonaparte în Franţa s-a propagat ca

În sălbatic pe toată coasta sudică, apoi spre nord, către

paris-Lumea a reacţionat cu o bucurie nemărginită.

Trăiască Bonaparte! Trăiască tătucul nostru!” strigau

vgoveţii şi sătenii, care fluturau torţe ca să lumineze drumul ălatorilor spre Aix. Aveau loc demonstraţii spontane, se discursuri de bun venit. Pe buzele tuturor flutura un ou cântec cu refrenul: „El s-a întors, totul e bine”. Ignorând riscul de a se îmbolnăvi – fiindcă Bonaparte şi soldaţii lui fuseseră toţi în contact cu persoane purtătoare de ciumă oamenii se înghesuiau pe străzi să îşi salute salvatorul.

Ovaţionăm numele pe care îl adorăm, / Pe omul preaiubit al Franţei, /Căci el e cel care ne va salva din nou”, cântau ei, convinşi că de îndată ce generalul va ajunge la Paris, haosul şi nenorocirile vor lua sfârşit.

Tot Parisul jubila, însă Joséphine, care a aflat despre întoarcerea neaşteptată a soţului ei în timp ce cina la Palatul Luxembourg împreună cu soţii Gohier, s-a cutremurat de spaimă. Ştia că rudele lui Bonaparte abia aşteptau să-i povestească ultimele bârfe despre ea. Dacă nu lua legătura cu el înaintea lor, era pierdută. A plecat repede acasă, a poruncit să i se împacheteze câteva lucruri şi, împreună cu Hortense, a pornit în zori de zi pe drumul spre Burgundia, care ducea la Lyon, prin Dijon, cu speranţa firavă că ea va fi prima persoană apropiată care îi va ieşi în întâmpinare.

O căsnicie compromisă

Joséphine luase o hotărâre greşită atunci când alesese drumul spre Burgundia. În timp ce ea călătorea cu diligenta, blestemând toate dealurile, hârtoapele şi piedicile care încetineau galopul cailor, Bonaparte se îndrepta către nord.

la Nevers, optând pentru ruta ceva mai vestică, spre Paris.

Fraţii lui, Joseph şi Lucien, l-au prins din urmă şi, după o revedere emoţionantă, i-au povestit tot ce se

întâmplase în capitală, în lipsa lui.

Guvernul, i-au spus ei, era pe punctul de a cădea.

Directorii se certau tot timpul între ei, lumea cerea insistent un erou popular – iar opţiunile tuturor se îndreptau spre Bonaparte. Joseph şi Lucien stabiliseră legături strânse cu o facţiune politică tot mai însemnată, care era dispusă să-l sprijine pe fratele lor în realizarea unei lovituri de stat.

Perspectivele păreau favorabile, cu condiţia ca Bonaparte să acţioneze rapid. Exista doar un singur impediment: trebuia să se descotorosească de Joséphine, care devenise indezirabilă din cauza legăturii ei adulterine cu Hippolyte Charles şi strânsei asocieri cu furnizorii corupţi. Şi lunga relaţie intimă cu Barras i-ar fi putut crea dificultăţi, i-au atras ei atenţia; în plus, era în termeni foarte buni cu Gohier, care avea să fie înlăturat în urma loviturii de stat.

Veştile aflate de la fraţii lui i-au întărit hotărârea de a nu mai reînnoda relaţiile cu soţia lui.

Când a ajuns pe rue de la Victoire şi a descoperit – poate cu o undă de mâhnire amestecată cu o senzaţie de uşurai „că ea nu-l aştepta acolo, s-a apucat să înlăture din casă oftic r a existenţei ei, poruncindu-le servitorilor să-i arunce toate lucrurile. Surorile lui au venit cu alte acuzaţii, la adresa lui Joséphine, sporindu-i şi mai mult deprimarea.

Furios şi plin de amărăciune, Bonaparte le spunea tuturor jojpe care-i întâlnea că mariajul lui luase sfârşit, fără să plarce uşoara surprindere stârnită de anunţul lui, care nu făcea decât să-l acopere de ridicol. Nu-i păsa. N-avea s-o ierte niciodată. După cum i-a mărturisit unui camarad, „Dacă n-aş fi sigur de mine, mi-aş smulge inima din piept şi aş arunca-o înfoc!”

Când Joséphine a ajuns în cele din urmă pe rue de la Victoire, epuizată după zilele de călătorie febrilă şi

îngrozită la gândul că rudele ei prin alianţă o ponegriseră în ochii generalului, nu i s-a dat voie să intre în casă. Fără să ţină seama de interdicţie, şi-a croit drum cu forţa pe lângă cabina portarului, a trecut de servitorii speriaţi, cărora li se poruncise să nu o lase înăuntru, şi s-a năpustit în sus, pe scara în spirală, spre uşa sanctuarului privat al lui Bonaparte. Aceasta era încuiată…

Joséphine l-a implorat pe soţul său s-o lase înăuntru, iar când acesta i-a răspuns furios că uşa lui nu se va mai deschide niciodată pentru o femeie de teapa ei, aceasta s-a prăbuşit la pământ, izbucnind în plâns.1

A rămas acolo ceasuri în şir, în timp ce de cealaltă parte a uşii groase domnea o tăcere mormântală. L-a implorat, în numele copiilor ei – care asistau descumpăniţi la o scenă dramatică – să îi deschidă uşa. Însă, Bonaparte era de neînduplecat, între ei se dădea acum o luptă şi, ca în orice fel de bătălie, Bonaparte ştia că trebuie să învingă.

Înfruntarea a durat până în toiul nopţii, când Joséphine.

ale dormise puţin în ultimele zile, ajunsese în culmea disperării. Sfâşiată de durere, se foia încoace şi încolo pe ară, izbindu-se cu capul de uşa aceea care se încăpăţâna să moiană închisă.

Niciodată până atunci – nici când traversase Atlanticul° furtună cumplită, sau când, speriată, întrevăzuse spectrul sărăciei, ori nici măcar în faţa morţii iminente sub ghilotinei – nu fusese atât de înspăimântată şi de vulnerabil Rugăminţile ei erau sfâşietoare. Dar soţul ei rămânea neînduplecat.

Pe la patru dimineaţa, Eugène şi Hortense au urcat scara şi au bătut la uşa tatălui lor vitreg. Auzindu-le glasul Bonaparte a deschis, rămânând în prag, cu chipul înnegurat având urme de lacrimi pe obraji. Copiii au îngenuncheat la picioarele lui şi l-au implorat să nu o dea

afară pe mama lor şi să nu-i părăsească.

Văzându-i pe cei doi tineri cu figurile lor pline de prospeţime şi amintindu-şi că Eugène fusese alături de el pe tot parcursul lungii şederi în deşert, viteaz, credincios şi rezistent, un adevărat veteran de război acum, după rănile suferite la cap în asediul de la Acre, sufletul lui Bonaparte s-a înduioşat. Chiar era în stare să-i pedepsească, pe ei şi pe Joséphine deopotrivă, intentând acţiunea de divorţ?

I-a spus lui Hortense să o aducă pe Joséphine, care nu mai era întinsă pe scări, ci coborâse la parter.

Când Joséphine a intrat în camera lui, i-a adus critici aspre. Tot resentimentul care crescuse în el în toate acele luni cât fuseseră despărţiţi ţâşnea acum afară, ca o cascadă plină de venin. Joséphine îl trădase. Se purtase execrabil, uitând cu totul de legământul marital, precum şi de obligaţiile ce îi reveneau faţă de el şi faţă de familia lui. Se compromisese şi îşi făcuse de ocară copiii şi rudele prin alianţă. Era abjectă, josnică şi nevrednică de iertare. Niciodată nu va mai trăi cu ea, i-a spus Bonaparte lui Joséphine. Din acel moment aveau să locuiască separat.

„Pe umerii tăi, însă”, a zis Bonaparte, întorcându-se spfă Eugène, „nu va apăsa povara greşelilor comise de mama ta.

Tu vei rămâne mereu fiul meu. Te voi ţine lângă mine”. 2

„Nu, domnule general”, a venit replica tânărului. „Trebuia să împărtăşesc soarta tristă a mamei mele, aşa că din acss moment drumurile noastre se vor despărţi”.

Atitudinea demnă a lui Eugène a străpuns platoşa à uritate a lui Bonaparte, care l-a îmbrăţişat şi a izbucnit în Joséphine şi Hortense s-au alăturat şi ele acestei krăţişări; la scurt timp după aceea, se împăcaseră cu toţii, jupă ce Joséphine promisese să nu se mai vadă niciodată cu

jjippolyte Charles.

Aşa cum îi spunea Bonaparte unei cunoştinţe, a doua zi, Inima mea nu poate suporta să vadă lacrimi curgând. Eugène a fost cu mine în Egipt şi m-am obişnuit să-l consider ca pe fiul meu adoptiv. E un băiat curajos şi cumsecade. Hortense urlllează să îşi facă intrarea în lume, ca domnişoară. Toţi cei care o cunosc îmi vorbesc frumos despre ea. Recunosc... că am fost profund impresionat... Nu există om fără slăbiciuni”. 3

Împăcarea era deplină. Joséphine aflase tot ce spuseseră Joseph şi Lucien despre ea şi avusese prilejul de a se justifica, deşi cele mai grave acuzaţii – că se încurcase cu Hippolyte Charles şi că făcuse afaceri cu o firmă care escroca guvernul – nu prea puteau fi respinse. Aşa cum recunoscuse singur, Bonaparte cedase slăbiciunii pe care o avea pentru nevasta lui şi pentru copiii acesteia; văzuse tot, ştia tot, şi totuşi se dovedise mărinimos.

Frământările casnice de pe rue de la Victoire erau simptomatice pentru agitaţia politică din afară. După întoarcerea din Egipt, Bonaparte şi fraţii lui dobândiseră sprijin pentru a schimba regimul, în afara susţinerii de către doi dintre cei cinci Directori, abatele Sieyès şi Roger Ducos, Bonaparte mai conta pe lealitatea a peste douăzeci dintre generalii săi, la care se adăuga un consistent ajutor financiar de la o serie de bancheri importanţi. Miza pe faptul că, într-o confruntare cu oficialităţile alese, imensa lui popularitate va atrage opinia publică de partea sa. Prudent, însă, plănuia ca Principalele episoade ale loviturii de stat să se deruleze în ara Parisului, întrucât cunoştea prea bine nestatornicia Puitorilor capitalei.

— Vremurile erau însă promiţătoare; perspectiva unui viitor ai bun părea să prindă contur. Totul se concentra în jurul lui onaparte. Aşa cum scria un observator perspicace, el

Uftgase neliniştile, risipise spaimele şi reînviase speranţele” 4.

Un nou cântec, „Bonaparte”, răsuna în toată capitala – fluier pe străzi, cântat prin taverne sau interpretat pe scena teatre! O

Dorinţa poporului de a se elibera de sub jugul Dire toratului era atât de puternică, încât părea dispus să accept orice soluţie pentru rezolvarea crizei politice. Ştia foarte bine pe cine dorea în funcţia de conducător, dar nu îşi dădea seama ce formă trebuia să îmbrace această conducere. Oamenii n-ar fi vrut să renunţe la libertăţile câştigate cu atâta trudă ultimii zece ani, în schimbul unei forme de guvernare individuală, însă doreau ca destinele să le fie conduse de o figură centrală puternică, aşa cum fusese cândva monarhia

Erijându-se într-un republican înfocat, Bonaparte se străduia ca prin retorica sa politică să întruchipeze ideea de revoluţie. Dar, în acelaşi timp, avea carisma, puterea aproape mistică a unui conducător uns de Dumnezeu, căruia i se încredinţase un mandat transcendental. Remarcabilele victorii militare (recentele înfrângeri erau trecute cu vederea), admirabila simplitate a vieţii lui personale, conştiinţa menirii sale – iată tot atâtea motive care determinau poporul împilat să vadă în el mântuitorul mult aşteptat.

În ziua de 9 noiembrie, membrii camerei superioare a parlamentului Franţei, senatorii, care alcătuiau un forum relativ conservator, au fost informaţi despre existenţa unui „complot iacobin”, care viza răsturnarea guvernului, în această situaţie ei au încredinţat comanda trupelor din Paris lui Bonaparte, care şi-a asumat misiunea de a salva republica de la pieire. Între timp, însă, aliaţii lui Napoleon unelteau în culise. Dintre cei cinci Directori, Barras a fost obligat să demisioneze, lui Moulin şi Gohier nu li s-a

permis să părăsească Palatul Luxembourg, iar Sieyès şi Ducos au asistat la derularea evenimentelor.

A doua zi, cele două camere parlamentare s-au întrunit la St. Cloud pentru a decide viitorul – şi au descoperit ca soldaţii lui Bonaparte ajunseseră la castel înaintea lo/> ocupând locul, ca şi când ar fi fost vorba de o fortăreaţă. *w* vreme ce senatorii au adoptat o atitudine pasivă, membr11

erei inferioare, mult mai combativi (Consiliul celor Cinci *e* \ s-au repezit efectiv la Bonaparte când şi-a făcut apariţia

* înijlocul lor. („Douăzeci de asasini s-au năpustit asupra

10 vrând să mă înjunghie”, scria el mai târziu.) în strigăte f foarte trădătorului!” şi „Să fie proscris!” Bonaparte s-a râbuşit la pământ, pierzându-şi cunoştinţa.

Lucien Bonaparte, preşedintele Consiliului celor Cinci

«Iute şiunu Dintre principalii artizani ai loviturii de stat, s-a epezit afară, a adunat trupele şi a lansat un atac împotriva asasinilor”, care îl agresaseră pe fratele său. Deputaţii au fost puşi pe fugă. Ceva mai târziu, seara, câţiva s-au întors, sub ameninţarea soldaţilor, şi au supus la vot predarea puterii supreme unui consulat format din trei consuli – Bonaparte.

Sieyès şi Ducos. În calitate de prim-consul, Bonaparte controla totul.

Ningea din abundenţă în acea zi de februarie a anului 1800, când noul prim-consul s-a mutat în părăginitul Palat Tuileries. Veacul începea sub bune auspicii.

Cea mai mare parte a vechiului palat era în ruine, fiind lăsat în părăsire după ce hoardele de parizieni furioşi îl devastaseră în primii ani ai revoluţiei. Pete de sânge mânjeau scările ornamentale şi draperiile sfâşiate, care

spânzurau strâmb la ferestrele sparte.

Cuvintele „Zece august” erau mâzgălite cu litere negre pe toate zidurile, amintind de ziua infamantă – pentru revoluţionari, glorioasă – când parizienii au luat cu asalt palatul şi au măcelărit Garda Elveţiană, în încercarea de a-l captura pe rege.

Bonaparte a poruncit să înceapă repararea stricăciunilor, însă lucrările înaintau anevoie din cauza protestatarilor gălăgioşi, care susţineau că zidurile mâzgălite erau un Monument al libertăţii, menit să le amintească tuturor că nu mai trebuie să se supună niciodată jugului unui. Treptat-treptat, toate acele inscripţii au fost şterse, s-au pus alte geamuri, s-au adus noi mobile şi s-au refăcut – ecoraţiunile interioare. Lui Joséphine i s-a instalat la parter, în apartamentele răposatei regine Maria Antoaneta, unde există o sală mare de recepţie, salonul galben, redecorat d gustul ei. Lângă camera ei de toaletă se afla un mic apartarrie ocupat de Hortense, care şi-a adus cu sine mobilierili ustensilele şi mirosurile tablourilor ei în ulei.

În comparaţie cu splendoarea vechiului regim, noul decor de la Tuileries era relativ modest. Joséphine se simţea însi încântată la gândul că avea să locuiască într-un adevărat palat Un husar în uniformă şi câţiva valeţi în livrea stăteau zi şi noapte postaţi la uşa ei, pentru a o păzi şi a-i îndepliporuncile. Un şambelan supraveghea treburile casei, în care erau angrenaţi mulţi servitori. Un mameluc îmbrăcat exotic Ali, adus din Egipt împreună cu Roustan, mamelucul lui Bonaparte, se stropşea la toţi cei care făceau coadă la uşa lui Joséphine, speriindu-i cu înfăţişarea sa fioroasă.

Deşi continua să fie doar cetăţeanca Bonaparte, soţia primului-consul, Joséphine se simţea mult mai importantă şi, potrivit memorialistei Laure Junot, care făcea parte din

suita ei oficială, şi-a asumat cu dezinvoltură noul ei rol.

Constant Wairy, valetul recent angajat de Bonaparte, a fost frapat de mersul ei graţios şi de „rara perfecţiune” a trupului ei. Indiferent de toanele în care se afla – or Joséphine părea incapabilă să-şi ascundă sentimentele –, era o plăcere să te uiţi la ea.

Constant evocă ţinuta ei elegantă într-una din împrejurări, când a intrat într-o cameră plină de lume, escortată de Talleyrand. îmbrăcată cu o rochie albă de muselină, cu mâneci scurte şi un şirag de perle la gât, având părul împletit şi prins cu un pieptene de baga, era atât de impresionantă, încât a stârnit un murmur de admiraţie dintr-un capăt în celălalt al sălii[5]. Unii observatori, mai puţin galanţi decât Constant, remarcau că „se apropia de patruzeci de ani” şi chiar îşi arăta vârsta. Iar dinţii, pe care se străduia din răsputeri să şi-l ascundă, erau negri şi stricaţi ca la babe.

Datorită ascensiunii lui Bonaparte, soţia lui ajunsese în vizorul publicului; era judecată, criticată şi adesea condamnată pentru superficialitatea ei.

Un cap fără creier”, a decretat un curtean, care o ns idera pe Joséphine nesăbuită şi imprudentă în toate c-vjnţele, fie că era vorba de proiectele politice ale soţului

P. de identitatea foştilor amanţi, sau de uneltirile sale în e derea obţinerii unor posturi şi favoruri pentru cei care veneau la ea cu rugăminţi. Minte seacă şi labilă – scria acest observator acerb –, Joséphine „se lăsa antrenată în conversaţii deşarte şi galante, plângând adesea când Bonaparte o certa cu asprime”. Neliniştită, „cu un ochi plângând, cu altul râzând”.

Joséphine era departe de a fi fericită. Cei care ştiau de vechea ei relaţie cu Hippolyte Charles (or era un lucru cunoscut de toată lumea bună) vedeau ce luptă acerbă se dădea în sufletul ei incapabil să se obişnuiască cu ideea că

îl pierduse definitiv.6

Cu candoarea sa nesăbuită, Joséphine pălăvrăgea despre vremurile de altă dată, despre viaţa ei fericită dinaintea căsătoriei, când era poreclită „micuţa Beauharnais” şi „micuţa americancă”, fiind curtată de nenumăraţi admiratori. Cei care o ascultau intuiau că Joséphine se simţea oarecum descumpănită, ba chiar jenată, de faptul că trăia pe picior mare. Deşi acest lucru ar fi trebuit să atârne în balanţă în favoarea ei, lumea îl socotea o insultă implicită la adresa lui Bonaparte, care, prin calităţile şi remarcabilul său devotament faţa de compatrioţi, îi asigurase un standard de viaţă atât de înalt.

El o propulsase pe scara ierarhică, dar şi ea era făcută pentru acest rol, fiindcă Joséphine, născută Rose Tascher de la Pagerie, avea sânge de nobil francez, spre deosebire de Nabuleone Buonaparte din Ajaccio. În mod firesc, Joséphine a fost cea care a preluat iniţiativa de a alcătui curtea şi societatea de la Tuileries. Avea în continuare mulţi prieteni şi cunoscuţi printre emigranţii ce se întorseseră între timp în ţară. Frecventase saloanele din vechiul regim, trăise în Preajma curţii de la Fontainebleau. Suferise, fusese stigmatizată şi aproape executată pentru că purta titlul de vicontesă de Beauharnais.

Aura conferită de fostul său titlu nobiliar i-a permis lui

Joséphine să-şi asume rolul de stăpână la Tuileries, pătrundă în noile cercuri sociale care s-au format în zile ale Consulatului.

Viaţa socială se înviora rapid, luând o nouă turnură, s isprăvise cu energia smintită a Directoratului, cu macabrei „Baluri ale Victimei” şi cu moda dansurilor dezlănţuite Acum, musafirii eleganţi în rochii şi costume de culoare neagră adoptau o ţinută maiestuoasă în timpul dansului Grosolănia vestimentară şi manierele necioplite ce

dominaseră vechea perioadă republicană cedau locul unui rafinament mai pronunţat; nu mai era riscant, din punct de vedere social sau politic, să manifeşti bun-gust, sau să fii politicos. Ici şi colo, la vreun bal sau la vreo serată se mai zărea câte un cap cu părul pudrat sau chiar câte o peruca pudrată, cum se purta pe vremuri.

Noua modă era etalată la recepţiile pe care le dădea, de două ori pe săptămână, Jean Cambaceres. În calitatea sa de consul secund[1] acesta ţinea casa deschisă pentru colegii şi subalternii săi. Cambaceres, un avocat domol la gesturi şi la vorbă, cu tenul palid bolnăvicios şi o miopie avansată, îşi plictisea oaspeţii povestindu-le cu lux de amănunte despre nenumăratele lui boli. Din cauza aerului solemn pe care îl arbora lumea îl socotea ridicol, deşi vinurile şi mâncărurile sale excelente, precum şi societatea selectă ce putea fi întâlnită în casa lui reprezentau o garanţie pentru reuşita reuniunilor pe care le organiza.

Bonaparte domnea asupra societăţii pariziene cu un aer patern, veghind la respectarea regulilor impuse de etichetă.

„Vreau ca ordinea să fie păstrată cu stricteţe în casa mea!” obişnuia el să le ceară tuturor. „Niciun fel de scandal!” Dorea ca, în orice situaţie, curtea lui să constituie un exemplu de bună conduită, şi într-adevăr era evident că, odată cu începutul noului veac, „societatea arbora o moralitate şi armonie conjugală nemaiîntâlnite până atunci în Franţa” Moravurile îndoielnice, adulterul şi libertinajul erau proscrise. Therese Tallien, care avea nu mai puţin de cinci

Opt din flori, mai mulţi soţi şi zeci de amanţi, fusese exclusă jjp saloanele de la Tuileries.

Vestimentaţia femeilor, simptomatică pentru starea oravurilor publice – după cum declară moraliştii – a început să fie atent analizată de către primul-consul.

Acesta se strâmba văzând modelele, care continuau să imite stilurile antice; ţesăturile fine, mulate pe corp, ce scoteau în evidenţă formele seducătoare, erau preferate de către femeile moderne, împreună cu şalurile din caşmir, corsajele şi tunicile din dantelă, în nuanţe de verde „Charlotte Corday” şi violet.

Detesta gătelile de tot felul, cum ar fi penele de struţ, turbanele şi perucile albastre, dar în momentul în care femeile au adoptat moda britanică a jachetelor scurte şi bonetele de catifea gen amiralul Nelson, Bonaparte s-a făcut stacojiu la faţă şi le-a spus delincventelor că, dacă se îmbrăcau la fel ca duşmanii Franţei, nu mai aveau ce căuta în lumea republicană civilizată.

Aidoma celorlalte femei, Joséphine se temea de remarcile brutale pe care soţul ei le făcea adesea în privinţa vestimentaţiei sale. Odată, la scurt timp după ce s-au mutat la Tuileries, şi-a pus o rochie care l-a scos din sărite pe Bonaparte. Acesta a luat o călimară de pe birou şi a aruncat-o spre Joséphine, pătându-i hainele cu cerneală. Umilinţa suferită avea să-i accentueze frustrarea provocată de mariajul său nefericit.

Se produsese o împăcare, însă armonia desăvârşită rămăsese un deziderat imposibil de atins. Bonaparte n-a mai revenit niciodată la acea adorare necondiţionată, pe care o simţise cândva pentru soţia lui, manifestând cel mult o Secţiune duioasă şi răbdătoare. Hotărârea lui de a nu-şi alunga soţia îi permitea să se simtă mărinimos şi superior. Joséphine Pacătuise, îşi zicea Bonaparte; el, dintr-o iubire generoasă, r neîmpărtăşită, o iertase – dar numai fiindcă se împăcase ideea că Joséphine nu se putea abţine să nu se poarte aşa.

O fiinţă plină de cusururi, infantilă în dorinţele ei nedisciplinate, şi, asemenea copiilor, avea nevoie de îndrumare, mustrare şi pedeapsă. Nu va mai putea avea

încredere în ea niciodată, fireşte, dar, de fapt, numai un nebun i-ar acorda credit unui copil neascultător.

Dincolo de acest raţionament funcţional, care constituia noul fundal psihologic al relaţiei lui Bonaparte cu soţia lui îşi făceau simţită prezenţa curenţi mai sumbri şi subtili. Căci dacă primul-consul reuşea să manifeste o atitudine binevoitoare faţă de Joséphine – afecţiune, tachinare inofensivă, lealitate, ocrotire, atracţie sexuală continuă toate sentimentele lui erau, totuşi, corodate de o permanenta amărăciune. Asemenea tuturor corsicanilor, Bonaparte a iniţiat un fel de vendetă blajină împotriva lui Joséphine, uneori ajungând chiar la cruzime.

O trata cu condescendenţă. O neglija. O înşela în mod sistematic şi, câteodată, ostentativ. Preţul plătit de Joséphine pentru continuarea căsniciei era acceptarea acestui nou tip de relaţie irevocabil alterată.

O plimbare prin pădure într-o dimineaţă, în cel de-al doilea an al Consulatului, Joséphine zăcea întinsă în dormitorul ei întunecos de la Malmaison, doborâtă de o migrenă cumplită. Stătea inertă, fiindcă orice mişcare îi provoca dureri şi mai mari, şi încerca să doarmă, în ciuda zgomotelor făcute de cei care roboteau pe-afară.

Agitat şi dornic să iasă în oraş, Bonaparte se foia de colo-colo furios pe nevastă-sa că-i stricase toate planurile cu indispoziţia ei subită. De câţiva ani simţea că se sufocă, atunci când pleca să călărească sau să vâneze în parcul neîncăpător al castelului, însă până de curând toate eforturile lui de a cumpăra terenul din jur eşuaseră. Acum, însă, era pe punctul de a achiziţiona pădurile Batard, care aveau să sporească simţitor dimensiunile proprietăţii, permiţând totodată construirea unui pavilion, unde vânătorii puteau să mănânce şi să se odihnească. Abia aştepta să se împăuneze cu noua sa achiziţie, îşi propusese s-o ducă pe Joséphine în pădure şi să-şi petreacă ziua

acolo, în compania ei şi a câtorva invitaţi.

În cele din urmă, pierzându-şi răbdarea, a dat buzna la ea în cameră.

Joséphine a ţipat, probabil de durere din cauza zgomotului brusc şi a fasciculului de lumină ce-i rănise ochii.

„Haide, haide, vino cu noi”, insista Bonaparte, fără să îmă seama de protestele ei. „O să-ţi facă bine aerul curat de afară. Este leacul ideal pentru orice durere”. 1

Joséphine ştia, din experienţă, că dacă stătea lasoarei. Se accentua migrena; în plus, mersul cu trăsura pe drumuri de ţară desfundate era o tortură pentru ea. Degeaba se opunea însă, fiindcă soţul ei ţinea morţiş să vină şi ea. Lui Joséphine nu-i era permis să fie bolnavă, atâta timp cât soţul ei îi solicita prezenţa.

Ştia că nu avea niciun rost să i se împotrivească.

Mişcându-se încet şi gemând de durere, Joséphine s-a dat jos din pat, apoi a cerut să i se aducă o pălărie şi un şal. împreună cu două însoţitoare, nepoata ei, Emilie Lavalette (fiica lui François, fratele lui Alexandre Beauharnais) şi Laure Junot, care se măritase de curând şi era însărcinată, Joséphine s-a suit într-o trăsură descoperită, resemnându-se la gândul că trebuia să-i facă pe plac soţului său furios.

„Nu există cuvinte care să poată descrie spaimele lui Madame Bonaparte când mergea cu trăsura”, scria Laure Junot, amintindu-şi de această excursie, „îmi vine şi mie la fel de greu să mă stăpânesc, când văd atâta lipsă de compasiune pentru slăbiciunile celorlalţi”. Laura o compătimea pe Joséphine, pentru care chinul era dublu – migrena şi fobia mersului cu trăsura. „Napoleon nu gândea ca mine”, nota ea, cu amărăciune. „Nu avea pic de milă sau înţelegere pentru soţia lui”. 2

Ani de-a rândul, călătoriile cu trăsura o

înspăimântaseră pe Joséphine, însă frica devenise paralizantă în Ajunul Crăciunului trecut, când diligenta în care mergea împreună cu Hortense fusese pe punctul de a fi distrusă de o bombă.

Bomba îl viza pe Bonaparte, care călătorea însă în altă trăsură, mult mai în faţă; vrând să-şi aranjeze şalul, Joséphine nu plecase imediat după el. Dacă s-ar fi aflat mai aproape, trupul ei ar fi zăcut printre zecile de cadavre înşirate pe rue St.

— Nicaise, sau îngropate sub molozul caselor prăbuşite la pământ. Primejdia prin care trecuse în acea seară îi provocase un adevărat şoc nervos. După aceea, nu s-a mai putut opn din tremurat şi a plâns zile în şir[3]. Prea agitată pentru a închide un ochi, stătea trează toată noaptea, tresărind la orice zgomot chiar şi în mediul familiar de acasă, orice chip necunoscut o speria şi o făcea să plângă[4].

y\u pornit, aşadar, printre copaci, Bonaparte şi secretarul lui Bourrienne, călărind în faţa trăsurii în care se aflau cele trej femei. Bonaparte era vesel şi glumeţ, ca un copil. O lua. galop înainte, după care se întorcea şi o prindea pe sphine de mână, apoi pleca iarăşi în galop. Pădurea Devenea din ce în ce mai deasă, drumul se îngusta, iar copacii cu frunziş bogat aproape că ascundeau cărarea şerpuitoare.

La un moment dat, au dat peste o râpă adâncă, pe fundul căreia curgea un pârâiaş. Drumul se sfârşise. Nu aveau altă soluţie» decât să coboare malul abrupt.

Joséphine i-a strigat vizitiului să oprească.

„Uite ce-i acolo!”, a exclamat ea „Ia-o înainte”, i-a zis ea omului, care era complet nedumerit, „şi spune-i primuluiconsul că, dacă nu găseşte alt drum, eu mă întorc la castel”.

Trăsura s-a întors anevoie, şi-a făcut cale întoarsă.

Aproape imediat, însă, au auzit un tropăit de copite venind din spate. Era Bonaparte, iar când a ajuns în dreptul lor i-au văzut chipul negru de supărare.

„Ce s-a întâmplat? Ce te-a mai apucat, acum? întoarce imediat”, i-a zis el vizitiului, atingându-l cu biciul pe umăr.

În ciuda obiecţiilor lui Joséphine, trăsura a luat-o înapoi spre malul ravenei, căreia Joséphine îi spunea „prăpastie”.

Bonaparte îi aştepta acolo.

„Haide!”, l-a îndemnat el pe vizitiu, „te repezi iute la vale, după care tragi Miele şi gata, ai ajuns dincolo!”

Cum avea să-şi amintească Laure Junot după aceea, urletele lui Joséphine se auzeau dintr-un capăt în celălalt al Pădurii.

„Nu vreau să rămân în trăsură. Lasă-mă să ies! Bonaparte!

Te implor, ai milă de mine! Lasă-mă să cobor!”, Ţi se rupea inima văzând cât era de speriată. Plângea şi frângea mâinile de disperare.

Bonaparte s-a uitat la ea, a ridicat din umeri şi, pe un ton asPru, i-a spus să se potolească.

Asta-i o copilărie. O să mergi mai departe cu trăsura”. v1, trăgând o înjurătură, s-a uitat furios la vizitiu. JUyiu; i *ni*

„N-ai auzit ce ţi-am spus?”, a întrebat el pe un ameninţător. Deja descălecase şi se apropia de trăsură; Junot a încercat să-l înduplece pe Bonaparte făcând apel fraţiune; după părerea ei, orice om raţional şi-ar fi dat seam cât de periculoasă ar fi fost tentativa de a trece peste may acela abrupt.

„Generale”, a adăugat ea, „eu port şi răspunderea pentru viaţa altei fiinţe. Nu pot rămâne aici. Zdruncinătura va f, violentă, iar, în starea mea actuală, nu risc numai să

fiu rănită ci chiar să mor”, i-a zâmbit ea, contând pe bunăvoinţa lui’s ştiind că ţinea la ea. „Doar nu vrei să se întâmple aşa ceva generale?!”

Bonaparte a devenit brusc galant.

„Eu, să-ţi vreau ţie răul? Tocmai ţie? Dă-te jos imediat.

Ai dreptate; orice hurducătură îţi poate dăuna”. Apropiindu-se de treptele trăsurii, a întins mâna s-o ajute pe Madame Junot să coboare, ignorându-le cu bună ştiinţă pe Joséphine şi pe Emilie, care amuţiseră de spaimă.

În timp ce se pregătea să iasă din trăsură, Laure Junot a adăugat, plină de bune intenţii: „O hurducătură poate fi foarte dăunătoare şi pentru Madame Bonaparte, generale, dacă e şi ea în aceeaşi stare ca mine...”

S-a oprit însă la mijlocul frazei. Bonaparte se uita la ea consternat, cu o mutră ce ar fi putut părea amuzantă, dacă nu ar fi exprimat o schimbare periculoasă a stării lui de spirit.

Sugestia nu era deplasată, sau oricum aşa gândea Laura, care la cei şaptesprezece ani ai săi, nu avea suficientă experienţa de viaţă. De fapt, se întâmplă ca nevestele să fie adesea însărcinate; de ce-ar fi Joséphine o excepţie? Nu ştia însă că, de când devenise prim-consul, Bonaparte îşi dorise să întemeieze o dinastie, iar incapacitatea lui Joséphine de a-i dărui un copil nu făcea decât să-l irite. (Desigur, nici cu amanta lui, Bellilotte, nu avea copii, aşa că nu era exclus ca el să fie de vină. Fără îndoială că acest gând îi accentua şi mai mult nervozitatea.)

Prin urmare, Laure adusese vorba despre un subiect neplăcut. Dar, în afară de asta, se pare că Bonaparte ignor3

bună ştiinţă nu numai migrena cumplită a lui Joséphine, c. rănile grave pe care le suferise când căzuse

la Plombières, Cl să nu mai pomenim de şocul şi zdruncinătura din toate *C* adularele provocate de explozia bombei, când ea şi Hortense fuseseră practic trântite la pământ. Deşi era puţin probabil ca îosephme sf” le însărcinată, nu putea fi exclus riscul unui ceident, lucru pe care îl ştia foarte bine şi Bonaparte.

Laure şi generalul s-au privit lung, câteva clipe. Pe urmă, Laure a pufnit în râs văzând expresia ciudată de pe chipul lui, ceea ce l-a contaminat şi pe el, dar râsul lui era aspru ca un lătrat, zgomotos, brutal şi extrem de sugestiv.

Ajutată de Bonaparte, Laure a coborât din trăsură.

„Ridică scara”, i-a zis Bonaparte vizitiului, „şi dă-i drumul înainte”.

Din nou, Laure Junot a obiectat.

„Generale, pari crud”, a rostit ea cu curaj, „deşi în realitate nu eşti aşa. Madame Bonaparte e bolnavă. Are febră.

Te implor, las-o să coboare!”

Bonaparte s-a făcut brusc livid. Privirea pe care i-a aruncat-o a făcut-o să-i „îngheţe sângele în vine”.

„Madame Junot”, a zis el pe un ton glacial. „Nu mi-a plăcut niciodată să fiu contrazis, nici măcar când eram mic; întreabă-le pe Signora Letizia şi pe Madame Permon (mama lui Laure), şi ai să afli dacă m-am schimbat între timp”, a adăugat el, ameninţător. Laure tăcea. Orice insistenţă era zadarnică.

După câteva clipe, Bonaparte a întins mâna spre soţia sa.

„Ei, haide, cu ajutorul meu, o să treci *peste formidabilul torent* de dedesubt, peste *prăpastia* asta *înspăimântătoare*. „Îşi închipuise poate că tonul lui sarcastic va înveseli atmosfera, însă pe Joséphine a făcut-o să plângă din nou.

„Plânge ca şi când ar duce-o la tăiere”, îşi spunea

Laure.

Chinul fizic şi sufletesc o sleise de puteri, iar nepăsarea soţului ei o zguduise. I-a strigat vizitiului să mai aştepte un P le> vrând să amâne momentul acela inevitabil. Trăsura rattiasese încremenită locului.

Lovindu-l pe bietul vizitiu cu biciul de călărie, Bonapatt i-a zbierat: e

„Omule, n-ai de gând să asculţi de ordinele mele?”

Şi, numaidecât, biciul a lovit în cai, care au ţâşnit în O pe peretele râpei şi peste firul apei, zgâlţâind trăsura atât de rău, încât s-a rupt un arc şi s-a slăbit un şurub. Joséphine §; Emilie ţipau şi gâfâiau de spaimă, cu inima cât un purice aşteptând să se termine calvarul.

„Întreaga făptură a lui Madame Bonaparte era răvăşită de durere, teamă şi mânie”, îşi amintea Laure Junot. În ciuda furiei care o invadase, nu îndrăznea să îşi înfrunte soţul. \ [era prea frică de el. Se pricepea de minune s-o rănească, recurgând la un vast şi eficient repertoriu de torturi, în afară de asta, Joséphine ştia că, sub imperiul furiei şi al spaimei, fizicul ei avea de suferit, or dacă era neatrăgătoare se alegea cu şi mai multe remarce caustice din partea lui Bonaparte, lucru care i se părea nespus de jignitor. Plângând în hohote, stătea cu faţa ascunsă sub voalul de muselină. Tot restul drumului până la Butard, s-au auzit suspinele şi smiorcăielile ei.

Când trăsura a ajuns în fine la pavilion, zgâlţâindu-se şi legănându-se mai mult decât de obicei, Bonaparte a descălecat şi s-a îndreptat furios spre vehicul. Băgând mâna înăuntru, practic a tras-o afară pe Joséphine, care plângea în continuare, şi împingând-o brutal de la spate a dus-o în pădure, departe de ceilalţi.

Amândoi erau furioşi, Joséphine din cauza durerii şi a umilinţei, Bonaparte fiindcă soţia sa îi stricase toată plăcerea excursiei. Au început să se certe şi, deşi se aflau

la o distanţă destul de mare de Laure Junot, astfel încât aceasta să nu poată auzi desluşit fiecare vorbă, era limpede că scandalul luase amploare.

În replică la insultele caustice ale lui Bonaparte, Joséphine a trecut şi ea la acuzaţii, îi reproşa soţului său că se purta urât cu ea, că o neglija şi îi făcea rău – şi că o înşelabonaparte a ridicat glasul. Acum, Laure a putut auzi totul iar mai târziu avea să-şi amintească fiecare cuvânt rostit.

Eşti o proastă", zbiera el. „Dacă repeţi asemenea lucruri seatfră e & ţi-ai pierdut minţile, fiindcă vorbeşti fără săndeşti-ştii că nu suport scenele de gelozie! Toate astea EI t nişte scorneli! Dacă o ţii tot aşa, nu faci decât să-mi dai., Haide! Sărută-mă şi fii cuminte! Eşti tare urâtă când 1 lângi-Ţi-am spus asta de nenumărate ori". 5

până la urmă, s-a ajuns la un fel de armistiţiu amar şi cei doi au ieşit din pădure, Joséphinepalidă şi zdruncinată, gonaparte îmbufnat şi morocănos, întreaga excursie a fost un fiasco; neputând să-şi verse furia asupra soţului ei, Joséphine şi-a îndreptat săgeţile împotriva lui Laure.

Maltratările şi certurile erau frecvente în căsnicia lui Joséphine cu bărbatul căruia îi spunea acum „Domnule" şi care era cel mai puternic om din Franţa în acel moment.

Numai cu numele nu era rege, fiindcă altminteri el cârmuia destinele cetăţenilor, la fel ca şi viaţa ostaşilor săi. Nimeni, şi cu atât mai puţin soţia sa, nu se putea sustrage controlului exercitat de el.

De altfel, în starea sa de deprimare, Joséphine nici nu încerca măcar să se opună. Forţa coercitivă a lui Bonaparte era mult prea mare, în raport cu voinţa ei de a se elibera, în plus, nici nu mai avea unde să se ducă, nici la cine să apeleze.

Pe Hippolyte nu-l mai văzuse de multă vreme, idila lor amoroasă fiind deja de domeniul trecutului6, înlăturat

odată cu desfiinţarea Directoratului, Barras locuia acum departe de Paris, nemaifiind capabil şi nici dispus să-i ofere lui Joséphine prietenia sau mângâierea lui. Din ce în ce mai izolată, în ciuda nenumăratelor relaţii sociale pe care trebuia să le întreţină în calitate de soţie a primului-consul, Joséphine îi scria mamei sale, în Martinica:

„Dragă mamă, trimit această scrisoare cu fregata care yine în Guadelupa ca să anunţe încheierea păcii cu Anglia”, cepea ea. Martinica revenea sub stăpânire franceză. O serie de „persoane bine intenţionate şi corecte” urmau să preia conducerea coloniei.

„De foarte multă vreme, n-am mai primit nicio veste de la tine, dragă mamă”, continuă ea, „dar cu toate astea i-o gândesc adesea la tine. Sper că eşti sănătoasă, şi că n-a încetat s-o iubeşti pe Yeyette a ta”. îi povestea, apoi, despre Eugène şi activitatea lui de ofiţer în armată, ca şi despre Hortense, care, în momentul când ea compunea scrisoarea picta un portret al lui Bonaparte, în care îl înfăţişa plimbându-se prin parc. Promitea că îi va trimite ei tabloul în Martinica.

„Lui Bonaparte i-ar plăcea tare mult să vii în Franţa, în măsura în care vei putea să te acomodezi cu traiul într-o clima atât de diferită de cea cu care eşti învăţată. Dacă te hotărăşti să ne faci pe plac, trebuie să aranjezi lucrurile în aşa fel încât să ajungi aici în iunie”. Rose-Claire Tascher avea şaizeci şi cinci de ani, fiind prea în vârstă – cum ştia prea bine şi Joséphine – ca să se aventureze într-o asemenea călătorie pe mare, dar mai ales ca să schimbe căldura apăsătoare de la tropice, cu frigul din nordul Europei.

Scrisoarea nu spunea mare lucru, dar ascundea mult.

Joséphine nu fusese niciodată prea apropiată de mama ei, pe care, în plus, nici n-o mai văzuse de douăzeci şi trei de ani.

Nu i-a mărturisit adevărul în legătură cu starea ei actuală poate şi pentru că Bonaparte continua să îi deschidă toate scrisorile şi să le citească, aşa cum începuse să facă în urmă cu cinci ani, în Italia. Nu i-a pomenit de faptul că era adesea bolnavă, că încercase să-şi refacă viaţa alături de alt bărbat, dar dăduse greş, că trăia în grandoarea unui palat, dar n-avea nicio mulţumire sufletească. Rose-Claire n-ar fi înţeles, poate, toate astea, sau, dacă ar fi înţeles, n-ar fi manifestat niciun fel de compasiune. Yeyette fusese întotdeauna veselă, nesăbuită şi impulsivă, aşa că era direct răspunzătoare pentru situaţia în care ajunsese acum.

„Ţie ţi-ar plăcea tare mult Bonaparte”, continua Joséphine. „O face foarte fericită pe fiica ta. E un om bun, drăguţ, un bărbat fermecător din toate punctele de vedere; *o* iubeşte foarte mult pe Yeyette a ta. Rămâi cu bine, draga mamă”, încheia ea. „Te sărut cu drag. Cele mai bune urări şi

242.

partea nepoţilor tăi. Transmite-le complimentele mele şi prietenilor. Sărut-o şi pe doica mea”. 7

A sigilat scrisoarea şi a expediat-o printr-un curier, ştiind – Ou va ajunge pe plantaţia Trois-Îlets decât abia după câteva luni-Răspunsul, dacă a existat vreunul, s-a pierdut, însă Roseflaire n-a venit la Tuileries, iar Joséphine nu i-a mai scris decât mult mai târziu. Chiar dacă s-a întâmplat ca, în clipele *aq* restrişte, Joséphine să se gândească în treacăt la posibilitatea de a se refugia în Martinica, în lumea aceea verde şi luxuriantă, cu aura ei de descompunere prea pârguită şi cu veşnicul miros de zahăr, nu încape îndoială că şi-a alungat iute din minte această idee. Bonaparte n-ar fi lăsat-o niciodată să plece. Trebuia să-şi îndeplinească îndatoririle faţă de soţul ei. Acesta o ţinea prinsă, cum ţinea şi Franţa, într-un cleşte

din ce în ce mai strâns.

„Luxul se răspândise pe scară largă”.

În grădinile înţesate de lume de la Tuileries şi pe noile bulevarde aglomerate, Parisul revenea la viaţă. Pretutindeni se vedeau semnele unei prosperităţi renăscute şi ale spiritului de iniţiativă neîngrădit de vreo interdicţie: în nenumăratele noi restaurante şi cafenele, care se deschideau pe fiecare stradă, în activitatea cartierelor comerciale ale oraşului, unde negustorii îşi înşirau mărfurile în spatele unor vitrine cu geamuri ornamentate, pe străzi, unde pentru prima oară de ani de zile treceau cu viteză o sumedenie de vehicule.

Cabriolete rapide, trase de cai nervoşi şi având drept vizitii nişte tineri, jochei”, carete şi cupeuri goneau pe bolovanii pavajului, într-un ritm care îi speria pe trecători şi îi împroşca de noroi pe vânzătorii ambulanţi.

Se isprăvise cu agitaţia plină de frenezie din timpul Directoratului, cu veselia aceea fragilă în spatele căreia se ascundea disperarea. Activitatea noului regim purta pecetea stabilităţii, şi asta fiindcă prosperitatea ce domnea în capitală, în momentul în care Bonaparte s-a autointitulat „prim-consul” era larg răspândită printre parizienii din toate categoriile sociale, fără a se limita doar la speculanţi şi bancheri. Asta nu însemna, însă, că specula dispăruse cu totul; cozile erau lungi în faţa loteriei de pe rue du Faubourg Montmartre, iar vânzătorii unor liste „infailibile” de numere câştigătoare la loto făceau afaceri fabuloase.

Parisul din perioada Consulatului era invadat de foi volante şi de tot felul de anunţuri. Hârtiile colorate strălucitor, ce tapetau zidurile şi coridoarele, îi îmbiau pe trecători sarticipe la lecţii de scrimă, concerte, cure pentru boli P erjce, spectacole de teatru şi vodevil. Distracţiile erau V puniărate. Pentru câţiva gologani, puteai vedea, la Circul Franconi, purici dresaţi, muşte luptătoare sau îl

puteai admira Coco, cerbul înşeuat, care mergea la pas şi la trap ca un rinăsar pursânge. Existau muzicanţi orbi, care cântau pe bulevarde, femei cu barbă, dansatori pe sârmă şi – una dintre minunile Parisului – Spaniolul Incombustibil, care bea ulei fierbinte şi acid sulfuric, îşi băga în gură un cuţit încins în foc, după care păşea desculţ pe o tablă de fier înroşită la flacără, fără să facă vreo băşică pe tălpi.

Vizitatorii care se perindau prin capitală remarcau imediat că diversele cicatrice ale revoluţiei – firele de iarbă crescute ici şi colo prin caldarâm, semnele delăsării vizibile la fostele clădiri impozante, tavanele care curgeau, zidurile igrasioase, scările murdare – se vindecau greu; mai mult chiar, nu aveai cum să nu observi munţii de gunoaie strânşi la colţul străzilor, unde colcăiau şobolanii. Dar, tot aşa, nu puteai să nu remarci noua peisagistică a grădinilor oraşului, noile poduri peste Sena, demolarea multor clădiri dărăpănate, pentru a face loc unor construcţii moderne. Apăreau străzi noi ale căror nume imortalizau victoriile lui Bonaparte (rue de Rivoli, rue de Castiglione), se clădeau teatre; vechiul Palais Royal, în continuare vulgar şi sordid, fusese renovat, adăugându-i-se curţi şi alei suplimentare.

Dacă străbăteai de la un capăt la altul periferia oraşului, ceea ce un turist sănătos putea face într-o singură după-amiază, observai schimbări însemnate. Existau incomparabil mai mulţi poliţişti decât în trecut, care vegheau la respectarea ordinii publice. Ziarele scoase la vânzare nu mai erau atât de numeroase (ministrul Poliţiei interzisese majoritatea Jurnalelor pariziene deoarece le considera potenţial subversive). Cocardele tricolore, odinioară emblema omniprezentă a lealităţii faţă de republică, erau din ce în ce mai rare, însă capetele pudrate puteau fi întâlnite la tot pasul.

Termenii de „domnule” şi „doamnă” se auzeau mult mai de „acum decât apelativele revoluţionare de „cetăţean” s „cetăţeancă”. Iar ici-colo, printre mulţimile de oameni de pe bulevarde, la teatre şi prin parcurile publice, desluşeai glasul sonor al vreunui emigrant educat şi bine îmbrăcat, proaspăt reîntors în capitală, cerând servicii sau favoruri speciale pe un ton ce friza insolenţa. Se spunea că la Paris costul vieţii crescuse cu aproape o treime, după venirea lui Bonaparte la putere, ceea ce nici nu era de mirare, având în vedere fastul şi strălucirea vieţii sociale. Se estimează că, în iarna anului 1802 s-au organizat circa zece mii de baluri şi cel puţin şase mii de dineuri oficiale. Croitorii lucrau până noaptea târziu pentru a termina toaletele necesare în aceste ocazii, iar coaforii nu mai pridideau să facă faţă solicitării clienţilor. Mii de metri de satin, catifea, crep şi tul erau cumpărate de la negustorii de ţesături, iar pantofii de dans din satin erau atât de delicaţi şi perisabili, încât ţineau doar o noapte sau două, după care se înlocuiau cu altă pereche. După cum scria un călător englez, la aceste reuniuni mondene femeile erau „în general acoperite de bijuterii”; după părerea aceluiaşi turist, pe toate treptele ierarhiei sociale „luxul se răspândise pe scară largă”.

La festinurile organizate în casele bogătaşilor, zeci de servitori trudeau să servească meniul format din câte douăzeci şi cinci de feluri de bucate. La banchetul dat de bancherul Ouvrard în oranj eria palatului său, de ziduri au fost atârnate ramuri de viţă de vie cu ciorchini de struguri copţi, iar din fântâni ţâşneau şuvoaie de vin. Un bazin din marmură cu peşti vii frumos coloraţi alcătuia piesa centrală a mesei monumentale, iar în jurul lui se aflau nenumărate fructe exotice, unele autentice, altele modelate din zahăr.

Saloanele ornamentate în care aveau loc aceste

ospeţe grandioase erau şi mai măreţe, cu pereţi auriţi, oglinzi strălucitoare cu rame aurii, covoare fine şi moi, şi tablouri aparţinând unor mari pictori italieni şi olandezi. Se spunea că Fouché, ministrul Poliţiei, avea cea mai frumoasă casa din Paris, amplasată pe Quai Malaquais.

Valeţii cu peruci cu coadă şi pantaloni din catifea până la ei iunchi, purtând dantele aurii la gât şi la manşete păreauiste amintiri fantomatice ale vechii curţi. De peste zece ani? n saloanele gazdelor din lumea bună nu se mai văzuse nici urma de valet; acum, aceştia îşi făceau din nou apariţia în societate. Emigranţii reveniţi în ţară îşi căutau foştii valeţi şi îi reangajau. Totodată, erau formaţi alţii noi. Nevrând să scape ocazia de a obţine un profit, guvernul a impus o „taxă pe valet”, valabilă pentru gospodăriile celor bogaţi. Puteai să ai joi valeţi, urmând ca pentru fiecare valet în plus să plăteşti un impozit de o sută de franci[1].

Oricât de mult ar fi încercat să dea un exemplu de simplitate şi modestie vestimentară, primul-consul nu putea tempera înclinaţia spre exagerare şi exces, perseverenţa aceea plină de snobism în procurarea celor mai rafinate obiecte, care pusese stăpânire pe societate. Bărbaţii nu recurgeau doar la serviciile celui mai bun pantofar (Astehey), la croitorul cel mai bine cotat (Căţel), la specialistul numărul unu în confecţionarea celebrilor pantaloni lungi până la genunchi (Henri). Purtând cravate late şi bogate, redingote albastre cu nasturi aurii şi veste roşii, cu mustaţa şi perciunii ajustaţi până la lungimea ideală, niciun milimetru în plus sau în minus, domnii se plimbau pe bulevarde, pe jos sau călare, plini de importanţă, ştiind că acolo pot fi admiraţi de către ceilalţi. Doamnele, cu rochii vaporoase şi tunici albastre sau purpurii, de la Leroy, cu părul cârlionţat şi pieptănat pe lângă obraji sau cu diademe de flori pe creştet, se întâlneau pentru a vedea şi a fi văzute, dornice de

complimente.

Paulette, sora lui Bonaparte, era promotoarea acestei necontenite emulaţii, ţelul ei fiind acela de a le eclipsa pe toate femeile, dar mai ales pe cumnata sa, Joséphine. La fel ca şi restul familiei, Paulette s-a supărat foc pe Bonaparte atunci când s-a împăcat cu soţia lui; în plus, era veşnic ciudată că Joséphine prezida în salonul galben de la Tuileries toate înaltele reuniuni ale societăţii mondene din Perioada Consulatului.

ale

Ori *de* câte ori Joséphine, îmbrăcată cu rochiile ei mul pe corp din crep alb, muselină sau lame argintiu strălucit? atrăgea privirile tuturor, iar femeile admirau apariţia elncântătoare, Paulette spumega de furie. La un moment dat a născocit o toaletă care, după părerea sa, „urma s-A imortalizeze”. Două croitorese de lux şi-au reunit talentul pentru a crea un costum memorabil – deşi vulgar, după cum era de aşteptat –, asortat cu un fel de pălărie din blană de tigru

Când Paulette şi-a făcut apariţia în salon, efectul a fost electrizant. Toate privirile s-au întors numaidecât spre ea şi curând, lumea a început să facă comentarii. „Extravaganţa asta deşănţată nu-i stă bine unei doamne”, a rostit pe un ton ceva mai ridicat unul dintre musafiri. Alţii au strâmbat din nas văzând bijuteriile grele din aur, ciorchinii de struguri aurii din părul ei, care se ciocneau de blana de tigru, dar mai presus de toate urechile ei ciudate – subţiri, străvezii şi mult prea mici, un fel de năsturei ciudaţi, nicidecum urechi adevărate.

„Ce păcat!”, a remarcat rânjind o frumuseţe rivală. „Ar fi drăguţă chiar… dacă n-ar avea urechile astea. Păi, să am eu asemenea urechi, aş prefera să le tai, decât să le afişez în lume”.

Înciudată din cauza efectului produs asupra

asistenţei, Paulette a pretins că era indispusă şi s-a retras devreme de la petrecere2.

În noua lume mondenă care cultiva gusturile rafinate, manierele elegante şi educaţia aleasă, Paulette nu prea îşi găsea locul. Toate rudele primului-consul, poate doar cu excepţia lui Joseph, nu puteau ascunde faptul că făceau parte din categoria parveniţilor care, până nu demult, fuseseră nişte exilaţi sărăntoci veniţi din Corsica. Acum aveau avere, domenii superbe, cunoştinţe influente şi se puteau bizui pe puterea fratelui lor pentru a urca şi mai sus pe treptele ierarhiei sociale. Le lipseau, însă, eleganţa stilului, bunul-gust, graţia şi dezinvoltura aristocratică – exact calităţile pe care le avea mult dispreţuita lor cumnată, în ciuda reputaţiei ei întinate încă din primii ani ai Directoratului. „*...”

Uonaparte însuşi căpătase amprenta aristocraţiei, în urma satoriei cu vicontesa de Beauharnais. Întreaga familiei Bona Parte Putea ridica standardul social în acelaşi mod „jfitr-un mariaj avantajos.

La o serată dansantă, de la Malmaison, în septembrie 1, Louis Bonaparte a cerut-o de ne vastă pe Hortense, care à unele ezitări a acceptat să se mărite cu el. Legăturile dintre Bonaparte şi Beauharnais erau pe punctul de a se consolida.

Atât mireasa, cât şi mirele au avut serioase reţineri înainte de a face acest pas. Îndrăgostit de fiica unui inspector de poduri, pe care o cunoscuse la o plimbare prin parcul Tuileries, Louis susţinea la câţiva ani după eveniment că fratele lui îl silise să o ceară de soţie pe Hortense.3

La rândul său, fata, care i-a mărturisit lui Madame de Remusat că a simţit „un junghi dureros” după celebrarea logodnei, avea o neîncredere instinctivă în Louis şi nu ar fi acceptat să devină nevasta lui, dacă n-ar fi fost convinsă că

în felul acesta îi făcea plăcere mamei sale şi că putea contribui, deopotrivă, la înlăturarea discordiei dintre Joséphine şi familia lui Bonaparte. Hortense mai credea, de asemenea, că măritându-se cu unul din fraţii primului-consul va putea influenţa în bine şi cariera fratelui ei, or pentru Hortense, la cei optsprezece ani ai săi, Eugène era cea mai importantă persoană din lume.4

În ciuda tinereţii sale, Hortense ştia ce înseamnă decepţia în dragoste. Unul dintre aghiotanţii lui Bonaparte, Christophe Duroc, îşi exprimase dorinţa de a se însura cu ea, sentimentele toi fiind împărtăşite şi de ea. Bonaparte nu avusese nicio obiecţie, dar Joséphine se opusese. Voia ca fiica sa să facă o Partidă mai bună. Astfel, îi sugerase să se mărite un bărbat ai vârstnic, un fost amant al lui Madame de Staël; Hortense a refuzat din capul locului să ia de bărbat un om care avusese ţii intime cu un „monstru bizar”, cum era Germaine de

Faptul că cei doi tineri care urmau să se căsătorească A interesul armoniei familiei nu se potriveau deloc nu deranj pare-se, pe nimeni, în afara lor înşişi. Hortense era vesela «bine dispusă, agreabilă şi afectuoasă; lumea se simţea atras” de ea, datorită firii ei deschise, îi lipsea profunzimea, însg avea o decenţă care stârnea admiraţia lui Bonaparte „Hortense mă sileşte să cred în virtute”, a remarcat el, la un moment dat6.

Louis, pe de altă parte, era morocănos şi introvertit chipeş, în pofida corpolenţei sale, dar cu nişte ochi mari şi tulburi, care trădau un psihic instabil. Speranţele puse în el în timpul campaniei din Italia, când se remarcase alături de fratele său, se spulberaseră de mult. Se îmbolnăvise, probabil de sifilis, iar boala îi provoca dureri cumplite în încheieturi.

De asemenea, i-a afectat şi personalitatea. A devenit mizantrop şi retras, veşnic preocupat de afecţiunea sa

fizica, în detrimentul îndatoririlor sale în cadrul armatei – Bonaparte l-a avansat la gradul de general – pe motiv de boală.

Familia l-a trimis pe Louis într-o călătorie în nordul Europei, cu speranţa că un an de călătorie avea să-l smulgă din starea aceea de apatie, făcându-l, totodată, să uite de aventura sa amoroasă, incompatibilă cu statutul social al familiei, însă el s-a întors la Paris doar după câteva luni, pe motiv că suferea de artrită şi s-a refugiat într-o casă la ţară, unde nu se vedea cu nimeni. Dispreţuitor ca de obicei faţa de orice infirmitate fizică, Bonaparte n-a dat nicio atenţie văicărelilor lui Louis, continuând să nutrească mari speranţe în privinţa lui. Deoarece părea puţin probabil faptul că va avea copii cu Joséphine, Bonaparte intenţiona să-l facă pe Louis succesorul său. Aşadar, căsătoria lui Louis cu Hortense era cum nu se putea mai nimerită, pentru că în acest fel în venele viitoarei generaţii a dinastiei Bonaparte va curge şi sângele lui Joséphine.

Nunta lui Louis Bonaparte cu Hortense de Beauharnaia urma să aibă loc pe 4 ianuarie 1802, însă în ultimele zile ale ului precedent un ger cumplit paralizase aproape orice

3 Hvitate în Paris, iar curând după aceea dezgheţul a făcut *că e**Q* Senei să se reverse peste maluri, inunând nenumărate *sq* Familiei Bonaparte i s-a părut de rău augur acest dezastru-Văzându-i pe toţi la cununie, împopoţonaţi şi furioşi, a era greu să desluşeşti pe chipurile lor nemulţumirea stârnită *aq* ceremonia la care luau parte.

paulette, ca întotdeauna cea mai refractară dintre toţi, nu-şi făcuse apariţia; soţul ei fusese trimis de armată în Santo pomingo, iar ea îl însoţise – escortată de zeci de fregate şi nave de război încărcate cu garderoba ei şi diverse obiecte din casă.

Ceilalţi membri ai familiei, însă, au fost prezenţi, şi fiecare dintre ei părea să-şi dea seama cât de nepotrivită era căsătoria lui Louis cu Hortense: Letizia – politicoasă, dar rece, Joseph – stilat, dar mohorât, Elisa – roşie la faţă de indignare, şi Lucien, înalt, brunet şi pus pe harţă.

Încăpăţânatul Lucien îi dăduse mereu de furcă lui Bonaparte, care se văzuse nevoit să îl demită din funcţia de ministru de Interne. Trimis ca ambasador în Spania, făcuse avere acolo, apoi se întorsese la Paris fără să mai fie cooptat în guvern, dar continuând să creeze necazuri familiei. Iritat fiindcă Bonaparte nu-i mai cerea sfatul şi vexat de faptul că Joséphine îşi păstrase statutul de soţie a primului-consul (Lucien îi recomandase lui Bonaparte să divorţeze şi să se însoare cu fiica regelui Spaniei), Lucien devenise maliţios, îl spusese nefericitului său frate, Louis, că nunta aceasta făcea parte dintr-un plan complicat, menit să îi asigure un ostenitor lui Bonaparte. Hortense, zicea el, este însărcinată Cu Bonaparte; de Louis era nevoie doar pentru ca nou-născutul să fie legitim şi să aibă un nume.

Nuntaşii, dârdâind de frig în rochiile subţiri şi în pantalonii Până la genunchi, au remarcat că Hortense avea o privire tristă era palidă, când s-a prezentat în faţa legatului papal, care tta să oficieze ceremonia. Pe toată durata slujbei, Joséphine a plâns neîncetat, obicei de care nu se putea dezbăra în oca>solemne!

După ce Louis şi Hortense au fost declaraţi soţ şi soţi Caroline Bonaparte a păşit în faţă, împreună cu soţul e „Joachim Murat. Erau căsătoriţi de doi ani şi aveau un copil însă căsnicia lor nu primise binecuvântarea Bisericii – întrutfl cununiile religioase fuseseră interzise încă de la începutul revoluţiei –, aşa că voiau să-şi reînnoiască jurământul de fidelitate în faţa legatului.

„Nu mi-a făcut plăcere această dublă cununie”,} ci

reamintea Hortense mai târziu. „Cealaltă pereche, doi oameni evident îndrăgostiţi, erau nespus de mulţumiţi împreună”. Fericirea lui Caroline şi a lui Murat contrasta puternic cu încordarea noilor căsătoriţi. Şi, pentru a înrăutăţi şi mai mult situaţia, Caroline, care n-o putea suferi pe Hortense de pe vremea când erau eleve amândouă la Academia lui Madame Campan, manifesta un dispreţ nedisimulat faţă de noua sa cumnată.

Nimic n-a putut înveseli nunta amară, care s-a desfăşurat în timpul dezastruoaselor inundaţii şi pe un frig cumplit nici zestrea generoasă pe care atât Bonaparte, cât şi Joséphine i-au dat-o lui Hortense, nici zecile de capoate, combinezoane, şaluri de caşmir şi bonete de noapte dantelate, care alcătuiau trusoul ei extravagant, nici măcar palatul impunător de lângă rue St. Lazare, pe care Bonaparte l-a cumpărat pentru a-l dărui cuplului, cu grădina lui imensă plină de statui antice.

De la bun început, Louis a fost distant, dur şi dispreţuitor.

Nu avea încredere în Hortense, în ciuda eforturilor ei de a fi afectuoasă. Hortense era fiica lui Joséphine: prin urmare, ca şi mama ei, era probabil destrăbălată din fire, neavând ce căuta într-o familie respectabilă.

„Acum eşti o Bonaparte”, i-a zis Louis soţiei sale, curând după căsătorie. „Trebuie să pui interesele noastre mai presus de toate celelalte, inclusiv ale familiei tale”. I-a mărturis1 plin de candoare că el dispreţuieşte aproape toate femeile şi

„Are *de* gând să o conducă cu o mână fermă, astfel încât să

C, i dea prilejul să-l dezonoreze – „soarta comună a tuturor

Oţilor” Principala lui poruncă era ca Hortense s-o evite pe

5 aică-sa> astfel încât Joséphine să nu-şi poată exercita asupra i proasta sa influenţă.7

Munta fiicei vitrege a primului-consul a stârnit un viu ’nteres în sânul societăţii pariziene. Decana gazdelor de pe yj-eniea fostului regim, marchiza de Montesson, a organizat un bal în cinstea căsătoriei lui Hortense, la care s-au înghesuit numeroşi invitaţi.

Madame de Montesson, care fusese nevasta morganatică a răposatului duce d’Orléans, erou al republicanilor din primele zile ale revoluţiei, a prezidat ca o zână balul somptuos a cărui splendoare te ducea cu gândul la o lume de basm.

Aveai senzaţia că lumea dinaintea revoluţiei revenise la viaţă pentru o noapte. Eleganţa musafirilor, sclipind de giuvaieruri şi pene colorate, care se unduiau uşor în aerul încins şi neclintit, parfumul nenumăratelor flori, aduse cu mare cheltuială din sudul ţării, muzica de dans însufleţită, etalarea rafinamentului şi a graţiei în lumina celor o mie de luminări, le reaminteau oaspeţilor mai vârstnici de epoca trecută a Măriei-Antoaneta, cu tot farmecul şi frumuseţea ei.

Acum, când îşi recăpătaseră într-o oarecare măsură importanţa politică şi economică, când se părea că forţele extremismului pierduseră teren odată cu venirea la putere a lui Bonaparte, nu mai era periculos să priveşti înapoi, spre un trecut de mult apus şi să îl idealizezi.

Însăşi Madame de Montesson, în rochia ei din dantelă şi satin, croită după moda de altă dată, purtând o perucă înaltă şi frumos împodobită, părea o întruchipare a acelui trecut.

Avea şaizeci şi cinci de ani, dar nu-i dădeai mai mult de Patruzeci; încă frumoasă, cu nişte ochi violeţi, se pricepuse a îşi asorteze albul perucii cu cremul pal al şalului de caşmir.

număraţii emigranţi care s-au îmbulzit la bal în acea seară O Priveau ca pe steaua lor călăuzitoare, capabilă să le inoculeze nobleţe şi rafinament. Aidoma altor republican.

şi Bonaparte a luat-o drept model în deprinderea unor manie!!

alese şi a unei curtenii de mult uitate, îndemnând-o Joséphine să se lase tutelată de această veritabilă doamna

În acea seară nu s-a dansat decât vals, cei mai budansatori mişcându-se cu dezinvoltura şi graţia unor profesionişti. Cei mai renumiţi dansatori contemporani Monsieur de Trenis şi Monsieur Dupaty, au fost şi ei de faţi toată lumea privindu-i cum se învârteau şi îşi răsuceau partenerele, într-un ritm ameţitor.8 Dansul a continuat până după miezul nopţii, când musafirii au cinat din farfuriile de porţelan de Sèvres, ale lui Madame de Montesson, purtând emblema casei de Orléans.

Se pare că niciunul dintre invitaţi nu îşi aminteşte ce a făcut sau a spus Louis Bonaparte în noaptea balului său de nuntă; Hortense, în schimb, a lăsat o impresie de neşters.

Într-o rochie largă, inspirată după o statuetă din Herculaneum, cu coroană de flori pe creştet, a dansat ore în şir. A fost personajul central al serii, prima fiică vitregă, mireasa fericită.

Oaspeţii care remarcaseră tristeţea şi paloarea ei din ziua cununiei au căutat zadarnic vreun semn al disperării de atunci.

În timp ce dansa gavota ei preferată cu blondul şi fermecătorul Charles de Gontaut, mişcându-şi amândoi capul la unison, în ritmul muzicii, Hortense părea transfigurată de fericire. Atât primul-consul, cu ochii săi vicleni, cărora nu le scăpa nimic, cât şi bătrâna marchiză, ce privea mulţumită din jilţul ei, înclinau din cap,

satisfăcuţi.

La zece luni după marele bal, Hortense a adus pe lume un băiat, căruia i-a dat numele de Napoleon Louis Charles.

Chiar dacă Louis a avut îndoieli în privinţa paternităţii copilului, a preferat să nu le împărtăşească nimănui, deşi în timpul sarcinii o avertizase pe Hortense că, dacă va devansa chiar cu o zi termenul normal, el o va părăsi pentru totdeauna Probabil că după naştere, tânăra mamă a răsuflat uşurată, dar şi mai mare a fost încântarea consulului. Acum exista un cop1 pe care îl putea desemna drept urmaş, un succesor adevărat ea niului Bonaparte. Dacă el avea să moară, stirpea lui nu va stinge. Nu mai era nevoie ca Joséphine să-i dăruiască

S ropil; din punct de vedere dinastic, măcar, se putea ijO jjspensa de ea.

Acum, primul-consul îşi fredona fericit cântecul preferat.

vfu> nici că ar putea exista vreodată – Copil mai dulce şi! ai drag mie!”, cântând fals refrenul. Ca de obicei, zbieretele lui 1 zgriau tuturor auzul, însă plăcerea pe care i-o provoca micuţul ce-i purta numele era atât de mare, încât nimeni, nici Hortense, nu se încumeta să-l reducă la tăcere.

„O ambiţie violentă şi ucigaşă”.

Spre sfârşitul anului 1803, cu două zile înainte de Crăciun, parizienii au remarcat o acalmie atmosferică şi o întunecare progresivă a cerului la amiază. Nu se anunţa un viscol cu ninsoare, fiindcă afară nu era suficient de frig, în schimb fulgerele despicau norii negri care se îngrămădeau la orizont. Caii izbeau cu copitele în pământ şi încercau să se smulgă din hamuri, iar câinii şi pisicile se ascundeau pe unde puteau. Până şi guzganii, care mişunau prin gunoaie şi prin vechile clădiri lăsate în paragină, s-au făcut brusc

nevăzuţi, ascunzându-se prin ziduri şi pe sub poduri, claie peste grămadă, la adăpost de stihiile naturii.

În noaptea aceea înspăimântătoare n-au avut loc niciun fel de baluri sau petreceri; toate au fost anulate. Ploaia torenţială a început după-amiază şi, în câteva ceasuri, vântul năprasnic zgâlţâia copacii desfrunziţi din grădinile Tuileries şi învolbura apele râului. Niciun vehicul nu putea face faţa prăpădului de afară; trăsurile şi căruţele se răsturnau, fiind apoi măturate din drum, în timp ce pe malul apei, bărcile de pescuit şi barjele erau scufundate sau azvârlite la ţărm de forţa vijeliei.

În orele următoare, rafalele de vânt s-au intensificat, smulgând ţiglele de pe casă, dărâmând coşurile şi zgâlţâi° ferestrele. Mugetul furtunii era atât de puternic, încât nu se mai auzea om cu om, oricât de tare ar fi zbierat. Nici noapte3 nu se putea dormi din cauza suflului violent al vântului e zgâlţâia din temelii zidurile; te aşteptai oricând ca tavanul răbuşească peste tine sau ca toată casa să se prăvălească

A doua zi dimineaţă, când vijelia s-a potolit şi oraşul a – cePut ştevină a viaţă, sub un cer cenuşiu, lumea a putut 1 dea toate ravagiile furtunii. Casele erau avariate, grădinile v ştiite. Copaci smulşi din pământ, cu rădăcină cu tot, blocau P ibrardele, iar în cartierele din vecinătatea râului, străzile curţile erau pline de un noroi negru. Parisul fusese măturat L uragan, iar la slujbele religioase care s-au ţinut în Ajunul acelui Crăciun au participat numeroşi credincioşi, care jjjulţumeau Cerului că scăpaseră cu viaţă, bucurându-se totodată că oraşul lor nu fusese distrus în întregime.

Vijelia înfricoşătoare a înspăimântat-o pe Joséphine, amintindu-i de uraganele devastatoare din anii copilăriei.

Superstiţioasă din fire, nutrea convingerea că un eveniment atât de rar şi de distrugător avea o semnificaţie

mult mai profundă. I-ar fi plăcut să se consulte cu ghicitoarea ei preferată, Vrăjitoarea, ca să afle cum putea fi interpretat acest semn de rău augur, însă Madame Lenormand se afla la închisoare, din ordinul lui Bonaparte, împreună cu alte persoane indezirabile, aşa că Joséphine s-a mulţumit să-şi dea singură în cărţi.

Nu era deloc greu să facă legătura între întâmplări din viaţa ei şi violenţa nimicitoare a marii vijelii, fiindcă la începutul anului 1803, odată cu împlinirea a patruzeci de ani, Joséphine a intrat în perioada sumbră a vârstei de mijloc.

Oricât de mult se străduia să ascundă semnele îmbătrânirii vopsindu-şi părul, fardându-se din abundenţă, dormind cu bucăţi de carne crudă pe obraji, ca să-şi împrospăteze tenul, ungându-se cu creme pe gingii ca să îşi împrospăteze respiraţia –, amprentele vârstei erau de neşters, aşa cum nu a Pregetat să-i reamintească Bonaparte. Chipurile îmbătrânite, remarca el, nu sunt plăcute decât atunci când zâmbesc; Melancolia sau anxietatea, mai ales furia, le dau un aer grotesc. Realitatea era, însă, că el preferase dintotdeauna femeile „bune, drăguţe şi conciliante”, pe faţa cărora se citeau doar drăgălăşenia şi simplitatea.[1]

După ce a trecut pragul vârstei de patruzeci de îndrăgălăşenia şi dulceaţa înnăscute a lui Joséphine au încep” să se estompeze. A devenit agresivă, cârcotaşă, vindicativăe vaită mereu, oricui era dispus să o asculte, din cau> tratamentului inacceptabil la care o supunea Bonaparte & Tentativele de a curma răutăţile soţului ei dominator’s: atotputernic eşuau invariabil; în realitate, când încerca să-i înfrunte, devenea neputincioasă ca un copil, stârnindu-i doar dispreţul şi înăsprindu-l şi mai mult. Atitudinea grosolană şi brutală a lui Bonaparte rănea profund sensibilitatea lui Joséphine. Şi, prea adesea, din

cauza frustrării, uita că, sub învelişul lui dur, Bonaparte era gata să plângă, vibrând de fiecare dată la durerea celorlalţi; când îşi amintea acest lucru, ştia cum să-l îmbuneze – printr-o deferentă duioasă mângâindu-l şi liniştindu-l, când avea insomnii sau crampe la stomac, probabil din cauza orelor târzii la care se culca.

Ştia cum să-l ia, însă de multe ori resentimentul prevala asupra simţului practic, şi atunci Joséphine nu-şi mai putea controla furia. A-l alina pe bărbatul care îi provoca atâta suferinţă însemna un stres insuportabil pentru ea. Deşi nu obţinea niciun rezultat, Joséphine prefera să se vaite, să înfrunte şi să acuze, ceea ce nu făcea decât să declanşeze un nou ciclul de suferinţe.2

Joséphine spumega de furie din cauza infidelităţilor lui Bonaparte şi a îngâmfării cu care le etala. Pentru a-i stârni gelozia şi a o răni, anunţa, din când în când, că la fel ca un câine, „intrase şi el în călduri” –, vorbind la nesfârşit şi dând multe amănunte despre ultima sa amantă şi „manifestând după cum afirma Madame de Remusat –, o mirare încrâncenată, dacă Joséphine nu era de acord”. Nu o scutea de niciun detaliu: formele, defectele fizice şi atracţii! 6 anatomice ale fiecărei femei, până la ultima aluniţă, inclusiv gâfâielile şi celelalte manifestări, spre umilinţa lui Joséphine; Ştia că soţia sa îi plătea pe unii servitori din casă şi pe aindivizi din afară ca să-l spioneze şi să-i povestească despre întâlnirile lui. îi făcea plăcere s-o informeze despre aţie tâlfliri amoroase, pe care iscoadele ei nu le descoperiseră, JI\fel încât°s-Pmne scunoască întregul adevăr.

3 femeile din anturajul lui Joséphine, dar şi alte persoane reniarcat că, ori de câte ori îşi lua o nouă amantă, Bonaparte Lvenea şi mai violent cu soţia sa, închizându-i gura, rutător, atunci când încerca să protesteze. Afirma că are °evoie de divertismentul erotic

pe care i-l ofereau alte femei, jintindu-se îndreptăţit să recurgă la acesta.

Eu nu sunt un bărbat ca toţi ceilalţi”, zicea el, umflându-se în pene de parcă n-ar fi fost conştient de dezavantajul staturii sale? „aşa că legile morale şi cele care guvernează comportamentul în societate îşi pierd valabilitatea în cazul meu”. 3 De regulă, la auzul acestor cuvinte Joséphine izbucnea în lacrimi de durere şi jignire, lansând o avalanşă de văicăreli.

Mai mult decât pregătit pentru acest atac, Bonaparte se dezlănţuia, spărgând mobila şi agresând-o pe Joséphine, atât verbal, cât şi fizic4. Personalul consulului ştia că nu avea niciun rost să intervină. Oamenii asistau, cu oarecare jenă, la crizele acestuia, răsuflând uşuraţi când se potoleau, dar veşnic temători la gândul că puteau reveni oricând.

Bruftuluită şi maltratată, Joséphine se retrăgea să-şi lingă rănile. Ajunsese să aştepte măcar acea perioadă de calm ochiul uraganului – dintre răbufnirile de furie distrugătoare ale lui Bonaparte, când acesta se purta mai puţin aspru cu ea, manifestând chiar o tandreţe condescendentă. Nu-şi putea permite, însă, să se lase amăgită de această acalmie din timpul furtunii şi să uite care era realitatea, fiindcă alţi nori sumbri se adunau de fiecare dată, noi amante îşi făceau apariţia, ceea ce însemna că, pentru Joséphine, cerul rămânea veşnic întunecat.

Reacţiona orbeşte la această atmosferă sumbră şi Apăsătoare, confesându-se servitorilor, vizitatorilor la palat, °a chiar şi negustorilor care veneau să îi vândă bijuterii, pălării Şi °*bjets d ori*. Le poruncea doamnelor de onoare să compună Scrisori veninoase, pline de reproşuri, la adresa amantelor soţului ei, şi pe urmă să trimită prin curier aceste anonime.

Îşi frângea mâinile şi plângea din cauza chinurilor la care supunea nouă ei adversară, Caroline Murat, care încuraj viaţa amoroasă a primului-consul, prezentându-i tinej. e agreabile şi disponibile, aranjându-i întâlniri şi reamintindvuj neajunsurile lui Joséphine şi incapacitatea ei de a face copjj înlăcrimată şi cu inima sfâşiată de durere, Joséphine. Se confesa doamnelor ei amuţite de uimire, spunându-le că niciun fel de scrupule nu-l împiedicau pe Bonaparte să îşi satisfacă poftele nesăţioase şi că, dacă lumea n-ar fi fost tot timpul cu ochii pe el, înfrânându-i astfel cele mai condamnabile excese, s-ar deda unor vicii îngrozitoare. Nu-şi sedusese, oare, surorile, una câte una? întreba ea, retoric. Nu se credea el superior oamenilor obişnuiţi, încât se socotea îndreptăţit să-şi satisfacă toate fanteziile erotice, oricât ar fi fost de mârşave? 5

Trecând de la defăimare la căutarea unor dovezi despre infidelităţile lui Bonaparte (dovezi de care nici nu mai era nevoie, la urma urmei, de vreme ce Bonaparte se lăuda singur cu isprăvile sale), Joséphine a început să-şi urmărească soţul, în speranţa că o să-l surprindă în pat cu amantele, într-o noapte, când trecuse mult de miezul nopţii, a trezit-o din somn pe Claire de Remusat, şoptindu-i într-o stare de surescitare maximă:

„Nu mai pot suporta aşa ceva”. Era convinsă că Bonaparte se afla în micul apartament de deasupra biroului cu una dintre iubitele sale, celebra actriţă Mademoiselle George, de la Comédie Française. „Vreau să-i surprind”, i-a spus ea celeilalte femei, pregătindu-se să urce scările spre biroul lui Bonaparte. Madame de Remusat a încercat s-o împiedice, însă Joséphine era aproape obsedată de dorinţa de a-şi duce planul la îndeplinire.

„Vino după mine”, a zis ea. „Mergem sus amândouă”. Şi a început să urce treptele înguste ale scării în spirală,

urmată de tovarăşa ei. Brusc, s-a auzit un zgomot. Cu nerim întinşi la maximum, Joséphine a tresărit, după care a făcut un pas înapoi.

...„Poate că a fost Roustan, care stă de pază la uşă”, a y ea. „Ticălosul ăsta e în stare să ne taie beregata”.

Î? ollstan, matahala de mameluc a lui Bonaparte, dormea pe preş, în f & ţa uşii lui Bonaparte, înarmat şi fioros.

U Madame de Remusat a coborât scara îngustă pe cât de epede îi permitea jupa lungă; mai mult ca sigur că zgomotul aşilor ei nu a trecut neobservat de către ocupanţii camerelor L deasupra. Rămasă pe întuneric, fiindcă luminarea se afla ia tovarăşa sa, Joséphine s-a văzut nevoită să coboare şi ea, amuzată de mutra speriată a doamnei sale de onoare. Şi astfel au renunţat la proiect.6

Cu altă ocazie, însă, obsesia lui Joséphine de a-l prinde pe Bonaparte cu altă femeie a generat o puternică stare conflictuală. Curtea se afla la St. Cloud, unde o scară ducea de la apartamentele personale ale lui Bonaparte într-o cămăruţă ascunsă din pod, pe care o folosea pentru întâlnirile sale erotice, într-o seară, Joséphine a intrat la bănuieli, când a văzut-o strecurându-se afară din salon pe Adele Duchitel, o tânără fermecătoare de douăzeci şi unu de ani, ce fusese adusă la curte de către soţii Murat. Convinsă că Adele se ducea să se întâlnească cu Bonaparte, Joséphine şi-a lăsat musafirii şi, roasă de gelozie, s-a îndreptat spre odaia din capul scărilor. Uşa era închisă, însă prin gaura cheii se auzeau vocea lui Bonaparte şi a lui Adele. A bătut tare la uşă.

„Eu sunt, Joséphine”, a anunţat ea.

„Îţi dai seama ce le-am făcut!”, i-a zis după aceea Joséphine lui Claire de Remusat, povestindu-i scena. „A trecut ceva timp până să deschidă uşa, iar, când în fine au făcut-o, starea de dezordine din încăpere nu lăsa loc nici

unei îndoieli în privinţa celor întâmplate între ei. Ştiu că trebuia să mă fi abţinut, dar n-am fost în stare, aşa că i-am certat şi Pe unul şi pe celălalt”. 7

Adele a izbucnit în plâns, iar Bonaparte, furios cum Joséphine nu-l mai văzuse niciodată, a devenit atât de violent, incât ea a fugit speriată în camerele ei, tremurând din tot corpul r*”… în «i…?. *… – … *ti*…

„Totul e pierdut!”, i-a zis ea doamnei sale de „Bănuielile mele s-au adeverit… Nu ştiu ce-o să facă, mai mult ca sigur că va urma o scenă teribilă”. r în scurt timp, Bonaparte a năvălit ca o vijelie în camerei lui Joséphine, spărgând mobilele, proferând ameninţări’s” insultând-o în fel şi chip”, după cum a povestit chiar ea matârziu. Fără îndoială că au fost palme, zgâlţâieli violente, ba poate chiar şi gesturi mai brutale, în afara înjurăturilor triviale Dispreţul din glasul lui şfichiuia ca un bici. Nu mai tolera să fie spionat. De acum înainte, a anunţat-o el, va asculta de cei care l-au sfătuit să îşi ia altă nevastă, care să nu fie stearpă şi bătrână. O va părăsi. Şi o va lăsa fără niciun ban.

Înspăimântată, Joséphine a chemat-o pe Hortense, care reuşea de cele mai multe ori să îl îmbuneze pe tatăl său vitreg.

Numai că Hortense nu a putut interveni. Soţul ei i-a ordonat să nu se amestece în scandal; ca şi fraţii şi surorile sale, Louis Bonaparte spera ca de această dată ruptura dintre primulconsul şi soţia lui să fie definitivă.

Bonaparte l-a convocat pe Eugène şi i-a spus – acum ceva mai calm, dar nu mai puţin decis – că se hotărâse să divorţeze de Joséphine. Suficient de viclean încât să priceapă că de as dată nu mai era vorba doar de o banală ceartă în familie, Eugeni nu a încercat să-l înduplece pe tatăl său vitreg să renunţe îi idee. A afirmat doar că o va urma pe mama lui, indiferem unde s-ar hotărî să plece,

chiar şi înapoi în Martinica.

Timp de două zile, în palat a domnit o atmosferă încordată. Servitorii ieşeau şi intrau în vârful picioarelor, persoanele oficiale din administraţia casei încercau să păstreze aparenţele, ignorând atmosfera tensionată, deşi era limpede pentru toată lumea că mariajul lui Bonaparte ajunsese într-un punct critic. De astă dată, Joséphine a renunţat la tonul său agresiv şi, folosindu-şi talentul de a seduce, a izbutit în cele din urmă să îl înduplece pe Bonaparte să n-o izgonească de acasă. Era însă conştientă de faptul că se afla pe un teren nesigur. Bonaparte i-a spus cu sinceritate că se afla în faţa unei dileme de nerezolvat. Interesele politic6

— Ningeau spre divorţ, dar nu avea tăria de a renunţa la ea.

Atâta vreme cât se dovedea ascultătoare, nu-l mai hărţuia şi nu-i rfl-oşa relaţiile lui cu alte femei, el era decis să n-o părăsească.

Totuşi? a rugat-o să facă pentru el un lucru care lui nu-i stătea în uteri: să îşi asume responsabilitatea de a-şi sacrifica poziţia de otie, atunci când va veni momentul politic potrivit.

ulţumeşte-te doar să-mi slujeşti interesul politic”, i-a zis el. «Tu eşti cea care, din proprie iniţiativă, mă poţi scuti *aq decizia* neplăcută de a cere despărţirea”. 8

Aşadar, pretindea ca Joséphine să se dea pur şi simplu la o parte, atunci când considera el că era vremea s-o facă. Ştiind acest lucru, Joséphine nu se mai putea simţi în siguranţă. Şi, între timp, în aşteptarea clipei când trebuia să se autosacrifice, nu îndrăznea să-i mai reproşeze aventurile lui amoroase.

În acel moment, se pregătea o schimbare politică semnificativă. Printr-un act de obedienţă al Senatului, în mai 1804, Bonaparte a fost ridicat la rangul de împărat al

francezilor. Un plebiscit popular i-a confirmat noul statut, încununând într-un fel cu această ultimă onoare toate realizările lui remarcabile. Unii republicani au formulat obiecţii la adresa izului monarhic al noii distincţii, însă marea majoritatea a supuşilor împăratului şi-au exprimat încântaţi acordul, împăratul Napoleon I era, în ochii lor, simbolul Franţei victorioase, strălucit şi de nebiruit în lupte, abil în guvernare, arbitrul destinelor Europei. Numai el reuşea să le stârnească şi să le satisfacă, deopotrivă, patriotismul, pofta de bătălie, setea de glorie militară. La câteva luni după ridicarea lui la rangul imperial, francezii au început să sărbătorească oficial „Ziua Sfântului Napoleon”, la 15 august, data de naştere a împăratului.

Noul împărat a suferit o transformare semnificativă, odată cu această avansare. Observatorii remarcau că părea mai grav şi mai sever, căpătase o anumită nobleţe a ţinutei şi avea glasul mai puternic şi mai poruncitor. I-a apărat un tic nervos în colţul gurii – ca un semn al strădaniei de a se autostăpâni mai bine – şi a renunţat la uniforma simplă pe care o purtase dintotdeauna, optând pentru o vestimentar bogat împodobită. Atitudinea lui, înainte concentrată 6 preocupată, a devenit acum detaşată, proprie „oamenilor car au în vedere proiecte grandioase”, remarca unul dintr contemporanii săi. Trăsăturile lui „trădau o ambiţi exacerbată”, dezvăluind, dincolo de faţada imperiala adevărata sa fire – pasionată, exaltată şi neliniştită.

Împăratul s-a înconjurat de busturile unor mari oameni – Hannibal, Cezar, Scipio – şi de tablourile unor eroi, ca regele Carol al XII-lea al Suediei, figuri ilustre, care asemenea lui, făceau parte din cercul închis şi elitist ai personalităţilor excepţionale. Citea cu glas tare din piesele lui Corneille – deşi, după părerea lui Claire de Remusat, nu reuşea să redea ritmul versurilor alexandrine,

moralizatoare în sensul fixării unor ţeluri majore şi al făuririi unor destine remarcabile.

„Aş vrea să ştiu părerea oamenilor despre mine după trecerea mea în nefiinţă”, îi spunea el fratelui său Joseph. „Aş vrea să aud versurile înflăcărate pe care un mare poet, cum a fost Corneille, bunăoară, le va scrie despre faptele mele”. 9

Conştient de strălucirea sa spirituală şi mirosind puternic a mosc, colonia cu care se îmbălsăma zilnic, împăratul se mişca printre curteni cu un zâmbet încremenit pe buze, dând din cap în dreapta şi în stânga şi balansându-se uşor (fiindcă nişte foşti slujitori de-ai lui Ludovic al XVI-lea îl informaseră că răposatul rege avea mersul legănat), în prezenţa lui, înceta imediat orice conversaţie, toţi ochii se întorceau spre el, iar oamenii se grăbeau să se aşeze pe două rânduri ordonate printre care păşea plin de importanţă conducătorul lor, urmat la o distanţă considerabilă de soţie şi de alţi membri ai suitei.

Exact înainte de a fi încoronat împărat, Bonaparte îşi dezvăluise cruzimea printr-un act de regicid, care a înspăimântat poporul aflat pe punctul de a adopta din nou idealurile monarhice. Ca reacţie la tentativa de asasinat, comisă împotriva lui de câţiva conspiratori de dreapta, primul consul a poruncit ca cel mai proeminent vlăstar regal aflat în exil, ducele d’Enghien, să fie prins şi executat de către un juton de puşcaşi. Multor francezi, acest gest de răzbunare u sânge rece li s-a părut brutal şi nejustificat; un fior de le-a scuturat trupurile şi, în şoaptă, s-au întrebat unii ceilalţi ce fel de om era, oare, Bonaparte, dacă fusese în stare să verse sfântul sânge regesc al Franţei, printr-un semenea act de cruzime. Fireşte, revoluţionarii din 1793 îşi trimiseseră regele la ghilotină cu o exuberanţă aproape la fel de sinistră, dar, în realitate, Ludovic al XVI-lea se făcuse vinovat nu numai de proasta guvernare a ţării, ci şi

de abandonarea poporului, în vreme ce tânărului duce d'Enghien nu i se putea reproşa nimic.

Controversata asasinare a tânărului prinţ, întemniţarea inamicilor politici ai lui Bonaparte, exilarea conspiratorilor suspecţi tocmai în îndepărtatele insule Seychelles, din Oceanul Indian, toate, coroborate, au creat ceea ce avea să fie denumită de unii autori o „mică teroare" în jurul împăratului. O atmosferă de veneraţie şi groază domnea la St. Cloud, măreţul palat unde gravita acum curtea imperială.

Înconjurat de grădini stilizate, după moda clasică de la Versailles, Palatul St. Cloud avea curţi spaţioase, unde se desfăşurau paradele militare, o oranjerie şi alei lungi printre pajişti de iarbă tunsă frumos, şi tufişuri ajustate cu meticulozitate. Nimic sălbatic, nimic asimetric nu înflorea acolo; până şi lebedele lui Joséphine, care pluteau pe heleşteul mare din faţa terasei, aveau o anumită mărime şi nu trebuia să depăşească un anumit număr, fiindu-le controlată înmulţirea şi îngrădită libertatea.

Bonaparte a alocat sume enorme renovării Palatului St. Cloud, pentru a crea acolo o ambianţă potrivită cu înalta sa funcţie. Portrete imense ale împăratului împodobeau încăperile spaţioase. Un jilţ aurit, aproape ca un tron, era Pus deoparte pentru împărat într-un capăt al vastei săli de audienţe. Bonaparte cina în ţinută de gală, într-o sufragerie regală, sub privirile altora, bucuroşi că li se rezervase Privilegiul de a-l urmări, în palat nu aveau acces decât câţiva membri ai elitei, aleşi pe sprânceană. Pe terenurile de la i

St. Cloud nu mai vedeai plimbându-se soldaţi bătrâni, Malma; son, nădăjduind să-şi vadă comandantul; acum, şi camarazii de arme, la care împăratul ţinea mult, erau oprjt; la poartă, unde li se verifica identitatea şi li se puneau întrebări despre motivul vizitei, înainte de a li se

permite să intre în palat.

Treptat, treptat, împăratul se îndepărta de toată lumea inclusiv de soţia sa. Deşi Joséphine era prezentă – zâmbitoare graţioasă şi îmbrăcată elegant – la recepţiile de la palat şi prezida în calitate de amfitrioană dineurile oficiale cu cincizeci sau o sută de oaspeţi, care se organizau în magnifica sufragerie de la St. Cloud, totuşi ea nu mai reprezenta o figură centrală în familia lui Bonaparte. I se spunea „Maiestatea voastră Imperială" şi purta o diademă cu diamante, asemenea reginelor, însă arareori mai era văzută alături de împărat; escortată de către unul dintre şambelanii palatului, mergea cu mulţi paşi în urma soţului ei şi, de regulă, într-o încăpere spaţioasă fiecare se aşeza în alt capăt. Declarând că nu va mai suporta niciodată „umilinţa" de a împărţi acelaşi dormitor cu soţia sa, Bonaparte dormea într-o cameră separată, care se afla la o oarecare distanţă de apartamentele lui Joséphine.

Când voia să-şi petreacă noaptea cu ea, bătea cale lungă din camera lui până la ea, îmbrăcat în halat, cu papuci şi batic în carouri; ori alegea să facă acest drum la intervale neregulate, astfel încât servitorii să-i remarce prezenţa, iar Joséphine să se împăuneze cu intimitatea lor pe tot parcursul zilei următoare.

Aflată într-o poziţie atât de ingrată, Joséphine simţea nevoia să împărtăşească gloria lui magnifică, fie şi numai trecător. Aidoma tuturor celorlalţi de la curte, se temea de Bonaparte, dar voia totodată să-l ţină strâns legat de ea, pretinzând să-i dăruiască ei bruma de lealitate şi de afecţiune de care se mai simţea capabil. Era încă soţia lui; cum spunea el adesea, numai cu ajutorul ei ajunsese la înalta funcţie pe care o deţinea acum.

Din moment ce Bonaparte devenise împărat, lui joSephine nu-i mai rămânea decât să-şi îndeplinească rolul

e soţie, deşi imensitatea aurită a palatului St. Cloud şi tiflosfera rece şi ceremonioasă care domnea acolo nu erau cidecum pe gustul ei.

„Simt că nu sunt făcută pentru asemenea grandoare", îi scria Joséphine lui Hortense. „Aş fi mai fericită într-un loc retras, înconjurată de lucruri dragi mie". 10 în primăvara anului 804, Hortense era însărcinată cu al doilea copil, or probabil ca Joséphine s-a simţit adesea sfâşiată între obligaţiile familiale şi îndatoririle impuse de rangul său înalt. Ţinea foarte mult la nepoţelul său, Napoleon, aşa că aştepta, probabil, cu nerăbdare ca acesta să se bucure de compania unui frăţior sau a unei surioare.

Speranţa sa de odinioară, ca fiul lui Hortense să ia locul copilului pe care ea nu-l putuse avea şi să devină astfel moştenitorul lui Bonaparte, se spulberase. Ştia acum că, făcând abstracţie de o schimbare neaşteptată şi puţin probabilă a atitudinii soţului ei, rolul ei de nevastă avea să se încheie într-un viitor nu prea îndepărtat. El îi va porunci să nu-i mai stea în cale şi, ca oricare alt supus, ea se va conforma. Aştepta hotărârea lui, lăsându-se în voia sorţii.

Deşi o parte din fiinţa ei continua să protesteze împotriva umilinţelor la care o supunea, raţiunea îi spunea, totuşi, că orice încercare de a-l înfrunta era zadarnică. Aidoma marelui uragan, împăratul Napoleon făcuse ravagii în viaţa ei, măturând totul în cale, iar puţinele speranţe care îi mai rămăseseră zăceau călcate în picioare de el.

„Trăiască în veci împăratul!"

Tunurile au început să tragă la şase seara, pe data de l decembrie 1804, şi au continuat aşa, la intervale regulate, până după miezul nopţii. Oraşul strălucea de lumini felinarele scânteietoare sclipeau pe străzi, ferestrele caselor şi vitrinele magazinelor erau luminate, iar în vârful colinelor ardeau focuri şi făclii lucitoare.

Soldaţi în uniforme noi patrulau pe străzi, nerăbdători să-şi ocupe locul de-a lungul drumului încoronării, în catedrala Notredame, nenumăraţi lucrători munceau la lumina torţelor până târziu în noapte, pentru a pregăti podiumul înalt unde urma să stea împăratul în ziua încoronării şi a instala mii de luminări de ceară în cele douăzeci şi patru de candelabre din cristal, care atârnau din tavan.

De luni de zile, Parisul făcea pregătiri pentru încoronarea împăratului Napoleon, această activitate frenetică atingând punctul culminant în ultimele săptămâni ale lui noiembrie.

Oamenii se înghesuiau să-şi închirieze camere sau să-şi rezerve locuri pe acoperişurile caselor de pe străzile pe unde urma să treacă trăsura împăratului, sau se grăbeau la croitori să-şi probeze noile haine, în săptămânile de după ziua încoronării erau programate multe dineuri şi serbări, aşa ca parizienii înstăriţi trebuia să aibă îmbrăcăminte potrivita pentru fiecare ocazie în parte. După ce-şi terminau treburile» cumpărătorii se opreau la atelierul de brodat, unde meşterii împodobeau somptuoasa mantie de catifea a împăratului cu albine cusute cu fir de aur, şi la bijutierul unde era expusa coroana lui, alături de sabia bătută în diamante.

Şi împărăteasa urma să fie încoronată, numai că această, cizie fusese luată de către Bonaparte în ultimul moment, a mul” ezitări. Toate rudele lui se opuneau cu înverşunarcării lui Joséphine la rangul de împărăteasă. Se dovedise de rolul de consoartă cât timp Bonaparte deţinuse funcţia de prim-consul, susţineau ei; or, acum, când acesta ajunsese împărat, era şi mai nepotrivită.

Furia lor colectivă a devenit clocotitoare în preajma încoronării. Joseph şi Louis au refuzat pe un ton sec rolul ce li se rezervase în cadrul ceremoniei, ca „Mari Demnitari ai Imperiului”. Ori erau prinţi, ori nimic, au declarat ei; în

plus, nu admiteau ca virtuoasele lor soţii să fie subordonate rău famatei Joséphine de Beauharnais. Elisei şi lui Caroline li s-a acordat rangul de „Alteţe Imperiale”, inclusiv pământurile şi titlurile aferente, însă n-au fost mulţumite. Ţineau morţiş să fie prinţese, cum era Paulette; întrucât soţul lui Paulette, Leclercq, murise, aceasta se măritase în urmă cu câteva luni cu prinţul Borghese. Letizia, mama lui Bonaparte, a fost atât de ofensată că i s-a conferit doar rangul de „Madame, Mama Maiestăţii sale împăratul”, încât s-a retras la Roma şi n-a participat la încoronare.

Asaltat de reproşurile rudelor, sătul de uneltirile lor necontenite şi revoltat de aroganţa lor faţă de Joséphine, cu câteva săptămâni înainte de încoronare Bonaparte s-a dus, într-o seară, în dormitorul soţiei sale şi, luând-o în braţe, i-a spulberat neliniştea, spunându-i că va fi încoronată împreună cu el la Notredame.

„Papa va veni aici, la sfârşitul lunii”, i-a zis el. Ne va încorona pe amândoi. E timpul să începi pregătirile pentru ceremonie” 1.

Răgazul era scurt pentru numeroasele sarcini ce trebuia să fie duse la bun sfârşit. Aveau loc mereu repetiţii ale galului complicat, Jacques-Louis David, pictorul curţii, drumându-i pe toţi, în conformitate cu o schemă coregrafică elaborată. Cum era şi de aşteptat, repetiţiile erau întrerupte frecvent de certuri legate de ierarhie şi rang; deşi împăratul îi obligase pe doi dintre fraţi (Lucien şi Jérôme fiind excW din protocol) şi cele trei surori să participe şi să păstremăcar aparenţele în relaţie cu soţia lui, aceştia nu-şi puteau reprima ura, profitând de orice ocazie pentru a protesta împotriva rolurilor de subordonare care li se atribuiseră.

Instigate de Caroline, care era însărcinată, cele trei surori şi Julie, nevasta lui Joseph, au refuzat categoric să

ţină imensa trenă a mantiei roşii de catifea, pe care o purta Joséphine Animozităţile au devenit atât de puternice, încât Bonaparte a trebuit să intervină. Dar nici măcar ordinul lui expres nu a putut dezamorsa conflictul care risca să se soldeze cu retragerea întregii familii Bonaparte. La un moment dat, totul s-a oprit, în fiecare zi, diverşi intermediari îngrijoraţi încercau să aplaneze lucrurile, în timp ce Bonaparte trebuia să suporte reproşurile permanente ale rudelor.

Probabil că în această situaţie conflictuală ce părea să nu aibă rezolvare, împăratul s-a dus la Joséphine şi a întrebat-o dacă nu era de acord să fie părtaşă la o înscenare, în ideea de a soluţiona problema spinoasă a succesiunii şi a pune astfel capăt obiecţiilor formulate de rudele sale. Accepta să spună că e însărcinată şi să păstreze aparenţele până la termenul normal, simulând apoi o naştere? în cazul acesta, el va găsi altă femeie de fapt, credea că o găsise deja – care să-i poarte în pântece copilul şi, la momentul potrivit, să nască pe ascuns, dându-i lui posibilitatea de a afirma că acela era copilul lui Joséphine?

Joséphine a fost de acord. Chiar dacă a avut reţineri, nu au rămas consemnate; după părerea lui Claire de Remusat, Joséphine era dispusă să încurajeze uneltirile soţului său, ştiind că în felul acesta putea să-şi menţină statutul de soţie.

Ideea i-a fost împărtăşită lui Corvisart, doctorul principal al împăratului, întrucât cooperarea lui era esenţială pentru reuşita planului. Corvisart, însă, a obiectat din considerente de ordin etic. Nu putea participa la o asemenea înşelătorie, mai ales când se punea problema succesiunii la tronul imperial. Frustrat, împăratul nu i-a făcut nicio scenă lui Corvisart, ci a fost de acord cu raţionamentul lui, aşa că s-a renunţat la proiect[2].

Toată curtea aştepta cu sufletul la gură soluţionare3

controversei stârnite de stabilirea persoanelor care urmau să ţină trena împărătesei. A trecut aproape o săptămână, iar gonaparte, îngrijorat şi nedormit începea să-şi piardă răbdarea. îl enerva faptul că nu-şi putea constrânge surorile răutâcioase să fie mai cooperante, însă familia nu renunţa la pretenţiile sale, iar el se simţea neputincios în faţa ei. Din fericire, s-a găsit o soluţie, fără a fi lezată demnitatea nici yjieia dintre părţi. Cineva şi-a amintit că la stabilirea ritualului încoronării s-a făcut o distincţie între „a ţine trena” – sarcină ce le revenea unor slujbaşi inferiori – şi „a susţine mantia” funcţie de onoare îndeplinită de persoane de rang înalt. Elisa, Caroline, Paulette şi Mie, împreună cu Hortense, au acceptat să susţină mantia” împărătesei, cu condiţia ca fiecare să aibă câte un şambelan care să le ţină şi lor trena.

Dar nici nu s-a rezolvat bine această dificultate, că a şi apărut alta. Joseph şi Louis, prevalându-se de calitatea lor de fraţi ai împăratului, cereau insistent permisiunea de a purta o mantie somptuoasă împodobită cu hermină, aceasta fiind simbolul regalităţii sacre. Mantia lui Joséphine urma să fie împodobită cu hermină, or prin venele ei nu curgea sânge împărătesc, susţineau ei. Se cuvenea ca fraţilor împăratului să li se facă onoarea de a purta şi ei hermină în virtutea consangvinităţii cu Bonaparte.

De data aceasta, oficialităţile de la curtejnsărcinate cu protocolul s-au implicat şi ele în conflict, între cancelar, trezorier, ministrul de Interne, marele şambelan, marele scutier şi marele mareşal al curţii s-a iscat o dispută aprinsă.

Fără îndoială că s-a înfuriat şi împăratul, iar Joseph, care în calitate de frate mai mare se considera, în continuare, capul familiei Bonaparte, socotea intolerabilă

insulta la adresa drepturilor sale patriarhale. Şi-aşa fratele mai mic comisese Şteşeala de a nu-i urma sfatul, prin refuzul său de a divorţa, iar acum, mai mult chiar, i se cerea să renunţe la simbolul regalităţii, în vremele lui Joséphine i se permitea să îl arboreze.

Până la urmă, deoarece oficialităţile s-au raliat împotriva °r> Joseph şi Louis au cedat. Urmau să poarte mantii princiare, dar nu împodobite cu hermină, cum erau cele regeşti. Aveau să meargă în trăsură cu împăratul §; împărăteasa, dar nu li se va face onoarea de a şedea atâtus de ei pe podiumul din catedrală. Frustraţi din cauza privilegiilor ce le fuseseră refuzate, membrii familie; Bonaparte nu şi-au putut reprima mânia ce le schimonosea chipurile în dimineaţa încoronării.

O persoană care a vizitat-o pe Joséphine cu câteva zile înainte de ceremonie a surprins-o plângând. Era nervoasă şi irascibilă, agasată de furnizori şi croitorese, funcţionari de la curte şi nelipsiţii petiţionari, care îi cereau favoruri.

Cumnaţii şi cumnatele ei se uitau urât la ea şi o insultau ori de câte ori li se oferea ocazia; în plus, o îngrozea ceremonialul căruia trebuia să-i facă faţă. Şi mai avea un motiv de suferinţa.

Din nou, soţul ei „intrase în călduri”, manifestând, ca de obicei, un comportament greu de suportat.

Cu doamnele de la palat era neobişnuit de vesel, glumeţ şi curtenitor – „un adevărat sultan”, cum zicea Claire de Remusat. În schimb cu Joséphine era aspru şi încrâncenat, preferând compania unui mare număr de femei, deşi niciuna nu-l atrăgea în mod deosebit. Complexitatea acestei intrigi deriva din faptul că obiectul pasiunii lui, Elizabeth de Vaudey, o blondă cu ochi albaştri, era combinată cu Eugène, care o iubea, iar când aceasta şi-a părăsit brusc prietenul în favoarea împăratului, o

bucată de vreme Bonaparte şi-a tratat cu răceală fiul vitreg. Văzând că fratele său era îndrăgostit serios de Elizabeth de Vaudey şi sperând că această iubire îl va determina să divorţeze de Joséphine, Caroline a alimentat conflictul dintre Elizabeth şi împărăteasă, pe care a încercat s-o păcălească, sugerându-i că Murat şi Elizabeth ar fi fost amanţi în cele din urmă, Joséphine a descoperit adevărul Ofensată, şi-a trimis slujitorii să o spioneze pe Elizabeth, dar orice ar fi făcut, nu reuşea să diminueze dragostea U1} Bonaparte, care devenea din ce în ce mai puternică pe măsură ce se apropia ziua încoronării.

Joséphine mai avea un motiv de îngrijorare. Papa fiU putea încorona un împărat şi o împărăteasă, care erau niţi doar printr-o ceremonie civilă; în aceste condiţii trebuia să fie oficiată cununia religioasă. Bonaparte a profitat de Afluenţa pe care o avea asupra unchiului său, cardinalul fesch, pentru a-l convinge să oficieze în ultimul moment o slujbă nupţială în capela de la Tuileries, martori fiind doar doi dintre ofiţerii împăratului, întrucât nu a fost de faţă niciun preot parohial, potrivit legii canonice legalitatea ceremoniei putea fi contestată, însă Joséphine a obţinut o atestare scrisă potrivit căreia slujba avusese loc, iar ulterior acel act a devenit pentru ea unul dintre lucrurile cele mai de preţ. Deşi Bonaparte îi explicase limpede că, într-o bună zi va trebui să renunţe la statutul său de soţie, Joséphine continua să spere că dovada scrisă a oficierii căsătoriei religioase, alături de consacrarea sa ca împărăteasă, puteau zădărnici planurile lui de divorţ.4

Ziua încoronării a debutat, din zori, cu un frig năprasnic.

Străzile proaspăt măturate erau acoperite de promoroacă, iar din când în când mai cădea o ninsoare slabă. Şiruri lungi de soldaţi, aşezaţi pe trei rânduri, erau postaţi pe drumul încoronării, în spatele lor, înghesuiţi pe

lângă case şi magazine, parizienii pândeau trecerea împăratului şi a împărătesei, urmaţi de suita lor. Erau mai mult curioşi decât entuziasmaţi, remarca un observator; de aproape treizeci de ani, la Paris nu mai avusese loc nicio încoronare, or mulţi dintre cei aflaţi în mulţime nu văzuseră niciodată o asemenea ceremonie.

De îndată ce s-a luminat de ziuă, invitaţii au început să sosească la catedrală, dârdâind de frig în veşmintele lor de gală. Imensa biserică, cu tavanul său, nu era deloc încălzită; oficialităţile de la curte, care veniseră pe jos, în procesiune, de la Palais de Justice, scoteau aburi din gură din cauza atmosferei îngheţate din catedrală.

Nu după mult timp, tropotul copitelor pe caldarâmul sticlos a anunţat sosirea papei, care venea într-o trăsură de Protocol, escortat de dragoni şi precedat de cruce. Cu câţiva aili în urmă, numai, ar fi fost de neconceput ca însuşi capul

Bisericii Catolice, însoţit de şase cardinali cu robe roşii şi o sută de episcopi să vină la Notredame, ca să oficieze slujba Cei crescuţi în perioada revoluţiei, când nu se permitea decâj cultul raţiunii, bisericile fiind transformate în taverne, grajduri sau săli de dans, considerau probabil exotică şi oarecum deplasată imaginea acelui bătrân ascetic, ridicând mâna pentru a binecuvânta asistenţa.

Pe la mijlocul dimineţii, mulţimea a fost străbătută de un freamăt de nerăbdare. Bubuitul tunului din Place du Carrousel a vestit plecarea suitei imperiale, în fruntea lungii procesiuni, care se mişca în ritm molcom, se afla Murat, guvernatorul Parisului, urmat de sute de husari în costume argintii şi aurii şi de vânători în haine roşii. Ofiţeri călare escortau trăsurile în care se aflau demnitarii de stat, maeştrii de ceremonii şi surorile împăratului. Printre călăreţi se detaşa garda de corp a împăratului, egipteanul

Roustan, înveşmântat şi gătit după moda mamelucilor, cu un dolman din catifea verde, ţesut cu perle.

Strigăte frenetice s-au auzit din mulţime când măreaţa caleaşca imperială aurită şi-a făcut apariţia, trasă de opt cai spanioli murgi şi înconjurată din toate părţile de douăzeci de escadroane de cavalerie. Din zilele vechiului regim nu se mai văzuse niciodată aşa ceva: uriaşa berlină, având deasupra o coroană de aur, cu portierele acoperite de lauri, stele, albine (noul simbol imperial) şi litera „N”, sclipea în lumina iernatică, roţile ei imense huruind zgomotos pe suprafaţa accidentată a străzilor înguste. Prin geamurile mari, împăratul se vedea clar, purtând mantia purpurie şi o pălărie de catifea cu pene albe, iar lângă el împărăteasa, toată în alb, cu o diademă strălucitoare de diamante pe cap.

În miezul zilei cupeul imperial a tras în piaţeta aglomerata din faţa catedralei, iar ocupanţii lui s-au dus într-o clădire alăturată, ca să-şi pună veşmintele de ceremonie, în catedrala, vânzători de limonada, „bomboane Bonaparte” şi chifle calde se foiau printre invitaţii înţepeniţi de frig, care aşteptau acolo de cinci ceasuri...

Calvarul de până atunci a fost dat uitării însă în momentul!

e orchestra cu patru sute de instrumentişti a început să-i? iar Joséphine, într-o rochie lungă din satin alb, sclipind toată de nestemate şi broderii din aur şi argint, şi-a început rocesiunea oficială spre altar. Mulţi dintre cei prezenţi au j, ernarcatextraordinara graţie şi frumuseţea ei tinerească din acea *zi*. În ciuda grijilor care o împovărau, a stresului din ultimei6 săptămâni şi a chinului de a umbla pe jos îmbrăcată cil veşminte atât de grele, împărăteasa păşea transfigurată, parcă, pe culoarul dintre bănci, ca o fată de douăzeci şi cinci de ani, după cum remarca

Madame de Remusat.

De bună seamă că această apariţie solitară şi fragilă în raport cu imensitatea din jurul ei era foarte emoţionată în vreme ce înainta, pe sub uriaşele boite arcuite ale vechii catedrale. Totul avea darul s-o impresioneze – sunetele ample ale orchestrei, mirosul persistent de tămâie combinat cu coloniile oaspeţilor şi izul de luminări aprinse, bogăţia de culori, de la roşul draperiilor care acopereau pereţii până la verdele intens al covorului, trecând prin toate nuanţele de violet strălucitor, albastru şi roşu ale uniformelor şi livrelelor.

Dar, după ce papa le-a dat binecuvântarea împăratului şi împărătesei, Joséphine a îngenuncheat în faţa soţului său pentru a-şi primi din mâinile lui coroana imperială şi nu s-a mai putut stăpâni; lacrimile îi şiroiau pe obraji, în timp ce el, cu un aer poznaş, îi aranja tacticos coroana pe buclele strânse.

Îşi purta coroana cu mult mai multă graţie decât dacă ar fi fost din neam regesc, gândeau invitaţii, şi pe tot parcursul ceremoniei care a durat trei ore Joséphine şi-a executat fără cusur toate mişcările potrivit schemei coregrafice exersate în prealabil, însă cumnatele ei, furioase şi cârcotaşe, nu s-au putut abţine să nu fie maliţioase. Când împărăteasa a părăsit Starul ca să se apropie de cele douăzeci şi patru de trepte care duceau la tronul ei şi la cel al soţului, răutăcioasele Purtătoare de trenă au scăpat brusc din mâini mantia de peste Patruzeci de kilograme, lăsând-o să susţină singură toată & cutatea veşmântului somptuos. Joséphine era imobilizată.

erernonia nu mai putea continua.

„Văzând aceasta, împăratul le-a adresat surorilor sal câteva cuvinte seci pe un ton categoric”, după cum’s 6 menţionat în cronică, şi spre surprinderea tuturor, acestea s-a & supus, ridicând din nou trena grea şi urmând-o pe

Josephin până când a ajuns la trepte. Cum a izbutit Joséphine să i urce neajutată, târând în urmă mantia grea, a fost un mister mult comentat după ce lungul ritual a luat sfârşit, însă cert este că s-a descurcat de minune, iar în final, ea şi împăratul s-au instalat pe tronurile înalte şi aurite.

A fost un moment glorios şi memorabil. Papa a strigat cu glas sonor: „Vivat imperator în aeternum!” – „Trăiască de-a pururi împăratul!”, în acordurile dezlănţuite ale orchestrei, ale căror ecouri răzbăteau printre coloanele înalte până sus de tot spre bolţile ameţitoare din piatră. Impozantă şi în acelaşi timp seducătoare, Joséphine părea foarte emoţionată, în vreme ce Bonaparte, care îşi pusese pe cap o coroană aurie din frunze de laur, era palid, cu buzele strânse sever şi chipul încordat.[5] Făcea parte din categoria oamenilor pentru care fericirea înseamnă activitate; după câteva ceasuri de pasivitate, înveşmântat în hainele acelea de gală, ardea de nerăbdare să se apuce iarăşi de treabă.

În primele luni de domnie ca împărăteasă, Joséphine a fost extrem de ocupată. Dulcea indolenţă în care trăise până atunci dispăruse complet, timpul ei fiind acum reglat în conformitate cu un program elaborat cu multă meticulozitate.

Se sfârşise cu lungile seri petrecute în compania unora şi a altora, cu extravaganţele, cu trândavia, a renunţat până şi la mersul său lent şi la mişcările line, adoptând un ritm de viaţă accelerat.

Avea multe lucruri de făcut, împăratul îi pretindea să vegheze ca ceremonialul de la palat şi nenumăratele reguli impuse de etichetă să fie respectate cu stricteţe. Ei îi revenea responsabilitatea de a le invita la micul dejun pe tinerele doamne de la curte şi de a le familiariza cu subtilităţile codulyj social recent adoptat. Trebuia să

transpună în practica solicitările împăratului, printre care se număra şi cerinţa ca ainnele să facă reverenţe adânci în faţa lui, un obicei larg spândit la curtea Bourbonilor, înainte de revoluţie. Cel puţin jijjjtr-un punct de vedere, Joséphine a devenit un fel de atroană imperială, care veghea la respectarea tuturor gulamentelor oficiale – sarcină obositoare, având în vedere faptul că protocoalele la palat se ţineau lanţ.

] \ [u existau numai reguli referitoare la expulzarea persoanelor necorespunzătoare din incinta palatului imperial.

Sutele de servitori şi funcţionari, de la cameriste până la valeţi, scutieri şi paji aveau îndatoriri şi privilegii specifice, şi pentru fiecare se prevedeau restricţii cu privire la locul unde avea voie să şadă sau să stea în picioare, camerele în care putea intra sau felul cum trebuia să se îmbrace, să vorbească ori să se adreseze atât superiorilor cât şi subalternilor. Rangul fiecărui membru al personalului din casă, în ierarhia oficială, regulile ce stabileau întâietatea – cine trebuia să intre primul pe uşă, cine avea dreptul să vorbească direct cu împărăteasa (practic, nimeni), care dintre doamnele ei de onoare – având cel mai vechi şi cel mai nobil nume prerevoluţionar – era îndreptăţită să ocupe poziţia de frunte printre egalele sale.

Protocolul reglementa aproape tot: modul de deservire a mesenilor, numărul felurilor de mâncare, maniera în care se impunea să mănânci; ritualurile legate de trezirea împărătesei, dimineaţa, şi de baia împăratului; stipulaţiile privind doliul, cununiile, botezurile şi alte rânduieli; reglementările în privinţa vestimentaţiei; până şi amplasarea mobilelor în „apartamentele interioare” ale împărătesei şi în camerele ei personale, unde aveau acces doar câteva zeci de servitori şi doamnele din suită, în cazul

în care nu exista nicio prevedere în condica de protocol, puteau fi consultate oracolele vii – Madame Campan, Madame de la Tour du Pin, care, domnişoară fiind, trăise la curtea Mariei Antoaneta, şi Marchiza de Montesson, vechea îndrumătoare a lui Joséphine, care era mai tot timpul prin preajmă Pentru a-i reaminti de statutul său de soţie a unui mare bărbat.

În calitatea sa de amfitrioană, Joséphine era pusă continuu în situaţia de a organiza sau de a prezida tot felul de acţiuni cu caracter oficial. Se dădeau supeuri anoste pentru generalii bătrâni şi baluri cu cinci sute de invitaţi, se organizail festivităţi civile sau militare în aer liber, la care împărăteasa trebuia să prezideze, cu un aer senin şi destins, ore în şjr deşi ei îi amorţeau mădularele şi i se înroşeau urechile şi nasul, din cauza frigului. Mai erau apoi serile la operă şi reprezentaţiile de teatru de la palat, la care surorile împăratului Caroline şi Elisa, ce se credeau mari tragediene, îi făceau pe spectatori să râdă pe înfundate şi să caşte. La aceasta se adăugau micile „ceaiuri” de la orele trei după-amiaza, supeurile târzii şi concertele de la palat, cu participarea unor celebri cântăreţi italieni. La recepţiile ei matinale, împărăteasa primea tot felul de oameni, de la ambasadori aroganţi şi onctuoşi sau foşti emigranţi bătrâni, până la militarii, pe care numai tactul amfitrioanei reuşea să-i atragă în conversaţie.

Uneori, Joséphine invita la palat oameni de litere, spre a citi celorlalţi musafiri din operele lor. În răstimpul în care ei recitau, ea şedea în faţa ramei cu tapiseria la care teşea cu fir de lână. îi făcea să se simtă bine, fermecându-i cu firea sa caldă, plăcută şi calmă; aceştia ajungeau chiar să nu mai ia în seamă lătrăturile continue ale câinelui, care stătea lângă stăpână şi mârâia, ba mai mult, într-una din zile l-a muşcat de gambă pe scriitorul preferat al lui

Joséphine, Antoine Arnault6.

Reuşita acestor reuniuni literare era zădărnicită, câteodată, de prezenţa deplasată a Elisei, care, costumată în muză, cu voaluri multicore extravagante şi o coroană din frunze de laur pe cap, începea să emită judecăţi de valoare despre meritele poemelor şi ale pieselor de teatru pe măsură ce acestea erau citite. Plictisită de compania soţului ei corsican apărea peste tot însoţită de poetul şi amantul său, Fontanes, un om vulgar, cu realizări literare modeste, a cărui unică sursă de inspiraţie o constituia Elisa.

Joséphine trecea cu uşurinţă peste inconvenientul prezenţei Elisei, aşa cum ştia să depăşească orice situaţie conflictuală – detensionând atmosfera prin blânda ei solicitudine, şi dând tonul oricărui eveniment monden, prin

Oaniera sa elegantă, şi în acelaşi timp agreabilă. Ţinea minte urnele persoanelor şi avea darul de a-i da fiecăreia senzaţia e este importantă şi bine venită. Era sincer îngrijorată când afla despre cineva că are necazuri sau greutăţi, îşi câştigase de mult renumele pentru mărinimia şi faptele sale bune; la Paris oamenii vorbeau adesea despre actele ei de caritate, aşa că vechea ei reputaţie de femeie frivolă fusese dată uitării, parizienii care nu aveau contact direct cu ea o iubeau, totuşi, pentru bunătatea şi firea ei deschisă. Deşi, ca împărăteasă, ducea o viaţă pe măsura rangului său, Joséphine nu era niciodată distantă sau inaccesibilă. Lumea admira deopotrivă modestia şi toaletele frumoase pe care le purta.

„Eu câştig bătălii”, remarca Bonaparte, „dar Joséphine câştigă inimi”. Firea ei sociabilă fusese întotdeauna de mare folos, deşi acum nu atârna atât de greu în balanţă. De fapt, nu mai avea nevoie de ea, or Joséphine ştia lucrul acesta.

Făcându-se utilă şi îndeplinindu-şi cu succes rolul

atribuit de soţul său, spera să mai prelungească o vreme mariajul lor.

Conştientă de faptul că ajunsese complet dependentă de el, îi era nespus de recunoscătoare pentru amânarea momentului când avea să o alunge.

După ce fusese ridicată la rangul de împărăteasă, Joséphine renunţase la orice aparenţă de independenţă, în realitate, făcuse un târg cu Bonaparte. Îşi va îndeplini rolul dificil şi se va bucura de privilegiile aferente atâta vreme cât el va renunţa la divorţul care, după cum îi spusese, părea inevitabil. Dar nu i se va mai opune. Capitularea ei era totală şi definitivă. Spiritul ei fusese subjugat.

„Vreau să fiu de-a pururi pentru tine buna şi tandra Joséphine, preocupată doar de fericirea ta”, îi scria ea.

«Dorinţa mea este... să-ţi fiu pe plac, să te iubesc – ba, mai fliult, să te ador!” 7 Această atitudine exprima mai degrabă veneraţia unei supuse loiale decât afecţiunea unei soţii.

Sentimentele amestecate pe care Joséphine le nutrea faţă de Bonaparte nu mai contau. Fuseseră înlocuite de loialitatea l”.

upsită de echivoc a celui inferior faţă de superiorul său, al servitorului în relaţie cu stăpânul, a vasalului faţă de nobil. $ aidoma servitorului a cărui demnitate derivă din poziţia n care o ocupă în casa unui nobil, la fel şi împărăteasa Joséphine lăsându-şi deoparte vechea personalitate, cu resentimentele ranchiunele şi revoltele ei, îşi găsea demnitatea – sau măcar o oarecare alinare – în îndeplinirea noului său rol.

Cu toate acestea, nesiguranţa şi teamă nu numai că n-au părăsit-o, ci s-au accentuat.

Sentimentul de insecuritate îi conferea un farmec aparte care trezea simpatia celorlalţi, însă o făcea vulnerabilă în ochii lui Bonaparte, care nu scăpa nicio

ocazie s-o pună în dificultate. Când cheltuia prea mult, ceea ce se întâmpla din ce în ce mai des, Bonaparte îi cerea să îi arate chitanţele, iar ea tremura şi plângea, îngrozită de furia lui. Dacă trebuia să rămână în pat, din cauza unor cumplite dureri de cap, se aştepta să-l vadă pe Bonaparte făcându-şi apariţia în camera ei întunecată, pentru a-i porunci să se scoale, să se îmbrace şi să îşi îndeplinească îndatoririle sociale. Trăia într-o permanentă stare de teroare, care nu făcea decât să-i agraveze vechile migrene.

Desigur, din punctul de vedere al lui Joséphine viaţa sa ordonată ca împărăteasă prezenta multe avantaje. Avea posibilitatea să-i scrie mamei sale, care nu ştiuse niciodată ce înseamnă să nu ai nicio datorie, şi să îi spună că ea, Joséphine, o să-i achite sumele restante – fireşte, cu riscul de a-şi mări obligaţiile financiare, în plus, a aranjat ca trezoreria să-i plătească mamei sale o pensie de o sută de mii de franci pe an, iar verilor ei şi rudelor acestora le-a oferit case, pensii şi funcţii la curte. Toţi cei şase copii ai unchiului Robert au venit din Martinica la Paris împreună cu tatăl lor, fiind găzduiţi, în casa de pe rue de la Victoire, pe cheltuiala împărătesei.

Numărul şi valoarea numeroaselor daruri pe care le primea ca împărăteasă depăşeau cu mult ceea ce i se oferise pe vremea când soţul ei era prim-consul. Bijuterii, tablouri, ţesături scumpe, mobile frumoase soseau la St. Cloud şi la Tuileries, umplând până la refuz camerele lui Joséphine. au în fost amenajate încăperi speciale pentru depozitarea Burilor, dar numărul lor creştea de la lună la lună, astfel mei nu se mai deschideau cutiile şi lăzile în care trimise.8

Deoarece Joséphine nu reuşea să se limiteze la venitul care îi fusese alocat, nici acum nu se bucura de securitatea financiară pentru care luptase atât de mult la

tinereţe, însă avea, în schimb, satisfacţia de a fi înconjurată de semnele abundenţei. Dulapurile ei erau înţesate cu rochii, pantofi, evantaie şi lenjerie – multe dintre ele nefolosite. Fără să ţină seama de ordinele exprese ale lui Bonaparte, în fiecare dimineaţă negustorii dădeau buzna în salonul ei, tentând-o cu noi modele, pălării, blănuri şi ţesături. Joséphine cumpăra cu toptanul şi apoi împărţea lucrurile în dreapta şi în stânga.

Era în stare să îşi umple toate camerele cu flori parfumate.

Nu-i lipsea nimic, deşi dincolo de aparenta ei prosperitate avea un teanc în continuă creştere de facturi neplătite.

Existenţa aceasta precară ca împărăteasă se menţinea neschimbată; fardată puternic şi gătită cu bijuteriile trimise de la trezorerie de către ministrul Finanţelor, din ordinul lui Bonaparte, Joséphine apărea în faţa supuşilor împăratului zâmbind graţios şi rostind frazele pe care trebuia să le memoreze, conştientă de faptul că, dacă greşea vreun cuvânt, iscoadele lui aveau să-şi informeze imediat stăpânul.

Joséphine, împărăteasa

— JT a ««l //

francezilor

Sub soarele cald al Italiei, trăsura imperială înainta printre şirurile de ofiţeri de cavalerie îmbrăcaţi în uniforme elegante reducându-şi viteza pe măsură ce se apropia de Milano!

Aşezată lângă soţul ei, pe bancheta tapiţată, Joséphine ţinea ochii închişi şi îşi făcea vânt cu evantaiul, istovită. Călătoreau de o lună, parcurgând un traseu periculos pe alocuri, care ducea, la sud de Paris, prin Burgundia, Dauphine şi peste trecătorile înalte din Alpi, spre câmpia lombardă. Bonaparte urma să fie încoronat

rege al Italiei la Milano, iar locuitorii oraşului, entuziasmaţi şi cuprinşi de febra marelui eveniment sărbătoresc, ieşiseră în număr mare să-i întâmpine.

În lumina necruţătoare a amiezii, Joséphine părea mult mai bătrână decât soţul său. Cu stratul gros de fard alb şi cu roşul de pe pometi, semăna cu o păpuşă pictată şi, în ciuda veşmintelor ei splendide, nu puteai să nu remarci expresia de oboseală sau ridurile săpate de durere pe chipul ei istovit.

În ziua încoronării împăratului, la Paris, cu cinci luni în urmă, avantajată de lumina slabă a lumânărilor din Notre-Danie, Joséphine păruse tânără, însă, acum, în plină zi, arăta chiar mai bătrână în raport cu cei patruzeci şi doi de ani ai săi, şubrezită parcă şi demoralizată.

Săptămânile de călătorie o storseseră de vlagă – drumun proaste, somn puţin în paturi străine, nesfârşite recepţu oficiale, în fiecare oraş, pe care trebuia să le onoreze cu prezenţa, îndeplinind un şir nesfârşit de obligaţii mondene, care de care mai anoste. Din cauza somnului insuficient 1° toată această perioadă, Joséphine era obosită, or din cauza gelii avea migrene atât de puternice, încât simţea că îi nesc ochii, pielea, părul, dându-i o senzaţie generală de ală şi de greaţă.

În clipa în care trăsura a intrat în oraş, strigătele, fluierăturile şi ovaţiile milanezilor au început să se audă din în ce mai tare, estompând tropotul escortei călare; oraşul asuna de dangătul clopotelor trase la zeci de biserici. Din cauza zgomotului, căldura părea şi mai sufocantă, iar împărăteasa, căreia nu-i făcea plăcere să meargă cu trăsura, simţea că nu mai poate respira.

În timp ce bucuria de pe străzi se manifesta din ce în ce mai gălăgios, dublată de salvele trase de tunuri, Joséphine reuşea din când în când să îşi zărească fiul. Acesta călărea alături de trăsura imperială cu un aer

imperturbabil, fiind comandantul escadronului de cavalerie. Deşi n-avea decât douăzeci şi trei de ani, Eugène era un soldat viguros, cu multă experienţă, şi cu o fire plăcută. Semăna cu tatăl lui, un bărbat chipeş pe care continua să-l venereze. Bonaparte îl iubea pe Eugène şi se bizuia foarte mult pe el, numindu-l „neînfricatul cavaler fără-de-cusur” – expresie asociată cu marele erou medieval din războaiele italice, cavalerul Bayard. În semn de preţuire îi acordase fiului său vitreg titlul de „Alteţea sa Prinţul Eugène, Cancelar al Statului şi al Imperiului”.

Joséphine şi-a fixat privirea asupra fiului său, şi imaginea lui a ajutat-o să se liniştească şi să nu ameţească, aşa cum i se întâmpla adesea când era necăjită. Atentă la el, a izbutit să-şi recapete întrucâtva stăpânirea de sine, astfel încât, atunci când au ajuns în centrul oraşului şi au pornit spre catedrală, era mult mai calmă. A intrat în biserică, în urma soţului său, Ş-1 a îngenuncheat lângă el, să se roage.

Înăuntru era răcoare şi linişte, abstracţie făcând de fgornotele produse de muncitorii care pregăteau ceremonia lricoronării. Până şi larma mulţimii de afară se auzea aici estompat, fiind absorbită, parcă, de interiorul spaţios şi de durile vechi şi groase, în vreme ce stătea îngenuncheată, 111 lumina aceea difuză, Joséphine a început să-şi mai revină.

Mai târziu, după ce şi-a recăpătat echilibrul şi calmul, a f0 în stare să-l însoţească pe Bonaparte la întâlnirea carhiepiscopul şi cu alţi demnitari civili, care a avut loc l prima dintre nenumăratele recepţii oferite în cinstea cupui

Imperial.

Încoronarea lui Bonaparte ca rege al Italiei a reprezentat punctul culminat al unui sejur care se va prelungi timp de câteva luni. Ceremonia propriu-zisă, un

spectacol grandios impresionant prin fastul său deosebit, nu a solicitat-o aproape deloc pe Joséphine, întrucât ea nu a fost încoronată regină a Italiei; ea n-avea altceva de făcut decât să şadă pe un podium alături de ţâfnoasa Elisa Bacciochi, şi să asiste la desfăşurarea ceremoniei.

Cele două femei nu şi-au mai disputat întâietatea, fiindcă Joséphine n-a mai purtat trenă, iar Elisa n-a mai fost obligată să i-o susţină. Existau, totuşi, multe resentimente din partea Elisei din cauza titlului pe care i-l conferise fratele ei prinţesă de Lucea şi Piombino. După părerea ei, Lucea şi Piombino erau nişte principate amărâte, nevrednice de persoana ei. Când, la scurt timp după încoronare, Eugène a fost ridicat la rangul de vicerege al Italiei, Elisa s-a înverzit de ciudă, adoptând un comportament grosolan faţă de Joséphine şi de fiul acesteia, ori de câte ori se întâmpla să participe cu toţii la vreun banchet sau la vreo recepţie.

Prea obosită ca să mai reacţioneze în vreun fel, Joséphine nu lua în seamă bădărăniile Elisei. După cum îi spunea Joséphine lui Eugène, Elisa şi fraţii ei „greşesc, prin faptul că nu ne acceptă. Dacă ar cumpăni bine lucrurile, ar constata că nu există pentru ei prieteni mai buni decât noi doi” 1 Se străduia din răsputeri să răspundă la rău cu bine, manifestând o bunătate exagerată faţă de rudele ei prin alianţă – şi asta nu din principiu sau pentru că ar fi urmărit vreun câştig, ci P11 şi simplu fiindcă acesta era felul ei de a fi. Nu fusese niciodată răzbunătoare. Dacă şi-ar fi impus să adopte altă tactică faţa de membrii familiei Bonaparte, înfruntându-i furioasă’s» u folosindu-şi puţina influenţă pe care o mai avea asupra ţului, pentru a-l întoarce împotriva lor, Joséphine ar fi’s Lstatat, cu mirare, că îi putea intimida, întrucât erau genul, Oanieni care respectau forţa şi pasiunea, devenind prudenţi în faţa um” Duşman declarat.

Dar fiindcă nu coborâse 1 jeiodată la nivelul lor, se ajunsese în situaţia ca veşnicele lor uneltiri să îi spulbere fragila pace sufletească.

Timp de şase săptămâni, proaspăt încoronatul rege al Italiei a făcut turul oraşelor din Romagna, în timp ce regina lui neîncoronată a vizitat lacul Como şi lacul Maggiore, în căutarea liniştii şi a odihnei. Bonaparte inspecta fortăreţe şi trupe, instruindu-l pe Eugène, în calitate de locţiitor al său, şi transmiţându-i toate veştile aduse de la Paris, de câteva ori pe zi de către curieri speciali.

Veştile erau sumbre. Premierul britanic William Pitt căuta aliaţi împotriva Franţei. Rusia şi Suedia se angajaseră să trimită trupe împotriva lui Bonaparte şi, la scurt timp după încoronarea sa în Italia, împăratul a aflat că Francisc al II-lea al Austriei intrase şi el în coaliţia inamică. Lucrurile se precipitau, în curând, trebuia iniţiată o campanie, întrucât armata rusă şi cea austriacă se pregătiseră în vederea unui atac concertat împotriva recent creatului Imperiu Francez.

Şederea în Italia, pe care Bonaparte sperase să o prelungească, a fost întreruptă brusc, în timp ce se afla la Torino, împreună cu Joséphine, împăratul a aflat că se formau trei armate străine distincte, care urmau să se pună curând în mişcare. Bonaparte a anunţat că va pleca imediat – iar Joséphine, cu veşnicul ei sentiment de insecuritate şi cu teama de ajnu fi părăsită, i-a cerut voie să vină cu el.

Îi permitea să-l însoţească – a zis el cu emfază –, dar flurnai dacă promitea că n-o să sufere de migrene pe parcursul călătoriei. Orice întârziere îi putea fi fatală. Dacă Joséphine. Se îmbolnăvea, trebuia să-i fie clar că nu vor face niciun P°pas, ca să-şi recapete puterile.

Joséphine a acceptat.

S-au pus în mişcare, cu un cortegiu de şase trăsuri, Paratul şi împărăteasa mergând împreună, iar servitorii separat, în celelalte trăsuri încărcate cu cufere. Nerăbdăto să ajungă la cartierul său general pentru a pune în practica miile de planuri care-i treceau prin minte, Napoleon i-a poruncit vizitiului să mâne cât de repede putea, aşa ca, în scurt timp, trăsura imperială a lăsat în urmă vehiculele care mergeau mai încet. Caii goneau nebuneşte, iar trăsura hurducăindu-se pe roţile firave, se scutura şi se zgâlţâia, gata să-şi rupă vreo osie sau chiar să se răstoarne.

Cu ochii închişi, Joséphine îndura zdruncinăturile şi zgâlţâielile trăsurii, încercând să-şi reprime frica, în viaţa ei nu călătorise cu asemenea viteză şi în condiţii atât de proaste – fiindcă Bonaparte nu accepta să se oprească decât pentru înlocuirea cailor. La sfârşitul celei de-a doua zile, o luaseră atât de mult înaintea servitorilor şi a vehiculelor cu bagaje, încât au avut surpriza să constate că nu li se pregătise niciun loc de dormit şi nici mâncare gătită. Joséphine fusese întotdeauna înconjurată de slujnice; acum, însă, nu exista nimeni s-o ajute să se îmbrace sau să-şi aranjeze părul şi nici măcar n-avea haine de schimb.

După aproape o săptămână, au ajuns la Fontainebleau, unde servitorii din palat, care nu îi aşteptau decât peste câteva zile, erau nepregătiţi să-i primească. S-a improvizat în pripă o masă, s-au încălzit nişte camere şi s-au înfăţat nişte paturi pentru ei. Aproape imediat, însă, Bonaparte s-a dus singur la Boulogne, să treacă în revistă forţele franceze care se concentraseră de multă vreme acolo, aşteptând cotropirea Angliei, lucru puţin probabil în acel moment. N-a trecut mult şi Joséphine a plecat şi ea la Plombières, unde intenţiona să îşi petreacă restul verii.

Staţiunea balneară Plombières era frumos

împodobita, pentru a o primi pe împărăteasă. Pe străzi fuseseră plantate flori şi verdeaţă, iar mănăstirea Capucinilor, unde se afla izvorul apelor minerale, căpătase un aer sărbătoresc datorită draperiilor colorate şi stindardelor. Toţi pinii de pe marginea drumului care ducea în oraş erau împodobiţi cu lumini şi sticle colorate, care licăreau în amurg. O mare mulţime se dunase în cursul după-amiezii pentru a o aclama pe /Yjipărăteasă la sosire, şi sutele de oameni continuau s-o amorţiţi şi îngheţaţi. Târziu, seara, când trăsura ei şi-a făcut apariţia pe drumul luminat de torţe, au izbucnit focuri de artificii pentru a-i saluta prezenţa.

Joséphine fusese de nenumărate ori în această staţiune balneară, dar acum venea pentru prima dată în postura de împărăteasă. Oficialităţile oraşului, mândre de prezenţa ei în Blocul lor, au insistat să-i asigure o amplă escortă militară, în ciuda protestelor ei că treizeci de soldatţi erau mai mult decât suficienţi pentru a o feri de orice rău. Se simţea copleşită de dovezile de respect care i-au fost arătate pe parcursul şederii ei la băi. Soldaţii erau permanent la datorie, orăşenii organizau periodic reuniuni mondene în cinstea lui Joséphine, aşteptând la rândul lor să fie oaspeţii ei. În timp ce îşi făcea cura de ape sau în scurtele excursii pe colinele din jurul oraşului, Joséphine era urmărită de tot felul de curioşi, care voiau să o vadă.

O relaxare în adevăratul sens al cuvântului părea imposibilă. Până şi în ceasurile de răgaz trebuia să se ocupe de pregătirea concertelor şi a supeurilor, să pozeze pentru cei care doreau să îi picteze portretul sau să se joace cu nepoţelul ei, Napoleon Louis, cel de-al doilea fiu al lui Hortense, care venise să stea o vreme cu ea.

„E tare frumuşel”, îi scria Joséphine lui Eugène, în Italia, referindu-se la băieţel. Spera ca în scurt timp să aibă şi Eugène copii, fiindcă Bonaparte făcuse

aranjamentele necesare pentru a-l însura cu prinţesa Augusta de Bavaria, o fată frumoasă de şaisprezece ani. „I-am văzut portretul”, îi spunea Joséphine lui Eugène. „E de-a dreptul adorabilă”. Dacă, aşa cum spera ea, Eugène avea să se înrudească prin căsătorie cu vechea şi respectabila casă de Wittelsbach, însemna că amândoi copiii lui Joséphine vor deţine înalte titluri nobiliare, iar viitorul lor – ca şi ai ei se va Dovedi mult mai sigur, în plus, atunci când va veni vremea ca Bonaparte să divorţeze de ea, °sephine o să-şi poată găsi refugiul la copiii săi.

„Mă preocupă neîncetat persoana ta”, îi scria ea i –, Eugène, la începutul lui august, „ce faci tu, cum te distredar mai ales ce probleme ai”. O îngrijora perspectiva declanşării războiului, şi implicit soarta „scumpului său fiU” atunci când vor începe luptele, îi promisese că va veni să o viziteze la iarnă, când urma să se încheie campania milita-Până atunci, îi spunea ea, suspina de dorul lui.

„Nu-mi place să stau departe de tine, iar ochii mi se umplu de lacrimi când mă gândesc sau vorbesc despre tine”. 2

Îl asigura pe Eugène că viaţa ei intrase pe un făgaş mai liniştit. Nu mai făcea scene de gelozie şi accepta cu resemnare inevitabilele aventuri amoroase ale soţului ei. „Gata cu gelozia”, îi spunea fiului său. „Amândoi suntem mai fericiţi”. În timpul şederii în Italia, Joséphine descoperise că Bonaparte era încurcat cu o tânără din anturajul ei, dar nu-i făcuse nicio scenă. Se mulţumise doar s-o îndepărteze, ştiind că în scurt timp o altă femeie o să-i ia locul în patul împăratului, îşi dădea seama de inutilitatea încercărilor ei de a pune capăt infidelităţilor lui. În plus, efortul de a se arăta indignată o solicita în mai mare măsură decât resemnarea.

La sfârşitul lui septembrie, Bonaparte a luat-o pe Joséphine cu el, când a pornit spre est, în campania

împotriva armatelor continentale. A lăsat-o la Strasbourg, într-un apartament în palatul episcopal, şi şi-a continuat înaintarea prin statele germane, armatele lui deplasându-şi cu asemenea repeziciune, încât în câteva săptămâni avangarda armatei austriece a fost încercuită la Ulm şi silită să se predea, prin înfometare. Mărşăluind pe o ploaie torenţială, dormind pe câmpuri noroioase, în ciuda frigului care îi pătrundea până la os, soldaţii împăratului şi-au continuat drumul, după capturarea Vienei, pregătindu-se să-i înfrunte pe ruşi, io Moravia.

„Sunt în culmea fericirii”, îi scria Joséphine lui Eugen6 după ce a primit vestea victoriei de la Ulm. I-a povestit desjtf6 miile de prizonieri capturaţi, despre steagurile de lupta şi tunurile luate ca pradă de război, despre gândurile bune *Pe* are i lg trimisese Bonaparte, subliniind că avea „toate otivele să creadă că această campanie era extrem de favorabilă, căci până atunci nu ştia să fi fost alta mai scurtă condusă mai strălucit” 3. Presentimentele ei în privinţa unei înfrângeri se dovediseră eronate. Bonaparte şi armatele lui repurtau victorii asupra unor forţe superioare lor, înregistrând relativ puţine pierderi.

„Nu mai am probleme cu sănătatea”, îi spunea Joséphine fiului ei. „Fac adesea plimbări prin oraş, iar altă parte din zi mi-o petrec citind. Altceva mai bun nu ştiu să fac, acum când sunt departe de împărat şi de tine”. La nenumăratele recepţii şi baluri pe care le prezida, era întâmpinată cu aplauze zgomotoase şi felicitări înflăcărate din partea prinţilor germani şi a demnitarilor prezenţi.

Laudele la adresa armatei franceze şi a extraordinarului ei comandant se revărsau asupra ei, în calitate de reprezentantă a soţului ei. Când se ducea la teatru, toată sala se ridica în picioare şi o aplauda frenetic. Ori de câte ori trăsura ei trecea pe stradă, locuitorii

Strasbourgului o întâmpinau cu urale, prin care îşi exprimau admiraţia şi loialitatea.

Emoţionată şi nerăbdătoare, Joséphine aştepta ca Bonaparte să o cheme lângă el, în campania militară, între timp, a dat un banchet în onoarea doamnelor din Strasbourg, a luat iniţiativa organizării unui spectacol de operă franceză, *La Vestale*, şi şi-a ţinut casa deschisă, având grijă ca fiecare musafir să plece acasă cu un surveniro tabacheră cu portretul ei pe capac sau câte o mică bijuterie.

În acel noiembrie friguros, mergând uneori printr-o zăpadă care le ajungea aproape de brâu, „La Grande Armée” se pregătea să-i înfrunte pe ruşi. Cu un efectiv redus la şaptezeci şi trei de mii de oameni şi periculos de departe de bazele militare de la Rin, unde erau depozitate proviziile şi Muniţia, armata se confrunta cu o criză fără precedent. Ruşii aveau optzeci şi cinci de mii de oameni şi o artilerie de două °îi mai puternică decât a francezilor, la care se adăugau fortificaţiile aflate pe drum.

În noaptea de l decembrie, când armata franceză a fac, popas la Austerlitz, un sat din Moravia, împăratul s-a plimb printre oamenii săi, îmbărbătându-i şi asigurându-i că y0 învinge. Strigăte răguşite au izbucnit din mii de piepturi, entuziasmaţi, oamenii au alcătuit o lungă procesiune şi u lumina torţelor, l-au condus cu onoruri până la cortul lui

A doua zi dimineaţă, trăgătorii francezi au pornit la atac împotriva armatei ruseşti, urmaţi de coloane de infanterişti ale căror strigăte se împleteau cu sunetul goarnelor, sub flamurile fremătătoare. Luaţi prin surprindere de focurile artileriei franceze şi neputând să riposteze cu tunurile, ruşii au bătut în retragere, rupând rândurile. Cavaleria franceză a dat năvală înainte, iar în câteva ceasuri lupta s-a încheiat. Au fost făcuţi prizonieri

douăzeci de mii de ruşi şi s-au capturat multe tunuri. Treizeci de mii de soldaţi inamici zăceau morţi sau grav răniţi pe câmpul de luptă. Ţarul Alexandru, care se aflase la comanda oştirii, a fugit în Ungaria, ca să-şi salveze pielea.

Armatele continentale fuseseră nimicite, împăratul Napoleon, cu efectivele militare întărite doar prin alipirea unor mici grupuri de soldaţi germani, învinsese forţele combinate ale Angliei, Austriei, Prusiei şi Rusiei, care dispuneau de armate mult mai mari şi de resurse net superioare, or înfrângerea suferită de acestea fusese atât de decisivă, încât el devenise acum stăpânul Europei. Noi teritorii s-au adăugat Imperiului Francez, împreună cu o indemnizaţie considerabilă plătită tezaurului francez de către naţiunile înfrânte.

Joséphine era în drum spre München, spre a-l întâlni pe soţul său. Cei doi sperau să ajungă la o înţelegere cu tatăl prinţesei Augusta, Maximilian Joseph, elector de Bavaria, în privinţa căsătoriei prinţesei cu Eugène.

Bonaparte a instruit-o pe Joséphine să adopte un comportament pe măsura statutului său de soţie a cuceritorului Europei. Trebuia să i se aducă onoruri şi mai man> în semn de recunoaştere a supremaţiei Franţei printre celelal” state de pe continent.

„Fii politicoasă”, îi scria el, „dar primeşte cele mai înaltegii. Ei îţi datorează totul, în vreme ce tu nu le datorezi °jinic, în afară de politeţe”.

Joséphine era politicoasă, într-adevăr, şi, de la distanţă, Cârea tânără şi drăguţă, în timpul periplului ei prin principatele din sudul Germaniei. Ţinutul deluros şi împădurit, acoperit je o mantie groasă de zăpadă, sugera o lume de basm.

Oraşele, cu frontoane şi turnuleţe gotice, fuseseră transforjflate de către cetăţenii lor în adevărate scene de

teatru unde se desfăşura un spectacol fastuos.

Se înălţau arcuri de triumf, prin care urma să treacă trăsura împărătesei. Clădirile erau luminate, decorate şi împodobite cu panglici, tapiserii şi drapele. Aveau loc parade militare, cu salve de tun şi fanfare. La Carisruhe, pe o coloană din piatră, cu o înălţime de cincizeci de metri, erau gravate cuvintele „Joséphine, împărăteasa francezilor”.

Îmbrăcată elegant şi împodobită cu nenumărate bijuterii, împărăteasa admira decoraţiunile, asculta muzica fanfarei şi discursurile, rostind la rândul său scurte alocuţiuni. Nu era doar politicoasă, ci surâzătoare şi amabilă, plină de tact şi de bunăvoinţă. Cei care au văzut-o au ţinut minte multă vreme vizita ei.

Însă programul foarte încărcat cu ore de plecare foarte matinale o obosea, aşa că, o dată ajunsă la München, s-a băgat în pat, şi nu l-a mai părăsit multă vreme.

Mai avea de îndeplinit o sarcină deosebit de importantă.

Bonaparte făcuse tot posibilul pentru a-l convinge pe electorul Maximilian Joseph să încuviinţeze căsătoria fiicei lui cu Eugène, însă electorul continua să se opună, împăratul spera că Joséphine, cu tactul său înnăscut, îl va determina să se răzgândească.

Rolul ei era dificil din două motive: pe de-o parte prinţesa Augusta îl iubea pe fostul său logodnic, prinţul de Baden, l-ar pe de altă parte electorul voia, de fapt, ca însuşi împăratul Napoleon să se însoare cu Augusta – după ce divorţa de Joséphine.

Timp de aproape o lună, împărăteasa şi-a exercitat considerabilul său farmec personal asupra lui Maximilian Joseph şi a soţiei lui, Caroline. În scurt timp, a descoperit ca electorul, deşi era apropiat de supuşii săi, avea o fire

orgolioasă, iar nevasta lui, mult mai tânără decât el, îi detesta pe francezi (mai ales pe împăratul Napoleon), dar adora literatura franceză, obişnuind să recite poeziile preferate Joséphine măgulea vanitatea electorului şi în acelaşi timp se străduia din răsputeri să o convingă pe electoare că măcar unii dintre francezi, mai cu seamă cei de origine creolă, erau nişte persoane agreabile şi că, în fond, cultura lor nu fusese creată din senin, ci exprima profunzimea sufletelor lor poetice.

În timp ce îndeplinea această dificilă sarcină diplomatică, Joséphine încerca să se apropie de tânără care, dacă totul mergea bine, avea să-i devină noră. Din fericire, o simpatiza pe Augusta, care nu era doar atrăgătoare, ci şi inteligentă şi bună la suflet.

„Are o înfăţişare plăcută”, îi scria ea lui Eugène, „ba mai mult, ar putea fi considerată frumoasă, însă pentru mine contează mai mult mintea şi sufletul ei, întrucât de acestea depinde fericirea ta. Ştii, dragul meu, cât de importante sunt pentru mama ta aceste lucruri, însă după părerea mea nu vei avea ce să-i reproşezi”.

Săptămânile de persuasiune au avut un efect favorabil, dar nu şi decisiv; în jocul politicii dinastice, ultimul cuvântal avea doar interesul. În cele din urmă, a fost nevoie de mituirea lui Maximilian Joseph pentru a-i srmige consimţământul.

Bonaparte l-a ridicat la rangul de rege al Bavariei, iar electorul a acceptat căsătoria fiicei sale cu Eugène. Cât despre Augusta, chiar dacă la început invoca sentimentele sale faţă de prinţul de Baden, în scurt timp s-a îndrăgostit de chipeşul ei mire în impunătoarea lui uniformă de ofiţer de cavalerie.

Cununia a avut loc în capela palatului, fiind prezente ambele familii. Mireasa era încântătoare, iar mirele, cu păr şi ochi negri, semăna cu un erou romantic, „neînfricatul

cavaler fără de cusur” din legendă, împăratul privea cu bunăvoinţa

În iurus-u în imp ce J°sprime5 copleşită de emoţie, plângea sprijinindu-se de el.

Joséphine îi mărturisise lui Hortense într-o scrisoare că era» un Pe obosită”, deşi în timpul şederii la München nu ai suferise din cauza migrenelor. Avea toate motivele să fie fericită pentru căsătoria lui Eugène, pe care împăratul intenţiona să-l adopte, astfel că pe viitor el nu va mai fi cunoscut sub numele de Eugène de Beauharnais, ci ca gugene-Napoleon al Franţei.

Fără îndoială că Joséphine spera ca măcar căsnicia fiului ei să fie mai reuşită decât cea a lui Hortense, care debutase prost şi se înrăutăţise tot mai tare. Hotărât „să scape de soarta comună a tuturor soţilor”, cum spunea cu o undă de dispreţ, Louis Bonaparte o ţinea din scurt pe Hortense, interzicându-i orice fel de prietenie şi făcându-i veşnice scene violente, care o epuizau şi îi agravau starea sănătăţii. Louis era gelos pe dragostea pe care Hortense i-o purta lui Eugène şi, plin de cruzime, i-a interzis să participe la nunta fratelui său. După cum avea să scrie Hortense mai târziu, aceasta a fost una dintre cele mai mari dezamăgiri din viaţa ei.4

Joséphine simpatiza cu nefericita sa fiică, ambele fiind măritate cu nişte soţi capricioşi şi pretenţioşi şi trăind într-o permanentă stare de tensiune. Dar, spre deosebire de Hortense, Joséphine se împăcase întrucâtva cu soarta ei. În mod cert, numeroasele ei crize de nervi o storceau de puteri, însă, la un nivel mai profund, nu mai suferea. Acceptase perspectiva pe care i-o oferea viitorul, ştia la ce să se aştepte şi se străduia din răsputeri să se adapteze.

Şi se obişnuise, în linii mari, cu noul său rol de împărăteasă şi cu despărţirile tot mai lungi de soţul său. Din ce în ce mai des avea senzaţia că trăiau existenţe

separate, el Preocupat de războaie, treburile statului şi multiplele îndatoriri ale guvernării imperiale, iar ea cu programe zilnice foarte încărcate, din care nu lipseau reuniunile mondene obligatorii şi pregătirea toaletelor ei complicate. Păstrarea i imagini impecabile necesita mult timp şi efort, de fapt ce în ce mai mult timp şi efort, pe măsura scurgerii anilor.

Cei doi soţi nu erau împreună decât arareori şi, chiar atunci când se aflau sub acelaşi acoperiş, se vedeau puţin de cele mai multe ori în prezenţa altora. Din când în cân-Bonaparte o mai tachina pe Joséphine şi o ciupea de obra? sau o alinta cu vreo poreclă tandră din trecut, ba chiar face câţiva paşi cu ea prin grădină ori se juca pe iarbă, cu ea şi Cedoi băieţi ai lui Hortense. Dar, în general, o excludea din viaţa lui şi avea grijă să-i atribuie suficiente responsabilităţi pentru ca nici ea să nu-şi mai găsească timp pentru el.

Împăratul Napoleon devenise un colos ce stăpânea Europa, însă împărăteasa Joséphine, căreia i se înălţau obeliscuri şi i se dedicau arcuri de triumf, ea, cea căreia i se ţineau discursuri înflăcărate şi i se aduceau omagii măgulitoare, era din ce în ce mai detaşată şi mai puţin interesată de mersul treburilor în Europa. Desigur, citea scrisorile pe care i le trimitea Bonaparte când se afla în campanii militare şi se bucura de victoriile lui. Însă nu o preocupa semnificaţia lor mai adâncă pentru viitor şi nici nu-şi dădea seama cât de mult crescuseră puterea şi măreţia lui.

Pe măsură ce creştea importanţa treburilor publice, observa Claire de Remusat, Joséphine se înstrăina tot mai mult de ele. „Soarta lumii europene o lăsa rece; cercul ideilor ei nu includea gânduri grandioase”. 5 Ascensiunea fiului ei şi securitatea pe care acest lucru îl reprezenta pentru ea îi potoleau cele mai cumplite temeri; în rest,

„trăia molcom şi detaşat (de evenimente); se arăta la fel de afabilă cu toţi, fără să se împrietenească cu cineva în mod special, chiar dacă manifesta bunăvoinţă faţă de fiecare în parte. Neinteresată de vreo plăcere anume, aflată la adăpost de orice neajuns, mereu dulce, graţioasă, senină şi, în sinea ei, indiferentă aproape la tot, Joséphine se înstrăinase de Bonaparte şi nu mai făcea scenele de gelozie care o tulburaseră atât de mult în ultimii ani”. 6

În izolarea ei, îşi cultiva echilibrul sufletesc, astfel ca atunci când era cu Bonaparte să poată revărsa asupra lui propria linişte lăuntrică. Tocmai calmul acesta, care contrasta tă de mult cu neliniştea lui constantă, îl atrăsese iniţial la a. jar ceea ce îl îndepărta cel mai tare era latura ei opusă, lină de furie, excesiv de sentimentală şi certăreaţă.

După aproape un an de când devenise împărătească, Joséphine învăţase să fie singură, atât în relaţie cu lumea „neonjurătoare, sugerând o icoană aurită înălţată pe o scenă împodobită, dar şi în forul său interior, căci, treptat-treptat redescoperea acea inconştienţă primară, care o stăpânise odinioară în Martinica. O parte din fiinţa ei continua să fie retrasă, însă cealaltă narte se apropia tot mai mult de copiii bi îndeosebi de băiat, în care vedea un reazem în momentele de restrişte.

A dansat cu Eugène la balul lui de nuntă şi a primit felicitările nenumăraţilor oaspeţi, care au venit să o omagieze.

Seara a fost splendidă – cu măreţul salon luminat sclipitor, cu muzică bine ritmată, cu valsuri şi cadriluri executate cu graţie şi precizie. O vreme a urmărit acest spectacol, instalată într-un jilţ impunător şi conştientă de privirile admirative ale asistenţei. Nu după mult timp, însă, s-a simţit obosită, aşa că i-a cerut lui Bonaparte permisiunea de a se retrage.

Balul a continuat până în zori, aşadar încă multă vreme după ce Joséphine, copleşită de emoţii şi dornică de odihnă, se dusese la culcare.

* „Mă voi purta ca o victimă; aşa cum sunt, de fapt”.

În vastul hol al mareşalilor de la Tuileries, sub tavanul înalt, membrii curţii imperiale şedeau pe locurile care le fuseseră repartizate, înveşmântaţi cu rochiile, livrelele şi uniformele indicate, şi ascultau muzica lui Spontini.

Puţini dintre cei patru sute de spectatori se delectau cu acele acorduri sumbre şi greoaie, aşa cape măsură ce se cântau ariile curtenii începeau să moţăie vizibil plictisiţi. Potrivit afirmaţiei unuia dintre contemporani, la asemenea reuniuni mondene invitaţii erau cuprinşi de un fel de plictiseală plină de resemnare; seară de seară, membrii curţii îşi puneau hainele lor somptuoase, îşi ocupau locurile în salon sau în holul de concerte, după care şedeau nemişcaţi ceasuri în şir tânjind să scape de acolo.

Diverşi observatori remarcau că era absolut uluitor să priveşti curtea împăratului Napoleon, dar în acelaşi timp îi compătimeau sincer pe membrii acesteia, împăratul, înconjurat de tot felul de linguşitori impresionaţi de succesele de la Austerlitz, decretase că trebuia respectate noi norme de protocol şi îndeplinite noi ceremonialuri, astfel încât se ajunsese ca aproape toţi cei din palat să trăiască permanent cu teama de a nu face vreun pas greşit, atrăgându-şi astfel mânia lui Bonaparte[1].

Or mânia lui, cum ştiau toţi curtenii, putea lăsa urme dureroase, îi bătea pe servitori, când îl enervau, azvârlea cu obiecte tăioase în ei, îi izbea de pereţi şi de mobile. Ca un arc strâns încordat, ţâşnea pe neaşteptate, ciupindu-i şi pâlniuindu-i cu sete pe cei de lângă el, ţipând şi suduind,

cu ochii scăpărând de furie, până când faţa îi devenea stacojie2.

Chiar şi în stare de repaus, energia lui debordantă îl făcea să scrijelească braţele oricărui fotoliu pe care se aşeza, până ce sfâşia tapiţeria sau distrugea lemnul.

În timp ce muzica răsuna în Holul Mareşalilor, în rândul spectatorilor domnea o linişte încordată, toţi fiind conştienţi de faptul că împăratul îi studia cu atenţie. Acesta şedea pe un jilţ aurit în fundul încăperii uriaşe, înconjurat de rude, prinţi străini şi demnitari de la curte, în dreapta lui, întoarsă din exilul autoimpus la Roma, se afla mama sa, Madame Mere sau „Mama Bucurie”, cum îi spuneai parizienii, fiindcă în latină numele ei, Letizia, sau *laetitia*, înseamnă bucurie.

Ştirbă, împopoţonată caraghios, bănuitoare ca întotdeauna cu francezii şi departe de a fi veselă şi bucuroasă, Madame Mere îşi plimba privirile prin cameră cu o semeţie rece. În stânga împăratului se afla Joséphine, purtând flori printre buclele brune, cu o expresie care alterna între drăgălăşenia ei obişnuită şi o îngrijorare profundă, când se întâmpla să privească spre Hortense, care şedea alături.

Cât despre ceilalţi membri ai familiei Bonaparte, Joseph lipsea de la curte, Lucien continua să fie ostracizat, Jérôme, acum ofiţer de marină, era plecat pe mare, iar Elisa se afla în Italia, prezidând nemulţumită peste principatele Lucea şi Piombino. Numai Paulette, prinţesă Borghese, şi Caroline Murat, care purta acum titlul de mare ducesă de Berg, stăteau lângă mama lor pe rândul rezervat membrilor de onoare ai familiei imperiale.

Eugène şi Augusta, fercheşi şi mulţumiţi, şedeau unul lângă celălalt, în apropierea împăratului, fiindcă lui Eugène i se acordase de curând statutul de fiu adoptiv. Veniseră pentru° bucată de vreme la Paris, înainte de a se

întoarce în Italia.

Cum era de aşteptat, Paulette şi mai ales Caroline erau ofensate de adoptarea lui Eugène în familia imperială; de Parcă nu fusese de ajuns că fratele lor le silise să cumpere scumpe pentru Eugène şi Augusta, acum trebuia să-i vadă instalaţi la loc de cinste. Joséphine, care ştia cât de mult ţinea Eugène la sabia tatălui său, îi trimisese ca dar de nunta o altă comoară: sabia purtată de Bonaparte la Marengo Aceasta era „simbolul gloriei şi al prieteniei”, i-a spus ea, O amintire de la tatăl lui adoptiv, pe care avea s-o pună alături de sabia moştenită de la răposatul Alexandre de Beauharnaisă.

Mai exista o rudă de-a lui Joséphine, care fusese adoptată de către Bonaparte, nepoata ei, Stéphanie de Beauharnais.

După ce o luase sub aripa sa pe atrăgătoarea şi blajina Stephanie încă de când aceasta avea paisprezece ani, plătindu-i taxele la şcoala lui Madame Campan şi având grijă de ea, Joséphine era fericită acum că Stephanie făcea şi ea parte din familia imperială. I se găsise şi un soţ – nimeni altul decât fostul logodnic al Augustei, prinţul de Baden, aşa că prin căsătoria lui Stephanie se mai pecetluia o legătură între familia Beauharnais şi regalitate – spre disperarea rudelor lui Bonaparte.

Dar, dintre toţi cei prezenţi la măreţul concert, Hortense era cea care îi atrăgea atenţia, în mod special lui Joséphine.

Slăbise, îşi pierduse strălucirea de odinioară, iar faţa ei devenise o mască a durerii. Căsnicia ei nefericită mergea tot mai prost, rudele lui Bonaparte o tratau cu un dispreţ făţiş, iar ea îi mărturisea lui Madame de Remusat că nu mai avea putere să se apere împotriva zvonurilor colportate de răuvoitori potrivit cărora împăratul îi fusese

amant, iar fiul ei cel mare era rodul legăturii lor[4].

Băiatul, Napoleon-Charles, care împlinise trei ani şi jumătate, era un copil vesel şi fermecător, fiind preferatul mamei sale. El şi frăţiorul lui mai mic reprezentau singura consolare a lui Hortense în mijlocul necazurilor de zi cu zi, aşa că îi înconjura, atât pe ei, cât şi pe fratele său adorat, Eugène, cu o afecţiune neţărmurită.

Morocănos şi rău de gură, veşnic irascibil din cauza durerilor reumatice, Louis pretindea ca Hortense să-i satisfacă toate capriciile, oricât ar fi fost de exagerate. Când medicu1 împăratului, Corvisart, i-a sugerat lui Louis că ar putea scapa

298.

je reumatism dacă ar purta o cămaşă de noapte dintr-o pânză aspră, acesta a pus în practică sfatul, insistând ca Hortense să doarmă în aceeaşi cameră cu el, ca să nu dea nimic de bănuit celorlalţi din casă în privinţa experimentului respectiv.

Deşi pretenţia lui i s-a părut revoltătoare, Hortense s-a supus, fără să crâcnească.

Concertul din Holul Mareşalilor se apropia de sfârşit.

pupă cântăreţi, apăruseră balerinii de la Opera din Paris şi, în timp ce dansau în lumina tot mai slabă a lumânărilor, împăratul, deşi savurase spectacolul, scrijelea braţele fotoliului, nerăbdător să plece de-acolo. Când, în cele din urmă, s-a ridicat în picioare, toată sala i-a urmat exemplul, rămânând cu toţii încremeniţi într-o tăcere plină de respect, în timp ce el şi familia lui ieşeau din sală.

În vara anului 1806, Imperiul Francez se extinsese, incluzând Belgia, Olanda, cea mai mare parte a Italiei şi un conglomerat alcătuit din cincisprezece state germane, numite Confederaţia Rinului, care preferau să solicite protecţia francezilor, decât să se trezească alipite brusc la posesiunile lui Bonaparte. În schimb, Confederaţia punea

la dispoziţie un mare contingent de soldaţii pentru „La Grande Armée”.

Împăratul Napoleon stăpânea Europa Occidentală; în afară de Anglia şi Spania, doar Prusia şi Rusia îşi păstraseră autonomia. De pe vremea lui Carol cel Mare, nu se mai pomenise ca o suveranitate statală să cârmuiască peste cea mai mare parte a continentului. Maşina franceză de cuceriri era formidabilă şi, aparent, de nestăvilit.

Cu toate acestea, regele prusac, Frederick Wilhelm al III-lea, căruia i se promiseseră sprijin din partea ruşilor şi bani din partea englezilor, s-a pregătit să cotropească recent creata Confederaţie Germană, în august 1806, iar împăratul, a rândul său, a luat măsuri pentru a contracara atacul.

În ultima clipă, Bonaparte a fost de acord s-o ia pe J°sephine cu el până la Mainz, unde intenţiona să o lase pe durata campaniei militare. Spre sfârşitul lui septembrie, au Pornit la drum împreună, împăratul îngândurat, iar Joséphine Acordată. – … – 3.

se Dar nu numai viitoarea campanie militară îi dădea împăratului motive de îngrijorare. Lăsase la Paris o amantă pe Eleonore Denuelle, care urma să-i nască un copil.

Sarcina aceasta era de mare importanţă, fiindcă până atunci nu ştiuse cu certitudine că putea procrea5. Acum, când putea proba că infertilitatea lui Joséphine i se datora exclusiv ei, ambiţiile lui matrimoniale crescuseră. Ştia că, până la urmă, se va recăsători şi că mireasa va fi o tânără prinţesă dintr-o mare casă regală. Acum, însă, această dorinţă, coroborată cu probabilitatea de a avea şi copii, îl transfigura de bucurie.

Şi Joséphine era preocupată, şi nu numai din cauza viitorului său incert ca împărăteasă. Unii membri ai casei imperiale şuşoteau între ei despre „tandra afecţiune” pe care Joséphine i-o purta tânărului său majordom,

Corbineau.6

La Mainz, împărăteasa s-a mutat în Palatul Teutonilor, ştiind că va rămâne acolo câteva luni, dar sperând, aşa cum îi promisese Bonaparte, să se poată duce la el, după ce acesta se va instala în tabăra de iarnă, mult mai la est.

Felul în care Bonaparte şi-a luat rămas-bun de la Joséphine trăda zbuciumul unei despărţiri definitive. Era foarte nervos, pe de o parte, poate, din cauza proiectelor de a-şi găsi o nouă nevastă, iar pe de altă parte, fiindcă în sufletul său se cuibărise teama că despărţirea de Joséphine va marca sfârşitul norocului care îi călăuzise paşii până atunci.

Indiferent care a fost cauza acestei nervozităţi, cert este că în momentul când a chemat-o pe Joséphine, care plângea, avea şi el ochii în lacrimi. S-a agăţat cu disrerare de gâtul ei şi l-a îmbrăţişat cu aceeaşi fervoare şi pe Talleyrand.

„Mi-e foarte greu să mă despart de persoanele pe care le iubesc cel mai mult”, a zis el, după ce i-a strâns în braţe.

Cuvintele i s-au oprit în gât, sufocându-l, iar hohotele de plâns au fost atât de violente, încât a început să tremure din tot corpul.

Starea aceasta emoţională a mai persistat o vreme, în cele din urmă, însă, cu ajutorul unei băuturi întăritoare din flori de portocal, Bonaparte şi-a revenit şi, chemând trăsura, a plecat brusc. – st josephine, însă, nu se putea dezbăra de spaima resimţită la despărţirea de Bonaparte şi, în ciuda asigurărilor lui că o a chema în curând la el, avea cele mai sumbre presimţiri.

pe o bună bucată de timp se îndepărtaseră tot mai mult unul je celălalt, însă acum i se părea că o imensă prăpastie se escase între ei; Joséphine intuia că momentul

îngrozitor când el îi va cere să-şi sacrifice poziţia de soţie, de dragul carierei politice era foarte aproape, între timp, rudele lui gonaparte, mai ales Caroline şi Joseph, unelteau mai asiduu ca oricând să îl despartă pe fratele lor, împăratul, de soţia lui, iar Caroline şi Paulette încercau să cucerească o poziţie mai influentă la curte. Rămasă singură şi izolată la Mainz, Joséphine se temea că va fi eclipsată la Paris de către cumnatele ei, care vor ţese şi mai multe intrigi împotriva ei; iar, dacă soţul său nu o chema mai repede la el, putea fi subjugat de vreo prinţesă străină, cu care nu era exclus să se şi însoare.

În realitate, cu toate că era încă legat afectiv de Joséphine, Bonaparte începuse să se cam sature de ea. O făcuse împărăteasă, i-a mărturisit el secretarului său, Roederer, „dintr-un simţ ai dreptăţii”. Fusese alături de el încă din primii ani, când viitorul lui era nebulos; îi asigurase statutul ei aristocratic, ceea ce l-a ajutat să-şi înfăptuiască năzuinţele. I se părea corect să împărtăşească cu ea anii de glorie şi bogăţie.

„Dacă aş fi fost aruncat în temniţă, şi nu urcat pe tron”, îi spunea el lui Roederer, „nenorocirea mea s-ar fi repercutat şi asupra ei. Aşadar, se cuvine să se bucure şi ea de măreţia mea” 7.

Acum, după doi ani de la încoronarea ei ca împărăteasă, situaţia se schimbase. Se acţionase în spiritul dreptăţii.

Joséphine împărtăşise măreţia şi bogăţia lui, pentru o bună bucată de timp. În afară de asta, ea proferase tot soiul de Buzaţii absurde, care ar fi putut întina bunul renume al Emiliei Bonaparte.

„Joséphine e bătrână”, îi spunea Bonaparte fratelui său, ucien, „şi, cum nu mai poate face copii, este tare supărată un cauza asta şi, pe deasupra, a devenit foarte plictisitoare.

Se teme de divorţ sau chiar de ceva mai rău”. Întrucât Lucien trăia departe de Paris şi nu se mai amesteca în uneltirile familiei, împăratul putea discuta deschis cu el. „Crede-radăuga el, că femeia asta plânge ori de câte ori face vrEQ indigestie, fiindcă îşi închipuie că a fost otrăvită de către Cei care pun la cale căsătoria mea cu altă femeie. Ce detestabil!”»

În timp ce se afla la Mainz, Joséphine era obsedata de gândul că rudele lui Bonaparte voiau s-o vadă moarta.

Cuprinsă de cele mai negre presimţiri, îşi petrecea timpul dând pasienţe şi jucând biliard cu Hortense şi cei doi copii ai acesteia, dar starea de deprimare n-o părăsea, în ianuarie 1807, când a devenit limpede că Bonaparte nu-i va îngădui să-l însoţească în campania din est, Joséphine i-a adus acuzaţii rostite pe un ton plin de amărăciune.

„Bonaparte e un ingrat!” exclamă ea de faţă cu Claire de Remusat. Când s-au căsătorit, ea s-a coborât la nivelul lui; considera că era unt din partea lui s-o dea la o parte acum când devenise stăpânul Europei. Intuia că în scurt timp avea să fie repudiată. Dar intenţiona să-l desfidă.

„Nu voi ceda niciodată în faţa lui”, insista ea, furioasă.

„Mă voi purta ca o victimă, cum şi sunt, de fapt – dar, dacă îl întărât prea mult, cine ştie ce e în stare să facă? Va rezista el oare presiunilor făcute asupra sa spre a-mi da papucii?” Această „bănuială sinistră” a obsedat-o pe împărăteasă o bună bucată de vreme, anulând sentimentul de resemnare la care reuşise să ajungă în anul precedent şi: edeşteptându-i vechile dureri de cap.

Din ordinul împăratului, Joséphine s-a întors la Paris la sfârşitul lui ianuarie, şi curând după aceea a început să sufere de migrene şi de o gravă depresie, care au durat câteva luni în cea mai mare parte a timpului stătea în pat, sub supravegherea medicilor care nu puteau s-o ajute cu

nin» O iau pus ventuze pe spate, sperând că durerea se va domoli şi febra o să-i scadă, însă tratamentul s-a dovedit ineficient

Şi-a închipuit că se va simţi mai bine la Malmaison, a se făceau renovări. O amuza să urmărească activitate lucrătorilor, iar atunci când nu era prea frig afara se plimba rin Parc privind lebedele negre ce pluteau pe lac, dând de mâncare păunilor sau vizitând menajeria de zebre, foci, allguri şi şaptesprezece broaşte ţestoase, care erau ţinute în cuşti în sere> creşteau soiuri rare de lalele şi zambile aduse

Hin Olanda, alături de flori de iasomie, mimoze, heliotropi, rododendroni şi o magnolie superbă, unica din Franţa.

A trimis la Tuileries o parte dintre nenumăratele flori deja] vâalmaison, pentru a decora pereţii unei săli de bal. Afară era încă iarnă, dar în încăpere aveai senzaţia că venise primăvara: covoare verzi ca iarba fuseseră aşternute pe ringul de dans, pe balcoane şi pe scări, iar în jurul oglinzilor şi al ferestrelor fuseseră prinse ghirlande de verdeaţă şi muşchi proaspăt. Dansatorii se roteau şi săltau printre florile cu miros dulceag, formând un lanţ lung ce şerpuia, dintr-o încăpere în alta, sub privirile împărătesei şi ale doamnelor ei de onoare, care stăteau în lojă.11

Oaspeţii invitaţi la bal veniseră de la mare distanţă pentru a contempla splendoarea curţii imperiale franceze. Pe lângă nenumăraţi germani, ruşi, italieni şi elveţieni, erau de faţă şi nişte americani, ba chiar şi reprezentanţi ai marelui sultan, înveşmântaţi în haine brodate, purtând turbane şi paloşe bătute cu nestemate. Parisul devenea locul de pelerinaj al întregii lumi, capitala marelui împărat Napoleon, care, prin victoriile de la Jena şi Auerstadt, din luna octombrie, zdrobise armata prusacă, demonstrând

încă o dată uimitoarea superioritate a oştirii franceze. Majoritatea musafirilor nu aflaseră încă de deznodământul unei bătălii ceva mai recente, desfăşurată în mlaştinile de la Eylau, în Prusia Răsăriteană, unde francezii Scăpaseră de la înfrângere ca prin urechile acului, pierzând o cinci sute de oameni, în faţa ruşilor.

Joséphine ştia, însă, ce se întâmplase, fiindcă primea tot scrisori de la Bonaparte – uneori, chiar mai multe într-o singură zi –, iar soţul ei nu pregetase să-i dea detalii cu privire la desfăşurarea acestei tragice bătălii, îl tulbura Profund faptul că armata sa fusese la un pas de înfrângere; dacă ruşii nu s-ar fi retras în ultimul moment, forţele armate ar fi fost copleşite şi biruite de inamic. şi în seara balului de la Tuileries, Joséphine deplângea, du cum îi spunea ea lui Eugène într-o scrisoare, „pierder ea ar t bărbaţi viteji” la Eylau, printre ei numărându-se şi febleior să corbineau. „Ce trist e totul”, îi scria Joséphine lui Euge „dar şi mai teribil, chiar, este felul în care împăratul şi-a risc viaţa”, îşi simţea inima grea, o durea capul şi, în afara d copii, nu avea pe nimeni la care să găsească înţelegere’s mânşâiere” 12.

În scrisorile pe care i le trimitea, Bonaparte o certa pentru faptul că îşi pierduse curajul. „Mi s-a spus că plângi tot timpul” îi scria el. „Să-ţi fie ruşine! M-a întristat scrisoarea ta din 7 ianuarie. Fii demnă de mine şi dă dovadă de mai multă tărie îndeplineşte-ţi obligaţiile sociale care îţi revin la Paris şi, mai presus de toate, fii fericită... Nu-mi plac oamenii slabi de înger; o împărătească trebuie să dea dovadă de curaj!” 13

Numai că descurajarea ei se datora şi faptului că era adesea bolnavă şi vlăguită de supărări, temeri, precum şi de resentimentele celor din jur. Principala doamnă de onoare a lui Joséphine, ducesa de la Rochefoucauld, o relicvă îngâmfată a vechiului regim, se întorsese împotriva

ei şi, ori de câte ori împărăteasa nu era de faţă, îşi manifesta făţiş dispreţul faţă de ea. Deşi nenumărate persoane de la palat îi rămăseseră loiale, nutrind o mare afecţiune pentru stăpâna lor, multe altele au urmat exemplul doamnei de onoare şi, într-un mod insidios, dar evident, au încetat să îi mai arate respect împărătesei, în fiecare zi întâlnea priviri reci sau dispreţuitoare, ba chiar auzea remarce insolente rostite suficient de tare pentru a ajunge la urechile ei. Era prea buna la suflet, ca să-i dea afară pe aceşti servitori lipsiţi de loialitate, şi oricum, n-ar fi putut să-i concedieze pe toţi ţinând seama de numărul lor mare. În plus, e posibil să fi ajuns la concluzia că nu mai avea rost să îşi apere demnitatea prin concedieri masive, de vreme ce în curând urma să fie îndepărtată.

În fond, nu-şi putea condamna servitorii fiindcă încerca11

w

* se pună la adăpost *de* schimbarea care li se părea tuturor'*s* mentă. Nu făceau decât să dea dovadă de pragmatism; yjjoscând politica de la curte, preferau să se distanţeze dectuala împărăteasă, în speranţa de a fi menţinuţi în funcţie

He către succesoarea ei.

De la o săptămână la alta, rudele prin alianţă ale lui Joséphine găseau noi modalităţi de a o pune în dificultate, îi era groază de oribilele dineuri în familie, unde neamurile lui Bonaparte păstrau o tăcere conspirativă, într-o atmosferă tensionată. De ziua ei onomastică, a fost nevoită să le privească pe Pauline şi Caroline jucând în două piese de teatru montate în cinstea ei, la Malmaison.

Ştia, de asemenea, că Joseph continua să insiste pe lângă fratele său ca s-o detroneze şi să-i dea, în schimb, un principat peste care ar fi urmat să domnească, devenind astfel împărăteasa Ţăriide-Nimic. Iar Letizia, încăpăţânată

şi nemulţumită, număra zilele rămase până în momentul când celebrul ei fiu, Poleone, va pune capăt legăturii absurde cu târfa bătrână pe care o luase de nevastă şi îşi va găsi o nevastă tânără.

Dar cel mai puternic motiv de îngrijorare a lui Joséphine, în iarna şi primăvara anului 1807, îl reprezenta tânără şi frumoasa poloneză Marie Walewska, ultima şi cea mai înfocată iubire a soţului.

Doamnele poloneze de rang înalt veneau la Paris cu veşti din Varşovia: împăratul Napoleon era îndrăgostit de Marie, o nobilă de optsprezece ani, blondă, virtuoasă şi drăgălaşă, care fusese măritată cu un bărbat de şaptezeci şi cinci de ani.

Împăratul îi făcea curte, povesteau doamnele, ca un tinerel înamorat pentru prima oară în viaţă. Iar ea, deşi la început i-a refuzat avansurile curtenitoare, până la urmă a cedat în faţa perseverenţei lui şi a rugăminţilor fierbinţi venite din partea patrioţilor polonezi, care o implorau ca, pentru binele ţării, să obţină separarea de soţul ei şi să devină amanta împăratului.

Pentru Marie şi compatrioţii ei „nimic nu era mai important decât eliberarea Poloniei, în ultimele decenii, regatul polonez fusese devorat de Prusia, Austria şi, mai ales, Rusia, până ce nu mai rămăseseră decât amintirea fostului stat suveran şi dorinţa arzătoare a polonezilor de a redobânnindependenţa ţării. Bonaparte, duşmanul înveterat al cei trei puteri cotropitoare, întruchipa speranţa poporului de recâştiga suveranitatea Poloniei. Polonia, i-a spus Mari împăratului, când l-a întâlnit prima oară, „te aşteaptă pe tine ca să se ridice din nou”.

Pentru Bonaparte, însă, care era deosebit de impresionat de firea blândă şi sinceră a lui Marie, de chipul ei angelic şi de vădita ei vulnerabilitate – toate amintindu-i de Joséphine la începutul relaţiiei lor –, nu

conta decât inima lui. Până atunci, legăturile lui extraconjugale fuseseră departe de a avea o aură romantică. Recursese la ele pentru a-şi potoli poftele, pentru a savura gustul aventurii, pentru a-şi măguli vanitatea şi pentru a-şi dovedi puterea. Marie, însă, avea o puritate juvenilă, un idealism, o linişte interioară care îl răscoleau până în adâncul fiinţei lui, trezindu-i tandreţea, năzuinţa de a aluneca în reverie, atât de dragă lui în tinereţe. Cândva, Joséphine îi oferise exact aceste satisfacţii, însă ulterior relaţia lor se alterase. Joséphine îl dezamăgea şi, în plus, trecuse de mult de prima tinereţe, agasându-l cu atitudinea ei revendicativă şi scenele de-a dreptul groteşti generate de obsesiile ei că toţi îi doreau moartea.

Bonaparte iubea, iar dragostea lui pentru Marie îi exacerba nemulţumirile provocate de soţie, care oricum se afla la mare distanţă. A continuat să scrie des; mesajele lui scurte erau pigmentate cu expresii afectuoase, dar neconvingătoare pentru Joséphine, având în vedere noua lui pasiune pentru Marie Walewska. Când Joséphine îi răspundea, exprimându-şi temerea că Bonaparte se îndrăgostise de altă femeie, el trimitea dezminţiri amăgitoare şi pline de condescendenţă „micuţei lui Joséphine, buna, bosumflată şi capricioasă”, la care adăuga şi „mii de sărutări

„Să nu ai nicio încredere în zvonurile colportate de răuvoitori”, îi spunea el. „Nu te îndoi niciodată de sentimentele mele şi nu-ţi face griji”. Referirea neglijentă la „acele zvonuri răuvoitoare” nu a făcut, probabil, decât s-o

„Ngrijoreze şi mai mult. Bonaparte ştia foarte bine că lumea VOrbea despre legătura lui cu Marie, dar aceasta era atât de portantă pentru el, încât nici nu-i mai păsa de nimic, îndrăgostit până peste cap, ajunsese să neglijeze

chiar chestiunile vitale referitoare la guvernarea ţării şi să nu mai ge interesat de popularitatea sa în rândul supuşilor, căreia până atunci îi acordase o însemnătate deosebită.

În absenţa lui din Paris, care se prelungise din toamna anului 1806 până în primăvara lui 1807, un fel de nelinişte pusese stăpânire pe oraş. Parizienii erau îngrijoraţi de veştile cu privire la victoria greu câştigată de „La Grande Armée” la Eylau, precum şi de numărul mare de pierderi omeneşti suferite de francezi în bătălie. Pentru prima oară de ani de zile, Bonaparte nu mai fusese atotputernic pe câmpul de luptă; celebra lui imunitate la răni sau la înfrângeri începea să fie pusă sub semnul întrebării. De la cartierul său general, stabilit la castelul Finkenstein, în Polonia, dăduse ordin să fie încorporaţi zeci de mii de recruţi pentru următoarea campanie militară; lumea bombănea nemulţumită, iar unii bărbaţi refuzau să se înroleze, încrederea opiniei publice scăzuse, nu în mod dramatic, dar, oricum, semnificativ; speculaţiile la bursă cunoşteau o curbă descendentă, iar festivităţile organizate pentru a marca diverse comemorări importante stârneau aplauze de formă, şi nu ovaţii înflăcărate. Manifestările de idolatrizare a împăratului, până atunci omniprezente, îşi pierduseră din amploare şi în capitală lumea aştepta veşti despre următoarele bătălii susţinute de marea armată, sperând, cu o oarecare rezervă, totuşi, într-o victorie decisivă.

În această atmosferă de incertitudine generală, Joséphine aştepta cu nerăbdare naşterea primului copil al lui Eugène.

Spera să fie băiat şi a trimis-o pe cea mai renumită moaşă din Paris, Madame Frângeau, în Italia s-o asiste pe Augusta la naştere.

„Aştept cu înfrigurare veşti despre soţia ta şi ultimul meu nepot”, îi scria ea lui Eugène. Regreta că nu putea fi

prezentă la naştere, însă nutrea convingerea că Augusta va urma cu exactitate sfaturile moaşei. Trimisese o mulţime de daruri pentru copilaş – un trusou superb, cu cămăşuţe brodate spline de danteluţe, bonetele, bavete, pături, precum şi dantelă frumoasă pentru viitoarea mamă – împreună cu o prezentare a ceremoniei de botez organizate pentru cel de-ai doilea copil al lui Hortense. În ce priveşte chestiunea importantă a numelui copilului, Joséphine îl îndemna pe Eugène să-i scrie împăratului, pentru a-i cere sfatul.

Trei săptămâni mai târziu, când s-a născut copilul, Eugène a informat-o pe mama sa că era o fetiţă şi că el şi Augusta intenţionau să-i dea numele de Joséphine-Maximilienne-Eugenie Napoleone. împărăteasa era în culmea fericirii. Un nepot ar fi fost o binecuvântare dumnezeiască, dar şi o nepoată – care îi purta numele – îi prilejuia o bucurie aproape la fel de mare.

„Te felicit din toată inima, dragul meu Eugène”, îi scria ea. „Sunt încântată să am o nepoţică”. Avea mare nevoie de o asemenea veste minunată, adăuga ea, pentru că în ultima vreme fusese tare bolnavă şi deprimată. Când, după câteva săptămâni, a primit din Italia o şuviţă din părul micuţei Joséphine, a păstrat-o ca pe o comoară şi i-a trimis Augustei o scrisoare plină de sfaturi materne, precum şi un dar frumos.[14]

Bucuria i-a fost umbrită, însă, de un mesaj sumbru sosit de la Hortense: fiul ei cel mare, Napoleon, se îmbolnăvise şi nu prea avea şanse de însănătoşire. Hortense nu-şi putea ascunde îngrijorarea. Băiatul era preferatul ei, primul său născut; deşi fratele acestuia, Louis, moştenea trăsăturile frumoase ale lui Bonaparte. Napoleon avea căldura şi farmecul bunicii, precum şi vitalitatea mamei lui. Acum, nu-i mai rămăsese niciun strop din energia lui; în reşedinţa regala de la Haga,

băiatul zăcea în pătuţul lui şi tuşea, roşu în obraji şi cu ochii sticlind de febră.

În momentul acela, micul Napoleon era moştenitorul imperiului, iar de aproape un an devenise şi moştenitorul Regatului Olandei, întrucât tatăl său primise coroana olandeză. Regele Louis şi regina Hortense locuiau la Laekeo» lângă Bruxelles, însă Hortense era tare nefericită acolo; ÎS1

l griji mereu pentru sănătatea copiilor, fiind convinsă că Ou 1 priau frigul, umezeala permanentă şi ceaţa din Olanda, pin păcate, boala gravă a fiului ei avea să-i confirme temerile.

Când Joséphine a primit scrisoarea lui Hortense, în care ţi povestea despre boala micuţului Napoleon, starea acestuia se agravase de câteva zile. Au sosit noi mesaje – bilete scrise în grabă, care anunţau înrăutăţirea sănătăţii băieţelului, urmărită cu o spaimă crescândă de Hortense. Fără îndoială, josephine ar fi dorit să fie la căpătâiul micuţului bolnav. Dar nu îndrăznea să plece nicăieri fără permisiunea soţului ei, or el era în Polonia, cu amanta lui, şi habar n-avea de gravitatea situaţiei.

Temându-se să acţioneze în vreun fel, în pofida ştirilor alarmante care soseau din Olanda, Joséphine suferea şi se frământa de va distanţă pentru viaţa nepoţelului său. Laringele copilului s-a umflat atât de mult, încât micuţul abia mai putea respira, zăcând cu febră mare într-o stare de letargie. Cu inima frântă de durere, mama lui veghea lângă el, cu ochii aţintiţi asupra părului său blond şi răvăşit pe pernă.

După şase zile s-a prăpădit, iar Hortense, stoarsă de ultimele puteri a căzut câteva ceasuri într-un fel de transă, urmată de o disperare mută. În sfârşit, lui Joséphine i s-a permis să se ducă să stea cu fiica ei şi să-i aline suferinţa, aşa că la întoarcere i-a adus cu ea la Malmaison pe

Hortense şi pe fiul ei mai mic.

„Biata Hortense, îi scria Joséphine lui Eugène. „Ce copil drăgălaş a pierdut! De când s-a întâmplat această nenorocire, parcă nici nu mai trăiesc; doar sufăr şi plâng”. Îşi făcea griji din cauza lui Hortense, care era atât de zdruncinată de moartea copilului, încât părea că pluteşte pe altă lume. „Îşi va reveni Până la urmă”, îi spunea ea lui Eugène, „dar e de-ajuns să mă gândesc lapropia-mi suferinţă ca să-mi dau seama că sufletul u va rămâne veşnic neconsolat” 15.

La recomandarea medicului imperial, Corvisart, Hortense a plecat la băi, la Bagnères, iar micuţul Louis, care avea doi ani şi jumătate, a rămas cu bunica sa.

„Pe zi ce trece, băieţelul devine tot mai viguros şi drăgălaş”, îi spunea Joséphine lui Eugène. „Seamănă foarte mult cu sărmanul lui frăţior; are felul lui de a fi şi aceeaşi voce, însă plăcerea pe care o simt văzându-l lângă mine nu mă poate consola pentru pierderea pe care am suferit-o”.

Soarta fusese crudă cu Joséphine: fiul lui Bonaparte rezultat din legătura extraconjugală cu Eleonore Denuelle prospera, în timp ce micuţul Napoleon, cândva moştenitorul lui Bonaparte, zăcea fără viaţă în capela de la Notre-Darne, aşteptând să fie înmormântat. Moartea lui submina şi mai mult poziţia delicată a lui Joséphine, care vedea cu groază apropiindu-se ziua când i se va cere, pentru binele Franţei, să renunţe la soţul ei şi la coroană.

Sunt porniţi cu toţii împotriva mea”.

În pădurea deasă şi răcoroasă de la Fontainebleau, culorile toamnei se întrepătrundeau cu nuanţele de verde întunecat al coniferelor. Soarele dimineţii lumina frunzişul presărat cu pete de portocaliu intens şi auriu, iar în tufişurile joase de pe marginea cărărilor înguste, pe unde treceau vânătorii, roşul se contopea cu verdele verii. Puţini

oameni din oraşul alăturat îşi aminteau de un anotimp mai frumos decât toamna aceasta a anului 1807, cu un aer proaspăt şi răcoros, cu un soare cald, cu paleta bogată şi multicoloră a bătrânilor arbori, cu animale numeroase şi bine hrănite.

Aproape în fiecare dimineaţă din acel noiembrie, liniştea pădurii era sfâşiată de sunetul cornurilor de vânătoare, când caii şi trăsurile suitei imperiale goneau cu iuţeală pe cărările întortocheate dintre copaci, bărbaţii ţâşnind înainte pe urmele vreunui cerb, cu copoii după ei, iar femeile în trăsuri neacoperite venind cu viteză în spate, zdruncinate şi legănate periculos la fiecare cotitură, în vehiculele lor fragile.

Împăratul Napoleon invitase un mare număr de curteni în vechiul palat din pădure, în total cam o mie două sute de oameni, şi nu se zgârcise la bani pentru renovarea şi remobilarea camerelor, repararea parcului şi curăţirea lacului.

Joséphine a remarcat cu plăcere că fuseseră aduse şi lebede, pentru îndepărtarea ierburilor de pe lac.

În dimineţile frumoase, împăratul se scula înainte de revărsatul zorilor, pretinzând ca întreaga curte să-l urmeze în Pădure. Bărbaţii îşi puneau hainele de vânătoare din stofă verde cu maro, femeile rochiile lor din material verde cu galben şi nişte pălării negre de catifea cu pene albe unduitoare, instalându-se apoi în trăsurile lor neacoperite După vreo oră de plimbare, se întâlneau la casa de vară, unde servitorii pregătiseră micul dejun, înviorați, mâncau în aer liber, iar, după partida de călărie şi plimbarea cu trăsura, pofta lor de mâncare creştea simţitor.

Împăratul avea o mină foarte preocupată, în unele dimineţi se ducea să călărească prin pădure, însoţit doar de majordomul lui preferat, îmbrăcat cu splendida lui haină vătuită, de culoarea nisipului, primită în dar de la

ţarul Alexandru în urmă cu trei luni, cu prilejul întâlnirii lor capitale de pe râul Niemen, Bonaparte părea gânditor şi absent.

După conferinţa de la Tilsit, sentimentul propriei importanţe, deja puternic dezvoltat, a crescut şi mai mult; el şi ţarul hotărâseră împreună viitorul Europei, vorbind ca de la egal la egal, în timp ce regele prusac, Frederick Wilhelm se plimba călare în apropiere, cu un aer nervos, aşteptând deznodământul discuţiilor lor. După înfrângerea armatei ruseşti de către Bonaparte, în lupta de la Friedland din iunie, ţarul Alexandru îi devenise din duşman, prieten – ba chiar admirator. Bonaparte părea, aşadar, îndreptăţit să spere că ţarul îl va primi cu braţele deschise în familia sa, în calitate de cumnat, dacă îşi va manifesta dorinţa de a se însura cu sora acestuia, Ekaterina Pavlovna, în vârstă de nouăsprezece ani.

În ultimele luni studiase cu atenţie o listă a prinţeselor aflate la vârsta măritişului din marile familii domnitoare, cântărind avantajele fiecăreia, atât din punct de vedere dinastic, cât şi politic. Noua lui soţie trebuia să fie tânără şi, fireşte, fecundă, iar dacă se putea chiar atrăgătoare. La fel de important era şi rangul ei, corespunzător situaţiei lui sociale. Căsătoria cu o astfel de prinţesă trebuia să-i consolideze poziţia printre puterile europene – dacă acest lucru mai era necesar.

Acum, în toamna anului 1807, împăratul şi-a dat seama pentru prima oară cât de nepotrivită se dovedea căsătoria lui cu o membră a micii aristocraţii franceze. Faptul că Joséphine nu era de neam regesc însenina o ofensă adusă coroanei lui l imperiale. Joséphine ajunsese o pacoste, un neajuns, un obstacol. Supuşii lui francezi o iubeau, însă în afara ţării imaginea lui avea de suferit din cauza lui Joséphine.

După întoarcerea în Franţa, în urma istoricei

întrevederi cu ţarul Alexandru, împăratul îşi modificase simţitor atitudinea faţă de soţia sa. Nu se mai ducea la Joséphine în dormitor, iar când se întâlneau în timpul zilei, comportamentul lui faţă de ea li se părea distant celorlalţi. Se simţea stânjenit, ca şi cum n-ar fi ştiut cum s-o abordeze. Joséphine era ca un obstacol în calea lui, silindu-l să recurgă la ocoluri neplăcute.

Iar faptul că nutrea şi acum o afecţiune ascunsă faţă de ea nu făcea decât să-i sporească disconfortul.

Îi spusese că aştepta de la ea să renunţe la statutul de soţie în momentul în care i-ar cere acest lucru, iar ea declarase, nu o dată, că se va supune poruncii lui – deşi această docilitate exprimată prin cuvinte contrasta cu sfidarea pe care continua să o afişeze în absenţa lui. Comportarea ei în particular şi controversele generate de aceasta în rândul curtenilor câteva persoane din anturajul ei încurajând-o să creadă că împăratul nu va avea niciodată curajul de a divorţa de ea, iar altele încercând s-o pregătească pentru inevitabila despărţire –, erau regretabile, după părerea lui Bonaparte. În timp ce călărea de unul singur prin pădure, se întreba cum putea s-o determine pe soţia lui să accepte mai uşor pasul pe care trebuia să îl facă.

În acea toamnă, toţi curtenii invitaţi la Fontainebleau ştiau ori credeau că ştiu la ce se gândea împăratul când hoinărea prin pădure. Făcea planuri cum să divorţeze şi să se recăsătorească, elaborând o strategie pentru fiecare etapă.

În încăperile ticsite ale palatului, grupuri de oaspeţi vorbeau la nesfârşit despre căsniciile actuale şi viitoare a împăratului, remarcând numărul mare de curieri care circulau între Fontainebleau şi curtea rusească (semn că împăratul Napoleon făcea curte uneia dintre rudele ţarului), răceala împăratului %î de soţia lui sau necesitatea

imperioasă de a se stabili ostenitorul tronului, acum când fiul lui Hortense, care fusese Succesorul desemnat, nu mai era în viaţă. – îâf> * i

În mod cert, însă, îşi spuneau ei, frământările acestea n îl împiedicau pe împărat să-şi continue aventurile amoroase. Se vorbea că la miezul nopţii se ducea în camera frumoase: cântăreţe genoveze, Madame Gazzani, strecurându-se pgrădina întunecată care despărţea dormitorul lui de al ei. şi mai umbla după altă femeie superbă, Madame de Barrar una dintre doamnele de onoare ale lui Paulette, care părea să nu răspundă la avansurile lui. Recenta legătură amoroasă cu Marie Walewska era şi ea de notorietate publică, deşi se zvonea că împăratul mai avusese şi alte aventuri trecătoare lucru semnificativ doar în raport cu statutul lui de cel mai puternic om din Europa, dacă nu chiar din lume.

Încurajată şi îndemnată de către unele persoane de la palat să se arate în lume cât mai mult cu putinţă, pentru a infirma zvonurile răuvoitoare la adresa ei, Joséphine asista la spectacole de teatru şi concerte, participa la balurile şi partidele de vânătoare programate pentru sezonul autumnal şi invita nenumărate persoane în apartamentele sale la recepţii matinale, dejunuri, jocuri de cărţi – seara – şi conversaţie.

Printre aceşti musafiri se număra junele şi chipeşul prinţ Frederick Mecklenburg-Strelitz, fratele reginei prusace, care, deşi cu peste zece ani mai tânăr decât împărăteasa, se simţea puternic atras de ea. Era un bărbat frumos, atent care o privea cu un ochi admirativ; nu încape îndoială că, la cei patruzeci şi patru de ani ai ei, când i se reamintea permanent că îmbătrânea, Joséphine se simţea, probabil, măgulită de ocheadele şi prezenţa stăruitoare a tânărului prinţ.

Dar, chiar dacă ar fi nutrit vreun sentiment faţă de el,

nici nu se punea problema ca între cei doi să se înfiripe o prietenie şi, cu atât mai puţin, un flirt, ştiut fiind faptul că i se supraveghea orice mişcare şi, mai ales, din cauza stării de profundă melancolie care îi împovăra sufletul.

Încă suferea în urma pierderii micuţului Napoleon. Păstra o şuviţă din părul lui blond într-o cutie de sticlă şi plângea adesea, ţinând-o în mână[1]. Şi, în timp ce se afla ia a mai primit şi vestea că mama ei murise în ştia de mulţi ani că, probabil, nu îşi va mai revedea jeiodată mama, dar cu toate acestea, prin moartea lui Roserlaire Tascher se starâmase şi ultima legătură a lui Joséphine cu copilăria ei; simţindu-se deja izolată, e posibil ca pierderea mamei şi a trecutului pe care aceasta îl întruchipa să fi sporit senzaţia de însingurare a lui Joséphine în mijlocul unei mari mulţimi de oameni, când mergea de la partide de vânătoare la recepţii şi baluri, jucându-şi rolul la curtea imperială.

Sejurul la Fontainebleau îi reamintea, probabil, de trecut, când cu peste douăzeci de ani în urmă, tânăra Rose de geauharnais venise să locuiască acolo cu mătuşa ei, fiind acceptată în suita lui Ludovic al XVI-lea şi a Mariei Antoaneta. Pe atunci era exuberantă, viguroasă şi în culmea fericirii, fiindcă scăpase de viaţa apăsătoare pe care o trăise alături de soţul său Alexandre de Beauharnais. Călărea năvalnic prin pădure, împreună cu mulţimea de oaspeţi şi curteni, galopând neînfricată după caleaşca regală, în dorinţa de a-i zări pe rege şi pe regină, fără să-i pese de frig sau de ploaia care îi uda costumul de călărie.

Pe atunci, era o tânără îndrăzneaţă, aproape o fetişcană de fapt, în faţa căreia se deschidea o nouă lume. Pe atunci, ea era Rose, „micuţa americancă”, fata care îi captiva pe bărbaţi şi învăţa cum să se lase sedusă cu graţie, dar mereu stăpânind deopotrivă seducţia şi pe seducători. Acolo, la Fontainebleau începuse să înveţe cum

să profite de pe urma dragostei, cum să exploateze şi nu să se lase exploatată.

Acum, după aproape o viaţă de om, ea ajunsese mipărăteasa francezilor şi continuase să speculeze dragostea, dacă se poate spune aşa, însă plătise un preţ ridicat pentru această glorie încărcată de amărăciune. Fata neînfricată devenise o femeie fricoasă, fetişcana care îşi jucase pe degete Chiţii se transformase într-o femeie supusă, îngrădită, spionată, care trăia ca într-o colivie.

Fontainebleau reprezenta locul unde, în anii tinereţii.

Joséphine o văzuse prima oară pe regina Maria Antoaneta care, deşi durdulie pe atunci, îşi păstrase capul de păpustrumoasă, cu ochii ei albaştri şi buclele blonde; aici auzis Joséphine, ce-i drept, nu pentru prima oară, bârfele urât despre extravaganţele reginei, care împingeau monarhia spre dezastru şi faliment. Măria-Antoaneta îndurase cu stoicism criticile usturătoare, păstrându-şi demnitatea în faţa detractorilor săi.

Acum, împărăteasa Joséphine luase locul răposatei regine: trăia în apartamentele acesteia şi era servită de mulţi dintre oamenii care fuseseră în slujba predecesoarei sale, călcând pe urmele ei în calitate de conducătoare a menajului imperial. Acum, Joséphine era şi ea acuzată de extravaganţă şi expusă bufelor răutăcioase şi, cu toate că împărăţia peste care domnea soţul ei depăşea regatul lui Ludovic al XVI-lea, în ce priveşte prosperitatea şi stabilitatea, se simţea şi ea ţinta unor critici aspre şi lupta din răsputeri să-şi păstreze demnitatea.

Deşi se străduia să pară veselă şi mulţumită, Joséphine nu putea să-şi ascundă adevăratele sentimente în faţa doamnelor din anturajul său. Laure Junot considera că Joséphine era „copleşită de melancolie”, speriată de numeroasele discuţii despre divorţ, car întrucât nu avea voie să pomenească despre subiect în faţa soţului ei nu ştia

ce gândea el în această privinţă.

„Madame Junot”, îi spunea Joséphine confidentei sale, „nu se vor potoli până ce nu mă vor alunga de pe-tronul Franţei. Sunt înverşunaţi cu toţii împotriva mea”. 2 în acel sezon de vânătoare, împărăteasa avea senzaţia că ea era prada, iar rudele lui Bonaparte şi majoritatea curtenilor – copoii care o hărţuiau fără milă.

Fouché a abordat-o într-o dimineaţă, când curtea revenea de la slujbă. I-a vorbit scurt şi la obiect, pe un ton tăios” Pentru binele public şi coeziunea prezentei dinastii» împăratul trebuie să aibă copii”, a anunţat-o el. Se impunea ca Joséphine să apară în faţa Senatului şi, după ce primea

01.

rjj mul acestui for, avea obligaţia să îl roage pe împărat „să facă cel mai dureros sacrificiu pentru sufletul lui”.

Acestea erau cuvintele de care îi fusese groază tot timpul.

t se cerea să se dea la o parte, or ea îi promisese împăratului *să le* supună, în momentul în care i se va cere acest lucru. Nu se aşteptase, însă, ca rugămintea să vină din partea lui Fouché.

Era derutată. Oare Bonaparte îi ceruse lui Fouché să vorbească în locul lui, fiindcă nu se simţea în stare să facă el asta? Sau Fouché punea în practică vreo intrigă secretă, de care împăratul nici nu avea habar? Şi ea cum trebuia să procedeze? Fouché era ministrul Poliţiei, un om puternic şi periculos. Aşa că se impunea maximum de prudenţă.

L-a întrebat pe ministru dacă fusese trimis de soţul său şi dacă vorbea în numele acestuia.

Fouché i-a răspuns, evaziv, că vorbea în calitate de slujitor al guvernului şi ca supus preocupat de binele Imperiului Francez. Se comporta ca un mesager, dar felul

direct în care i se adresase o umpluse de teamă pe Joséphine.

Riscând să-l supere grav pe soţul ei, Joséphine s-a dus totuşi la Bonaparte şi l-a întrebat dacă el îi ceruse lui Fouché să stea de vorbă cu ea, dar, deşi împăratul a negat că ar fi avut vreun amestec, împărăteasa tot nu s-a liniştit. A primit în scurt timp o scrisoare de la Fouché, în care acesta insista asupra necesităţii ca Joséphine să facă primul demers pentru renunţarea la coroană şi la statutul de soţie a împăratului, în scrisoare, ministrul spunea că acţiona din proprie iniţiativă, ca Bonaparte nu ştia nimic şi că s-ar supăra dacă ar afla.

Împărătesei i se cerea să păstreze secretul în privinţa mesajului primit.

Derutată de insistenţele înfricoşătorului ministru şi de figurările soţului său care susţinea că Fouché acţiona în nume propriu, Joséphine nu ştia cum să procedeze. Nu putea să nu ia în seamă scrisoarea lui Fouché, primită după conversaţia ei cu Bonaparte. Chiar era posibil ca Fouché să asemenea iniţiative, fără ştirea lui Bonaparte?

Joséphine îşi dădea seama că trebuia să citească print rânduri – dar cum? Nu avea pe nimeni care să o sfătuiascân primul rând fiindcă nicio persoană de la curte nu putea f imparţială, când era vorba de o asemenea chestiune vitala1 Nu putea avea încredere nici în adepţii săi, nici în detractori în ce-l priveşte pe Eugène, era singurul în măsură săi de „un sfat bun în ciuda loialităţii sale faţă de împărat, dar fi-i său se afla în Italia, or ea nu putea să aştepte până ar fi primit un răspuns de la el. Trebuia să decidă repede ce avea de făcut.

Cu câteva luni în urmă, îi scrisese lui Eugène despre manevrele duşmanilor săi, care îl îndemnau pe Bonaparte să divorţeze de ea. „Cei din jurul lui se gândesc în primul rând la interesul lor, şi mai puţin la el”, îi spunea ea fiului

său”. îl mint şi îl linguşesc, dându-i sfaturi care le sunt de folos doar lor”.

Răspunsul lui Eugène a fost cât se poate de obiectiv. Din necesităţi politice şi în virtutea rolului pe care îl juca în istorie, împăratul era nevoit să încheie o căsătorie dinastică; prin urmare, prima lui căsnicie trebuia anulată.

„S-a vorbit mult despre divorţ”, îi spunea el mamei sale.

„Am auzit peste tot discuţii de acest fel, de la Paris până la München”. Joséphine trebuia să se „mpace cu situaţia şi să aibă grijă să obţină o rentă îndestulătoare şi permisiunea de a locui lângă el, în Italia.

„Asta nu înseamnă că vom ţine mai puţin la el”, adăuga Eugène, „după cum nici sentimentele lui faţă de noi nu se vor schimba, chiar dacă va fi obligat de împrejurări să se îndepărteze de familia noastră”. „Să nu-ţi fie frică de ceea ce va urma, şi nici de intriganţi”, o liniştea el. „Vorbeşte-i întotdeauna deschis Maiestăţii sale”.

Joséphine nu uitase poveţele fiului său, dar avea senzaţia că n-o ajutau să rezolve dilema cu care se confrunta în acel moment. Să ignore tentativa lui Fouché de a o intimida, sau să se supună, ştiind că aceasta era dorinţa soţului ei, deş1 Bonaparte nu recunoştea adevărul?

pe măsură *ce* trecea timpul, Joséphine se simţea cuprinsă *iq* panică. La câteva zile după ce primise scrisoarea lui pOuche, l-a chemat urgent, la miezul nopţii, pe soţul lui Claire je Remusat, care era unul dintre şambelanii împăratului. Când acesta a fost poftit în camerele lui Joséphine, a găsit-o pe împărăteasă într-o stare de mare deznădejde. Tensiunea din ultima perioadă o marcase foarte tare, fiindcă Joséphine avea ochii plânşi, părul nepieptănat şi un aspect neglijent.

„Ce să mă fac?” l-a întrebat ea pe şambelan.

Acesta a sfătuit-o să se ducă la soţul ei, să-i arate

scrisoarea primită de la Fouché şi să-i spună că se simţise ofensată de acea tentativă de intimidare. Trebuia să îl asigure din nou că era gata să renunţe la poziţia ei, dar numai dacă el îi cerea în mod expres acest lucru. Remusat a avertizat-o, de asemenea, să nu îi dea de înţeles că se sfătuise cu cineva, care o învăţase ce să spună şi să facă, fiindcă lucrul acesta i-ar trezi suspiciunile.

Îmbărbătată de recomandările lui Remusat şi amintindu-şi că şi Eugène o îndemnase să vorbească deschis cu soţul ei, Joséphine l-a abordat pe împărat.

Când i-a citit lui Bonaparte scrisoarea primită de la ministru, împăratul s-a prefăcut că e indignat şi i-a spus lui Joséphine că Fouché acţionase fără acordul lui. Adevărul era, însă, ceva mai complicat. Bonaparte îi dezvăluise lui Fouché intenţia sa de a pune capăt căsniciei lui, deşi adăugase că avea încă unele îndoieli. Se hotărâse să treacă la fapte dar nu prea ştia în ce mod. Scriindu-i lui Joséphine, Fouché încercase să acţioneze în locul lui, pentru a urni lucrurile din loc. Deşi nu primise o autorizare explicită în acest sens, Fouché reprezentase interesele împăratului.

Bonaparte a negat totul, dar, fiindcă tot venise vorba despre această problemă, a profitat de ocazie pentru a-i cere Părerea lui Joséphine. Probabil că întrebarea lui a descumpănit-o, deoarece confirma faptul că, în realitate, Gestiunea divorţului îl preocupa cu adevărat

Şi-a ales cu grijă cuvintele, subliniind din nou ca ei decisă să adopte cel mult un rol pasiv şi să se supună voinţelul. El i-a dat de înţeles că ea îi purtase mereu noroc şi cântăturarea ei i-ar putea aduce ghinion.

Problema a rămas în suspensie şi nu s-a mai spus *nimic* pe această temă. Joséphine a remarcat, totuşi, că Fouché rm a fost pedepsit din cauza conversaţiei neplăcute avute cu ea ceea ce i-a întărit, convingerea că, dintr-un

anumit punct de vedere, ministrul exprimase, în fond, poziţia suveranului său E cert că Bonaparte nu a făcut niciun efort pentru a opri discuţiile despre divorţ, care căpătau tot mai multă amploare răspândindu-se rapid de la curtea imperială în toată capitala şi în provincie. Rapoartele Poliţiei conţineau relatări detaliate despre conversaţii surprinse între parizieni şi între provinciali din toate clasele, care dezbăteau la nesfârşit soarta împărătesei. Multora li s-a făcut milă de Joséphine, care urma să fie abandonată, dar alţii, probabil majoritatea, credeau că dacă împăratul se însura cu sora ţarului – care li se părea o soţie potrivită pentru el –, rezultatul ar însemna o pace trainică, or, după atâtea bătălii sângeroase şi nenumărate jertfe, oamenii ajunseseră să tânjească după pace. În mod cert, comentau ei, împăratul va avea grijă sa Joséphine să nu ducă lipsă de nimic. Se zvonea chiar că va deveni regina oraşului Neapole şi că va fi trimisă să domnească peste acest oraş romantic, aşezat la poalele vulcanului vestit pentru splendida privelişte pe care o oferea spre golf.

Pe la mijlocul lui noiembrie, frunzişul îngălbenit al copacilor din pădurea Fontainebleau începuse să se veştejească. Convoiul vânătorii imperiale continua să înainteze impetuos pe potecile întortocheate dintre arborii falnici, cerbii şi porcii mistreţi cădeau răpuşi de vânăton, însă dimineaţa în zori pământul era îngheţat, iar vântul rece luase locul aerului înviorător de la începutul toamnei.

Împăratul a plecat de unul singur în Italia, iar

Joséphine l-a implorat s-o ia cu el ca să-şi poată flepoata, care îi purta numele, Bonaparte a refuzat. Ea a trebuit să se mulţumească, în continuare, cu diversele miniaturi ce-o înfăţişau pe fetiţă, pe care Eugène i le trimitea odată cu scrisorile sale pline de sfaturi înţelepte.

După plecarea celorlalţi invitaţi, unul dintre oaspeţi a

rămas la Fontainebleau, însoţind-o pe Joséphine la Paris, la sfârşitul lui noiembrie. Prinţul Frederick nu voia să se despartă de Joséphine, care îl subjugase cu farmecul ei; deşi aceasta se purta cu el doar binevoitor şi amabil, cum făcea cu toată lumea, prinţul Frederick era nelipsit din anturajul ei.

În absenţa lui Bonaparte, Joséphine l-a invitat, împreună cu alţii, să vină la teatru – nu într-una din sălile grandioase, unde şedea în splendoarea marmoreană a unei loje tapiţate în catifea, ci într-un teatru mic, cu atmosferă intimă, unde putea savura incognito spectacolul. Prinţul a acceptat, iar iscoadele lui Fouché, care raportau tot ce făcea împărăteasa, şi-au anunţat superiorul, care l-a rândul lui l-a înştiinţat pe împărat, în Italia.

Bonaparte i-a scris pentru a o dojeni. Nu-i atrăsese atenţia să evite teatrele mici, care erau sub demnitatea ei? Fusese imprudentă. Nu avea nimic împotrivă ca Joséphine să se distreze, dar nu-i plăcea ca prin comportarea ei să dea naştere la bârfe. Invitându-l şi pe prinţul Frederick printre alţi oaspeţi, deşi se zvonea că acesta era îndrăgostit de ea, se purtase necorespunzător, or pe viitor trebuia să-şi revizuiască atitudinea, în curând, se va întoarce, ca să fie lângă ea şi să vegheze ca asemenea lucruri să nu se mai întâmple.

Se apropia iarna, şi, odată cu ea, se înmulţeau restricţiile impuse împărătesei. „Nu ies niciodată din casă, nu-mi satisfac nicio plăcere şi duc o viaţă la care m-am adaptat, spre uimirea multora, deşi am fost obişnuită să fiu mai independentă şi să mă văd cu o sumedenie de oameni”, îi scria ea lui Eugène, în februarie 1808.4 „Mă las în seama providenţei şi a voinţei împăratului. Singurul lucru ce pledează în favoarea mea, este Propria-mi comportare care mă străduiesc să fie ireproşabilă”.

Steaua ei era în declin. Joséphine avea multe motive

îi supărare şi trăia în continuare cu teama să nu fie otrăv t-
6 Unii dintre confidenţii cărora le împărtăşea gândurile credeau că Joséphine voia de fapt să pună capăt casnici pentru a se smulge din atmosfera de nesiguranţă în care trai *

„Câtă nefericire aduc tronurile domnitoare, dragul me Eugène!”, spunea ea la sfârşitul scrisorii. „Fără niciun regret şi mâine aş fi gata să semnez o abdicare în numele întreei

Y» M tt &**

familii.

I...

l

Ca şi cum q otravă mortală mi s-ar prelinge prin vene”.

Bonaparte era stăpânul Europei, însă ţările şi popoarele pe care le supusese începeau să se răzvrătească.

La fiecare nouă campanie militară, întâmpina tot mai multă rezistenţă şi resentimente din partea celor pe care îi învinsese. Lumea care îl considerase cândva eliberatorul Europei vedea acum în el un asupritor; atât monarhiştii, cât şi patrioţii radicali complotau ca să-l asasineze.

Pe măsură ce dificultăţile şi starea de tensiune generată de actul de cârmuire deveneau tot mai puternice, împăratul se simţea tot mai vlăguit fizic. De multă vreme se gândea cu groază la clipa când va împlini patruzeci de ani, fiindcă avea convingerea că după depăşirea acestui prag, se va îngraşă şi va deveni neputincios. În 1808 şi-a sărbătorit cea de treizeci şi noua aniversare a zilei de naştere; deşi era capabil, în continuare, să îndure rigorile taberelor militare în aer liber, începea să se împlinească la trup şi suferea, adesea, de dureri de stomac.

Pentru a-şi consolida imperiul şi a fi sigur că,

indiferent ce s-ar întâmpla cu el, fundaţia solidă pe care o clădise de-a lungul atâtor ani va rezista, trebuia să întemeieze o dinastie şi asta foarte repede, fiindcă moştenitorul său va avea nevoie de câteva decenii pentru a se pregăti temeinic şi a se adapta ngorilor impuse de guvernare.

Însă, confruntat cu atâtea probleme create de duşmanii lui care păreau să iasă fortificaţi, după fiecare înfrângere, în Vreme ce în Franţa popularitatea lui era în declin, Bonaparte nu îndrăznea să îşi îngreuneze şi mai mult situaţia şi sânfrunte criticile lumii întregi, divorţând de soţia lui, care’s bucura de simpatia tuturor, şi însurându-se cu o străina! plus, se îngrozea la gândul că fără Joséphine ar avea parte numai de ghinion, or, chiar dacă încerca din răsputeri să îsânfrâneze latura sentimentală şi vulnerabilă, adesea temerile de acest fel deveneau dominante, mai ales când era vorba despre relaţia cu soţia sa.

În primăvara anului 1808, Bonaparte şi-a luat inima în dinţi şi a decis să divorţeze, indiferent de riscuri. A comunicat această hotărâre celor mai importante oficialităţi de la curte după care au început procedurile legale. Curând, însă, l-au cuprins ezitările, fiindcă numai gândul de a o înlătura pe soţia sa îi declanşa o stare de agitaţie, urmată la scurt timp de crampe la stomac; chircit de durere, împăratul cădea la pat şi, cu ochii în lacrimi, îi spunea lui Joséphine că era incapabil s-o părăsească.

După luni de răceală şi nepăsare, îl copleşise brusc vechea pasiune pentru Joséphine, ajungând chiar să petreacă noaptea împreună. „A fost o noapte de dragoste”, i-a spus Joséphine lui Claire de Remusat, ca să nu dea loc la neînţelegeri.

Dar n-a trecut mult timp şi Bonaparte şi-a reamintit de presiunile care îl aduseseră în pragul divorţului, aşa că

episodul pasional a fost dat uitării. Cu toate acestea, încă ezita să pună în aplicare decizia de a divorţa.

Sfâşiată între dorinţa de a vedea încheiat acel lung calvar şi teama de ruşinea şi deruta pe care le-ar atrage după sine un divorţ, Joséphine se simţea profund deprimată, în aşteptarea deciziei definitive a soţului său. Parcă era o prizonieră, condamnată deja să ispăşească o pedeapsă, a cărei punere în aplicare se amâna la nesfârşit. Într-un fel, situaţia se repeta; învăţase, în închisoarea carmelită, ce însemna să-şi aştepte moartea, fără să ştie când va veni sau dacă îi va fi dat să mai trăiască cel puţin o zi. Atunci, viaţa ei fusese în pericol acum riscul plana nu asupra existenţei propriu-zise, ci asupra modului de viaţă – mediul în care îşi petrecea timpul, looul bi în familia imperială, poziţia ei în vârful ierarhiei sociale, Bunăstarea cu care se obişnuise.

În această stare de nesiguranţă, lipsită de anturajul ei obişnuit şi de plăcerile cu care se deprinsese, Joséphine se agăţa parcă de lucrurile sale, ca şi cum şi-ar fi căutat un refugiu în bunurile pe care le adunase şi pe care continua să je adune, ca pe nişte metereze în calea sorţii viitoare, în anii jg08 şi 1809, Joséphine a cheltuit în neştire, de parcă starea sufletească de femeie aproape abandonată o îmboldea să se înconjoare de tot mai multe obiecte.

Cumpăra plante, mobilier, vase de Sèvres şi candelabre de cristal. Plătea artişti plastici ca să îi picteze portretul, apoi dăruia servitorilor tablourile ei. Cheltuia mari sume de bani pentru opere filantropice – un procent de peste zece la sută din renta ei anuală se folosea pentru întreţinerea unor rude, pentru ajutoare băneşti destinate unor persoane nevoiaşe, printre care se număra şi Laure de Girardin, cândva amanta lui Alexandre de Beauharnais, ajunsă acum văduvă bătrână şi bolnavă, femeia care îi provocase atâta suferinţă lui Rose de Beauharnais.

Uneori, când o apuca cheful de cumpărături, împărăteasa cheltuia câte zece sau douăsprezece mii de franci dintr-un foc, după care uita complet de lucrurile achiziţionate.

Devenise colecţionară de obiecte de artă şi curiozităţi sculpturi antice, camee, bucăţi de chihlimbar din Rusia, tablouri frumoase şi nenumărate picturi de gen, unele fără nicio valoare artistică, cărţi rare, clavecine, coloane de marmură şi granit, pene colorate, iar din Egipt, capete şi mâini mumificate, sau chiar mumii întregi furate din morminte străvechi. Reşedinţa de la Malmaison era ticsită de comorile ei, dar Joséphine tot continua să cumpere altele, astfel încât în 1809 s-a construit o nouă galerie pentru depozitarea lor.

În sala aceasta cu o lungime de aproape cinci sute de metri, lumina pătrundea înăuntru prin plafonul de sticlă; au fost angajaţi servitori care aveau sarcina de a şterge de praf °t>iectele expuse pe nişte mese.

II Deşi dulapurile şi scrinurile ei gemeau de rochii v lenjerie, cum nu visase nicio femeie vreodată, Joséphine comanda mereu altele – toalete de catifea şi satin, lenjerie din muselină brodată şi percal, haine de velur şi cape de tafta rochii de gală cu volane din dantelă şi decolteuri adânci. Avea rochii de dantelă, care costau cincizeci sau chiar o sută de mii de franci bucata, şi rochii fanteziste, acoperite cu petale de trandafir cusute manual, chiar înainte de a fi îmbrăcate Una dintre rochii părea confecţionată în întregime din pene strălucitoare de tucan, prinsă fiecare cu câte o perlă.

Lui Joséphine îi plăceau şalurile mari şi uşoare, din caşmir moale, pe care le purta dimineaţa, peste halat. Avea atâtea şaluri – cel puţin patru sute, la o numărătoare sumară – încât a pus să i se facă din ele rochii şi cuverturi pentru pat în vreme ce altele au fost folosite pentru

acoperirea pernelor pe care şedeau ogarii ei ruseşti.

Cumpărăturile făcute în 1808 şi 1809 au depăşit orice limite: aproape o mie de perechi de mănuşi, opt sute de perechi de pantofi, câteva mii de perechi de ciorapi de mătase în diferite nuanţe (îşi schimba ciorapii de trei ori pe zi, de fiecare dată cu o pereche nouă), sute de combinezoane brodate, halate de muselină, furouri fine, bonete de noapte şi batiste din dantele scumpe de Valenciennes sau Malines.

Aproape în fiecare zi i se aduceau cutii cu haine frumoase, pe care le dădea de pomană, după câteva zile sau săptămâni, nedesfăcute şi nepurtate.

Se agăţa cu disperare de toate lucrurile ei, ceea ce nu făcea decât să-i sporească senzaţia de singurătate. Paşii ei răsunau solitari în vastele galerii înţesate cu obiecte ciudate şi picturi diverse. Şedea singură, admirându-şi toaletele pe care cele patru servitoare care se ocupau de dulapurile ei i le aduceau rând pe rând să le vadă. Din când în când, dând curs vreunei rugăminţi speciale, poruncea să i se aducă o masa lungă în salon, pe care îşi etala toate bijuteriile, pentru a n admirate de musafirul ocazional. Bijuteriile erau de-a drep uluitoare, cu pietre preţioase mari şi strălucitoare, cu uriaş6 perfect finisate şi sclipitoare, rubine, safire, smaralde opale, care depăşeau ca număr şi valoare orice altă colecţie din Europa. Ţi se tăia respiraţia văzând toată acea splendoare, iar împărăteasa zâmbea încântată de reacţia oaspetelui, după care poruncea repede ca bijuteriile să fie strânse şi încuiate la loc în seifuri. Nu purta decât arareori bijuterii, preferând să îşi pună în păr coroniţe de flori proaspete şi podoabe mai simple la gât şi la mâini. îi făcea mai multă plăcere să admire spectacolul florilor din sere, decât să se uite la bijuteriile ei, însă tot singură şi nefericită se simţea şi când se plimba printre plante, în aerul acela cald şi

umed.

Într-o zi, a făcut câţiva paşi împreună cu Laure Junot printr-una din serele supraîncălzite de la Malmaison, înfăşurată bine într-un şal de caşmir şi plângându-se că îi era frig. O vreme, a discutat despre chestiuni legate de familie, după care a devenit gravă. Presupunea că Laure, care în acea vreme se afla în anturajul Letiziei Bonaparte, ştia incomparabil mai multe despre problema divorţului, decât ea.

„Te implor, spune-mi ce-ai auzit despre mine”, i s-a adresat lui Laure, luând-o de mână. „Fă asta pentru mine, fiindcă ştii şi tu că oamenii ăştia vor să mă distrugă, nu numai pe mine, dar şi pe copiii mei”.

Era strigătul disperat al unei femei condamnate, iar Laure, discretă din fire, dar miloasă la suflet, a fost mişcată de suferinţa lui Joséphine, care stătea rezemată de braţul ei, tremurând toată, cu palmele reci şi asudate de frică. Laure ştia că împărăteasa fusese bolnavă, din cauza migrenelor care se agravaseră şi a unui abces, din pricina căruia suferise cumplit.[1]

„Ţine minte ce-ţi spun”, i-a zis Joséphine pe un ton melodramatic, dar calm. „Despărţirea aceasta va însemna Moartea mea, de care ei se fac vinovaţi”.

Rostise aceste cuvinte ca un oracol, pe un ton sumbru şi Profetic, cum făceau prezicătoarele din Martinica. În realitate, osephine consultase tot felul de ghicitoare, spre marea Nemulţumire a lui Bonaparte – care poruncise ca Prezicătoarea ei preferată, Mademoiselle Lenormand, să fie băgată la închisoare, pentru a doua oară, în 1809. Exasperata de incertitudinea situaţiei în care se afla şi neştiind ce era în mintea soţului său, Joséphine a căutat ajutor în singuri domeniu unde ştia că îl poate găsi: ocultismul.

Acum, avea la îndemână un oracol mai veridic în

persoana lui Laure Junot, însă aceasta nu putea să-i spunj mare lucru, din loialitate faţă de stăpâna sa Bonaparte.

Fiica mai mare al lui Laure a alergat spre cele două femei care se plimbau printre flori, iar Joséphine, care nu-şi văzuse niciodată nepoţica din Italia, a îmbrăţişat-o pe fetiţă.

„Nici nu-ţi închipui cât am suferit ori de câte ori aţi venit cu copiii la mine”, i-a spus ea, înlăcrimată. „Cerul mi-e martor că nu sunt invidioasă, însă am simţit că o otravă mortală mi se prelinge prin vene”. I se explicase de nenumărate ori că mariajul ei trebuia să se termine nu numai fiindcă ea nu putea să-i dăruiască un copil lui Bonaparte, dar şi pentru că nu aparţinea unei mari case regale. Mai avea împotriva ei trecutul, vârsta şi personalitatea puternică. De o bună bucată de vreme, Bonaparte optase pentru drăgălăşenia feminină a lui Marie Walewska – pe care o adusese la Paris, ca să fie mai aproape de el –, fiind iritat de crizele de răzvrătire ale lui Joséphine, emotivitatea şi veşnicele ei văicăreli. (Totuşi, când Joséphine avea dureri mari din cauza abcesului, Bonaparte a trecut pe la ea şi de trei sau patru ori pe noapte, tandru şi prevenitor, dar profund ambivalent, or tocmai această solicitudine nu făcea decât s-o tulbure şi s-o neliniştească şi mai mult.)

În sinea ei, ştia că deznodământul nu mai putea fi amânat multă vreme, dar aceasta n-o împiedica să-şi dea în cărţi, să apeleze la ghicitoare în speranţa deşartă de a afla lucruri liniştitoare sau să-şi implore vechii prieteni s-o ţină la curent cu ultimele noutăţi.

La sfârşitul lunii octombrie 1809, Joséphine a fost chemată la Fontainebleau, unde se afla curtea imperială. A plecat cu spaima în suflet, susţinută moral de Hortense şice!

doi copii ai acesteia. (La începutul anului 1808,

Hortense şi mai aduseseră pe lume un băiat, căruia îi dăduseră de Charles-Louis Napoleon.) Şi-a găsit camerele la fel de ospitaliere precum le ştia, însă în rest nimic nu mai era ca înainte. Paulette îi luase locul de gazdă imperială, prezidând la dejunuri, dând baluri şi petreceri în fiecare seară, fără s-o invite şi pe Joséphine, însoţindu-le pe doamne la vânătoare şi făcând tot posibilul să-şi eclipseze cumnata. Ea îi prezentase fratelui său o nouă amantă blondă, pentru a se distra în acele ultime săptămâni de căsnicie.

Într-adevăr, căsătoria imperială era pe punctul de a se încheia. Acolo, la Fontainebleau, în noiembrie 1809, împăratul s-a decis în cele din urmă să rupă toate legăturile cu soţia sa. Momentul fusese ales cu grijă; deşi Bonaparte se confrunta cu ostilitatea tot mai mare a englezilor în Spania şi Belgia, câştigase o victorie decisivă la Wagram, în iulie, iar în octombrie constrânsese Austria să mai semneze un tratat de pace favorabil Franţei. Se bucura din nou de respectul supuşilor care se îndoiseră de el, beneficiind totodată de o poziţie privilegiată printre puterile Europei, în consecinţă, avea toate motivele să spere că va putea aspira la mâna unei prinţese aparţinând unei mari dinastii.

Un reprezentant al curţii imperiale franceze a fost trimis la Petersburg pentru a afla dacă Anne, sora ţarului Alexandru, era disponibilă şi, în caz afirmativ, s-o peţească în numele împăratului. Dacă mariajul rusesc nu se putea finaliza, alegerea urma să cadă asupra arhiducesei austriece Marialuiza, care avea optsprezece ani şi era numai bună de măritat.

Căci, părea de neconceput ca împăratul Austriei să nu încuviinţeze căsătoria fiicei sale cu bărbatul care obţinuse victoria de la Wagram şi cucerise Viena.

Desigur, mai exista o candidată. Rudele lui

Bonaparte, care nu priveau cu ochi buni un mariaj cu o străină, ar fi vrut ca împăratul să ia de nevastă pe cineva din familie. După °pinia lor, fiica lui Lucien, Charlotte, de paisprezece ani, era Mireasa ideală – inteligentă, ascultătoare şi, mai presus de toate, corsicană. Căsătoria dintre unchi şi nepoată ar fi, restabilit legătura dintre împărat şi Lucien, având şi avantajde a asigura păstrarea întregii averi împărăteşti în familie.

Indiferent ce mireasă îşi alegea Bonaparte, Joséphine trebuia să se retragă elegant ca să-i cedeze locul acesteia împăratul nu se încumeta, însă, să îi spună lui Joséphine că venise vremea să plece. L-a rugat pe cancelarul Cambaceressă o facă, iar, când acesta a refuzat, a apelat la alţii, inclusi\ la Hortense, presupunând că aceasta va da curs rugăminţi lui.

Curtea s-a întors la Paris, iar Joséphine, după patru săptămâni oribile, în care fusese ignorată, insultată sau tratata pur şi simplu ca şi când nici n-ar fi existat, a intuit că venise momentul să i se aducă la cunoştinţă decizia definitivă a împăratului. Nu se ştie dacă Hortense i-a transmis sau nu mesajul acestuia; cert este că, tăcută şi întristată, Joséphine continua să aştepte la Tuileries ca Bonaparte să-i comunice personal hotărârea sa.

În seara de 30 noiembrie, s-a aşezat la cină cu soţul său şi alţi invitaţi, ca de obicei Paulette prezidând în capul mesei.

Supusă şi cu ochii roşii, Joséphine „era tristeţea şi disperarea întruchipată”, după cum remarca Laure Junot. Bonaparte ţipase furios la ea, deoarece depăşise considerabil alocaţia pe care i-o stabilise, la aceasta adăugându-se şi supărarea provocată de cearta ce izbucnise între ei cu o zi sau două în urmă.

Se dusese în apartamentele ei, unde dăduse peste o persoană indezirabilă – un bine cunoscut ghicitor neamţ,

care îi dădea în cărţi.

Turbat de furie, Bonaparte a început să zbiere la ea, acuzând-o că îi nesocotea ordinele dinadins. Surprinsă şi nedumerită, Joséphine a încercat să se apere cu o minciună; i-a spus că nu ea îl chemase pe ghicitor, ci că acesta venisă nepoftit, împreună cu o croitoreasă recomandată de LetizialroitoreasA s-a ascuns îngrozită, neamţul a adoptat o atitudin6 sfidătoare, iar Bonaparte, scârbit şi mânios, a ieşit vijelios din încăpere, trântind uşa, apoi i-a ordonat prefectului Duroc să-i dea afară pe ghicitor şi pe croitoreasă.

Furia împăratului nu se datora atât prezenţei ghicitorului în apartamentele lui Joséphine, cât incapacităţii acesteia de a accepta realitatea. Bonaparte ardea de nerăbdare să îşi pună în aplicare planurile de însurătoare; dăduse ordin ca Joséphine să fie informată în privinţa intenţiilor lui; or Joséphine trebuia să se dea la o parte din calea lui. Aştepta de la ea să fie înţelegătoare şi cooperantă, în schimb, ea se comporta prosteşte, refuzând să accepte situaţia şi să se retragă elegant.

„Se anunţă o furtună”, i-a spus Duroc lui Laure Junot.

„Şi asta din cauza divorţului, împărăteasa, care n-a înţeles niciodată adevărata ei situaţie, nu vede cum stau lucrurile; şi un muribund intuieşte ce va urma, numai ea rămâne oarbă şi surdă... A adus numai necazuri cu stupiditatea ei”.

Cina aceea penibilă a continuat până la capăt, apoi, în timp ce Bonaparte şi Joséphine îşi beau cafeaua în salon, s-a declanşat furtuna despre care pomenise Duroc. Ştergându-şi lacrimile cu batista, Joséphine i-a pus soţului ei întrebarea al cărei răspuns îl ştia de ani de zile.

„De ce vrei să mă părăseşti? Nu suntem fericiţi împreună?”

Întrebarea aceea nesăbuită, care se voia

provocatoare, a stârnit reacţia promptă a împăratului.

„Fericiţi? Fericiţi? Păi, cel mai nenorocit dintre toţi slujbaşii mei e mai fericit decât mine! Fericiţi? îţi baţi joc de mine?” Foindu-se de colo-colo, tunând şi fulgerând, i-a înşirat toate nemulţumirile sale: Joséphine îl chinuise îngrozitor cu gelozia ei absurdă, cu acuzaţiile şi crizele ei de isterie. Poate că ar fi fost fericit, i-a spus el acuzator, dacă nu i-ar fi distrus liniştea sufletească cu suspiciunile şi nervii ei. Cu firea sa neîncrezătoare, Bonaparte nu avea cum să îşi găsească oiulţumirea – şi, în plus, interesele Franţei impuneau ca el să renunţe la orice satisfacţii deşarte şi să îşi ia o soţie capabilă să asigure un moştenitor la tron.

„Înseamnă că totul s-a terminat?” a întrebat ea.

Exasperat, Bonaparte a repetat că necesităţile poporului francez trebuia să treacă pe primul plan – adăugând ca ea \\ silise să adopte această atitudine şi că el suferea mai mult decât ea, deoarece, după cum s-a exprimat el, „îţi fac rău cu mâna mea” 2.

Joséphine a început din nou să plângă şi în scurt timp a izbucnit în hohote de plâns deznădăjduit. Toate temerile din sufletul ei s-au revărsat în scâncete de groază.

„Nu, n-am să mai pot trăi!”, ţipa ea, zguduită de o criza de plâns, deopotrivă demonstrativă şi autentică.

Cu ajutorul unuia dintre prefecţii palatului, Bonaparte a reuşit să o ducă pe Joséphine, aproape leşinată, la ea în dormitor. Era vădit surprins de izbucnirea ei, întrucât se aştepta ca Hortense s-o fi pregătit pentru acest moment. „O compătimesc din tot sufletul”, i-a spus împăratul prefectului.

„Credeam că e mai tare. Nu m-am aşteptat la o reacţie atât de puternică”.

Bonaparte îşi închipuise, în ciuda demonstraţiilor ei lipsite de echivoc, că Joséphine va primi cu calm vestea

divorţului. Presupunea că începuse să se gândească deja la viitoarea ei viaţă de femeie independentă. Nu excludea posibilitatea unui nou mariaj, sugerând chiar că prinţul Mecklenburgătrelitz ar fi fost un soţ potrivit3. Reacţia ei disperată l-a speriat, ca de altfel şi conversaţia avută ulterior cu Hortense.

Aceasta fusese chemată, împreună cu doctorul Corvisart, să stea lângă Joséphine. I-a spus împăratului că, după pronunţarea divorţului, ea şi Eugène se vor simţi obligaţi să se retragă de la curte, ca să fie alături de mama lor.

Era rândul lui să facă o criză.

„Ce!?”, a strigat el, cu glasul sugrumat de durere. „Aveţi de gând să mă părăsiţi cu toţii? Vreţi să mă lăsaţi de izbelişte?

Să înţeleg că nu mai ţineţi deloc la mine?”

Când Eugène a venit din Italia, după câteva zile de la această întâmplare, i-a spus şi el că se va simţi obligat să se retragă alături de mama sa.

Tulburat la gândul de a-i pierde pe cei doi copii vitregi ai săi, faţă de care nutrea o dragoste sinceră, Bonaparte şovăia; se putea găsi, eventual, o cale ca Joséphine să rămână la curte, sugera el, sau poate că divorţul nu era chiar cea mai bună soluţie.

Atât Hortense, cât şi Eugène s-au menţinut ferm pe poziţie. Nu acceptau compromisuri sau jumătăţi de măsură.

Acum, când toată familia ştia de intenţia lui, Joséphine nu mai avea cum să trăiască în linişte alături de el. Divorţul trebuia să-şi urmeze cursul, conform planului. Nimic nu mai putea fi ca înainte.

În următoarele zece zile, servitorii de-abia au prididit să împacheteze lucrurile împărătesei, pentru a fi transportate la Malmaison, viitoarea ei reşedinţă privată.

Ce dureros a fost, probabil, pentru ea să urmărească lunga procesiune de cufere, coşuri şi cutii, până ce camerele sale elegante, pe care le decorase cu atâta grijă, au fost golite de tot ce îi aparţinuse: mesele cu blat de marmură, secreterele, casetele cu farduri, dulăpioarele din lemn fin cu inscrustaţii, în care îşi ţinea comorile – amintirile de la Hippolyte, scrisorile de la Alexandre, suvenirurile din lunga sa căsnicie cu Bonaparte; toate acestea, împreună cu cele câteva obiecte păstrate din anii copilăriei au fost puse frumos în cufere şi luate de acolo.

Nu a mai rămas nimic în urma sa, nici măcar cărţile de botanică, pe care le ţinea în dormitor, sau soldăţeii de plumb, mobila pentru casa păpuşilor, trăsuricile în miniatură şi tunurile de jucărie, pe care le ţinea pentru nepoţi, când veneau în vizită.

La sfârşit, au fost luaţi câinii şi păsărelele. Femela ogar urma să fete, or exista temerea că drumul până la Malmaison i-ar fi putut dăuna.

Despărţirile nu se limitau, însă, numai la locuri şi obiecte.

Cele câteva sute de servitori ai lui Joséphine se întrebau înfriguraţi cine va fi noua stăpână de la Tuileries şi care dintre ei urma să plece împreună cu împărăteasa, pentru a o sluji în continuare. Doar câţiva servitori aveau s-o însoţească pe împărăteasă la Malmaison, iar pentru aceştia mutarea va atrage după sine o reducere considerabilă a salariului şi a rangului. După ce trăiseră şi slujiseră la cea mai grandioasa curte din Europa, ei se vedeau nevoiţi să se retragă într-o reşedinţă privată confortabilă, dar relativ modestă, pentru a servi o stăpână bolnavă, marginalizată de societate.

În primele săptămâni ale lunii decembrie 1809, în timp ce se mutau lucrurile şi se luau decizii cu privire la aspectele de procedură ale divorţului, împărăteasa a

continuat să apară în public, purtând coroana pe cap, dar stând mai departe de împărat, care nu-i acorda nicio atenţie. La ceremonia desfăşurată la primărie, în cinstea celei de-a cincea aniversări a încoronării împăratului, ochii tuturor erau aţintiţi asupra lui Joséphine, urmărindu-i fiecare mişcare.

Toţi au remarcat atitudinea ei demnă la dineuri, concerte şi alte evenimente mondene la care participa, căci, în ciuda atmosferei tensionate şi a scurtei crize de nervi pe care o avusese nu de mult, Joséphine izbutea să îşi păstreze graţia obişnuită. Ignora privirile cu subînţeles ale rudelor lui Bonaparte, rânjetele şi răutăţile lor, conversaţiile nesfârşite pe tema viitoarei împărătese.

A ajuns la concluzia că, în fond, putea supravieţui, fiindcă avea tăria de a răzbi prin orice greutăţi. Bonaparte îi promisese că vor rămâne prieteni, că se vor întâlni des şi că legăturile de familie dintre ei vor continua, ce-i drept sub altă formă, îi făgăduise să îi asigure un trai îndestulat, dându-i nu numai Malmaison, ci şi Palatul Élysée şi o rentă de trei milioane de franci pe an. Fusese de acord să îi plătească toate datoriile şi se oferise să îi dăruiască un mic principat în Italia, peste care urma să domnească – însă Joséphine nu a fost de acord cu aceste două propuneri.

Va rămâne cunoscută în continuare ca împărăteasa Joséphine, dar nu va mai fi împărăteasa francezilor, ci suverana de la Malmaison. Va scăpa de stres, conflicte, rude răutăcioase şi enervante şi intrigi nesfârşite. Poate că, în zilei6 premergătoare pronunţării divorţului, pe lângă tristeţea şi amărăciunea care o copleşeau, Joséphine s-a simţit cuprinsă «j de o senzaţie de uşurare. Avea posibilitatea, acum, să revină ja viaţa de tihnă şi huzur pe care o abandonase în momentul când soţul ei îşi începuse ascensiunea – cu lungi după-amiezi de lâncezeală, plimbări prin sere, într-o dulce şi plăcută indolenţă, ca în anii

copilăriei, petrecute în Martinica.

Hortense o încuraja să privească situaţia cu speranţa într-un viitor mai bun. „Pentru prima oară până acum”, îi spusese Hortense, „departe de lume şi de curte, vom duce cu adevărat o viaţă de familie şi vom cunoaşte adevărata fericire”.

l

„Sora cea mare a Graţiilor”.

Ceremonia a fost scurtă şi decentă, din ordinul expres al lui Bonaparte care nu voia ca Joséphine să se simtă ofensată în vreun fel. Totul s-a făcut în limitele bunei-cuviinţe, lăsând impresia curtenilor că divorţul era o decizie de familie – mai bine zis un „sacrificiu în numele familiei”, făcut pentru binele imperiului şi al supuşilor împăratului.

Grandioasa sală a tronului de la Tuileries a fost pregătită ca pentru o sărbătoare magnifică, iar curtenii s-au adunat acolo, înveşmântaţi cu tot ce aveau ei mai bun. Printre ei se aflau aproape toate rudele lui Bonaparte. Elisa nu venise din Italia, întrucât urma să nască în curând, aşa că nu putea călători, iar Joseph era în Spania, însă Caroline şi Murat, Jérôme şi Catherine, cu care se însurase nu de mult, Louis, Paulette şi Letizia erau prezenţi cu toţii, radiind de bucurie şi aşteptând cu nerăbdare momentul când avea să fie semnat documentul final prin care împăratul devenea un om liber, îmbrăcată cu o rochie albă fără nicio podoabă sau coroană pe cap, Joséphine a intrat în biroul personal al împăratului, sprijinindu-se de braţul lui Hortense, iar ceilalţi membri ai familiei au păşit în urma ei, aşezându-se pe scaune şi taburete lângă pereţi. După cum îşi aminteşte Constant, Joséphine, palidă, dar calmă, s-a instalat pe un fotoliu, în mijlocul încăperii; celelalte persoane aflate acolo, mai ales Hortense şi Eugène, păreau mult mai tulburaţi decât ea.

Eugène, în special, care stătea în picioare, cu braţele încrucişate, lângă tatăl său vitreg, tremura atât de tare, inert ai fi zis că era în pragul unei crize de nervi[1]. Bonaparte şedea încremenit ca o statuie, cu ochii aţintiţi în gol.

Imediat după ce Joséphine a intrat în birou, şi-a făcut apariţia şi şambelanul curţii, cu documentele de divorţ, însoţit de secretarul de stat al casei imperiale.

Împăratul s-a ridicat în picioare şi a început să citească o declaraţie pregătită dinainte, în care a intercalat câteva comentarii personale. A explicat că, preocupat de binele supuşilor săi şi conştient de necesitatea de a asigura succesiunea la tron, a decis, cu multă durere în suflet, să renunţe la soţia pe care o iubeşte. „Nu am niciun motiv să mă plâng", a precizat el, „ci dimpotrivă apreciez în cel mai înalt grad devotamentul şi tandreţea preaiubitei mele neveste.

Ea e cea care mi-a înfrumuseţat cincisprezece ani din viaţă; amintirile îmi vor rămâne întipărite pe veci în inimă". [2]

După ce a jurat că va continua să fie „prietenul ei cel mai bun şi iubitor", Bonaparte s-a întors spre Joséphine, care era liniştită, dar plângea în tăcere, cu lacrimi mari care i se rostogoleau pe obraji. I se dăduse şi ei un discurs pe care urma să-l citească; după ce analizase textul cu atenţie, făcuse câteva modificări, apoi îl recopiase.

A început să citească.

„Cu permisiunea augustului şi scumpului meu soţ, trebuie să declar că, neavând nicio speranţă de a aduce pe lume copii care să poată împlini nevoile politicii sale, aflată în concordanţă cu interesele Franţei, am plăcerea de a-i oferi cea mai mare dovadă de devotament, întâlnită vreodată pe acest pământ". Vocea i s-a stins de emoţie. Lacrimile îi şiroiau pe obraji. I-a dat hârtia secretarului,

care a citit restul textului.

Exprimând recunoştinţa lui Joséphine faţă de Bonaparte care o încoronase, scurtul discurs îl numea „marele om ridicat de providenţă pentru a înlătura relele revoluţiei” şi a restabili ordinea în societate. Sentimentele ei rămâneau aceleaşi, chiar dacă nu mai puteau convieţui ca soţ şi soţie. Va fi mereu „cea i bună prietenă” a împăratului, în încheierea discursului, se exprima convingerea că amândoi soţii vor trăi cu mulţumire că şi-au sacrificat sentimentele pentru binele Imperiului.

Nu mai rămânea decât ca toţi cei prezenţi să senine documentele oficiale, pentru a fi transmise Consiliului de Stat, urmând ca Senatul să le legifereze a doua zi.

Cu mâna tremurândă, Joséphine s-a iscălit. Era şi avea să rămână împărăteasa.

A doua zi dimineaţă, când lucrurile împărătesei erau încărcate în trăsuri, ploua torenţial peste palatul Tuileries Plecarea ei trecea aproape neobservată şi datorită suitei sale relativ modeste; în trecut, nu se întâmplase niciodată să călătorească fără a fi escortată de un escadron de cavalerie împreună cu diverşi călăreţi, treizeci sau patruzeci de persoane oficiale şi un lung alai de servitori, paji şi doamne de onoare. Acum, nu era însoţită decât de către Hortense, şase slujnice, câţiva şambelani, la care se adăugau papagalul ei şi câinii cu pui. Redevenise o persoană particulară, chiar dacă purta în continuare un titlu înalt.

Bonaparte a venit să-şi ia rămas-bun şi a sărutat-o cast, dar afectuos, pe obraz, ca pe o mătuşă, după care a plecat brusc. Afară, dincolo de zidurile curţii, se adunaseră mulţi oameni dornici să asiste la momentul despărţirii.

Ajunsă la Malmaison, Joséphine a încercat să se instaleze comod, însă, în loc să regăsească gustul adevăratei fericiri, cum îi prezisese Hortense, se simţea

copleşită de melancolie.

Respectându-şi promisiunea, Bonaparte o vizita adesea şi îi trimitea scrisori, dându-i şi alte dovezi că era foarte preocupat de soarta ei şi dorea să o vadă împăcată cu noua ei existenţa.

Joséphine se agăţa din răsputeri de el. Deşi în ultimii ani de căsnicie se îndepărtaseră unul de celălalt, acum, după divorţ, Joséphine a ajuns dependentă sentimental de el, cuffl nu se mai întâmplase niciodată până atunci. Era ca un copi care se temea să nu fie abandonat de un părinte capricios, 11 ieşea în întâmpinare, alergând spre trăsura lui ori de câte ofl auzea huruitul roţilor pe alee. Zâmbindu-i, cu ochii ţiţipăienjeniţi de lacrimi, îl lua de braţ şi îl ducea în parc, unde şedeau amândoi pe o bancă sau se plimbau pe sub copacii desfrunziţi ori prin sere. În primele săptămâni după divorţ nu exista mulţumire mai mare pentru ea decât să-l vadă «i s-a stea de vorbă cu el. Bonaparte era grijuliu şi mult mai atent decât pe vremea când fuseseră căsătoriţi. Josephme avea senzaţia că toate cruzimile, umilinţele şi chinurile la care fusese supusă în timpul căsniciei păreau să fi dispărut.

Nu-şi putea imagina altă existenţă, decât aceea pe care o ducea la Malmaison, locuind departe de împărat, dar totuşi văzându-se des cu el. Când prinţul Frederick i-a scris lui Bonaparte, cerându-i oficial permisiunea de a se însura cu Joséphine, aceasta a refuzat să ia în considerare propunerea lui. Dacă se mărita cu prinţul, trebuia să se mute la Mecklenburg, or ea nu voia să plece de lângă împărat, în plus, se pare că nu-l iubea pe tânărul ei curtezan şi că nici măcar nu avea prea mult respect pentru el. În starea ei actuală, zdrobită sufleteşte, şi speriată la gândul că ar putea pierde afecţiunea lui Bonaparte, Joséphine era preocupată doar să-şi păstreze statutul pe care îl dobândise.

„Draga mea”, îi scria împăratul la scurt timp după plecarea lui Joséphine de la Tuileries, „azi mi-ai părut mai slăbită ca de obicei. Fii curajoasă, aşa cum ai fost şi în trecut pentru a rezista”. O îndemna să nu cadă pradă disperării, ci să se resemneze cu noua existenţă, dar mai ales să-şi îngrijească sănătatea. „Să nu te îndoieşti niciodată de constanta şi tandra mea prietenie”, îi scria el, în încheiere.

— Ar însemna că nu mă cunoşti şi nu ştii ce este în sufletul meu dacă ţi-ai imagina că eu pot fi fericit cu preţul neliniştii tale”. 3

Îi trimitea tot felul de mesageri, care s-o viziteze, iar ea îi primea pe toţi, deşi nu avea chef de musafiri, ascunzându-şi chipul înlăcrimat sub borurile largi ale unei pălării. Unii oaspeţi se arătau deosebit de înţelegători; fără să-şi mai ascundă lacrimile, ea le destăinuia că „se străduia din răsputeri să nu-şi piardă curajul”. Alţii, însă, veneau doar l fiindcă îi rugase împăratul. Erau şi oameni de rea-credinţă care o priveau cu dispreţ pe Joséphine. Cu toţi, însă, ea’s» arăta la fel de primitoare şi drăguţă. După cum remarca Claire de Remusat, „Joséphine era cu adevărat amabilă şi afectuoasă ca un înger”, fără nicio urmă de amărăciune sau resentiment’

Îşi ducea musafirii în noua sa galerie, unde fuseseră expuse toate tablourile şi comorile ei artistice. Chipul tineresc şi proaspăt al fostei împărătese – aşa cum apărea într-un portret neterminat realizat de pictorul Isabey – contrasta flagrant cu înfăţişarea ei încordată din acel moment. „Este mai degrabă opera unui prieten, decât a unui pictor”, le spunea ea, de parcă le-ar fi ghicit gândurile nerostite.

Întâlnirea cu vechii prieteni o înveselea şi o întrista deopotrivă. Când Therese Tallien – acum prinţesă de Caraman-Chimay – şi Fortunee Hamelin au venit la

Malmaison, le-a îmbrăţişat pe amândouă cu multă căldură, fiindcă nu le mai văzuse de zece ani din ordinul lui Bonaparte.

Deşi cele două femei aveau o vârstă respectabilă, Fortunee rămăsese la fel de vioaie, directă şi amuzantă ca întotdeauna, iar Therese, care născuse cel puţin opt copii, părea tot frumoasă. Simpla lor prezenţă îi amintea lui Joséphine de tot ceea ce pierduse: amândouă erau vestigii vii ale unei epoci apuse, când Joséphine fusese lipsită de griji, poate chiar inconştientă, când se înfruptase din toate plăcerile vieţii, încrezătoare în viitorul său luminos.

Timp de cel puţin şase săptămâni, când a plouat necontenit, iar parcul de la Malmaison s-a preschimbat într-o adevărată mlaştină, Joséphine a suferit de melancolie. Plângea tot timpul, „de ţi se făcea milă să te uiţi la ea”, cum îşi amintea Claire de Remusat.

Nopţile ei erau pline de suferinţă, zilele pustii, chiar dacă nu se putea plânge de singurătate. Ori de câte ori avea loc vreo partidă de vânătoare în pădurea învecinată, se ducea la fereastra din birou, de unde putea vedea drumul principal, şi aştepta să apară trăsura împăratului. Simplul fapt că îl zăiea

— N depărtare devenea pentru ea momentul culminant al zilei, dacă Bonaparte nu se abătea pe la Malmaison, fie şi elltru o scurtă vizită.

Spre sfârşitul lui ianuarie s-a mutat înapoi la Paris, în cealaltă reşedinţă a sa, Palatul Élysée. Capitala era în fierbere deoarece în februarie împăratul a anunţat că urma, *fi* se însoare cu Maria-Luiza, arhiducesa Austriei. Alianţa cu Rusia căzuse, pe de o parte din cauza opoziţiei îndârjite a ţarinei-mame, care spunea că Bonaparte e „un tiran sângeros, care cârmuieşte Europa cu o mână de fier”, iar pe de altă parte – cel puţin aşa presupunea împăratul – fiindcă josephine răspândise zvonul că ar fi fost impotent –

zvon pe care a trebuit să-l dezmintă oficial.

În timp ce se făceau pregătirile pentru nuntă, parizienii şuşoteau pe tema caracterului nefast al căsătoriei dintre un conducător francez şi o austriacă – doar ştiau cu toţii ce păţise Ludovic al XVI-lea care făcuse şi el acelaşi pas – şi o bârfeau pe Maria-Luiza, considerând-o rece, flegmatică şi urâcioasă, spre deosebire de fermecătoarea şi graţioasa Joséphine. Cei care o văzuseră pe arhiducesa austriacă o asemuiau cu o ţărancă blondă cu un mers apăsat (deşi avea nişte picioare surprinzător de mici şi delicate), singurul ei talent fiind capacitatea ciudată de a-şi roti muşchii maxilarului astfel încât să descrie un cerc complet4.

Oricum, însă, Maria-Luiza avea nouăsprezece ani, era sănătoasă, promiţător de fecundă şi, în plus, provenea dintr-o familie imperială, or lucrul acesta atârna cel mai greu în balanţă. Primise de la tatăl său o zestre foarte mare, trusoul ei fiind de-a dreptul magnific – într-adevăr, se spunea că însuşi împăratul supraveghea confecţionarea nenumăratelor ei toalete somptuoase. Hortense, care, deşi iniţial îşi exprimase intenţia de a pleca de la curtea lui Bonaparte, iar ulterior acceptase să se întoarcă şi să devină una dintre Doamnele de onoare ale noii împărătesc, îi povestea mamei sale despre schimbările uluitoare care se făceau în onoarea sosirii Mariei-Luiza: renovarea reşedinţei imperiale, alegerea croitorului şi a coaforului ce fuseseră în slujba lui Joséphine pentru a îndeplinii aceleaşi oficii pe lângă noua împărăteasâj frumoasa rochie de mireasă din satin, care era confecţionată pe baza măsurilor primite de la Viena, lecţiile de vals urmate de Bonaparte pentru a şti să se comporte pe ringul de dans ca un adevărat vienez. (Lecţiile de dans au fost un fiasco; Talleyrand i-a spus împăratului că, „pentru un mare om, dansează perfect” 5.)

Fără să se simtă rănită de toate aceste dovezi menite să confirme înlocuirea ei cu altă femeie, Joséphine se străduia din răsputeri să lase impresia că era încântată de alegerea fostului ei soţ, că aproba căsătoria cu austriacă Maria-Luiza, ba chiar că îşi adusese şi ea contribuţia la perfectarea acestei uniuni. Sacrificiul ei avusese drept scop tocmai acest deznodământ – sau, oricum, aşa se afirmase la ceremonia de divorţ.

După ce a plecat de la Malmaison, Joséphine şi-a reprimat stările de melancolie, lăsându-se în voia puternicului său instinct de supravieţuire. Conştientă de faptul că era în interesul ei să intre în graţiile noii împărătesc şi ale anturajului ei, i-a invitat la dejun pe şambelanii Mariei-Luiza, care i-au promis că-i vor pleda cauza pe lângă noua împărăteasă.

Înainte ca Bonaparte să ajungă la putere, Joséphine se pricepuse să-şi atingă scopurile câştigând influenţa unor persoane-cheie, or nu-şi pierduse nici acum această abilitate.

Trebuia să se folosească de ea, dacă voia să-şi găsească un loc la curtea împăratului – nu o poziţie atât de importantă, încât Maria-Luiza să se simtă ameninţată, dar nici prea neînsemnată, pentru a nu risca să fie dată la o parte sau exilata.

La sfârşitul lui martie, într-o seară, Maria-Luiza a sosit la Compiègne cu nenumăratele sale trăsuri pline de servitori şi de lucruri, iar Bonaparte, care până atunci nu-şi mai găsise locul de nerăbdare, a fost încântat să o vadă pe arhiducesa durdulie, cu aerul ei de fetişcană sfioasă. Ignorând regulii[2] de protocol, a cinat cu ea între patru ochi. După aceea, întrud unchiul Fesch îi dăduse asigurări că, practic, cununia prin pl-ocură care avusese loc la Viena, cu câteva săptămâni în urmă, constituia o căsătorie civilă legală, împăratul s-a dus ja culcare cu tânăra lui

soţie, deşi aceasta avea guturai, gxperimentul a fost reuşit.

Nunta împăratului Napoleon I cu arhiducesa Maria-Luiza a Austriei s-a celebrat într-o atmosferă de mare fast.

Ceremonia propriu-zisă, care s-a desfăşurat sub un imens baldachin în galeria Luvrului, a adunat laolaltă capete încoronate şi demnitari, conferind curţii imperiale o strălucire nemaiatinsă până atunci. Heralzi în livrele lucitoare trâmbiţau evenimentul, în timp ce senatorii, miniştrii, prinţii şi oficialităţile îşi ocupau locurile alături de doamne cu rochii de satin, împodobite cu preţioase bijuterii, în curtea palatului s-au tras salve de artilerie şi s-au tras clopotele, sub soarele primăvăratic de afară încărcat de promisiuni ademenitoare.

Pe tot parcursul festivităţii, împăratul a zâmbit mulţumit, iar Maria-Luiza, deşi ţeapănă, stângace şi împovărată de diadema grea care îi apăsa tâmplele, a izbutit şi ea să arboreze din când în când un surâs anemic. Evenimentul nu a fost lipsit de complicaţii; Biserica n-a aprobat celebrarea căsătoriei, aşa că la ceremonie n-a participat niciun cardinal, iar unii invitaţi s-au simţit ofensaţi din cauza nerespectării etichetei.

Dai banchetul care a urmat a fost opulent, cu vin curgând din toate fântânile şi focuri de artificii care au luminat ceasuri, întregi cerul nopţii.

Lumini colorate împodobeau toate palatele particulare şi clădirile publice din Paris – până şi turlele bisericilor aveau un contur strălucitor, care străpungea parcă întunericul.

Coloanele înalte de pe podul Ludovic al XV-lea, fiecare cu câte o stea lucitoare în vârf, erau legate între ele cu ghirlande de sticlă colorată şi strălucitoare, întreaga construcţie pulsând Parcă de viaţă. O stea imensă, ca un diamant, fusese înălţată Pe deasupra Observatorului, iar de pe cupola Bisericii Saint Genevieve, sus deasupra

oraşului, ţâşnea o flacără imensă.

Nicicând Parisul nu fusese mai frumos ca în acest aprir însă Joséphine nu era acolo ca să-l poată vedea. I se cerus să plece pentru o vreme, pentru ca prezenţa ei să nu tulbur festivitatea de primire a noii soţii a împăratului.

Bonaparte a făcut în aşa fel încât să-i creeze lui Josephin şi lumii întregi impresia că exilarea ei temporară din Paera, de fapt, o mare onoare. I-a dăruit ducatul Navarra, un mic teritoriu din Normandia, la şaizeci de kilometri la vest de Paris, datorită căruia veniturile ei au crescut simţitor Castelul avea grădini frumoase, întrucât proprietarii anteriori transformaseră pantele împădurite ale colinelor într-un tărâm de basm cu canale, pâraie şi iazuri, pe malurile cărora fuseseră plantaţi copaci, în mijlocul straturilor de flori ornamentale Ştiind că aceste grădini vor fi pe placul lui Joséphine, împăratul a trecut cu vederea inconvenientele vechiului castel dărăpănat care se înălţa pe terenul domeniului. Pur şi simplu, i-a poruncit fostei soţii să se ducă să locuiască acolo pe tot parcursul lunii aprilie.

Pentru a patra oară în şase luni, Joséphine şi suita ei tot mai modestă şi-au pus lucrurile în cufere şi au pornit spre o nouă destinaţie.

Deşi locuitorii din Evreux i-au ieşit în întâmpinare, lui Joséphine i s-a strâns inima de durere văzând jalnica primire care nu semăna deloc de ceremoniile grandioase de odinioară.

Discursurile rostite de demnitarii oraşului semănau mai degrabă a condoleanţe decât a felicitări, iar aplauzele anemice nu făceau decât să-i reamintească faptul că statutul ei se schimbase definitiv. „Se vedea clar că nu mai prezint aceeaşi importanţă în ochii lor” 6, îi scria Joséphine lui Hortense.

Când a ajuns la moşie, în primul moment a fost

impresionată. Casa propriu-zisă, purtând patina vremii, cu un turn rotund în stil baroc şi o cupolă ornamentală, era situată la capătul unei alei lungi de câţiva kilometri, străjuită de ulmi uriaşi – într-un cuvânt o intrare impozantă. Peluza imensa, ornamentată cu două bazine mari, făcea şi mai frumoasa construcţia străjuită de arbori falnici. De la distanţă, priveliştea era deopotrivă impunătoare şi fermecătoare: casa înaltă, cu câteva terase, un râuleţ pe o parte, o pajişte mare pe cealaltă, la poalele unei cascade splendide, coline împădurite şi în depărtare un sat, totul amplasat într-o vale verde.

După ce s-a instalat, însă, Joséphine a constatat cu groază starea deplorabilă a interioarelor. Castelul nu mai fusese locuit de la izbucnirea revoluţiei, aşadar de douăzeci de ani, răstimp în care căzuse în paragină. Ploua prin acoperiş, lemnăria era mâncată de carii, iar pe pereţii crăpaţi ai salonului aurit înflorise mucegaiul. La acestea se adăuga frigul cumplit ce domnea în salonul cu tavan înalt şi în cămăruţele întunecoase, fiindcă lemnăria se umflase atât de tare, încât ferestrele nu se mai puteau închide, iar coşurile şemineurilor nu trăgeau aproape deloc.

După câteva zile de coşmar, au început reparaţiile, iar vremea s-a mai încălzit, permiţându-i lui Joséphine să descopere atracţia grădinilor.

Într-o după-amiază din acea lună de mai se plimba cu vărul său, Maurice de Tascher, prin labirintul de canale şi pâraie. Maurice, care nu făcea parte din grupul verilor ei primari din Martinica, ci aparţinea altei ramuri a familiei, a fost impresionat de condiţiile în care trăia Joséphine; numărul mare de servitori din salonul omăt, conversaţiile sofisticate dintre doamnele ei de onoare, atmosfera de mondenitate şi *savoirfaire* – în fine, toate acestea l-au redus la tăcere, făcându-l să se simtă stingherit. A admirat farmecul domeniului, deşi după părerea lui grădinile erau

prea artificiale. Aceeaşi senzaţie i-au dat-o vorbele alese cu grijă şi gesturile studiate pe care le observase în salon prea mult artificial în toate şi prea puţină autenticitate şi naturaleţe.

Pe Joséphine, în schimb, o găsea plină de farmec. Era de-a dreptul seducătoare când îşi făcea apariţia pe terasă, în rochia ei de dimineaţă, însoţită de frumoasa ei verişoară

Stephanie, prinţesă de Aremberg, şi de nepoata ei Stephanie, prinţesă de Baden.

Toaletele ei purtau amprenta celei mai ingenioase arte şi a celei mai elegante simplităţi", scria Maurice în jurnalul său. Urmele lăsate de vârstă dispăreau cu desăvârşire. „Surâsul ei graţios, plin de perspicacitate şi inteligenţă, o făcea adorabilă, înainte de a începe să vorbească. Privirea ei era plină de drăgălăşenie şi farmec, iar căldura ei sufletească radia prin toţi porii". Era bună şi foarte atrăgătoare ca femeie7.

S-a plimbat cu verişoara sa prin grădina lui Hebe, în parfumul îmbătător al liliacului înflorit, păşind pe malul unor pâraie umflate de ploi sau traversând pajişti cu iarbă bogată şi verde. Maurice a remarcat prezenţa multor grădinari, angajaţi de Joséphine pentru executarea lucrărilor curente.

Ieşind din grădina lui Hebe, cu copaci înfrunziţi şi tufişuri de trandafiri, au ajuns la Grădina Iubirii, unde cascade artificiale se prăvăleau în bazine nu prea adânci. Tot felul de statui antice mărgineau aleea, de unde, din loc în loc, se deschideau privelişti spre valea de dedesubt şi colinele din jur. Maurice o privea cu admiraţie pe verişoara lui Joséphine, „încă frumoasă şi seducătoare", cum nota el în jurnal, „deşi avea patruzeci şi cinci de ani", în realitate, Joséphine se apropia de vârsta de patruzeci şi şapte de ani, pe care, cu părul vopsit, fardul gros şi dantura stricată, nu avea cum s-o ascundă. Pălăriile cu boruri largi şi voalurile

ample o fereau de strălucirea nemiloasă a soarelui de primăvară.

Şi, totuşi, când stătea în picioare lângă cascade, încadrata de flori şi de sălcii, Joséphine degaja încă un puternic farmec feminin. „Cine ar fi văzut-o în acea dimineaţă”, scria Maurice de Tascher, „fără nicio exagerare, ar fi luat-o drept sora cea mare a Graţiilor”.

„Singură şi părăsită printre străini”.

Joséphine era perfect conştientă de faptul că trăia ca într-un fel de purgatoriu. Avea o poziţie foarte incertă în calitate de fostă soţie a împăratului – alungată de la curte, dar păstrându-şi titlurile şi rangul şi bucurându-se totodată de bunăvoinţa declarată a fostului ei soţ –, ceea ce în situaţia ei confuză reprezenta deopotrivă un mare atu, dar şi un punct nevralgic.

Ştia că risca să fie definitiv expulzată din ţară, dacă împărăteasa Maria-Luiza se simţea ameninţată de prezenţa ei permanentă în Franţa, şi asta din cauza bunăvoinţei pe care Bonaparte o manifesta faţă de Joséphine. De asemenea şi popularitatea sa în rândul francezilor reprezenta un pericol; până la urmă, era preferabil ca ea să nu exploateze aceste avantaje, evitând astfel s-o ofenseze pe noua ocupantă a palatului Tuileries, împreună cu augustele ei rude.

Musafirii care o vizitau la Navarra o ţineau la curent cu ultimele bârfe de la Paris, care sunau ameninţător. Se zvonea că în capitală Bonaparte, fermecat de tânăra lui soţie şi dornic să-i fie pe plac, nu ieşea din vorba ei. Se mai spunea că Marialuiza era foarte geloasă şi pornită împotriva lui Joséphine.

În scurt timp avea să pună mâna pe Malmaison, susţineau gurile rele. De asemenea, nu scăpa nicio ocazie de a-l întărâta pe Bonaparte împotriva fostei neveste, insistând ca Joséphine să se retragă undeva la mare

distanţă – mult mai departe decât Normandia.

Cunoscând firea capricioasă a lui Bonaparte, Joséphine îşi făcea griji din pricina acestor zvonuri; nu s-a liniştit nici după ce i s-a dat voie să se întoarcă la Malmaison. Bonaparte a vizitat-o acolo în iunie 1810, la şase luni de la divorţ arătându-se extrem de bine dispus şi plin de consideraţie şi afecţiune; după ce a stat de vorbă cu el o oră şi jumătate Joséphine a ajuns la concluzia că, deocamdată, Bonaparte nu o va abandona.

Cu toate acestea, s-a gândit că era mai bine să dispară o vreme din împrejurimile Parisului – poate la sugestia lui Napoleon –, aşa că s-a hotărât să plece în călătorie. Ani de zile, obişnuise să se ducă în fiecare vară la Aix-les-Bains, în Savoia, aşa că la mijlocul lui iunie s-a îndreptat spre aceasta staţiune balneară, însoţită de Claire de Remusat şi alte câteva doamne, slujnica ei negresă, Malvina, cinci şambelani, o serie de servitori şi câinele ei Askim.

A călătorit incognito, folosind numele unei doamne din anturajul său, „Madame d'Arberg". A închiriat câteva conace la Aix, pentru ea şi Hortense, o casă pentru personalul ei, după care şi-a stabilit un program zilnic deosebit de plăcut: dimineaţa, băi în apele termale, apoi dejunul cu membrii suitei, iar după-amiaza plimbări cu trăsura.

Era însă imposibil ca fosta soţie a împăratului să-şi ascundă adevărata identitate. Toată lumea ştia că „Madame d'Arberg" era, de fapt, împărăteasa Joséphine. În fiecare după-amiază, lângă locuinţa ei se strângeau o mulţime de oameni, care aşteptau să-i vadă trăsura, iar lumea venea tocmai de la Torino sau Grenoble ca să dea ochii cu ea şi să îi înmâneze tot felul de petiţii adresate lui Bonaparte. Joséphine nu refuza pe nimeni, salutându-i pe oameni cu răbdare şi bunătate şi asigurându-i că va face

tot posibilul pentru a-i ajuta.

Oriunde mergea împreună cu însoţitorii ei, Joséphine era întâmpinată de grupuri de gură-cască atraşi de trăsura ei somptuoasă cu atelajul său splendid, de servitorii în livrea şi de doamnele luxos îmbrăcate. Curând, oamenii din Aix s-au obişnuit să o vadă zilnic pe cea mai distinsă vilegiaturistă. din localitate, recunoscându-i dintr-o privire silueta durdulie, pălăriile cu pene şi şalurile strălucitoare din caşmir. Căpătase o alură de matroană, renunţând la eleganţa ei obişnuită şi adoptând un stil vestimentar excesiv de încărcat care, pentru un ochi critic, friza vulgaritatea, în locul rochiilor uşoare şi vaporoase din muselină în nuanţe pastelate, croite cu un decolteu adânc, Joséphine purta acum toalete din mătase groasă albastră sau roşie, încheiate în nasturi până la gât.

Armonia delicată a tonurilor care fusese dintotdeauna o caracteristică a stilului ei vestimentar dispăruse complet, fiind înlocuită cu tot felul de culori stridente şi neasortate unele cu altele. La insistenţele lui Claire de Remusat, Joséphine începuse să poarte corsete tari, strânse bine pe talie; după ce divorţase, în numai câteva luni, mâncase excesiv, astfel încât, după cum spunea Bonaparte, „se îngrăşase ca o ţărancă din Normandia”.

Cu toate acestea, Joséphine se simţea mult mai bine. Deşi continua să aibă stări de nelinişte părea incomparabil mai relaxată decât în anii când fusese soţia lui Bonaparte. Vechile simptome ale dezechilibrului său nervos – plânsul permanent, iritabilitatea, dar mai ales migrenele cumplite – s-au atenuat.

Excursiile zilnice constituiau dovada unei sănătăţi mai robuste. Putea fi văzută adesea la picnicuri pe dealuri pitoreşti, stând sub o umbrelă lângă un izvor de munte sau în picioare cu un binoclu, admirând privelişti îndepărtate.

Într-o după-amiază, Joséphine şi grupul ei au ieşit la o plimbare cu barca pe lac, când brusc a izbucnit o furtună violentă. Mica ambarcaţiune se zgâlţâia atât de puternic, încât mulţi dintre pasageri şi-au spus ultimele rugăciuni dinaintea morţii, agăţându-se cu disperare unii de alţii, în speranţa că poate barcagiii vor izbuti totuşi să-i ducă teferi la mal. Ca să se mai îmbărbăteze, au început să cânte, în timp ce doi dintre şambelanii lui Joséphine, Pourtales şi Turpin s-au luat de mână, încercând s-o protejeze cu propriile corpuri, în vreme ce barcagiii trăgeau la rame, pe mal, unde ploua, se adunase lumea speriată de tragedia care se petrecea sub ochii săi.

°arca nu s-a scufundat, însă, şi, în cele din urmă, plină de apa, dar totuşi plutind, a ajuns la ţărm unde, uzi şi înţepeniţi, Pasagerii au coborât nevătămaţi.

Deşi se plângea că era „singură şi părăsită... printre străini”, Joséphine a fost tot timpul înconjurată de lume la Aix, în vara anului 1810. Au vizitat-o Eugène şi Augusta precum şi vărul ei, Louis Tascher. Unii dintre şambelanii ei mai ales blajinul şi simpaticul tânăr Lancelot Turpin de Cris se reprezentau o companie foarte plăcută, la fel ca şi un alt membru al suitei, Charles de Flahaut, un om deosebit de vesel şi amuzant[1].

Hortense a venit la Aix de două ori în acea vară, împreună; cu copiii. Când a sosit prima dată era ostenită şi bolnava; marcată psihic de despărţirea definitivă de soţul ei. De luni de zile, Joséphine îşi făcea griji din pricina lui Hortense, păstrând mereu legătura cu ea în această ultimă fază a nefericitei ei căsnicii. După ce Joséphine divorţase, rudele lui Bonaparte încercaseră s-o constrângă pe Hortense să se ducă la soţul ei în Olanda şi să se situeze de partea lui Bonaparte în conflictul tot mai accentuat dintre Bonaparte şi Beauharnais. Tentativa a eşuat, însă, în primul rând pentru că Louis, certat cu fratele său imperial,

a renunţat la tronul Olandei, regatul fiind înghiţit de Franţa. După această răsturnare de situaţie, Bonaparte i-a permise lui Hortense să se despartă definitiv de Louis.

În timpul şederii la Aix, Hortense părea să fi renăscut; i-au făcut bine soarele cald şi aerul înviorător al staţiunii, idila cu Charles de Flahaut, care parcă a întinerit-o, la fel ca şi încurajările mamei sale. Joséphine o îndemna pe Hortense să îşi descopere tăria în forul său lăuntric.

„Încearcă să fii un pic mai curajoasă, scumpa mea”, îi spusese Joséphine lui Hortense, într-o scrisoare, cu puţin timp înainte de sosirea la Aix. „Ştii că ne-ar prinde bine amândurora. Adesea, mă lasă şi pe mine puterile, dar pe măsura trecerii timpului şi cu puţin efort din partea noastră vom reuşi să ieşim din impas”.

Scrisoarea lui Joséphine reflectă forţa ei lăuntrică şi nemărginita încredere în sine. Încet-încet, îşi revenea, redescoperindu-şi trăsături pe care ani de zile şi le ignorase-Acum, când nu mai trebuia să suporte izbucnirile de furie ale lui Bonaparte, i se refăcuse echilibrul sufletesc, la fel ca şi sănătatea fizică. O robusteţe spirituală neobişnuită a luat locul timidităţii şi spaimei dinainte. Vedea totul mult mai limpede, înţelegea ce se întâmpla şi nu se mai temea aproape de nimic.

Desigur, când lua legătura cu fostul ei soţ, prin scrisori sau personal, risca să cadă în aceeaşi stare de dependenţă emoţională şi să izbucnească în plâns din orice fleac, însă simptomele unei căderi nervoase – plânsul disperat, dezechilibrul afectiv, neliniştile cumplite şi permanenta senzaţie de dezastru iminent – nu mai erau atât de grave ca înainte, aşa că lumea, cu tot ce se afla în ea, a început să i se pară mai luminoasă.

De la Aix, Joséphine s-a dus în Elveţia şi a tras la un hotel de pe malul lacului, la Geneva, unde s-au organizat

nişte serbări în cinstea ei. Printre focuri de artificii şi muzicanţi care cântau serenade pe barjele ce alunecau pe apă, Joséphine s-a plimbat pe lac într-o barcă specială trasă de două lebede şi escortată de sute de mici ambarcaţiuni, cu stindarde fluturânde şi ghirlande de flori. A fost foarte încântată de primirea pe care i-au făcut-o locuitorii Genevei.

„Ce bine e să fii iubită”, i-a spus ea primarului, mulţumindu-i pentru atenţia ce-i fusese acordată.

În toamna aceea, şi-a umplut timpul făcând scurte excursii – la moşia lui Voltaire, de la Ferney, la Berna, la Interlaken.

Primea vizitele oficialităţilor locale, asista la spectacole de dans folcloric, lupte şi concerte. Prezida banchete şi privea paradele cu vaci gătite cu clopote şi flori, care coborau la vale de pe păşunile muntoase.

Îşi amintea cu plăcere de ziua când a pornit călare din Chamonix, însoţită de optzeci de călăuze, hamali şi prieteni, şi a escaladat pantele mai joase ale vârfului Mont Blanc. Când calul n-a mai putut să urce, a fost transportată cu scaunul Până la Mer de Glacé, unde, înfăşurată în blănuri, s-a plimbat Pe gheţar, în ciuda vântului pătrunzător.

Excursiile de acest fel îi ridicau moralul şi o ajutau să mai uite de vestea proastă pe care i-o comunicase nu dernult Bonaparte: împărăteasa Maria-Luiza era însărcinată.

Acum, când urma să vină pe lume un moştenitor la tronul împărătesc, Joséphine intuia că poziţia ei se şubrezise simţitor. Bonaparte voia să scape de ea pe durata lunilor de sarcină, aşa că i-a sugerat, prin intermediul lui Hortense, să se stabilească la Roma, ca guvernator delegat de Imperiul Francez, sau să se ducă la Bruxelles, ori, în cazul cel mai rău, să-şi petreacă iarna cu

familia lui Eugène, la Milano.

Sub nicio formă nu trebuia să se întoarcă la Malmaison unde era prea aproape de capitală; prezenţa ei acolo ar fi deranj at-o pe împărăteasa gravidă.

Vestea aceasta neaşteptată risca să zădărnicească toate realizările lui Joséphine. A slăbit şi au lăsat-o puterile, simţindu-se dintr-odată foarte istovită, îşi închipuia că Hortense şi Eugène vor suferi când se va naşte copilul Marieiluiza, Hortense pentru că cei doi fii ai ei nu vor mai conta în ochii lui Bonaparte ca potenţiali moştenitori, iar Eugène fiindcă viitorul nou-născut îi va lua locul de conducător al Italiei. Lui Eugène i se oferise alt regat, Suedia, însă el refuzase. Joséphine se temea că va intra şi el într-un con de umbră, viitorul lui şi al familiei sale anunţându-se din ce în ce mai incert.

Deoarece se acomodase cu viaţa în Elveţia, Joséphine a hotărât să-şi prelungească sejurul acolo, cumpărând un domeniu modest lângă Geneva, pe malul lacului, în luna octombrie a anului 1810 s-a odihnit la reşedinţa sa elveţiană şi a meditat la viitor, aşteptând noi veşti din Franţa.

Domeniul Pregny-La-Tour era un univers în miniatură, cu câteva livezi, o pădure, lanuri cu grâne, podgorii şi o luncă imensă. Un mic debarcader asigura accesul pe lac. De pe fiecare dintre cele trei terase principale ale casei puteai admira lacul şi munţii. Era un loc liniştit şi odihnitor, aşa cum îşi dorise probabil Joséphine, cu câţiva ani în urmă, când u spusese lui Eugène că ar prefera „o singurătate absolută” 2

După nicio lună, însă, Joséphine a poruncit să se din nou bagajele, pentru că intenţiona să se întoarcă la jxjavarra. E posibil ca domeniul de la Pregny să i se fi părut prea izolat, sau poate că, după căderea primelor zăpezi, giveţia nu mai era atât de îmbietoare ca

Normandia, în ciuda ploii şi a ceţurilor ce o învăluiau.

„Am nevoie de multă variaţie şi distracţie”, îi spunea ea lui Bonaparte, la scurt timp după ce se mutase la Pregny, „or nu le pot găsi, dacă nu schimb decorul” [3]. E limpede că noua proprietate era pentru ea doar un divertisment temporar, un loc de popas, înainte de a porni mai departe.

Domeniul lui Joséphine de la Navarra devenise mult mai atrăgător decât fusese în iarna precedentă, în lipsa ei, se făcuseră lucrări de renovare, se reparase acoperişul şi se curăţaseră toate coşurile. Şemineele nu mai scoteau fum, iar în încăperile mici de lângă salon era cald; pereţii fuseseră zugrăviţi, iar ferestrele aveau acum cercevele noi. Din grădinile şi serele de la Malmaison fuseseră aduse sute de plante, aşa că Joséphine se putea bucura în această iarnă friguroasă din Normandia de palmierii, ferigile şi trestiile ei de zahăr.

După ce a declarat că din acel moment avea să se ocupe de „botanică şi arte”, Joséphine s-a instalat la Navarra, la sfârşitul lui noiembrie 1810, străduindu-se din răsputeri să îşi asigure un loc confortabil în societatea provincială.[4] A invitat la masă notabilităţile din Evreux, impresionându-le cu servitorii, majordomii şi valeţii care roiau în jurul lor.

După dineuri, urmau jocuri de cărţi sau concerte. Uneori, Joséphine cânta şi ea, spre uimirea musafirilor; ştia pe de rost arii din câteva opere contemporane, fiind capabilă să cânte alături de soliştii consacraţi.[5]

Serile erau pline, însă zilele i se păreau lungi şi pustii, mai alescând trebuia să rămână în casă din cauza frigului şi a ploilor, îi plăcea să coasă, în timp ce şambelanii îi citeau cu voce tare. Juca biliard şi îşi dădea tot timpul pasienţe. Ghicea în cărţi şi medita la diverse subiecte: de ce Bonaparte nu mai venea să o viziteze, ce se

va întâmpla când se va naşte copilul Mariei-Luiza, ce făcea lumea bună la Paris de unde ea fusese exclusă şi cum se desfăşura viaţa la curte.

8 Lipsiţi de *tact*, unii dintre musafirii veniţi la Navarra f povesteau lui Joséphine despre balurile şi petrecerile grandioase organizate în capitală, unde curteni îmbrăcaţi elegant şi aristocraţi cu titluri nobiliare dansau şi cinau într-o ambianţă de o splendoare extravagantă. Fără să ţină seama de sensibilitatea lui Joséphine, aceşti oaspeţi îi relatau despre recepţiile şi balurile impozante care aveau loc la Tuileries unde Bonaparte şi noua lui împărăteasă prezidau ca nişte semizei care domnesc peste gloata muritorilor de rând. De pe vremea Mariei Antoaneta nu se mai pomenise ca o doamnă descendentă dintr-o familie regală să lumineze cu graţia ei palatul; Bonaparte nu precupeţea niciun efort pentru a asigura un fundal măreţ augustei sale persoane.

Iminenta venire pe lume a unui moştenitor al dinastiei Bonaparte conferea tuturor festivităţilor un plus de farmec şi strălucire. Sarcina Mariei-Luiza avansa normal, după cum se spunea. Copilul avea să fie sănătos. Urma să se nască în martie şi, cum era firesc, toată lumea spera ca împărăteasa să aducă pe lume un băiat.

În toiul acestor evenimente, lumea uitase complet de Joséphine. Foştii ei prieteni, cunoştinţele de odinioară, toţi cei care recurseseră nu o dată la ajutorul ei, o neglijau acum.

Până şi musafirii care veniseră s-o vadă la Malmaison, în iarna precedentă, nu au mai vizitat-o la Navarra şi nici măcar nu i-au scris.

„Cei care, mai demult, păreau atât de legaţi de mine, nu mi-au mai dat nicio dovadă de respect”, îi scria ea lui Eugène, „îi iert din toată inima. Mi-aduc aminte doar de cei care nu m-au uitat, iar la ceilalţi refuz să mă mai

gândesc… Am trasat direcţia pe care o voi urma şi n-am de gând să mă abat de la ea: să trăiesc retrasă, departe de toţi, dar cu demnitate şi fără să cer nimic, în afară de odihnă”. 6

Nu i se părea surprinzător faptul că nu primise nicio veste de la Maria-Luiza. „Se pare că împărăteasa Maria-Luiza nu vorbeşte despre mine”, îi spunea Joséphine fiului său, „Şi că nu are niciun chef să mă vadă. Din acest punct de vedere.

Ou ne deosebim una de alta; nici eu n-aş fi acceptat o întrevedere cu ea, numai dacă aş fi vrut să-i fac plăcere Apăratului”. 7

Odată cu venirea iernii, viaţa lui Joséphine a devenit şi mai izolată. Îi spunea lui Eugène că la castel se simţea ca la mănăstire, întrucât persoanele de sex feminin erau mult mai numeroase decât bărbaţii, şi toate adoptau o atitudine sfioasă şi supusă, în realitate, se plictisea îngrozitor, într-un fel, se simţea nedreptăţită. Nu i se plângea lui Eugène, cunoscându-i loialitatea şi afecţiunea faţă de fostul său tată vitreg, dar îşi deschidea inima în prezenţa lui Bourrienne, fostul secretar al lui Bonaparte, cu care împărtăşise multe secrete în primii ani de căsnicie, ceea ce-i întărea convingerea că n-o va trăda nici pe viitor.

„Mi-am luat porţia de nefericire”, i s-a confesat ea lui Bourrienne, când acesta a venit să o viziteze. „M-a părăsit, m-a abandonat. Mi-a lăsat rangul de împărăteasă, doar ca să mă facă şi mai mult de ruşine. Ah! Cât de bine l-am intuit noi!” Joséphine ştiuse dintotdeauna că până la urmă Bonaparte se va descotorosi de ea. Ambiţia lui era atât de mare, încât ar fi sacrificat totul pentru a şi-o satisface, inclusiv căsnicia.

Dar felul cum a procedat pentru a scăpa de ea a scos la iveală josnicia de care nici ea, nici Bourrienne nu-l crezuseră capabil. „A dat dovadă de o cruzime

inimaginabilă”, a adăugat Joséphine. „Nici nu-ţi poţi închipui câte am suferit din cauza lui… Mă mir că n-am murit, îţi dai seama ce chin a fost pentru mine să aflu de la alţii despre serbările care s-au ţinut lanţ?”

I-a povestit lui Bourrienne că în ziua când Bonaparte a venit prima oară să o vadă după ce se recăsătorise, a jignit-o şi a făcut-o să sufere, iar după ce aflase că actuala lui soţie rămăsese însărcinată o rănise din nou cu referirile lui la moştenitorul care urma să se nască.

„Mai bine aş trăi în exil, la mii de leghe distanţă de aici”, îi spunea Joséphine lui Bourrienne. „Oricum, mai am câţiva Prieteni credincioşi, şi unica mea consolare e să mă pot vedea cu ei din când în când”. 8

Discuţia cu Bourrienne i-a făcut, probabil, mult bine Uii Joséphine, care nu avea decât arareori ocazia să se destăinuie cuiva, în relaţia cu copiii săi, continua să-şi manifeste devotamentul şi loialitatea faţă de Bonaparte, atât de dragul lor, cât şi pentru propria-i siguranţă; corespondenţa îi era mereu deschisă, iar în toate casele, atât la ea, cât mai ales la copiii ei, existau iscoade. Unei persoane din afară, însă, ca de pildă fostului secretar care fusese alungat de la curte cu ani în urmă, îi putea spune adevărul.

Când i-a declarat lui Bourrienne că ar fi preferat exilul într-un loc îndepărtat, în locul situaţiei ei actuale, Joséphine nu era sinceră, în realitate, se putea considera norocoasa fiindcă locuia la Navarra, mai ales că între timp reşedinţa devenise destul de confortabilă. Se afla suficient de departe de Paris, încât să n-o deranjeze pe Maria-Luiza – cel puţin pentru moment –, dar nu la o distanţă atât de mare încât să se simtă complet izolată de lumea pariziană. Bonaparte nu-i mai sugerase lui Joséphine să se mute la Roma sau Bruxelles.

Pe parcursul vieţii, Joséphine trecuse prin tot felul de

întâmplări, astfel că, pe măsura înaintării în vârstă învăţase să se adapteze şi să aştepte. S-a resemnat să ducă o „existenţă de castelană”, după cum îi spusese Eugène, supraveghindu-şi personalul din casă, ocupându-şi lungile ceasuri de tihnă cum se pricepea mai bine, privind cum plouă în grădini şi aşteptând scrisori de la copiii ei.

Exact înainte de Crăciun, Eugène i-a scris pentru a o anunţa că Augusta adusese pe lume un băieţel, Augusteeugene, născut pe 9 decembrie, la un an de la divorţul lui Joséphine.

„Vestea aceasta a umplut casa de bucurie”, i-a răspuns Joséphine. Cu prilejul sărbătorilor, Joséphine a organizat o loterie pentru personalul ei, premiul – un inel cu rubine fiind decernat preotului ei, arhiepiscopul Barral. Au mai fost şi alte distracţii – petreceri la Evreux, vizite la croitori, bijutieri, modiste şi negustori de obiecte de artă, repetiţii pentru un spectacol de operă, la care participau în calitate ce r corişti câţiva servitori de-ai lui Joséphine. Numai din când în când, în scrisorile trimise din capitală se mai strecura câte o veste amară, care umbrea pe moment plăcerea sărbătorilor.

Parisul se pregătea pentru naşterea pruncului împărătesc, pusese ales personalul care urma să-l supravegheze, i se pregătise dormitorul elegant, cu un părut comandat special cu decoraţiuni antice sub formă de frunze aurii şi un baldachin regesc. Bonaparte poruncise unui arhitect să proiecteze un palat regal pentru „Regele Romei”, cum avea să fie numit flounăscutul, un edificiu cu mult mai măreţ decât clădise vreodată un conducător francez.

Când a aflat toate aceste noutăţi, Joséphine s-a înfiorat de groază, încerca să nu se gândească, izolându-se în solitudinea ei şi dedicându-se botanicii şi artelor. Numai că adesea îşi dădea în cărţi, încruntată şi concentrată,

încercând să desluşească viitorul în ilustraţiile cărţilor de tarot.

„Nu-mi doresc altceva decât o linişte desăvârşita’s!

La Navarra, soseau veşti alarmante din Paris. În timp ce elita societăţii ducea o viaţă extravagantă, presărată cu distracţii, economia se prăbuşea vertiginos. Ziarele cuprindeau nenumărate anunţuri despre falimente bancare, despre fabrici care se închideau şi despre lipsuri alimentare. Mii de oameni rămăseseră fără locuri de muncă. Criza financiară se extindea cu rapiditate, astfel încât în februarie 1811 a ajuns să fie resimţită şi de negustorii şi bancherii din Evreux; muncitorii, care nu-şi mai găseau de lucru îşi instalau tarabe pe stradă, încercând să-şi vândă bunurile. S-au deschis cantineale săracilor şi s-au construit cămine pentru cei fără adăpost. Însă numărul oamenilor înfometaţi creştea mai repede decât mijloacele necesare pentru a le asigura subzistenţa; drumurile de ţară erau înţesate de căruţe, în care familii întregi îşi încărcaseră lucrurile şi plecaseră să cerşească, din casă în casă.

În primele zile ale lui martie, din cauza lipsurilor şi a greutăţilor, oamenii au început să se dedea jafurilor. Bande înarmate furau făină din magazii şi deturnau barjele care transportau saci de grâne şi butoaie cu vin. Lumea nu se mai aventura să călătorească înspăimântată la gândul că se reîntronase haosul din anii ’90. În ciuda eforturilor lui Bonaparte de a înăbuşi răzmeriţele şi de a-i aresta pe instigatori, la care se adăugau tonele de mâncare trimise io oraş pentru potolirea spiritelor, protestele şi infracţiunile-l continuat, ceea ce confirma temerea că în temelia solida a Imperiului Francez apăruseră fisuri grave.

f

Valul subit de falimente şi nemulţumirile care au decurs & *q* aici s-au produs într-un moment când, aparent,

Franţa atinsese culmea puterii. Imperiul înghiţise cea mai mare parte a continentului european şi, cu toate că în Spania războiul Continua, la fel ca şi în porturi şi pe mare, unde se dădeau lupte cu englezii, în majoritatea zonelor domnea pacea, pinastia Bonaparte era pe punctul de a se consolida prin naşterea unui moştenitor. Trezoreria imperială fusese umplută, iar averea personală a împăratului ajunsese fabuloasă. Cum se explica, aşadar, apariţia atâtor dificultăţi?

În primul rând, însăşi vastitatea imperiului reprezenta un izvor de nemulţumiri. Din punct de vedere politic, lacoma Franţă era inflexibilă, iar tentativa lui Bonaparte de a obliga statele subordonate să aplice embargoul economic împotriva Angliei a generat un resentiment tot mai accentuat. Pentru a menţine în formă celebra „Grande Armée”, împăratul a trebuit să ceară noi recruţi din Italia, Polonia, statele germane şi alte zone, măsură urmată de introducerea unor impozite ridicate pentru întreţinerea trupelor. Criticii împăratului oameni curajoşi, care cutezau să înfrunte regimul atotputernic, renumit pentru reţeaua de spioni şi măsurile sale represive – se întrebau dacă Franţa mai avea nevoie de alte războaie, de alte cuceriri; de asemenea, existau şi temeri legate de deteriorarea relaţiilor dintre Bonaparte şi Rusia, ca şi de aspiraţiile lui nerealiste de a anexa acest imperiu.

Cu fiecare nouă mobilizare de recruţi în eventualitatea reluării războiului, cu fiecare creştere a impozitelor, semnele nemulţumirii deveneau tot mai alarmante şi, deşi împăratul Napoleon continua să fie venerat, era în acelaşi timp şi detestat, iar în unele cercuri, chiar, se uneltea împotriva lui.

Nu puţini dintre foştii lui adepţi, inclusiv membri ai guvernului, păreau nerăbdători să-l detroneze.

Deşi locuia la Navarra, Joséphine resimţea întrucâtva

efectele crizei economice, căreia îi căzuse victimă populaţia locală. La uşa ei veneau cerşetori, aşa cum se duceau şi pe la Uşile vecinilor, iar ea se dovedea de fiecare dată mărinimoasă.

Într-o zi, a apărut la castel un bărbat zdrenţăros, care şoferit să cânte. Deşi interpretarea lui era mai mult decât mediocră, Joséphine a insistat ca acesta să încheie bucata’s şi-a certat slujitorii ce-l batjocoreau pe bietul om, care potrivit spuselor ei, „îşi dă silinţa să-mi fie pe plac, cu toate că e mort de foame”. „Buna Joséphine”, cum i se spunea uneori, se comporta minunat când se confrunta cu nevoile stringente ale oamenilor.

Spre sfârşitul lui ianuarie 1811, Joséphine îi scria nu Eugène, prezentându-i tabloul vieţii sale de zi cu zi. Un strat gros de zăpadă acoperea pământul, iar tufişurile golaşe şi copacii desfrunziţi din grădinile de la Navarra se încovoiau sub povara fulgilor de nea, însă în ziua în care scria ea un soare palid răsărise printre nori. Ieşise afară la plimbare, profitând de acest răgaz dintre ninsori şi viscole, apoi se aşezase la masa de scris. Hortense venise în vizită pentru câteva zile – „e atât de slabă şi de schimbată”, spunea Joséphine – înainte de a se întoarce la Tuileries, pentru a-şi îndeplini îndatoririle de membră a suitei Mariei-Luiza.

La Navarra, zilele semănau între ele, îi scria Joséphine lui Eugène, iar ea se obişnuise cu această monotonie. „Ce dulce e tihna! Numai ambiţia o poate tulbura şi, slavă Domnului, nu sufăr de această boală”. Avea tot ce îi trebuia, singurul lucru care o nemulţumea fiind calitatea inferioară a ţesăturilor din prăvăliile din Evreux. N-ar putea Eugène să-i trimită nişte metraj de crepdeşin, din Bologna? „Ce mult aş vrea să te văd”, încheia ea. „Puţine alte lucruri îmi mai lipsesc”. 1

Scria cu oarecare dificultate, fiindcă o supărau ochii;

doctorul care o tratase pusese suferinţa ei pe seama lacrimilor vărsate din abundenţă. „Dar în ultima vreme n-am mai ptios decât arareori”, îi spunea ea lui Hortense. „Sper ca viaţa liniştită pe care o duc aici, departe de intrigi şi bârfe, să mă întremeze şi să-mi îmbunătăţească vederea”.

Joséphine a dat un bal în martie, alegând în aşa fel data încât să coincidă cu momentul în care urma să nască împărăteasa Maria-Luiza. Întrucât castelul nu avea sală de bal, a angajat nişte dulgheri ca să construiască un ring de dans, peste pardoseala salonului, în seara respectivă, şi-a primit musafirii şezând într-un jilţ impozant; purta pe cap una dintre diademele ei cu diamante, ceea ce marca o revenire, după multe luni, la opulenţa pe care o afişase înainte de divorţ. Strălucirea candelabrelor din salonul uriaş îi rănea privirea, aşa că trebuia să mijească ochii în timp ce saluta parada de vizitatori care treceau prin faţa ei, îmbrăcaţi cu hainele lor cele mai bune, de provinciali, însă toată lumea recunoştea că Joséphine era fermecătoare şi deosebit de amabilă[2].

Cu excepţia unor incidente minore, balul a fost o reuşită, însă prilejul organizării lui o întrista pe Joséphine. Fără îndoială că ar fi preferat să nu audă bubuiturile tunurilor din Evreux, în seara următoare, vestind că împărăteasa adusese pe lume un copil. Desigur, a trebuit să-şi exprime bucuria când a sosit la castel mesagerul lui Bonaparte, pentru a-i transmite că fiul său nou-născut era voinic şi sănătos. Ca răspuns la mesaj a fost nevoită să trimită o scrisoare de felicitare la curte şi s-a prefăcut, faţă de toată lumea, că era deosebit de încântată de deznodământul fericit al perioadei de sarcină a împărătesei.

Probabil că, după efortul de a-şi disimula resentimentele, Joséphine a răsuflat uşurată mai ales că

izbucnirea iniţială de entuziasm s-a stins în câteva săptămâni, iar ziarele au inclus din nou în paginile lor relatări despre dezastrul economic, tulburările sociale şi creşterea ratei sinuciderilor în rândul muncitorilor rămaşi şomeri.

Şi în casa lui Joséphine domnea o stare de agitaţie. Ca stăpână, era indulgentă, iar servitorii profitau de bunătatea şi de atitudinea ei neutră faţă de certurile lor meschine pe tema supremaţiei. Majoritatea îşi dădeau aere şi insistau să li se acorde diverse privilegii; unul dintre ofiţeri, foarte îngâmfat, refuza să iasă din castel fără trăsură şi escortă de călăreţi, iar alţii pretindeau să mănânce la mese speciale, separat de restul personalului. Cei din suita lui Joséphine vegheau îndeaproape la respectarea ierarhiei, astfel că şambelanii refuzau să mănânce cu servitorii şi valeţii, iar slujnicele care făceau curăţenie considerau că nu e de demnitatea lor să se aşeze la masă cu bărbaţii care aprindeau focul din şeminee. Când şefa personalului, Madame d’Arberg, încerca să intervină, conflictul lua amploare.

Pe măsură ce treceau lunile, situaţia se înrăutăţea. Servitorii ajunseseră s-o jefuiască pe Joséphine de bunurile sale. Furau mâncare, pe care o vindeau la preţuri de speculă, şterpeleau lumânări, ţesături şi obiecte de artă, vindeau caiivaloroşi din grajduri şi-puneau în locul lor nişte mârţoage amărâte, înlocuiau chiar şi trăsurile lui Joséphine cu nişte imitaţii, iar apoi vindeau originalele – totul, fără a-i trezi nicio bănuială.

Din nou, Joséphine avea probleme cu sănătatea. Îi reveniseră durerile de cap, însoţite de un zumzet înnebunitor în urechi, care îi dădea senzaţia, uneori, că surzise complet.

Aproape pe tot parcursul verii anului 1811, când grădinile se umpluseră iarăşi de vegetaţie verde, iar sutele

de plante noi aduse de la Malmaison înfloriseră frumos, Joséphine a zăcut în camera sa întunecoasă. Doctorii îi puneau lipitori pe braţe şi picioare, îi aplicau ventuze pe spate, cum procedaseră de atâtea ori în trecut, ca să-i domolească presiunea de la tâmple şi sinusuri. Leacurile acestea nu aveau aproape niciun efect, aşa că odată cu venirea toamnei s-a decis să se întoarcă la Malmaison – cu permisiunea lui Bonaparte – sperând ca schimbarea decorului va fi benefică.

În toamna lui 1811, se produsese o schimbare în relaţiile lui Joséphine cu Bonaparte. Acesta îi făgăduise tinerei sale soţii că nu se va mai duce niciodată la Malmaison, aşa ca, acum, obişnnuia să comunice cu Joséphine prin scrisori sau mesageri. I-a trimis vorbă că trebuia să-şi achite datoriile imense, înainte de a mai primi alte fonduri din trezorerie. 11 nemulţumeau dezordinea şi hoţia din rândul servitorimn ei, la fel ca şi cheltuielile ei nechibzuite. Iscoadele lui u informaseră că fosta lui soţie avea un venit anual de peste trei milioane de franci; Joséphine cumpăra în neştire, dădea de pomană celor care aveau nevoie de bani, trimitea bani şi daruri nepoţilor şi verilor ei Tascher.

„Rezolvă-ţi problemele financiare şi încetează să mai dai bani oricui îţi cere”, îi scria el. „Dacă vrei să-mi faci pe plac, poartă-te astfel încât să-ţi crească veniturile”. 3 Joséphine se străduia din răsputeri să se conformeze, dar se simţea îngrădită şi se gândea îngrijorată că mustrările din scrisoarea lui Bonaparte reprezentau, poate, un preambul al viitoarelor greutăţi.

Totuşi, i-a dat voie să rămână la Malmaison, unde Joséphine era mult mai fericită decât în Navarra. La insistenţele lui Bonaparte, la Malmaison se respecta o etichetă destul de rigidă: femeile din suita lui Joséphine purtau toalete greoaie ca la curte, cu trene lungi, ori de

câte ori se anunţau oaspeţi. Adesea, musafirii erau anosti, membri vorbăreţi ai Legislativului sau consilieri înfumuraţi trimişi de Bonaparte s-o supravegheze pe fosta lui nevastă. Se purta o conversaţie complet lipsită de spontaneitate sau de interes. Erau lăudate bucatele preparate de excelentul bucătar italian al lui Joséphine, Ruccesi, la fel ca şi untul şi laptele gras provenit de la cireada de vaci elveţiene de pe domeniu, sau brânza de Cheshire şi brioşele făcute de soţia paznicului, englezoaică de origine. După ce se isprăvea, însă, cu aceste aprecieri de complezenţă, nu prea mai rămânea mare lucru de spus. Toţi cei de faţă ştiau că discuţia îi va fi reprodusă împăratului, de către căpitanul gărzii, iscoada lui Napoleon, sau de către Mademoiselle Gazzani, care îi dădea raportul lui Talleyrand; prin urmare, nu se abordau decât subiecte absolut inofensive.

În zilele în care sănătatea îi permitea, Joséphine se plimba neobosită prin galeria de tablouri sau făcea turul serelor ei spaţioase. Domeniul oferea o sumedenie de distracţii. Când era vreme frumoasă, putea ieşi cu barca pe canal, plutind printre lebedele negre şi celelalte păsări de apă. Joséphine avea bărcuţa ei ornamentată, prevăzută cu perne brodate cu fir de aur, la care se adăuga şi o copertină impermeabilă, pentru eventualitatea în care s-ar fi produs brusc vreo aversă.

Grădina zoologică se mărea şi ea, cu fiecare an, aşa că în 1811 avea, pe lângă alte specii, struţi, veveriţe, gnu, antilope, gazele şi o femelă de urangutan, care purta combinezon şi era dresată să facă reverenţe. Toamna, puteai vedea la Malmaison cum se face vinul din struguri albi, iar primăvara, cum se pregăteau şi se semănau câmpurile. În toate anotimpurile, oaspeţii aveau posibilitatea să viziteze grajdurile şi hambarele, sau să călărească prin păduri şi pe pajişti.

După cum scria Claire de Remusat, Malmaison era

„un loc încântător”, mai ales grădinile amenajate de arhitecţii peisagişti angajaţi de Joséphine. Peste tot se zăreau construcţii pitoreşti – o imitaţie de templu grec, obeliscuri înalte din marmură roşie, gravate cu hieroglife aduse din Egipt, un fel de „grotto” cu un mormânt, ba chiar o întreagă faţadă de capelă medievală, cu uşi de lemn sculptate, adusă din Renania şi reasamblată în vârful unei coline joase.

Ca şi grădinile din Navarra, cele de la Malmaison aveau cascade, pâraie, iazuri şi lacuri, cu sălcii plângătoare, pâlcuri de rododendroni roz, albi şi roşii, precum şi mici insuliţe acoperite în întregime cu flori. Apa ţâşnea din fântâni, statuile se înălţau prin frunziş, iar arborii falnici îşi proiectau umbra peste pajiştile verzi şi moi.

Joséphine a redecorat câteva încăperi din casă, inclusiv dormitorul, pe care l-a reamenajat după modelul roman, cu pereţii înveliţi în pânză purpurie atârnată de nişte coloane firave; tavanul reprezenta şi el o pată de culoare purpurie, cu un filigran auriu îndrăzneţ, iar deasupra patului se afla un baldachin din muselină tivită cu aur. Tăblia de la capul patului era ornată cu lebede sculptate din lemn. Într-un cuvânt, îşi amenajase o încăpere veselă, ca budoarul regalităţii înseşi.

Cu excepţia patului, atât baldachinul înalt, cât şi dulăpioarele din abanos aurite şi jilţurile roşii tapiţate sugerau mai degrabă sala tronului.

Dormitorul şi biroul lui Bonaparte nu au fost renovate, ci menţinute neschimbate de la blana de tigru de lângă pat, până la pânza de cort militar care acoperea pereţii. Nu existau prea multe obiecte ce aminteau de prezenţa împăratului la fs/lalmaison, deoarece aceasta fusese întotdeauna casa lui Joséphine. Cei care vizitau grădina zoologică şi treceau pe lângă coliviile cu păsări

auzeau la orice oră din zi ţipătul piţigăiat al unui papagal: „Bemaparte! Bonaparte!”

Viaţa retrasă pe care o ducea acum Joséphine, suferinţele ei – în ultima vreme se plângea că avea „ceva la cap”, pe lângă alte simptome – şi iarna mohorâtă îi accentuau starea de deprimare. Solitudinea absolută nu-i plăcea atât de mult cum sperase ea. „Totul mi-e străin”, îi spunea ea lui Eugène, plângându-se că împăratul o uitase – deşi, în realitate, aflase din ziare că Bonaparte era preocupat de organizarea armatei şi de realizarea celui mai măreţ obiectiv militar din cariera lui: cucerirea Rusiei.

Amorţeala care domnise ani de zile pe fronturile de luptă a luat sfârşit în iarna şi primăvara anului 1812. Relaţiile dintre Imperiul Francez aflat în expansiune şi Rusia, singura mare putere de pe continent care mai rămăsese, se înrăutăţiseră simţitor în ultimii ani.

Bonaparte se simţea trădat de către ţarul Alexandru, întrucât acesta, deşi se angajase să lupte împotriva Angliei, nu făcuse niciun efort militar, ba mai mult, sabota strategia francezilor menită să blocheze exporturile britanice, permiţând pătrunderea mărfurilor englezeşti în porturile ruseşti. Alexandru, la rândul său, percepea ca pe o ameninţare cucerirea teritoriilor Poloniei de către Bonaparte – ruşii pretindeau că aceste pământuri aparţineau sferei lor de influenţă – şi, totodată, era deranjat de agresivitatea francezilor în relaţie cu ţările din Balcani, unde Rusia intenţiona să se extindă. Căsătoria lui Bonaparte cu o membră a dinastiei austriece reprezenta un alt motiv de supărare, în răstimpul de cinci ani, care trecuseră de când cei doi împăraţi se întâlniseră la Tilsit, devenise tot mai limpede că în curând cei doi suverani şi armatele lor îşi vor măsura forţele.

Spre sfârşitul lunii aprilie 1812, ambasadorul Rusiei s-a prezentat la Tuileries pentru a face cunoscută

declaraţia de război a ţarului Alexandru. Forţele ruseşti, modernizate şi antrenate după modelul francez, nu fuseseră nicicând mai puternice, iar regele Marii Britanii şi prinţul Suediei (Bernadotte, fostul mareşal al lui Bonaparte) îl susţineau acum pe ţar. Napoleon adunase şi echipase o armată enormă incluzând trupe austriece şi prusace, cu care intenţiona să zdrobească definitiv opoziţia Rusiei, pentru a deveni conducătorul întregului continent; în faza următoare, împăratul avea de gând să continue campania spre est, pentru a cuceri India.

Bonaparte părea mai hotărât ca oricând să-şi finalizeze proiectele. Avea aproape patruzeci şi trei de ani, era chel şi voinic, suferea adesea de crampe la stomac şi ajunsese în acea fază în care nu mai dispunea de forţa necesară pentru a conduce o campanie militară de anvergură, însă mintea lui neobosită, înaripată de o bogată imaginaţie era mai ageră ca oricând; în plus, ştia să le inoculeze soldaţilor un devotament nemărginit. Considera că previziunile acelora care socoteau nefastă acţiunea militară împotriva Rusiei nu erau decât rodul unor fantezii zămislite de minţi inferioare. Succesul campaniei n-avea nicio legătură cu mariajul său cu o austriacă, îşi spunea Bonaparte, şi, în plus, nici nu simţea nevoia ca Joséphine să fie lângă el pentru a ieşi biruitor.

Cu toate acestea, s-a dus la Malmaison, nerespectându-şi promisiunea faţă de Maria-Luiza, şi a stat mult cu Joséphine, înainte de a pleca spre răsărit.

S-au plimbat prin grădini şi s-au oprit să se odihnească sub pomii înfloriţi. Nu s-a păstrat nicio mărturie despre conversaţia lor, însă se poate bănui că Joséphine îşi făcea griji pentru soarta sa şi a celor care depindeau de ea, în eventualitatea în care Bonaparte nu se întorcea viu din Rusia.

Îi era teamă şi pentru Eugène, căruia i se

încredinţase comanda uneia dintre cele trei divizii ale armatei.

S-ar putea ca Bonaparte să fi încercat s-o liniştească, spunându-i că, de fapt, campania va fi scurtă – doar cinci săptămâni – şi că celebra sa „Grande Armée”, cu un număr de peste şase sute de mii de soldaţi bine pregătiţi, mulţi dintre ei veterani de război cu o bogată experienţă, va birui cu certitudine forţele ruseşti, care nu reprezentau nici jumătate din armata franceză.

Soţia lui Eugène, Augusta, era însărcinată cu al patrulea copil şi urma să nască în iulie, în absenţa lui Eugène, Joséphine s-a dus în Italia, pentru a-i propune Augustei să supravegheze treburile casei – deşi, dată fiind experienţa ei din Navarra, nu se prea putea pune bază pe abilitatea sa în domeniul gospodăriei.

Joséphine a plecat de la Malmaison la mijlocul lui iulie şi, după o călătorie dezagreabilă, din cauza durerilor de cap, a sosit la Milano pe 27 iulie şi s-a întâlnit, pentru prima oară, cu cei trei nepoţi ai săi.

S-au manifestat dovezi de afecţiune din ambele părţi.

Copiii, care primiseră tot timpul cadouri de la bunica lor – indiferent unde s-ar fi aflat, aceasta le trimitea aproape în fiecare lună tot felul de păpuşi, soldăţei de plumb sau animale de pluş – au întâmpinat-o cu căldură şi drăgălăşenie, iar ea le-a răspuns cu aceeaşi dragoste.

„Ai nişte copii adorabili”, îi scria Joséphine lui Eugène, sperând ca mesagerul care îi ducea misiva să-l găsească în Polonia sau Rusia. „Nu există pe lume micuţi mai frumoşi şi mai drăgălaşi decât ei”. Deşi îi cunoştea doar de câteva zile, îi iubea deja „la nebunie”. „Augusta e minunată”, adăuga ea. „Sarcina evoluează fără probleme, iar ea se simte atât de bine, încât e aproape sigur că va avea o naştere uşoară. Te implor să nu fii îngrijorat. Am să fiu tot timpul în preajma ei”. [4]

Auzindu-i mereu pe soţia şi pe copiii lui vorbind despre Eugène, Joséphine se gândea adesea la fiul său. În ochii ei, el era un etalon. Comandant destoinic, dacă nu chiar excepţional, iubit de oamenii lui, conducător apreciat al principatului Italiei, bun soţ şi tată, Eugène reprezenta, la cei treizeci şi unu de ani ai săi, idealul majorităţii bărbaţilor.

Firea lui veselă şi optimistă îl făcea deosebit de agreabil, iar tăria de caracter, simţul datoriei, lealitatea şi responsabilitatea lui stârneau admiraţia tuturor.

Dar paradoxal, toate aceste calităţi îl făceau vulnerabil pe Eugène. Joséphine ştia că Eugène ar fi fost în stare să se jertfească, decât să îşi trădeze sau să îşi abandoneze oamenii.

Cu mulţi ani în urmă, în campania din Egipt, Bonaparte îi ceruse să-şi asume mari riscuri, în timpul asediului de la Jaffa; Eugène nu pregetase nicio clipă, aşa că se întorsese acasă cu câteva răni la cap. În plus, avusese norocul de a supravieţui caniculei, bolilor şi greutăţilor din Egipt, în timp ce mulţi alţii ofiţeri şi soldaţi deopotrivă, îşi pierduseră viaţa. Ca şi Bonaparte, Eugène participase la numeroase campanii militare şi scăpase întotdeauna teafăr şi fără nicio infirmitate.

Mă gândesc tot timpul la primejdiile la care te expur, îi scria Joséphine lui Eugène, în timp ce şedea în odaia lui.

Fără îndoială că îşi dădea mereu în cărţi, dornică să afle ce se va întâmpla cu el şi încercând să-şi reprime spaima cumplita care o cuprindea ori de câte ori îşi imagina tot ce putea fi mai rău Franţa era plină de văduve şi orfani, căci numărul bărbaţilor din generaţia lui Eugène se rărise considerabil.

Multe femei de vârsta lui Joséphine îşi pierduseră tui în război Până acum, ea avusese noroc. Când îşi strângea la piept nepoteii – pe frumuşica Joséphine, tiza ei („o

scumpete, cum îi spunea ea lui Hortense), pe Eugenie, cealaltă fiica adorabilă a lor („isteaţă, inteligentă”, dar şi drăguţă) şi micuţul Auguste Napoleon (un „Hercule în miniatură”) – Joséphine se gândea, probabil, la tatăl lor şi simţea că o podidesc lacrimile.

Durerile facerii au început pe la miezul *nopţii, P* 31 iulie, iar Joséphine a stat lângă patul Augustei, imindş de mână şi îmbărbătând-o, când aceasta îl striga pe Eugène.

Curând, durerile s-au înteţit. Augusta se chinuia îngrop sub privirile atente ale mâniosului, iar ţipetele ei devenea tot mai puternice. Naşterea a fost extrem de grea, dar nu s-*

Ivit niciun fel de complicaţii; exact înainte de revărsatul zorilor, a venit pe lume o fetiţă, care a început să plângă zgomotos.

Spre marea uşurare a lui Joséphine, mama şi fiica au trecut cu bine prin această grea încercare. Fetiţa era voinică şi sănătoasă, iar Joséphine ştia că, în mai puţin de o oră, toată lumea îi va remarca frumuseţea. I s-a dat numele de Amelie.

Epuizată după lunga noapte de veghe, dar „în culmea fericirii”, cum îi scria ea lui Eugène, mai târziu în acea zi, Joséphine s-a dus la culcare – bunică pentru a şaptea oară şi a adormit profund.

3 Z

Imnul final

1 Soarele de august îşi revărsa razele fierbinţi peste Villa Bonaparte, cu muşcatele şi lămâii ei de pe terase, cu pajiştile îngălbenite de arşiţă şi câmpurile cu grâne aurii. Ţăranii culegeau ciorchinii de struguri negri, din care urma să se facă vin, iar podgorenii prognozau un an excelent.

Era greu să-ţi imaginezi, în canicula moleşitoare a Italiei, că la sute de kilometri spre nord-est mărşăluia

celebra „Grande Armée”, angajată în ceea ce Bonaparte promisese că avea să fie o campanie scurtă, dar glorioasă. Zilnic, Joséphine şi Augusta, care traversa perioada de lăuzie, aşteptau cu nerăbdare veşti din Rusia, iar când nu primeau nimic se resemnau să aştepte până a doua zi, moţăind în după-amiezile caniculare şi stând afară în lungile seri calde, când priveau licuricii prin iarbă.

Joséphine continua să se plângă de dureri de cap şi de ochi, la care se adăuga bâzâitul permanent din urechi, aşa că după o lună a plecat la Aix, cu speranţa că băile, înotul, viaţa mondenă şi excursiile o vor ajuta să-şi amelioreze starea sănătăţii.

În aşteptarea veştilor din Rusia, toată luna septembrie a anului 1812, Joséphine s-a întâlnit cu nenumăratele doamne din înalta societate care se aflau în staţiunea balneară, inclusiv cu fosta sa cumnată Julie Bonaparte şi cu sora acesteia, Desiree Beraadotte, cu care împăratul intenţionase la un moment dat să se însoare. Cele trei femei formau un trio ciudat: fosta stăpână de la Tuileries, regina Spaniei – întrucât soţul lui Julie, Joseph Bonaparte, primise de la fratele său acest regat – şi prinţesa moştenitoare a Suediei, al cărei soţ, Jean Bernadotte, cândva ionul dintre mareşalii împăratului, era acum moştenitorul tronului suedez şi aliatul Rusiei împotriva „Grande Armée”. Generoase şi bine crescute, cele trei doamne se înţelegeau de minune între ele.

Paulette Bonaparte, devenită între timp prinţesa Borghese, care se afla şi ea la Aix, continua să fie înfumurată şi distantă. Nu o băga în seamă pe Joséphine, anturajul limitându-se la câţiva linguşitori. Singura ei preocupare era să se scalde în lapte şi să urmeze sfaturile celor trei medici, care roiau în jurul ei. Paulette şi fraţii ei o duşmăneau deopotrivă pe împărăteasa Maria-Luiza, care îi considera nişte corsicani de rând, motiv pentru care nu

lua în seamă atacurile lor josnice; în plus, fiindcă într-o oarecare măsură copilaşul nou-născut le luase locul în inima lui Bonaparte, rudele se simţeau jignite.

Când Joséphine a plecat de la Aix, în octombrie, spre moşia ei de la Pregny, situată pe malul lacului, a primit veşti bune: Bonaparte îi bătuse pe ruşi la Borodino. Campania se prelungea mai mult decât anticipase el, dar întârzierea se dovedea benefică. A mai liniştit-o şi scrisoarea primită de la Eugène, în care acesta îi spunea că era sănătos şi că în lupta victorioasă el comandase aripa stângă a armatei. („Ne-am făcut cu toţii datoria", scria Eugène, „şi sperăm ca împăratul să fie mulţumit.")

Răsuflând uşurată, Joséphine a participat la o recepţie organizată la Geneva, cu prilejul victoriei obţinute de francezi, apoi a dat şi ea câteva petreceri în casa mobilată în pripă, dar plină de flori. Oaspeţii erau fermecaţi de naturaleţea ei; sub privirile ei amuzate, musafirii se jucau de-a babaoarba pe iarbă. Deşi se apropia de cincizeci de ani, Joséphine îşi păstrase farmecul de odinioară. La unul dintre baluri, s-a îmbrăcat cu o rochie foarte decoltată din crepdeşin roz, brodată cu argint şi şi-a pus la gât un colier de perle mari. Şi-a aranjat părul vopsit într-o pieptănătură complicată, petrecându-şi printre şuviţe nişte fâşii argintii – o modă tinerească, pe care nu s-a sfiit s-o adopte[1].

Aşteptându-se să primească din clipă în clipă vestea ca celebra „Grande Armée" îşi începuse întoarcerea triumfalân Franţa, Joséphine a plecat de la Pregny la Malmaison pe 19 octombrie, dar pe drum a aflat că la Paris avusese loc o lovitură de stat. Un general francez, Claude-François de Malet, profitase de absenţa împăratului ca să pună mâna pe putere, câştigând rapid sprijinul multor oameni importanţi.

Dar n-a trecut decât o săptămână de la răsturnarea

împăratului de la putere şi generalul a fost înlăturat şi împuşcat, sub acuzaţia de înaltă trădare. Incidentul a demonstrat, însă, cât de fragilă era puterea imperială şi cât de uşor putea fi doborâta, lăsând loc haosului.

Veştile despre evenimentele din Paris au tulburat-o pe Joséphine şi i-au redeşteptat temerile în privinţa campaniei şi a sorţii lui Eugène şi a lui Bonaparte, deopotrivă. Dacă ar fi ştiut adevărul despre cele întâmplate în Rusia, spaima ei ar fi fost şi mai mare.

Puternica „Grande Armée” înainta în inima Rusiei mult mai adânc decât fusese prevăzut, pentru a se confrunta cu inamicul aflat în retragere, şi suferise mari pierderi. Când a avut loc bătălia de la Borodino, pe 7 septembrie, francezii mai dispuneau de aproape o sută cincizeci de mii de oameni, ceilalţi fiind răpuşi de boli sau dezertând pur şi simplu. Bătălia s-a soldat mai degrabă cu o retragere, decât cu o victorie, iar ruşii, animaţi de un devotament împins până la sacrificiu faţă de scumpa lor patrie, s-au dovedit neînfricaţi şi abili.

Hotărâţi să nu cedeze în faţa francezilor, comandanţii ruşi au luat decizia înfricoşătoare de a-şi sacrifica, totuşi, capitala, preferând să nu mai lupte sau – alternativă de neconceput – să se predea, dar să nu negocieze un tratat de pace cu francezii. Tactica lor a fost cât se poate de simplă: le permiteau francezilor să ocupe Moscova, dar nu înainte de a arde oraşul din temelii, astfel încât francezii să nu mai găsească niciun fel de provizii, să nu aibă ce jefui şi nici unde să se adăpostească de frig. Cu timpul, socoteau ei, efectele combinate ale foamei şi ale gerului năprasnic vor avea drept consecinţă retragerea francezilor spre vest.

Comandantul armatei ruseşti, generalul Kutuzov, a ordonat evacuarea Moscovei şi, în ziua în care francezii au intrat în oraş, a dat ordin să fie aprinse sute de focuri. Soldaţii au aşteptat până la lăsarea serii, după care, cu

torţe aprinse, au pornit pe străzile înguste şi întortocheate, incendiind casele de lemn, prăvăliile şi grajdurile. Una câte una, construcţiile alăturate luau şi ele foc, arzând ca nişte surcele, până ce întreg oraşul a fost cuprins de flăcări. Un fum negru s-a înălţat spre cerul nopţii, care devenise portocaliu de la strălucirea miilor de focuri contopite într-o imensă pălălaie. Încercarea francezilor de a le stinge s-a dovedit zadarnică, fiindcă incendiatorii îşi făcuseră bine treaba. Focul uriaş a ars practic aproape o săptămână, din tot oraşul nemairămânând decât nişte ruine şi un miros groaznic de fum şi lemn ars. Numai bisericile din piatră, arse pe dinăuntru şi cu zidurile înnegrite, păreau să sfideze dezastrul general.

Lui Bonaparte i-a trebuit multă vreme până să înţeleagă adevărul situaţiei în care se afla – fusese înfrânt, nu în luptă cu armata rusă, ci prin retragerea acesteia. Săptămâni întregi a rămas în mijlocul oraşului pustiit, aşteptând ca ţarul Alexandru să trimită un mesaj de capitulare şi devenind din ce în ce mai contrariat când a văzut că nu primea nicio veste.

Nu lua în seamă vocile tot mai insistente – printre care şi a lui Eugène – care îi atrăgeau atenţia că rezervele de hrană erau pe sfârşite şi că armata trebuia să ajungă cât mai repede la depozitele de la Smolensk, aflate la o distanţă de peste trei sute de kilometri spre vest, şi asta înainte să cadă prima ninsoare.

În cele din urmă, pe 18 octombrie, împăratul a dat ordin soldaţilor săi să înceapă retragerea din Moscova. Nu mai rămăseseră nicio sută de mii de oameni – francezi, polonezi, germani şi italieni. Splendidele lor uniforme – din materiale subţiri, ca pentru vară, erau acum murdare şi jerpelite, iar caii se jigăriseră şi abia se mai mişcau, în spatele armatei, veneau pe jos zeci de mii de oameni ce alcătuiau personalul auxiliar – valeţi şi spălătorese,

bucătari, fierari, tehnicieni, neveste, amante şi copii ai soldaţilor.

Înşiraţi pe o distanţă de câţiva kilometri, soldaţii erau lipsiţi complet de apărare în faţa cavaleriştilor ruşi şi a cazacilor, care ieşeau în galop din pădure şi îi atacau din toate părţile. Cavaleria lui Murat nu prea reuşea să facă faţă ruşilor, iar Bonaparte a fost la un pas de a cădea prizonier într-unul dintre raiduri, la sfârşitul lui octombrie.

Ziua se micşora tot mai mult, vremea se răcea, iar noaptea era groaznic de frig. Ninsorile au început încă din primele zile ale lui noiembrie; viscolul aduna zăpada în nămeţi uriaşi, care îngheţau din cauza gerului. Lihnită de foame, faimoasa „Grande Armée” era învăluită într-o mantie de gheaţă.

Oamenii mureau pe capete. Drumul alunecos era înţesat de cadavre de soldaţi şi cai muribunzi. Bonaparte se amestecase printre oameni, renunţând la confortul trăsurii şi mergând pe jos kilometri întregi. Numai jumătate din efectivul armatei care plecase din Moscova a mai ajuns la Smolensk. Înnebuniţi de foame, cei rămaşi în viaţă au devastat depozitele cu mâncare, risipind o mare parte din preţioasele provizii.

Ruşii şi vremea rea nu le lăsau francezilor nicio clipă de răgaz. Aflată în imposibilitatea de a campa pe timp de iarnă din cauza trupelor ruseşti care o hărţuiau necontenit efectivul lor se întărise datorită unor forţe proaspete sosite din Finlanda şi Moldova – „La Grande Armée”, cu rândurile rărite, nu avea altă soluţie decât să-şi continue retragerea prin nămeţii de zăpadă şi viscolul tot mai aspru, în speranţa de a ajunge cu bine în Polonia.

Acum nu mai era vorba de o armată, ci de nişte ostaşi rătăciţi, degeraţi de frig, livizi şi scheletici, pe care nu-i mai putea stăpâni nimeni. După ce au mâncat şi ultimele proviziiau spintecat burţile puţinilor cai care le mai

rămăseseră ca să le bea sângele cald şi să se înfrupte din carnea lor cruda.

Cuprinşi de disperare, au ajuns să-şi devoreze şi camarazii căzuţi. Cu fiecare nouă zi, mureau alţi oameni, prăbuşindu-se fără zgomot în mormanele de zăpadă…

Năuciţi de tragedia din jurul lor, nemaisimţind decât frigul, durerea constantă, foamea şi nevoia imperioasă de a merge înainte, cei mai rezistenţi dintre ostaşi şi cei care veneau în urma armatei se agăţau de viaţă, dar mulţi dintre ei aveau să fie răpuşi de puternicele forţe ruseşti în momentul când încercau să treacă râul Berezina, în ultimele zile ale lui noiembrie, în cele din urmă, la mijlocul lui decembrie, supravieţuitorii au trecut graniţa, intrând în Marele Ducat al Varşoviei. Ajunseseră de recunoscut – nişte epave umane înfometate, cu chiciură pe faţă.

De câteva săptămâni parizienii îşi dăduseră seama că lucrurile nu mergeau bine pe frontul din Rusia – fiindcă, altminteri, soldaţii s-ar fi întors acasă sau ar fi trimis vorbă că se aflau în siguranţă în taberele de iarnă. Tăcerea aceasta era îngrijorătoare; în plus, se zvonea că împăratul fusese capturat sau ucis şi că guvernul nu mai avea multe zile.

Cu două săptămâni înainte de Crăciunul anului 1812, au sosit nişte veşti catastrofale. Un buletin oficial al armatei anunţa că la „La Grande Armée" fusese distrusă. Nu era vorba de o înfrângere, ci de dispariţia ei definitivă în confruntarea cu apriga iarnă rusească. Peste o sută de mii de bărbaţi – taţi, soţi, fraţi, veri – muriseră; trupurile lor rămăseseră neîngropate pe marginea drumului, hrană pentru lupi şi păsările de pradă. Peste o sută de mii de oameni – rude ale militarilor, servitori şi alte persoane care însoţeau trupele avuseseră aceeaşi soartă.

Înfăţişarea puţinilor supravieţuitori, care au început să se întoarcă în capitală la începutul noului an, era

înspăimântătoare. Mulţi aveau proteze de lemn, aproape toţi îşi pierduseră degetele de la mâini şi de la picioare (ba chiar şi nasul) din cauza degerăturilor. Oriunde îşi făceau apariţia – palizi, cadaverici, traşi la faţă, cu ochii înfundaţi în orbite, adevărate măşti ale durerii –, întunecau chipurile celor care îi ascultau cu poveştile lor despre lipsuri şi suferinţe inimaginabile.

Parisul era în doliu; Joséphine a început şi ea să poarte haine negre, fiindcă, deşi spre marea ei uşurare Eugène se întorsese teafăr şi nevătămat, vărul ei, Henri Tascher, nu scăpase cu viaţă. Povestea acestuia era aidoma multor altora împreună cu fratele său Louis, Henri plecase din Moscova incendiată, alături de ceilalţi soldaţi. Amândoi erau răniţi şi bolnavi; nevrând să-şi abandoneze fratele la marginea drumului, Henri l-a cărat pe Louis kilometri întregi, zi după zi, izbutind să-l ţină în viaţă. O dată ajunşi la loc sigur, Henri a fost internat într-un spital german, unde a murit.

Îndureraţi, parizienii începeau să-şi dea seama de adevăratele implicaţii ale acestei teribile înfrângeri. Cândva invincibil, Bonaparte devenise vulnerabil în faţa dezastrelor.

Atrăgea parcă toate nenorocirile şi nimeni nu mai îndrăznea să îi încredinţeze viaţa unui mare număr de oameni, întotdeauna, sau aproape întotdeauna în trecut, soldaţii căzuţi pe câmpul de luptă erau aureolaţi de glorie datorită victoriei obţinute de francezi într-o bătălie decisivă. Moartea ostaşilor care îşi găsiseră sfârşitul în Rusia era absurdă şi lipsită de orice glorie. Din cauza incapacităţii împăratului de a ieşi biruitor în bătălie, fuseseră irosite câteva sute de mii de vieţi.

Acelaşi umor sinistru manifestat de parizieni atunci când organizaseră „Balul Victimelor”, după Teroare, şi-a găsit acum expresia în „Balul Picioarelor de Lemn”, unde

invitaţii au dansat cu bucăţi de lemn prinse de tălpi. Glumele despre Bonaparte, care fusese învins de „Generalul Iarnă”, făceau deliciul multor dineuri; în plus, umorul negru părea să se potrivească perfect cu veşmintele de doliu.

În pofida acestor glume macabre, parizienii erau conştienţi de faptul că înfrângerea suferită de Bonaparte punea în primejdie statul francez, îmbărbătaţi de anihilarea celebrei „Grande Armée”, ruşii porniseră năvalnic spre vest, încheind alianţe cu ţările prin care treceau. Erau decişi să recucerească pământurile cotropite de Bonaparte şi să le dea astfel populaţiilor locale şansa de a se răzbuna pe francezi.

Înalt şi blond, tânărul ţar Alexandru se vedea în postura de răzbunător al Europei, ales de Dumnezeu să-l distrugă pe p

Bonaparte şi să-i nimicească imperiul. A recucerit Marele Ducat al Varşoviei şi a înaintat mai departe spre Berlin, convingându-l pe regele prusac să i se alăture în această cruciadă. Cu sprijinul substanţial al englezilor, ruşii şi prusacii au pătruns pe teritoriile Confederaţiei Rinului, pregătindu-se pentru o confruntare decisivă, menită să pună capăt hegemoniei Franţei imperiale.

Între timp, Bonaparte, aparent neafectat de chinurile fizice şi sufleteşti prin care trecuse, îşi canaliza întreaga energie în direcţia anihilării efectelor produse de campania sa dezastruoasă în Rusia. Cu o rapiditate remarcabilă, a strâns o nouă armată, înrolând optzeci de mii de oameni din Garda Naţională; pregătirea noilor trupe s-a axat în principal pe săparea tranşeelor şi mânuirea armelor, în mod paradoxal, soldaţii au reacţionat cu entuziasm la mesajele încurajatoare lansate de Bonaparte, fericiţi să lupte sub comanda lui – un tribut adus carismei lui, care îi face pe oameni să uite sau să ignore soarta

tragică a ultimei lui armate.

În aprilie 1813, împăratul formase o nouă armată de peste două sute de mii de soldaţi, cu ajutorul căreia intenţiona să-şi adjudece victoria în confruntarea ce urma să aibă loc şi să îi împingă pe ruşi, împreună cu aliaţii lor, înapoi spre răsărit.

Eugène, care adunase noi forţe militare în Italia, se afla alături de fostul său tată vitreg. La începutul lui mai, francezii l-au înfrânt pe Alexandru la Lützen, apoi la Bautzen, dar n-au reuşit să fructifice acest avantaj; pierderile pe care le-au suferit erau prea grele, iar rezervele de arme, muniţii şi alte materiale – insuficiente. S-a negociat un armistiţiu – în sine, un fel de triumf, având în vedere dezavanatajele generale ale francezilor – ambele părţi retrăgându-se cu intenţia de a se pregăti pentru o nouă confruntare, în toamnă.

La Malmaison, Joséphine încerca să uite de instabilitatea situaţiei militare, ocupându-se de colecţionarea de tablouri pentru galeria sa de artă şi de extinderea grădinilor, cărora le-a adăugat un lac şi o cascadă artificială, în vara anului 1813, grădinile ei atrăgeau mai mulţi vizitatori decât saloanele din interiorul reşedinţei; îi făcea plăcere să vadă grupuri de parizieni plimbându-se pe alei, sub coroanele arborilor şi printre plantele înflorite.

În ciuda eforturilor ei, nimic nu putea să-i destindă nervii încordaţi sau să-i alunge grijile. Noaptea nu putea dormi; îi plăcuse dintotdeauna să se culce târziu, jucând cărţi sau stând de vorbă, însă acum, când venea miezul nopţii, apoi se lumina de ziuă, se zvârcolea în aşternut fără să poată închide un ochi.

Nimic nu reuşea să-i potolească spaimele, încă de la începutul anului, trăise cu groaza că 1813 va aduce mult ghinion; anii cu cifra 13 s-au dovedit de fiecare dată

dezastruoşi. Prezicerile veteranilor, potrivit cărora dacă Bonaparte divorţa de „aia bătrână” va avea parte de o catastrofă, se adevereau. Vremurile erau nesigure, amintind de zilele schimbătoare ale revoluţiei, când nimeni nu ştia, dintr-o clipă în alta, ce întâmplare neprevăzută putea surveni, în anii ’90, Joséphine găsise întotdeauna modalitatea de a face faţă veşnicelor schimbări care se petreceau în jurul ei.

Se înconjurase de prieteni şi aliaţi dispuşi s-o ajute şi îşi folosise ingenuitatea pentru a-şi asigura noi mijloace de trai.

Acum, însă, ajunsă la vârsta de cincizeci de ani, când trupul îmbătrânit se răzvrătea împotriva tensiunii permanente a acelor vremuri tulburi, nu prea mai reuşea să facă faţă evenimentelor care se succedau cu rapiditate. Fiecare nouă ştire sosită de la Paris sau zvonurile aduse de musafiri îi tulburau echilibrul lăuntric şi îi provocau insomnii.

Formele ei durdulii au început să se topească; Joséphine slăbea tot mai tare şi avea cearcăne negre sub ochi. Fruntea i s-a acoperit de riduri săpate de atâtea griji, zâmbetul ei dintotdeauna a dispărut de pe buzele care acum erau strânse, exprimând o tristeţe adâncă. Medicii veneau adesea la Malmaison, la solicitarea personalului îngrijorat din cauza durerilor ei de cap din ce în ce mai acute; cu toţii erau de acord că migrenele lui Joséphine se datorau stării de anxietate continuă[2].

Medicii se vedeau însă nevoiţi să recunoască faptul ca

Joséphine avea toate motivele să fie speriată, întrucât se anunţau schimbări majore şi era puţin probabil ca împărăteasa să nu aibă de suferit de pe urma lor.

Majoritatea francezilor îşi dădeau seama că, şi în eventualitatea în care Bonaparte izbutea să ţină în şah

forţele aliate împotriva lui, nu va putea face acest lucru multă vreme.

Era un bărbat abil, strălucit şi îndrăzneţ, însă nu dispunea de resurse nelimitate, atât personale, cât şi politice. Tot mai mulţi dintre supuşi ajunseseră să-şi dorească înfrângerea lui, iar câţiva încercau chiar să uneltească în taină cu familia regală de Bourbon, aflată în exil, pentru restaurarea monarhiei. Până şi în anturajul lui Joséphine existau persoane care şuşoteau între ele prevestind apropiata prăbuşirea a Franţei imperiale şi începutul unei noi ere de pace şi guvernare stabilă, sub un rege din dinastia Bourbon.

Pe Joséphine o îngrijora în primul rând soarta sa, în cazul înlăturării lui Bonaparte de la putere. Desigur, divorţaseră, însă ea rămânea pe veci asociată cu persoana lui. Siguranţa în care trăise se datora protecţiei lui; în plus, îl susţinuse întotdeauna – ea fiind cea care îl ajutase, la început, să se afirme recurgând la reţeaua sa de relaţii şi prieteni. Orice se întâmpla cu el avea să se repercuteze şi asupra ei. Când el va suferi înfrângerea finală, indiferent dacă acest lucru va surveni mai devreme sau mai târziu, nici ea nu va scăpa de consecinţe.

Şedea în dormitorul ei cu draperii purpurii, imaginându-şi tot ce era mai rău. Nopţile de nesomn îi afectau raţiunea şi îi exacerbau temerile. De un lucru era sigură: deşi între ea şi Bonaparte nu mai exista iubire, nimic nu putea desface legătura dintre ei. Aveau un trecut comun, iar pe viitor vor împărtăşi aceeaşi soartă.

Când războiul a reînceput în august 1813, nu mai încăpea nicio îndoială că situaţia Franţei se înrăutăţise. Duşmanii lui Bonaparte i-au propus să încheie pace, cu condiţia să renunţe la cea mai mare parte a imperiului său, să se limiteze la stăpânirea unui teritoriu mult mai mic şi să nu mai reprezinte o ameninţare pentru stabilitatea

Europei.

Bonaparte a respins, însă, această formulă de compromis.

Austria a intrat şi ea în coaliţia organizată împotriva lui, accelerând astfel fărâmiţarea imperiului, în octombrie, în bătălia de trei zile de la Leipzig, forţele franceze au fost înfrânte decisiv, iar Bonaparte a trebuit să se retragă peste Rin cu o armată de numai şaizeci de mii de oameni prost echipaţi, mulţi dintre ei bolnavi de tifos.

Parizienii au început să se pregătească pentru zile negre, înarmându-se, făcând provizii de hrană şi apă şi transformându-şi casele în adevărate fortăreţe. Unii dintre ei plănuiau să fugă în provinciile vestice, pentru a scăpa de invazia inamicului.

Soldaţii care păziseră până atunci palatul Malmaison au fost chemaţi să se înroleze în armata lui Bonaparte, fiind înlocuiţi de către şaisprezece ostaşi răniţi, care nu puteau face mare lucru, în cazul în care în grădini sau în Rueil, satul învecinat, şi-ar fi făcut apariţia forţele armate ale inamicului, în fiecare zi Hortense, care se afla la Tuileries, împreună cu împărăteasa Maria-Luiza, trimitea un curier la Malmaison, cu veşti despre situaţia armatei. Joséphine o punea pe Madame Gazzani să-i citească mesajul în prezenţa lui Claire de Remusat şi a prinţesei Giedroyc, care purtau cocarda albă a Bourbon-ilor şi se bucurau în secret de victoriile repurtate de coaliţia aliaţilor.

Tot personalul casei confecţiona bandaje pentru armată.

Proviziile de hrană se împuţinau, deşi existau cantităţi suficiente de lapte şi brânză de la vacile albe elveţiene, pâine şi chifle făcute din grânele de la Malmaison, precum şi vin din podgoriile domeniului, în afară de faptul că pe râu treceau tot mai puţine barje, mai

puteau fi văzute şi alte semne de rău augur – comerţul era în declin, băncile se închideau şi, ca întotdeauna în vremuri de restrişte, oamenii îşi vindeau bunurile la margine de drum sau pe tarabe improvizate.

Circulau diverse zvonuri: inamicul fusese văzut la Reims, la Soissons, la Versailles. Bonaparte pierise în luptă. Guvernul căzuse. Nimeni nu ştia ce să mai creadă, dar toţi înţelegeau că sfârşitul era aproape – nu doar sfârşitul Franţei imperiale, ci al unei întregi epoci, al unui întreg mod de viaţă.

Impetuozitatea francezilor, care duseseră la răsturnarea vechii monarhii şi la iniţierea unui lung experiment sângeros de guvernare populară, un experiment care se soldase cu venirea la putere a generalului Bonaparte şi cu dominarea francezilor asupra restului continentului, dispăruse fără urmă.

Joséphine nu pleca urechea la aceste zvonuri, însă nu-i putea împiedica pe servitori să le repete şi nici n-avea cum să le domolească panica. Adesea plângea amarnic, tăind fâşii de pânză şi pregătind bandaje. Lacrimi vărsate pentru cei morţi, pentru muribunzi, pentru viitorul incert şi pentru soarta copiilor săi, pentru toate plăsmuirile minţii ei dominate de spaimă. Erau lacrimi şi pentru trecut, pentru tot ceea ce văzuse şi trăise de-a lungul unei existenţe zbuciumate pe parcursul căreia avusese parte şi de noroc. Cu mâinile tremurânde, îşi ştergea din când în lacrimile, impunându-şi să meargă mai departe, orice s-ar întâmpla.

„Curajul nu m-a părăsit niciodată în viaţă”.

Joséphine şi-a strâns lucrurile în grabă şi a poruncit slugilor şi personalului să se pregătească pentru a părăsi Malmaison a doua zi dimineaţă. Mai devreme în acea zi de 28 martie 1814 primise un mesaj urgent de la Hortense. Capitala nu era fortificată şi nu putea fi apărată, într-o zi

sau două armata rusă şi cea austriacă urmau să intre în oraş. împărăteasa Marialuiza pleca de la Tuileries spre Blois. Joséphine trebuia să părăsească imediat Malmaison şi să fugă în Navarra. În cel mai scurt timp, Hortense şi copiii ei vor veni şi ei acolo.

De câteva zile, bubuitul tunurilor inamicului răsuna tot mai tare, pe măsură ce armatele generalului Bliicher şi ale generalului Schwarzenburg înaintau pe teritoriul Franţei.

Refugiaţii veniţi din oraşele aflate la est de Paris înţesau drumurile spre capitală; în Rueil şi-au făcut apariţia o mulţime de ţărani care fugeau din calea patrulelor inamice sau a cazacilor. Trăgeau după ei căruţe încărcate cu saci de grâne, orătănii şi copii cu ochii măriţi de uimire.

Spre deosebire de mulţi dintre vecinii ei, Joséphine nu a intrat în panică. „Curajul nu m-a părăsit niciodată în viaţă, atunci când a trebuit să fac faţă nenumăratelor situaţii primejdioase, în care m-am aflat”, îi scria ea lui Hortense.

Pe tot parcursul iernii, rezistase tentaţiei de a se depărta de Paris, informându-se în legătură cu situaţia armatei şi sperând ca până la urmă împăratul, cu armata sa împuţinată, să poată ţine piept forţelor superioare ale inamicului.

Spre sfârşitul lui martie, Bonaparte purtase ultima lui bătălie şi, conştient de imposibilitatea de a organiza o apărare chiar în Paris, se dusese la Fontainebleau, cu soldaţii care îi mai rămăseseră, sperând să negocieze de acolo pacea cu forţele Rusiei, Austriei, Prusiei şi Marii Britanii. Timp de câteva zile, parizienii s-au bucurat la aflarea ştirii că un trimis diplomatic plecase de la Londra, pentru a discuta termenii tratatului de pace, dar ulterior s-a dovedit că informaţia fusese falsă.

Relativ izolată şi lipsită de apărare la Malmaison, Joséphine trebuia să dea dovadă de prudenţă şi să se retragă în Normandia. Cetele de cazaci jefuiseră şi incendiaseră nenumărate moşii din Champagne şi de pe valea Loarei; cu puţin timp înainte de plecarea lui Joséphine, s-a aflat că, în acel moment, cavaleria rusă ajunsese la Bondy, adică la numai câţiva kilometri de centrul Parisului. Fără îndoială că inamicul n-avea să ocolească Malmaison.

Timpul era scurt, aşa că nu puteau lua cu ei decât câteva lucruri. Joséphine şi-a cusut cele mai valoroase bijuterii în vatelina unei rochii căptuşite, cu care s-a îmbrăcat înainte de plecare. Dacă situaţia se agrava şi începea haosul general sau izbucnea vreun război civil, putea procura alimente în schimbul acelor bijuterii.

A pornit la drum, împreună cu servitorii şi suita sa, în dimineaţa ploioasă de 29 martie, luând toţi caii care mai rămăseseră în grajduri (deoarece caii deveniseră o raritate, majoritatea fiind rechiziţionaţi de armată) şi toate trăsurile.

„Sufăr atât de mult că nu sunt cu copiii mei, încât mi-e indiferent ce se întâmplă cu mine”, îi scria ea lui Hortense. Lui Eugène, care era angajat într-o luptă zadarnică în Italia, i-a trimis o scrisoare în care îşi exprima regretul pentru cursul neaşteptat al evenimentelor şi speranţa într-o pace cât mai rapidă.[1]

Drumul care ieşea din Paris, ducând spre nord-vest, de-a lungul Senei, era plin de noroaie şi hârtoape adânci, din cauza nenumăratelor vehicule care trecuseră pe acolo. Mii de oameni mergeau pe jos pe lângă căruţele şi trăsurile care abia se târau, unii mânându-şi vitele, alţii oile, ba chiar şi gâştele.

Fugarii nu se mai opreau să mănânce sau să se odihnească, cuprinşi de teama stârnită de bandele de

soldaţi inamici, de tâlhari, dar mai ales de fioroşii cazaci, cu atât mai de temut, cu cât nu-i văzuse aproape nimeni, în imaginaţia populară, cazacii erau un fel de uriaşi înfricoşători, înveşmântaţi în blănuri ca nişte oameni primitivi, cu săbii imense şi călărind pe nişte armăsari de foc. Puteau să apară oriunde, ca din senin, şi să-i omoare pe toţi cei întâlniţi în cale.

La un moment dat, o slujnică de-a lui Joséphine a strigat „Cazacii!”, şi imediat toată lumea a intrat în panică. Cu nervii întinşi la maximum, Joséphine s-a speriat aşa de rău, încât a deschis portiera, a sărit din trăsură şi a început să alerge împiedicându-se în rochia plină de bijuterii. După câteva momente, când s-a constatat că fusese o alarmă falsă, membrii suitei au adus-o înapoi şi au încercat s-o liniştească.

După o lungă noapte de nesomn petrecută la Mantes, unde caii au fost hrăniţi şi lăsaţi să se odihnească, călătorii şi-au continuat drumul speriaţi de zvonul că inamicul era pe punctul de a intra în Paris. Tunurile continuau să bubuie, clopotele sunau alarma, lumea tresărea înspăimântată când avea impresia că zărea vreo bandă de tâlhari sau când vreo căruţă supraîncărcată se împotmolea în noroi. Spre seara celei de-a doua zile, Joséphine şi tovarăşii ei au ajuns în Navarra, dar au descoperit că în Normandia dezordinea şi panica erau la fel de mari ca şi în Paris. Toţi aşteptau cu înfrigurare noutăţi, însă poşta din Evreux nu funcţiona, aşa că nu se primeau scrisori sau ziare. Cu excepţia câtorva misive aduse de câte cineva sau a relatărilor provenite de la călătorii sosiţi în regiune, nu puteai pune bază pe nicio informaţie.

„Nici nu-ţi pot spune cât sunt de nefericită”, îi scria Joséphine lui Hortense în seara în care a ajuns la moşie, neştiind dacă fiica ei va primi vreodată acea scrisoare. „Am dat dovadă de curaj în cele mai dificile situaţii, aşa că îmi

voi aduna puterile pentru a suporta adversităţile sorţii; dar n-am suficient curaj ca să pot trece cu vederea absenţa copiilor mei şi incertitudinea viitorului lor”. [2] O ruga pe Hortense să-i dea veşti despre ea şi copii – şi despre Eugène, dacă aflase ceva de la elv Auzea multe zvonuri, spunea ea, dar nu ştia ce să creadă, îşi făcea griji pentru Malmaison era adevărat că inamicul ocupase podul de la Neuilly? în acest caz, însemna că duşmanii se aflau la un pas de moşie.

Joséphine nu spunea nimic despre Bonaparte în scrisoarea sa. Nimeni nu ştia ce se întâmplase cu el, dacă nu cumva căzuse prizonier în mâinile ruşilor sau ale austriecilor, ori dacă nu izbutise până la urmă să-şi păcălească adversarii şi să găsească o modalitate de a fugi.

Primele zile petrecute în Navarra au fost extrem de agitate, în casă domnea o mare dezordine şi era imposibil să găseşti alimente sau lemne pentru foc, întrucât la Evreux nu mai exista nicio piaţă, iar livrările de combustibil încetaseră.

Mai mult, la Navarra au început să sosească refugiaţi, care se rugau de Joséphine să-i adăpostească în oaza ei de linişte.

O serie de doamne de la curtea imperială au ajuns în Normandia, toate îngrijorate şi speriate, plângând tot timpul şi aşteptând cu disperare veşti din capitală. („Şi toate fără bărbat”, scria una dintre ele, „şi neavând habar ce să facă.”)

Întrucât băncile erau închise, iar circuitul uzual al lichidităţilor prin canalele financiare fusese şi el întrerupt, Joséphine ducea mare lipsă de bani. A împrumutat douăzeci şi cinci de mii de franci de la cea mai însemnată persoană din suita ei şi cu această sumă a făcut tot ce i-a stat în puteri pentru a-şi găzdui musafirii speriaţi, înfăşurată în mai multe şaluri din cauza vremii reci şi

ploioase, răguşită şi suferindă din cauza permanentelor sale dureri de cap, se străduia să facă faţă penuriei de alimente, haosului general şi aglomeraţiei din jur. Din pricina grijilor, şi-a pierdut pofta de mâncare, iar somnul a devenit o mare problemă, în condiţiile în care toate camerele erau pline de oameni care se văitau, se certau, se consolau unii pe alţii sau plângeau în hohote.

În mijlocul acestei harababuri, a sosit şi Hortense, cu copiii, şi toată lumea s-a strâns ciorchine în jurul ei ca să afle ultimele noutăţi.

Fiind alături de împărăteasa Maria-Luiza în ultimele zile premergătoare capitulării, Hortense văzuse şi auzise multe

V. →”.

lucruri pe care le relata acum unei asistenţe fascinate. Le-a spus că, în momentul în care inamicul a început să se apropie de capitală, grupuri de miliţieni parizieni înarmaţi cu furci s-au adunat pe colinele oraşului, hotărâţi să îl apere cu preţul vieţii lor; în acelaşi timp, la Tuileries, Joseph Bonaparte şi alţi membri ai Consiliului de regenţă, convinşi că puterea imperială nu mai putea fi salvată, au ordonat să fie arse toate documentele şi să se evacueze palatul; în ce-l priveşte pe generalul Marmont, care avea responsabilitatea de a apăra Parisul cu douăzeci de mii de soldaţi, acesta s-a predat ruşilor, cu armată cu tot, şi, în primele ore ale zilei de 31 martie a semnat documentul de capitulare.

De asemenea, fusese de faţă la invadarea Parisului de către armatele cuceritoare, în frunte cu ţarul Alexandru şi cu regele Frederick Wilhelm al III-lea al Prusiei. Bocancii soldaţilor răsunau zgomotos pe caldarâm, sub privirile mulţimii amuţite pe străzi. Parizienii nu mai văzuseră niciodată armate străine mărşăluind pe străzile lor. Nu puteau încă pricepe amploarea transformării care se

desfăşura sub ochii lor.

În prima săptămână a lui aprilie, noul guvern a început să prindă contur, împăratul, aflat în continuare la Fontainebleau, a fost silit să abdice, puterea fiind preluată de un guvern provizoriu, condus de Talleyrand. S-a întocmit o nouă constituţie şi s-a luat hotărârea ca într-o lună-două să fie restaurată monarhia Bourbonilor. Temerile în privinţa unui posibil război civil s-au stins, pieţele au reînflorit, băncile s-au redeschis şi viaţa a început să revină la normal.

Schimbarea curentului de opinie a fost atât de bruscă în rândul populaţiei, încât în prima săptămână din aprilie ziarele erau pline de critici la adresa lui Bonaparte. Peste noapte, fostul erou devenise un paria şi nimeni nu mai avea de spus o vorbă bună despre el. Mulţi dintre cei care fuseseră funcţionari sau oficialităţi în guvernul lui Bonaparte au dat bir cu fugiţii în tabăra lui Talleyrand, cu speranţa de a-şi găsi un loc sub noul regim; câteva persoane din suita lui Joséphine au plecat, de asemenea, în căutarea unor poziţii mai avantajoase.

Teama, agitaţia, neajunsurile de tot felul şi veşnicele răsturnări de situaţie o mâhneau pe Joséphine şi o epuizau nervos. „Ce săptămână am avut, dragul meu Eugène!”, îi scria ea fiului său, pe 9 aprilie. „Ce mult am suferit din cauza tratamentului la care a fost supus împăratul! Câte atacuri au apărut în ziare şi ce ingratitudine din partea celor pe care el i-a copleşit cu favoruri! Dar n-a mai rămas nicio speranţă.

Totul s-a sfârşit, Bonaparte abdică”. îl ruga pe Eugène să se considere absolvit de jurământul de fidelitate făcut fostului împărat şi să acţioneze în interesul propriei familii[3].

La fel ca şi ceilalţi foşti supuşi ai lui Bonaparte, Joséphine trebuia să se adapteze noilor realităţi. O mai

făcuse şi altă dată – de câte ori, de fapt! – şi ştia foarte bine cum avea să procedeze.

I-a scris lui Talleyrand, reamintindu-i că după divorţ ea trăise din alocaţia generoasă acordată de Senat. „Aştept ca Senatul să acţioneze în acelaşi fel şi încredinţez soarta mea şi a copiilor mei în mâinile dumitale”, îi scria ea. „Sfătuieşte-mă ce să fac, iar eu voi urma întocmai poveţele dumitale”. 4

Îşi făcea griji pentru Eugène, care risca să fie supus unor represalii din partea noului guvern întrucât era cunoscut drept cel mai loial reprezentant al lui Bonaparte. Şi soarta lui Hortense o preocupa în cel mai înalt grad datorită relaţiei ei de rudenie cu Bonaparte. Încă din primele zile ale guvernului provizoriu fiica sa plănuise să se mute în Martinica şi să locuiască la Trois-Îlets, departe de tumultul Parisului.

Joséphine nu se gândea prea mult la viitorul său, însă toate acţiunile pe care le întreprindea dovedeau că instinctele ei de supravieţuire politică şi socială rămăseseră la fel de puternice ca întotdeauna. I-a scris lui Bonpland, administratorul de la Malmaison, pentru a-l sfătui să solicite o gardă de protecţie în jurul domeniului, sugerându-i totodată că „ofiţerul comandant trebuie să cineze cu tine, iar soldaţii lui să fie bine hrăniţi şi ei” 5. Era un gest tipic pentru ea, menit să amelioreze relaţiile interumane şi să asigure reacţia scontată prin alchimia propriei persoane. Zeci de ani îşi croise drum prin labirintul puterii graţie acestor metode delicate, dar teribil de eficiente, or avea de gând să le folosească şi în noile condiţii.

Nimeni nu recunoştea şi nu aprecia în mai mare măsură instinctul de autoconservare al lui Joséphine, decât Talleyrand care şi el supravieţuise cu succes mai multor regimuri datorită capacităţii sale excepţionale de a se

adapta situaţiei politice de moment. Şi-a dat seama numaidecât că fosta nevastă a lui Bonaparte, cu nenumăratele sale cunoştinţe în lumea mondenă şi cu vasta ei experienţă de viaţă în preajma puterii de la curtea Franţei, la care se mai adăugau generozitatea manifestată faţă de semenii săi aflaţi la ananghie, putea fi o aliată de nădejde a guvernului provizoriu. I-a scris, aşadar, la Navarra, asigurând-o că şi sub noul regim va primi în continuare alocaţia de un milion de franci; Hortense, de asemenea, va beneficia şi ea de o sumă anuală de patru sute de mii de franci.

Instinctele politice o slujeau şi acum pe Joséphine, însă era evident pentru oricine o vedea că sănătatea ei devenea tot mai şubredă. Ajunsese atât de slabă – când croitorul a venit să îi ia măsurile pentru garderoba de vară a constatat cu surprindere cât de mult se micşoraseră –, încât nici nu mai avea nevoie de corsete ca să-şi subţieze talia. Avea tenul palid, vocea răguşită şi o tuse persistentă. Fără îndoială că impactul emoţional al ultimelor evenimente o vlăguise considerabil pe Joséphine. Compătimitoare din fire, ea suferea pentru toţi cei aflaţi în impas, inclusiv pentru Bonaparte.

L-a ascultat cu lacrimi în ochi pe trimisul fostului împărat, care venise la Navarra să-i povestească ce se întâmplase cu Bonaparte în ultimele zile dinaintea capitulării Parisului. A durut-o sufletul pentru tot ceea ce a aflat: că Bonaparte încercase, zadarnic, să recucerească Parisul, ca majoritatea foştilor susţinători îl abandonaseră, că Marialuiza se întorsese în Austria, dar mai ales că fusese condamnat să trăiască în exil pe mica insulă Elba. (El îşi exprimase dorinţa să fie trimis în Corsica, însă puterile învingătoare socotiseră că această variantă era prea periculoasă.)

Joséphine îl vedea cu ochii minţii pe fostul ei soţ,

cândva atât de temut, conducătorul a milioane de oameni, comandantul unor vaste armate, ajuns acum un personaj neînsemnat, prizonier singuratic izgonit într-un sinistru surghiun.

„Dacă n-ar exista soţia lui, m-aş lăsa şi eu întemniţată acolo!”, a exclamat ea, când a aflat ce sentinţă primise Bonaparte. Impulsul acesta a fost generos şi izvorât din compasiune – şi exagerat, totodată, având în vedere starea ei de epuizare –, dar n-a reprezentat altceva decât un imbold.

Joséphine n-ar fi plecat niciodată în Elba cu Bonaparte, chiar dacă ar fi fost posibil, dacă nu din alt motiv, cel puţin pentru faptul că simţea nevoia să fie în preajma copiilor şi nepoţilor săi. Aceştia deveniseră principala ei preocupare; de aceea se şi străduia din răsputeri să o determine pe Hortense să renunţe la ideea de a se stabili în Martinica.

Mai existau, însă, şi alte solicitări în afara celor de ordin familial: la mijlocul lunii aprilie, a fost poftită – aproape somată, ca să spunem lucrurilor pe nume – să revină la Malmaison, în calitate de amfitrioană neoficială a noului regim.

Era nevoie de ea – or când simţea acest lucru, invariabil Joséphine îşi dădea silinţa să fie la înălţime. Conducătorii regimului de tranziţie – Talleyrand, Metternich, dar mai ales ţarul Alexandru – i-au scris lui Joséphine, solicitându-i prezenţa în capitală. Alexandru s-a oferit să-i trimită un detaşament de soldaţi care să-i asigure paza şi protecţia.

Regele urma să revină în curând, se spunea în mesaje, şi avea o părere favorabilă despre „buna Joséphine”. I-ar face mare plăcere dacă Joséphine ar reveni la reşedinţa sa de la Malmaison.

Împăratul plecase, regele venea. Evenimentele se

succedau prea repede, aducând cu ele un noian de solicitări, griji şi emoţii. Joséphine ştia că trebuia să dea curs somaţiilor urgente de a se întoarce la Malmaison şi că, o dată ajunsă acolo, i se va cere să primească un şir nesfârşit de demnitari.

Va trebui să supravegheze pregătirea casei pentru toate aceste recepţii, va fi nevoită să se familiarizeze cu configuraţia mondenă a noului regim – o configuraţie pe care ea avea rolul de a o modela.

Şi va trebui să prezideze, cu graţie şi aplomb, ore în şir, toată succesiunea epuizantă a nenumăratelor evenimente.

La mijlocul lui aprilie, într-o zi rece şi cu un vânt vijelios, contesa de Navarra – nu mai era recomandabil să se numească „împărăteasă” – a părăsit domeniul său din Normandia, pregătindu-se să se întoarcă la Malmaison. În timp ce trăsura înainta huruind pe şosea, Joséphine a încercat să se odihnească, rezemată de bancheta capitonată, însă legănatul şi hurducăturile permanente o deranjau, la fel ca şi tuşea sâcâitoare, mai ales că pe parcursul călătoriei mintea ei lucra cu febrilitate, preocupată de viitorul său nebulos şi de toate sarcinile mari şi mici pe care trebuia să şi le asume.

Restaurarea

Noul rege Ludovic al XVIII-lea abia aştepta să părăsească reşedinţa sa din Anglia şi să traverseze Canalul Mânecii, pentru a-şi revendica regatul. Deocamdată, însă, era ţintuit la pat: piciorul i se umflase şi se înroşise din cauza gutei, iar trupul său îndesat şi dizgraţios nu-i permitea să meargă pe jos, decât susţinut de un servitor, de o parte şi de cealaltă.

Ludovic-Stanislas-Xavier, conte de Provence, se autointitulase regele Ludovic al XVIII-lea de nouăsprezece ani, de când fiul şi moştenitorul fratelui său, răposatul rege

Ludovic al XVI-lea, murise în închisoare, în timpul Revoluţiei, Ludovic-Stanislas devenind astfel succesorul la tron. În 1814, avea cincizeci şi nouă de ani, fiind o adevărată relicvă din alte timpuri, care îşi petrecuse cea mai mare parte din viaţă la periferia evenimentelor importante ale lumii.

Avusese curte regală în exil în Germania, Rusia, Polonia şi, mai recent, în Anglia, aşteptând cu un stoicism remarcabil ca supuşilor lui să le vină mintea la cap şi să renunţe la nebunia revoluţionară care pusese stăpânire pe ei; pentru regele Ludovic, simulacrul de domnie a „împăratului Napoleon” fusese doar o farsă, fiindcă prin venele acestuia nu curgea sânge domnesc, iar cuceririle lui militare, deşi uluitoare, se dovediseră a fi efemere.

Prima soţie a împăratului, Joséphine, reprezentase singurul element de autenticitate, după opinia regelui: aristocrată, atât prin naştere, cât şi prin căsătorie, membră a suitei fratelui său regele Ludovic al XVI-lea şi a reginei Maria Antoaneta, într-un cuvânt o doamnă graţioasă care ştiuse să prezideze peste o gloată de parveniţi, oportunişti şi ticăloşi.

(Plin de tact, regele trecea cu vederea oportunismul de care dădea dovadă însăşi Joséphine, la fel ca şi escapadele ei din timpul Directoratului.) De-a lungul zecilor de ani de amăgire colectivă, Joséphine păstrase, prin felul de a fi şi prin eleganţa sa personală, ceva din parfumul vechii curţi, aşa că regele era dornic s-o onoreze şi să-i arate bunăvoinţa sa regală, acum când urma să urce pe tronul ce i se cuvenea de drept.

L-a trimis pe reprezentantul său, ducele de Polignac, s-o viziteze pe Joséphine la Malmaison, ca să-i transmită complimentele lui şi să-i mulţumească pentru serviciile aduse cu ani în urmă emigranţilor. Şi nepotul lui Ludovic, ducele de Berry, a venit s-o vadă pe Joséphine, iar în scurt

timp castelul a devenit un fel de magnet pentru toţi curtenii noului rege şi pentru membrii guvernului provizoriu.

Cel mai distins musafir şi admirator al lui Joséphine a fost ţarul Alexandru, care în absenţa regelui Ludovic era cea mai însemnată personalitate din Paris.

Înalt, cu ochi albaştri, păr blond uşor rărit şi un farmec copleşitor, ţarul izbutise să topească răceala cu care îl primiseră parizienii, fiind pe cale de a deveni un erou foarte popular. Ieşea adesea să se plimbe pe jos pe străzile Parisului, amestecându-se cu cetăţenii capitalei, înconjurat de nişte cazaci voinici, cu haine şi căciuli de blană. Firea lui inimoasă şi deschisă, la fel ca şi excelenta franceză pe care o vorbea i-au cucerit pe parizieni, care au renunţat la scepticismul lor proverbial. Îi admirau fizicul frumos şi totala lipsă de pompă regală, curiozitatea nemărginită în privinţa oraşului şi a locuitorilor lui. După ce adoptaseră o atitudine ostilă faţă de fostul lor împărat – condamnat în tot felul de pamflete drept „cel mai mare criminal care a existat vreodată pe fota pământului” –, parizienii nu aveau cum să nu-l aplaude pe bărbatul care îl învinsese şi să nu-l primească acum ca pe eliberatorul lor.

Dacă parizienii se îndrăgostiseră de Alexandru, acesta era şi el sedus de Joséphine, pe care o vizita adesea la Malmaison. Obişnuit cu eticheta de la curtea Rusiei, unde, în ciuda influenţei reformatoare a bunicii sale, Ecaterina cea

Mare, femeile erau privite ca nişte mamifere decorative cu rolul de perpetuare a dinastiei, ţarul privea fascinat fenomenul amfitrioanei din saloanele franceze, independentă, liber-cugetătoare, prototip de cultură şi egală, într-un anumit sens, cu bărbaţii care erau prietenii şi amanţii ei.

În comparaţie cu Joséphine, Germaine de Stae-l

reprezenta o întruchipare mai autentică a acestui fenomen, în aprilie 1814, Germaine avea la Paris un salon în care atrăgea un număr tot mai mare de oaspeţi. Alexandru, însă, o prefera pe Joséphine, în locul lui Madame de Stae-l, care avea o alură masculină. Germaine de Stae-l era dominatoare şi dură, obişnuită cu dezbaterile intelectuale, în vreme ce Joséphine, fragilă şi gingaşă, cu rochiile ei fine din muselină albă brodată reprezenta întruchiparea vulnerabilităţii feminine.

Ţarul savura plăcerea de a se simţi ca acasă la Malmaison, dar totodată se preocupa serios de bunăstarea şi binele lui Joséphine. „Cu mare regret, am observat că liniştea Maiestăţii voastre este tulburată”, îi scria el lui Joséphine după prima lor întâlnire, „dar sper să vă convingeţi că aceste griji sunt neîntemeiate”. 1 Interesat de Hortense şi copiii acesteia, a întrebat-o pe Joséphine ce putea face pentru ei, „ca să le fie bine”, îi spunea lui Joséphine „Maiestatea voastră” şi nu se prevala niciodată de titlul său, cerându-i întotdeauna permisiunea de a o vizita şi aşteptând apoi ca şi ea să îl invite.

Pesemne că solicitudinea ţarului, la fel ca şi asigurările primite din partea lui Talleyrand cu privire la reînnoirea alocaţiei ei anuale au mai liniştit-o pe Joséphine, care continua însă să aibă un aer obosit, cu cearcăne negre la ochi şi tenul pământiu. Deşi nu putea aborda acest subiect de faţă cu musafirii, în sinea sa, Joséphine era copleşită de tristeţe: ştia că în curând Bonaparte urma să se îmbarce spre Elba şi aflase, probabil, că fostul împărat încercase să se sinucidă de câteva ori, înghiţind otravă.

Îi trimisese o scrisoare lungă de la Fontainebleau, în care îi mărturisea că „se felicita” pentru situaţia lui. „Mintea şi inima mi s-au eliberat de o povară enormă”, scria el, „căderea mea este spectaculoasă, dar măcar

slujeşte unui ţel util dacă se poate spune aşa”.

Intenţiona să profite de şederea la Elba pentru a aşterne pe hârtie istoria domniei lui, i se confesa el lui Joséphine. Va fi o po/este surprinzătoare, întrucât, potrivit spuselor lui, „lumea m-a văzut doar din profil, or acum mă voi arăta din faţă” 2, încerca să fie obiectiv şi analitic, dar Joséphine şi-a dat seama cât de tare suferea din cauza lipsei de loialitate a foştilor lui supuşi.

I-am copleşit cu favoruri pe mii de nemernici! Şi ce-au făcut ei până la urmă pentru mine? M-au trădat cu toţii. Singura excepţie e scumpul nostru Eugène, un om demn de tine şi de mine”.

Acum, când Bonaparte se pregătea să plece într-un exil umilitor, toată compasiunea extravagantă a lui Joséphine se îndrepta spre el. Dintotdeauna o înduioşaseră oamenii amărâţi; dar acum, când fostul ei soţ căzuse în dizgraţie, inima ei era plină de afecţiune pentru el, ceea ce nu se întâmplase niciodată cât timp Bonaparte fusese la putere, în vreme ce alţii îl trădau, ea avea de gând să-i rămână loială. Faţă de ţar şi nenumăraţii ei musafiri, se prefăcea că îl sprijină pe regele Ludovic, însă în sinea sa se gândea permanent la Bonaparte şi la soarta lui vitregă, or conflictul acesta dintre suferinţa interioară şi satisfacţia afişată în relaţie cu ceilalţi îi secătuia puterile.

În ziua de 4 mai, regele Ludovic şi-a făcut intrarea triumfală în Paris, iar cetăţenii, care cu numai cinci săptămâni în urmă se ridicaseră să-şi apere oraşul împotriva cotropitorilor, l-au primit acum cu braţele deschise pe monarhul instalat de invadatori, scandând „Vive le roi!”

Un vizitator sosit la Malmaison a adus veşti despre spectaculoasa procesiune a regelui pe străzi, cu caleaşca; flamuri, steaguri şi pânze albe atârnau de balcoane, mii de oameni purtau la pălărie cocarde albe, în semn de

susţinere pentru Bourboni, la ferestre apăruseră portrete cu chipul îmbătrânit al regelui, peste tot se cânta şi se ţineau cuvântări cu prilejul inaugurării glorioasei domnii.

Atmosfera era cu adevărat sărbătorească, dar şi uşor comică, din cauza înfăţişării groteşti a regelui bolnav de gută şi a mutrei lui joviale de beţivan. Ludovic al XVIII-lea nu avea nimic din prestanţa unui rege, după cum nici frenezia şi veselia parizienilor nu porneau din inimă, fiind mai degrabă un fel de delir sec şi efemer, şi nu expresia unei satisfacţii sincere provocate de restaurarea monarhiei. Mulţi observatori au sesizat un fel de nelinişte dincolo de atmosfera de sărbătoare, un neastâmpăr mohorât care risca să pună în pericol pacea noului regim.

Împreună cu musafirii aflaţi la cină, Joséphine a ascultat relatarea despre evenimentele din acea zi de la Paris, amuzându-se pe seama înfăţişării regelui şi înregistrând remarca despre labilitatea parizienilor. Hohotele de râs i-au provocat un acces de tuse seacă şi epuizantă. Punându-şi batista la gură, s-a scuzat cu glasul răguşit şi a părăsit încăperea.

Venirea la putere a regelui Ludovic şi nenumăratele cuvinte frumoase pe care le-a rostit la adresa lui Joséphine, în faţa curtenilor, a sporit fluxul de vizitatori de la Malmaison.

Zilnic, veneau s-o vadă ţarul Alexandru şi aghiotantul lui, prinţul Cernicev, Marele Duce Constantin, prinţul Leopold al Austriei, fratele Mariei Antoaneta, regele Prusiei cu cei doi fii ai săi, Marele Duce al Badenului, prinţul Maximilian Joseph al Bavariei, tatăl Augustei, şi chiar şi prinţul Frederick de Mecklenburg-Strelitz, tânărul chipeş care voise să se însoare cu Joséphine în urmă cu şase ani. La supeurile organizate de amfitrioană, pe lângă franceză, se vorbeau multe alte limbi – germană, rusă, polonă (contesa Walewska, care devenise între timp

prietena lui Joséphine, era adesea prezentă), italiană, ba chiar şi engleză, întrucât o serie de aristocraţi britanici veniseră la Paris pentru tratativele diplomatice, care au pus capăt războiului. Amestecul de graiuri străine, veşnicul du-te-vino al trăsurilor, foiala servitorilor şi a negustorilor care aduceau mâncare şi băutură întreţineau o permanentă stare de agitaţie; amfitrioana obosită nu avea nicio clipă de *răgaz*, astfel că la sosirea sa la Malmaison, în ziua de 9 mai, Eugène s-a speriat văzând cât de bolnavă părea mama sa.

În ciuda insistenţelor lor, Eugène şi Hortense nu au determinat-o să încetinească ritmul acestei vieţi trepidante.

Copiii lui Joséphine îşi dădeau seama că mama lor avea nevoie de odihnă şi linişte. I-ar fi prins bine atmosfera relaxată de la Plombières sau, şederea la moşia ei de la Pregny. Fiind însă aleasă de către ţar şi rege să dea strălucire reuniunilor înaltei societăţi, Joséphine nu voia să renunţe la poziţia sa, nici măcar pentru o scurtă perioadă de timp, de teamă că, dacă n-ar mai ţine casă deschisă la Malmaison, şi-ar pierde tot creditul pe care îl avea pe lângă cei aflaţi la putere, iar ea şi copiii săi ar ajunge la sapă de lemn.

Era o frică iraţională, alimentată de starea de epuizare şi de boala care o macină; o frică aidoma celei care o dominase cu ani în urmă, când nutrea convingerea că Bonaparte voia s-o otrăvească. În închipuirea ei, demonii sărăciei îi dădeau târcoale; o pândeau tot felul de persecuţii, greutăţi şi crude răzbunări. Regele, cu care încă nu făcuse cunoştinţă, a devenit în mintea ei un tiran necruţător, decis s-o alunge definitiv din Franţa şi să-i osândească nepoţii şi copiii să moară de foame.

La mijlocul lunii mai, când i-a împărtăşit ţarului Alexandru toate spaimele ei, la o petrecere dată de

Hortense la moşia ei de la St.

— Leu, acesta a făcut tot posibilul ca s-o liniştească, mustrând-o că pleca urechea la insinuările răutăcioase ale „intriganţilor şi codoaşelor” şi sfătuind-o să aibă încredere în bunăvoinţa regelui.

„Nimănui nu-i trece prin minte să te izgonească din Franţa sau să-ţi tulbure liniştea”, i-a zis el. „La nevoie, eu am să garantez pentru dumneata”. Avea mulţi prieteni sus-puşi, i-a reamintit el. Şi ţarul se număra printre ei. Nu îi oferise chiar el un palat la Petersburg, cu mulţi servitori şi cu toţi banii de care avea nevoie?

În acea după-amiază, chipul ascuţit al lui Joséphine, de obicei palid, era îmbujorat din cauza febrei, iar umezeala din aer îi agrava şi mai mult tuşea. Când membrii familiei au plecat cu trăsura la plimbare, s-a simţit prea slăbită ca să-i însoţească. A rămas în casă şi a băut apă cu petale de flori de portocal, ştiind că o întremează, după care s-a lungit în pat până la ora cinei.

Seara a fost plăcută: Madame Ney, care avea o voce frumoasă, şi Hortense, i-au cântat ţarului. Joséphine n-a mâncat nimic, însă a ascultat muzica. Obrajii ei aveau o tentă. roz nesănătoasă, iar chipul ei exprima o vie suferinţă”.

A doua zi, la Malmaison, a făcut tot posibilul pentru a-şi primi ca de obicei numeroşii musafiri, însă era deprimată şi cu nervii întinşi la maximum, în această stare de spirit nu se simţea capabilă să dea ochii cu Germaine de Stae-l, care a venit în vizită să vadă galeria de tablouri. Fără să remarce slăbiciunea lui Joséphine, formidabila Madame de Stae-l a început să îşi interogheze gazda despre viaţa pe care o dusese alături de fostul împărat. Voia să ştie ce fel de om era, ce obiceiuri avea, câte amante întreţinuse – şi întrebările curgeau una după alta, iar Joséphine se enerva tot mai tare, fiind cuprinsă de o

„stare de mare agitaţie” cum a remarcat cineva care a văzut-o imediat după aceea.

Joséphine a aşteptat ca Madame de Stare lsă plece şi apoi, vlăguită şi neliniştită, s-a apropiat de alţi musafiri. „Am avut o întâlnire foarte neplăcută”, le-a spus ea în şoaptă, cu un glas răguşit. „Vă puteţi imagina că, printre alte lucruri, Madame de Stae-l m-a întrebat dacă îl mai iubesc pe împărat?

Parcă voia să-mi despice sufletul şi să-l analizeze, ştiind cât de mult mă face să sufăr această nenorocire”.

Zdruncinată de întrevederea cu Madame de Stae-l, care dăduse dovadă de atâta lipsă de tact, Joséphine a fost nevoită să se odihnească şi, în următoarea săptămână, a făcut eforturi supraomeneşti să-şi îndeplinească obligaţiile sociale, în ciuda stării de slăbiciune pe care o avea. Nimeni nu putea interveni; nu voia să asculte de sfatul nimănui. Fusese invitată la Tuileries, pe 26 mai, ca să fie prezentată regelui, iar ideea că urma să îl întâlnească o speria şi o însufleţea deopotrivă.

Pe măsură ce se apropia ziua vizitei la Tuileries, energia ei se topea văzând cu ochii. S-a simţit suficient de bine ca să-l însoţească pe regele Prusiei împreună cu fiii lui într-un tur complet al grădinilor şi al menajeriei, dar după aceea a trebuit să se odihnească. Lui Eugène i s-a părut atunci că niciodată nu arătase mai bolnavă. Pe lângă tuşea gravă şi răguşeală, Joséphine a făcut şi guturai, dar a încercat să ducă boala pe picioare, spunându-i lui Hortense că ea „nu dăduse niciodată atenţie răcelilor”. A reuşit să danseze cu ţarul la un bal, dar după aceea a avut un puseu de febră, asociat cu o erupţie pe tot corpul. Din cauza tusei, nici nu putea dormi.

Se simţea prea rău ca să poată merge la Tuileries, iar a doua zi după anularea întâlnirii cu regele, vineri, 27 mai, Hortense s-a speriat când medicul personal al ţarului a

avertizat-o că mama ei era grav bolnavă şi avea nevoie imediat de tratament.3

Hortense a adus trei specialişti de la Paris, însă infecţia devenise acută – medicii au diagnosticat o amigdalită – şi uneori pacienta delira. Medicii au conchis că nu se mai putea face aproape nimic.

Joséphine zăcea în patul ei de sub baldachinul cu franjuri aurii, zvârcolindu-se neîncetat şi respirând tot mai greu.

Compresele puse pe gât şi la picioare nu mai foloseau la nimic; corpul ei, epuizat de stres şi efort, nu mai putea lupta împotriva infecţiei care treptat-trepat îi cuprindea gâtlejul.

Dezorientată şi slăbită, Joséphine încerca să se opună forţei care o trăgea în jos-iar mintea ei obosită se chinuia zadarnic să judece limpede, în cap i se învălmăşeau imagini, amintiri, senzaţii; mirosul de zahăr contopit cu briza mării, chipul surâzător al lui Hippolyte Charles, duhoarea de la închisoarea carmelită, vocea lui Bonaparte strigând-o pe nume. Hortense, care şedea lângă patul mamei ei, a auzit-o spunând „Bonaparte… insula Elba… regele Romei”.

Duminică dimineaţa, pe 29 mai, Hortense şi Eugène s-au dus în dormitorul mamei lor şi au înlemnit văzând-o atât de schimbată. Faţa ei era lipsită complet de culoare şi umflată grotesc, gâtul i se înroşise, iar ceafa părea imensă. A încercat să vorbească, dar n-a reuşit să scoată niciun cuvânt. Cu un ultim efort şi-a întins braţele şi şi-a sărutat copiii. Plângeau toţi trei. Şi servitorii aveau ochii înlăcrimaţi. Când Hortense şi Eugène s-au dus la capelă să participe la o scurtă slujbă, tot personalul din casă se afla acolo, ca să se roage pentru buna Joséphine.

Eugène i-a cerut abatelui Bertrand să-i dea mamei lui ultima binecuvântare, iar, după îndeplinirea acestui ritual,

a îngenuncheat lângă patul ei, ţinându-i în braţe trupul plăpând, până ce încetul cu încetul Joséphine a trecut în nefiinţă.

rttf – EPILOG

Bisericuţa de la Rueil era plină de oameni îndoliaţi.

Deşi vremea era caldă pentru acel început de iunie, iar briza care adia dinspre râu aducea miros de flori şi iarbă crudă, în sanctuar domnea o atmosferă sumbră, iar lumea adunată lângă biserică – fiindcă interiorul devenise neîncăpător pentru nenumăratele persoane care voiau să asiste la funeraliile lui Joséphine – aştepta în tăcere începerea slujbei de înmormântare.

În biserică, unde ardeau sute de luminări, coşciugul de plumb aşezat pe catafalc era acoperit cu un simplu văl negru.

Niciun fel de blazon, niciun fel de însemn – nimic nu sugera faptul că femeia a cărei viaţă se sfârşise fusese timp de cinci ani împărăteasa Franţei.

Nu existau monarhi printre oamenii îndoliaţi aflaţi acolo, fiindcă suveranii nu participă la funeralii. Ţarul Alexandru şi regele Prusiei şi-au trimis reprezentanţi, iar regele Ludovic a expediat şi el o scrisoare de condoleanţe, în conformitate cu eticheta din acea epocă, nici măcar Hortense şi Eugène n-au avut voie să participe la slujba de înmormântare a mamei lor. Erau de faţă însă membrii personalului din casa lui Joséphine, o serie de demnitari şi generali, alături de muncitorii şi ţăranii din împrejurimi. O delegaţie a săracilor, reprezentându-i pe toţi oamenii pe care Joséphine îi ajutase de-a lungul anilor, suspina încetişor în spatele bisericii.

A fost de faţă şi Frederick de Mecklenburg-Strelitz, care era foarte afectat de dispariţia lui Joséphine, nu însă şi Hippolyte Charles – sau, dacă o fi venit la înmormântare, nimeni nu s-a gândit să menţioneze undeva prezenţa lui. S-

ar putea să fi participat la funeralii şi Marie Walewska, fiindcă Joséphine se împrietenise cu ea şi petrecuseră împreună multe după-amiezi la Malmaison. Nu este exclus ca în rândurile asistenţei îndoliate să se fi aflat, de asemenea, Fortunee Hamelin şi prinţesa de Caraman-Chimay, însă Paul Barras nu a fost de faţă; acesta era la Roma, sub pază din ordinul guvernului şi, oricum, tot nu ar fi venit, chiar dacă ar fi avut posibilitatea, întrucât de câţiva ani îi purta pică lui Joséphine.

Arhiepiscopul de Tours s-a urcat în micul amvon şi a elogiat-o pe Joséphine, având grijă să evite orice referire la Bonaparte sau la viaţa defunctei din perioada revoluţiei. A pomenit de bunătatea şi mărinimia ei, de drăgălăşenia şi căldura ei sufletească. A amintit de ajutorul pe care îl acordase emigranţilor şi de intervenţiile făcute pe lângă autorităţi în favoarea rudelor aristocraţilor ghilotinaţi. Acestea erau lucrurile despre care puteai vorbi fără risc în Franţa din timpul lui Ludovic al XVIII-lea.

Corul a intonat imnul, ostiile au fost împărţite, iar după ce şi-au luat rămas-bun de la defunctă, participanţii la înmormântare au ieşit afară, sub razele soarelui de vară.

Moartea lui Joséphine îi luase prin surprindere, asemenea altor evenimente spectaculoase survenite în acel anotimp al răsturnărilor de situaţie, îl pierduseră pe Bonaparte, cu imperiul lui cu tot, iar în locul lui se aleseseră cu anostul, dar solidul rege Ludovic. Rămânea de văzut cât de rezistent şi de stabil avea să fie regatul sub domnia lui.

În librăriile şi pe tarabele de pe malul Senei se vindeau broşuri care comemorau viaţa lui Joséphine şi ofereau detalii despre scandalurile secrete în care fusese implicată, încă de atunci, adevărul poveştii ei fusese denaturat, iar peste câţiva ani diverşii memorialişti cu imaginaţie bogată, jurnaliştii şi colportorii de bârfe aveau

să-l deformeze şi mai mult, până ce autentica Joséphine nu va mai putea fi redescoperită.

Bonaparte, pe insula Elba, şi ulterior pe Sfânta Elena a denigrat-o pe fosta sa soţie şi a minimalizat rolul pe care l-a jucat în făurirea propriei cariere.

Dar copiii şi nepoţii lui Joséphine îşi aminteau cu multă dragoste de ea, la fel ca şi toţi aceia care o cunoscuseră şi o slujiseră, în bisericuţa de la Rueil, unde venise atâta lume în acea zi de iunie, ca s-o conducă pe Joséphine pe ultimul drum, Hortense şi Eugène au ridicat un monument închinat mamei lor – o sculptură, care o înfăţişa cum fusese ea în prima tinereţe, sfioasă, cu trăsături drăgălaşe şi ţinând mâinile încleştate într-un gest menit să sugereze încrederea în viitor.

Note

Capitolul 1: În casa vânturilor l. Câţiva dintre biografii lui Joséphine au presupus că familia Tascher se refugiase în rafinărie în timpul marelui uragan din 1766, din moment ce după furtună locuia tot acolo.

Nu există nicio atestare documentară în acest sens, dar în Martinica oamenii obişnuiau să se adăpostească într-o casă a vânturilor, ori de câte ori izbucnea vreo furtună. Cred că este mult mai probabil ca Joseph Tascher să se fi refugiat acolo, împreună cu familia şi sclavii din casă.

Se poate presupune că mama lui Rose-Claire şi mama lui Joseph erau şi ele prezente; ambele au locuit multă vreme la Trois-Îlets, or e foarte posibil ca şi una, şi cealaltă să fi fost acolo în august 1766, când Rose-Claire urma să nască.

Dacă cele două femei mai în vârstă din familie se aflau la Trois-Îlets, este de prespus că şi Alexandre era acolo. Unii biografi afirmă, eronat, că Alexandre s-a întors în Franţa în 1765, însă Frederic Masson, *Joséphine de*

Beauharnais, 1763 – 1796 (*Paris*, 1903), p. 89, susţine că Alexandria revenit în Franţa abia în anul 1769, mult după uragan. În 1769, Alexandre avea nouă ani.

Capitolul 2: Mirosul de zahăr l. Deşi a pretins titlul de marchiz de la Fierte-Beauharaais, François de Beauharnais nu poseda terenuri întinse şi nici avere pentru a da consistenţă titlului, pe care îl deţinea doar de formă; beneficia, în schimb, de o pensie substanţială, acordată de guvern în urma serviciilor navale pe care le prestase în Antile. François avea un venit de trei mii de livre, din rentele ce i se cuveneau ca senior de Mauroy-Prouville, precum şi din cele trei domenii din Santo Domingo, pe care le deţinea în indiviziune cu fratele său mai mic.

2. În timp ce se afla în Franţa, înainte de a fi trimis în Martinica, Renau din făcuse închisoare timp de patru ani, sub învinuirea de a-şi fi otrăvit tatăl; deşi acuzaţia, bazată pe depoziţia unui martor dubios, era probabil falsă, Renau din a rămas stigmatizat.

3. Masson, *Joséphine de Beauharnais*, p. 89.

4. În jurul anului 1720, autorităţile franceze din Martinica le ardeau pe rug pe vrăjitoarele care se ocupau de magie neagră, pe motiv că ar fi fost în cârdăşie cu diavolul.

5. Jean Gabriel de Montgaillard, Conte de Rocques, *Mémoires diplomatiques extraits des Archives du Ministre de l'Intérieur* (Paris, 1895), p. 227. Autorul adăuga că Joséphine era de „o frivolitate şi o cochetărie, ca să nu spunem mai mult, absolut uimitoare până şi pentru colonii – fiind capricioasă şi extravagantă".

Montgaillard scria aceste rânduri după ce micuţa Yeyette devenise celebra împărăteasă a Franţei, amintirile lui fiind influenţate, negreşit, de faima pe care aceasta o căpătase ulterior.

6. Masson, *Joséphine de Beauharnais*, p. 103.

7. Ernest John Knapton, *Empress Joséphine* (Cambridge, Mass., 1963), p. 19.

8. Masson, *Joséphine de Beauharnais*, p. 106.

9. Ibid., p. 105.

10. Jean Hanoteau, *Joséphine avânt Napoleon*: *Le* Ménage *Beauharnais d'après des correspondances inedites* (Paris, 1935), p.50.

Capitolul 3: O călătorie cu peripeţii 7!

1. Hanoteau, *Le Ménage Beauharnais*, p. 28.

2. *Ibid*., pp. 57 – 59.

3. În mod greşit, se afirmă uneori că, în timpul călătoriei dinaintea nunţii, în 1779, Joséphine se temea să nu fie capturată, fiindcă ştia ce păţise ruda ei, Aimée du Buc de Rivery, care fusese răpită pe mare de către nişte piraţi berberi, în realitate, Aimée a fost capturată în 1784. Knapton, p. 14.

4. Hanoteau, *Le Ménage Beauharnais*, p. 51.

5. Andre Castelot, *Joséphine* (New York and Evanston, 1967), p.14.

6. Hanoteau, *Le Ménage Beauharnais*, p. 78.

7. Knapton, p. 26.

Capitolul 4: Un legământ discutabil

1. Masson, *Joséphine de Beauharnais*, p. 112.

2. Când a solicitat separarea de Alexandre, Rose i-a spus magistratului care a audiat cazul că Alexandre obişnuia să se dedea unor „mari dezmăţuri". Knapton, p.55. Desigur, se deprinsese să piardă nopţile în chefuri, înainte de a se însura cu Rose. Se pare că n-a renunţat la aceste năravuri nici după aceea.

3. Soţul lui Laure de Girardin a murit cu câteva zile înainte ca Alexandre şi Rose să se căsătorească. E posibil ca Alexandre să fi aflat de moartea acestuia înainte de nuntă, deşi e mult mai probabil ca ştirea să-i fi parvenit

ulterior.

4. Hanoteau, *Le Ménage Beauharnais*, pp. 114 – 115.

Capitolul 5: „Cea mai mârşavă creatură”.

1. Hanoteau, *Le Ménage Beauharnais*, pp. 138 – 139.

2. Ibid., p. 137.

3. Ibid., pp. 155 – 156.

4. Ibid., p. 158.

5. Knapton, p. 51.

6. Hanoteau, *Le Ménage Beauharnais*, pp. 177 – 178.

7. Knapton, p. 48. Data corectă a scrisorii lui Alexandre este 12 iulie 1783. *Masson, Joséphine Beauharnais*, pp.138141 o datează greşit. m

8. Knapton, p. 49. *i*

9. Hanoteau, *Le Ménage Beauharnais*, pp. 176 – 177.

10. /ta/., p. 178.

Capitolul 6: „Mica americancă” $

1. Castelot, p. 34

Capitolul 7: Eliberarea

1. În privinţa momentului în care Rose a început să întreţină relaţii sexuale extraconjugale, biograful trebuie să manifeste multă prudenţă. Bonaparte susţinea că a fost încurcată cu ducele de Lorge în timpul şederii la Fontainebleau, subliniind că această legătură a generat fricţiuni între Rose şi Alexandre.

Rose a avut mulţi detractori care, fără să prezinte nicio dovadă scrisă, afirmau că s-a complăcut în promiscuitate încă de la douăzeci de ani, dacă nu chiar mai dinainte. Dar, întrucât aceşti autori erau ostili regimului lui Bonaparte, privind starea de lucruri existentă, precum şi viaţa lui Rose din perspectiva restaurării monarhiei, afirmaţiile lor sunt discutabile şi, implicit, neconvingătoare.

Totuşi, spusele lui Bonaparte au o oarecare greutate,

iar personalitatea şi comportamentul ulterior al lui Rose, moravurile epocii şi ale curţii, strâmtorarea financiară şi cercurile sociale în care se învârtea în timpul şederii la Fontainebleau fac plauzibilă ipoteza că a început să aibă amanţi încă din acea perioadă.

Capitolul 8: Transformarea

Nu există note explicative pentru acest capitol.

Capitolul 9: Cotitura spre nebunie l. În memoriile sale, generalul Lamarque scria că Rose „crescuse” împreună cu Desiree Hosten, în Martinica. Philip W. Sergeant, *The empress Joséphine, Napoleon*'s *Enchantress* (New York, 1909), p. 20.

Capitolul 10: Cetăţeanca Beauharnais

1. Memorialista Claire de Remusat, care în 1793 avea treisprezece sau paisprezece ani şi locuia cu familia la

Croissy, a primit o vizită din partea lui Hortense, care a ţinut morţiş să-i vadă colecţia de bijuterii. *Mémoires de Madame deRemusat, 1802 – 1808*, ed. Paul de Remusat (Paris, 1893), I, p. 138.

2. Masson, *Joséphine de Beauharnais*, pp. 219 – 220.

3. L. Bigaud, Joséphine de Beauharnais à Croissy, *Revue des Études Napoleoniennes* (martie-aprilie 1926), p. 112.

Capitolul 11: Zilele Liturghiei Roşii

1. Alexandre Sorel, *Le Couvent des Carmes et le Seminaire de Saint-Sulpice pendant la terreur* (Paris, 1894), pp. 37037.

2. Castelot, p. 56.

3. Prizonierul Beugnot, care a supravieţuit detenţiei din timpul Terorii, scria referitor la acest erotism exacerbat că „Franţa este probabil unica ţară din lume, iar franţuzoaicele singurele femei capabile de a oferi o asemenea intimitate aparte şi de a se înfăţişa cum nu se poate mai atrăgătoare şi voluptuoase, în contextul celor

mai dezgustătoare şi oribile împrejurări...” Citat în Castelot, p. 56.

4. Idila lui Rose, din închisoare, cu Lazare Hoche este menţionată în memoriile generalului Montgaillard şi în veninoasele amintiri ale lui Barras, fiind de asemenea de notorietate publică pentru contemporanii lui Rose. Memoriile mincinoase ale englezoaicei Grace Elliot, *Journal of My Life*, care îşi propun să descrie idila lui Rose şi să dea diverse detalii despre detenţia ei la închisoarea carmelită, sunt pure născociri. Grace Elliot nu a fost niciodată întemniţată, iar amintirile ei abundă în erori. Sorel, p. 267.

5. S-a sugerat că, din cauza privaţiunilor la care fusese supusă în închisoare, Rose suferea de amenoree, nemaiavând menstruaţie, şi că după eliberare, aparatul ei genital a fost iremediabil afectat, de unde şi incapacitatea de a mai avea copii în a doua căsătorie. Acest argument pare plauzibil, deşi nu există niciun fel de dovadă în sprijinul lui.

6. Eugène de Beauharnais scrie în memoriile sale că

Tallien a fost „omul căruia îi datorăm această faptă bună” salvarea lui Rose de la moarte şi eliberarea ei din temniţă.

„I-am rămas întotdeauna recunoscător pentru asta”, scria Eugène, „şi, din fericire, am avut ocazia să-i demonstrăm în repetate rânduri profunzimea sentimentelor pe care i le purtam”. *Mémoires et correspondance politique et militaire de Princeeugene*... ed. A. du Casse (Paris, 1858 – 60), I, p. 30.

7. Un martor ocular consemnează amănunte despre felul în care Rose şi-a luat rămas-bun. C.A. Dauban, *Les Prisons de Paris sous la Révolution* (Paris, 1870), p. 375.

e»

Capitolul 12: O nouă viaţă j

1. Knapton, p. 96.

ﬁ, *2*. *Ibid*.

3. Masson, *Joséphine de Beauharnais*, p. 253.

4. Laure Junot, ducesă d'Abrantes, *Mémoires* (Paris), II, p. 41. Într-un permis oficial, pe care Rose l-a obţinut în iulie 1795 se menţionează că avea „vârsta de douăzeci şi nouă de ani (în realitate avea treizeci şi doi de ani), înălţimea de un metru cincizeci, nasul şi gura bine conturate, ochi portocalii, părul şi sprâncenele de culoare castaniu închis, faţa lungă, bărbia întrucâtva proeminentă”. G. de Sainte-Croix de la Roncière, *Joséphine, imperatrice des français* (Paris, 1934), p. 98.

Laure Junot scria că, pe atunci, Rose era fermecătoare şi că, abstracţie făcând de dinţii stricaţi, „arăta, mai ales de la o distanţă de câţiva paşi, ca o femeie tânără şi drăguţă”.

Abrantes, *Mémoires*, II, p. 51. Scriitorul Frenilly spunea despre Rose că era genul de femeie care, până la patruzeci şi cinci de ani, va continua să arate tot de treizeci.

Capitolul 13: „I se citea generozitatea în priviri”;

1. Knapton, p. 93.

2. Tânărul Bonaparte o ceruse în căsătorie pe Adelaide de St. Germain, dar fără niciun succes. La Paris, în 1795, a curtat-o pe Madame de la Bouchardie, cu intenţia de a se însura cu ea, dar, simţindu-se nedorit, nu a mai cerut-o de nevastă, îi spunea lui Joseph că se temea să nu cadă într-un fel de „manie a însurătorii, iar, potrivit lui Ouvrard, se pare că a vrut să se căsătorească până şi cu Therese Tallien, care a râs de propunerea lui şi nu l-a luat în seamă. Knapton, p. 110.

Deşi soţii Clary spuseseră răspicat că nu erau de acord cu mariajul lui Desiree cu Nabuleone, în septembrie 1795 acesta nu abandonase definitiv această speranţă,

încercând să afle, cu ajutorul lui Joseph, dacă Desiree dorea să devină soţia lui. „Ori punem la punct problema asta, ori o lăsăm baltă”, îi spusese Bonaparte fratelui său.

3. Joseph Bonaparte, *Mémoires et correspondance politique et militaire* (Paris, 1855), I, pp. 142 – 143.

4. Citat în Evangeline Bruce, *Napoleon and Joséphine*: *An Improbable Marriage* (New York, 1995), p. 133.

5. Resentimentele lui Barras faţă de Rose erau influenţate fără îndoială de ostilitatea pe care acesta o resimţea faţă de soţii Bonaparte. După ce Napoleon a ajuns la putere, lui Barras i-au fost oferite mici funcţii guvernamentale, pe care însă le-a refuzat, atrăgându-şi dezaprobarea lui Bonaparte. Plin de amărăciune, a trăit retras pe toată durata guvernării lui Bonaparte, în cea mai mare parte a timpului în afara Franţei.

6. Interesul manifestat cu oarecare întârziere de către Rose faţă de Bonaparte, pe care se pare că îl ignorase înainte de a primi fonduri substanţiale din partea Directorilor, dă oarecare greutate afirmaţiilor lui Barras cu privire la venalitatea ei.

7. Cultivându-l pe Bonaparte, nu se poate ca Rose să nu se fi gândit în primul rând la propria bunăstare; având în vedere minciunile pe care i le-a spus despre resursele ei financiare, e posibil să fi început să îl privească ca pe un potenţial soţ încă din octombrie sau noiembrie 1795, făcând tot ce-i stătea în puteri pentru a-l determina s-o ceară de nevastă.

8. François Gilbert de Coston, *Biographie des premières* années *de Napoleon Bonaparte* (Paris, 1840), I, p. 433.

9. În memoriile sale, Bonaparte spune că a văzut-o prima oară pe Rose de Beauharnais în vara anului 1795, ceea ce pare să coincidă cu ce îşi amintea şi Barras, care

afirma că l-a dus pe Bonaparte prin saloanele importante din Paris, inclusiv cel al lui Therese Tallien, chiar în acea vară. Henri d'Almeras, *Barras et son temps* (Paris, 1930), p. 302. Potrivit lui Andoche Junot, în 1795 Bonaparte îşi petrecea vremea „vizitând toate persoanele influente şi ciocănind la toate uşile", îşi câştigase renumele unui musafir neobosit. Nu se poate să nu se fi întâlnit cu Rose în nenumărate ocazii. Biletul pe care Rose i l-a trimis pe 28 octombrie sugerează o prietenie de luni de zile, şi nu doar de câteva zile sau săptămâni.

Versiunea romantică, potrivit căreia Rose l-a cunoscut pe Napoleon prin intermediul lui Eugène, care s-a dus, la mijlocul lunii octombrie 1795, la Bonaparte ca să solicite scutirea de obligaţia de a preda autorităţilor sabia tatălui său – în baza unui ordin ce interzicea portul de armă – este, probabil, de natură apocrifa. E posibil ca Eugène să-şi fi exprimat dorinţa de a păstra sabia tatălui său, însă nu acest lucru a prilejuit întâlnirea dintre Rose şi viitorul ei soţ.

8. Gaspard Gourgaud, *Sainte Hélène*: *Journal inedit de 1815* à *1818* (Paris, 1899), II, p. 329.

9. Louis Hastier, *Le grand amour de Joséphine* (Paris), p. 36.

10. Mult mai târziu, în timpul exilului la Sfânta Elena, Bonaparte vorbea cu cinism despre Joséphine şi împrejurările în care s-a decis să se însoare cu ea. „Am iubit-o cu adevărat pe Joséphine", îi povestea el lui Bertrand, „dar n-am avut niciun fel de respect pentru ea. Avea cea mai drăguţă păsărică din lume, care îţi amintea de Trois-Îlets din Martinica. De fapt, m-am însurat cu ea doar fiindcă am crezut că era foarte bogată. Ea aşa mi-a spus, dar m-a minţit".

Acestea erau amintirile unui om ce vorbea despre prima lui pasiune prin prisma amărăciunilor şi necazurilor

pe care le-a generat ulterior. Afirmaţiile acestea nu au aproape nimic de-a face cu efuziunile sentimentale trăite de Bonaparte la douăzeci şi şase de ani.

11. Rose i-a povestit contelui de Ségur, în 1804, că a trecut „printr-un mare zbucium sufletesc”, înainte de a consimţi să se mărite cu Bonaparte. Sergeant, p. 86.

12. Remusat, *Mémoires*, I, pp. 102 – 103.

13. Gilbert Stenger, *La Société Frângaise pendant le Consulat* (Paris, 1903 – 1908), I, p. 60. Iată exact pledoaria pe care generalul se aştepta ca Rose s-o prezinte în favoarea lui. Biografii lui Joséphine au reluat, adeseori, insinuarea obscenă a contemporanilor care, nevăzând în Joséphine decât un obiect erotic, presupuneau că „în schimbul funcţiei de comandant în Italia Bonaparte trebuia să-l scape pe Barras de Joséphine. Cu alte cuvinte, Barras se săturase de Joséphine, dar nu putea să se descotorosească singur de ea, aşa că a recurs la metoda mituirii, în realitate, Joséphine era doar una dintre amantele lui Barras, or nu există nicio dovadă că s-ar fi cramponat de el sau că ar fi ajuns să depindă de el supărător de mult. Dimpotrivă, tocmai datorită influenţei acesteia asupra lui Barras şi asupra multor altora, Bonaparte

O considera foarte preţioasă pe Joséphine.

Capitolul 14: „Senzuala creolă”.

1. Eugène de Beauharnais, *Mémoires*, I, p. 32.

2. În martie 1796, luna în care Bonaparte s-a căsătorit cu Joséphine, asignatul a înregistrat cea mai scăzută valoare, ceea ce a impus emiterea unor bancnote de hârtie numite „mandate teritoriale”, pe baza proprietăţilor deţinute de guvern.

3. Unii dintre biografii lui Joséphine au sugerat că aceasta s-a folosit de certificatul de naştere al surorii sale mai mici, numai că Manette se născuse pe 3 septembrie

1766, în timp ce ea a pretins că văzuse lumina zilei pe 23 iunie 1767. Nu este clar de ce au fost modificate vârstele soţilor. Explicaţia facilă, potrivit căreia ar fi fost doar un gest cavaleresc, menit să ascundă faptul că mireasa era mai în vârstă, pare mai puţin plauzibilă în raport cu necesitatea de a prezenta o dovadă legală sau o copie a certificatului de naştere ori de cetăţenie.

4. Această relatare despre cununia precipitată a lui Bonaparte cu Joséphine – în mod limpede un aranjament făcut în pripă, în timp ce Bonaparte era preocupat de pregătirea campaniei din Italia –, provine din jurnalul lui Thermidor, fiica lui Jean şi a lui Therese Tallien, prezentat în rezumat de către Georges Mauguin, *L'Imperatrice Joséphine*: *Anecdotes et Curiosites* (Paris), pp.15 – 16.

Thermidor mai povesteşte că a asistat la scena aducerii lui Collin-Lacombe la Malmaison, în 1809, ca s-o vadă pe Joséphine, care îşi amintea bine de el. Potrivit relatării lui Thermidor, Joséphine l-a întâmpinat „cu însufleţire” şi i-a spus: „Ei, Collin, mai ţii minte ce fitil lung avea lumânarea?”

Pare incontestabil faptul că Joséphine şi martorii au fost lăsaţi să aştepte nu numai de către Bonaparte, ci şi de către oficialitatea municipală Leclercq, aşa încât cununia s-a celebrat abia după ora nouă seara. Dar, ca şi ceremonia propriu-zisă, relatările care s-au păstrat sunt oarecum confuze.

5. Dovezile referitoare la raporturile sexuale sunt, fireşte, puţine la număr, dacă nu chiar imposibil de găsit. Totuşi, din moment ce Joséphine a fost amanta lui Barras în 1795 şi la începutul anului 1796 şi, mai mult ca sigur, relaţia lor a continuat şi mai târziu, după ce s-a întors din Italia, în 17971798, şi întrucât după căsătorie nu a renunţat la niciunul dintre obiceiurile ei, pare foarte plauzibilă perpetuarea legăturii şi în primele luni de

căsătorie, în mod cert, se vedea des cu el. Hastier, /?<z «zw.

6. În memoriile sale, Bourrienne menţionează că Joséphine obişnuia să consulte tot felul de „ghicitoare”. Mauguin, p. 67.

7. Una dintre cele mai triste moşteniri ale promiscuităţii din timpul Directoratului, a constituit-o numărul mare de copii abandonaţi, nu numai în Paris, ci şi în toată Franţa.

Probabil că din majoritatea acestor prunci nedoriţi au ajuns la maturitate cetăţeni destoinici ai Restauraţiei.

8. Din păcate, despre lunga legătură amoroasă cu căpitanul Charles, care a reprezentat pentru Joséphine o pasiune comparabilă cu cea pe care ea i-a inspirat-o lui Bonaparte, s-au păstrat prea puţine documente. Hastier, op. cit., pune în discuţie aspectele cunoscute ale relaţiei lor. Din păcate, Charles a solicitat ca, după moartea sa, numeroasele scrisori care îi fuseseră adresate de către Joséphine să fie arse, iar moştenitorii lui i-au îndeplinit dorinţa. Numai cinci scrisori au scăpat de la distrugere.

9. Jacques Bourgeat, ed., *Napoleon*: *lettres à Joséphine* (Paris, 1941), pp. 31 – 32. Joséphine i-a trimis câteva scrisori soţului său, în primăvara anului 1796 (în scrisorile de răspuns, el confirmă primirea mesajelor ei), însă acestea nu s-au păstrat; Joséphine, însă, le-a păstrat pe cele expediate de Bonaparte.

10. Bourgeat, *Lettres*, p. 39.

11. *Ibid.*, pp. 34 – 35.

12. de Coston, I, p. 466.

Capitolul 15: Sejurul în Italia

1. Bourgeat, *Lettres*, pp. 30 – 31.

2. La reconstituirea legăturii dintre Joséphine şi Hippolyte Charles, despre care s-au păstrat foarte puţine documente, apare firească întrebarea în ce măsură

Hippolyte a fost motivat, poate, de oportunism. Desigur, Joséphine era încă foarte atrăgătoare, însă e posibil ca statutul ei de soţie a astrului în ascensiune al Directoratului, accesul la Bonaparte şi perspectiva profiturilor asigurate de contractele militare să fi contat cel puţin la fel de mult pentru bărbatul acesta mai tânăr decât ea.

3. Laure Junot scria că Joséphine „era extrem de ataşată de Hippolyte”. Toată lumea din armată şi din oraşul Milano ştia asta”. *Mémoires*, IV, p. 244.

4. Bourgeat, *Lettres*, pp. 50 – 51.

Capitolul 16: „Nu-mi plac onorurile din această ţară şi, adesea, mă plictisesc”.

1. Referindu-se la starea de spirit a lui Joséphine în timpul şederii la Castiglione, Bonaparte spunea că era „melancolică, agitată şi pe jumătate bolnavă”. Sergeant, p. 104.

2. Joseph Aubenas, *Histoire de l'Imperatrice Joséphine* (Paris, 1857 – 1859), I, pp. 348 – 349.

3. Dacă, aşa cum s-a sugerat, Joséphine suferea de amenoree, ca urmare a stresului la care fusese supusă în perioada detenţiei, înseamnă că îl minţea pe Bonaparte, dându-i speranţa că ar putea rămâne însărcinată. E posibil ca nervozitatea sporită, accesele frecvente de plâns şi emotivitatea excesivă să se fi datorat unui dezechilibru hormonal, amenoreea fiind tot un simptom al acestei stări. Aceste presupuneri nu pot fi susţinute, însă, pe bază de documente.

4. În iarna anului 1797, Joséphine îşi făcea griji pentru soarta lui Bonaparte. Generalul Berthier îi trimitea relatări liniştitoare de pe front, povestindu-i că generalul era tare „necăjit din cauza acestor fantezii, care îţi lăsau impresia că a şi murit deja”. Knapton, p. 140.

5. Sergeant, pp.110 – 111.

Capitolul 17: „Familia noastră nu va duce lipsă de nimic”.

1. Stenger, III, nota 164. Expresia franţuzească este „poule mouillée”, adică „găină plouată”.

2. Claire de Remusat remarcă în memoriile sale că pe Joséphine „o speriau foarte tare sentimentele durabile”. „Nu prea ştia ce înseamnă emoţiile puternice”. Remusat, *Mémoires*, I, p. 317.

3. Când s-a întors din Italia, Bonaparte a fost surprins de amploarea renovărilor şi de luxul exorbitant de la palat.

4. Factura s-a ridicat la trei sute de mii de franci. G. Bord şi L. *Bigard, La Maison du „Dix-huit brumaire*” (*Paris*, 1930), pp.107 – 111.

Capitolul 18: „Cea mai nenorocită dintre femei”.

1. *At the Court of Napoleon*: *Memoirs of the Duchesse d’Abrantes* (New York, 1989), p. 45.

2. Jean Bourguignon, *Napoleon Bonaparte* (Paris, 1936), I, P-138.

3. Stenger, I, nota 69.

4. Hastier, p. 160. Cum s-a menţionat mai sus, întrucât Hippolyte Charles a dat instrucţiuni ca scrisorile primite de la Joséphine să fie distruse după moartea sa, s-au păstrat doar câteva epistole.

5. Hastier, pp. 185 – 186.

6. *Ibid*., *p*. 152.

7. *Ibid*., *pp*. 152 – 153.

8. *Ibid*., *p*. 154.

Capitolul 19: „Nu fac decât să plâng”.

1. Hastier, p. 165.

2. *Ibid*., *p*. 161.

3. Deşi excela la dans şi brodat, iar la harpă cânta destul de bine, la dictare şi compunere Hortense a ieşit doar pe locul al paisprezecelea, într-o clasă de douăzeci şi

două de eleve (acordându-i-se calificativul „arareori corect”). Când a început să frecventeze cursurile şcolii lui Madame Campan, Caroline Bonaparte, care era cu un an mai mare decât Hortense, aproape că nici nu ştia să scrie. Caroline n-a putut s-o sufere pe Hortense de la bun început, atitudine ce reflecta, desigur, părerea familiei ei despre Joséphine. Aubenas, II, pp. 19 – 21, dă lista colegelor de obârşie nobilă ale lui Hortense, printre care se numărau Egle şi Adele, nepoate ale lui Madame Campan, fiicele ducelui de Mouchy şi ale ducelui de Valence, precum şi fiicele şi nepoatele altor emigranţi.

4. Hastier, p. 171.

5. În ciuda cinismului manifestat la adresa femeilor şi a relaţiilor sexuale, Bonaparte dădea dovadă de oarecare ingenuitate şi inocenţă. Una dintre amantele lui de mai târziu, Mademoiselle Georges, îl considera „nespus de bun şi de simplu, tandru, delicat...” Henri d'Almeras, *La vie Parisienne sous le Consulat et l'Empire* (Paris), p. 210. Un camarad care l-a însoţit în campania din Italia nota că Bonaparte „vorbea despre dragostea lui (pentru Joséphine) cu sinceritate, impetuozitate şi fascinaţie, calităţi ce se întâlnesc doar la un bărbat foarte tânăr”. Auguste-Frederic de Marmont, *Mémoires du duc de Raguse* (Paris, 1857), I, pp. 187 – 188. În primele săptămâni ale campaniei din Egipt, înainte de revelaţiile care i-au frânt inima, Bonaparte se gândea mereu la Joséphine, vorbind tot timpul despre ea cu secretarul său, Bourrienne.

Pe de altă parte, Claire de Remusat, o observatoare foarte atentă, susţinea că „Bonaparte era lipsit de suflet. Facultatea aceasta sau poate organul care ne dă posibilitatea să iubim şi să fim iubiţi îi lipsea pur şi simplu”. După părerea ei, Bonaparte era capabil de dragoste, de o mare pasiune, dar nu şi de devotament. Remusat, *Mémoires*, *I*, p. 110.

6. Remusat, *Mémoires*, I, p. 274.

7. După cum s-a menţionat mai sus, Bonaparte a avut întotdeauna tendinţa de a aluneca într-o stare de vis, ca un fel de transă, încă din tinereţe îi plăcea „tot ceea ce îndemna la reverie”, potrivit afirmaţiilor lui Claire de Remusat, care îl cunoştea bine. Îndrăgea amurgurile, muzica melancolică, efectul hipnotic al luminilor difuze şi vocile molcome, mai ales cea a lui Joséphine. Remusat, *Mémoires*, I, pp. 102 – 103.

„Ce înseamnă viitorul?” i se adresa el lui Joséphine într-o scrisoare compusă într-o stare vecină cu transa. „Ce semnificaţie are trecutul? Cine suntem noi? Ce fluid magic ne înconjoară şi ascunde de noi lucrurile pe care simţim nevoia imperioasă să le ştim? Ne naştem, trăim, murim sub semnul miracolului”. Stenger, III, p. 230.

8. Târziu, în iarna anului 1799, Joséphine îi trimitea o scrisoare lui Hippolyte, în care îi spunea că, dacă accepta să se mai vadă încă odată cu ea, „nu-l va mai sâcâi cu scrisorile ori cu prezenţa ei. Atunci când este trădată, femeia cinstită se retrage fără să scoată un cuvânt”. Hastier, p. 184.

Vecinii de la Malmaison au văzut-o pe Joséphine în obişnuita ei rochie albă, plimbându-se pe drum la lumina lunii şi ţinându-l de braţ pe un tânăr – „două umbre” în asfinţit.

După toate probabilităţile, tânărul acela era Hippolyte.

Hastier, pp. 190 – 191.

9. Jean Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empenitr. Lettres de l'imperatrice Joséphine et de la reine Hortense & u Prince Eugène* (*Paris*, 1936), p. 126? în

10. Hastier, p. 194.

Capitolul 20: O căsnicie compromisă

1. Relatarea lui Joséphine despre confruntarea cu

Bonaparte dă este reprodusă de Remusat *în Mémoires*, I, pp. 147 – 149. „Am auzit asta chiar de la Madame Bonaparte”, scria Remusat.

2. Laure Junot nota în memoriile sale că, la întoarcerea l din Egipt, Bonaparte era „foarte ataşat de Eugène”. *At the Court of Napoleon*, p. 66.

3. Sergeant, p. 141.

4. *At the Court of Napoleon*, p. 70.

5. *Mémoires de Constant, Premier Valet de Chambre de Napoleon Premier*, ed. Arnould Galopin (Paris, 1909), p. 85.

6. d’Almeras, pp. 252 – 253.

7. *Mémoires de Constant*, pp. 32 – 33; *At the Court of Napoleon*, p. 135.

Capitolul 21: O plimbare prin pădure

1. Episodul evocat în acest capitol este descris cu lux de amănunte în *At the Court of Napoleon*, p. 15 9. Nu se ştie cu precizie data acestor întâmplări, însă, judecând după context, se pare că au survenit în 1801.

2. *At the Court of Napoleon*, p. 160.

3. /ta/., p. 140.

4. Laure Junot povesteşte că, aproape concomitent cu ex evenimentele petrecute în pădurea Butard, Joséphine a at, început să se teamă ori de câte ori vreun soldat veteran îşi făcea apariţia în parcul de la Malmaison, pentru a-i solicita o întrevedere comandantului armatei. Orice sunet ciudat sau... neaşteptat – provocat de vreo pasăre sau animal, o farfurie at, spartă sau o santinelă ce apăsa pe trăgaci din greşeală – îi încorda nervii la maximum şi o făcea să izbucnească în plâns. *At the Court of Napoleon*, p. 158

5. *Ibid*., *p*. 162.

6. Hastier scria că Joséphine l-a văzut pe Hippolyte Charles pentru ultima oară în 1799, „ruptura lor

definitivă” datând din 1801. Joséphine îi mărturisea unei prietene că se simţea „nespus de nefericită” din cauza acestei despărţiri.

7. Chiar dacă o mai iubea pe Joséphine, Hippolyte era prea prudent, fireşte, şi nu voia să-şi rişte pielea întreţinând relaţii intime cu nevasta primului consul. Hastier, pp. 184 – 185, 213.

8. Scrisoarea lui Joséphine din 18 octombrie 1801 se află în Aubenas, pp. 571 – 573.

Capitolul 22: „Luxul se răspândise pe scară largă”.

1. Stenger, I, p. 384.

2. *At the Court of Napoleon*, p. 60; Harrison Brent, *Pauline Bonaparte*: *A Woman of Affairs* (New York, 1946), pp. 54 – 46.

3. Sergeant, p. 162. În tinereţe, Louis intenţionase să se însoare cu nepoata lui Joséphine, Emilie Beauharnais, însă această speranţă îi fusese spulberată.

4. Remusat, *Mémoires*, I, p. 157.

5. Ceva mai devreme, când Joséphine se afla la Plombières, s-a discutat despre o posibilă căsătorie între Hortense şi unul dintre fiii Directorului Rewbell.

6. Remusat, *Mémoires*, I, p. 160. Laure Junot scria că „veselia, buna dispoziţie şi amabilitatea lui Hortense erau molipsitoare pentru cei din jur. Tinerii se grupau în jurul său, o priveau cu admiraţie”. At *the Court of Napoleon*, p. 238.

7. Remusat, *Mémoires*, I, pp. 157 – 159. Hortense i-a făcut lui Madame de Remusat multe destăinuiri legate de căsnicia ei nefericită.

8. Descrieri ale balului organizat de Madame de Montesson, inclusiv numele partenerilor de dans ai lui Hortense, se găsesc în câteva memorii ale contemporanilor, rezumate în Stenger, III, p. 283. Minunaţii dansatori amatori de pe vremea consularului

sunt evocaţi în A. Laquiante, *Un Hiver à Paris sous le consulat 1802 – 3, d'après* les *lettres de Johann*

F. Reichardt (Paris, 1896), p. 269, *At the Court of Napoleon*, p. 128, şi *The Journal of a British Chaplain în Paris During the Peace Negotiations of 1801 – 2*, by Rev. Dawson Warren, ed. A.M. Broadley (Londra, 1913), p.117.

Deşi se afirmă, adesea, că valsul s-a răspândit în înalta societate abia după 1815, multe jurnale din perioada napoleoniană menţionează că valsurile erau foarte la modă la începutul secolului.

Capitolul 23: „O ambiţie violentă şi ucigaşă".

1. Bourgeat, *Lettres*, p. 112.

2. Laure Junot a remarcat paradoxurile definitorii pentru felul de a fi al lui Bonaparte. „Îşi ascundea sentimentele sub o mască de duritate", scria ea, „până când aceasta a devenit a doua lui natură". Totuşi, era atât de sensibil, „încât se emoţiona întotdeauna când auzea bătând clopotele seara"; îl impresionau de fiecare dată lacrimile femeilor, la fel ca şi persoanele care ştiau să susţină cauza loialităţii faţă de familie. Odată cu trecerea anilor, scoarţa aceasta exterioară s-a îngroşat, iar cinismul său înnăscut s-a dovedit mai puternic decât sensibilitatea şi romantismul său. Pe insula Sfânta Elena, privind în urmă la viaţa trăită până atunci, spunea că se simţea cuprins de dispreţ faţă de ceilalţi şi că se înconjura de oameni în măsura în care îi erau utili.

3. Remusat, *Mémoires*, I, p. 206.

4. Bonaparte „reacţiona (la reproşurile lui Joséphine) uneori cu o violenţă indescriptibilă", scria Claire de Remusat, lăsând să se înţeleagă că era vorba despre molestări, ceea ce nu reprezenta ceva neobişnuit la curtea consulului. Remusat, *Mémoires*, I, p. 206.

5. *Ibid.*, I, pp. 203 – 204.

6. *Ibid.*, I, pp. 207 – 209, 212.

7. Povestea acestui contratimp se află în Remusat, *Mémoires*, II, pp. 44 – 48.

9.8. *Ibid.*, II, pp. 49 – 50.

m9. Stenger, III, p. 230.

10. *Lettres de Napoleon à Joséphine... et lettres de Joséphine* à *Napoleon et à sa fille* (Paris, 1833), II, pp. 222 – 223.

«Capitolul 24: „Trăiască în veci împăratul!”

r 1. Remusat, *Mémoires*, II, p. 43.

2. *Ibid.*, II, p. 58. Corvisart i-a destăinuit detaliile acestui plan secret lui Claire de Remusat, după divorţul lui Joséphine.

3. *Ibid.*, II, pp. 92 – 93, 87 – 88.

4. În timpul exilului pe insula Sfânta Elena, Bonaparte a susţinut că prin 1804 era decis să divorţeze de Joséphine, încoronarea nefiind un argument menit să demonstreze contrariul.

5. Remusat, *Mémoires*, II, p. 71.

6. Stenger, I, pp. 335 – 336.

7. Frederic Masson, *Madame Bonaparte* (Paris), pp. 367368.

8. *Mémoires de Constant*, p. 93.

Capitolul 25: „Joséphine, împărăteasa francezilor”.

1. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, p. 7.

KS\12. *Ibid.*, pp. 5 – 9.

IffiM 3. *Ibid.*, pp. 16 – 17.

4. *Mémoires de la reine Hortense, publies par leprince Napoleon* (Paris, 1927 – 8), I, pp. 233. Remusat, *Mémoires*, I, pp. 158 – 159 descrie atitudinea dispreţuitoare adoptată de Louis faţă de Hortense.

5. Remusat, *Mémoires*, II, pp. 301 – 302.

6. rtee; 6. *Ibid.*

Capitolul 26: „Mă voi purta ca o victimă, aşa cum sunt, de fapt”.

1. Madame de Remusat susţine (*Mémoires*, II, p. 279) că după victoria de la Austerlitz Bonaparte a devenit şi mai despotic cu cei din jurul lui. „Simţeai că parcă se îngreuiase jugul care apăsa pe umerii fiecărui cetăţean”, scria ea „Te plecai în faţa gloriei lui, aproape cu forţa”. Impresionat de ceremonialul rigid de la curţile germane, Bonaparte a impus o nouă etichetă, care mărea distanţa între el şi ceilalţi.

2. Se jura, îşi amintea Claire de Remusat, că furia i se urca numai până la ceafă, nu şi mai sus, însă martorii oculari erau de altă părere. *Mémoires*, I, nota 120.

3. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp. 28 – 29.

4. Remusat, *Mémoires*, I, pp. 152 – 154. Claire de Remusat notează, cu oarecare acribie, că Hortense „îşi judeca sever mama şi nu îi făcea confesiuni”. Joséphine îşi iubea copiii, însă toată lumea ştia cât era de indiscretă; Hortense îşi dădea seama că orice i-ar fi spus mamei sale ar fi ajuns imediat de notorietate publică. Cu toate acestea, îi împărtăşea destul de multe secrete.

5. Gurile rele susţineau că Eleonore nu era uşă de biserică şi nu excludeau posibilitatea ca Murat să fie tatăl copilului ei; totuşi, fiul ei, Leon Denuelle, semăna cu Bonaparte şi a fost recunoscut de acesta. Nu existau, se pare, motive de îndoială în privinţa paternităţii lui Leon. Nu se poate afirma cu precizie dacă Joséphine ştia, la vremea respectivă, că Eleonore Denuelle era însărcinată, însă, pentru că în trecut Bonaparte se fălise întotdeauna în faţa ei cu aventurile sale galante şi fiindcă nimic nu i-ar fi plăcut mai mult lui care line Murat decât să răspândească zvonuri despre paternitatea lui Bonaparte, pare plauzibil ca Joséphine să fi aflat cum stau lucrurile.

6. Remusat, *Mémoires*, II, pp. 117 – 118. În cadrul personalului care o servea pe Joséphine existau trei

majordomi. Preferinţa ei pentru Corbineau a fost remarcată pentru prima dată în ianuarie 1806. Remusat, *Mémoires, loc.*

7. *cât.*, şi Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp. 37 – 38.

8. Pierre-Louis Roederer, *Journal* (Paris, 1909), p. 214.

9. Sergeant, pp. 266 – 267.

10. Remusat, *Mémoires*, II, p. 283.

3 10. Joséphine se plângea frecvent de migrene în scrisorile din februarie-mai 1807. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp. 36, 38, 42. Astfel, îi povestea lui Eugène despre „o criză de melancolie, de care nu izbutesc să mai scap”.

11. Balul este descris de către Marco de Saint-Hilaire, citat în *Les Petits Appartements de Tuileries, de Saint-Cloud et de la Malmaison*... (Paris, 1831), II, p. 234.

12. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp. 3738; *Lettres de Napoleon à Joséphine*... (Paris, 1833), II, p. 266.

13. Bourgeat, *Lettres*, pp.127 – 128.

14. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp.344Q, *passim*. Nepoata şi tiza lui Joséphine s-a măritat cu Oscar I, regele Suediei şi al Norvegiei. A murit în 1876.

15. Ibid., pp. 43 – 4.:

16. *Ibid.*, p. 45.

Capitolul 27: „Sunt porniţi cu toţii împotriva mea”.

1. *At the Court of Napoleon*, p. 333.

2. *Ibid.*, p. 332.

3. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp. 49-j 50, notai.

t 4. *Ibid.*, p. 52... [

e!

Capitolul 28: „Ca şi cum o otravă mortală mi s-ar

prelinge prin vene".

1. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp. 54 – 55.

2. Sergeant, p. 286.

3. „Mi-a propus chiar el, în momentul divorţului", îi povestea Joséphine lui Claire de Remusat, „să mă mărit cu prinţul Macklenburg-Strelitz-ţi-aduci aminte de tânărul acela chipeş, care se purta aşa frumos cu mine la Fontainebleau, şi pe urmă, la Tuileries?". Remusat, *Mémoires*, III, p. 257.

Capitolul 29: „Sora cea mare a Graţiilor".

1. Detaliile ceremoniei sunt prezentate în *Mémoires de Constant*, pp. 214 – 215. Constant relatează o anecdotă cu iz

...422

melodramatic despre Joséphine, care s-a dus într-o seară, târziu, la Bonaparte în cameră şi, disperată, a stat acolo pentru ultima oară în braţele lui, timp de un ceas. Numai că povestea n-are niciun sâmbure de adevăr; de mai multe luni de zile, Bonaparte păstrase distanţa faţă de soţia sa, aşa că e foarte probabil să fi evitat o despărţire dureroasă între patru ochi.

Memoriile lui Constant, aidoma multor altora publicate în timpul restauraţiei Bourbonilor, constituiau nişte „colaborări" între renumiţii lor autori şi nişte scriitori de romane, care născoceau, prelucrau şi rearanjau totul după bunul lor plac. Ca izvoare istorice, trebuie folosite cu multă prudenţă.

2. Frederic Masson, *Joséphine repudiee* (Paris, 1900), p. 80.

3. Bourgeat, *Lettres*, p. 192.

4. *At the Court of Napoleon*, p. 356.

5. d'Almeras, p. 308.

6. *Lettres de Napoleon à Joséphine* (Paris, 1833), II,

pp.298 – 300.

7. Amintirile lui Maurice de Tascher despre Joséphine sunt incluse în *Le Journal de campagne d'un cousin d'imperatrice* (Paris, 1933), pp. 286 – 290. Deşi mai mulţi biografi ai lui Joséphine au presupus că Maurice de Tascher era unul dintre fiii unchiului lui Joséphine, baronul Robert de Tascher din Martinica, acesta aparţinea, de fapt, unei ramuri mai îndepărtate a familiei Tascher, ai cărei membri nu au emigrat în Lumea Nouă.

Verii lui Joséphine din Martinica erau Charles de Tascher, un ofiţer de grenadieri, care s-a întors în insulă după câţiva ani de serviciu militar în Franţa; Henri de Tascher, care a murit în campania din Rusia, în 1812, după ce luptase în Spania, sub comanda lui Joseph Bonaparte, şi care a fost însurat cu o nepoată de-a soţiei lui Joseph; Louis de Tascher, care era aghiotantul lui Eugène şi care s-a căsătorit cu fiica prinţesei de la Leyen; Saint-Rose de Tascher, un ofiţer de artilerie, care era bolnav, locuind cu sora lui, Stephanie, după divorţul acesteia; Numa de Tascher, care a rămas în Martinica, şi Stéphanie de Tascher, o fată frumoasă, cu mari probleme de sănătate, care a contractat o căsătorie nefericită cu prinţul d'Aremberg. Aubenas, pp. 578 – 579; Remusat, *Mémoires*, II, pp. 350 – 352.

Capitolul 30: „Singură şi părăsită printre străini".

1. În acea vreme, circula zvonul că prezentabilul Lancelot Turpin ar fi fost amantul lui Joséphine, iar unii biografi ai împărătesei, mari amatori de senzaţional, au repetat bârfa ca pe un fapt real, deşi nu există nicio dovadă în sprijinul acestei supoziţii. E posibil ca Joséphine să fi avut unul sau mai mulţi iubiţi, în anii care au urmat divorţului, manifestând discreţie în privinţa acestor legături, dar întrucât se afla în atenţia opiniei publice – şi sub supravegherea iscoadelor lui Bonaparte –, e de

presupus că, dacă ar fi avut vreun amant nu s-ar fi invocat doar nişte simple bârfe, pentru a proba acest lucru.

2. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp. 4849. În septembrie 1807, Joséphine îi scrisese lui Eugène că „Nu mă interesează nimic, decât inima lui (Bonaparte). Dacă alţii ar izbuti să mă despartă de el, n-aş regreta titlul (de împărăteasă); ceea ce-mi doresc e o singurătate desăvârşită”.

3. Ibid., pp. 78 – 79.

4. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, p. 81. „Mă voi ocupa de botanică şi de arte”, îi scria Joséphine lui Eugène, într-o scrisoare din 19 noiembrie 1810.

5. Madame Ney, până la începutul anului 1810 una dintre doamnele de onoare ale lui Joséphine, avea voce de solistă de operă, iar Joséphine cânta adesea cu ea la concerte, în cadrul unor serate neprotocolare. Un compozitor german, care a vizitat Parisul în 1803, a fost plăcut surprins de faptul că Joséphine cunoştea şi ştia să interpreteze scene din câteva opere de-ale lui. *Un Hiver à Paris*, p. 314.

6. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, p. 81.

7. *Ibid.*

8. Castelot, p. 443.

Capitolul 31: „Nu-mi doresc altceva decât o linişte desăvârşită”.

1. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp. 87 – 88.

2. O doamnă care a întâlnit-o pe Joséphine în toamna anului 1810 scria că „este atât de prevenitoare cu cei din jur, încât uiţi că ai de-a face cu o împărăteasă şi nu mai vezi decât femeia care vrea să fie pe placul tuturor, aşa că ţi-e imposibil să n-o îndrăgeşti… Pe vremuri avea un chip fermecător, dar şi acum arată bine”. Castelot, p. 442.

3. Bourgeat, *Lettres*, pp. 215 – 216.

4. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, p. 104.

fi 5. Scrisoarea în care Joséphine descrie naşterea dificilă a Augustei este inclusă în Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, p.106.

Capitolul 32: Imnul final

1. În scrisoarea pe care i-a trimis-o din Rusia, Eugène o informa pe Joséphine că „era adorată la Milano", ca pretutindeni, de altfel. „Oamenii au scris lucruri încântătoare despre tine", spunea el, „şi ai vrăjit minţile tuturor celor de care te-ai apropiat". Knapton, p. 311.

2. După moartea lui Joséphine, doctorul ei principal, care a îngrijit-o până în ultima clipă, i-a spus lui Bonaparte că, după opinia lui, Joséphine a fost răpusă de „griji" şi „supărare". Castelot, p. 482.

Capitolul 33: „Curajul nu m-a părăsit niciodată în viaţă".

1. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, p. 117.

2. Sergeant, pp. 340 – 341.

3. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, p. 118.

4. Knapton, p. 318.

5. Masson, *Joséphine repudiee*, p. 330.

Capitolul 34: Restaurarea

1. Mauguin, p. 87.

2. Bourgeat, *Lettres*, pp. 216 – 217.

3. Această relatare privind boala lui Joséphine şi moartea ei subită are la bază lucrarea lui Aubenas, pp. 553, şi diverse surse secundare. Puţinele mărturii ale contemporanilor, care s-au mai păstrat, sunt sumare. Potrivit rezultatelor autopsiei oficiale, Joséphine a murit de pneumonie şi de o „gangrena în gât", plămânii ei fiind plini de sânge. S-a făcut presupunerea că ar fi avut cancer la gât; în acest caz, e foarte probabil că afecţiunea să se fi complicat din cauza unei infecţii acute, care s-a dezvoltat rapid şi i-a blocat traheea.

Doctorul Horeau i-a spus lui Bonaparte că Joséphine a murit de „griji şi supărare”. E cert că depresia şi anxietatea au făcut-o vulnerabilă la boli, iar organismul ei n-a mai avut puterea să lupte împotriva infecţiei, în ultimele săptămâni, temerile îşi puneau pecetea pe toate percepţiile şi raţionamentele ei. „Mi-e dat oare să-mi văd din nou copiii sărmani şi nenorociţi?” a strigat ea, în faţa unei confidente. „Gândul acesta mă ucide”. Sergeant, pp. 348 – 349.

4. Doctorul Horeau spunea că „mintea lui Joséphine era tulburată, de parcă ar fi fost în stare de ebrietate”.

Sfârşit

Marcel Barda ISTORIA ROMEI ANTICE (400 pag. / 148.000 lei)

Ray Spangenburg, ISTORIA ŞTIINŢEI vol. I (256 pag. / 98.000 lei)

Diane K. Masa – ISTORIA ŞTIINŢEI vol. 2 (256 pag. / 98.000 lei)

ISTORIA ŞTIINŢEI vol. 3 (224 pag. /118.000 lei)
ISTORIA ŞTIINŢEI vol. 4 (256 pag. / 138.000 lei)

F. Braunstein ISTORIA CIVILIZAŢIILOR (304 pag / 148.000 lei)

N. A. Kun LEGENDELE ŞI MITURILE GRECIEI ANTICE

(544 pag. /1 70.000 lei)

Richard Tames JAPONIA (384 pag. / 137.000 lei)

Alex Hellemans ISTORIA DESCOPERIRILOR ŞTIINŢIFICE

(592 pag. / 278.000 lei)

Arthur F. Jones INTRODUCERE ÎN ARTĂ (336 pag. / 98.000 lei)

John Simmons 100 CEI MAI MARI SAVANŢI AI LUMII (384 pag. /180.000 lei)

Harold C. Schönberg VIEŢILE MARILOR COMPOZITORI (608 pag. / 290.000 lei)

Vahe Zartarian MARILE CIVILIZAŢII (304 pag. /160.000 lei)

Pierre Miquel 16 EVENIMENTE CRUCIALE ALE ISTORIEI

(192 pag. /1 40.000 lei)

Jean Prieur MISTERELE REÎNCARNĂRII (288 pag. / 198.000 lei)

Carol Groneman NIMFOMANIA (336 pag. / 198.000 lei)

Ioan Lăzărescu DICŢIONAR GERMAN-ROMÂN; ROMÂN-GERMAN (624 pag. / 168.000 lei)

Voichiţa Ionescu DICŢIONAR LATIN-ROMÂN (224 pag. / 60.000 lei)

Alicia Dujovne Orliz PASIUNEA CONTELUI TOULOUSE-LAUTREC (272 pag. / 148.000 lei)

Barbara T. Bradford PUTEREA UNEI FEMEI (368 pag. / 148.000 lei)

VIAŢA MERGE ÎNAINTE (368 pag. /148.000 lei)

UN ALT ÎNCEPUT (368 pag. /148.000 lei)

UN VIS ÎMPLINIT (336 pag. / 148.000 lei)

REVEDERE LA PARIS (352 pag. / 158.000 lei) *Barbara Delinsky* O TAINĂ DIN TRECUT (336 pag. / 148.000 lei)

ÎNTÂLNIRE ÎN ALASKA (208 pag. /118.000 lei)

TREI DORINŢE (368 pag. / 148.000 lei)

APE TULBURI (432 pag. / 168.000 lei) *Barbara Delinsky* JOCUL IUBIRII (416 pag. / 169.000 lei)

SFIDEAZĂ-ŢI SOARTA (336 pag. /189.000 lei) *Colleen McCullough* TIM (352 pag. / 128.000 lei)

Cristopher Fowler ATRACŢIE FATALĂ (448 pag. / 128.000 lei)

Danielle Steel SUBSTITUIREA (272 pag. / 128.000 lei)

DULCE-AMAR (464 pag. / 120.000 lei)

POVESTEA UNEI VIEŢI (256 pag. / 128.000 lei)

NUNTĂ ÎN STIL HOLLYWOODIAN (416 pag. / 168.000 lei)

VULTURUL SINGURATIC (352 pag. / 159.000 lei)

CĂLĂTORIA (368 pag. /188.000 lei)

Dean Koontz NIMIC NU E ÎNTÂMPLĂTOR (672 pag. / 238.000 lei)

Douglas Kennedir IDENTITĂŢI FURATE (416 pag. / 152.000 lei)

Elizabeth Adler MAI DEVREME SAU MAI TÂRZIU (384 pag. / 137.000 lei)

TOTUL SAU NIMIC (336 pag. /158.000 lei)
ACUM ORI NICIODATĂ (496 pag. /142.000 lei)
SECRETELE TRECUTULUI (336 pag. /149.000 lei)
Elizabeth Thornton NEÎNCREDERE (352 pag. / 158.000 lei)

Emmanuel Robfe NORMA (288 pag. / 118.000 lei)

Erich Segal SINGURA IUBIRE (272 pag. /138.000 lei)

Gayle Lynds ACŢIUNEA MASCARADA (464 pag. / 159.000 lei)

MOZAIC (560 pag. /1 69.000 lei).

MAREA SCHIMBARE (544 pag. /1 75.000 lei)

G.M. Zamfirescu MAIDANUL CU DRAGOSTE (416 pag. /160.000 lei):

Harold Robbins MIRAJUL PUTERII (432 pag. / 128.000 lei)

Iris Johansen LANŢUL MINCIUNILOR (352 pag. / 168.000 lei)

Irving Wallace FĂRĂ SCRUPULE (464 pag. /148.000 lei)

Jacqueline Briskin SINGURUL SECRET (560 pag. /178.000 lei)

Jackie Collins SEDUCŢIE FATALĂ (416 pag. / 168.000 lei)

INTRIGI FAMILIALE LA HOLLYWOOD (464 pag. /159.000 lei)

VIAŢĂ DUBLĂ (464 pag. /178.000 lei)

INFIDELITĂŢI LA HOLLYWOOD (448 pag. /198.000 lei) *James Patterson* JACK & JILL (416 pag. / 128.000 lei)

ŞOARECELE ŞI PISICA (432 pag. /138.000 lei)

MAREA RATARE (384 pag. / 137.000 lei)

Jayne Ann Krentt CASA OGLINZILOR (352 pag. /188.000 lei)

Joseph Finder ORA ZERO (480 pag. / 168.000 lei)

Jude Deveraux SA NU-ŢI PIERZI SPERANŢA (352

pag. /168.000 lei)

Judith Krantt. TOP MODEL (400 pag. / 148.000 lei)

VOI CUCERI MANHATTANUL (608 pag. / 168.000 lei) *Judith Lennox* OBSESIA UNEI IUBIRI (544 pag. / 118.000 lei)

Justin Scatt IUBIRE TRĂDATĂ (480 pag. / 138.000 lei)

Kenneth Royce PE URMELE LUI IUDA (336 pag. / 120.000 lei)

KC Ellis PARRY HOTTER (240 pag. / 120.000 lei)

Kristiit Hannah REGĂSIRE (288 pag. /198.000 lei)

Leona Blair DE PARTEA ÎNGERILOR (416 pag. / 128.000 lei)

Împliniri (416 pag. /128.000 iei)

Unda Howard CAPCANA (336 pag. / 168.000 lei)

LA VÂNĂTOARE DE BĂRBAŢI (336 pag. / 159.000 lei) *Lloyd C. Douglas* MARELE PESCAR (416 pag. /148.000 lei)

Lucien Bodard VĂDUVA LUI MAO (576 pag. / 119.000 lei)

Lucinda Edmonds FĂRĂ TINE (432 pag. / 118.000 lei)

Lynda La Plante BELLA MAFIA (560 pag. / 158.000 lei)

Madeleine Brent PIATRA CAPRICORNULUI (448 pag. / 128.000 lei)

LACRIMA LUI BUDDHA (448 pag. / 128.000 lei) *Malika Oufitir,* PRINŢESA CAPTIVĂ

Michele Fitoussi (384 pag. /148.000 lei)

Maxăeydlitz ANOTIMPURILE LUPILOR (512 pag. / 138.000 tei)

Mary Higgins Clark ENIGME (368 pag. /137.000 lei)

FĂRĂ SCĂPARE (288 pag. / 168.000 lei)

REVELAŢIA (336 pag. / 148.000 lei)

ESCROCHERIA (320 pag. / 188.000 lei)

Michael Connetty PISTE FALSE (416 pag. / 159.000

lei)

Michael Crichton PRADA (448 pag. / 174.000 lei)

PRIZONIERII TIMPULUI (560 pag. / 188.000 lei)

Michael Hartland ANUL SCORPIONULUI (432 pag. / 128.000 lei)

Nelson DeMil Ie JOCUL LEULUI (688 pag. / 138.000 lei)”.

MISIUNE INGRATĂ (752 pag. / 240.000 lei) VuAWtă t. r, «W.S

Nora Roberts DIN NOU ÎMPREUNĂ (336 pag. /169.000 lei) „™>1F” «»”».

Odile Weuleresse TEODORA, curtezani Şi împărătească (368 pag. / 149.000 lei)

Paul-Loup Şutitzer ÎNVINGĂTOAREA (448 pag. / 128.000 lei)

COPILUL CELOR ŞAPTE MĂRI (480 pag. / 138.000 lei)

DINASTIA O’HARA (4% pag. / 128.000 lei)

Patricia Rice APROAPE PERFECT (352 pag. / 178.000 Iei)

Paul Iina-Simons DINCOLO DE PASIUNE (496 pag. / 148.000 lei)

Peter Driscoll URMĂRIRE ÎN DEŞERT (400 pag. /128.000 lei)

Philip Shelby JOCURI MURDARE (376 pag. / 128.000 lei).

ATAC LA PREŞEDINTE (416 pag. / 137.000 lei) *Robert Ludlum* ŢINUTUL MAGIC (512 pag. /168.000 lei)

MANUSCRISUL LUI CHANCELLOR (512 pag. / ISMWMeQ.

COMPLOTUL GENERALILOR (672 pag. / 210.000 Iei)

DRUMUL SPRE OMAHA (592 pag. / 198.000 lei)

DRUMUL SPRE GANDOLFO (352 pag. / 168.000 lei)

PROIECTUL HADES (480 pag. / 198.000 lei) –

DECEPŢIA LUI PROMETEU (544 pag. /1 98.000 lei)

CERCUL MATARESE (532 pag. /168.000 lei)

NUMĂRĂTOAREA INVERSA MATARESE (544 pag. / 168.000 lei)

PROTOCOLUL SIGMA (560 pag. / 199.000 lei).

DIRECTIVA JANSON (640 pag. / 240.000 lei) TRĂDAREA LUI TRISTAN (480 pag. / 240.000 lei)

CODUL ALTMAN (528 pag. / 258.000 lei) *Robert Ludlum,* CASSANDRA COMPACT

Philip Shelby (400 pag. /178.000 lei)

Robert Ludlum, OPŢIUNEA PARIS.

Gayle Lynds (480 pag. / 188.000 lei) ° *” «” **” *JM<În*

IM *t*. *C.K.* \I.\EI.

Iţimes Clavell

SHOGŪN vol. I + 2 (1664 pag. / 448.000 lei) TAI-PAN vol. I + 2 (1664 pag. / 388.000 lei) GAI-JIN vol. I + 2 (1664 pag. / 524.000 lei) KING RÂT (480 pag. / 229.000 lei) NOBILA CASĂ vol. I + 2 (1404 pag. / 549.000 Iei) VÂRTEJUL vol. I + 2 (1664 pag. / 400.000 lei)

Graham Greene Johnbraine

Michel de Soia Pient

MIEZUL LUCRURILOR (400 pag / 168.000 lei) DRUMUL SPRE ÎNALTA SOCIETATE (288 pag. /148.000 lei) VIAŢA ÎN ÎNALTA SOCIETATE (288 pag. /148.000 lei) MILIARDARUL (368 pag. /148.000 lei)

IX. I. \ (; IM DIN ÎS

Eric llobsbawm

SECOLUL EXTREMELOR (704 pag. /148.000 lei)

F. MIU – lfan, K. Uimeam, Stanley L. mener

Colectiv

Troian Atârnau F.D. Mihilfan

Colectiv Colectiv

Richardă. Stane

Valentin Iflenie Jacques Wallacn

Colectiv

BRONHOPNEUMOPATIA CRONICĂ

OBSTRUCTIVĂ (272 pag. / 128.000 lei) DIAGNOSTICUL DIFERENŢIAL ÎN DUREREA ACUTĂ

(698 pag. / 633.000 lei) PRIMUL AJUTOR ÎN STĂRILE DE URGENTĂ PÂNĂ

LA SOSIREA MEDICULUI (416 pag. / 163.000 lei) CHIRURGIA OTOLOGICĂ (432 pag. / 306.000 lei) TULBURĂRILE RESPIRATORII DIN TIMPUL SOMNULUI

(320 pag. /1 86.000 lei)

DICŢIONAR MEDICAL ILUSTRAT (632 pag. / 848.000 lei) HARRISON PRINCIPII DE MEDICINĂ INTERNĂ

Ediţia a 14-a (1090 pag. /200.000 lei) TESTE DE AUTOEVALUARE ŞI RECAPITULARE

HARRISON, Ediţia 14 (336 pag. / 400.000 lei) MEDICINA LEGALĂ (336 pag. / 251.000 lei) INTERPRETAREA TESTELOR DE DIAGNOSTIC

(1328 pag. /699.000 lei) HARRISON MANUAL DE MEDICINĂ

Ediţia a 15-a (1200 pag. / 800.000 lei)

M. C ARII...11 KIDK!

Valentin Iflenie, Alexandru Boroi

Marin Voiai Constantin Brânvm Mioara-Ketty Guiu

Smannda Dobrescu.

Mihai Şeitan Ştefan Daneş.

Vasile Pafadopol Dorin Ciuncan

INFRACŢIUNILE DE LOVIRE ŞI VĂTĂMARE A INTEGRITĂŢII CORPORALE SAU A SĂNĂTĂŢII

Cadrul juridic, aspecte medico-legale (176 pag. / 164.000 lei) CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

(336 pag. /128.000 lei) AVOCATUL POPORULUI – O

instituţie la dispoziţia cetăţeanului

(432 pag. /1 10.000 lei) ELEMENTUL SUBIECTIV ŞI STRUCTURA

INFRACŢIUNII (144 pag. / 109.000 lei) NOUTĂŢI ADUSE DE ACTUALUL COD AL MUNCH

(176 pag. /120.000 lei) INDIVIDUALIZAREA JUDICIARA A PEDEPSELOR

(512 pag. /300.000 lei) LIBERAREA PROVIZORIE PE CAUŢIUNE ŞI SUB CONTROL

JUDICIAR (208 pag. /180.000 lei)

— \RIKSOF IU

Valeriu R & peanu

LeeM. Silver Vâslii Mitrouiin, Chistopher Andre Pierre Lorrain*

Vasiie Paul, Ian Corodam Andre Gamblin

N. IORGA, M. ELIADE, N. IONESCU-Polernici controverse, elogii (336 pag. / 128.000 lei) ULTIMUL IMPERIU (256 pag/ 128.000 lei) r LON ARE A UMANĂ – Un şoc al viitorului (368 pag. / 128.000 lei)

S* ™”.

INCREDIBILA ALIANŢĂ RUSIA-STATELE UNITE

Sandra Brava

Sheua O'Flanagan Sylvia ffasar Susan Howatch

Ş-am şi *Bettina Giancana Tamara McKintey Tnomas Harris*

Winston Graham

ALIBIUL (592 pag. /158.000 lei) SITUAŢIE LIMITĂ (256 pag. / 118.000 lei)

CĂUTĂRI PERICULOASE (448 pag. / 148.000 lei) te*»**

INVIDIE (496 pag. / 142.000 lei) SEDUCŢIE (208 pag. / 128.000 lei) ASCULTĂ-ŢI INIMA! (416 pag. / 178.000 lei) CONFIDENTA NOPŢII (432 pag. / 163.000 lei) DINTR-ODATĂ SINGURĂ (448 pag. / 148.000 lei) O MINTE

SCLIPITOARE (544 pag. / 175.000 lei) DOMENIUL PENMARRIC (688 pag. / 158.000 lei).

ÎNGERUL INFERNULUI (336 pag. / 128.000 lei)

ARISTOCRAŢII, DISPARIŢIE MISTERIOASĂ (448 pag. / 16800Q V) „««a

30 DE SECUNDE „g „m

(448 pag. /178.000 lei)

ULTIMUL VALS AL MATILDE1 (512 pag. / 153.000 lei) DRAGONUL ROŞU (400 pag. / 159.000 lei) DUMINICA NEAGRA (352 pag. / 178.000 leiy POVESTE UITATĂ (320 pag. / 71.000 lei) MARNIE (368 pag. / 128.000 lei)

IV. SERIA < ARII l) l\ IRSA

James Van Praagh Mircea Enachescu

Nicolae Stravoiu Harry Harris Valterlurv Neil Somenille

MESAJE DE DINCOLO DE MOARTE (304 pag. /128.000 lei) DETECTIVUL PARTICULAR – O profesie de mare viitor (288 pag. /1 18.000 lei)

DRESAJUL CÂINELUI DE VÂNĂTOARE (400 pag. / 217.000 lei).

REVOLUŢIA CHELSKI (432 pag. / 150.000 lei) MANUAL DE CHIROMANŢIE (176 pag. / 148.000 lei) ZODIACUL CHINEZESC – 2005 (400 pag. / 178.000 lei)

Amanda Quick

Barbara Detinsky

Catherine Cookson Elizabeth Adiar Elizabeth Thorton Jude Deveraux

Madeleine Brent Mary Batogh

Adolphe D'Ennery Luanne Rice

V. FOI K TIA ROMANI K A

II

INELUL DE ADIO (320 pag. /168.000 lei)

MEANDRE (368 pag. /178.000 lei)

MEDUZA ALBASTRĂ (368 pag. /159.000 lei)”.

IMPULS IREZISTIBIL (256 pag. /128.000 lei)
CAPRICIILE DESTINULUI (384 pag. / 168.000 lei)
ADEVĂRATA DRAGOSTE (432 pag. / 148.000 lei)
NICIODATĂ NU E PREA TÂRZIU (272 pag. / 148.000 lei)
ÎMPOTRIVA RAŢIUNII (336 pag. / 168.000 lei)
TENTAŢIE (336 pag. /158.000 lei)
PENTRU TOTDEAUNA (288 pag. / 137.000 lei)
ÎMPREUNĂ PENTRU TOTDEAUNA (288 pag. / 168.000 lei)
COMOARA BLESTEMATĂ (448 pag. / 128.000 lei)
PREŢUL NESOCOTINŢEI (416 pag. / 128.000 lei)
MAI MULT DECÂT AMANTĂ (336 pag. / 140.000 lei)
NU SUNT AMANTA NIMĂNUI (320 pag. / 178.000 lei)
DOUĂ ORFELINE (176 pag. /128.000 lei)
O VARĂ DE NEUITAT (384 pag. /178.000 lei):
M. MARI l'Kltă ONAI. IIAII AI C ISTORIH
— V «iţ
O n
Anton Joachimsthaler Dmitri Volkogonov
SFÂRŞITUL LUI HITLER (400 pag. / 118.000 lei)
LENIN – O nouă biografie (576 pag. / 128.000 lei)
TROŢKI – Eternul radical (528 pag. / 128.000 lei)
LUPUL MONGOL – Viaţa lui Gengis-Han (480 pag. / 108000M)
Nathaniel Hawthorne Wilkie Collins Andre Maurois Anne Brontë *Charles Dickens*
Joseph Conrad W.S. Maugham Samuel Butler Maurice Druon
DIAVOLUL DIN MANUSCRIS (400 pag. / 1 22.000 lei)
FEMEIA ÎN ALB (640 pag. / 148.000 lei)
CLIMATE (288 pag. / 148.000 lei)

NECUNOSCUTA DE LA WILDFELL HALL (560 pag. / 168.000 lei)

MARTIN CHUZZLEWITT

vol. I (544 pag. / 1 15.000 lei); vol. 2 (544 pag. / 1 15.000 lei) AGENTUL SECRET (352 pag. / 128.000 lei)

JULIA, LIZA DIN MAHALAUA LAMBETH (400 pag. / 148.000 lei) ŞI TU VEI FI ŢĂRÂNĂ (480 pag. / 158.000 lei) CONTESA (192 pag. 1 138.000 lei)

INTEGRALA CRONIN

A. J. Cronin

FRUMOASA GRACIE (176 pag. /128.000 lei)

SUB STELE (688 pag. / 198.000 lei)

GRAN CANARI A (400 pag. / 178.000 lei)

CITADELA (464 pag. /168.000 lei)

CASTELUL PĂLĂRIERULUI (592 pag. /191.000 lei)

XIII. BIOGRAFII CELEBRE

Frank Mclynn

Lion Feuchtwanger Andre Maurois Michael White Hannah Pakula

Pierre de Nolhac André *Maurois A, K. Tolstoi*

TRECUTE VIEŢI DE DOAMNE ŞI DOMNIŢE

vol. I (624 pag. /134.000 lei); vol. II (624 pag / 134.000 lei) PRIN ABISURILE MINŢII. VIAŢA LUI JUNG

voi. l (400 pag. / 119.000 lei) UN GURU AL EPOCII MODERNE. VIAŢA LUI JUNG

vol. II (400 pag. /1 19.000 lei) GOYA (544 pag. / 148.000 lei)

POETUL REBEL – Viaţa lui Shelley (256 pag. /128.000 lei) LEONARDO (400 pag. / 168.000 lei) ULTIMA ROMANTICĂ – Viaţa Reginei Maria a României

(552 pag. / 240.000 lei)

MARCHIZA DE POMPADOUR (272 pag. / 1 Î8.000 lei) VIAŢA LUI CHÂTEAUBRIAND (400 pag. /131.000 lei) IVAN CEL GROAZNIC (336 pag. / 135.000 lei)

Kenneth Royce
FIUL AMBASADORULUI (320 pag. / 128.000 lei)
XV. MEMORIA SECOLELOR
Claude Mosse
PROCESUL LUI SOCRATE (192 pag. / 68.000 lei)
XVI. LAUREAŢI AI PREMIULUI NOBEL PENTRU LITERATURĂ
John Steinbeck JOIA DULCE (320 pag. /130.000 lei)
François Mauriac CĂILE MĂRII (256 pag. / 128.000 lei)
William Golding PIRAMIDA (272 pag. / 128.000 lei)
Winston Churchill ISTORIA AMERICII (544 pag. / 249.000 lei)
ULTIMELE APARIŢII
Richard Marcinko, FORŢA SPECIALĂ ALFA
John Weisman (400 pag. / 1 78.000 lei)
Martin Crai Smith GORKI PARK (448 pag. / 199.000 lei)
Luanda Edmonds UN SECRET TERIBIL (480 pag. / 199.000 tei)
P.-J. *Franceschini,* CALIGULA
Pierre Lunel (304 pag. / 178.000 lei)
Barbara Delinsky ENIGMA VĂDUVEI (336 pag. / 178.000 lei)
G H Bennett PREŞEDINŢII AMERICANI 1945 – 2004 (384 pag. / 219.000 lei)
Nora *Roberts* JOCUL DESTINULUI (512 pag. / 218.000 lei)
Michael White, John Gribbin VIAŢA LUI DARWIN (400 pag. / 198.000 lei)
James Patterson TRANDAFIRII SUNT ROŞII (256 pag. / 159.000 lei)
Cristian Ionici INSTITUŢII POLITICE ŞI DREPT CONSTITUŢIONAL (448 pag. / 300.000 lei)